TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

PRINCIPATUS DEVRİ HELLEN ENTELEKTÜELLERİNİN GÖZÜYLE ROMA DEVLETİ (M.S. I. ve II. Yüzyıllar)

Doktora Tezi

Ayşe SÖNMEZ YAKUT

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

PRINCIPATUS DEVRİ HELLEN ENTELEKTÜELLERİNİN GÖZÜYLE ROMA DEVLETİ (M.S. I. ve II. Yüzyıllar)

Doktora Tezi

Ayşe SÖNMEZ YAKUT

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU

Ankara-2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ
(YUNAN DİLİ VE EDEBİYATI)
ANABİLİM DALI

Ayşe SÖNMEZ YAKUT

PRINCIPATUS DEVRİ HELLEN ENTELEKTÜELLERİNİN GÖZÜYLE ROMA DEVLETİ (M.S. I. ve II. Yüzyıllar)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı	**İmzası**
Prof. Dr. Bülent İPLİKÇİOĞLU	.....
Prof. Dr. Ü. Fafo TELATAR	.....
Prof. Dr. Güler ÇELGİN	.....
Prof. Dr. N. Eda AKYÜREK ŞAHİN	.....
Doç. Dr. Hülya BOYANA	.....

Tez Sınavı Tarihi: 15/12/2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (15/12/2017)

Ayşe SÖNMEZ YAKUT

A. Sönmez

Beni büyüten ve bugünlere getiren
Sevgili Büyükannem ve Büyükbabam
Olcay ve Hasan Sönmez'in anılarına…

ÖNSÖZ

Bir devlet kuramayan ya da devlet olarak varlığını sürdüremeyen toplumlar; eğer varlıklarını kültürel anlamda devam ettirememişlerse, çoğu kez tarih sahnesinden silinip gitmişlerdir. İşte Hellenler, duygu ve düşüncelerini yazıya dökerek ve bu yazılarda geçmişin izlerini de muhafaza etmek suretiyle hem kültürel varlıklarını sürdürebilmişler, hem de dünya kültür tarihinde önemli izler bırakmayı başarabilmişlerdir. Hellenler; B. İskender'den itibaren siyasal varlıklarını tümüyle yitirmiş olmakla birlikte, Hellenistik Çağ'da kültürlerini geliştirmeye devam etmişler; Roma İmparatorluk Çağı'nda ise, – Klasik Çağ'ın izinden giderek «İkinci Sofizm» akımını yaratan entelektüelleri sayesinde – kimliklerini yitirmemek ve kültürlerini ileriye taşıyabilmek için «geçmişi yeniden canlandırmışlardır».

Öte yandan, siyasal erkini yitirmiş bir toplumun kültürel varlığını sürdürebilmesi ve sahip olduğu mirası geleceğe aktarabilmesi, himayesi altına girdiği devletin inisiyatifindedir. M.S. I. ve II. yüzyıllarda Akdeniz Dünyası'nın tümünü tek bir siyasal mekân birliği halinde korumayı, barışı ve huzuru sağlamayı ve vatandaşlarına karşı adaletli olmayı başaran bir devlet olarak Roma, Hellenler'in kültürel varlıklarını sürdürebilmeleri için kusursuz bir ortam da sağlamıştır. Hellenler bu atmosferde deyim yerindeyse «küllerinden yeniden doğmuşlardır».

Peki; kültürlerini evrenselleştirmeyi Romalılar'a borçlu olan «özgürlük düşkünü» Hellenler, bu süreci bizzat nasıl değerlendiriyorlardı? Roma Devleti'ne minnet mi duyuyorlardı, yoksa bu devletin himayesinde olmaktan nefret mi ediyorlardı? Bu otoriteyi apaçık kabullenmişler miydi, ya da Romalılık'ı içten içe protesto mu ediyorlardı?

Zihnimi meşgul eden bu sorulardan yola çıkarak, Tez Danışmanım, Sayın Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'nun yönlendirmesi sonucunda, M.S. I. ve II. yüzyıllarda yaşamış Hellen entelektüellerinin *Principatus* Devri ve imparatorları hakkında (Augustus'tan Marcus Aurelius'un ölümüne değin) ne düşündüklerini merakla incelemeye koyuldum. Hellenler'in, eserlerinde Roma Devleti'ne ve imparatorlarına ilişkin dolaylı veya dolaysız yoldan yaptıkları övgü veya yergi şeklindeki değerlendirmeleri; Roma Devleti'ne «dışarıdan bakan bir göz» olarak Roma dünyası için son derece önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Öte yandan; Hellenler'in, özgür ruhlarıyla örtüşmeyen bir çağda, «karanın ve denizin yegâne

hakimi» Roma'nın bir parçası olarak, kendilerinin içinde bulundukları duygusal ve ruhsal durumlarını nasıl yansıttıkları da önemlidir. İşte, bu tezin konusuna duyduğum yakın ilginin temel nedenleri bu noktalardır.

Yunan Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Doktora Programı'na 2012 yılında başlamış olmama rağmen, birtakım sorunlardan ötürü tezime Sayın Hocam Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'nun 2014 yılında Ankara'ya gelişiyle birlikte başlayabildim. Kendisinin yakından ilgisi ve bir Doktora tezinin nasıl yapılması gerektiği hususundaki titiz yönlendirmeleriyle kısa sürede çok yol alarak açığımı kapatmaya çalıştım. Tezimin son aşamasında ise, 1 Ekim 2016 – 1 Nisan 2017 tarihleri arasında Almanya'da Freiburg Albert-Ludwigs Üniversitesi'nde çalışmamla ilgili literatür eksiklerimi tamamlama fırsatı buldum.

Danışmanlığına geçtiğim günden beri, her hafta düzenli olarak yaptığımız görüşmeler sayesinde tezimin bugünkü haline gelmesini sağlayan ve her satırında büyük emeği olan, ayrıca, bana gerçek bir bilimsel çalışmanın nasıl yapılması gerektiğini sabırla ve şevkle öğreten Değerli Hocam, Tez Danışmanım Prof. Dr. Bülent İplikçioğlu'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Bütün samimiyetimle söyleyebilirim ki, kendisi beni inancımı kaybettiğim anda içinde bulunduğum karanlıktan çıkarmış ve bu tezi bitirmemi sağlamıştır.

Yüksek Lisans ve Doktora süresince yapmış olduğum çalışmaları sabırla okuyan, gerekli düzeltmeleri yaparak yol göstermeye çalışan ve ruhen sıkıntıya düştüğümde beni motive eden Sayın Hocam Prof. Dr. Fafo Telatar'a; Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora öğrenimim süresince bana bilimsel katkılarda bulunan ve manevi desteğini esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr. Gül Özaktürk'e; beni her zaman dinleyen ve görüşlerini benimle paylaşan Sayın Hocam Doç. Dr. Hülya Boyana'ya; bana inanarak destek veren ve Anabilim Dalı'nda zora düştüğüm durumlarda yardımlarını esirgemeyen Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. İrfan Albayrak'a teşekkürü bir borç biliyor; *last but not least,* benden desteğini ve inancını hiçbir zaman esirgemeyen Sevgili Eşim Dr. Ulaş Yakut'a da kalpten teşekkürlerimi sunuyorum.

Ankara, 2017 Ayşe Sönmez-Yakut

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ vii

GİRİŞ 1

1. Araştırmaya İlişkin Antik Kaynakların ve Modern Literatürün Durumu 1
2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı 8
3. Araştırmada Uygulanan Yöntem (Kuruluş Düzeni) 9
4. Teknik Noktalar 10

I. BÖLÜM: YAZARLAR 12

A1. DION KHRYSOSTOMOS (*ca.* 40 – *ca.* 115). 12
1. Yaşamı ve Eserleri 12
2. Diōn Khrysostomos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler 21
2.1. Nero Dönemi 21
2.2. Vespasianus Dönemi 23
2.3. Domitianus Dönemi 27
2.4. Nerva Dönemi 33
2.5. Traianus Dönemi 34
3. Genel Değerlendirme 42

A2. PLOUTARKHOS (46 – *ca.* 120) 45
1. Yaşamı ve Eserleri 45
2. Ploutarkhos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . 49
2.1. Augustus Dönemi 49
2.2. Tiberius Dönemi 50
2.3. Gaius (Caligula) Dönemi 50
2.4. Nero Dönemi 51
2.5. Galba Dönemi 54
a. Nero'nun Sonu ve Galba'nın Yönetime Geliş Süreci. 54
b. Galba'nın Kötü Yönetimi ve Askeri Yozlaşma 57
2.6. Otho Dönemi 62
2.7. Vespasianus Dönemi 65
2.8. Domitianus Dönemi 66
2.9. Traianus Dönemi 68
2.10. Hadrianus Dönemi 71
3. Genel Değerlendirme 71

A3. EPIKTETOS (*ca.* 55– *ca.* 135) 76
1. Yaşamı ve Eserleri 77

2. Epiktētos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . . 78
2.1. Domitianus Dönemi 78
2.2. Traianus Dönemi 80
3. Genel Değerlendirme 81

A4. ARRIANOS (*ca.* 89 – *ca.* 160) 82
1. Yaşamı ve Eserleri 82
2. Arrianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . . 84
3. Genel Değerlendirme 86

A5. APPIANOS (*ca.* 95 – *ca.* 165) 87
1. Yaşamı ve Eserleri 88
2. Appianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . . 89
2.1. Augustus Dönemi 89
2.2. Antoninus Pius Dönemi 91
3. Genel Değerlendirme 92

A6. PAUSANIAS (115 – *ca.* 180) 94
1. Yaşamı ve Eserleri 94
2. Pausanias'ın Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . . 96
2.1. Augustus Dönemi 96
2.2. Caligula Dönemi 100
2.3. Nero Dönemi 101
2.4. Vespasianus Dönemi 102
2.5. Traianus Dönemi 103
2.6. Hadrianus Dönemi 104
2.7. Antoninus Pius Dönemi 109
2.8. Marcus Aurelius Dönemi 110
3. Genel Değerlendirme 111

A7. AELIUS ARISTEIDES (117 – 181) 115
1. Yaşamı ve Eserleri 115
2. Aristeidēs'in Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . . 122
2.1. Antoninus Pius Dönemi 122
a. Eyaletlere Bağlı Kentlerin Yönetimi ve Hellen Kentlerinin Durumu 122
b. Sınıf Ayrımının Olmadığı Eşitlikçi Yönetim 128
c. Vatandaşlık Hakkı ve Roma'nın Ortak Bir Ulus Haline Gelmesi 131
d. Ordu Düzeni ve Askeri Güvenliğin Sağlanması 134
e. Antoninus Pius Yönetiminin Başarısı ve Tüm Dünyaya Getirdiği Barış . . 137
f. Atina Kenti'nin Kültürel Bağlamda Ayrıcalıklı Konumu 140
2.2. Marcus Aurelius ve Lucius Verus Dönemi 143
2.3. Antoninus Pius (?) Dönemi 147
3. Genel Değerlendirme 153

A8. LOUKIANOS (*ca.*120 – 180'den sonra) 159
1. Yaşamı ve Eserleri 159
2. Loukianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . 161
2.1. Augustus Dönemi 161
2.2. Antoninus Pius Dönemi 162

2.3. Marcus Aurelius ve Lucius Verus Dönemi 163
2.4. Commodus Dönemi 165
3. Genel Değerlendirme 165

A9. PSEUDO-LOUKIANOS 167
1. Yaşamı ve Eserleri 167
2. Pseudo-Loukianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler 168
3. Genel Değerlendirme 169

A10. GALENOS (129 – *ca.* 210) 170
1. Yaşamı ve Eserleri 170
2. Galenos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler . . . 172
2.1. Traianus Dönemi 172
2.2. Hadrianus Dönemi 174
2.3. Marcus Aurelius Dönemi 175
3. Genel Değerlendirme 175

II. BÖLÜM: YAZARLARIN ROMA DEVLETİ'NE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN YAZINSAL–TARİHSEL DEĞERLENDİRMESİ 178

A. Münferit İmparatorlar Hakkında Yazarların Görüşlerine İlişkin Değerlendirmeler . 178
1. *Pax Romana*'nın Mimarı: Augustus 178
2. Tiberius 182
3. Günahkâr Tiran: Caligula 183
4. Çılgın Tiran: Nero 183
5. Zayıf Otorite: Galba ve Otho 186
6. Vespasianus 189
7. Habis Ruhlu Tiran: Domitianus 193
8. İyi Yürekli İmparator: Nerva 197
9. *Optimus Princeps:* Traianus 198
10. Gerçek Bir Hellensever: Hadrianus 205
11. Eyaletleri İyi Tanıyan İmparator: Antoninus Pius 210
12. Bilge İmparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus 216

B. Yazarların Sosyo-Kültürel Niteliklerine İlişkin Gözlemler 220
1. Milliyetçi Yaklaşımlar ve Genel Tepkiler 220
a. İmparatorların Tanrılaştırılmasına (İmparator Kültü) Olumsuz Bakış 221
b. Hellen Kahraman Heykellerinin Romalılar'a (Yeniden) Adanması 225
c. Tapınak ve Heykellerin Yağmalanması 226
d. Kentlerin İç İşlerine Müdahale 228
2. Koşulsuz Kabulleniş ve Romalılaşma 231
a. İmparatorların Tanrılaştırılmasına (İmparator Kültü) Olumlu Bakış 231
b. Siyasal Bağlamda Romalılar'ın Hellenler'e Üstünlüğü 233
c. Ortak Bir Kültürün Adı Olarak «Roma» ve «Romalılık» Fikri 235
3. İki Dünya Arasında: Sadakat ve Direniş 236

SONUÇ 239

ANTİK YAZARLARIN METİNDE KULLANILAN PASAJLARI 244

ANTİK KAYNAKLAR DİZİNİ 343

1. Edebî Kaynaklar 343
2. Epigrafik Kaynaklar 356
3. Nümizmatik Kaynaklar 357

ÖZET 358

ABSTRACT 360

KISALTMALAR LİSTESİ

Antik Literatür

App. civ. (Appianos, *Bella civilia*) = *Appian's Roman History: The Civil Wars*, with an English Translation by H. White, III–IV, Cambridge, MA/London 1913 (*The Loeb Classical Library*).

App. praef. (Appianos, *Praefatio*) = *Appian's Roman History*, with an English Translation by H. White, I, London/Cambridge, MA 1912 (*The Loeb Classical Library*).

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 1: *Panathenaikos*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, I: Orations I–XVI, Amsterdam 1986.

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 23: *Peri homonoias tais polesin*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 24: *Rhodioi peri homonoias*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 25: *Rhodiakos*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 26: *Eis Romēn*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 27: *Panēgyrikos en Kyzikō peri tou naou*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Aristeid. or. (Aelius Aristeidēs, *Orationes;* 35: *Eis Basilea*) = Metin: W. Dindorf (ed.), *Aristides*, I–II, Leipzig 1829; çev: C. A. Behr, *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden 1981.

Arr. cyn. (Arrianos, *Cynegeticus*) = R. Hercher – A. Eberhard (edd.), *Arriani Nicomediensis Scripta Minora*, Leipzig 1885.

Arr. takt. (Arrianos, *Taktika*) = R. Hercher – A. Eberhard (edd.), *Arriani Nicomediensis Scripta Minora*, Leipzig 1885.

Aur. Vict. de Caes. (Aurelius Victor, *De Caesaribus*) = F. Pichlmayr (ed.), *De Caesaribus,* Bibliotheca scriptorum Greacorum et Romanorum Teubneriana, Leipzig 1993.

Cass. Dio (Cassius Dio, *Historiae Romanae*) = *Roman History*, with an English Translation by E. Cary, I–IX, London 1914–1927 (*The Loeb Classical Library*).

Cic. ad Q. fr. (M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Quintum fratrem*) = *Letters to Quintus and Brutus*, with an English Translation by D. R. S. Bailey, London/New York 2002 (*The Loeb Classical Library*).

Cic. Balb. (M. Tullius Cicero, *Pro L. Balbo*) = A. C. Clark (ed.), *M. Tulli Ciceronis Orationes*, Oxford 1909.

Dig. (*Digesta Iustiniani*) = T. Mommsen – P. Krüger – A. Watson (edd.), *The Digest of Justinian*, I–IV, Philadelphia 1985.

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 1*: Peri Basileias 1*) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*, with an English Translation by J. W. Cohoon, I, Cambridge, MA 1932 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 2*: Peri Basileias 2*) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*, with an English Translation by J. W. Cohoon, I, Cambridge, MA 1932 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 3*: Peri Basileias 3*) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*, with an English Translation by J. W. Cohoon, I, Cambridge, MA 1932 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 4*: Peri Basileias 4*) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*, with an English Translation by J. W. Cohoon, I, Cambridge, MA 1932 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 6*: Diogenēs ē peri tyrannidos*) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*, with an English Translation by J. W. Cohoon, I, Cambridge, MA 1932 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 7*: Euboikos ē kynēgos*) = *Dio Chrysostom: Discourses 1–11*, with an English Translation by J. W. Cohoon, I, Cambridge, MA 1932 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 13*: En Athēnais peri phygēs*) = *Dio Chrysostom: Discourses 12–30*, with an English Translation by J. W. Cohoon, II, Cambridge, MA 1939 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 21*: Peri kallous*) = *Dio Chrysostom: Discourses 12–30*, with an English Translation by J. W. Cohoon, II, Cambridge, MA 1939 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 31*: Rhodiakos*) = *Dio Chrysostom: Discourses 31–36*, with an English Translation by J. W. Cohoon – H. L. Crosby, III, Cambridge, MA 1940 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 32*: Pros Aleksandreis*) = *Dio Chrysostom: Discourses 31–36*, with an English Translation by J. W. Cohoon – H. L. Crosby, III, Cambridge, MA 1940 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 34*: Tarsikos deuteros*) = *Dio Chrysostom: Discourses 31–36*, with an English Translation by J. W. Cohoon – H. L. Crosby, III, Cambridge, MA 1940 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 38*: Pros Nikomēdeis, peri homonoias tēs pros Nikaeis*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 40*: En tē patridi peri tēs pros Apameis homonoias*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 43*: Politikos en tē patridi*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 44*: Philophronētikos pros tēn patrida eisēgoumenēn autōi timas*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 45*: Apologismos hopōs eskhēke pros tēn patrida*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 46*: Pro tou philosophein tē patridi*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 50*: Peri tōn ergōn en boulē*) = *Dio Chrysostom: Discourses 37–60*, with an English Translation H. L. Crosby, IV, Cambridge, MA 1946 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 62*: Peri basileias kai tyrannidos*) = *Dio Chrysostom: Discourses 61–80*, with an English Translation H. L. Crosby, V, Cambridge, MA 1951 (*The Loeb Classical Library*).

Dion Chrys. or. (Diōn Chrysostomos, *Orationes;* 71*: Peri philosophou*) = *Dio Chrysostom: Discourses 61–80*, with an English Translation H. L. Crosby, V, Cambridge, MA 1951 (*The Loeb Classical Library*).

Dion. Hal. ant. (Dionysios Halicarnasseus, *Antiquitates Romanae*) = K. Jacoby (ed.), *Dionysii Halicarnasei antiquitatum Romanarum quae superbunt*, I–IV, Leipzig 1885.

Epikt. (Epiktētos, *Dissertationes*) = *Epictetus: The Discourses as reported by Arrian, The Manual and Fragments*, with an English Translation by W. A. Oldfather, I–II, Cambridge, MA/London 1925–1928.

Eutr. (Eutropius, *Breviarum historiae Romanae*) = *Eutropius' Abridgement of Roman Empire*, Translation by J. S. Watson, London 1886.

Fronto, *ep. ad Ant. Pium* (M. Cornelius Fronto, *Epistulae ad Antoninum Pium*) = The *Correspondence of M. Cornelius Fronto with Marcus Aurelius Antoninus, Lucius Verus, Antoninus Pius and Various Friends,* with an English Translation by C. R. Haines, I, London/New York 1919 (*The Loeb Classical Library*).

Fronto, *ep. ad M. Caes.* (M. Cornelius Fronto, *Epistulae ad M. Caesarem*) = The *Correspondence of M. Cornelius Fronto with Marcus Aurelius Antoninus, Lucius Verus, Antoninus Pius and Various Friends,* with an English Translation by C. R. Haines, I, London/New York 1919 (*The Loeb Classical Library*).

Fronto, *princ. hist.* (M. Cornelius Fronto, *Principia historiae*) = The *Correspondence of M. Cornelius Fronto with Marcus Aurelius Antoninus, Lucius Verus, Antoninus Pius and Various Friends,* with an English Translation by C. R. Haines, II, Cambridge, MA/London 1920 (*The Loeb Classical Library*).

Gal. Aff. Dig. (Galenos, *De propriorum animi cuiuslibet affectuum dignotione et curatione*) = C. G. Kühn (ed.), *Claudii Galeni opera omnia*, V, Leipzig 1823.

Gal. HNH (Galenos, *In Hippocratis de natura hominis commentarius*) = C. G. Kühn (ed.), *Claudii Galeni opera omnia*, XV, Leipzig 1828.

Gal. Lib. Prop. (Galenos, *De libris propriis*) = C. G. Kühn (ed.), *Claudii Galeni opera omnia*, XIX, Leipzig 1830.

Gal. MM (Galenos, *De methodo medendi*) = C. G. Kühn (ed.), *Claudii Galeni opera omnia*, X, Leipzig 1825.

Gal. Praen. (Galenos, *De praenotione ad Epigenem*) = C. G. Kühn (ed.), *Claudii Galeni opera omnia*, XIV, Leipzig 1827.

Gal. Ther. Pis. (Galenos, *De theriaca ad Pisonem*) = C. G. Kühn (ed.), *Claudii Galeni opera omnia*, XIV, Leipzig 1827.

Gell. (A. Gellius, *Noctes Atticae*) = *Gellius: Attic Nights, Books 1–20*, with an English Translation by J. C. Rolfe, I–III, Cambridge, MA 1927 (*The Loeb Classical Library*).

Hdt. (Hērodotos, *Historiae*) = *Tarih*, çev.: M. Ökmen, İstanbul 2006.

Hes. erg. (Hēsiodos, *Opera et dies*) = *Hesiodos: Eseri ve Kaynakları: İşler ve Günler*, çev.: S. Eyüboğlu – A. Erhat, Ankara 1991.

Hom. Il. (Homēros, *Ilias*) = *İlyada*, çev.: A. Erhat – A. Kadir, İstanbul 2005.

Hom. Od. (Homēros, *Odysseia*) = *Odysseia*, çev.: A. Erhat – A. Kadir, İstanbul 2004.

Isokr. or. (Isokratēs, *Orationes;* 4: *Panegyrikos;* 12: *Panathenaikos*) = *Isocrates*, with an English Translation by G. Norlin, I–III, London/New York 1928–1945 (*The Loeb Classical Library*).

Iuv. (Iuvenalis, *Saturae*) = *Yergiler–Saturae*, çev.: Ç. Dürüşken – E. Alova, İstanbul 2006.

Lukian. Alex. (Lukianos, *Alexander*) = *Lucian,* with an English Translation by A. M. Harmon, IV, London/ Cambridge, MA 1925 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. apol. (Lukianos, *Apologia*) = *Lucian,* with an English Translation by K. Kilburn, VI, London/Cambridge, MA 1959 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. hist. conscr. (Lukianos, *Quomodo historia conscribenda sit?*) = *Lucian,* with an English Translation by K. Kilburn, VI, London/Cambridge, MA 1959 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. im. (Lukianos, *Imagines*) = *Lucian,* with an English Translation by A. M. Harmon, IV, London/ Cambridge, MA 1925 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. ind. (Lukianos, *Adversus indoctum et libros multos ementem*) = *Lucian,* with an English Translation by A. M. Harmon, III, London/ Cambridge, MA 1921 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. laps. (Lukianos, *Pro lapsu*) = *Lucian,* with an English Translation by K. Kilburn, VI, London/Cambridge, MA 1959 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. Nero (Lukianos, *Nero*) = *Lucian,* with an English Translation by M. D. Macleod, VIII, London/Cambridge, MA 1967 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. Pereg. (Lukianos, *De morte Peregrini*) = *Lucian,* with an English Translation by A. M. Harmon, V, London/ Cambridge, MA 1936 (*The Loeb Classical Library*).

Lukian. somn. (Lukianos, *Somnium*) = *Lucian,* with an English Translation by A. M. Harmon, III, London/ Cambridge, MA 1921 (*The Loeb Classical Library*).

Malalas (Malalas, *Chronographia*) = *The Chronicle of John Malalas*, with an English Translation by E. Jeffreys – M. Jeffreys – R. Scott, Melbourne 1986.

Mart. (Martialis) = *Epigrams: Books 1–5*, with an English Translation by D. R. Shackleton Bailey, I, Cambridge, MA/London 1993 (*The Loeb Classical Library*).

M. Aur. (Marcus Aurelius Antoninus Augustus) = *Meditations by Marcus Aurelius*, with an English Translation by C. R. Haines, London/New York 1916 (*The Loeb Classical Library*).

Paus. (Pausanias, *Perihēgēsis*) = *Pausanias' Description of Greece*, with an English Translation by W. H. Jones, I–IV, London/New York 1918–1935 (*The Loeb Classical Library*).

Philostr. Ap. (Philostratos, *Vita Apollonii*) = C. L. Kayser, *Flavii Philostrati Opera*, I Leipzig 1870.

Philostr. soph. (Philostratos, *Vitae Sophistarum*) = C. L. Kayser, *Flavii Philostrati Opera*, II, Leipzig 1871.

Plat. leg. (Platōn, *Leges*) = *Yasalar*, çev.: C. Şentuna – S. Babür, İstanbul 2007.

Plat. polit. (Platōn, *Politicus*) = *Plato: Statesman, Philebus*, with an English Translation by H. N. Fowler, VIII, London 1925 (*The Loeb Classical Library*).

Plat. prot. (Platōn, *Protagoras*) = J. Burnet (ed.), *Platonis Opera*, Oxford 1903.

Plat. rep. (Platōn, *De re publica*) = *Devlet*, çev.: H. Demirhan, Ankara 2007.

Plat. Tim. (Platōn, *Timaios*) = *Plato: Timaeus, Cleitophon, Menexenus*, *Epistles,* with an English Translation by. R. G. Bury, IX, London 1929 (*The Loeb Classical Library*).

Plin. nat. (Plinius Maior, *Historia naturalis*) = *Pliny: Natural History*, with an English Translation by H. Rackham– W. H. S. Jones – D. E. Eichholz, I–X, Cambridge, MA/London 1938–1975 (*The Loeb Classical Library*).

Plin. epist. (Plinius Minor, *Epistulae*) = *Pliny: Letters,* with an English Translation by B. Radice, I–II, Cambridge, MA 1969 (*The Loeb Classical Library*).

Plin. paneg. (Plinius Minor, *Panegyricus*) = *Pliny: Panegyricus,* with an English Translation by B. Radice, II, Cambridge, MA 1969 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. am. (Plutarkhos, *Amatorius*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by W. C. Helmbold, IX, Cambridge MA/London 1961 *(The Loeb Classical Library).*

Plut. an seni resp. ger. (Plutarkhos, *An seni respublica gerenda sit*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by H. N. Fowler, X, Cambridge, MA/London 1936 *(The Loeb Classical Library).*

Plut. Ant. (Plutarkhos, *Antonius*) = *Plutarch's Lives: Demetrius and Antony; Pyrrhus and Gaius Marius*, with an English Translation by B. Perrin, IX, Cambridge, MA/London 1920 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Brut. (Plutarkhos, *Brutus*) = *Plutarch's Lives: Dion and Brutus; Timoleon and Aemilius Paulus,* with an English Translation by B. Perrin, VI, Cambridge, MA/London 1918 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Caes. (Plutarkhos, *Caesar*) = *Plutarch's Lives: Demosthenes and Cicero; Alexander and Caesar*, with an English Translation by B. Perrin, VII, Cambridge, MA/London 1919 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. comp. Cim.–Luc. (Plutarkhos, *Comparatio Cimonis et Luculli*) = *Plutarch's Lives: Themistocles and Camillus; Aristides and Cato Major; Cimon and Lucullus*, with an English Translation by B. Perrin, II, Cambridge, MA/London 1914 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. comp. Dion–Brut. (Plutarkhos, *Comparatio Dionis et Bruti*) = *Plutarch's Lives: Dion and Brutus; Timoleon and Aemilius Paulus,* with an English Translation by B. Perrin, VI, Cambridge, MA/London 1918 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. comp. Lys.–Sull. (Plutarkhos, *Comparatio Lysandri et Sullae*) = *Plutarch's Lives: Alcibiades and Coriolanus; Lysander and Sulla,* with an English Translation by B. Perrin, IV, Cambridge, MA/London 1916 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de amic. (Plutarkhos, *De amicorum multitudine*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by F. C. Babbitt, II, Cambridge, MA/London 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de cohib. (Plutarkhos, *De cohibenda ira*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by W. C. Helmbold, VI, Cambridge, MA/London 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de cur. (Plutarkhos, *De curiositate*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by W. C. Helmbold, VI, Cambridge, MA/London 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de fort. Rom. (Plutarkhos, *De fortuna Romanorum*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by F. C. Babbitt, IV, Cambridge, MA/London 1936 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de frat. amor. (Plutarkhos, *De fraterno amore*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by W. C. Helmbold, VI, Cambridge, MA/London 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de garr. (Plutarkhos, *De garrulitate*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by W. C. Helmbold, VI, Cambridge, MA/London 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de glor. Ath. (Plutarkhos, *De gloria Atheniensium*) = *Plutarch: Moralia*, with an English Translation by F. C. Babbitt, IV, Cambridge, MA/London 1936 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de Pyth. or. (Plutarkhos, *De Pythiae oraculis*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by F. C. Babbitt, V, Cambridge, MA/London 1936 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de sera (Plutarkhos, *De sera numinis vindicta*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by P. H. De Lacy – B. Einarson, VII, Cambridge, MA/London 1959 *(The Loeb Classical Library).*

Plut. de superst. (Plutarkhos, *De superstitione*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by F. C. Babbitt, II, Cambridge, MA 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. de tranq. anim. (Plutarkhos, *De tranquillitate animi*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by W. C. Helmbold, VI, Cambridge, MA/London 1962 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Demetr. (Plutarkhos, *Demetrius*) = *Plutarch's Lives: Demetrius and Antony; Pyrrhus and Gaius Marius*, with an English Translation by B. Perrin, IX, Cambridge, MA/London 1920 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Flam. (Plutarkhos, *Flamininus*) = *Plutarch's Lives: Agis and Cleomenes; Tiberius and Gaius Gracchus; Philopoemen and Flamininus*, with an English Translation by B. Perrin, X, Cambridge, MA/London 1921 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Galb. (Plutarkhos, *Galba*) = *Plutarch's Lives: Aratus, Artaxerxes, Galba and Otho*, with an English Translation by J. W. Cohoon, XI, London/New York 1954 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Lyc. (Plutarkhos, *Lycurgus*) = *Plutarch's Lives: Theseus and Romulus; Lycurgus and Numa; Solon and Publicola*, with an English Translation by B. Perrin, I, Cambridge, MA/London 1914 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Lys. (Plutarkhos, *Lysandros*) = *Plutarch's Lives: Alcibiades and Coriolanus; Lysander and Sulla,* with an English Translation by B. Perrin, IV, Cambridge, MA/London 1916 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Num. (Plutarkhos, *Numa*) = *Plutarch's Lives: Theseus and Romulus; Lycurgus and Numa; Solon and Publicola*, with an English Translation by B. Perrin, I, Cambridge, MA/London 1914 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Oth. (Plutarkhos, *Otho*) = *Plutarch's Lives: Aratus, Artaxerxes, Galba and Otho*, with an English Translation by J. W. Cohoon, XI, Cambridge, MA/London 1954 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. Pomp. (Plutarkhos, *Pompeius*) = *Plutarch's Lives: Agesilaus and Pompey; Pelopidas and Marcellus*, with an English Translation by B. Perrin, V, Cambridge, MA/London 1917 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. prae. ger. reip. (Plutarkhos, *Praecepta gerendae rei publicae*) = *Plutarch's Moralia*, with an English Translation by H. N. Fowler, X, Cambridge, MA/London 1936 *(The Loeb Classical Library).*

Plut. Publ. (Plutarkhos, *Publicola*) = *Plutarch's Lives: Theseus and Romulus; Lycurgus and Numa; Solon and Publicola*, with an English Translation by B. Perrin, I, Cambridge, MA/London 1914 (*The Loeb Classical Library*).

Plut. quom. adulat. (Plutarkhos, *Quomodo adulator ab amico internoscatur*) = *Plutarch's Moralia,* with an English Translation by F. C. Babbitt, I, Cambridge, MA/London 1927.

Plut. reg. et imp. apoph. (Plutarkhos, *Regum et imperatorum apophthegmata*) = *Plutarch's Moralia,* with an English Translation by F. C. Babbitt, III, Cambridge, MA/London 1931.

Plut. Sol. (Plutarkhos, *Solon*) = *Plutarch's Lives: Theseus and Romulus; Lycurgus and Numa; Solon and Publicola*, with an English Translation by B. Perrin, I, Cambridge, MA/London 1914 (*The Loeb Classical Library*).

Pol. (Polybios, *Historiae*) = *The Histories*, with an English Translation by W. R. Paton, I–VI, London/New York 1922–1927 (*The Loeb Classical Library*).

R. gest. div. Aug. = (Caesar Augustus, *Res gestae divi Augusti*) = *The Achievements of the Divine Augustus*, with an introduction and commentary by P. A. Brunt – J. M. Moore, Oxford 1967.

SHA Aur. (*Scriptores historiae Augustae, M. Aurelius*) = D. Magie – A. O'Brien–Moore – S. H. Ballou (edd.), *Scriptores historiae Augustae*, London 1921.

SHA Hadr. (*Scriptores historiae Augustae, Hadrianus*) = D. Magie – A. O'Brien–Moore – S. H. Ballou (edd.), *Scriptores historiae Augustae*, London 1921.

SHA Pert. (*Scriptores historiae Augustae, Helvius Pertinax*) = D. Magie – A. O'Brien–Moore – S. H. Ballou (edd.), *Scriptores historiae Augustae*, London 1921.

SHA Pius (*Scriptores historiae Augustae, Antoninus Pius*) = D. Magie – A. O'Brien–Moore – S. H. Ballou (edd.), *Scriptores historiae Augustae*, London 1921.

Suet. Aug. (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Augusti*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Dom. (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Domitiani*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Gaius (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Gaii*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Galb. (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Galbae*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Nero (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Neronis*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Oth. (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Othonis*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Tib. (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Tiberii*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Suet. Vesp. (C. Suetonius Tranquillus, *De vita Caesarum: Vita Vespasiani*) = *On İki Caesar'ın Yaşamı*, çev.: F. Telatar – G. Özaktürk, Ankara 2008.

Tac. Agr. (Cornelius Tacitus, *De vita Iulii Agricolae*) = H. Furneaux (ed.), *Cornelii Taciti opera minora*, Oxford 1900.

Tac. ann. (Cornelius Tacitus, *Annales*) = C. D. Fisher (ed.), *Cornelii Taciti annalium ab excessu Divi Augusti libri*, Oxford 1906.

Tac. hist. (Cornelius Tacitus, *Historiae*) = C. D. Fisher (ed.), *Cornelii Taciti historiarum libri*, Oxford 1911.

Thuk. (Thukydidēs, *Historiae*) = *History of the Peloponnesian War*, with an English Translation by C. F. Smitk, I, London/New York 1919 (*The Loeb Classical Library*).

Vell. (Velleius Paterculus, *Res gestae Divi Augusti*) = *Compendium of Roman History*, with an English Translation by. F. W. Shipley, London/New York 1924 (*The Loeb Classical Library*).

Modern Literatür

Aalders, G. J. D. (1982): *Plutarch's Political Thought*, Amsterdam/Oxford/New York.

AC = L'antiquité Classique

Ackeren, M. van (ed.) (2012): *A Companion to Marcus Aurelius*, Oxford.

Adams, A. (1989): «The Arch of Hadrian at Athens», şurada: Walker – Cameron 1989, 10–16.

AHB = The Ancient History Bulletin

AHR = The American Historical Review

AJP = The American Journal of Philology

Alanso, A. M. (1988): «The Effects of Truth: Representation of the Past and the Imagining of Community», *The Journal of Historical Sociology* 1, 33–57.

Alcock, S. E. (1993): *Graecia Capta: The Landscapes of Roman Greece*, Cambridge.

Alcock, S. E. (1994): «Nero at Play? The Emperor's Grecian Odyssey», şurada: Elsner – Masters 1994, 98–111.

Alcock, S. E. (1996): «Landscapes of Memory and the Authority of Pausanias», şurada: Bingen 1996, 241–267.

Alcock, S. E. (2002): *Archaeologies of the Greek Past: Landscape, Monuments and Memories*, Cambridge.

Alcock, S. E. – Cherry, J. F. – Elsner, J. (edd.) (2001): *Pausanias: Travel and Memory in Roman Greece*, Oxford.

Alonso-Nuñez, J. M. (1984): «Appian and The World Empires», *Athenaeum* 62, 640–644.

Anderson, G. (1976): *Lucian: Theme and Variation in the Second Sophistic*, Leiden.

Anderson, G. (1989): «The *Pepaideumenos* in Action: Sophists and Their Outlook in the Early Empire», *ANRW* II.33.1, 79–208.

Anderson, G. (1993): *The Second Sophistic: A Cultural Phenomenon in the Roman Empire,* London/New York.

ANRW = Aufstieg und Niedergang der römischen Welt

Arafat, K. W. (1996): *Pausanias' Greece: Ancient Artists and Roman Rulers*, Cambridge.

Arnim, H. von (1898): *Leben und Werke des Dio von Prusa*, Berlin.

AQ = Anthropoligical Quarterly

Ash, R. (1997): «Severed Heads: Individual Portraits and Irrational Forces in Plutarch's *Galba* and *Otho*», şurada: Mossman 1997, 189–214.

Ash, R. (2008): «Standing in the Shadows: Plutarch and the Emperors in the Lives and Moralia», şurada: Nikolaidis 2008, 557–575.

Ashmole, B. (1956): «Cyriac of Ancona and the Temple of Hadrian at Cyzicus», *JWI* 19/3–4, 179–191.

Ashton, R. (1996): «A Rhodian Bronze Hoard of the Late II Century AD», şurada: Ashton 1996, 41–42.

Ashton, R. (ed.) (1996): *Studies in Ancient Coinage from Turkey*, London.

Asirvatham, S. R. (2008): «No Patriotic Fervor for Pella: Aelius Aristides and the Presentation of the Macedonians in the Second Sophistic», *Mnemosyne* 61, 207–227.

Atkins, M. – Osborne, R. (2006): *Poverty in the Roman World*, Cambridge.

Atwill, J. M. (2014): «Memory, Materiality and Provenance in Dio Chrysostom's Rhodian Oration», *PMLA* 129/3, 456–463.

Bagnall, R. S. – Brodersen, K. – Champion, C. B. – Erskine, A. – Huebner, S. R. (edd.) (2013): *The Encyclopedia of Ancient History*, Malden, MA.

Bailey, C. (2015): «"Honor" in Rhodes: Dio Chrysostom's Thirty-First Oration", *ICS* 40/1, 45–62.

Baldwin, B. (1961): «Lucian as Social Satirist», *CQ* 11/2, 199–208.

Baldwin, B. (1973): *Studies in Lucian*, Toronto.

Barrow, R. H. (1967): *Plutarch and His Times*, London.

Bartsch, S. (1994): *Actors in the Audience: Theatricality and Doublespeak from Nero to Hadrian,* Cambridge, MA 1994.

Beck, M. (ed.) (2014): *A Companion to Plutarch*, Malden, MA/Oxford.

Beecroft, A. J. (2008): «Nine Fragments in Search of an Author: Poetic Lines Attributed to Terpander», *CJ* 103/3, 225–241.

BEFAR = Bibliothèque des écoles françaises et de Athènes et de Rome

Behr, C. A. (1968): *Aelius Aristides and the Sacred Tales*, Amsterdam.

Behr, C. A. (1981): *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, II: Orations XVII–LIII, Leiden.

Behr, C. A. (1986): *The Complete Works of P. Aelius Aristides*, I: Orations I–XVI, Amsterdam.

Behr, C. A. (1994): «Studies on the Biography of Aelius Aristides», *ANRW* II.34.2, 1140–1233.

Bekker–Nielsen, T. (ed.) (2006): *Rome and the Black Sea Region: Domination, Romanization, Resistance,* Aarhus.

Benjamin, A. S. (1963): «The Altars of Hadrian in Athens and Hadrian's Panhellenic Program», *Hesperia* 32/1, 57–86.

Bennett, J. (1997): *Trajan: Optimus Princeps,* London/New York.

Berger, A. (1953): *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia.

Berry, E. (1983): «Dio Chrysostom the Moral Philosopher», *G&R* 30/1, 70–80.

BHM = Bulletin of the History of Medicine

BICS = Bulletin of the Institute of Classical Studies of the University of London

Bingen, J. (ed.) (1996): *Pausanias Historien* (*Entretiens sur l'Antiquité Classique de la Fondation Hardt*, XLI), Genève.

Birley, A. R. (1997a): *Hadrian the Restless Emperor*, London.

Birley, A. R. (1997b): «Hadrian and the Greek Senators», *ZPE* 116, 209–245.

Birley, A. R. (2000a): *Marcus Aurelius: A Biography*, London.

Birley, A. R. (2000b): «Hadrian to Antonines», şurada: Bowman – Garnsey – Rathbore 2000, 132–194.

Birley, A. R. (2012a): «Marcus' Life as an Emperor», şurada: Ackeren 2012, 155–170.

Birley, A. R. (2012b): «The Wars and Revolts», şurada: Ackeren 2012, 217–233.

Bleicken, J. (1966): «Der Preis des Aelius Aristides auf das römische Weltreich», *NAG*, Phil.-hist. Kl. 7, 225–277.

BMC = British Museum Catalogue

Boatwright, M. T. (1987): *Hadrian and the City of Rome,* Princeton.

Boatwright, M. T. (2000): *Hadrian and the Cities of the Roman Empire,* Princeton.

Boatwright, M. T. (2002): «Trajan Outside Rome: Construction and Embellishment in Italy and the Provinces», şurada: Stadter – Stockt 2002, 259–277.

Boer, W. Den (ed.) (1973): *Le culte des souverains dans L'empire romain,* Geneva.

Bompaire, J. (1958): *Lucien écrivain: Imitation et création*, *BEFAR* 190, Paris.

Borg, B. E. (ed.) (2004): *Paideia: The World of the Second Sophistic*, Berlin.

Bosworth, A. B. (1972): «Arrian's Literary Development», *CQ* 22/1, 163–185.

Bosworth, A. B. (1973): «Vespasian and the Provinces: Some Problems of the Early 70s AD», *Athenaeum* 51, 49–78.

Bosworth, A. B. (1993): «Arrian and Rome: The Minor Works», *ANRW* II.34.1, 226–275.

Bosworth, A. B. (2000): *From Arrian to Alexander: Studies in Historical Interpretation*, Oxford.

Bowersock, G. W. (1965): *Augustus and the Greek World*, Oxford.

Bowersock, G. W. (1969): *Greek Sophists in the Roman Empire*, Oxford.

Bowersock, G. W. (1973): «Greek Intellectuals and the Imperial Cult», şurada: Boer 1973, 179–206.

Bowersock, G. W. (1998): «*Vitae Caesarum*: Remembering and Forgetting the Past», şurada: Maul – Ehlers 1998, 193–210.

Bowie, E. L. (1970): «Greeks and Their Past in the Second Sophistic», *Past and Present* 46, 3–41.

Bowie, E. L. (1982): «The Importance of Sophists», *YClS* 27, 29–59.

Bowie, E. L. (1985): «Appian», şurada: Easterling – Knox 1985, 707–709.

Bowie, E. L. (1996): «Past and Present in Pausanias», şurada: Bingen 1996, 207–239.

Bowie, E. L. (2001): «Inspiration and Aspiration: Date, Genre, and Readership», şurada: Alcock *et alii* 2001, 2–32.

Bowie, E. L. (2009): «Quid Roma Athenis? How Far did Imperial Greek Sophists or Philosophers Debate the Legitimacy of Roman Power?», şurada: Urso 2009, 223–240.

Bowman, A. K. – Garnsey, P. – Rathbore, D. (edd.) (2000): *Cambridge Ancient History XI: The High Empire A.D. 70-192*, Cambridge.

Bowman, A. K. – Champlin, E. – Lintott, A. (edd.) (2006): *Cambridge Ancient History X: The Augustan Empire 43 B.C. – A.D. 69*, Cambridge.

Bozia, E. (2015): *Lucian and His Roman Voices: Cultural Exchanges and Conflicts in the Late Roman Empire*, New York.

Brenk, F. (1992): «Plutarch's Life 'Markos Antonios': A Literary and Critical Study», *ANRW* II.33.6, 4347–4469.

Brice, L. L. – Slootjes, D. (edd.) (2015): *Aspects of Ancient Institutions and Geography: Studies in Honour of Richard J. A. Talbert*, Leiden.

Brodersen, K. (1993): «Appian und Sein Werk», *ANRW* II.34.1, 339–363.

Brow, J. (1990): «Notes on Community, Hegemony and the Uses of the Past», *AQ* 63, 1–6.

Brunt, P. A. (1959): «The Revolt of Vindex and The Fall of Nero», *Latomus* 18, 531–559.

Brunt, P. A. (1961): «Charges of Provincial Maladministration under the Early Principate», *Historia* 10/2, 189–227.

Brunt, P. A. (1975): «Stoicism and the Principate», *PBSR* 43, 7–35.

Brunt, P. A. (1976): «The Romanization of the Local Ruling Classes in the Roman Empire», şurada: Pippidi 1976, 161–173.

Bryant, E. E. (1894): *The Reign of Antoninus Pius*, London.

Bucher, G. S. (2000): «The Origins, Program and Composition of Appian's Roman History», *TAPA* 130, 411–458.

Bucher, G. S. (2007): «Toward a Literary Evaluation of Appian's Civil Wars, Book I», şurada: Marincola 2007, 454–460.

Bucher, G. S. (2013): «Appian of Alexandria», şurada: Bagnall *et alii* 2013, 576–580.

Buckley, E. – Dinter, M. (edd.) (2013): *A Companion to the Neronian Age*, Malden, MA/Oxford.

Burrell, B. (2003): «Temples of Hadrian, not Zeus», *GRBS* 43, 31–50.

Busetto, A. (2015): «War as Training, War as Spectacle: The *Hippika Gymnasia* from Xenophon to Arrian», şurada: Lee *et alii* 2015, 147–171.

Cadoux, C. J. (1938): *Ancient Smyrna: A History of the City from the Earliest Times to 324 A.D.*, Oxford.

Callender, T. (1904): «The Tarsian Orations of Dio», *JHS* 24, 58–69.

Campbell, B. (1974): *The Roman Army: A Sourcebook*, London.

Canter, W. (1566): *Aristidis orationum tomi tres nunc primum latine versi*, Basle.

Cartledge, P. – Spawforth, A. (1989): *Hellenistic and Roman Sparta: A Tale of Two Cities*, London/New York.

Champlin, E. (2003): *Nero*, Cambridge MA.

Charlesworth, M. P. (1935): «Some Observations on Ruler-Cult Especially in Rome», *HThR* 28/1, 5–44.

Charlesworth, M. P. (1937): «Flaviana», *JRS* 27/1, 54–62.

CIG = Corpus inscriptionum Graecarum

CIL = Corpus inscriptionum Latinarum

CJ = The Classical Journal

ClAnt = Classical Antiquity

Cohen, A. (2001): «Art, Myth and Travel in the Hellenistic World», şurada: Alcock *et alii* 2001, 93–126.

Cousin, G. (1563): *LOUKIANOU APANTA: Luciani Samosatensis opera quae quidem extant omnia, Graece at Latine in quatuor Tomos Divisa,* Basel.

CPh = Classical Philology

CQ = The Classical Quarterly

Cuff, P. J. (1983): «Appian's *Romaica*: A Note», *Athenaeum* 61, 148–164.

CW = The Classical World

De Blois, L. (1986): «Εἰς βασιλέα of Pseudo-Aristides», *GRBS* 27, 279–288.

De Blois, L. (2008): «Soldiers and Leaders in Plutarch's Galba and Otho», şurada: Hirschmann *et alii* 2008, 5–13.

De Blois, L. (2009): «Crossing Status Barriers: The Disruption of an Imperial Banquet by Angry Soldiers in Plutarch's Otho», şurada: Ferreira *et alii* 2009, 223–229.

De Blois, L. (2014): «Plutarch's Galba and Otho», şurada: Beck 2014, 267–277.

De Blois, L. – Bons, J, – Kessels, T. – Schenkeveld, D. M. (edd.) (2004–2005): *The Statesman in Plutarch's Works*, I–II, Leiden/Boston.

Delaine, J. (2002): «The Temple of Hadrian at Cyzicus and Roman Attitudes to Exceptional Construction», *PBSR* 70, 205–230.

Desideri, P. (2002): «Dimensioni della polis in eta alto-imperiale romana», *Prometheus* 28, 139–150.

Devine, A. M. (1994): «Arrian's Tactica», *ANRW* II.34.1, 312–337.

Diakov, V. – Kovalev, S. (2008): *İlkçağ Tarihi: Roma*, çev.: Ö. İnce, II, İstanbul.

Dietz, S. (2009): «Kalydon and Pausanias», şurada: Hallager – Riisager 2009, 217–221.

Dietz, S. – Papachristodoulou, I. (edd.) (1988): *Archaeology in the Dodecanese*, Copenhagen.

DHA = Dialogues d'Histoire ancienne (incorporated in Annales littéraires de l'Université de Besançon)

DNP = Der Neue Pauly

Domaszewski, A. von (1906): «Beiträge zur Kaisergeschicte», *Philologus* 65, 344–356.

Donahue, J. F. (2004): *The Roman Community at Table*, Ann Arbor.

Duff, T. E. (1999): *Plutarch's Lives: Exploring Virtue and Vice*, Oxford.

Duncan, R. P. (1982): *The Economy of the Roman Empire: Quantitative Studies*, Cambridge.

Easterling, P. E. – Knox, B. W. (edd.) (1985): *The Cambridge History of Classical Literature I: Greek Literature*, Cambridge.

Eck, W. (2012): «The Political State of the Roman Empire», şurada: Ackeren 2012, 95–109.

EHR = The English Historical Review

Eichholz, D. E. (1951): «Galen and His Enviroment», *G&R* 20/59, 60–71.

Eijk, P. J. Van Der (ed.) (1999): *Ancient Histories of Medicine: Essays in Medical Doxography and Historiography in Classical Antiquity*, Leiden.

Elliott, C. J. (2005): *Galen, Rome and the Second Sophistic*, Canberra (PhD Dissertation, The Australian National University).

Elsner, J. (1992): «Pausanias: A Greek Pilgrim in the Roman World», *Past and Present* 135, 3–29.

Elsner, J. – Masters, J. (edd.) (1994): *Reflections of Nero: Culture, History & Representation*, London.

Elsner, J. (1995): *Art and the Roman Viewer*, Cambridge.

Elwyn, S. (1993): «Interstate Kinship and Roman Foreign Policy», *TAPA* 123, 261–286.

Erdkamp, P. (ed.) (2007): *A Companion to the Roman Army*, Oxford.

Erhat, A. (2007): *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul.

Fabricius, J. A. (1798): *Bibliotheca Graeca*, Hamburg.

Fantham, E. (2013): «The Performing Prince», şurada: Buckley – Dinter 2013, 17–28.

Ferreira, J. R. – Leao, D. – Troster, P. – Barata-Dias, P. (edd.) (2009): *Symposion and Philoanthropia in Plutarch*, Coimbra.

Ferril, A. (1965): «Otho, Vitellius and the Propaganda of Vespasian», *CJ* 60/6, 267–269.

Finley, M. I. (1973): *The Ancient Economy*, Berkeley/Los Angeles.

Flinterman, J. J. (2004): «Sophists and Emperors: A Reconnaissance of Sophistic Attitudes», şurada: Borg 2004, 359–376.

Fontanella, F. (2008): «The Encomium on Rome as a Response to Polybius' Doubts about the Roman Empire», şurada: Harris – Holmes 2008, 203–216.

Forte, B. (1972): *Rome and the Romans as the Greeks Saw Them*, Rome.

Franco, C. (2008): «Aelius Aristides and Rhodes: Concord and Consolation», şurada: Harris – Holmes 2008, 217–249.

Fuhrmann, C. J. (2015): «Dio Chrysostom as a Local Politician: A Critical Reappraisal», şurada: Brice – Slootjes 2015, 161–176.

Gabba, E. (1956): *Appiano e la Storia della Guerre Civili*, Florence.

Gabba, E. (1958): *Appiani Bellorum Civilium Liber Primus: Introduzione, Testo Critico e Commento con Traduzione e Indici*, Firenze.

Gallivan, P. A. (1973): «Nero's Liberation of Greece», *Hermes* 101/2, 230–234.

Garnsey, P. (1970): *Social Status and Legal Privilege in the Roman Empire*, Oxford.

Garnsey, P. (2004): «Roman Citizenship and Roman Law in the Later Empire», şurada: Swain – Edwards 2004, 133–155.

Garnsey, P. – Whittaker, C. R. (edd.) (1978): *Imperialism in the Ancient World,* Cambridge.

Garnsey, P. – Saller, R. (2015): *The Roman Empire: Economy, Society and Culture*, Oakland (Second Edition).

Geiger, J. (2002): «*Felicitas Temporum* and Plutarch's Choice of Heroes», şurada: Stadter – Der Stockt 2002, 93–102.

Georgiadou, A. (2014): «The Lives of the Caesars», şurada: Beck 2014, 251–266.

Gill, C. – Whitmarsh, T. – Wilkins, J. (edd.) (2009): *Galen and the World of Knowledge*, Cambridge.

Gilliver, K. (2007): «The Augustan Reform and the Structure of the Imperial Army», şurada: Erdkamp 2007, 183–200.

Godolphin, F. R. B. (1935): «The Source of Plutarch's Thesis in the Lives of Galba and Otho», *AJP* 56/4, 324–328.

Goldhill, S. (ed.) (2001): *Being Greek under Rome*, Cambridge.

Goldhill, S. – Osborne, R. (edd.) (2006): *Rethinking Revolutions through Ancient Greece*, Cambridge.

Gowing, A. M. (1990): «Appian and Cassius' Speech before Philippi (Bella Civilia 4.90–100)», *Phoenix* 44, 158–181.

Gowing, A. M. (1992): «Appian as an Antonine Historian», şurada: Gowing 1992, 273–287.

Gowing, A. M. (1992): *The Triumviral Narratives of Appian and Cassius Dio*, Ann Arbor.

Grant, M. (1994): *The Antonines: The Roman Empire in Transition*, London/New York.

G&R = Greece & Rome

GRBS = Greek, Roman and Byzantine Studies

Grey, C. (2016): «Hadrian the Traveller: Motifs and Expressions of Roman Imperial Power in the Vita Hadriani», *História (São Paulo)* 35, 1–20.

Griffin, M. T. (1984): *Nero: The End of a Dynasty*, London.

Griffin, M. T. (2013): «Nachwort: Nero from Zero to Hero», şurada: Buckley – Dinter 2013, 467–480.

Groag, E. (1918): «Studien zur Kaisergeschichte II. Die Kaiserrede des Pseudo-Aristides», *WS* 40, 20–45.

Gyles, M. F. (1962): «Nero: Qualis Artifex?», *CJ* 57/5, 193–200.

Habicht, C. (1984): «Pausanias and the Evidence Inscriptions», *ClAnt* 3/1, 40–56.

Habicht, C. (1985): *Pausanias' Guide to Ancient Greece*, California.

Hainsworth, J. B. (1962): «Verginius And Vindex», *Historia* 11, 86–96.

Hall, J. (1981): *Lucian's Satire*, New York.

Hallager, E. – Riisager, S. (edd.) (2009): *Proceedings of the Danish Institute in Athens VI*, Aarhus.

Hankinson, R. J. (ed.) (2008): *The Cambridge Companion to Galen*, Cambridge.

Harris, B. F. (1964): *Bithynia under Trajan: Roman and Greek Views of the Principate*, Auckland.

Harris, B. F. (1977): «Stoic and Cynic under Vespasian», *Prudentia* 9, 105–114.

Harris, B. F. (1980): «Bithynia: Roman Sovereignty and the Survival of Hellenism», *ANRW* II.7.2, 857–901.

Harris, B. F. (1991): «Dio of Prusa: A Survey of Recent Work», *ANRW* II.33.5, 3853–3881.

Harris, W. V. – Holmes, B. (edd.) (2008): *Aelius Aristides between Greece, Rome and the Gods*, Boston.

Head, B. V. (1897): *Catalogue of the Greek Coins of Caria, Cos, Rhodes*, London 1897.

Hendrick, K. A. (2006): *Roman Emperors between Athens and Rome from Augustus to Hadrian*, Berkeley.

Henrichs, A. (1968): «Vespasian's Visit to Alexandria», *ZPE* 3, 51–80.

Higgins, M. J. (1945): «The Renaissance of the First Century and the Origin of Standard Late Greek», *Traditio* 3, 49–100.

Hirschmann, V. – Krieckhaus, A. – Schellenberg, H. M. (edd.) (2008): *A Roman Miscellany: Essays in Honour of Antony R. Birley on Seventieth Birthday*, Gdansk.

Horrocks, G. (1997): *Greek: A History of the Language and It's Speakers*, London.

HSCP = Harvard Studies in Classical Philology

HThR = Harvard Theological Review

Hutton, W. (2005): *Describing Greece: Landscape and Literature in the Periegesis of Pausanias*, Cambridge.

ICS = Illinois Classical Studies

IG = Inscriptiones Graecae

IGR = Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes

IGUR = Inscriptiones Graecae urbis Romae

ILS = Inscriptiones Latinae selectae

JSH = Journal of Sport History

Innes, D. – Hine, H. – Pelling, C. (edd.) (1995): *Ethics and Rhetoric: Classical Essays for Donald Russell on His Seventh-Fifth Birthday,* Oxford.

İplikçioğlu, B. (2007): *Hellen ve Roma Tarihi'nin Anahatları*, İstanbul.

JHS = The Journal of Hellenic Studies

Jones, A. H. M. (1960): «Imperial and Senatorial Jurisdiction in the Early Principate», şurada: Jones 1960, 69–98.

Jones, A. H. M. (1960): *Studies in Roman Government and Law*, Oxford.

Jones, B. W. (1992): *The Emperor Domitian*, London/New York.

Jones, C. P. (1966): «Towards a Chronolgy of Plutarch's Works», *JRS* 56/1–2, 61–74.

Jones, C. P. (1971): *Plutarch and Rome*, Oxford.

Jones, C. P. (1972): «Aelius Aristides EIS BASILEA», *JRS* 62, 134–152.

Jones, C. P. (1973): «The Date of Dio of Prusa's Alexandrian Oration», *Historia* 22, 302–309.

Jones, C. P. (1978): *The Roman World of Dio Chrysostom*, Cambridge, MA.

Jones, C.P. (1982): «Plutarch», şurada : Luce 1982, 961–983.

Jones, C.P. (1986): *Culture and Society in Lucian*, Cambridge, MA.

Jones, C. P. (1990): «The Rhodian Oration Ascribed to Aelius Aristides», *CQ* 40/2, 514–522.

Jones, C. P. (2008): «Aelius Aristides and First Years of Antoninus Pius», Unedited Version of a Paper Read at a Conference in Florence.

JRS = Journal of Roman Studies

JWI = Journal of Warburg and Courtauld Institutes

Kayser, C. L. (1871): *Flavii Philostrati Opera*, II, Leipzig.

Keil, B. (1898): *Aelii Aristidis Smyrnaei quae supersunt omnia II*, Berlin.

Keitel, E. (1995): «Plutarch's Tragedy Tyrants: Galba and Otho», *Papers of the Leeds International Latin Seminar* 8, 275–288.

Kelly, C. (2011): «Greek Piety in a Roman Context: Aelius Aristides' Panathenaic Oration», *Digressus* 11, 51–73.

Kennedy, G. A. (1972): *The Art of Rhetoric in the Roman World 300 BC.–AD. 300,* Princeton.

King, H. (2006): «The Origins of Medicine in the Second Century A.D.», şurada: Goldhill – Osborne 2006, 246–263.

Klein, R. (1981): *Die Romrede des Aelius Aristides*, Darmstadt.

Kokkinia, C. (2004): «The Philosopher and the Emperor's Words: Trajan, Flavius Archippus and Dio Chrysostom», *Historia* 53/4, 490–500.

Konstan, D. (1997): «Friendship and Monarchy Dio of Prusa's Third Oration on Kingship» *SO* 72/1, 124–143.

KP = Der Kleine Pauly

Kritsotakis, D. (2008): *Hadrian and the Greek East: Imperial Policy and Communication*, Ohio, (PhD Dissertation, Ohio State University).

Kromann, A. (1988): «The Greek Imperial Coinage from Cos and Rhodes», şurada: Dietz – Papachristodoulou 1988, 213–217.

Kudlien, F. – Durling, R. J. (edd.) (1991): *Galen's Method of Healing: Proceedings of the 1982 Galen Symposium*, Leiden.

LA = Lexikon der Antike

Lau, T. L. (2010): *The Politics of Peace: Ephesians, Dio Chrysostom and the Confucian Four Books*, Leiden.

Lee, G. – Whittaker, H. – Wrightson, G. (edd.) (2015): *Ancient Warfare: Introducing Current Research*, I, Cambridge.

Levick, B. (1976): *Tiberius: The Politician*, London.

Levick, B. (1979): «Pliny in Bithynia –and What Followed?», *G&R* 26, 119–131.

Levick, B. (1982): «Domitian and the Provinces», *Latomus* 41/1, 50–73.

Levick, B. (1985): «L. Verginius Rufus and the Four Emperors», *RhM* 128, 318–346.

Levick, B. (1999): *Vespasian*, London/New York.

Levick, B. (2006): «Greece (including Crete and Cyprus) and Asia Minor from 43 B.C. to A.D. 69», şurada: Bowman *et alii* 2006, 641–675.

Lewis/Short^2 = Lewis, C. T. – Short, C. (1980): *A Latin Dictionary*, Oxford.

Little, D. – Ehrhardt, C. (2008): *Plutarch: Lives of Galba and Otho*. Bristol.

Long, A. A. (2007): *Epictetus: A Stoic and Socratic Guide to Life*, Oxford.

Luce, T. J. (1961): «Appian's Magisterial Terminology», *CPh* 56, 21–28.

Luce, T. J. (ed.) (1982): *Ancient Writers: Greece and Rome*, II, New York.

Macleod, M. D. (1967): *Lucian with an English Translation,* XIII, London/Cambridge, MA.

MacMullen, R. (1959): «Roman Imperial Building in the Provinces», *HSCP* 64, 207–235.

MacMullen, R. (1988): *Corruption and the Decline of Rome*, New Haven.

Madsen, J. M. (2005): «Provincial Population and Roman Identity in Bithynia et Pontus», *Paper delivered at the 20th International Congress of Historical Sciences*, Sydney/Australia, 3–9 July 2005, 1–21 (http://www.pontos.dk/publications/papers-presented-orally/oral-files/Mad_provincial.pdf).

Madsen, J. M. (2006): «Intellectual Resistance to Roman Hegemony», şurada: Bekker–Nielsen 2006, 63–82.

Madsen, J. M. (2009): *Eager to be Roman: Greek Response to Roman Rule in Pontus and Bithynia*, London.

Madsen, J. M. (2014): «Patriotism and Ambitions: Intellectual Response to Roman Rule in the High Empire», şurada: Madsen – Rees 2014, 16–38.

Madsen, J. M. – Rees, R. (edd.) (2014): *Roman Rule in Greek and Latin Writing: Double Vision*, Leiden.

Magie, D. (1950): *Roman Rule in Asia Minor to the End of the Third Century*, Princeton.

Manning, C. E. (1975): «Acting and Nero's Conception of the Principate», *G&R* 22/2, 164–175.

Marincola, J. (ed.) (2007): *The Blackwell Companion to Greek and Roman Historiography*, Oxford.

Martin, A. (2010): «Lucien et L'Égypte», şurada: Mestre – Gómez 2010, 191–202.

Mathisen, R. W. (2006): «Peregrini, Barbari and Cives Romani: Concepts of Citizenship and the Legal Identity of Barbarians in the Later Roman Empire», *AHR* 111/4, 1011–1040.

Mattern, S. P. (2008): *Galen and the Rhetoric of Healing*, Baltimore.

Maul, S. M. – Ehlers, W. (edd.) (1998): *La biographie antique: huit exposés suivis de discussions* [Entretiens Hardt 44], Vandoeuvres-Genève.

Mestre, F. – Gómez, P. (edd.) (2010): *Lucian of Samosata: Greek Writer and Roman Citizen,* Barcelona.

MH = Museum Helveticum

Millar, F. (1965): «Epictetus and The Imperial Court», *JRS* 55/1–2, 141–148.

Millar, F. (1977): *The Emperor in the Roman World*, London.

Moles, J. L. (1978): «The Career and Conversion of Dio Chrysostom» *JHS* 98, 79–100.

Moles, J. L. (1983): «The Date and Purpose of the Fourth Kingship Oration of Dio Chrysostom» *ClAnt* 2, 251–278.

Moles, J. L. (1990): «The Kingship Orations of Dio Chrysostom» *Papers of the Leeds International Latin Seminar* 6, 297–375.

Moles, J. L. (1995): «Dio Chrysostom, Greece and Rome», şurada: Innes *et alii* 1995, 177–192.

Moles, J. L. (2005): «The Thirteenth Oration of Dio Chrysostom: Complexity and Simplicity, Rhetoric and Moralism, Literature and Life», *JHS* 125, 112–138.

Momigliano, A. D. (1942): «Terra Marique», *JRS* 32, 53–64.

Momigliano, A. D. (1951): «Dio of Prusa, the Rhodian 'Libertas' and the Philosophers», *JRS* 41, 146–153.

Mommsen, T. (1870): «Cornelius Tacitus und Cluvius Rufus», *Hermes* 4, 295–325.

Morgan, G. (2006): *69 A.D: The Year of Four Emperors*, Oxford.

Morley, N. (2006): «The Poor in the City of Rome», şurada: Atkins – Osborne 2006, 21–39.

Mossman, J. M. (ed.) (1997): *Plutarch and His Intellectual World*, London.

Mouratidis, J. (1985): «Nero: The Artist and Athlete and His Downfall», *JSH* 12/1, 5–20.

Mratschek, S. (2013): «Nero: The Imperial Misfit: Philhellenism in a Rich Man's World», şurada: Buckley – Dinter 2013, 45–62.

Münscher, K. (1907): «Die Philostrate», *Philologus* suppl. 10, 469–557.

NAG = Nachrichten der Akademie der Wissenschaften in Göttingen

Nikolaidis, A. G. (ed.) (2008): *The Unity of Plutarch's Work: 'Moralia' Themes in the 'Lives', Features of the 'Lives' in the 'Moralia'*, Berlin.

Nilsson, M. (1940): *Greek Popular Religion*, New York.

Noyen, P. (1955): «Marcus Aurelius, the Greatest Practician of Stoicism», *AC* 24/2, 372–383.

Nutton, V. (1969): «The Doctor and the Oracle», *RBPh* 47/1, 37–48.

Nutton, V. (1973): «The Chronology of Galen's Early Career», *CQ*, 23/1, 158–171.

Nutton, V. (1978): «The Beneficial Ideology», şurada: Garnsey – Whittaker 1978, 209–221.

Nutton, V. (1984): «Galen in the Eyes of His Contemporaries», *BHM* 58/3, 315–324.

Nutton, V. (1990): «The Patient's Choice: A New Treatise by Galen», *CQ* 40/1, 236–257.

Nutton, V. (1991): «Style and Context in the *Method of Healing*», şurada: Kudlien – Durling 1991, 1–25.

OCD^4 = Oxford Classical Dictionary

Ogilvie, R. M. (1965): *A Commentary on Livy Book 1–5*, Oxford.

OGIS = Orientis Graeci inscriptiones selectae

Oliver, J. H. (1953): *The Ruling Power: A Study of the Roman Empire in the Second Century after Christ through the Roman Oration of Aelius Aristeides*, Philadelphia.

Oliver, J. H. (1965): «The Athens of Hadrian», şurada: Piganiol – Terrasse 1965, 123–133.

Oliver, J. H. (1968): *The Civilising Power: A Study of the Panathenaic Discourse of Aelius Aristides against the Background of Literature*, Philadelphia.

Oliver, J. H. (1978): «The Piety of Commodus and Caracalla and the εἰς βασιλέα», *GRBS* 19/4, 375–388.

Oliver, J. H. (1983): *The Civic Tradition and Roman Athens,* Baltimore.

Oliver, J. H. (1989): *Greek Constitutions of Early Roman Emperors from Inscriptions and Papyri*, Philadelphia.

Ooudot, E. (2009): «Aelius Aristides and Thucydides: Some Remarks about the Panathenaic Oration», şurada: Harris – Holmes 2008, 31–49.

Ostenfeld, E. N. (ed.) (2002): *Greek Romans and Roman Greeks: Studies in Cultural Interaction,* Aarhus.

Palm, J. (1959): *Rom, Römertum und Imperium in der griechischen Literatur der Kaiserzeit*, Lund.

PBSR = Papers of the British School at Rome

Pearcy, L. T. (1993): «Medicine and Rhetoric in the Period of the Second Sophistic», *ANRW* II.37.1, 445–456.

Pelhalm, H. F. (1896): «Arrian as Legate of Cappadocia», *EHR* 11/44, 625–640.

Pelling, C. B. R. (2002): *Plutarch and History: Eighteen Studies,* London.

Pereira, M. R. R. (2011): «Pausanias and Roman Conquerors», *Humanitas* 63, 175–184.

Pernot, L. (2008): «Aelius Aristides and Rome», şurada: Harris – Holmes 2008, 175–201.

Phillips, E. D. (1954): «Rewiev of Oliver 1953», *JRS* 44, 128–9.

Piganiol, A. – Terrasse, H. (edd.) (1965): *Les empereurs romains d'Espagne. Madrid-Italica 31 mars-6 avril 1964*, Paris.

Pippidi, D. M. (ed.) (1976): *Assimilation et résistance à la culture Gréco-Romaine dans le monde ancien: Travaux du VI congrés international d'Etudes classiques (Madrid, Septembre 1974)*, Paris.

PIR² = Prosopographia Imperii Romani

Pleket, H. W. (1961): «Domitian, the Senate and the Provinces», *Mnemosyne* 14/4, 296–315.

PMLA = Publications of the Modern Language Association of America

Pollard, N. (2000): *Soldiers, Cities and Civilians in Roman Syria*, Ann Arbor.

Pretzler, M. (2007): *Pausanias. Travel Writing in Ancient Greece*, London.

Price, S. R. F. (1984): *Rituals and Power: The Roman Imperial Cult in Asia Minor*, Cambridge.

Putnam, E. J. (1909): «Lucian the Sophist», *CPh* 4/2, 162–177.

RBPh = Revue belge de philologie et d'histoire

RE = Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft

RhM = Rheinisches Museum für Philologie

RIC = Roman Imperial Coinage

Richter, D. (2005): «Lives and Afterlives of Lucian of Samosata», *Arion* 13/1, 75–100.

RMD 3 = M. Roxan, *Roman Military Diplomas* 3, London 1985–1993.

Robinson, C. (1979): *Lucian and His Influence in Europe*, London.

Romeo, I. (2002): «The Panhellenion and Ethnic Identity in Hadrianic Greece», *CPh* 97, 21–40.

Roskam, G. (2009): *Plutarch's Maxime cum principibus philosopho esse disserendum: An Interpretation with Commentary*, Leuven.

Rostovtzeff, M. (1998): *The Social and Economic History of the Roman Empire*, Oxford.

Russell, D. A. (1966): «On Reading Plutarch's Lives», *G&R* 13/2, 139–154.

Russell, D. A. (2001): *Plutarch*, London.

Rutherford, I. (2001): «Tourism and the Sacred: Pausanias and the Traditions of Greek Pilgrimage», şurada: Alcock *et alii* 2001, 40–56.

Salmeri, G. (2000): «Dio, Rome and the Civic Life of Asia Minor», şurada: Swain 2000, 53–92.

Scardigli, B. (ed.) (1995): *Essays on Plutarch's Lives*, Oxford.

Schettino, M. T. (2002): «Trajan's Rescript De Bonis Relegatorum and Plutarch's Ideal Ruler», şurada: Stadter – Stockt 2002, 201–212.

Schettino, M. T. (2014): «The Use of Historical Sources», şurada: Beck 2014, 417–436.

Scott, K. (1929): «Plutarch and the Ruler Cult», *TAphA* 60, 117–135.

Scott, K. (1975): *The Imperial Cult under the Flavians*, New York (reprint edition).

Seager, R. (2005): *Tiberius*, Malden, MA.

SEG = *Supplementum Epigraphicum Graecum*

SIG^3 = *Sylloge Inscriptionum Graecarum*

Shear, T. L. Jr. (1970): «The Monument of the Eponymous Heroes in the Athenian Agora», *Hesperia* 39, 145–222.

Sheppard, A. R. R. (1984), «Dio Chrysostom: The Bithynian Years», *AC* 53, 157–173.

Sherk, R. (1988): *The Roman Empire: Augustus to Hadrian*, Cambridge.

Sherwin–White, A. N. (1966): *The Letters of Pliny: A History and Social Commentary*, Oxford.

Sherwin–White, A. N. (1996): *Roman Citizenship*, Oxford.

Shotter, D. C. A. (1983): «The Principate of Nerva: Some Observations on the Coin Evidence», *Historia* 32/2, 215–226.

Sidebottom, H. (1992): «The Date of Dio of Prusa's Rhodian and Alexandrian Orations», *Historia* 41/4, 407–419.

Sidebottom, H. (1996): «Dio of Prusa and the Flavian Dynasty», *CQ* 46, 447–456.

SM = *The Scientific Monthly*

Smalwood, E. M. (1967): *Documents Illustrating Principates of Gaius, Claudius and Nero*, Cambridge.

SO = Symbolae Osloenses: Norwegian Journal of Greek and Latin Studies

Solmen, F. (1940): «Some Works of Philostratus, the Elder», *TAPhA* 71, 556–572.

Sorabji, R. (ed.) (1997): *Aristotle and After*, London.

Southern, P. (1997): *Domitian: Tragic Tyrant*, London.

Spawforth, A. J. (1999): «The Panhellenion Again», *Chiron* 29, 339–352.

Spawforth, A. J. (2012): *Greece and the Augustan Cultural Revolution*, Cambridge.

Speller, E. (2003): *Following Hadrian: A Second-Century Journey through the Roman Empire*, Oxford.

Staden, H. Von (1997): «Galen and The "Second Sophistic"», şurada: Sorabji 1997, 33–54.

Stadter, P. A. (1967): «Flavius Arrianus: The New Xenophon», *GRBS* 8, 155–161.

Stadter, P. A. (1978): «The Ars Tactica of Arrian: Tradition and Originality», *CPh* 73/2, 117–128.

Stadter, P. A. (1980): *Arrian of Nicomedia*, Chapel Hill.

Stadter, P. A. (2002a): «Introduction: Setting Plutarch in His Context», şurada: Stadter – Stockt 2002, 1–26.

Stadter, P. A. (2002b): «Plutarch and Trajanic Ideology», şurada: Stadter – Stockt 2002, 227–240.

Stadter, P. A. (2002c): «Plutarch's Lives and Their Roman Readers», şurada: Ostenfeld 2002, 123–135.

Stadter, P. A. (2004): «Plutarch: Diplomat for Delphi?», şurada: De Blois *et alii* 2004, I, 19–31.

Stadter, P. A. (2014): «Plutarch and Rome», şurada: Beck 2014, 13–30.

Stadter, P. A. (2015): *Plutarch and His Roman Readers*, Oxford.

Stadter, P. A. – Stockt, L. van der (edd.) (2002): *Sage and Emperor: Plutarch, Greek Intellectuals and Roman Power in the Time of Trajan (98–117 A.D.)*, Leuven.

Starr, C. G. (1949): «Epictetus and the Tyrant», *CPh* 44/1, 20–29.

Stertz, S. (1977): «Marcus Aurelius as Ideal Emperor in Late-Antique Greek Thought», *CW* 70/7, 433–439.

Stertz, S. (1979): «Pseudo-Aristides, ΕΙΣ ΒΑΣΙΛΕΑ», *CQ* 29/1, 172–197.

Stertz, S. (1994): «Aelius Aristides' Political Ideas», *ANRW* II.34.2, 1248–1270.

Swain, J. W. (1940): «The Theory of the Four Monarchies Opposition History under the Roman Empire», *CPh* 35, 1–24.

Swain, S. (1989): «Plutarch's De Fortuna Romanorum», *CQ* 39/2, 504–516.

Swain, S. (1990): «Hellenic Culture and the Roman Heroes of Plutarch», *JHS* 110, 126–145.

Swain, S. (1991): «Plutarch, Hadrian and Delphi», *Historia* 40, 318–330.

Swain, S. (1996): *Hellenism and Empire*, Oxford.

Swain, S. (ed.) (2000): *Dio Chrysostom: Politics, Letters and Philosophy*, Oxford.

Swain, S. – Edwards, M. (edd.) (2004): *Approaching Late Antiquity: The Transformation from Early to Later Empire*, Oxford.

Swift, L. J. (1966): «The Anonymous Encomium of Philip the Arap», *GRBS* 7, 267–289.

Syme, R. (1939): *The Roman Revolution*, Oxford.

Syme, R. (1958): *Tacitus,* Oxford.

Syme, R. (1965): «Hadrian the Intellectual», şurada: Piganiol – Terrasse 1965, 243–253.

Syme, R. (1980): «Biographers of the Caesars», *MH* 37, 104–128.

Syme, R. (1982): «The Career of Arrian», *HSCP* 86, 181–211.

Syme, R. (1983): « The Proconsuls of Asia under Antoninus Pius», *ZPE* 51, 271–290.

Syme, R. (1988): «Journeys of Hadrian», *ZPE* 73, 159–170.

TAD = Tarih Araştırmaları Dergisi

TAM = Tituli Asia Minoris

TAPA = Transactions of the American Philological Association

TAPhA = Transactions and Proceedings of the American Philological Association

Temkin, O. (1973): *Galenism: Rise and Decline of a Medical Philosophy*, Ithaca.

Thorndike, L. (1922): «Galen: The Man and His Times», *SM* 14/1, 83–93.

Tillemont, L. (1691): *Histoire des empereurs*, II, Paris.

Toynbee, J. M. C. (1944): «Dictators and Philosophers in the First Century A.D.», *G&R* 13/38–39, 43–58.

Travlos, J. (1971): *A Pictural Dictionary of Ancient Athens*, London.

Tsouvala, G. (2008): *The Social and Historical Context of Plutarch's Erotikos*, New York (PhD Dissertation, City University of New York).

Tzaneteas, P. (1972): *The Symbolic Heracles in Dio Chrysostom's Orations on Kingship*, Columbia (PhD Dissertation, Columbia University).

Urso, G. (ed.) (2009): *Ordiene e Savversione nel Mondo Greco e Romano: Atti del Convegno Internazionale, Cividale del Friuli, 25-27 Settembre 2008*, Pisa.

VanderLeest, J. (1985): «Lucian in Egypt», *GRBS* 26/1, 75–82.

VanderLeest, J. (1988): *Appian and the Writing of the Roman History*, Toronto (PhD Dissertation, University of Toronto).

VanderLeest, J. (1989): «Appian's Referances to His Own Time», *AHB* 3, 131–133.

Vannier, F. (1976): «Aelius Aristide et la domination romaine d'après le discours à Rome», *DHA* 2, 497–506.

Vegetti, M. (1999): «Tradition and Truth. Forms of Philosophical-Scientific Historiography in Galen's de Placitis», şurada: Eijk 1999, 333–358.

Vernant, J. P. (1980): *Myth and Society in Ancient Greece*, London.

Vidal–Naquet, P. (1984): «Flavius Arrien entre deux mondes», şurada: Vidal–Naquet 1984, 311–394.

Vidal–Naquet, P. (ed.) (1984): *Arrien: Historie d'Alexandre*, French Trans. P. Savinel, Paris.

Vittinghoff, F. (1957): «Rewiev of Oliver 1953», *Gnomon* 29, 74–76.

Waddington, W. H. (1867): «Mémoire sur la chronologie de la vie du rhéteur Ælius Aristide», *Mémoires de l'Institut impérial de France* 26/1, 1867, 203–268.

Walker, S. – Cameron, A. (edd.) (1989): *The Greek Renaissance in the Roman Empire*, *BICS* suppl. 55.

Wallace-Hadrill, A. (1981): «The Emperor and His Virtues», *Historia* 30, 298–323.

Waters, K. H. (1975): «The Reign of Trajan», *ANRW* II.2, 381–431.

Webster, G. (1998): *The Roman Imperial Army of the First and Second Centuries AD.*, Oklahoma.

Welch, K. (ed.) (2015): *Appian's Roman History: Empire and Civil War*, Swansea.

Wesch–Klein, G. (2007): «Recruits and Veterans», şurada: Erdkamp 2007, 435–450.

Wheeler, E. L. (1978): «The Occasion of Arrian's Tactica», *GRBS* 19, 351–365.

Whitmarsh, T. (1999): «Greek and Roman in Dialogue: The Pseudo-Lucianic Nero», *JHS* 119, 142–160.

Whitmarsh, T. (2001): *Greek Literature and the Roman Empire: The Politics of Imitation*, Oxford.

Whitmarsh, T. (2005): *The Second Sophistic*, Cambridge.

Wiedemann, T. E. J. (2006a): «Tiberius to Nero», şurada: Bowman *et alii* 2006, 198–255.

Wiedemann, T. E. J. (2006b): «From Nero to Vespasian», şurada: Bowman *et alii* 2006, 256–282.

Woolf, G. (1990): «Food, Poverty and Patronage», *PBSR* 58, 197–228.

WS = Wiener Studien

Wycherley, R. E. (1963): «Pausanias at Athens II: A Commentary on Book I, Chapters 18–19, *GRBS* 4/3, 157–175.

Wycherley, R. E. (1964): «The Olympeion at Athens», *GRBS* 5, 161–179.

Yakut, A. (2015): «Smyrna'yı M.S. 177 Yılı Depreminden Kurtaran Aelius Aristeides'in 18. 19. ve 20. Söylevleri», *TAD* 34/58, 489–506.

YClS = Yale Classical Studies

Zadorojnyi, A. V. (1997): «Nero's Transformation Again: Plutarch, de sera numinis vindicta 567F–568A», *Pegasus* 40, 28–29.

Zanker, P. (1988): *The Power of Images in the Age of Augustus*, Ann Arbor.

Zecchini, G. (2002): «Plutarch as Political Theorist and Trajan: Some Reflections», şurada: Stadter – Stockt 2002, 191–200.

ZPE = Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik

GİRİŞ

1. Araştırmaya İlişkin Antik Kaynakların ve Modern Literatürün Durumu

Augustus'un *princeps* sıfatıyla önderliğinde yürütülen yeni yönetim şekli (*principatus*) hem Roma'yı, hem de eyaletleri içinde bulunduğu buhrandan ve karanlık süreçten çıkarmıştır. Augustus'la başlayan ve Marcus Aurelius'un ölümüne değin süren barış ve refah ortamında (*pax Romana*), Hellen Edebiyatı da tam anlamıyla bir «rönesans» yaşamıştır. Bu «rönesans»ın mimarı ise, İkinci Sofizm akımıdır.

İlk defa Philostratos'un adlandırmasını yaptığı (soph. 481) «İkinci Sofizm» akımı, 50–250 yılları arasında yaşam sürmüş Hellen entelektüellerinin sosyo-kültürel faaliyetlerinin yarattığı bir devinimdir. İkinci Sofistler, Roma'nın sahip olduğu güce karşılık Hellas'ın da elinde bir tür «silahı»n olduğunu göstermek için, görkemli geçmişlerine dayanarak kültürel faaliyetlere sarılmışlardır. Çünkü bu hamle, Hellen kimliğinin Romalılar'ın yayılımcı politikaları karşısında hayattta kalmasının tek yoluydu. Tüm siyasal gücünü kaybetmiş olan Hellen toplumu, kendisini sadece *paideia* açısından üstün görmekteydi ve toplumun öncüsü olan seçkinler kendilerini *pepaideumenos* («eğitimli») olarak tanımlamaktaydılar. Bu kişiler, Roma İmparatorluğu egemenliği altında edebiyatın pek çok çeşitini icra etmekle birlikte, tek bir ortak noktada buluşuyordu: Prestijli geçmişlerini arkalarına alarak bir kimlik ve statü kazanma çabası. Bu anlamlı çabayla kolları sıvayan Hellen entelektüelleri, M.Ö. V. ve IV. yy.'da yazın dünyasına damgasını vurmuş Thukydidēs, Platōn ve Ksenophōn gibi yazarlara öykünerek, Klasik Çağ'da hitabet dili olan Attika lehçesine dönüş yapmış ve «dilde arılaşma» hareketini benimsemişlerdir. Yani, Hellen kültürel mirasına sahip çıkan İkinci Sofistler, *Principatus* Devri'nde âdeta küllerinden yeniden doğmuşlardır.

İkinci Sofistler'in en önemli misyonu, parlak geçmişlerini yüceltmek, kültürel ve siyasal tarihlerine sahip çıkmak ve Hellenlik'i ön plana çıkararak Roma

egemenliği bünyesinde var olmaya çalışmak olmuştur. Öte yandan İkinci Sofistler dediğimiz Hellen aydınlarının önemli bir misyonu daha vardı: Bunlar kendi *polis*'leri adına kentle imparator arasında elçi görevi üstlenmişlerdir. Birçok sofistin, Roma imparatorunun yanına giderek vatanı için önemli ayrıcalıklar elde ettiği bilinmektedir.

Roma Devleti ve imparatorları hakkında değerlendirmelerde bulunan ve eserleri günümüze doğrudan ulaşmış I. ve II. yy. yazarları; Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Epiktētos, Arrianos, Appianos, Pausanias, Aristeidēs, Loukianos, Pseudo-Loukianos ve Galenos'tur. Bunların arasından Roma'nın devlet mekanizmasından en detaylı olarak bahseden isim Aristeidēs olmuştur. Bir yönetim biçimi olarak «krallık» adı altında monarşiyi irdeleyen ve detaylı bir şekilde tasvir edenler ise, Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'tur; bu iki isim, kendilerinin de tanıklık ettikleri Domitianus ve Traianus'un yönetici kimlikleri üzerinde de fazlasıyla durmuşlardır. Ayrıca, Epiktētos da «tiranlık» kavramı üzerinde değerlendirmelerde bulunmuş ve «tiran» adı altında Domitianus yönetimine ilişkin eleştirel yaklaşımlar getirmiştir. Bu yazarlardan Arrianos, Loukianos ve Galenos kendi yaşadıkları günün imparatorları hakkında imparatorların kişilikleri çerçevesinde birtakım beyanlarda bulunurken; Pseudo-Loukianos, Nero'nun icraatını aktardığı eserinde imparatorun çılgınlıklarına vurgu yapmıştır. Pausanias ise, bir rehber niteliğindeki eserinde «monarşinin kurucusu» sıfatyla Augustus'tan bahsetmiş ve özellikle de Hadrianus'un Hellen dünyasına katkılarından bahsetmiştir.

I. ve II. yy.'larda yaşamış Hellen yazarlarının *Principatus* Devri ve imparatorlarına (180'de Marcus Aurelius'un ölümüne değin) bakış açısı, II. yüzyılın sonu–III. yüzyılın başında yaşamış Cassius Dio'nun görüş ve değerlendirmeleriyle desteklenmektedir. Roma devlet yönetiminde görev almış olan Cassius Dio'nun, şüphesiz, bir bütün olarak Roma Tarihi açısından başvuru kaynağı haline gelmiş, *Rhomaika* (= *Historiae Romanae*) adlı eserinde Roma imparatorlarına ilişkin bulunduğu aktarımları, Hellen yazarlarına ait görüşlerle ilgili tarihsel boşlukları doldurmaktadır.

Bu görüşler, ayrıca, Roma yazınındaki önemli isimlerle de desteklenmektedir: Başta, Tacitus'un (*ca.* 55 – *ca.* 120), Dört İmparatorlar Yılı'ndan (68/9) Domitianus'un ölümünü değin (96) Roma Devleti'nin siyasi durumunu anlattığı *Historiae* adlı eseri ve 14 yılından Nero'nun ölümüne, yani 68'e kadarki siya-

sal süreci aktardığı *Annales* adlı eseri, Hellen yazarlarının Nero'dan Domitianus'un ölümüne kadarki süreyi kapsayan söylemlerini değerlendirmek açısından faydalıdır. Aynı şekilde «Genç» Plinius'un *Epistulae* adlı eseri de, I. yüzyılın ortalarından II. yüzyılın başlarına dek gelişen siyasal durumlarla ilgili verdiği bilgilerle; ve özellikle de *Bithynia* Eyaleti'ne çekidüzen vermesi için Traianus tarafından *legatus Augusti pro praetore consulari potestati* olarak atandığı dönemde imparatorla yaptığı mektuplaşmalar (10. Mektup) Roma'nın siyasal durumunun yanı sıra bilhassa Traianus'un yönetici kimliğiyle ilgili görüşler yansıtması bakımından aydınlatıcıdır; bunun yanı sıra, yine «Genç» Plinius'un 100 yılında Traianus'a ithafen kaleme aldığı *Panegyricus*, söz konusu imparatorun Hellen yazınındaki yansımasına ışık tutmaktadır.

Cassius Dio, Tacitus ve «Genç» Plinius'un eserleri imparatorların siyasal hamlelerini tarihsel açıdan değerlendirmek ve tamamlamak amacıyla destekleyici kaynaklar olarak bulunmaktadır. Ünlü biyografi yazarı Suetonius'un (69 – *ca.* 137) *De vita Caesarum* adlı eseri, imparatorların (Augustus'tan Domitianus'a) özel yaşamlarındaki tutumları ve onların karakterleri konusunda eşsiz bir başvuru kaynağı olmuşturmaktadır. Ayrıca aynı amaç doğrultusunda; Hadrianus, Antoninus Pius, Lucius Verus ve Marcus Aurelius'u değerlendirmek açısından, Suetonius'un eserini model alarak 117 yılından 284 yılına kadarki süreçte hükümdarlık yapmış imparatorların yaşam öykülerinin IV. yy.'da çeşitli yazarlar tarafından derlendiği *Historia Augusta* da önemli bir başvuru kaynağıdır.

Bu alanın ana kaynağı antik yazarlar olsa da, birtakım epigrafik veriler de konumuz kapsamında bir bütünlük oluşturabilmek için, özellikle de entelektüellerin Roma'ya bakış açısıyla Hellen kentlerinin bakış açısını kıyaslayabilmek adına, az da olsa, başvurulması gereken antik kaynaklardır. Bu çerçevede *Inscriptiones Graecae ad res Romanas pertinentes (IGR)* ve *Tituli Asia Minoris (TAM)* yazıt *corpus*'ları ve Actium Muharebesi'nden (M.Ö. 31) Geç Antikçağ'a (491) tarihlenen sikkelerin katalog haline getirildiği *Roman Imperial Coinage (RIC)* önemlidir.

Araştırma alanına ilişkin modern literatürün ya da araştırmaların durumuysa şöyledir:

Konumuzla benzer amacı güderek kaleme alınmış en eski çalışma Palm 1959'dur; bu çalışma Hıristiyanlık Çağı Hellen yazarları da dahil olmak üzere,

Hellen Edebiyatı'nda Roma algısını kısa kısa incelemekte; ancak, yazarların tüm görüşlerine yer vermemektedir. Forte 1972, Hellenler'in gözünde Romalılar'ı kapsamlı bir çalışma olarak sunmaktadır; Forte bu kitabında hem epigrafik verilerden, hem de antik yazarlardan faydalanmış; ancak, Hellen yazarlarının Roma Devleti ve imparatorlarıyla ilgili ifade ve düşüncelerini, bizim yaptığımız şekilde sistematize etmemiş ve bu düşüncelere ilişkin yorumlarda bulunmamıştır; ayrıca Forte'nin bu çalışması oldukça eski bir çalışma olduğu için modern literatür açısından bir çok bakımdan yetersiz kalmaktadır.

Swain 1996 dışında, konuyla ilgili antik yazarları tek tek ele alan başka bir çalışma daha bulunmamaktadır. Ancak bu çalışma, *Principatus* Devri Hellen yazarlarını dil, kimlik, geçmişe öykünme gibi hususlar çerçevesinde irdeleyerek bunları daha çok edebî açıdan bir düzleme oturtmaya çalışmıştır; aynı zamanda, yazarların içinde bulundukları Roma dünyasıyla bağlantılarından da söz etmiş, ancak, bunların eserlerine yansıyan siyasal bağlamda Roma imajından çok detaylı bahsetmemiştir.

Ayrıca, iki önemli makaleden birisi olan Madsen 2006, entelektüellerin Roma hegemonyasına direnişini kendine konu etmiştir; ancak bu çalışmasında Hellen yazarlarının Roma'yla ilgili bazı görüşlerini kısa kısa ele almış; ayrıca, Epiktētos, Appianos, Loukianos ve Galenos'u çalışmasına dahil etmemiştir. Bir diğer makale ise Madsen 2014'tür; ancak yazar, burada da daha çok Diōn Khrysostomos'un görüşlerini alıntılayarak ideal *princeps*'i tanımlamaya çalışmış; hem Hellen hem Roma yazınında bir imparatorun tanrılaştırılma fikrine nasıl bakıldığıyla ilgilenmiş ve Plutarkhos, Pausanias, Aristeidēs ve Philostratos'un Roma egemenliğiyle ilgili bazı düşüncelerine kısaca yer vermiştir.

Modern literatürde, yukarıda bahsettiğimiz isimler dışında, *Principatus* Devri Hellen yazarlarının Roma Devleti'ne bakışını derli toplu bir halde ele alan bir eser bulunmamaktadır. Ancak, incelediğimiz antik yazarlarla ilgili kaleme alınmış monografik çalışmalar içinde bazen alt başlıklardan biri olarak, bazen de satır aralarında, ele alınan yazarın Roma'ya bakış açısı irdelenmiştir. Benzer şekilde, yazarlarla ilgili bazı makaleler de söz konusu yazarın Roma Devleti'ne veya imparatorlarına ilişkin düşüncelerini tartışmıştır.

Tek tek yazarlar üzerine yapılan araştırmaların durumuna gelince: Yayımını Swain 2000'in üstlendiği kitap, tamamen Diōn Khrysostomos'la ilgili yazılardan

oluşmaktadır; ancak bunların içinden yalnızca Salmeri'ye ait «Dio, Rome, and the Civic Life of Asia Minor» başlıklı bölüm önemlidir. Diōn Khrysostomos'la ilgili olarak bir başka önemli kaynak da Jones 1978'dir; bu, Diōn Khrysostomos'un Roma dünyasıyla olan ilişkisini enine boyuna tartışan tek kitaptır. Ayrıca Moles 1990, Diōn'un siyasal düşüncelerini beyan ettiği «Krallık Söylevleri»ni detaylı bir şekilde inceleyen eşsiz bir makaledir.

Roma'yla ilişkili olarak Ploutarkhos hakkında, Jones 1971 ve Stadter 2015 en temel kaynaktır; ama bu kaynaklar, Ploutarkhos'un Roma imparatorları hakkındaki görüşlerine odaklanmamıştır. Bu bağlamda, Stadter – Stockt 2002'nin editörlüğünü üstlendiği çalışma oldukça faydalıdır; ancak, bu çalışma da Ploutarkhos'un Roma imparatorlarından yalnızca Traianus'la ilgili düşünceleri üzerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca Aalders 1982 de Ploutarkhos'un siyasal düşüncelerini değerlendirdiği ve onun Roma imparatorlarına bakışını zaman zaman incelediği yararlı bir kitaptır.

Epiktētos'la ilgili olarak Starr 1949, filozofun imparator ismi vermeden tiran diye adlandırdığı Caesar'ın Domitianus olduğu yönünde incelemede bulunduğu eski bir makaledir. Ancak, Epiktētos'un imparatorlarla ilgili düşüncelerini ele alan tek çalışma olması bakımından önemlidir.

Bithynialı Arrianos'la ilgili çeşitli makaleler bulunsa da, genel monografik kitaplara rastlamak zordur. Arrianos'un Epiktētos'la ilişkisi, *Cappadocia* Eyaleti yöneticiliği, avlanma tutkusu gibi hayatının önemli aşamalarını ve uğraşlarını İngilizce olarak kaleme alan tek kitap Stadter 1980'dir. Bu kitap içerisinde, özellikle son alt başlık olan «Between Two Cultures» önemli bir bölümdür. Ayrıca, Arrianos üzerine yayımlanmış makaleler arasından yalnızca Bosworth 1993, Arrianos'un Roma Devleti'yle ilişkisi ve düşünceleriyle ilgilidir.

VanderLeest 1989; eseri «Roma Tarihi»nde *Principatus* Devri'ne pek az değinen Appianos'un «benim zamanımda», «şimdi» gibi yaşadığı günle ilgili referanslarını saptamış kısa bir makaledir. Appianos'un bir Antoninus Pius Dönemi tarihçisi olmasıyla ilgilenen ve Roma İmparatorluğu'na ilişkin düşünceleri hakkında değerlendirmelerde bulunan Gowing 1992 önemli bir kitap bölümüdür. Ayrıca, Bucher 2000, Appianos'un eserinin kapsamı, tarihlendirilmesi, amacı konusunda aydınlatıcı bilgiler veren ve eserin detaylı analizini yapan bir makaledir.

Araştırma alanımızla ilgili modern literatürde ünlü coğrafya yazarı Pausanias'la ilgili pek çok çalışma bulunmaktadır. Pausanias'ın «Hellas'ın Tasviri» adlı eserini çalışmamızın konusu bağlamında derinlemesine inceleyen ve tartışan tek kitap Arafat 1996'dır; Pausanias'ın Roma Devleti'ne ve imparatorlarına bakışını satır aralarında değerlendiren Pretzler 2007 ve Alcock, Cherry ve Elsner'in editörlüğünü yaptığı çalışma da (2001) bu hususta başvurulması gereken kitaplar arasındadır. Ayrıca Pausanias üzerine değerli bir kitap olan Habicht 1985'in «The Roman World of Pausanias» adlı bölümü; birer makale olan Elsner 1992 ve Bowie 1996, Pausanias'ın Roma dünyasına bakışını anlayabilmemiz ve anlamlandırabilmemiz açısından önemli eserlerdir.

Roma Devleti hakkında en fazla söylemi bulunan hatip Aelius Aristeidēs'le ilgili olarak pek çok kaynak bulunmaktadır. Örneğin, özellikle «Roma Söylevi»ndeki düşüncelerini en ince ayrıntısına varana dek irdeleyen önemli iki kitap vardır: Söylevin çeviri ve açımlaması şeklinde olan Oliver 1953 ve hatibin bu söylevindeki düşüncelerine odaklanan Klein 1981. Ayrıca, Aristeidēs'in söylevlerinde yansıttığı siyasal düşüncelerini yorumlayan bir makale olarak Stertz 1994 ve bir kitap bölümü olan Pernot 2008; Aristeidēs'in düşüncelerini döneminin imparatoru Antoninus Pius'la bağlantılı olarak aktarmaya çalışan bir konferans metni olan Jones 2008 son derece önemli fikirler ortaya atmış çalışmalardır. Bunların yanı sıra, Aristeidēs'in «Roma Söylevi» dışında, Antoninus Pius'un yönetici kimliği ve karakteriyle ilgili ayrıntılı övgüler içeren «Kral'a Söylev» adlı eseriyle ilgili olarak, bir makale çalışması olan Jones 1972 bilimsel yönü güçlü bir eserdir.

Loukianos Roma Devleti'ni siyasal bağlamda ele alan bir yazar değildir; ancak, satır aralarında ufak tefek düşüncelerini ifade etmiştir; bu konuyla bağlantılı olarak Anderson 1976'nın içinde «Rome» bölümü yararlı bir çalışmadır; Jones 1986 ise Loukianos'la ilgili, temel bir başvuru kitabıdır.

Pseudo-Loukianos'a ait yalnızca *Nero* adlı bir eser bulunmaktadır; bu eserle ilgili olarak da bir makale olan Whitmarsh 1999 aydınlatıcı bir çalışmadır.

Galenos'un Roma imparatorlarıyla ilgili söylemleri onun Roma Devleti'ne bakışını anlayabilmemizi olanaklı kılacak denli fazla değildir. Bu nedenle de, Galenos'la ilgili başka hususları temel alan bazı makalelerde satır aralarında yapılmış belli değerlendirmeler, kısmen de olsa dikkate alınmaya değerdir. Örne-

ğin, Galenos üzerine çalışmaları bulunan Nutton'un 1978, 1990 ve 1991'de yayımlanan makaleleri bu konuda son derece değerli ve önemlidir.

Ayrıca, *Principatus* Devri Hellen yazarları hakkında genel ve tanıtıcı bilgiler veren şu prosografik eserler de bulunmaktadır: *Prosopographia Imperii Romani*^{2} *(PIR*^{2}*), Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft (RE), Der Kleine Pauly (KP), Der Neue Pauly (DNP), Lecixon der Antike (LA)* ve *Oxford Classical Dictionary (OCD)*.

Münferit Roma imparatorlarına ilişkin şu yayınlar da meşgul olduğumuz alan açısından yararlıdır: Augustus'un *Principatus*'u kuruşu, Doğu'ya yaptığı düzenlemeler ve bu süreçte Hellenizm'in durumuyla ilgili olarak Bowersock 1965 ve Spawforth 2012; Nero hakkında hem siyasal hem de entelektüel olaylar bakımından genel başvuru kitabı olarak Griffin 1984; Champlin 2003 ve Buckley – Dinter 2013 (edd.); Galba ve Otho dönemleri hakkında kitap bölümleri olan Ash 1997; De Blois 2008; 2009 ve 2014; Vespasianus hakkında genel başvuru kitabı olarak Levick 1999; Vespasianus'un eyaletlere getirdiği düzenlemelerle ilgili bir makale olan Bosworth 1973; Domitianus hakkında genel başvuru kitabı olarak Jones 1992; Domitianus'un *senatus* ve eyaletlerle ilişkisi hususunda makale olarak Pleket 1961 ve Levick 1982; Traianus hakkında genel bilgi için bir makale olan Waters 1975 ve bir başvuru kitabı olan Bennett 1997; Hadrianus ve dönemiyle ilgili olarak Boatwright 1987; 2000 ve Birley 1997a; Marcus Aurelius ve dönemi hakkında Birley 2000a ve Antoninuslar için Grant 1994.

Tüm bunlara ilaveten; yukarıda sözünü ettiğimiz İkinci Sofistler'in kültürel ve sosyal durumları açısından başvurulabilecek temel eser ise, Bowersock 1969'dur; bu kitap özellikle, sofistlerin sosyal konumlarını ve imparatorlukla olan ilişkilerini anlayabilmemiz açısından temel bir eserdir.

Bu akıma giren entelektüellerin kimler olduklarını ve hangi yazın türlerini icra ettiklerini aydınlatan Bowie 1970, «İkinci Sofistler» üzerine yayımlanmış en kapsamlı makaledir; bu makalede Bowie entelektüelleri sofistler, tarihçiler, gezi ve söylence yazarları şeklinde gruplandırarak bu dünyayı ve bu dünyanın Klasik Çağ'a öykünmesini tanıtmaktadır. Ayrıca, İkinci Sofizm konusunda genel bir çerçeve çizmeye çalışan Whitmarsh 2005; sofistler ve kimlik bilinci, *paideia-patronus* ilişkisi gibi açılardan konuya destek sağlayan Borg 2004; Hellen Ede-

biyatı ve Roma İmparatorluğu kapsamındaki belli hassasiyetleri ele alan Whitmarsh 2001 ve sofistlerin toplumdaki yeri ve klasik yazın dünyasıyla bağlantıları gibi konuları işleyen Anderson 1993, İkinci Sofistler'in sosyo-kültürel açıdan inceleyen temel çalışmalardır.

2. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Hem *Principatus* Devri ve imparatorlarına, hem de bu devirde yaşamış Hellen yazarlarına – yani, «İkinci Sofistler»e – ilişkin olarak yukarıda da görüldüğü üzere, pek çok çalışma var olup; ancak, bu araştırmalar çoğunlukla ya salt Roma imparatorlarının dönemlerine ve yönetimlerine odaklanan tarihsel çalışmalar, ya da Hellen yazarlarının sosyo-kültürel durumlarıyla ve entelektüel faaliyetleriyle ilgilenen çok yönlü çalışmalardır.

Bizim çalışmamızın amacı ise, modern literatürün zaman zaman satır aralarında dolaylı olarak hakkında söz ettiği, ancak sistematik bir şekilde işlemediği, bu çağla ilgili gözden kaçmış veya üzerinde fazla konuşulmamış bazı sorulardır:

- Engin sınırlara ulaşmış bu koca imparatorluk, Hellenler için ne anlam ifade ediyordu?
- İmparatorların yaptıkları siyasal hamleleri anlamlandırmaya çalışırken onların kişilik analizlerini yapma gereği duyan Hellen entelektüelleri, Roma imparatorlarını nasıl değerlendiriyorlardı?
- Kısacası, Roma Devleti'nin İmparatorluk Çağı Hellen yazınında yarattığı siyasal imaj nasıldı?

Çalışmamızın kapsamını oluşturan tüm bu soruları sormamızın nedeni ise; hem siyasal, hem de kültürel açıdan görkemli bir mirasa sahip olan ve Romalılar'ın uygarlaşma sürecinde son derece etkili olan Hellen kültür adamlarının, doğrudan doğruya, bir yönetim modeli olarak *principatus*'u ve buna hayat veren Roma imparatorlarını nasıl gördükleri konusu hakkında ayrıntılı bilgi eksikliği olması ve böylece bu hususun aydınlatılması gerektiğidir.

Araştırmamızda; I. ve II. yy.'larda yaşamış ve eserleri doğrudan günümüze ulaşmış Hellen kökenli yazarların eserleri incelenerek, entelektüellerin zihninde Roma'nın bir devlet olarak nasıl bir izlenim bıraktığı saptanmaya çalışılmıştır. Söz konusu yazarlar bu hususta ki görüş ve değerlendirmelerini münferit impa-

ratorlar üzerinden yaptıkları için, araştırmamızın ilk bölümü de bu münferit görüşler üzerine kurulmuştur. Nihayetinde, Hellen yazarlarının Roma imparatorlarının kâh yönetimlerini kâh özel yaşamlarını ve karakterlerini yansıtan ifadeleri saptanıp tarihsel ve sosyo-kültürel açıdan incelenerek ilgili araştırmaların da ışığında bütünsel birer değerlendirme yapılmış ve Hellen entelektüellerinin gözünde Roma imparatorlarının nasıl bir imaj yarattığı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Ayrıca, incelediğimiz yazarların söz konusu imparatorların dönemlerinde gerçekleşmiş bazı hususlarla ilgili yaptıkları değerlendirmelerden yola çıkılarak, bir bütün olarak Roma Devleti'ni benimseyip benimsemedikleri ve dolayısıyla Romalılaşma konusunda direniş mi, yoksa kabulleniş mi gösterdikleri sosyo-kültürel birikimleriyle ilintili olarak belirlenmeye çalışılmıştır.

Principatus Devri, genel olarak M.Ö. 27 – M.S. 284 yılları arasına tarihlendirilse de, Marcus Aurelius'un 180 yılındaki ölümünden sonra, ama özellikle III. yy.'ın ilk çeyreğinden sonra, Roma için artık eskisi gibi olmayan ve III. yy.'ın sonuna kadar devam eden karanlık bir süreç başlamıştır. Bu dönemde, *principatus* yani, bütün yetkilerin *princeps*'te toplandığı birinci vatandaşın yönetimi hukuken var olmakla beraber, fiilen artık ortadan kalkmıştı.

Bu nedenle; başka bir ifadeyle, Hellen yazarlarının *Principatus* hakkındaki asıl görüşleri ve yorumları aslında sadece M.S. I. ve II. yy.'larla sınırlı olduğundan; çalışmamız da M.S. I. ve II. yy.'larla, yani «gerçek» *Principatus*'un söz konusu olduğu yüzyıllarla sınırlandırılmıştır.

Elbette, I. ve II. yy.'larda yaşamış olmasına rağmen Roma Devleti hakkında fikir beyan etmeyen yazarlar, çalışmamızın kapsamı dışında kalmıştır.

3. Araştırmada Uygulanan Yöntem (Kuruluş Düzeni)

İki ana bölümden oluşan çalışmamızın **I. BÖLÜM**'ünde, araştırmamızın kapsamına giren yazarlar, – yani, Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Epiktētos, Arrianos, Appianos, Pausanias, Aristeidēs, Loukianos, Pseudo-Loukianos ve Galenos – kronolojik bir sırayla ele alınmıştır. Her bir yazarla ilgili olarak önce yazarın yaşamı ve eserleri hakkında kısa bilgiler verilmiş; ardından, o yazarın Roma Devleti'ne ilişkin görüşleri kronolojik sırayla münferit imparatorların dönemle-

ri üzerinden incelenmiş ve her bir yazarın sonunda da genel bir değerlendirme yapılmıştır.

II. BÖLÜM'de; ilk bölümde ele alınan yazarların Roma Devleti'ne ilişkin görüşlerinin yazınsal-tarihsel değerlendirmeleri söz konusu olup; bu bölüm kendi içinde iki ana başlıktan oluşmaktadır: **A. Münferit İmparatorlar Hakkında Yazarların Görüşlerine İlişkin Değerlendirmeler** başlığı altında, Augustus'tan Marcus Aurelius'a değin tahta çıkan Roma imparatorlarının her biri, sırasıyla, ilk bölümde tek tek incelediğimiz antik yazarların görüşleri ışığında tarihsel açıdan incelenmiş; yani, imparatorların yazarlar nezdindeki imajları tanımlanmıştır. **B. Yazarların Sosyo-Kültürel Niteliklerine İlişkin Gözlemler** başlığı altındaysa; söz konusu yazarların, ilgili imparatorların dönemlerinde oluşturdukları eserlerinde Roma İmparatorluğu'yla ve Romalılaşma'yla bağlantılı olarak belli başlı hususlarda gösterdikleri olumlu/olumsuz tepkiler alt başlıklar halinde ele alınarak; hangi entelektüellerin Roma Devleti'ne direniş; hangilerinin ise, sadakat gösterdiği, bu yazarların sosyo-kültürel durumlarıyla ilişkilendirilerek belirlenmeye çalışılmıştır.

4. Teknik Noktalar

Çalışmamıza konu ettiğimiz yazarlar Latince *auctor*'un kısaltması olarak, **A** harfi ile numaralandırılmıştır. Bu numaralandırmanın asıl amacı, çalışmamızın sonunda yer alan **ANTİK YAZARLARIN METİNDE KULLANILAN PASAJLARI** bölümünde verilmiş olan antik edebî metinlere, çalışmamızın metninden kolaylıkla ulaşılabilmesini amaçlayan teknik bir çözümdür. Bu pasajlar, Latince *passus* sözcüğü **P** harfiyle kısaltılarak numaralandırılmıştır. Buradaki numaralar, ilgili antik eserin adının alfabetik sırasına göre yapılmıştır.

I. BÖLÜM'deki antik yazarlara ilişkin değerlendirmelerin başında ise, Latince sözcüklerden yapılan şu kısaltmalarla tanıtıcı bilgiler verilmiştir: **PP** = *Passus* (pasajlar); **ORI** = *Origo* (köken); **TEM** = *Tempus* (doğum ve ölüm yılları); **PRO** = *Prosopographia* (şahıs bilgileri) ve **LIT** = *Litterae* (modern literatür).

Çalışmada kullanılan antik yazarların ve eserlerinin kısaltmaları için, esas itibariyle *DNP*'nin antik yazarlar ve eserlerine ilişkin kısaltmaları temel alınmış ve burada eserlerin kısaltmaları, diğer italiklerle karıştırılmamaları için kasıtlı

olarak italik yapılmamıştır. *DNP*'de bulunmayan eser kısaltmaları için *OCD*[4]'e başvurulmuştur. Bu iki listede bulunmayan kısaltmalar ise, tarafımızdan yapılmıştır. Süreli yayın kısaltmaları içinse, *L'anneé philologique* kısaltmaları kullanılmış; ismi kısaltılmamış süreli yayınlar kısaltma listesine ayrıca konulmamıştır.

Metinde geçen Hellence isim ve sözcüklerin transkripsiyonunda *ēta*'yı (η) *epsilon*'dan (ε), *ōmega*'yı (ω) ise *omikron*'dan (ο) ayırmak için harflerin üzerine bir uzatma işareti (¯) konulmuştur.

Çalışmamız esas itibariyle M.S.'ki zaman dilimine ait olduğu için, bu zamana ait tarihlemelerde M.S. kısaltması kullanılmamıştır. Ancak, M.Ö.'ki zamanlara ait tarihlemelerde «M.Ö.» kullanılmıştır.

I. BÖLÜM:
YAZARLAR

A1
DION KHRYSOSTOMOS
(*ca.* 40 – *ca.* 115)

PP **A1,P1–62**

ORI Bithynia/Prusa

TEM *ca.* 40 – *ca.* 115

PRO *PIR*[2] D 93; *RE* V (1905) 848–877, *s.v.* «Dion Cocceianus, no. 18» (Schmid); *KP* 2 (1979) 60 vd., *s.v.* «Dion, no. 3» (Dörrie); *DNP* 3 (1997) 621 vd., *s.v.* «Dion, no. I 3» (Wiessenberger); *LA* 2 (1970) 14 vd., *s.v.* «Dion Cocceianus von Prusa» (Spoerri); *OCD*[4] 452 vd., *s.v.* «Dio Cocceianus» (Trapp)

LIT Arnim 1898; Jones 1978; Moles 1978; Berry 1983; Sheppard 1984; Moles 1990; Harris 1991; Sidebottom 1996; Swain 1996: 187–241; Salmeri 2000; Swain 2000; Whitmarsh 2001: 156–167; Moles 2005

1. Yaşamı ve Eserleri

Pasikratēs oğlu Diōn Cocceianus Khrysostomos, yaklaşık olarak 40 yılında, varlıklı bir ailenin çocuğu olarak *Bithynia et Pontus* Eyaleti'nin Prusa Kenti'nde doğdu. Kentine yaptığı hizmetlerden dolayı ölümünden sonra onurlandırılan babası büyük bir servetin sahibiydi; anne tarafından büyükbabası da, muhtemelen İmparator Claudius ile bağlantıda olan seçkin biriydi (or. 46,6). Diōn, kuşkusuz, iyi bir aileden geliyordu ve oldukça iyi bir eğitim almıştı. Kendisinin özellikle hitabete ilgisi ve eğilimi vardı. Başlangıçta filozoflardan hoşlanmayan ve onları suçlayıcı söylevler veren bir hatipti; ancak, Vespasianus'un hükümdarlığı sırasında, muhtemelen 70'li yıllarda Roma'ya gitti ve orada Musonius Rufus sayesinde Stoa Felsefesi'yle ilgilendi. Diōn, evlilik ve kan bağıyla Roma imparatorluk ailesine bağlı olan bir Romalı ile olan arkadaşlığından dolayı,[1] 82 yılında

[1] Diōn, bir Romalı dostunun, imparatorun öfkesini kazandığını ve öldürüldüğünü; kendisinin de bu kişiyle arkadaşlık ettiği için sürüldüğünü anlatır (or. 13,1–2). Diōn'un ismini vermedi-

Domitianus tarafından İtalya ve *Bithynia*'dan sürüldü. Üzerinde eski püskü elbiselerle beş parası olmadan pek çok yer dolaştı; Karadeniz'in kuzeyinde bir Miletos kolonisi olan Borysthenēs'e, *Moesia Superior* Eyaleti'nin başkenti olan Viminacium'a gitti ve yabani Getler'in arasında yaşadı.

Domitianus'un 96 yılındaki ölümü ve Nerva'nın tahta çıkmasıyla birlikte sürgünü sona eren Diōn, 97 yılında Olympia'da Hellenler'e bir söylev verdi ve ardından Nerva tarafından Roma'ya davet edildi. Roma'ya giderek imparatordan kendi memleketi Prusa için yardım talep edecekken hastalığı nedeniyle Prusa'ya dönmek zorunda kaldı. Prusa'ya döner dönmez, memleketini güzelleştirmek için geniş çaplı bir imar programı tasarladı ve bunu hayata geçirmek istedi; ancak düşmanları tarafından bunu kendi hırsları için yapmakla suçlandı. 100 yılında Roma'ya gitmek üzere yola çıkan Prusa elçi heyetine katıldı. Ancak, heyet Roma'ya vardığında Nerva'nın öldüğü, Traianus'un imparator olduğu haberi geldi. Diōn Roma'ya bu gelişinde, yeni imparatoru etkilemeyi başardı ve Prusa için, meclis üye sayısına yüz üyenin daha eklenmesi (or. 45,7) ve kentin eyaletin adli işler merkezi (*conventus*) olması (or. 40,33) hakkını elde etti. Kenti için bu ayrıcalıkları elde ederek memleketine dönen Diōn, Smyrnalılar'ın daha fazla ayrıcalığa sahip olduğunu düşünen Prusalılar'ı memnun edemedi ve buradan uzaklaşmak istedi (or. 40,12). Daha sonra, 102 yılında Aleksandreia'ya ve başka yerlere seyahat etti ve 103 yılında memleketine döndü. Masraflarını kendi üstlenerek memleketini güzelleştirmek için yaptığı planlara kaldığı yerden devam etmek isterken, 111–112 yılında yeni yapılara yer açmak için bazı binaların yıkılmasına yönelik açılan bir davada sanık olarak yer aldı ve *Bithynia et Pontus* Valisi Plinius Secundus'un önüne çıktı.[2] Bu olaydan sonra Diōn'un hayatıyla ilgili herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Diōn Khrysostomos'un eserlerine gelince; çeşitli konulardan oluşan 80 söylevi bulunmaktadır. Hitabet, bilindiği gibi, I. yy.'da felsefenin yerini almış ve İkinci Sofizm akımının temel unsurlarından biri olmuştur. İşte bunun öncülüğünü yapan isimlerin başında da Diōn Khrysostomos gelmektedir. O, belagatin

---

ği Romalı dostu büyük bir olasılıkla, Vespasianus'un erkek kardeşinin oğlu ve Titus'un kızı Iulia'nın kocası Flavius Sabinus'tur (Callender 1904: 58; Sheppard 1984: 165 vd. ve Sidebottom 1996: 450 vd.). Sabinus, bir elçinin kendisine *consul* yerine *imperator* diye seslenmesi üzerine Domitianus'un nefretini kazanarak 82 yılında öldürülmüştür; bk. Suet. Dom. 10,4 ve Philostr. Ap. 7,7; ayrıca Flavius Sabinus için bk. *PIR*^{2} F 355.

[2] Bu konuda bk. Plin. epist. 10,81.

en iyi şey olduğuna inanır ve yerleşmiş düşünceleri, izinden hiç ayrılmadığı Platōn'un, stoik ve kiniklerin öğretileridir. Çağdaşı Ploutarkhos'tan farklı olarak eserlerinde, Roma ile eyaletler arasındaki ilişkilere ve kimi etnik grupların sosyal tarihine de yer vermiştir.

Diōn'un eserleri üç gruba ayrılır: Sürgün öncesine ait sofistik çalışmalar, sürgün sırasında kaleme aldığı kinik ve stoik bakış açısına sahip eserler ve sürgün dönüşü Bithynia'daki siyasal yaşama dahil olarak verdiği söylevler.

Diōn bir entelektüel olduğu kadar siyasal yaşamda da aktif biriydi; bu yüzden de söylevleri çağının değerlerini yansıtmaktadır. O; Hellen kentlerinin siyasal durumu, toplumsal çevresi, fiziksel altyapısı ve Roma İmparatorluğu'ndaki rolü hakkında fazlaca düşünmüş ve konuşmuştur. İmparatorlar ile yönettikleri kişiler, valiler ile kentler, seçkinler ile sıradan halk, Hellenler ile Hellen olmayanlar arasında aracılık görevi üstlenmiş ve Hellen dünyası ile Roma dünyası arasındaki işbirliği ve istikrarı korumaya yönelik kent söylevleri vermiştir. Kent söylevlerinin en uzunları; Rhodos, Aleksandreia, Tarsos, Nikomedeia ve Bithynia kentlerine yerel siyaset hakkında öğütler verdiği söylevlerdir. Bu söylevlerinde genellikle, toplumsal yararı gözetir. Onun siyasal yaşam üzerine olan düşünceleri kendisinden sonraki çağları da etkilemiş ve bu sebeple «altın ağızlı» anlamını karşılayan *Khrysostomos* lakabını almıştır.

Diōn'un *Principatus* Devri imparatorlarını ve yönetim biçimlerini değerlendirdiği pasajları incelemeye geçmeden önce, bu pasajların yer aldığı söylevler ve içerikleri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır:

Diōn, or. 1: «Krallık Üzerine 1» (Περὶ Βασιλείας α΄) adlı söylevini muhtemelen 101 veya 102 yılında Roma'da Traianus'un huzurunda vermiştir. Yazar, Traianus huzurunda verdiği bu ilk söylevinde, Homēros ve Platōn'un düşüncelerinden etkilenerek ideal kral kavramı üzerinde durur. Gerçek bir kralın Zeus tarafından insanoğlunu koruyup gözetmek amacıyla yeryüzüne gönderildiğine inanır ve kralı tanrının elçisi olarak görür. Söylev kendi içinde beş bölüme ayrılabilir: or. 1,1–10: Diōn kendisini, Aleksandros'u etkilemeyi başaran müzisyen Timotheos ile karşılaştırır ve kendisinin de sözleriyle İmparator Traianus'u etkilemeye çalışacağını ifade eder; or. 1,11–36: İdeal kralı tasvir eder; or. 1,37–48: İdeal kralın gücünü Zeus'tan aldığını ve ona öykünmeye çalıştığını anlatır; or. 1,49–58: Diōn, sürgünü sırasında tanıştığı Elisli kâhin ka-

dınla tanışmasını anlatır; or. 1,59–84: Kâhin kadının, kendisine anlattığı Hēraklēs Söylencesi'ne yer verir.

Diōn, or. 2: «Krallık Üzerine 2» (Περὶ Βασιλείας β΄) adlı söylevini muhtemelen 104 yılında Traianus için oluşturmuştur. Söylev, Philippos ve oğlu Aleksandros arasında geçen bir diyalog şeklindedir. Bu diyalog, Khaironeia Muharebesi'ni takiben eve dönüş yolunda Musalar'a kurban kesilirken gerçekleşmektedir. Söylev iki ana kısıma ayrılabilir: or. 2,1–67: Aleksandros, tüm dünyaya hükmetmek isteyen bir kralın Homēros'u okuması gerektiğini gerekçeleriyle izah eder; or. 2,68–79: Diōn, Aleksandros'un ağzından, bir tiran ve kral arasındaki farklara değinerek, ideal bir kralın taşıması gereken nitelikleri anlatır.

Diōn, or. 3: «Krallık Üzerine 3» (Περὶ Βασιλείας γ΄) söylevini 18 Eylül 104 tarihinde, Traianus'un doğum gününde vermiştir. Söylev, Trianus'a övgüler içermekte ve yer yer «Genç» Plinius'un *Panegyricus*'unu andırmaktadır. Diōn söylevine kısa bir giriş yaptıktan sonra (or. 3,1–11), imparatora yalakalık yapmadığını savunmaya çalışır (or. 3,12–24). Daha sonra, asıl konuya geçer ve Sokratēs'in ifadeleriyle iyi bir kralı ve yönetimi tiranlıkla karşıtlık içinde tasvir eder (or. 3,29–39). Diōn, diğer yönetim biçimlerine de değinerek kendi yaşadığı zamandaki monarşiye övgüler düzer (or. 3,39–50). Ardından, iyi bir kralın özelliklerini sıralar (or. 3,51–62) ve stoik yaklaşımın etkisiyle, güneşin gücünü ve evrendeki düzeni sağlayan konumunu anlatır (or. 3,73–81). Söylevin sonlarında ise, iyi bir kralın dostlara sahip olması gerekirken tiranların hiç dostlarının olmayışına değinir (or. 3,86–118).

Diōn, or. 4: «Krallık Üzerine 4» (Περὶ Βασιλείας δ΄) söylevini 18 Eylül 103 tarihinde, Traianus'un doğum gününde vermiştir. Söylev, Aleksandros ve ona gerçek bir kralın Zeus'un oğlu olduğunu söyleyen Diogenēs arasında diyalog şeklinde geçen bir konuşmayı aktarmaktadır. Konuşmada; Diogenēs, Aleksandros'un «nasıl iyi kral olunur?» sorusuna yanıt vermeye çalışır (or. 4,24–78). Söylevin son kısımlarında da Diogenēs, bilge ve iyi insanların ruhlarının iyi olduğunu, kötü insanların ruhlarının ise kötü olduğunu söyler; ardından, kötü ruhlara özgü olan üç tür yaşam şeklini açıklar (or. 4,79–139).

Diōn, or. 6: «Diogenēs ya da Tiranlık Hakkında» (Διογενὴς ἢ Περὶ Τυραννίδος), adlı söylevini sürgün yıllarında yazmıştır. Bu söylevde, Sinōpē'den Hellas'a

sürülen ve Korinthos ile Atina arasında mekik dokuyan, kinik felsefenin öncülerinden Diogenēs'in tiranlık üzerine düşüncelerini konu alır. Bir sürgün olan Diogenēs'in, tiranlığı anlatırken kullandığı örnek Pers Kralı'dır. Diogenēs'in Pers Kralı'yla ilgili ifadelerinin, çoğu zaman Diōn'un Domitianus hakkındaki düşüncelerini yansıttığı düşünülmektedir.

Diōn, or. 7: «Euboia ya da Avcı Söylevi»ni (Εὐβοϊκὸς ἢ Κυνηγός) 96 yılında, sürgün dönüşünde kaleme almıştır. Diōn'un, bu söylevi nerede verdiği bilinmemektedir. Söylev iki ana kısıma ayrılabilir: İlk kısımda yazar, Euboia Adası'nın dağlarında yaşayan ve Karystos Kenti tarafından baskı altında bırakılan bir avcının hikâyesini anlatır (or. 7,1–80). Bu avcı hikâyesi, muhtemelen 85–90 yılları arasında Diōn'un sürgünü esnasında gittiği Euboia'da karşılaştığı bir avcı ile arasında geçen konuşmalardır ve kentteki elit yaşamdan uzak, dağlarda yaşayan insanların hayatını anlatmaktadır. Diōn, söylevin geri kalan kısmında ise, bu kırsal yaşama tezat bulduğu kentsel yaşamı eleştirir ve Roma egemenliğindeki Hellen ve Roma kentlerinde lüks düşkünlüğüne bağlı olarak ortaya çıkan yozlaşmaya odaklanır (or. 7,81–152). Yazar, bu söylevde genel olarak yoksulluğun zenginlikten daha onurlu ve kazançlı olduğunu göstermeye çalışır.

Diōn, or. 13: «Atinada, Sürgün Hakkında» (Ἐν Ἀθήναις Περὶ Φυγῆς) adlı söylevini sürgün sonrasında 100/1 yılında Roma'dan memleketi Prusa'ya dönüş yolculuğunda Atina'ya uğrayarak vermiştir. Söylev üç ana bölüme ayrılabilir: 1–13: Diōn'un sürgüne gönderilme öyküsü, sürgüne tepkisi ve Delphoi Kehanet Ocağı'na danışması üzerine, kehanet uyarınca diyar diyar dolaşarak filozof olması; 14–28: Para, eğitim, uyum, iyi bir öğretmene duyulan ihtiyaç ve emperyalizmin değersizliği konusunda Sokratēs'in öğretilerine öykünmesi; 29–37: Kendisinin de tanıklık ettiği Roma dünyasının içinde bulunduğu ahlaki yozlaşmayı düzeltebilmek amacıyla Sokratik öğretileri Romalılar için uyarlamaya çalışması. Kısacası, bu söylev Atinalılar'ı sahip oldukları *paideia* sayesinde Romalı efendilerine karşı cesaretli bir konumda sergilerken, bir yandan da bu *paideia*'yı özellikle de Domitianus'un tiranlık dönemi süresince yozlaşmış Roma dünyasının selameti için bir çözüm olarak sunmaktadır.[3]

Diōn, or. 21: «Güzellik Hakkında» (Περὶ Κάλλους) adlı söylevini *ca.* 88 yılında, sürgündeyken oluşturmuştur. Diōn ve bir konuşmacı arasında diyalog şek-

[3] Or. 13 hakkında detaylı bilgi için bk. Moles 2005.

linde geçen bu eser erkek güzelliği üzerinedir. Yazar eserinin giriş kısmında; eski zaman erkeklerinin güzelliğinin artık kalmadığını, kadın güzelliğinin daha ön planda olduğunu söyler (or. 21,1–3). Ardından Persler'in güzellik anlayışına geçer ve onların kadınsı güzelliğe sahip erkeklerle aşk yaşamasına değinir (or. 21,4–5). Konu bu noktaya gelince, Diōn kendi yaşadığı çağdan örnek verir: Nero'nun da âşık olduğu genç bir delikanlıyı hadım ettirip ona kadın ismi vererek onunla evlendiğini anlatır ve imparatoru eleştirir (or. 21,6–10). Söylevin kalan kısımlarında ise, Homēros kahramanlarının yakışıklılığından bahseder.

Diōn, or. 31: «Rhodos Söylevi»ni (Ῥοδιακός) muhtemelen 69–*ca.* 72 yıllarında, Vespasianus Dönemi'nde Rhodos halkına hitaben vermiştir.[4] Bu söylevin konusu, Rhodos halkının eski zamanlarda iyi işler yapmış kahramanları onurlandırmak için diktikleri heykelleri, üzerilerindeki isimleri silerek, şimdi Romalı yöneticilere adamasıdır. Diōn, yaşamlarını vatanlarına adamış kahramanların, Romalı efendilerinin gönüllerini hoş tutmak adına, onurlarından yoksun bırakılmasını sert bir dille eleştirir. ona göre; Rhodoslular Romalı yöneticilerinin pek çoğunu, kendilerine gösterilen iyi niyeti kaybetme korkusundan dolayı onurlandırmakta ve bunu yaparken de kendi kahramanlarını küçük düşürerek geçmişlerini yok etmektedirler. Diōn, yaşamlarını vatanları uğruna hiçe saymış olan eski kahramanlara adanmış heykellerin başkalarına yeniden adanması eylemini, bu kahramanlara yapılan bir saygısızlık olarak görmekte (or. 31,9–25) ve bu konuda Rhodoslular'ı uyarmaktadır.

Diōn, or. 32: «Aleksandreialılar'a» (Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς) adlı söylevini 70'li yıllarda Vespasianus Dönemi'nde,[5] Aleksandreia'daki büyük tiyatroda δῆμος'a

---

[4] Söylevin tarihlendirilmesi hususunda farklılıklar söz konusudur: Söylev, Arnim 1898: 213–218'e göre, Titus Dönemi'nde oluşturulmuştur; çünkü, söylevden anlaşıldığı üzere söz konusu zamanda Rhodos özgürdür (or. 31,112) ve Nero ölmüştür (or. 31,148). Ancak, söylevin Nero'nun ölümünden sonra bir zamanda ve Rhodos halkı özgürken yazılmış olma ihtimalinin yüksek olduğu düşünülerek, Diōn'un sürgüne gitmeden önceki süreçte ve Vespasianus'un kentin statüsünü değiştirmesinden hemen önce oluşturulduğu savunulmuş; böylece söylev Vespasianus Dönemi'nin ilk yıllarına tarihlendirilmiştir (Momigliano 1951; Jones 1973: 303–305 ve Sheppard 1984: 172). Diğer bir düşünce ise, söylevin Traianus Dönemi'nde oluşturulmuş olmasıdır (Sidebottom 1992: 410–414). Pek çok modern araştırmacının açıklamaları doğrultusunda söylev Vespasianus Dönemi başlığı altında incelenecektir.

[5] Söylevin tarihi hakkında araştırmacılar ikiye ayrılmıştır: Bazıları söylevi Vespasianus Dönemi'ne tarihlendirirken (Jones 1973; Moles 1978: 84, n. 48), bazıları da Traianus Dönemi'ne tarihlendirmiştir (Arnim 1898: 435–438; Sheppard 1984: 173). Tezimizin ilerleyen kısımlarında, söylev Jones 1973'ün açıklamaları ışığında Vespasianus Dönemi başlığı altında incelenecektir.

karşı vermiştir. Hatibin amacı, tiyatrolarda ve at yarışlarında boy göstererek zayıf ve kusurlu hareketler sergileyen Aleksandreia halkını eleştirmek ve kendine getirmektir. Diōn, Aleksandreia halkının tiyatro alanında kötü lir çaldığını, soytarılık yaptığını ve herşeyi açıkça alaya aldığını söyler (or. 32,1–4). Yazara göre; kontrol edilemez arzulara kapılıp anlamsız eğlenceler yapan Aleksandreialılar, zekâ, öngörü ve tanrılara yakınlık gibi şeylere ulaşamayacaktır (or. 32,5). İşte Diōn, bu söyleviyle tüm kötülüklerin eğitim ve mantık yoluyla giderileceğini göstermeye çalışmış ve halkı iyiye yöneltmeyi kendine görev bilmiştir. O, halkın pek çok işte ölçülü davranırken, tiyatro seyirleri ve at yarışları sırasında kendini kaybettiğini; gösteriler sona erdiğinde bile, sokaklarda dans edildiğini, çalgılar çalındığını ve bağrışmaların devam ettiğini söyler (or. 32,41–46). Ayrıca, Aleksandreialılar'ın sürekli eğlenme modunda olmalarının ve aşırı derecede şarap içmelerinin o günün imparatoruna yapılan bir haksızlık olduğunu düşünmektedir. Zira, sözü edilen imparator, kente pek çok cömertlikte bulunmuştur (or. 32,95).

Diōn, or. 34: «İkinci Tarsos Söylevi»ni (Ταρσικὸς Δεύτερος), *ca.* 107–109 yıllarında Tarsos halkı önünde vermiştir. Diōn'un bu söylevi verme amacı, Tarsos'un *Cilicia* Eyaleti'nin başşehri olması sebebiyle kentler arasında yaşanan çekememezliği ortadan kaldırmak ve söz konusu eyalete bağlı komşu kentler arasında ὁμονοία'yı sağlamaktır. Aynı zamanda, Tarsos halkını imparator tarafından atanmış yöneticileri kente kötü davrandıkları gerekçesiyle sürekli şikâyet etmemeleri konusunda uyarır ve bunun kente karşı nefret oluşmasına neden olacağını söyler (or. 34,9). Ayrıca yazar, halkın bu sebeplerden dolayı konuşma özgürlüğünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalabileceğini ifade eder (or. 34,38–39). Diōn, bu söyleviyle Tarsos halkına ὁμονοία konusunda tavsiyelerde bulunarak, kentin statüsünü korumayı amaçlamıştır.

Diōn, or. 38: «Nikaialılar'la Barış Hakkında, Nikomēdialılar'a» (Πρὸς Νικομή-δεις, Περὶ Ὁμονοίας τῆς Πρὸς Νικαεῖς) söylevini *ca.* 81 yılında vermiştir. Yazar bu söylevinde, birbirine yakın iki komşu kent olan Nikomēdia ve Nikaia arasında çıkan birincilik kavgasından dolayı kentleri ὁμονοία konusunda yüreklendirir ve kentler arasında yaşanan sıkıntıların Romalı yöneticilerin kulağına gitmeden çözülmesi gerektiğini söyler.

Diōn, or. 40: «Apameialılar'la Barış Hakkında, Vatanda» (Ἐν τῇ Πατρίδι Περὶ τῆς Πρὸς Ἀπαμεῖς Ὁμονοίας) adlı söylevini 100/1 yılında memleketi Prusa'da

vermiştir. Diōn bu söylevde, birbirine yakın iki komşu olan Prusa ve Apameia kenti arasında çıkan anlaşmazlığı düzeltmeye çalışır. İki kent arasındaki anlaşmazlık, nedeni bilinmemekle birlikte, Diōn'un bu söylevi verdiği tarihe kadar devam etmiştir. Aslında bu iki kent birbirine çok yakın, dost iki kentti; öyle ki, hem evlilik hem de ticaret yoluyla birbirine bağlı olan bu iki kent halkı, kendi yurttaşlıklarının yanı sıra aynı zamanda birbirinin de yurttaşı sayılıyordu. Diōn da hem Prusa hem Apameia vatandaşı olarak, bu gerginlikten rahatsız olmuş ve kendi yurttaşlarının Apameia halkı ile uzlaşmasını istemiştir. Yazar bu söylevi verdiğinde Roma'dan henüz dönmüştür; kenti ile ilgili tasarladığı imar programının hüsranla sonuçlanmasından sonra siyasal yaşamdan uzak durmaya karar vermiş olsa da, kentler arasındaki düşmanlığa seyirci kalamamıştır. Bu amaçla verdiği söylevinin ilk kısmında, Prusa Kenti için yaptıklarının karşılığında düşmanlarının nefretini kazanmasına bağlı olarak yaşadığı hayal kırıklıklarını dile getirir (or. 40,1–15); ikinci kısmında ise, asıl konuya gelir ve kentler arasındaki düşmanlığın büyük zararlara yol açacağına değinerek, stoik bakış açısıyla evrende barış, uyum ve dostluğun önemini vurgular (or. 40,16–41).

Diōn, or. 43: «Vatanda Siyasal Bir Söylev»i (Πολιτικὸς ἐν τῇ Πατρίδι) muhtemelen 104 ya da 106 yılında Prusa'da vermiştir. Diōn bu kısa söylevde, Prusa halkı tarafından kendisine yöneltilen suçlamalara karşı kendisini savunmaya çalışır ve yaptığı her şeyde önce kentin ve halkın iyiliğini düşündüğünü ispatlamaya çabalar.

Diōn, or. 45: «Vatanı İçin Yaptıklarına Dair Savunması» (Ἀπολογισμὸς Ὁπῶς Ἔσχηκε Πρὸς τὴν Πατρίδα) adlı söylevini 101/2 yılında, muhtemelen Bassus'un *Bithynia et Pontus* Eyaleti *proconsul*'lüğü sırasında, Prusa'da bir halk meclisi toplantısında vermiştir. Söylevinin başlarında sürgün yıllarına atıfta bulunarak Domitianus'u eleştiren ve Nerva ile olan dostluğuna kısaca değinen Diōn, yakın zamanda (99/100 yılında) Traianus'a yaptığı ziyaret sonucunda vatanı Prusa için elde ettiği hakların ve kenti güzelleştirmek adına tasarladığı imar programının, kişisel düşmanları tarafından kıskanıldığını ve bu nedenle hak etmediği suçlamalara maruz kaldığını ifade ederek, halkın huzurunda kendisini ve kent için yaptıklarını savunur. Diōn, bu savunmasında sık sık, yaptığı hiçbir şeyin kendi çıkarı için olmadığını; aksine, herşeyi Prusa Kenti'nin gelişmesi ve iyileşmesi için yaptığını ispatlamaya çalışmıştır. Zira Diōn'un vatanı için yaptığı girişimler kıskanılmış; özellikle de, Halk Meclisi üye sayısının yüze çıkarılması

olayında düşmanları tarafından yeni meclis üyelerini kendi destekçileriyle dolduracağı yönünde iddialarla suçlanmıştır. Tüm bu suçlamalara karşılık Diōn, iyi niyetini ispat etmeye ve kendini savunmaya çalışmıştır.

Diōn, or. 46: «Felsefî Kariyerinden Önce, Vatanda» (Πρὸ τοῦ Φιλοσοφεῖν ἐν τῇ Πατρίδι) adlı söylevini, sürgüne gönderilmesinden önce bir tarihte yazmıştır. Buğday fiyatlarının yükselmesiyle Prusa'da bir kriz yaşanınca, düşmanları Diōn'un servetine göz dikmiştir. Bunun üzerine, Diōn verdiği bu kısa söylevle, vatanına karşı yapmış olduğu hizmetleri sıralar ve kendini savunmaya çalışır. Servetine göz diken düşmanlarını ise Romalı yöneticilere şikâyet etmekle tehdit eder (or. 46,14).

Diōn, or. 50: «İcraatı Hakkında, Danışma Meclisi'nde» (Περὶ τῶν Ἔργων ἐν Βούλῃ) adlı söylevini 103 yılında, mecliste Prusalılar'a karşı vermiştir. Hatip 102 yılında oğlunun *arkhōn* seçilmesini sağladığı için düşmanları tarafından eleştiriye uğramış ve bu kamu görevinin sorumluluklarından kurtulmakla birlikte ayrıcalıklarından faydalanmakla suçlanmıştır. Dolayısıyla Prusa'yı terk etmeden önce bu söylevi vererek, oğlunun *arkhōn* seçilmesinden duyduğu minneti dile getirmiş ve oğlunun da öngörü sahibi biri olduğunu ve ömrünü vatanına adayacağını belirtmiştir (or. 50,5–7).

Diōn'un or. 62: «Krallık ve Tiranlık Üzerine» (Περὶ Βασιλείας καὶ Τυραννίδος) adlı söylevinin tam tarihi bilinmemekle birlikte, Traianus Dönemi'nde oluşturulmuş olduğu düşünülmektedir. Oldukça kısa olan bu söylevde, yazar bir kralı tirandan ayıran farklara kısaca değinmiştir. Kralın olumlu özelliklerini sıralarken, söylevini ithaf ettiği imparatora seslenerek, muhtemelen Traianus'u yüceltmektedir.

Diōn'un, or. 71: «Filozof Hakkında» (Περὶ Φιλοσόφου) adlı söylevini Nero'nun ölümünden yani 68 yılından kısa bir zaman sonra oluşturduğu düşünülmektedir. Diōn'un bir filozofun her konuda seçkin olması gerektiğini vurgumalaya çalıştığı bu söylevinde, örnek modeli sofist Hippias ve Odysseus'tur. Yazara göre; bir filozof, nerede ve ne zaman ne yapması gerektiğini iyi bilen, yetenekli ve çok yönlü bir kişiliğe sahip olmalıdır. Diōn, bu kısa söylevinde, erdeme ve bilgeliğe sahip kişilerin, bir işi ustasından dahi iyi bir şekilde yapabildiğini göstermeye çalışır.

2. Diōn Khrysostomos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Nero Dönemi

İmparator Nero'nun dönemine tanıklık etmiş olan Diōn Khrysostomos, **A1,P20; P45** ve **P62**'de imparatorun kendisini müzik, şiir gibi uğraşlara kaptırmasından bahsetmekte; **A1,P41**'de ise, şenliklerde oynanan oyunlarda zafer ve şan kazanma tutkusuna değinmektedir.

Yazar, **A1,P32–33'**te Nero'nun yaptığı aşırılıkların örneklerini sunmakta ve **P43'**te de onun ölçüsüzlüğünü dile getirmektedir.

***

Diōn Khrysostomos'un söylevlerinde ara ara yer verdiği Nero, yazarın Domitianus'tan sonra en olumsuz değerlendirdiği imparatordur. Yazar, özellikle imparatorun müziğe, şiire, güreş yapmaya, sahneye, şenliklerdeki yarışlara ve taç kazanmaya olan tutkusunu eleştirir. **A1,P20'**de Nero'nun şarkıların büyüsüne kapıldığını, vaktini tiyatrolarda harcadığını söyleyerek, onun değersiz ve ruhu bozan (ἀγεννῆ καὶ λυμαινόμενα τὰς ψυχάς), ayrıca imparatorluğun değerini kirleten (καθαιροῦντα τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας) hastalıklara yakalandığını (προσέπεσε νοσήματα) söyler. Diōn'a göre, müzik ve şiir gibi uğraşlar utanç verici ve ölçüsüz şan sevdasından (τὴν αἰσχρὰν ταύτην καὶ ἄμετρον φιλοτιμίαν) başka bir şey değildir ve Nero'nun yakalandığı bu hastalığın ona hiçbir faydası olmamıştır **(A1,P45)**. Diōn, ayrıca, bilge ve erdem sahibi bir filozofun taşıdığı nitelikleri anlattığı **A1,P62**'de imparatorun insanların gözünde hayranlık uyandıran işlerden hoşlandığını; *kithara* çalmak, şarkı söylemek, tragedyalarda boy göstermek, güreşmek ve pankreas güreşi yapmak gibi taç kazandıran eylemlerden anladığını; resim yapabildiğini ve flüt çaldığını belirterek onun bilgeliğiyle dalga geçmektedir. **P41**'de de yazar onun taç kazanma sevdasını abarttığını düşünerek, kendini önemli zaferlerde verilen Olympia tacını kazanmaya kaptıran Nero'nun bu arzuyla *Eleia* Şenlikleri'nde yarıştığını söylemekte; ancak, herkese bu tacın verilmesi durumunda çelenk kazanmanın şanlı bir yanının kalmayacağını ifade ederek imparatoru eleştirmektedir. Görüldüğü üzere, Diōn bu pasajlarla iyi bir kralın (ὁ δὲ ἀγαθὸς βασιλεὺς) asla bu gibi işlerle ilgilenmeyeceğini

ve kendini böyle uğraşlara kaptırmayacağını vurgulayarak **(A1,P20)**, Nero'nun ideal *princeps* kavramından ne denli uzak olduğunu ima etmektedir.

Diōn Khrysostomos'un yukarıdaki pasajlarda Nero'yla ilgili olarak eleştiride bulunduğu hususlar, diğer antik yazarlar tarafından da sık sık vurgulanmış ve imparatorun «kötü *princeps*» (*malus princeps*) (Plin. paneg. 46,4) olarak adlandırılmasına sebep olmuştur. Entelektüel kesim, Nero'ya bu etkinliklere olan düşkünlüğünden dolayı «oyuncu imparator» (*scaenicus imperator*)[6] ve «kithara çalan *princeps*» (*citharoedus princeps*)[7] adını takmış ve bu çılgınlıklarından (*mania*) ötürü onu fazlasıyla eleştirmişlerdir.[8]

Diōn'un Nero'yu eleştirdiği bir diğer husus ise, yaptığı ahlaksızlıklar ve aşırılıklardır. Bunların ilk örneği, genç bir delikanlının imparator tarafından hadım ettirilme öyküsüdür **(A1,P32)**. Suet. Nero 28'in verdiği bilgiye göre; Nero, severek evlendiği ikinci karısı Poppea Sabina'nın ölümünün ardından Sporus adında genç bir delikanlıya âşık olarak onu hadım ettirmiş ve bu delikanlıya «Sabina» adını vererek 67 yılında bir tören eşliğinde onunla evlenmiştir. Diōn bu olayı **A1,P32'**de, sınırsız gücün yasaya aykırı (παράνομόν) işlere sebep olması şeklinde yorumlamakta ve hadım edilen gencin saçlarını kadın gibi ayırdığını, kadın kıyafetleri giydiğini ve her şeyi kadınların yaptığı gibi yaptığını belirterek imparatorun aşırılıklarının bir sınırı olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Yazar, ayrıca Nero'nun ὕβρις'inin anlaşılabilmesi için, **A1,P33'**de, birine bir gösteri esnasında Ikaros gibi uçmasını[9] emrettiğini ve bu kişinin de Nero'nun emrine uyarak uçmaya çalıştığını anlatır. Suet. Nero 12'nin de sözünü ettiği gibi, büyük bir festival esnasında sahnede *Daidolos ve Ikaros* oyununu canlandıran bir aktör Ikaros gibi uçmaya çalışırken, gösteriyi izlemekte olan Nero'nun yanına düşmüş ve kanı imparatora sıçramıştır. Nero'nun, yönetimi boyunca bir *princeps*'e özgü olmayan davranışlarını yansıtan Diōn Khrysostomos, yukarıdaki pasajlarda

---

6 Plin. paneg. 46,5 ve Tac. ann. 15,59,1.

7 Cass. Dio 61,20,1; 62,18,1; Iuv. 8,198 ve Mart. 3,4,7.

8 Nero'nun sahneye ve müziğe olan düşkünlüğü ve bu düşkünlüğün imparatorluk üzerindeki etkisi için bk. Bartsch 1994: 3–35.

9 Giritli mimar Daidalos ve oğlu Ikaros kral Minos'un emriyle Labyrinthos'a kapatılınca, Daidalos oradan çıkmak için kendisi ve oğlu için birer çift kanat yapmış ve onları balmumuyla omuzlarına yapıştırmıştır. Uçmadan önce de Ikaros'a, ne çok alçaktan ne çok yüksekten uçmasını emretmiştir. Ancak babasını dinlemeyen Ikaros, güneşin ışınlarına aldırmadan yükseldikte yükselmiş ve kanatları erimiştir. Kanatları eriyince de tepetaklak denize düşmüştür (Erhat 2007: 153).

verdiği tüm bilgiler ışığında imparatorun, kendi gücünü her şeyden üstün tuttuğu ve «imparatorların en ölçüsüzü» (ὁ τῶν βασιλέων σφοδρότατος) olduğu kanaatine varmaktadır (**A1,P43**).

Diōn, ayrıca, **A1,P33'**de Romalılar'ın, yönetime gelen imparatorların niteliklerini değil, zenginliklerini önemsediklerini söyleyerek onları eleştirmekte; para koparmak uğruna hadım edilmeyi hatta en kutsal şeylerinden yoksun bırakılmayı bile umursamadıklarını belirtmektedir. Jones 1978: 127–128'e göre; bu pasaj Diōn'un Romalılar hakkında en sert konuştuğu pasajdır ve onun Romalılar'ın *avaritia*'sını bu denli küçümsediği başka bir pasaj daha yoktur; ancak, Diōn'un bu ifadeleri eserini sürgün olduğu ve yoksullukla boğuştuğu yıllarda oluşturduğu düşünüldüğünde, bu tavrı garip karşılanmamalıdır.

Salmeri 2000: 88'e göre; Diōn, Hellenler'in refahının Roma İmparatorluğu'na bağlı olduğunu bildiğinden *Principatus*'u asla sorgulamamakta; ancak, Nero'nun yaptığı ahlaksızlıklara karşı da sessiz kalmamaktadır. O halde, hemen hemen diğer Hellen yazarlarının da yaptığı gibi, Diōn Khrysostomos'un da, dönemine tanıklık ettiği Nero'nun, yönetiminin kusurlarından ziyade, karakterindeki kusurlarına yöneldiği söylenebilir. Zira, *paideia*'nın önemini her fırsatta dile getiren İkinci Sofistler'e göre, felsefî erdemlerden yoksun yöneticilerin yönetimleri hatalarla ve kötülüklerle doludur. Nero Dönemi'nde de görüldüğü üzere; imparatorun bilgelikten yoksun oluşu, kendine hâkim olamayışı, ölçüsüzlüğü ve aşırılığı, imparatorluk yetkesini elinde tuttuğu süreci dayanılmaz kılmış olup; bu nedenle, Diōn Khrysostomos da yaptığı entelektüel kritikle imparatora karşı olumsuz tutumunu açıkça ortaya koymaktadır.

2.2. Vespasianus Dönemi

Diōn Khrysostomos, Vespasianus Dönemi'ne ilişkin olarak **A1,P45–46**'da imparatorun kendisiyle ilgili olumlu ifadelerde bulunmakta ve onun Aleksandreia kentine yaptığı iyiliklere değinmektedir. Yazar **A1,P44'**te de bir insanın tanrılaştırılması fikrine karşı çıkmaktadır.

A1,P34–40 ve **P42**'de ise, Vespasianus'a ilişkin ifadeler değil, onun döneminde Rhodoslular'ın eski kahramanların heykellerini Romalı yöneticilere adamasına yönelik eleştiriler mevcuttur.

***

Diōn Khrysostomos'un Vespasianus'la ilgili söylemlerinin olduğu söylev, Aleksandreialılar'a verdiği söylevdir. Yazar, tiyatro gösterilerine ve at yarışlarına tutkun olan Aleksandreialılar'a kendilerine çekidüzen vermelerini salık verdiği söylevinde, halkın flüt için savaş yapan Lakedaimonlar'a ve aynı hastalığa yakalanan Nero'ya öykünmemesini; aksine, «eğitim ve mantığıyla» (παιδείᾳ καὶ λόγῳ) ön plana çıkan şimdiki imparatora öykünmesini istemektedir (**A1,P45**). **P45**'teki bu övgü, Jones 1973: 307'ye göre apaçık, sanatkarları koruyan ve sanatı destekleyen Vespasianus içindir.[10] Diōn, Aleksandreia halkının gösteri düşkünlüğüne son vermek için Vespasianus'u örnek almaları gerektiğini tavsiye ederken, geçmişte kendisini bu gibi etkinliklere kaptıran ve kendi sonunu getiren Nero'yu ibretlik bir kişi olarak sunar; çünkü O, şan sevdasına düşüp ölçüsüz davranışlar sergilemiş ve aklını yitirmiştir. Oysa Vespasianus, aklı başında ve mantıklı bir yöneticidir. Diōn, birbirine zıt iki imparatoru örnek göstererek Aleksandreialılar'ın doğru yolu bulmalarını sağlamaya çalışmaktadır. Yazarın Vespasianus için kullandığı λόγος sözcüğü, diğer Hellen entelektüellerinin aksine, Nero Dönemi ve 68/9 yılı iç savaşlarından sonra imparatorluğa bir güneş gibi doğan Vespasianus'un hakkını verdiğini ve duruma objektif yaklaştığını göstermektedir.

Diōn **P46**'da, Aleksandreia halkını imparatorun yaptığı iyiliklere karşılık saygılı olmaya (ἀντιφιλοτιμεῖσθαι) davet etmektedir. Yazar bu imparatorun (ὁ αὐτοκράτωρ) kente büyük bir ilgi gösterdiğini; kenti çeşmelerle ve anıtlarla daha iyi bir duruma getirdiğini; halkın da buna karşılık imparatora saygı göstermesi gerektiğini vurgular ve, eğer güzel davranışlarda bulunurlarsa, «yüce gönüllü» (μεγαλοψυχίαν) imparatorun kente daha fazla iyilik yapacağını ifade eder. Aslında bu *passus*, Aleksandreialılar'a bir uyarı niteliğindedir. Yüzyıllardır krallarına ve Roma imparatorlarına «tanrı» diye hitap eden Aleksandreialılar,[11] Cass. Dio 66,8,2'nin anlatımına göre, Vespasianus'un 1 Temmuz 69'da imparator olmasını takiben büyük ayrıcalıklar elde edeceklerini sanarken,[12] imparator

---

[10] Vespasianus'un sanatı ve yetenekli adamları desteklediğine dair bk. Suet. Vesp. 17; eğitmen sınıfına verdiği ayrıcalıklar için bk. Dig. 50,4,18,30.

[11] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Henrichs 1968.

[12] Komutanları Tiberius Aleksandros'un teşvikiyle Vespasianus'a sadakat yeminini ilk eden, Aleksandreia'daki Roma lejyonları olmuştur. Bu nedenle, Aleksandreia halkı büyük beklentilere kapılmıştır (Henrichs 1968: 77).

kente daha da fazla vergi yükleyince öfkelenip saçma sapan gösterilerde imparatoru alaya almış ve onun iyi niyetini suistimal etmişlerdir. Hatta öyle ki, Suet. Vesp. 19, Aleksandreialılar'ın imparatora kendi cimri krallarından biri olan XIII. Ptolemaios'un lakabı olan «salamura balık satıcısı» (*Cybiosacten*) adını taktıklarını anlatır. Yukarıda belirttiğimiz diğer antik kaynaklarda da görüldüğü gibi, kent halkının taşkın ve ölçüsüz tutumu Diōn Khrysostomos'un da gözünden kaçmamış ve onlardan, «yüce gönüllü» diye nitelendirdiği Vespasianus'a karşı güzel davranış sergilemelerini ve edepli olmalarını istemiştir.

A1,P45–46'daki olumlu ifadelerden yola çıkılarak Diōn Khrysostomos, Vespasianus'un *amicus*'u ya da *symboulos*'u olarak değerlendirilmiştir.[13] Ancak yazar ve imparator arasındaki ilişkiye dair tek bir kanıt vardır: O da, Philostratos'un Ap. 5,32–34'te anlattığı kurmaca hikâyedir. Söz konusu sahnede, Vespasianus henüz imparator olmamıştır ve kendisinden önceki imparatorların kötü yönetim sürdüklerini düşündüğünü ifade ederek Diōn'a, Euphratēs'e ve Apollōnios'a yönetimin nasıl düzeltilebileceğini danışır. Bu kişiler de Vespasianus'a sırayla görüşlerini bildirirler. Sidebottom 1996: 448–449'a göre, Philostratos'un bu anlatısının hiçbir tarihsel gerçekliği yoktur ve bu kesite dayanarak Diōn'un imparatorun *amicus*'u veya *symboulos*'u olduğunu söylemek mümkün değildir.

Diōn Khrysostomos'un Vespasianus Dönemi'ne ilişkin söylemlerinin bulunduğu diğer söylevi ise, Rhodoslular'a verdiği söylevidir; bu söylevde Vespasianus Dönemi'nde, Rhodos halkının geçmişteki kahramanları onurlandırmak için adamış olduğu heykellerin üzerindeki isimleri silerek, şimdi Romalılar'a adamasını eleştirmekte ve eski kahramanların küçük düşürüldüğünü söylemektedir **(A1,P34)**. Eski kahramanların daha üstün (τοὺς χρηστούς) olduklarını; bunlara daha basit kişiler (τοὺς φαύλους) uğruna haksızlık edildiğini ve rastgele ya da hak etmeyen kişilere heykel adanmaması gerektiğini dile getirmektedir **(A1,P35)**. Yazar ayrıca, önceki heykellerin, kişilerin yaptıkları iyiliklerden ötürü (δι᾽ εὐεργεσίαν) dikilmiş olduğunu; şimdi onurlandırılanların ise güçlerinden ötürü (δι᾽ ἰσχύν) hürmet gördüklerini ifade eder ve iyiliğin güçten daha kalıcı olduğunu; gücün zamanla yok olduğunu ancak, iyiliğin hiçbir zaman yok olmadığını belirtir **(A1,P36)**. Eski insanların yarı tanrı (ἡμιθέους) olduklarını vurgu-

[13] Momigliano 1951: 152 ve Jones 1973: 307 vd.

layan Diōn'a göre, Rhodoslular daha büyük iyiliklerin sorumlusu olan (μειζόνων ἀγαθῶν αἰτίους) bu insanlara karşı günah işlemektedirler **(A1,P37)**. Büyük onurlara sahip eski insanların, hiçbir onura sahip olmayan şimdiki insanlarla bir tutulmasına şaşıran **(A1,P38)** Diōn, ayrıca, Kent halkının Romalı yöneticilere yaranmaya (θεραπεύει) çalıştığını; ancak Romalı yöneticilerin iyi kişiler olsalar bile, eskilerle bir olamayacaklarını vurgulamaktadır **(A1,P39)**. Kısacası yazar, Rhodos halkının imparatorlar dışındaki Romalılar'a heykel adamasını anlamsız bulmakta **(A1,P40)** ve heykelin eskiden adandığı kişinin isminin silinerek, şimdi ondan daha aşağı olan birine adanmasının utanç verici bir şey olduğunu söylemektedir **(A1,P42)**.

Bu *passus*'lardan anlaşıldığına göre, Nero Dönemi'nde kazandığı özgürlüğü (Suet. Nero 7,2) Vespasianus Dönemi'nde kaybeden (Suet. Vesp. 8,4) Rhodos halkı, Romalı yöneticilerin gözüne girme çabasındadır. Diōn, bu tutumu yanlış bulmaktadır; çünkü, şimdi Romalılar'a adanan o heykeller, vaktiyle Rhodos halkına iyiliği dokunmuş eski kahramanlara adanmış heykellerdir. Belki de yazarın bu denli eleştirel tutumu milliyetçi yaklaşımından ileri gelmektedir; zira, geçmişin «yarı-tanrı» sayılan kahramanlarının yerine Romalılar'ı koymak; geçmişin anılarını silmek ve tüm varlığıyla Roma'ya teslim olmak demekti. Öte yandan, bu pasajlardan yola çıkılarak Diōn'un Roma otoritesine olumsuz tutum sergilediğini söylemek doğru olmaz. Zira, Diōn Rhodoslular'ın heykel adama eylemine getirdiği eleştirilerde imparatorları muaf tutmuştur **(A1,P40)**. O halde Diōn'un, Roma egemenliğindeki halkların, tüm dünyaya barış ve refah getiren bu gücü koşulsuz kabul etmeleri ve bu güce saygı duymaları gerektiğini düşündüğü; ancak kendi kimlik ve kültürlerinden de vazgeçmemeleri gerektiğine inandığı söylenebilir.

Son olarak; Diōn'un **P44**'teki ifadelerine bakıldığında, bir ölümlünün «kurtarıcı» ya da «tanrı» diye çağrılmasını hoş karşılamadığı ve aşırılık göstergesi olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Zira yazar, Aleksandreialılar'ı bir insanı «kurtarıcı» (σωτῆρα) ve «tanrı» (θεόν) diye çağırdığı için eleştirmiş ve bu tutumu gülünç bulduğunu ifade etmiştir. Bu ifadelerden yola çıkılarak, yazarın imparatorların ya da herhangi bir ölümlünün tanrılaştırılması fikrine sıcak bakmadığı söylenebilir. Hatta, aynı pasajda tanrıları onurlandırmak için yapılan şeylerin bir insan için yapılmasının tanrılar nezdinde komik karşılanacağına değinerek, belki de İmparator Kültü'nü onaylamadığını belirtmek istemektedir. Ancak

Diōn, söylevlerinde bu konulara hemen hemen hiç değinmediği için bu hususta ki düşüncelerini net olarak saptamak zordur.

2.3. Domitianus Dönemi

İmparator Domitianus, Diōn Khrysostomos'un en çok nefret ettiği imparatordur. **A1,P28; P51** ve **P10**, yazarın τύραννος ἐχθρός diye adlandırdığı Domitianus tarafından sürgüne gönderilmesine ilişkin bilgiler verdiği ve bu süreçte çektiği sıkıntılara değindiği pasajlardır.

Diōn Khrysostomos'un Domitianus Dönemi'yle ilgili olarak eleştirdiği başlıca konulardan biri imparatorun ve kentlerin lükse ve gösterişe olan tutkusudur. Yazar bu konuyla ilgili görüşlerini **A1,P27** ve **P30–31'**de dile getirmektedir.

A1,P4; P13–14; P24–26; P59 ve **P61**, Domitianus Dönemi'ni tiranca gören yazarın, Domitianus'un adını zikretmeden tiran ve tiranlıkla ilgili son derece olumsuz görüşlerini ifade ettiği pasajlardır. Yazar, ayrıca bu nefretini yaptığı bir boğa tasviriyle **A1,P16'**da açıklamakta ve **P22**'de tiranı bir kasaba benzeterek tiranlık ve monarşi arasında bir ayrım yapmaktadır.

Diōn Khrysosomos'un **A1,P55**'de ele aldığı konu ise, imparatorun kötü ruhlu olması ve kendisine *dominus et deus* denilmesi olmuştur.Yazar ayrıca **P29**'da da Pers Kralı Kserksēs bağlamında da yine Domitianus'a imada bulunmaktadır.

Yazarın Domitianus Dönemi'ne ilişkin son anlatıları ise, dönemin *procon-sul*'leriyle ilgilidir. **A1,P50** ve **P58**'de verdiği bilgilerle dönemin Romalı yöneticilerine karşı bakışını da yansıtmaktadır.

***

Diōn Khrysostomos İmparator Domitianus'u ya hiç ismini zikretmeden ima yoluyla, ya da «tiran» (τύραννος) diye nitelendirerek anar. Yazarın «tiran» sözcüğünü kullandığı her yerde Domitianus'u kastettiğine şüphe yoktur (Jones 1978: 46). İmparatoru «tiran»,[14] yönetimini ise «tiranlık»[15] (τυραννίς) olarak gören yazarın Domitianus'tan ve yönetiminden nefret ettiği apaçık ortadadır. Ne-

[14] **A1,P4; P14; P24–26; P28; P51; P59** ve **P61**.

[15] **A1,P13–14** ve **P22**.

ro ve Domitianus'u «tiran» olarak nitelendiren İkinci Sofistler'le bu konuda hemfikir olan Diōn, onlardan farklı olarak Nero ve Domitianus'un tiranlığı arasında da ince bir ayrım yapmakta ve Nero'yu «tiran» diye nitelendirirken, Domitianus'u «düşman ruhlu bir tiran» (τύραννος ἐχθρός) **(A1,P51)**, «son derece nefret edilesi bir tiran» (ἐπιφθονώτατος) **(A1,P24)** olarak nitelendirmektedir. Ancak, yazarın bu kanaatinde, imparator tarafından suçsuz yere sürgüne gönderilerek 14 yıl boyunca memleketinden uzakta yoksul bir sürgün hayatı yaşamış olması herhalde büyük rol oynamıştır.

Diōn Khrysostomos, sürgüne gönderilme öyküsüne yalnızca **A1,P28**'de değinir: Hemen hemen herkesin mutlu saydığı iyi karakterli bir adamın Domitianus tarafından öldürüldüğünü ve kendisinin de bu adamla ettiği dostluktan dolayı sürgün edildiğini açıklar; Domitianus'un bu hareketini «tiranlara özgü bir alışkanlık» (ἔθος γάρ τι τοῦτό ἐστι τῶν τυράννων) olarak değerlendiren yazar kendi durumunu İskit krallarının sakileriyle, aşçılarıyla ve cariyeleriyle birlikte gömülmesine benzetir ve bunların da hiçbir suçları olmadığı halde tiranlar tarafından öldürüldüğünü söyler. Bu pasajda kendisinin de dile getirdiği gibi, kötü karakterli olmayan (οὐ πονηροῦ) bir Roma yurttaşıyla kurduğu yakın temastan ötürü Domitianus tarafından sürgüne gönderilmiştir. Diōn'un, ismini vermediği bu Romalı şahıs, Titus'un damadı ve Domitianus'un kuzeni Flavius Sabinus'tur.[16] Suetonius'un verdiği bilgiye göre; *consul* seçimlerinin yapıldığı bir esnada, habercinin Sabinus'u halka *consul* yerine *imperator* olarak bildirmesi üzerine Domitianus, Sabinus'u öldürtmüştür.[17] Jones 1978: 46'ya göre, bu gibi durumlarda, öldürülen kişinin yandaşları ve dostları da mutlaka bir ceza alırdı; ancak, bu ceza çoğu kez daha hafif bir ceza olarak görülen sürgüne gönderilme cezası (*relegatio*)[18] olurdu. Diōn Khrysostomos da bu şekilde bir ceza almış ve servetine el konulmaksızın sadece İtalya ve Bithynia'ya girmesi yasaklanmıştır.

14 yıl boyunca üzerinde eski püskü elbiselerle diyar diyar dolaşarak söylevler veren Diōn, elbette, etkisinde kaldığı Stoa Felsefesi öğretileriyle şekillenen siyasal düşüncelerini yansıttığı söylevlerinde, gerek geçmişin örneklerini gerekse

---

[16] Bu kişiyle ilgili olarak bk. Callender 1904: 58; Jones 1978: 46; Sheppard 1984: 165 ve Sidebottom 1996: 450 vd.

[17] Suet. Dom. 10,4: *Flauium Sabinum alterum e patruelibus, quod eum comitiorum consularium die destinatum perperam praeco non consulem ad populum, sed imperatorem pronuntiasset.*

[18] Bu kavram hakkında bk. Berger 1953: 673, *s.v.* «relegatio».

bizzat tanıklık ettiği gününün örneklerini göz önünde bulundurarak, tiranlık konusundaki düşüncelerini ifade etmiştir; belki sürgünde olması sebebiyle Domitianus'un adını zikredememiş; belki de, ölesiye nefret ettiği için imparatorun adını dahi anmak istememiştir. Ancak, hangi sebeple olursa olsun, imparatorun kötü yönetimini felsefî açıdan irdelemiştir. Öyle ki, Domitianus'u *princeps*'ten τύραν-νος'a ve yönetimini *principatus*'tan τυραννίς'e dönüştüren karakteristik özellikleri şu şekilde ifade etmektedir: Τυραννίς'te her şey kargaşa içindedir; şan sevdası, kendini beğenmişlik ve lükse düşkünlüğü işaret eden şeyler mevcuttur (**A1,P13**). Tiranlıkta; devlete zarar veren ve devleti yıkıma sürükleyen zalimlik, küstahlık, yasa tanımazlık vardır (**A1,P14**). Τύραννος'un düşündüğü şey ise, para ve hazdır; sıkıntılardan kaçar ve her zaman kendisini düşünür; kendisine «efendi» (δεσπότης) denilmesinden hoşlanır (**A1,P4**). Tiran, insanların en nefret edileni ve en adaletsiz olanıdır (**A1,P24** ve **P59**); hiç kimse tiranı sevmez, herkes ondan nefret eder (**A1,P25**). Tiran açık sözlülükten hoşlanmaz ve kendisine cüratkar laflar edildiğinde öfkelenir; eleştiriye uğradığında rahatsız olur, çünkü adının kötüye çıkmasından hoşlanmaz; hiçkimseden iyi niyet ve dostluk göremez; en yakınındaki insanlar tarafından bile sevilmez (**A1,P26**). Tiran, adil değildir; yasalardan korkar; lükse düşkünlüğünden vazgeçmez; kötülük yapar; hiçbir hazdan geri kalmaz; öfkelendiğinde her şeyi yapabilir (**A1,P61**). Diōn Khrysostomos'un tiran ve tiranlığa değindiği yerlerde, yukarıda ifade ettiğimiz düşünceler de dikkate alınırısa, Domitianus'u ve yönetimini kasttettiğine şüphe yoktur![19]

Sürgündeyken Domitianus'un yaptığı adaletsizlikleri görmediği için kendisini şanslı hisseden (**A1,P10**) Diōn; bu yönetimi açık ifadeler yoluyla değil, alegori yoluyla değerlendirmiştir. Diōn Khrysostomos, tiranlıktan öylesine nefret etmektedir ki, Domitianus'un adını vermeden onu, «vahşileşerek ve zalimleşerek kendi sürüsüne zarar veren bir boğaya» benzetir: Bu boğa, ortada hiçbir tehlike yokken, öfkelenir ve tehditkar bir tonla böğürür ve kendisine karşı çıkmayana boynuzlarını geçirir; etrafa yaydığı korkuyla (φόβον) sürünün rahat içinde

[19] Bk. **A1,P4; P14; P16; P24** ve **P61**. Diōn Khrysostomos'un isimsiz bir tiranı açımlayan bu ifadelerinin Domitianus'u kastettiği, diğer antik kaynakların söz konusu imparator ile ilgili düşüncelerini beyan ettiği satırlarla da örtüşmektedir. Domitianus'un zalimliği, kibri ve korkaklığı: Suet. Dom. 10–11 ve Cass. Dio 67,3; açgözlülüğü ve doyumsuzluğu: Suet. Dom. 12,1; katliamları: Suet. Dom. 10,2 ve Tac. Agr. 45; yalakalıktan hoşlanması: Tac. Agr. 42 ve Cass. Dio 67,4; gösterişe düşkünlüğü: Suet. Dom. 4,4; bk. Tzaneteas 1972: 199.

(καθ᾽ ἡσυχίαν) yaşamasına izin vermez; böyle olduğunda boğa öldürülür ve ortadan kaldırılır **(A1,P16)**. Yazar, ayrıca Zeus'un da; zorba (βίαιος), adaletsiz (ἄδικος), yasaları çiğneyen (παράνομος), hazlara ve paraya doyumsuz olan (ἄπληστος μὲν ἡδονῶν, ἄπληστος δὲ χρημάτων), öfkesini kontrol edemeyen (ἀμείλικτος ὀργισθείς) ve kendisinden üstünleri kıskanan (τοῖς κρείττοσι φθονῶν) birini ortadan kaldıracağını ekler **(A1,P16)**. Bu pasajdaki boğa tasviri, doğrudan doğruya Domitianus'un zorba yönetimini ve hak ettiği ölümünü çağrıştırmaktadır.

Diōn, yukarıda değindiğimiz boğa tasvirinin yanı sıra, **A1,P22**'de bu yönetimi değerlendirirken monarşi ve tiranlık arasındaki temel ayrımı da bir benzetme yoluyla ifade etmiştir. Bu ifadesinde tiranlığı; işi, «kesmek» (κατακόπτειν), «boğazlamak» (σφάττειν) ve «derisini yüzmek» (δέρειν) olan kasaplığa (μάγειρος) benzetir. Monarşiyi (βασιλεία) ise; işi, «sürüsünü korumak» (φυλακὴ προβάτων) ve «güvenliğini sağlamak» (σωτηρία) olan çobanlığa (τοῦ γὰρ ποιμένος) benzetir. Yazar bu pasajda, pek çok kişiyi haksız yere öldürten Domitianus'u eleştirmekte ve bir *princeps*'i kasaba benzeterek caniliğini anlatmaya çalışmaktadır.

Diōn Khrysostomos'un Domitianus ile ilgili yaptığı en can alıcı eleştirilerden biri de, imparatorun *dominus* (δεσπότης) ve *deus* (θεός) olarak çağrılması hususundadır (**A1,P55**).[20] Diōn, «son derece güçlü ve katı bir adam» (ἰσχυρότατον καὶ βαρύτατον) olarak tanımladığı ve «kötü bir yaratık» (δαίμονα πονηρόν) olduğunu dile getirdiği Domitianus'a tüm Hellen ve barbarların «efendi» (δεσπότην) ve «tanrı» (θεόν) diye hitap ettiklerini; oysa, bu adamın o güne kadar yapmış olduğu kötülüklerin (τὰ προσόντα κακά) herkes tarafından bilindiğini söyler ve «daha iyi bir güce» (κρείττονι δυνάμει) duyduğu özlemi dile getirir **(A1,P55)**. Bu pasajda Diōn tarafından imparatora yöneltilen iki eleştiri söz konusudur: Birincisi, bir insanın yaşarken tanrı olarak kabul edilmesi konusundadır; Tzaneteas 1972: 112 ve Madsen 2006: 68'e göre Diōn, bu pasajda imparatorun tanrılaştırılmasını eleştirmektedir. Diōn, bir insanın yaşarken tanrı diye adlandırılmasını doğru bulmamakta ve Domitianus'un bu şekilde çağrılmasını hoş karşılamamaktadır. Yazarın ikinci eleştirisi ise, bir *princeps*'in *dominus* ola-

[20] Domitianus'un «efendi» ve «tanrı» olarak adlandırılmak istediğini ve bu yönde buyruklar verdiğini diğer antik kaynaklar da dile getirmektedir: Suet. Dom. 13,2; Mart. 5,8 ve Cass. Dio 67,5,7; bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Scott 1975: 102–112.

rak çağrılması konusundadır. Çünkü *princeps*, yurttaşların önderi anlamına gelirken, *dominus*, kölelerin efendisi anlamına gelmektedir. Gösteriş tutkunu imparatorun bu buyruk ve talepleri, onun aşırılıklarının ve kusurlarının boyutunu göstermektedir.

Zira, Domitianus'u başlangıçtaki yönetiminde «ılımlı» (*moderatus)* bulan Eutropius da, kırılma noktası olarak *dominus et deus* olarak çağrılmayı buyurduğu zamanı gösterir.[21] Aurelius Victor da konuya benzer bir yorum getirerek imparatorun, yönetiminin başlarında iyi şeyler yapmasına rağmen, kısa zaman sonra zalimleştiğini ve *dominus et deus* olarak çağrılmayı istedikten sonra, her şeyin değiştiğini ifade eder.[22] Görüldüğü üzere, Diōn Khrysostomos da herkes tarafından bilinen bir konuya yer vererek Domitianus'un, Augustus'un savunduğu anlamıyla *princeps* unvanından ne denli uzak olduğunu ve kendisine «efendi» ve «tanrı» denilmesini emrederek kendisini bir tirana yaklaştıran yasa tanımazlığını ve aşırılığını vurgulamak istemektedir. Yazar ayrıca, Pers Kralı Kserksēs'e değindiği **A1,P29'**da, *tiara*'yı[23] takma ve altından bir tahtta oturma hakkına sahip kralın kötü bir ruha sahip olduğunu ve insanları ölüme sürüklediğini söylerken insanları haksız yere katleden gösteriş düşkünü Domitianus'a imada bulunmaktadır.

Diōn Khrysostomos, Domitianus'un kötü bir yönetici olarak hatalarını eleştirmekle kalmamış, ayrıca bu dönemde kentlerde göze çarpan lüks düşkünlüğünü de eleştirmiştir. Yazar var olan aşırılığın sadece saç, beden ve kıyafetlerde değil, evlerin çatılarında ve duvarlarında da[24] olduğunu söyler ve kentlerin bunların peşine düşmemesini salık vererek, gerçek mutluluğun ölçülü bir yaşamda olduğunu ifade eder **(A1,P27)**. Diōn; gösteriş ve şaşaa ile cesaret (ἀνδρεία), adalet (δικαιοσύνη) ve ölçülülük (σωφροσύνη) arasında ters orantı kurar; Romalılar'ın altından, gümüşten ve fildişinden parlak eşyaları fazla önemsemedikleri zaman kentin «güçlü ve gerçek bir imparatorluk kenti» (ἰσχυρὰ καὶ ἄρχουσα

---

[21] Eutr. 7,23: *Primis tamen annis moderatus in imperio fuit, mox ad ingentia vitia progressus...dominum se et deum primus appellari iussit.*

[22] Aur. Vict. de Caes. 11,2–4: *Maior libidinum flagitio ac plus quam superbe utens patribus, quippe qui se dominum deumque dici coegerit; quod confestim ab insequentibus remotum validius multo posthac deincepa rettulere. Sed Domitianus primo clementiam simulans neque adeo iners domi belloque tolerantior videbatur.*

[23] Pers kralının ve askerlerinin başlarına taktığı keçeden yapılma bir başlık.

[24] Burada bahsi geçen aşırılıkla, evlerin çatılarında ve duvarlarında kullanılan altın yaldızlı boyalar ve altından ya da fildişinden yapılan süslemeler kastedilmektedir.

κατ᾽ ἀλήθειαν) olacağını söyler (**A1,P30–31**). Bu pasajlarda, Domitianus Dönemi'ndeki kentsel yozlaşmaya, özellikle de Roma Kenti'ndeki yozlaşmaya saldırmakta ve kendince ahlaki açıdan çözümler bulmaya çalışmaktadır (Moles 1995: 180).

Diōn Khrysostomos, Domitianus'u ve yönetimini ağır bir şekilde eleştirirken, dönemin *proconsul*'leriyle, yani valileriyle ilgili de birtakım düşüncelerini yansıtır. Yazarın **P50**'de Nikomedeia halkını, kentler arasında yaşanan anlaşmazlıkların (στάσις) yöneticilere tiranlık yapma fırsatı verdiğini belirterek, Nikaia Kenti'yle aralarındaki anlaşmazlığı düzeltmesi konusunda uyarması ve **P58**'te de benzer şekilde Prusalılar'ı kentlerde yaşanan hiçbir şeyin *proconsul*'lerin (τοὺς ἡγεμόνας) gözünden kaçmadığını ve evde yaramazlık yapan çocukların öğretmenlerine şikâyet edilmesi gibi, halkların hatalarının da yöneticilere iletildiğini söyleyerek, *concordia* konusunda yüreklendirmesi, Diōn'un dönemin yöneticileriyle ilgili çekimser bakışını ortaya koymaktadır.

Fuhrmann 2015: 165 vd.'na göre; Diōn Khrysostomos'un **P50** ve **P58** pasajlarında kentlere ısrarla *concordia*[25] konusunda öğütler vermesi ve onları Romalı yöneticilere karşı tedbirli olmaya davet etmesi, yazarın Roma gücüne ve otoritesine karşı olumsuz bir bakışı olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Franco 2008: 246 ise, Diōn'un bu ifadelerinin polemik yaratmaktan uzak olduğunu ve olumsuz algılanmaması gerektiğini; yazarın, Aristeidēs'in yaptığı gibi, günündeki barış durumunu *concordia* için en uygun zaman olarak gördüğü için bu söylevleri verdiğini düşünmektedir.

Diōn'un Romalı yöneticilerin kentlerin iç işlerine karışmasından hoşlanmaması onun *Principatus*'un gücüne tamamen olumsuz duygular beslediğini göstermez; yazar, **P50** ve **P58**'te kentlerin kendilerini çekidüzen vermesi için, onları en düşkün oldukları şeyle, yani özgürlüklerini kaybetmekle tehdit ederek bir nevi göz dağı vermek istemiş olabilir. Ayrıca, kentler arasındaki rekabeti ve bi-

[25] İmparatorluk Çağı'nın propagandası olan *concordia* (=ὁμονοία), hem siyasal bağlamda iç çekişmelerin ve ayaklanmaların (στάσις) olmaması, hem de evrensel boyutta düzen (τάξις) ve uyumun (ἁρμονία) sağlanması demekti. Augustus'un kurduğu yönetimle birlikte, *pax Romana*'nın temel taşı olan *concordia*, İkinci Sofistler'in de Hellen topluluklarının Roma egemenliği altındaki varlıklarını sürdürmesinde en önemli bulduğu unsurlardan biri olmuştur. Zira aralarında «birincilik» (πρωτεῖον) yarışına tutulan ve bu nedenle kavga ederek iç huzuru tehdit eden Hellen kentleri, bu tutumlarıyla Romalı *proconsul*'lerin dikkatini çekiyor ve bunların kentlerin iç işlerine müdahil olmasına sebep oluyorlardı. Çünkü *concordia*, eyalet kentlerinin imparatorluğa sadakatinin bir göstergesi olarak kabul edilmekteydi.

rincilik yarışını çocukça bir davranış olarak değerlendiren Diōn, bu gibi şeylerin Hellenler'i Romalılar'ın gözünde küçük düşürdüğünü bildiği için (or. 38,38), buna engel olmaya çalışmaktadır.

Diōn Khrysostomos'un Domitianus ile ilgili tüm pasajlarında[26] imparatora ve yönetimine karşı son derece olumsuz ve nefret dolu bir tutum sergilediği göze çarpmaktadır. 14 yıl boyunca haksız yere sürgün hayatı yaşamış Diōn Khrysostomos'un Domitianus'tan nefret etmesi doğaldır; ancak, onun imparatora getirdiği eleştiri ve yorumlar gerçeklikten uzak değildir ve diğer antik kaynakların değerlendirmeleriyle de örtüşmektedir. Yazarın bizzat tanıklık ettiği ve adaletsizliklerinden payını aldığı bu dönemi söylevlerinin pek çok yerinde anması ve tiranca bulduğunu sık sık dile getirmesi, sadece içinde taşıdığı nefret ve öfke duygusunu göstermemekte; ayrıca, tiranlığı monarşiden ayıran yasa tanımazlık, adaletsizlik, aşırılık, kibir, insanları haksız yere katletme gibi tutumların altını çizerek, Nerva ve Traianus'la başlayacak olan gerçek *principatus*'a duyduğu özlemi de yansıtmaktadır.

Kısacası Diōn Khrysostomos için Domitianus, ne *princeps*, ne *dominus*, ne de *deus*'tur; O pek çok kötülüğün altında imzası olan bir τύραννος ve δαίμων πονηρός'tur! Böyle çılgın bir imparatorun döneminde yaşamış olan Diōn **A1,P10**'da ifade ettiği üzere, sürgünü güzel bir teselli kaynağı olarak görmüş ve Domitianus'un adaletsiz işlerini görmediği için tanrılara şükretmiştir!

2.4. Nerva Dönemi

Diōn Khrysostomos, İmparator Nerva'yı tek bir pasajda anar: Bu pasaj, yazarın Domitianus'un ölümünün ardından Nerva'nın yönetime geçtiğini dile getirerek imparator hakkında olumlu sözler ettiği **A1,P56**'dır.

***

Nerva Dönemi herkes için olduğu gibi, Domitianus'un gazabına uğrayarak uzun yıllar sürgün hayatı yaşayan Diōn için de yeni bir başlangıç olmuştur. Nerva tarafından Roma'ya davet edilmiş, ancak yazarın **A1,P56**'da da belirttiği üzere, bir hastalığa yakalandığı için Nerva'nın teklifini kabul edememiş ve Ro-

[26] **A1,P4; P10; P13–14; P16; P22; P24–31; P50–51; P58–59** ve **P61**.

ma'ya gidememiştir. Öte yandan, hastalığı iyileştiğinde ziyaretine gidecekken, imparatorun ölüm haberini almıştır.

Diōn, imparatorun ölüm haberini aldıktan sonra, kendisini seven «eski bir dostu» (πάλαι φίλου) ve «insancıl bir imparatoru» (αὐτοκράτορος φιλανθρώπου) kaybettiği için üzüntü duyduğunu ifade etmektedir **(A1,P56).** Diōn'un Nerva için πάλαι φίλος ifadesini kullanması, yazar ve imparator arasında eskiye dayanan bir arkadaşlığın var olduğunu göstermektedir. Moles 1978: 86'ya göre; Diōn, Cocceius Nerva 71 yılında *consul ordinarius* iken, onun girişimiyle Roma vatandaşlık hakkını kazanmıştır. Sidebottom 1996: 453 ise; Diōn'un hem Nerva'nın yeğeni olan L. Salvius Otho Cocceianus sayesinde, hem de Nerva'nın desteğiyle bu hakkı elde ettiğini söyler. Zaten Diōn'un resmi Roma formülüne göre adı şöyledir: *T. Flavius Dio Cocceianus* (Sherwin–White 1966: 676).

Yazarın **A1,P56**'da «iyilerin en iyisi» (πρὸς τὸν βέλτιστον Νέρβαν) olarak gördüğü Nerva'ya φιλάνθρωπος sıfatını yakıştırması da imparatoru sevdiğini ve olumlu değerlendirdiğini göstermektedir. Zira, tiranca bulduğu Domitianus Dönemi'nden sonra Nerva Dönemi kısa sürse de, herkes için olduğu gibi Diōn Khrysostomos için de bir rahatlama ve düze çıkma sürecidir.

2.5. Traianus Dönemi

Diōn Khrysostomos'un en çok andığı imparator, Traianus'tur. Yazar, imparatoru ve yönetimini ismini anmadan «iyi kral» adı altında ima yoluyla değerlendirmektedir. Önce **A1,P1–8** ve **P20–21**'de, Zeus'un halka krallık etsin diye bütün yetkileri verdiği ideal kralın niteliklerine değinir. Ardından **A1,P9**'da da iyi kralın sergilediği kusursuz yönetim sayesinde imparatorluğun güçlendiğini belirterek, **A1,P18–19**'da monarşiye övgüler yağdırır. Yazar, ayrıca kendisine bir kâhin kadının anlattığı Hēraklēs Söylencesi'ni Traianus'un huzurunda andığı **A1,P11–12** ve **P15**'te de ima yoluyla günündeki monarşi ve yönetici konusunda bir değerlendirme yapmaktadır.

A1,P17; P23 ve **P60–61** ise, Diōn Khrysostomos'un Traianus'a seslenerek onun erdemlerini sıraladığı ve yönetimini olumlu gördüğü *passus*'lardır. **A1,P16**'da yaptığı ılımlı boğa benzetmesiyle de olumlu görüşlerini yansıtmaya devam etmiştir.

Yazarın imparatora yaptığı övgülerin yanı sıra, onunla bir elçi olarak yaptığı görüşmeyi ve Traianus'un Prusa Kenti'ne yaptığı iyilikleri anlattığı pasajlar da vardır; bu pasajlar, **A1,P52–53** ve **P57**'dir.

Diōn Khrysostomos, imparatorun kişiliğini, erdemlerini ve yönetimini değerlendirmenin yanı sıra, Tarsoslular'a *proconsul*'lerden şikâyetçi olmamaları hususunda uyarılar yaptığı **A1,P47–49**'da ve ayrıca Prusalılar'a kötülük etmiş bir *proconsul*'le ilgili söylemlerde bulunduğu **A1,P54**'te Traianus Dönemi'ndeki kent *proconsul*'leriyle ilgili görüşlerini yansıtmaktadır.

***

Domitianus'un o korkunç yönetiminden sonra, hayalini kurduğu yönetime kavuşan Diōn Khrysostomos, Traianus'un huzurunda verdiği «Krallık Üzerine» (*Peri Basileias*) söylevlerinde (or. 1–4), ideal kral ve ideal yönetim kavramları üzerine yoğunlaşarak imparatoru ve yönetimini üstü kapalı bir şekilde övmektedir. Diōn Khrysostomos'a göre bir kralı «iyi kral» (χρηστὸς βασιλεύς) yapan nitelikler ve değerler şunlardır: Bu kral; ahlaksızlık, akılsızlık, küstahlık, savurganlık yapmaz; yasadışı işlere kalkışmaz; ruhu, öfkeyle, acıyla, korkuyla ve hazla sarsılmaz; aksine, bu kral elinden geldiğince yönetimi altındaki kişilerle ilgilenir ve onların kılavuzu olur **(A1,P1–2)**. İyi kral önce tanrılara sonra yurttaşlarına önem verir; herkesle ilgilenir; halkına faydalı ve yararlı olmaya çalışır; bu sebeple de yönettiği kişiler tarafından fazlasıyla sevilir **(A1,P3)**. Lüks ve haz düşkünlüğü yoktur; bu gibi düşkünlüklerin insanı dayanıksız kıldığını bilir; «yurttaşların ve yönetilenlerin babası» (πατέρα δὲ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἀρχομένων) diye çağrılır; kendisine «efendi» (δεσπότης) denilmesinden hoşlanmaz **(A1,P4)**. Kimse onun yanında dehşete ve korkuya kapılmaz; insanlar onun yanında korkudan ziyade saygı ve hayranlık duyarlar **(A1,P5)**. Bu kral, savaşkandır; ancak, uğruna savaşılacak bir şey kalmadığında da barışseverdir **(A1,P6)**. Yurttaşlarını ve askerlerini aynı ölçüde sever; bunları koruyan bir «çoban» (ποιμήν) gibidir **(A1,P7)**. Soylu ve çalışkandır; herkese iyilik yapmak ister; adildir (ἴσου καὶ δικαίου); kibar ve naziktir; iyi olduğu herkes tarafından bilinir **(A1,P8)**. Böyle bir kral cesur bir ruha ve iyi bir doğaya sahiptir (τῆς εὐγνώμονος καὶ ἀγαθῆς φύσεως) ve Hēraklēs gibi eğitilmiştir **(A1,P21)**. Jones 1978: 122'ye göre, Diōn Khrysostomos'un Homerosçu bakış açısıyla betimlediği bu kral, kuşkusuz Traianus'tur ve Diōn'un bu ifadeleri «Genç» Plinius'un *Panegyricus*'ta Traianus'a atfettiği niteliklerle de örtüşmektedir. Swain 1996: 192 ise, ideal yönetim şekli-

nin monarşi olduğunu düşünen ve ideal kralı da tanrının yeryüzündeki bir modeli olarak gören Diōn'un, Traianus'u ideal kral olarak yansıtırken Roma monarşisini de gelmiş geçmiş en iyi monarşi olarak sunmaktan başka çaresi olmadığına dikkati çekmektedir.

Traianus'u yönetimi esnasında tam tersi tavırlar sergileyen kötü imparatorlarla kıyaslayarak, onun ne kadar iyi ve soylu bir doğaya sahip olduğunu göstermeye çalışan Diōn, **A1,P20**'de, kendini ruhu bozan hastalıklara kaptırdığını dile getirdiği Nero'nun aksine iyi kralın avlanmaktan hoşlandığını, böylelikle bedenini güçlendirdiğini, ruhunu cesaretlendirdiğini ve zorluklara dayanabildiğini söylerken, yazarın aklındaki «iyi kral» örneği, yine Traianus'tur.[27] Ve **A1,P16**'da yaptığı zalim boğa tasviriyle Domitianus'u kastederken, aynı pasajda sözünü ettiği ılımlı boğayla da yine Traianus'u kastetmektedir (Jones 1978: 119). Bu boğa, sürüsüne ılımlı davran ve «sürüsünü koruyup kollamak için yeterli» (δυνατὸν φυλάττειν καὶ προηγεῖσθαι) olan bir boğadır!

Diōn Khrysostomos'un Domitianus'u değerlendirirken kullandığı ifadelerin tam tersi olan yukarıdaki ifadeleri, amacı ne olursa olsun, apaçık Traianus'a övgüdür. Yazar, τύραννος'u μόναρχος'la zıtlık içerisinde göstererek Domitianus ve Traianus arasındaki zıtlığı göstermek istemektedir.[28] Yönetimi süresince çok çektiği Domitianus'un son derece kötü yönetiminin ardından Traianus'un parlak yönetimine tanıklık etmek, yazarın Traianus'a olan övgülerinde aşırıya kaçmasına sebep olmuş olabilir. Sözü edilen iki imparator kıyaslandığında, Diōn'un ifadeleri abartı olarak görülmemelidir. Zira, yazar Traianus'u Domitianus'un tiranlığına son veren bir kahraman olarak görmektedir!

Diōn Khrysostomos'un Traianus'un huzurunda imparatorun erdemlerinin yanı sıra monarşiyi övdüğü en can alıcı ifadeler ise, **A1,P12** ve **P15**'te Hēraklēs Söylencesi'ni anlatırken kullandığı ifadelerdir. Yazar bu söylenceyi sürgün sırasında tesadüfen karşılaştığı Elisli bir kâhin kadından öğrenmiştir ve kadın Diōn'dan bu hikâyeyi «pek çok toprağın yöneticisi olan çok güçlü bir adama» (ἀνδρὶ καρτερῷ, πλείστης ἄρχοντι χώρας) anlatmasını istemiştir (**A1,P11**).

---

[27] «Genç» Plinius da Traianus'un avlanmaktan hoşlandığına değinmektedir; bk. Plin. paneg. 81.

[28] Tzaneteas 1972: 198; Jones 1978: 118; Moles 1990: 305 vd.; Konstan 1997: 130 ve Whitmarsh 2001: 158; 165; 207. Domitianus ile Traianus yönetimi arasındaki zıtlığı göstermek, Traianus propagandasının önemli bir elementiydi (Moles 1990: 306).

Kâhin kadının, ismini vermediği bu ἀνὴρ καρτερός, kuşkusuz Traianus'tur. Diōn'un Traianus'a anlattığı bu söylencede Hēraklēs, Hermēs tarafından bir tepeye getirilmiş ve burada bir seçim yapması istenmiştir. Hēraklēs'in seçtiği tepenin adı «Monarşi»dir (Μοναρχία); bu tepede «Adalet» (Δίκη), «Düzen» (Εὐνομία), «Barış» (εἰρήνην) ve «Yasa» (Νόμος) vardır **(A1,P12)**. Hēraklēs bu seçimiyle birlikte tiranları yıkıma uğratarak güçlerini yok etmiştir **(A1,P15)**. Diōn'un imparatora bu söylenceyi anlatması boşuna değildir. Bu pasajların yer aldığı «Krallık Üzerine» adlı söylevini (or. 1) Traianus'un yönetiminin başlarında verdiği düşünülecek olursa, yazarın imparatordan Hēraklēs'inki gibi bir yönetim beklediği ortadadır. Jones 1978: 117 vd.'na göre de; Diōn Khrysostomos, «güneşin doğduğu yerden battığı yere kadar hükmeden» Hēraklēs ile Traianus arasında bir paralellik görmekte ve Traianus ile yönetimini yüceltmek için bu söylenceyi kullanmaktadır. Ayrıca, Moles 1990: 322'ye göre; bu *passus*'lardan anlaşılan, Diōn, Traianus'u hem kendisinin hem de insanlığın kurtarıcısı olarak görmektedir.

Diōn Khrysostomos, umduğu ve hayalini kurduğu yönetim biçimine Traianus'la kavuşmuş olmalıdır ki, **A1,P18**'de, bir tiranın aksine, arzusu yasa olan kralın insanları düzene soktuğunu ve yasaya uygun bir şekilde gözettiğini ifade eder. Diōn'a göre, üç tür yönetim şeklinden yalnızca monarşide, bütün kentler ve halklar «tek bir iyi adamın aklı ve erdemi sayesinde» (ἑνὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γνώμῃ καὶ ἀρετῇ) iyi bir şekilde düzene girmiştir. Bu pasajda, yönetim biçimi olarak *principatus*'a ve yönetici olarak *princeps*'e övgü olduğu düşünülebilir. Anlaşılan o'dur ki, Diōn Khrysostomos Traianus önderliğindeki *Principatus*'tan memnundur! Hatta, **A1,P19**'da açık ifadelerle, şu anda var olan yönetim biçiminin «mutlu ve tanrısal» (τῆς εὐδαίμονός τε καὶ θείας) olduğunu söyler; ayrıca bu «iyi ve bilge ruhu» (τὸν ἀγαθὸν καὶ σώφρονα δαίμονα) yüceltmek gerektiğini beyan ederek **(A1,P23)**, Traianus'tan memnuniyetini ima eder. Moles 1983: 260'a göre, yazarın burada τὸν ἀγαθὸν δαίμονα'dan kastı Traianus'un Roma İmparatorluğu'nun «iyi ruhu» olmasıdır; çünkü Diōn'a göre, onun gelişiyle acı çeken dünyanın ruhu değişmiştir. Moles (*loc. cit.*)'de, Diōn'un **P23**'te kullandığı δαίμων sözcüğünü «tanrısal yönetici» manasında kullandığına dikkati çekmekte ve yazarın zihninde Platōn'un[29] Kronos zamanındaki insan mutluluğu-

[29] Plat. leg. 713 d: …ταῦτ' οὖν διανοούμενος ἐφίστη τότε βασιλέας τε καὶ ἄρχοντας ταῖς πόλεσιν ἡμῶν, οὐκ ἀνθρώπους ἀλλὰ γένους θειοτέρου τε καὶ ἀμείνονος, δαίμονας…

nun δαίμονες sayesinde güvence altına alındığını dile getirdiği düşüncelerin yer etmiş olduğunu söylemektedir.

Diōn Khrysostomos, ima yoluyla yaptığı övgülerin yanı sıra, imparatora seslenme yoluyla direkt övgüler de yağdırmaktadır. **A1,P17**'de Traianus'un «kutlu» (μακάριον) bir adam olduğunu, tanrılardan sonra en büyük güce sahip olduğunu, bu gücü en güzel şekilde kullandığını ve kimseyi üzmediğini dile getirmektedir. Diōn'a göre, bu yönetici yasaları yargıçlardan daha fazla koruyan bir yargıç, kent yöneticilerinden daha adil bir kral, askerlerden daha cesur bir adam, lüksü arzulamayan ve yönetimi altındakileri çocuklarına düşkün babalardan daha fazla düşünen bir adamdır. Yazarın bu ifadelerinde iki önemli husus göze çarpmaktadır: Birincisi, imparatoru ne kadar üstün olursa olsun, tanrıdan daha aşağı görmesidir; bu görüşünü sık sık dile getirmesi Diōn'un İmparator Kültü'ne karşı olduğu şeklinde yorumlanabilir.[30] İkincisi ise, imparatorun ve imparatorluğun gücünü kesin bir kabulleniş söz konusudur. Hatta **A1,P2**'de, böyle bir yönetime sadece insanların değil, gökyüzündeki kuşların ve dağlardaki vahşi hayvanların bile itaat edeceğini belirtir.

Yazar, Traianus'un yönetimdeki yeteneğini yüceltme hususunda daha da ileriye gider; onun dört bir yana yayılmış, dilini bilmediği hatta görmediği sayısız insana hükmedebildiğini **(A1,P60)** ve herşeyde «adaleti gözettiğini», herkesten daha adil olduğunu ve yasalardan korkmadığı için onları sevdiğini özellikle vurgular (**A1,P61**). Bu ifadeler Diōn'un; Traianus'un, Nero'nun ve Domitianus'un aksine yasalara saygı gösteren gerçek bir *princeps* olduğuna inandığını göstermektedir. Diōn Khrysostomos, Traianus'un yönetiminden o denli hoşnuttur ki, bu imparatorun «son derece adil ve mükemmel yönetimi sayesinde» (ἀρχῆς τῆς δικαιοτάτης τε καὶ ἀρίστης) imparatorluğun «uçsuz bucaksız yerlere» (ἐν ἀπείροις περιόδοις) ulaştığını düşünmektedir **(A1,P9)**. Swain 1996: 205'e göre; tüm bu ifadeler Diōn Khrysostomos'un Roma İmparatorluğu'nun varlığını ve gücünü kabullenmiş olduğunu göstermektedir. Swain 1996: 208 ayrıca, Diōn'un bir Roma yurttaşı olarak imparatorluğun ve yasalarının getirdiği avantajlardan memnun olduğunu ve bu bağlamda yaptığı övgülerin de samimiyetsiz görülmemesi gerektiğini söylemektedir.

[30] Bu konuda bk. Swain 1996: 195 ve Whitmarsh 2001: 214.

Diōn Khrysostomos'un bu denli övgü yağdırdığı Traianus'la arasındaki ilişkiye gelince; kendisinin **A1,P52–53'**te verdiği bilgilere göre, Traianus'un imparator olmasını takiben tebrik amaçlı Roma'ya ziyarete giden elçi heyetinin arasında Diōn Khrysostomos da vardır. Traianus'un bu heyeti hoş karşılamadığı yönünde söylentiler çıkmış olsa da, Diōn, «en insancıl ve en bilge olan imparatorun» (φιλανθρωπότατος ὢν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ συνετώτατος ἁπάντων) Prusa Kenti adına talep edilen pek çok şeyi fazlasıyla kabul ettiğini söylemektedir. Diōn'un başka söylevlerde verdiği bilgilere göre, imparatordan elde ettiği ayrıcalıklar Prusa'nın eyaletin adli işler merkezi *(conventus)* olması (or. 40,33) ve yüz üye daha eklenerek βουλή'nin üye sayısının arttırılması gibi ayrıcalıklardır (or. 45,7).[31] Diōn, Traianus'un bu davranışını «imparatorun iyi niyeti» (τὴν τοῦ κρατοῦντος εὔνοιαν) olarak algılayarak **(A1,P57)** bunu sık sık dile getirmektedir.

Aslında, Diōn Khrysostomos ve Traianus arasında yazarın imparatoru bu denli yüceltmesini gerektirecek kadar bir ilişki söz konusu değildir: Diōn Khrysostomos'un, söylevlerinde belirttiği üzere, Roma'ya giden bir elçi heyetinde Traianus'un huzuruna çıkması dışında aralarındaki ilişkiye dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Diğer antik kaynaklar arasından da yalnızca Philostratos bu konuya değinmiş ve Diōn'u Traianus'la samimi bir ilişki içerisinde sahneleyerek onun imparatorun danışmanı olduğunu iddia etmiştir (Philostr. soph. 488). Ancak modern literatüre göre, Diōn Khrysostomos'un Traianus'un danışmanı olduğuna dair hiçbir kanıt yoktur ve Philostratos'un iddiaları tamamen kurmacadır. Bunun yanı sıra, «Genç» Plinius ve Traianus'un mektuplaşmaları da (Plin. epist. 10,81–82) yazar ve imparator arasında herhangi bir samimiyet ve yakınlığın olmadığını göstermektedir.[32]

Öte yandan Diōn'un, «Genç» Plinius'un *Panegyricus*'unu andıran övgülerinin hangi amaca hizmet ettiği de net değildir. Plinius, bilindiği üzere, *cursus honorum*'un basamaklarını tırmanmış ve Traianus'la yakın temasta bulunmuş bir Romalıdır. Diōn ise, *Bithynia et Pontus* Eyaleti'nde yerel siyasette aktif rol oynamış ve memleketi için elinden geleni yapmaya çalışmış bir Hellen entelektüelidir. Dolayısıyla Diōn'un ifadeleri, bir Roma aristokratı olan Plinius'un ifadele-

---

[31] Jones 1978: 107 vd.; Swain 1996: 227 ve Salmeri 2000: 66.

[32] Bu konuda bk. Sidebottom 1996: 454, n. 62; Swain 1996: 237; Salmeri 2000: 91; Kokkinia 2004: 497 ve Fuhrmann 2015: 164, n. 13.

rinden daha az dalkavukluk içermektedir ve Plinius'un *actio gratiorum*'undan daha ahlakidir.[33]

Diōn Khrysostomos'un amacı ne olursa olsun, Domitianus'un insanların içine korku saldığı o korkunç yönetimini bizzat yaşamış ve 14 yıl sürgün hayatına maruz kalmış bir kişinin gözüyle Traianus Dönemi'ni değerlendirdiği unutulmamalıdır. Yazar bu değerlendirmesini de «kötü ruhlu» Domitianus'u «iyi ruhlu» Traianus ile zıtlık çerçevesinde gerçekleştirir.[34] Haklı olarak da Traianus ile başlayan *novum saeculum*'u yüceltmekte ve **A1,P8'**de de belirttiği üzere, Traianus Dönemi'nde yaşama şansına sahip olanları «mutlu» (μακάριοι) olarak nitelendirmektedir!

Diōn Khrysostomos'un Traianus Dönemi'nde Roma Devleti'yle ilgili görüşlerinin, imparator açısından değerlendirildiğinde son derece olumlu olduğunu belirtmiştik. Yukarıda değindiğimiz *passus*'ların dışında, yazarın kent söylevlerinde eyalet valileriyle (*proconsul*'leriyle) ilgili bilgiler verdiği pasajlar da yazarın bir bütün olarak Roma'yı nasıl gördüğünü saptamamız açısından önemlidir. Yazar Tarsoslular'a *concordia* (=*homonoia)* konusunda verdiği bir söylevinde, halkı yöneticilerinden şikâyetçi olmamaları hususunda uyarır. **A1,P47**'de verdiği bilgilere göre, kent halkı «yöneticilerin zalim olanlarını» (τινὰς τῶν ἡγεμόνων βιαίους) cezalarını çeksinler diye şikâyet etmiştir. Diōn da yöneticiler hakkındaki suçlamaların yöneticilerin önüne gittiğini söyleyerek, Tarsos halkının yanlış anlaşılacağını ve yönetilmek istemediği (μὴ ἐθέλειν ἄρχεσθαι) için bu şikâyetlerde bulunduğunun sanılacağını belirtir. Ayrıca, halkın bu başkaldırmayla nefret uyandıracağını ve böyle giderse konuşma özgürlüklerini (παρρησίαν) kaybedeceklerini ifade ederek, onları yöneticileri kızdırmamaları ve yöneticilerin öfkesini kente doğrultmamaları konusunda uyarmaktadır **(A1,P48–49)**.

Yazarın **A1,P47–49**'daki ifadelerinden, Romalı yöneticilere karşı tedirgin olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Ancak, zalim *proconsul*'lerin şikâyet edilmemesi hususunda neden bu kadar ısrarcı olduğu anlaşılmamaktadır. Diōn'un zihninde iki amacının olduğu söylenebilir: Birincisi gerçekten kentin, Romalı eyalet yöneticilerini şikâyet ederek fazlasıyla sivrilmesini ve bunun sonucunda özgürlüğünü kaybetmesini engellemeye çalışmak istemiştir. İkincisi ise, Swain 2000:

---

[33] Kennedy 1972: 579; Moles 1990: 303 ve Lau 2010: 163 vd.

[34] Bu kıyaslama çoğu kez diğer antik kaynaklarca da yapılmıştır. Plin. paneg. 53,1; 91,2; Tac. Agr. 3,1; 44,5 ve Mart. 10,72.

42'nin de dediği gibi, kentlerin sorunlar karşısında sessiz kalmasını isteyerek, kendisiyle ilgili bir kazanç sağlamayı düşünmüş ve kendisine yöneltilen suçlamalardan kurtulabilmek için Romalı yöneticilerle arasındaki ilişkiyi sağlamlaştırmayı amaçlamıştır. Diōn'un zihnindeki amaç ne olursa olsun, bu pasajlardaki ifadelerinden, eyalet sakinlerinin Roma tarafından cezalandırılma korkusunun, eyaletlerde kontrolü sağlayıcı bir güç unsuru olarak görüldüğü ve bu konunun Hellen yazarları tarafından da göz ardı edilmediği anlaşılmaktadır!

Dönemin *proconsul*'leriyle ilgili diğer bilgi **A1,P54**'tedir. Bu pasajda, *Bithynia et Pontus* Eyaleti'nde var olan «kötü bir yönetici»den bahsedilmekte ve bu yöneticinin insanlara işkence ettiği, pek çok Prusalı'yı sürgüne gönderdiği, sürgüne gidemeyecek denli yaşlı olanları ise gönüllü ölüme zorlayarak halka tiranlık ettiği söylenmektedir. Hatta Diōn, kendisinin de bu *proconsul*'le işbirliği yaptığı yönünde suçlamalara maruz kaldığını belirtir. Burada tiranlık yaptığı ve halka kötü davrandığı iddia edilen isimsiz *proconsul*'ün Iulius Bassus[35] ya da Varenus Rufus[36] olduğu düşünülmektedir.[37] Ancak hangisi olursa olsun, önemli olan yöneticilerin halka yaptığı kötülüklerdir. Kayıtlara geçmiş 36 *repetundae*[38] davasının 7'sinin *Bithynia et Pontus* ile ilgili olması da bu durumu kanıtlar niteliktedir.[39] *Bithynia et Pontus* Eyalet *proconsul*'leriyle ilgili tüm bu bilgiler göz önünde bulundurulduğunda, imparatorun yönetimi ne kadar iyi olursa olsun, eyaletlerde halen birtakım huzursuzlukların ve yolsuzlukların olduğu söylenebilir.

---

35 *DNP* 6 (1999) 28, *s.v.* «C. I. Bassus, no. II 28» (Eck).

36 *DNP* 12/1 (2002) 1126, *s.v.* «V. Rufus, no. 2» (Eck).

37 Arnim 1898: 367 vd. kötü yöneticinin Bassus olduğunu düşünmektedir; Sherwin-White 1966: 275 ve Jones 1978: 102 ise Varenus Rufus olduğunu düşünmektedir.

38 Romalı eyalet yöneticilerinin yasal olmayan bir şekilde eyaletlerden mal veya para alarak haksız kazanç elde etmesi.

39 Söz konusu 7 davadan 3'ü Diōn Khrysostomos'un zamanında gerçekleşmiştir: Vespasianus'un hükümdarlığında gerçekleşen *praetor* Iulius Bassus davası (Plin. epist. 4,9), 103 yılında *proconsul* Iulius Bassus davası (Plin. epist. 4,9; 6,29 ve 10,56) ve 107 yılında *proconsul* Varenus Rufus davası (Plin. epist. 5,20; 6,5; 6,13; 6,29; 7,6 ve 7,10); bu konuda bk. Fuhrmann 2015: 171, n. 29.

3. Genel Değerlendirme

İkinci Sofizm akımının öncülerinden olan Diōn Khrysostomos, söylevlerinde Nero, Vespasianus, Domitianus ve Traianus hakkında çeşitli değerlendirmeler yapmış ve bununla da yetinmeyip yaşadığı çağın Romalı valileriyle ilgili de birtakım bilgiler paylaşmış; hatta kimi zaman, satır aralarında tüm dünyaya egemen olan Roma Devleti'ne ve barışına (*pax Romana*) genel bir yaklaşım getirmiştir. Nihayetinde, yazarın söylevlerinde bir bütün olarak *Principatus* Devri algısını çıkarabilmenin mümkün olduğu söylenebilir.

Diōn Khrysostomos'un öncelikle imparatorlara bakışını gözden geçirmek gerekir. Yazarın gençlik yıllarını geçirdiği ve yakından tanıklık ettiği Nero ve Domitianus dönemlerini hoş karşılamadığı apaçık ortadadır. Nero'yla herhangi bir husûmeti olmadığı için ona karşı daha genel bir yaklaşım sergilemiş ve imparatorun herkes tarafından bilinen müzik, şiir ve sahne gösterilerine düşkünlüğü ve ayrıca yaptığı aşırılıklar üzerinde durmuştur. Kendi çağdaşı olan Ploutar-khos'un aksine, Nero'nun ölümünü takiben yaşanan iç savaşlardan ve Dört İmparatorluk Yılı'ndan hiç söz etmemiştir. Ancak iç savaşların ardından başa gelen Vespasianus'u, yine diğer yazarların aksine, yeterince anmadan da edememiştir. Hatta imparatoru övmüş ve **A1,P45**'te onun mantıklı ve aklı başında bir imparator olduğunu dile getirmiştir. Böylece kanlı 68/9 yılının ardından imparatorluğa bir güneş gibi doğan Vespasianus'un da hakkını vermiştir.

Diōn'un en olumsuz değerlendirdiği, nefretle andığı ve en büyük eleştirilerinin hedef noktası olan imparator ise Domitianus'tur; çünkü diğer Hellen entelektüellerine nazaran daha fazla andığı ve eleştirdiği Domitianus tarafından sürgüne gönderilmiş; bu süreçte felsefeyle ilgilenmiş ve tiranlık üzerine yoğunlaşmış düşünceleriyle üstü kapalı bir şekilde Domitianus'un niteliklerini ele almıştır. Diōn için Nero da Domitianus da τύραννος'tur; ancak iki imparatorun tiranlıkları arasında da ince bir ayrım söz konusudur: Nero, imparatorların en ölçüsüzü ve ahlaksızıyken; Domitianus en canisi ve en düşman ruhlusudur! Nitekim yazarın en ağır kelimeleri Domitianus için kullandığı söylenebilir.

Traianus ise, Diōn Khrysostomos'un gerçek bir *princeps* olarak gördüğü tek imparatordur. Onu hem kişisel erdemleri (ἀρεταί) hem de bir devlet adamı kimliğiyle sergilediği erdemleri açısından göklere çıkarmıştır. Yazar Domitianus ve Traianus'un yönetimlerini tiranlık ve monarşi adı altında karşılaştırmalı bir

şekilde incelemiş ve hem bu iki yönetim arasındaki farkları hem de bu iki imparator arasındaki farkları ön plana çıkarmıştır. Yazarın Traianus ve yönetimine ilişkin ifadelerinde ne bir dalkavukluk ne de bir abartı söz konusudur.

Diōn Khrysostomos'un *Principatus* Devri imparatorları hakkındaki düşünceleri üzerine genel bir değerlendirme yapıldığında iki husus göze çarpmaktadır: Birincisi, onun Nero'yu ve Domitianus'u τύραννος olarak adlandırırken Vespasianus, Nerva ve Traianus'u αὐτοκράτωρ (*imperator*) olarak adlandırmasıdır; zira buradan yazarın imparatorlar için son derece objektif bir değer biçtiği ve siyasal bağlamda yaşananları gerçekliğiyle yansıttığı anlaşılmaktadır. İkincisi; imparatorların kötü olanlarını eleştirmesini bildiği gibi iyi olanlarını yüceltmesini de bilen Diōn'un, Traianus'u övdüğü hatta göklere çıkardığı yerlerde bile, onun «tanrı» olarak görülmesini ve adlandırılmasını kabul etmemiş olmasıdır (**A1,P44** ve **P55**). Bu nedenledir ki, Diōn'a göre, imparator bir θεός değil, ancak bir δαίμων olabilir! Buradan anlaşılan, yazar Roma'nın dünyaya olan egemenliğini kabul etmiş ve Traianus'un iyi bir yönetim sergilediğini söylemekten çekinmemiş olsa da, hiçbirini en üst noktada, yani tanrılar mertebesinde görmemiştir.

Diōn Khrysostomos'un genel olarak Roma egemenliğine ve *Principatus*'a bakışına gelecek olursak; şu ifadelerde bu egemenliği gerçek bir kabulleniş kendini açıkça göstermektedir: «Romalılar'ın başka pek çok şekilde kendilerini gösterme fırsatları oldu: Başkaları üzerinde egemenlik kurdular; haksızlığa uğrayanlara yardım ettiler; müttefik edindiler; kentler kurdular ve savaşlar kazandılar. Bunlardan herhangi birini yapmak sizin için mümkün değildir. Ancak sanıyorum ki, sizin işiniz, kendi kendinize önderlik yapmak, kentinizi idare etmek, birilerini onurlandırmak ve çoğunluğun yaptığından farklı bir şekilde takdir etmek, mecliste kararlar almak, dürüst olmak, tanrılara kurban sunmak ve festival düzenlemektir. Zira, ancak bu konularda başkalarından iyi olduğunuzu göstermeniz mümkündür».[40] Bu ifadelerden anlaşılan o'dur ki, yazarın Roma Devleti'nin siyasal bir güç olarak gösterdiği üstünlüğü görmezden gelmediği ve yansız bir

[40] Dion Chrys. or. 31,161–162: …ἐκείνοις μὲν γὰρ ἐν πολλοῖς ὑπῆρχεν ἑτέροις ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπίδειξις, ἐν τῷ προεστάναι τῶν ἄλλων, ἐν τῷ βοηθεῖν τοῖς ἀδικουμένοις, ἐν τῷ συμμάχους κτᾶσθαι, πόλεις οἰκίζειν, νικᾶν πολεμοῦντας: ὑμῖν δὲ τοιοῦτον μὲν οὐθὲν πράττειν ἔνεστι, καταλείπεται δ᾽ οἶμαι τὸ ἑαυτῶν προεστάναι καὶ τὴν πόλιν διοικεῖν καὶ τὸ τιμῆσαί τινα καὶ κροταλίσαι μὴ τοῖς πολλοῖς ὁμοίως καὶ τὸ βουλεύσασθαι καὶ τὸ δικάσαι καὶ τὸ τοῖς θεοῖς θῦσαι καὶ τὸ ἄγειν ἑορτήν: ἐν οἷς ἅπασιν ἔστι βελτίους τῶν ἄλλων φαίνεσθαι…

şekilde dile getirdiğidir. Hatta yazar Hellenler'in Roma egemenliği altında geçirmekte olduğu sürecin kötü olmadığını şu sözlerle ifade etmektedir: «Kentlerin surları barış ya da kölelik sebebiyle gözden çıkarılır; bunlardan ilkini, yani barışı, herkes diler; öteki ise, artık bir kötülük simgesi değildir».[41]

Görüldüğü üzere, Diōn Khrysostomos yönetim biçimi olarak *principatus*'u olumsuz değerlendirmemektedir; hatta, bu ona göre en iyi yönetim şeklidir. Yazarın Roma'nın tüm dünyaya getirdiği barış ve dinginlik ortamından memnun olduğu ortadadır. Ancak söz konusu, yönetimdeki imparatorlar olduğunda, eleştirisini bir πεπαιδευμένος olarak elbette yapmıştır. Roma'nın kötü yöneticiler altında yaşadığı yozlaşmayı ve çöküşü yansıtmaktan ve eleştirmekten çekinmemiş, aynı zamanda iyi yöneticiler altında parladığı süreci de «bir akıl danışmanı» edasıyla yüceltmiştir. Whitmarsh 2001: 215'in de dediği gibi, Diōn Khrysostomos, Hellen *paideia*'sı ve Roma *imperium*'u arasında bir köprü vazifesi üstlenmiştir.

Diōn Khrysostomos'un Roma'ya bakışı hakkındaki görüşlerini değerlendiren Salmeri 2000: 88'e göre; Diōn, Roma'ya karşı asla bir düşmanlık beslememiş ve söylevlerinin hiçbirinde Roma İmparatorluğu'na meydan okumaya kalkışmamıştır. Bunun sebebi, Whitmarsh 2001: 215'in dediği gibi, yazarın kendisini Romalı görmesinden değil, Hellenler'in kaderinin Roma egemenliğiyle ortaya çıkan barış sürecine bağlı olduğunu bilmesinden kaynaklanmaktadır! Diōn, Roma yönetiminin hak eden yabancılara da yurttaşlık hakkını, belli yasal hakları ve kamu görevlerinde bulunma hakkını bahşettiğini bildiği için bu yönetimin varlığını inkar etmeye kalkmamıştır.

Öte yandan, Diōn'un eyalet yöneticileriyle ilgili görüşlerini yansıttığı *passus*'lara[42] bakıldığında, kentlerde yaşanan birtakım olumsuzlukların var olduğu hissedilmektedir. Yazarın kentleri Romalı *magistratus*'lara karşı dikkatli olmaları konusunda sık sık uyarması, elbette bir çekinceyi göstermektedir. Swain 1996: 224'e göre; Diōn'un bu yaptığı, Roma İmparatorluğu'nu eleştirmenin en kolay ve en güvenli yoluydu. Swain 1996: 240 da, Diōn'un *magistratus*'larla ilgili verdiği bilgilerden yola çıkarak, onun Roma'nın Hellas'ı kontrol altında tutmasından hoşlanmadığını düşünmektedir. Bu düşünceler yanlış değildir; ancak,

---

[41] Dion Chrys. or. 31,125: …καίτοι τὰ μὲν τείχη διὰ τὴν εἰρήνην καὶ τὴν δουλείαν ἐᾶται παρ' αὐτοῖς, ὧν τὸ μὲν ἅπαντες εὔχονται, τὴν εἰρήνην, τὸ δὲ λοιπὸν οὐκ ἔστι κακίας σημεῖον…

[42] **A1,P47–49** ve **P50–51.**

buradan hareketle Diōn'un genel anlamda Roma'ya, karşı tutum sergilediği söylenemez. Zira, O, elbette kendi memleketi Prusa'nın özgürlüğünü arzulamıştır (or. 44,11); ancak böyle bir şeyin çok da olanaklı olmadığı bir dünyada son derece gerçekçi bir tavır sergileyerek, durumu kabullenmiş ve bu dünyanın olumlu yanlarından yararlanmaya bakmıştır.

Kısacası; Diōn Khrysostomos'un hem Roma İmparatorluğu'nun varlığını ve sağladıklarının önemini kavramış bir Roma yurttaşı, hem de kendi benliğini ve mirasını koruyan ve Hellenlik meselesini son derece önemsediğini hissettiren bir Hellen entelektüeli olduğu söylenebilir.

A2
PLOUTARKHOS
(46 – *ca.* 120)

PP **A2,P1–73**

ORI Boiotia/Khaironeia

TEM 46 – *ca.* 120

PRO *PIR*^{2} P 526; *RE* XXI (1951) 636–962, *s.v.* «Plutarchos, no. 2» (Ziegler); *KP* 4 (1979) 945–953, *s.v.* «Plutarchos, no. 2» (Ziegler); *DNP* 9 (2000) 1159–1175, *s.v.* «Plutarchos, no. 2» (Hünemörder); *LA* 4 (1970) 7 vd., *s.v.* «Plutarch» (Gigon); *OCD*^{4} 1165 vd., *s.v.* «Plutarch» (Russell)

LIT Godolphin 1935; Jones 1966; Russell 1966; Barrow 1967; Jones 1971; 1982; Aalders 1982; Swain 1990; 1991; Scardigli 1995; Swain 1996: 135–186; Mossman 1997; Bowersock 1998; Pelling 2002; Stadter – Stockt 2002; Stadter 2004; De Blois *et alii* 2004–2005; Beck 2014; Stadter 2015

1. Yaşamı ve Eserleri

Autoboulos oğlu olan Ploutarkhos, 46 yıllarında, muhtemelen Nero'nun imparator olmasından kısa bir süre önce Claudius'un hükümdarlığı sırasında, zengin bir ailenin çocuğu olarak Boiotia'nın kuzey yörelerindeki Khaironeia Kenti'nde doğdu. Atina'da iyi bir retorik ve felsefe eğitimi alarak kendisinden pek çok şey öğrendiği Platōncu filozof Ammonios'un öğrencisi oldu. Matematik ve doğa bilimlerini de öğrendi ve I. yy.'da Hellen Edebiyatı'nın rönesansını filizlendiren en önemli isimlerden biri oldu.

Atina'daki eğitimini tamamlayıp yurduna döndüğünde, bir Roma Valisi onu kendi kasabasını temsil edecek komisyon heyetine seçti. Kendi yurdunda *arkhōn*'luk yaptı. Ploutarkhos, Hellas'a geniş çaplı gezilerde bulundu; Mısır'ı, Küçükasya'yı ve İtalya'yı da ziyaret etti. 75–90 yılları arasını ise Roma'da geçirdi. Yazarın Roma'yı ziyaret etme nedenleri; başkentte bir hatip ve filozof olarak şanını arttırmak, Boiotialı yurttaşlarını temsil etmek ve Roma'nın önde gelen vatandaşlarından oluşan dost çevresini genişletmek idi. Burada bir yandan devlet işleriyle yakından ilgilenirken bir yandan da, Platōn felsefesini geniş bir kitleye yaymaya çalışarak dersler verdi. Böylelikle, Roma'nın en önde gelen isimleriyle dostluk kurma fırsatını yakaladı: Senatör L. Mestrius Florus ile olan dostluğu ona Roma vatandaşlık hakkını kazandırdı.[43] Özellikle de iki kez *consul*'lük yapmış ve Traianus'a yakınlığıyla tanınan Q. Sosius Senecio[44] onun en önemli dostlarından biri oldu (eserlerinin pek çoğunu bu dostuna adamıştır).

Kendisine onursal Atina yurttaşlığı verildi. Yaklaşık olarak 95 yılında ise, Delphoi'daki Rahipler Kurulu'na seçildi. Hayatının geri kalan kısmını yazılar yazarak ve dersler vererek kendi küçük yurdu Khaironeia'da geçirdi. Bir ev hanımı olan karısı Timoksena ile mutlu bir yaşam sürdü. Autoboulos, Ploutarkhos, Soklaros, Khairon adında dört oğlu ve küçük yaşta kaybettiği ve uğruna *consolatio ad uxorem suam* adlı teselli yazısını yazdığı kızı Timoksena vardı. İmparator Nero, Domitianus ve Traianus dönemlerini ve Hadrianus'un ilk yıllarını gören Ploutarkhos'un ölüm tarihi tam olarak bilinmemekle birlikte, kendi yurdunda 120'li yıllara kadar çalışarak sakin bir yaşam sürdüğü sanılmaktadır.

---

[43] Ploutarkhos, eserlerinin hiçbirinde Roma vatandaşlık hakkını elde ettiğine dair bir bilgi vermez. Ancak, Ploutarkhos'un Delphoi'da bir Apollōn rahibiyken Hadrianus'a adadığı heykelin üzerindeki yazıt bu bilgiyi doğrulamaktadır. Buna göre, Ploutarkhos'un resmi Roma formülüne göre adı şöyleydi: *L. (?) Mestrius Plutarchus*; bk. *SIG*^{3} 829A. Bu konu hakkında bilgi için bk. Swain 1991.

[44] Ploutarkhos, Sosius Senecio ile muhtemelen Hellas'ta 80'li yıllarda Senecio *quaestor* iken tanışmıştı. Ploutarkhos 40'ından biraz fazla, Senecio 25 yaşlarında olmalıydı. Senecio, Domitianus yönetiminde hızla ilerledi ve 99 yılında *consul ordinarius* oldu; ardından 107 yılında ikinci kez *consul ordinarius* olarak Traianus'un da güvenini kazandı. Baş kısmı yitik bir yazıta göre; Senecio, Dacia Savaşları'nda da *legio* komutanlığı yani *legatus legionis*'lik yapmıştır; bunun üzerine, Traianus tarafından zafer *ornamentum*'larıyla ve bir heykel ile onurlandırılmıştır. Senecio, Traianus'a en yakın kişi konumundaydı. Ploutarkhos, «Paralel Yaşamlar»ı, 9 kitaplık *Quaestiones convivales*'i ve *Quomodo quis suos in virtute sentiat profectus* adlı denemesini ona adamıştır.

Ploutarkhos'un çok çeşitli yazılarının büyük bir kısmı elimize geçmiştir. *Corpus*'unda bulunan yazıların hepsinin Ploutarkhos'a ait olup olmadığına şüpheyle yaklaşılmaktadır. Ploutarkhos'un eser listesi, iki gruptan oluşmaktadır: Birincisi, ahlaki-felsefî nitelikli *Moralia* (Ἠθικά) adı altındaki eserleri; ikincisi ise, tarihî-biyografi nitelikli yazılardan oluşan «Paralel Yaşamlar» (Βίοι Παράλληλοι)'dır.

Moralia başlığı altındaki eserleri diyalog ya da *diatribē* şeklindedir. Bu eserleri; felsefe, din, tarih, ahlak, doğa bilimi, eğitimsel yazılar, edebiyat ve retorik üzerine çalışmalardan oluşmaktadır.

Ploutarkhos'un büyük olasılıkla Traianus Dönemi'nde kaleme aldığı «Paralel Yaşamlar» ise, karakterleri ve yaşam şekilleri birbirine benzeyen Hellen ve Romalı devlet adamlarının veya komutanların yaşamlarını çeşitli yönleriyle ele aldığı ve ardından bir karşılaştırma yaptığı biyografik eserlerdir.

Ploutarkhos, «Paralel Yaşamlar»da yaşadığı çağla olan ilişkisini sembolik yolla ya da ideal bir anlatı içerisindeki üstü kapalı bir atıfla yansıtmaktadır. Yazarın bu çalışması, Geç Cumhuriyet Devri'nde gelişen önemli olayların mimarı olan ana karakterleri betimlemektedir. Ploutarkhos bunu yaparken, Romalı bir karakteri benzeştiği bir Hellen karakteriyle karşılaştırır. En temel amacı, elbette, bir yandan alıcılarına ahlak ile siyaset dersi vermek ve Hellen *paideia*'sının *ad rem publicam bene gerendam*'a, yani «iyi yönetilmesi gereken devlete» giden yol olduğunu göstermek, bir yandan da bir zamanlar Hellas'ın siyasal gücünün ne denli üstün olduğunu vurgulamaktır. Bu eserdeki karakterler ve olaylar her ne kadar *Principatus* Devri'ni ve imparatorlarını açıkça ilgilendirmese de, vurgulanan siyasi ve ahlaki düşünceler tüm zamana hitap edebilmektedir.

Ploutarkhos'un «Paralel Yaşamlar» adlı biyografi eseri didaktik bir amaç taşımaktadır. Gençler için ahlak ve siyaset eğitimi, geçmişteki ya da günündeki kişileri gözlemleme ve onlarla ilişkide bulunma yoluyla ortaya çıkmıştır. Ploutarkhos'un mantığına göre; erdem üzerine derin düşünme, «öykünme» denilen şeyi getirir. Bu *mimēsis* teorisi, Ploutarkhos'un siyasal öğretilerini şekillendirmiştir. Yazar; erdemin yaşanmış davranış modelleri üzerinde düşünerek ya da ozanların, tarihçilerin, biyografların anlattığı geçmişin kahramanları ve parlak kişilikleriyle ilgili hikâyeleri dinleyerek öğrenilebileceğine inandığından, siyasal

yaşamda ahlaki davranımların sınırlarını çizmek için belli başlı örnek yaşamlar üzerinden gider.

Öte yandan Ploutarkhos'un bir de büyük bir kısmı kayıp olan, içinden yalnızca Galba ve Otho'nun yaşamlarının elimize geçtiği «Caesarlar'ın Yaşamları» adlı eseri vardır. Tarihlendirme konusunda üzerinde epey tartışılan[45] bu eserde yazar, Augustus'tan başlayarak Vitellius'a kadar hüküm sürmüş sekiz imparatorun biyografisini sunmakta ve M.Ö. 31 – M.S. 69 yılları arası olaylarına ışık tutmaktadır. Bu eser; Roma Tarihi'ni, imparatorların eylemleri ve karakterleri üzerinde durarak bir biyografi türünde sunan ilk çalışma olması bakımından büyük önem taşısa da, eserden yalnızca iki kısa yaşam öyküsünün (*Galba* ve *Otho*) günümüze ulaşmasından ötürü pek fazla ilgi görmemiş ve Ploutarkhos *corpus*'unda «Paralel Yaşamlar» adı altında yer almıştır.

Eserden günümüze kalan *Galba* ve *Otho* biyografileri, 68 yılı Haziranı ile 69 yılı Nisanı arasındaki dokuz aylık döneme ışık tutması ve Augustus'un kurduğu *pax Romana* temelli monarşinin imparatorların hırsları ve yönetmeyi bilmeyişlerinden ötürü nasıl bir düşüş yaşadığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu iki kısa biyografi, «Paralel Yaşamlar»dan daha tarihsel bir çalışmadır. Yazarın buradaki can alıcı vurgusu, *Principatus* Devri'nde askerî disiplinsizliğin artmasıyla alevlenen iç savaşlardır; Ploutarkhos, olaylara Romalı tarihçilerden farklı bir açıyla yaklaşmakta ve askerî disiplini tipik Romalı alışkanlığı olarak değil, soylu bir doğanın aldığı felsefî eğitimin bir sonucu olarak görmektedir.

---

[45] Ploutarkhos'un, eserini Otho'nun yaşamı ile sonlandırması, bu eseri Vitellius'un ölümünden sonra kaleme aldığını göstermektedir. Bu konuda iki *terminus post quem* söz konusudur: Birincisi Oth. 14,2'de L. Mestrius Florus'un Vespasianus Dönemi'ndeki *consul*'lüğüne (75 yılı) yapılan referans; ikincisi, Galb. 10,4'te Verginius Rufus'un *gēras*'ına (74/5 yılı) olan referanstır. Bu eserin tarihlendirilmesi konusundaki *terminus ante quem* ise, Verginius Rufus'un öldüğü 97 yılı olmalıdır (Jones 1966: 71; Bowersock 1998: 201 vd. ve Georgiadou 2014: 252). Bu yaşamlar serisinin Vitellius ile bitiyor olması ve Flaviuslar Hanedanı'na mensup imparatorlardan söz edilmiyor olması, eserin Domitianus'un ölümünden (96 yılı) önceye tarihlenmesini desteklemektedir. Bu nedenlerden ötürü, Mommsen 1870: 297; Jones 1966: 71; 1971: 72 vd.; Bowersock 1998: 201 vd. ve Little – Ehrhardt 2008: 3; eserin Domitianus Dönemi'nde oluşturulmuş olma ihtimali üzerinde durmuştur. Öte yandan, Geiger 2002: 93 vd.; Syme 1980: 108–110 ve Ash 1997: 203; eseri 96 yılından sonraya, Nerva Dönemi'ne tarihlemektedirler.

2. Ploutarkhos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Augustus Dönemi

Ploutarkhos'un Augustus'la ilgili anlatılarının bulunduğu pasajlar **A2,P2** ve **P10'**dur; iki pasajda da, imparatora ilişkin olumlu ifadeler bulunmaktadır.

***

Ploutarkhos, aslında, «Paralel Yaşamlar» adlı eserinde, özellikle de Cumhuriyet Devri'nin sonlarında belirleyici rol üstlenen devlet adamlarının yaşamlarını kaleme alırken Augustus'tan fazlasıyla söz eder. Ancak, konumuzun kapsamının *Principatus* Devri olması münasebetiyle, Ploutarkhos'un onu Octavianus olarak andığı pasajları değil,[46] Augustus olarak andığı pasajları değerlendireceğiz. Bu bağlamda yazar onu iki yerde anar: *Moralia*'sının birinde, Augustus'un olgunluk çağında insanlar için daha da faydalı işler (δημωφελέστερα πολιτεύμα-τα) yaptığını ve onun krallığı hak eden (βασιλικώτερα) biri olduğunu belirterek imparatoru över **(A2,P2)**. Romalılar'ın talihini konu aldığı başka bir ahlak denemesinde ise, Augustus'un talih sayesinde Cicero'nun, Lepidus'un, Pansa'nın, Hirtius'un ve Marcus Antonius'un önüne geçerek en tepeye çıktığını ve yönetimi tek başına ele geçirdiğini söyler **(A2,P10)**.

A2,P2 dikkate alındığında, yazarın Augustus'un siyasal eylemlerini olumlu değerlendirdiği söylenebilir. Stadter 2014: 18'e göre; Ploutarkhos bu pasajda Augustus'un siyasal eylemlerinin halkın yararına olduğunu özellikle belirtmiş ve onun bu «kralca» yönetiminin Nero'nun, Galba'nın ve Otho'nun «tiranca» yönetimiyle zıtlık içerisinde olduğunu vurgulamak istemiştir.

A2,P10 ise, Ploutarkhos'un Augustus'un devleti İç Savaşlar'dan kurtarma konusunda üstlendiği role bakışını yansıtmaktadır. Geç Cumhuriyet Devri'nde yaşanan İç Savaşlar'ı değerlendirirken, kötüye giden yönetim için tek yolun monarşi olduğunu savunan Ploutarkhos (Pomp. 75,4), Augustus'un kurduğu *principatus*'u ve *pax Romana*'yı son derece olumlu karşılamaktadır. Ancak Augustus'un yönetimi tek başına elde etmesini imparatora değil, Romalılar'ın talihine atfetmektedir. Bu pasajdan anlaşılan, Ploutarkhos'un Augustus'un *princeps*

[46] Ploutarkhos, Octavianus'u özellikle de *Antonius*, *Brutus* ve *Cicero* adlı eserlerinde anmaktadır.

oluşunu talihe bağlamasıdır.[47] Bu olumsuz bir bakış açısı değildir. Çünkü Ploutarkhos için τύχη ve ἀρετή'nin rolleri birbiriyle paraleldir.[48] Zira, yazar, Octavianus'un kaderi olarak gördüğü monarşi altında, imparatorun yaptığı işleri beğenmekte ve olumlu karşılamaktadır. Öyle ki, Augustus'un kimi söylemlerini ideal *princeps* olarak gördüğü Traianus'a hitaben yazdığı *regum et imperatorum apophthegmata* adlı eserinde (206F–208A) Traianus'a örnek olarak sunmuştur.

2.2. Tiberius Dönemi

Ploutarkhos, İmparator Tiberius'un adını eserlerinin arasında yalnızca bir yerde anar: o da, imparatorun işlediği bir suçla ilgilidir (**A2,P7**).

***

Ploutarkhos, dostluk üzerine kaleme aldığı ahlak denemesinde (*de amicorum multitudine*) ünlü kral ve imparatorların, yakınlarına ve dostlarına yaptığı işkencelere değinirken, Tiberius'u olumsuz bir örnek olarak sunmakta ve onun Seianus'u ve dostlarını işkence yaparak öldürdüğünü söylemektedir (**A2,P7**). Pasajda adı geçen Seianus, 14 yılından 31 yılına kadar *praefectus praetorio* görevini üstlenmiş, hatta 31 yılında öldürülmeden önce *consul*'lük yapmıştır. Tiberius'un çok yakın dostu ve sırdaşı iken, suikast şüphesiyle imparator tarafından öldürtülmüştür. Aalders 1982: 56'ya göre; Ploutarkhos bu pasajla, aslında kurulmasını anlamlı ve gerekli bulduğu *Principatus*'ta Tiberius yönetiminden, etrafa yaydığı terör ve korku ile bağlantılı olarak söz etmektedir.

2.3. Gaius (Caligula) Dönemi

Ploutarkhos, Gaius'u iki yerde anar: **A2,P4**'te onun kötü bir yönetici olduğundan bahsederken, **A2,P17**'de, nefret uyandıran bir tiran oluşuna değinir.

---

[47] Ploutarkhos, Roma gücünün Akdeniz Havzası'na egemen olmasının insan işi değil, tanrı işi olduğuna inanmaktadır (de fort. Rom. 323E). Ploutarkhos'un Augustus'un ve Roma'nın başarılarını tanrılara ve talihe bağlaması konusunda bk. Swain 1989; ayrıca bk. Barrow 1967: 119–131.

[48] Bu konuda bk. Swain 1989: 504, n. 2.

***

Ploutarkhos, Germanicus'un çocuklarından Gaius'un kötü bir yönetim sergilediğini ve kısa bir süre sonra da, karısı ve kızıyla birlikte öldürüldüğünü söyler (**A2,P4**). Yazar Gaius'tan bahsettiği başka bir pasajda da, onu tiran olarak sunar ve tiranları hoş karşılayıp onlara yakınlık gösterenlerin aslında tiranlardan öldüresiye nefret ettiklerini ifade ederek, örnek isim olarak Chaerea'yı verir (**A2,P17**).

A2,P17'ye bakıldığında, dikkati ilk çeken husus, Ploutarkhos'un Gaius'tan tiran olarak söz etmesidir. Yazarın, tiran olarak nitelendirdiği imparatoru ve yönetimini olumsuz gördüğüne şüphe yoktur. Zira, Ploutarkhos'un bu pasajda Gaius'tan nefret eden ve onu öldürme planları içinde olan Chaerea[49] adındaki bir Muhafız Birliği subayını örnek vererek imparatorun, en yakınındaki kişi tarafından bile büyük bir nefret gördüğünü göstermeyi amaçladığı söylenebilir.

2.4. Nero Dönemi

Ploutarkhos, ahlaki eserlerinde Nero'ya farklı farklı yerlerde atıfta bulunur. **A2,P4; P7; P31** ve **P63**'te, imparatorun işlediği cinayetleri ve rezillikleri; **A2,P8**'de gösteriş merakını; **A2,P19** ve **P69**'da ise, tanrılara özenmesini eleştirir. **A2,P12–13** ve **P23**'te, Nero'ya karşı hazırlanan bir suikast girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasına üzülür. **A2,P16** ve **P20'**de, Nero'nun Hellas'a özgürlük bahşetmesine değinir.

***

Ploutarkhos'un Nero'yla ilgili hemen hemen bütün atıfları olumsuzluk içermektedir. Onun annesini öldürttüğünü, yaptığı aptallıklar ve çılgınlıklarla Roma İmparatorluğu'nu neredeyse yok etme noktasına getirdiğini (**A2,P4**); annesini, karısını öldürmek ve imparatorluk gücünü sahnelerde küçük düşürmek gibi suçlar işlediğini (**A2,P31**); Plautus'u[50] ve yakınlarını işkence yaparak öldürttü-

[49] Suetonius'un anlatımına göre; Caligula, Cassius Chaerea adındaki bu subayı kadınsılığı ve yumuşaklığı nedeniyle her türlü hakaretle aşağılamıştır. Herkesin nefretini kazanan Caligula'yı öldüren tertipçileri arasında Chaerea da bulunmaktadır; ayrıntılı bilgi için bk. Suet. Gaius 56–58.

[50] Gaius Rubellius Plautus'un Nero'ya karşı isyan çıkartıp tahta geçme planlarının olduğu öğrenilince, kendisi Nero tarafından 62 yılında ölüme gönderilmiştir.

ğünü (**A2,P7**); ayrıca, her şeyden çok korkup nefret ettiği Thrasea'yı[51] da öldürttüğünü söyler (**A2,P63**). Bu suçlarının yanı sıra, Ploutarkhos imparatoru paha ve gösteriş meraklısı olarak sunar ve onun sıra dışı bir görünüme sahip sekizgen bir çadır yaptırdığını anlatır (**A2,P8**). Yazar, bu *passus*'larda oldukça cesur bir şekilde, imparatorun işlediği suçlara değinerek, onun, işlediği katliamlarla terör estirdiğine ve Roma İmparatorluğu'nu yıkıma götürmek üzere olduğuna vurgu yapmakta ve ne kadar kötü bir yönetim sergilediğini anlatmaya çalışmaktadır. Aalders 1982: 56'ya göre; bu pasajlardan anlaşılan, Ploutarkhos'un Nero'nun yönetimini imparatorluk için bir felaket olarak gördüğüdür.

Ploutarkhos, Nero Dönemi'ni o kadar olumsuz görmektedir ki, imparatorun öldürülüp yönetimin değiştirilmesi fikrini «son derece güzel bir şey» (κάλλιστον ἔργον) olarak değerlendirir (**A2,P23**). Ayrıca boş konuşmanın zararlarını anlattığı eserinde, Nero'yu öldürmesi için tutulan adamın eylemi gerçekleştirmek üzereyken kapıda karşılaştığı başka bir adama yaptığı konuşmada planını ele vermesiyle, her şeyin altüst olduğunu anlatır; yazar, «tiran» diye nitelendirdiği Nero'nun ölmesi gerektiğini, ancak bu olayın, Roma'nın Nero'dan kurtulup özgür kalmasına engel olduğunu ifade eder (**A2,P12–13**).

Ploutarkhos'un Nero ile ilgili olarak herhangi bir yorumda bulunmadığı tek bir pasaj vardır: O da, imparatorun Korinthos'ta *Isthmia* Oyunları'nda Hellenler'e özgürlük hakkını armağan ettiğini anlattığı yerdir (**A2,P20**). Nero'nun 68 yılında Hellas'a özgürlük bahşetmesi, bir Hellen olan Ploutarkhos'un elbette hoşuna gitmiştir. Stadter 2002a: 9'a göre, Nero'nun Korinthos'ta Hellas'a özgülük bahşetmesi sırasında Ploutarkhos da oradaydı ve burada İmparator'a Hellenler'e tutumundan dolayı hayranlık duydu. Oysa, Ploutarkhos söz konusu pasajda imparatorla ilgili övgü içeren bir sözcük kullanmamaktadır; ancak, elbette, onun Hellen ırkına yapmış olduğu iyilikten de memnun kalmış olmalıdır. Bu nedenle bu pasaj, olumlu bir bakış olarak değerlendirilebilir.

Ploutarkhos, yeraltı dünyasını tasvir ettiği bir eserinde, Nero'nun ruhunun önce bir yılana dönüştüğünü; sonra ise, Hellas'a sunduğu özgürlükten dolayı, tanrıların onu bataklıklarda yaşayan bir tür canlıya dönüştürdüğünü anlatır

[51] 56 yılında *consul*'lük yapmış olan Thrasea, Nero'ya karşı disipliniyle ve Stoa Felsefesi'ne yatkınlığıyla tanınır. Agrippina'nın öldürülmesinden sonra Nero'dan iyice nefret etmiş ve ona karşı hareket etmiştir. En sonunda da yaptıklarıyla imparatorun kıskançlığına ve öfkesine maruz kalmıştır.

(**A2,P16**). Yazarın Nero'ya bakışıyla ilgili olarak üzerinde en çok tartışılan pasaj budur. Bu pasajda Nero'nun ruhunun ölümden sonra, önce Pindaros Yılanı'na dönüştüğü anlatılır. Bu yılanın özelliği, anne rahmine düştüğünde onu yiyerek öldürmesidir. Zadorojnyi 1997: 28'e göre; burada Nero'nun anne katili oluşuna bir ima vardır ve Ploutarkhos için, anne katili olan imparatorun bir yılana dönüşmesi uygundur. Burada, elbette, olumsuz bir değerlendirme söz konusudur. Ancak, pasajın ilerleyen kısımlarında, Nero'nun vaktiyle Hellas'a yaptığı iyilikten ötürü tanrıların araya girerek imparatorun ruhunu «bataklıklarda yaşayan ve şarkı söyleyen başka bir türe» (περὶ ἕλη καὶ λίμνας ζῷον) çevirdiği anlatılır. Pasajın bu son kısmı, iki şekilde yorumlanmıştır: Birincisi, Jones 1971: 16–19 ve Russell 2001: 2–3'ün yorumlarıdır; bunlara göre, Ploutarkhos'un, Hellas'ın özgürlüğünden dolayı Nero'ya minnet duyarak onu bir yılandan kurbağaya dönüştürmesi olumlu bir adımdır. Öte yandan Brenk 1992: 4356–60 ve 4362–3; Ploutarkhos'un Nero'ya karşı diğer pasajlarda gösterdiği düşmanca tutumdan dolayı bu pasajın olumlu düşünülemeyeğini ve yazarın «bataklıklarda yaşayan, şarkı söyleyen canlı»dan kastının kurbağa olduğunu belirtir. Ayrıca Brenk; Plat. Tim. 92b'de ifade edildiği üzere, ruhları sudaki canlılara dönüşenlerin en değersiz ruhlar olduğuna dikkati çekerek, kurbağa benzetmesini de olumsuz bir bakış açısı olarak değerlendirir. Bunlara ek olarak Brenk; Ploutarkhos'un «şarkı söyleyen canlı» benzetmesiyle imparatorun şiire olan merakıyla dalga geçtiğini düşünmektedir.

Ayrıca pu pasajda (**A2,P16**) dikkat edilmesi gereken bir husus da, Ploutarkhos'un yılana benzettiği Nero'yu Hellenler'e vaktiyle yaptığı bir iyilikten dolayı kurbağaya dönüştürmesidir. Burada Hellenlik'in ön plana çıktığı ve yazarın kendi kimliğini ne denli ciddiye aldığı göze çarpmaktadır.

Ploutarkhos, Nero'yla ilgili olarak son atıfını, dalkavuklukla ilgili ahlak denemesinde gerçekleştirir: Dalkavukluk amacıyla yapılan övgülerin, suç işleyenin utanma duygusunu ortadan kaldırdığını söyleyerek, Nero için hazırlanan tragedya sahnesini örnek verir ve Nero'yu ima ederek, kralların tanrılara benzetilmesi olayını eleştirir; dalkavuklukla, her tür utancın hoş karşılandığını ifade eder (**A2,P69**). Scott 1929: 121–23'ün önemle üzerinde durduğu pasaj, bu pasajdır. Scott; bu pasajda, şarkı söyleyen her kralın Apollōn'a, sarhoş olanın Dionysos'a ve güreş tutanın Hēraklēs'e benzetilmesini dalkavukluk olarak yorumlayan Ploutarkhos'un özellikle Nero'ya saldırıda bulunduğunu düşünmektedir.

Cass. Dio 62,20,5'te belirtildiği üzere, Nero Apollōn ile; Suet. Nero 53'te belirtildiği üzere de Nero Hēraklēs ile özdeşleştirilmektedir. Scott'a göre; kral ve imparatorların Apollōn, Dionysos ve Hēraklēs'e benzetilmesinin Hellenistik Çağ ve İmparatorluk Çağı'nda yaygın olduğunu bilen Ploutarkhos, burada Nero'nun ismini açıkça vermese de, onun tanrılaştırılması konusunu eleştirmektedir.

Ayrıca, Ploutarkhos, başka bir yerde de, insanların her zaman kendisinden üstün olanı arzuladıklarını ve kralların da yıldırım göndermek, şimşek çakmak isteyerek, tanrılara özendiklerini söyler (**A2,P19**). Scott 1929: 125'e göre; bu pasajda, yıldırım göndermek ve şimşek çakmak isteyen kral, Nero'dur! Ploutarkhos, üstü kapalı bir şekilde Nero'yu eleştirmektedir.

Sonuç olarak, Ploutarkhos'un, hakkında en fazla söz söylediği imparatorlardan biri olan Nero'yu cinayet işleyen, imparatorluğu rezil eden, insanları haksız yere öldürten bir «tiran» olarak gördüğünü ve onu Roma İmparatorluğu için bir felaket olarak değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Ayrıca, fazlasıyla nefret ettiği imparatorun ölümünü kurtuluş olarak gören Ploutarkhos'un, Nero'nun tanrılaştırılması konusunu üstü kapalı bir şekilde kınayarak, bu dönemi oldukça olumsuz gördüğünü söyleyebiliriz.

2.5. Galba Dönemi

a. Nero'nun Sonu ve Galba'nın Yönetime Geliş Süreci

Ploutarkhos, **A2,P23–25**'te Roma'da Muhafız Birliği'ne bağlı askerlerin Nero'ya ihanet etme konusunda ikna edilmelerini ele alırken, **A2,P26–28**'de, *Gallia* Eyaleti'ndeki durumları ve Vindex İsyanı'nı değerlendirir. **A2,P29'**da ise, Galba'nın *senatus* tarafından imparator ilan edilmesinden bahseder.

***

Bu pasajlarda dikkati çeken ilk nokta, Ploutarkhos'un Galba Dönemi'nin iyi anlaşılabilmesi için Nero Dönemi'nin sonlarındaki olayları anlatımına dahil etmiş olmasıdır. Zira, aşağıda değineceğimiz üzere, Augustus'un özenle kurduğu *pax Romana*'yı yok eden ve devleti yeniden iç savaşa sürükleyen askerî disiplinsizlik ve yozlaşmaların nasıl ve neden ortaya çıktığını anlamak açısından, Galba'nın imparator ilan edilme sürecine bakmak gerekir:

Galba'nın imparator ilan edilme sürecinde biri Roma'da, öteki *Gallia*'da olmak üzere iki önemli olay gerçekleşmiştir: 65 yılında Nero tarafından *praefectus praetorio* görevine getirilen Nymphidius Sabinus, askerleri imparatora ihanet etme konusunda kandırmıştır. *Gallia*'da ise, Vindex önderliğinde İmparator Nero'ya karşı bir isyan çıkmıştır.

Ploutarkhos, «*Caesar*'ların Evi» olan Palatium'un çok kısa bir süre içinde dört imparatora (τέσσαρας αὐτοκράτορας) tanıklık ettiğini; bunun tesellisinin ise, kötü olayların sorumlularının birbirlerini öldürerek hak ettiklerini bulmaları olduğunu ifade etmektedir **(A2,P23)**. Ploutarkhos'a göre; tüm bu kötülükleri başlatan ilk olay, Nymphidius Sabinus'un, Nero'nun yönetimi kötüye gitmeye başlayıp çıkmaza girince ve imparatorun Mısır'a gitme hazırlığında olduğunu öğrenince, Muhafız Birliği'ne bağlı askerlere yüksek miktarda para vaat ederek, bunları Nero'ya ihanet etme ve Galba'yı imparator ilan etme konusunda ikna etmesi olmuştur **(A2,P24)**. Ploutarkhos, her ne kadar askerleri para vaat ederek ihanete zorlamayı saygısızlık olarak değerlendirse de, Nero'nun yönetimine son verme fikrini «tüm olayların içinde en doğru olanı» (δικαιότατα πάντων) olarak görür **(A2,P23)**. Ona göre, Nero'nun ölümüne sebep olan ve ileride Galba'nınkine de neden olacak olan şey, askerlere imparatora ihanet etmeleri karşılığında verilen bu sözdür **(A2,P25)**! İşte bu nedenledir ki, Suetonius'un kendisinden bu bağlamda bahsetmediği, Tacitus'un ise ismine bir kez yer verdiği (Hist. 1,5) Nymphidius, Ploutarkhos'un anlatımında önemli bir noktadadır: Roma'daki askerî birliklere Galba'yı imparator olarak kabul ettiren O'dur. Ploutarkhos'un bu olay üzerinde durması, okuyucuyu şu ana fikri çıkarmaya yönlendirmektedir: Nymphidius'un Nero yönetiminin kötüye gitmesinden faydalanarak kendi çıkarı için emri altındaki askerleri bağlı oldukları imparatora para karşılığında ihanet etmeye zorlaması, aslında Nymphidius'un kendi ihaneti anlamına geliyordu. Askerlere disiplinle değil de, rüşvetle dediğini yaptırarak büyük bir yozlaşmanın önünü açıyor ve Roma'da siyasetin nabzını tutan kişi konumuna geliyordu. Schettino 2014: 434'e göre; Ploutarkhos, Nymphidius Sabinus anlatısı üzerinde durarak, bu anlatıyla ordudan ziyade imparatora yakın isimlerin iç savaşı tetiklediğini ve imparatoru seçme gücünün *senatus*'ta değil, askerlerde olduğunu göstermeyi istemektedir.

Görüldüğü üzere, Ploutarkhos imparatorluğun yaşadığı çöküşü, imparatorun *avaritia*'sına, yani hırsına değil, askerlerin ve başlarındaki yüksek düzey komu-

tanların *avaritia*'sına bağlamaktadır. Yazar için bunu göstermenin en iyi yolu da, tüm bu askerî yozlaşmayı başlatan ilk örneği, yani Nymphidius Sabinus'un yaptığını, detaylandırmak olmuştur. Ploutarkhos, her ne kadar Galba Dönemi olaylarını yarı tarihsel yarı biyografik düzeyde anlatıyor gibi görünse de, bu dönemi ele alan diğer kaynaklara bakıldığında Ploutarkhos'un sözü geçen dönemi bir Hellen gözüyle değerlendirme yoluna giderek kendi yorumu için kilit nokta olarak gördüğü olayları anlattığı göze çarpmaktadır. Nitekim yazar, Nymphidius'a ilişkin konulara pek yer vermeyen Tacitus ve Suetonius ile karşılaştırıldığında, ya da De Blois 2014: 270'in dediği gibi, Ploutarkhos'un Tacitus'un Hist. 1,20,3'te anlattığı askerî orta sınıfın Galba tarafından saf dışı bırakılması gibi büyük bir hatadan bahsetmiyor oluşu, onun sıradan bir tarih metodunu izlemediğini ve kendince önemli bulduğu olaylara vurgu yaparak aslında kendi görüşünü yansıtmak istediğini göstermektedir. Bunun en önemli kanıtı da, yazarın *Galba* biyografisinin daha en başında **(A2,P21)** Nero'nun ölümünden sonra Romalılar'ın başına gelenleri Tacitus ve Suetonius gibi askerî disiplinsizliğe bağlamakla yetinmemesinden ve bu disiplinsizliği de «felsefî yetişme tarzının eksikliğine» bağlamasından anlaşılmaktadır. Anlaşılan o'dur ki, Ploutarkhos diğer tarih ve biyografi yazarlarıyla aynı dönemi ele alsa da, onlar gibi düz bir akış izlememiş; aksine, Galba Dönemi'nde yaşanan olayları Hellen zihniyetinin oluşturduğu ahlak çerçevesinde seçerek bu dönemle ilgili kendi görüşlerini yansıtmak istemiştir.

Ploutarkhos'a göre, iç savaşa giriş sürecinde önemli olan bir diğer olay ise, 68 yılında[52] *Gallia*'da Nero'ya karşı çıkan Vindex İsyanı'dır. *Gallia* Eyaleti askerlerine komuta etmekte olan Iunius Vindex, Nero'ya karşı bir isyan hazırlığındadır **(A2,P26)**. Vindex, Galba'yı imparatorluk gücünü üstlenmeye ve Galyalılar'la birlik olmaya davet eder. Galba bu konuyu dostlarına danıştığında Titus Vinius adında bir muhafız birliği önderi, Vindex'in dostluğunu reddetmemek ve «bir tiran olan» Nero'dansa (Νέρωνα τύραννον) Galba'nın imparator olmasını kabul etmek gerektiğini söyler **(A2,P27)**. Öte yandan, Vindex isyan hazırlıklarındayken, son derece güçlü birliklere komutan eden ve askerleri tarafından «imparator» (αὐτοκράτορα) diye çağrılan Verginius, egemenlik gücünün *senatus*'un onayından geçmeyen birine verilmesine izin vermeyeceğini söyleyerek Vindex ile savaşmış ve galip gelmiştir **(A2,P28)**. Yazar daha sonra, Verginius'un zaferiy-

[52] 68 yılı Mayıs sonu veya Haziran başı; tarihlendirme konusunda bk. Hainsworth 1962: 86.

le korkuya kapılan Galba'nın Nero'nun öldürülmesi üzerine *senatus* tarafından imparator ilan edildiğini anlatır (**A2,P29**).

Cass. Dio 63,22,2'ye göre; Vindex'in böyle bir isyanı çıkarmak istemesinin pek çok sebebi vardı: Nero Galyalılar'a ağır vergiler yüklüyor, Roma'yı yağmalıyor, annesi de dahil pek çok insanı öldürtüyor, tragedya oyunlarında boy göstererek kendisini rezil ediyor ve Caesar ile Augustus'un şanını lekeliyordu. *Libertas*'ına[53] düşkün bir senatör olan Vindex, insanlığın Nero'nun elleri altında acı çektiğini (ἔτι πάσχοντας ὑπὸ Νέρωνος) düşündüğü için, Galba'yı imparator ilan etmek üzere onunla birleşerek Nero'ya karşı bu isyanı başlatmış[54]; ancak, *Germania Superior*'da bir *legatus* olan Verginius Rufus tarafından bu isyan bastırılarak ve Vindex yenilmiştir (Vesontio Muharebesi).[55]

Ploutarkhos bu detaylardan fazla söz etmez; çünkü onu ilgilendiren nokta, Vindex'in sekiz yıldır *Hispania*'da valilik yapan Galba'ya bu isyana katılması karşılığında imparatorluk vaat etmesidir (**A2,P27**). **A2,P23–24** ve **P27**'de görüldüğü üzere, Roma'nın kaderini belirleyen *senatus* ya da *populus Romanus* değil, ikincil konumdaki yöneticiler ve askerlerdir! Ploutarkhos, devleti çökerten sebeplerin bunlar olduğunu düşünmektedir. Bu çöküşte karakterlerin kim olduğu önemli değildir, önemli olan yapılan ahlaksızlıktır: Para ya da imparatorluk vaadi ve sadakat yeminine edilen ihanet! De Blois 2008: 10'a göre ise; bu pasajlar *avaritia militum* için son derece güzel örneklerdir.

b. Galba'nın Kötü Yönetimi ve Askerî Yozlaşma

Ploutarkhos, **A2,P30–31**'de Galba'nın imparator olmasının ardından Nymphidius'un yaptıklarını; **A2,P32–40**'ta Galba'nın yönetimdeki hatalarını ve kazandığı nefreti; **A2,P41–42**'de *Germania*'da Vitellius'un imparator ilan edilmesini; **A2,P43–44**'te askerlerin Galba'yı katletmesini; **A2,P45**'te Otho'nun *senatus* tarafından imparator ilan edilmesini anlatır. Yazar, **A2,P46**'da Galba'nın ölümü-

---

[53] Daha sonraki yüzyıllarda sikkelerde görülen *Vindex Libertatis* deyişi, egemenlik gücünü illegal yollarla ele geçirerek tiranlığı ortadan kaldırma eylemini temsil etmektedir (Syme 1939: 155).

[54] Suet. Galb. 9,2; Cass. Dio 63,22,2 ve 63,23.

[55] Vindex İsyanı ve bu isyanda Verginius Rufus'un rolü konusunda bk. Hainsworth 1962 ve Levick 1985: 321–325.

nün ardından genel bir değerlendirme yapar ve **A2,P21–22**'de, askerlerin açgözlülüğü ve kaypaklığı konusundaki düşüncelerini dile getirir.

***

Ploutarkhos; Galba'nın imparator olduktan sonra, yandaşları Vinius ile Laco tarafından kötü yönlendirildiğini (οὐκ εὖ διοικεῖσθαι) ve askerlerin Nero'ya ihanet edip Galba'ya bağlanmalarını sağlayan Nymphidius Sabinus'un bu durumu kıskanarak, bu kez askerleri Galba'ya karşı kışkırttığını (**A2,P30**); bunun üzerine, askerlerin Nymphidius'u imparator ilan etme kararı aldığını belirtir. Ancak bir *tribunus militum* olan Antonius Honoratus'un askerlere bir ihanetten başka bir ihanete sürüklendikleri için kızıp Galba'nın Nero gibi annesini ya da karısını öldürmediğini, imparatorluk gücünü tragedya oyunlarında küçük duruma düşürmediğini söylemesi üzerine, askerler Galba'ya ihanet etmekten vazgeçmişlerdir (**A2,P31**). Ploutarkhos, Nymphidius'un yaptıklarını öğrenen Galba'nın, onun tüm işbirlikçilerinin haklı-haksız ayırt edilmeksizin öldürülmesini emrettiğini söyler ve Galba'nın haklı bile olsa, insanları mahkemeye çıkartmadan ölüme göndermesini «yasadışı» (μὴ νομίμως) ve «demokrasiden uzak» (μηδὲ δημοτικῶς) bir davranış olarak değerlendirir. Ayrıca Galba'nın, Nero'nun yandaşlarını cezalandırılırken, Nero'nun hükümdarlığı sırasında sadık bir *consul* olan yaşlı Turpilianus'u, tek bir söz bile söylemesine müsaade etmeden ölüme göndermesinin de bir hata olduğunu ifade eder (**A2,P32**). Yazar, ayrıca, Vinius'un elinde oyuncak olan imparatorun, Vinius'un isteği üzerine ölümü hak etmiş bazı kişileri öldürtmediğini ekler (**A2,P34**).

De Blois 2014: 268'e göre, Galba'nın kötü bir yönetici olduğunu gösteren en önemli kanıt, yardımcıları olan Vinius, Laco ve Icelus tarafından yönlendirilmesidir. Zaten Ploutarkhos; Galba'nın özünde kötü bir adam olmadığını, ancak kendisini yardımcılarının eline bıraktığı için bu duruma düştüğünü ifade etmektedir (**A2,P34** ve **P46**). Galba imparator ilan edildikten sonra, halkın ve askerlerin nefretini kazanmasına sebep olan davranışlarının bazılarını Vinius'a borçludur: Bunlardan en önemlisi, **A2,P34**'te belirtildiği üzere, imparatorun Nero'nun yandaşlarının öldürülmesine karar verdiğinde, Turpilianus gibi hiçbir suçu olmayan bir *consul*'ü yok yere ölüme gönderirken, Vinius'un isteği üzerine, son derece kötü bir adam olan Tigellinus'un hayatta kalmasına izin vermesi olmuştur. Bu tutumu Galba'nın imajını zedelemiştir. Öyle ki, Suet. Galb. 14,2;

halkın Galba'nın yandaşı olan bu adamları «Galba'nın öğretmenleri» diye çağırdığını (*paedagogos uulgo uocabant*) söyler.[56]

İmparatorun daha Roma Kenti'ne girmeden bu suçları işlediğine dikkati çeken Ploutarkhos, onun kente yaklaşmak üzereyken, Nero'nun asker yaptığı kürekçiler tarafından etrafının sarıldığını anlatır: Bunlar, Nero'nun kendilerine tanıdığı hakların Galba yönetiminde de korunmasını istemektelerdir. Ancak Galba, bunların taleplerini kabul etmemiş ve üzerlerine atlı birliklerini göndererek hepsini öldürtmüştür **(A2,P33)**. Ploutarkhos'a göre; Galba'nın en büyük hatalarından biri, Nero'nun vaktinde *legionarius* statüsüne getirdiği bu kürekçilerin statüsünü tanımayıp bunları öldürtmesi olmuştur. De Blois 2014: 269, Galba'nın daha işin başında, bu askerlerin en doğal haklarını ellerinden alarak onları öldürtmesinin, onun ne kadar zalim ve cimri olduğunu gösterdiğini düşünmektedir.[57] Georgiadou 2014: 261'e göre ise; Ploutarkhos bu pasajlarla **(A2,P32–P34)** Galba'nın özellikle acımasız bir şekilde öldürmeye ve katletmeye olan meylini ve bu yedi aylık sürecin ne kadar kanlı bir süreç olduğunu vurgulamak iştemiştir.

Ploutarkhos'a göre; imparator o kadar tutarsız davranışlar sergilemiştir ki, bir yandan haksız yere insanları ölüme gönderirken, bir yandan da Vindex ile işbirliği yapan Galyalılar'ın bazılarına Vinius'un isteği üzerine vergi indirimi ve vatandaşlık hakkı tanımıştır; askerlere ise, onları satın almadığını dile getirerek, bekledikleri parayı vermemiştir. Tüm bu davranışları, korkunç bir öfke ve nefret uyandırmıştır **(A2,P35)**. *Germania*'da ise, beceriksiz ve hasta bir yönetici olan Flaccus emrindeki askerler, Vindex İsyanı sırasında verdikleri mücadeleden ötürü büyük bir ödüle layık olduklarını düşünürken, Galba'dan hiçbir şey alamamışlardır. **(A2,P36)**. Ploutarkos, Galba'nın bu tavırlarından ötürü, askerlerin ona karşı büyük bir nefret beslediğini, hatta, imparatorun esenliğinin temenni edildiği bir tören esnasında, imparatorun bunu hak etmesi gerektiğini söylemeye cüret ettiklerini anlatır **(A2,P36)**. Ploutarkhos, ayrıca, Roma'da bunlar yaşandığı esnada, askerlere bağışta bulunulmadığı için *Germania* Birlikleri'nde ayaklanma çıktığını söyler **(A2,P39)**; Galba'ya duyulan nefret öylesine

---

[56] Vinius, Laco ve Icelus'un Galba'yı yönlendirdiğine dair bk. Tac. hist. 1,6,1; 1,13,1 ve Suet. Galb. 14,2; 15,2.

[57] Galba'nın kente girmeden yaptığı bu katliam, diğer antik kaynaklarda da «musibet» olarak yorumlanmıştır: Tac. hist. 1,6,2; Suet. Galb. 12,2 ve Cass. Dio 64,3,1–2.

büyümüştür ki, *Kalendae Ianuariae* denilen ilk ayın ilk günü geldiğinde, askerler imparatora sadakat yemini etmemişler ve Galba'nın heykellerini ters çevirmişlerdir **(A2,P40)**.

Galba'nın, Nero'dan ayrılarak kendisine sadakat yemini eden askerlere istedikleri parayı vermemiş olmasının yanı sıra **(A2,P35)**, *Germania*'daki birliklere de bağışta bulunmaması **(A2,P36** ve **P39–40)** – De Blois 2008: 8'e göre – en büyük hatası olmuştur. Zira, bu ordular son derece güçlüdür ve başlarındaki zayıf ve hasta bir yönetici olan Flaccus'a (Tac. hist. 1,9,1) itaat etmemektedirler. Nitekim, *Kalendae Ianuariae* (1 Ocak) geldiğinde Galba'nın heykellerini yıkarak sadakat yemini etmemişler ve Vitellius'u imparator ilan etmişlerdir. Anlaşılan o'dur ki, askerler kendilerine söz verilen bağış yerine getirilmediğinde başlarındaki komutanları hiçe sayıp imparatoru indirebiliyorlar ve onun yerine kendi çıkarlarına uyan başka birini imparator ilan edebiliyorlardı. Georgiadou 2014: 261'e göre; Suetonius'un fazla yer vermediği bu olaylara Ploutarkhos'un özellikle değinmesinin nedeni, askerlerin dizginlenemeyen ve kontrol edilemeyen güdülerini apaçık sergilemek istemesidir.

Ploutarkhos'a göre, Galba'nın askerlere olan zalim ve cimri tutumu dışında Roma'da bardağı taşıran son damla, Galba'nın varisi olarak hiçbir askerî tecrübesi olmayan Piso'yu seçmesi olmuştur **(A2,P37–38** ve **P42)**; çünkü halk ve askerler Otho'nun seçilmesini istemişlerdi.[58] Öte yandan, Galba'dan nefret eden *Germania* askerleri, başlarındaki komutan Flaccus'u da hiçe sayarak, Vitellius'u imparator ilan etmişlerdir **(A2,P41–42)**. Ploutarkhos, böyle kötü bir yönetim sergileyen Galba'nın *agora*'ya kurban kesmek için geldiğinde, askerlerin onu mızrak yağmuruna tuttuklarını; bir kişi dışında hiç kimsenin imparatoru korumadığını ve imparatorun askerler tarafından katledildiğini anlatır **(A2,P43–44)**. Yazar, bu katliamın üzerine *senatus*'un Otho'yu derhal imparator ilan ettiğini söyler **(A2,P45)**.

Ploutarkhos, Galba Dönemi olaylarının akışını bu şekilde anlattıktan sonra, soyluluk ve zenginlik bakımından pek çok Romalı'yı geride bırakan Galba'nın Nero'yu askerî gücüyle değil, bu şanıyla yendiğini; Vindex'in isyanına ortak olarak isyanı bir iç savaşa dönüştürdüğünü söyler. Onun aslında düzgün bir imparator olduğu ancak, kendisini Vinius ve Laco'nun ellerine bıraktığı için kötü bir yönetim sergilediği yorumunda bulunur ve ölümünün ardından yönetimini ar-

[58] Tac. hist. 1,14; Suet. Galb. 17 ve Cass. Dio 64,5.

zulayan kimsenin kalmadığını (οὐδένα ποθοῦντα τὴν ἀρχήν) dile getirir (**A2, P46**).

Ploutarkhos'a göre; Platōn'un dediği gibi, ordu ılımlı ve uzlaşmacı olmadığı sürece iyi bir yöneticinin ve komutanın dahi yapabileceği bir şey yoktur; kolayca itaat etme erdemi, felsefî yetişme tarzını (τροφῆς φιλοσόφου) gerektirmektedir. Yazar, Nero'nun ölümünden sonra Romalılar'ın başına gelenleri, mantıksız işlere kalkışan askerlere bağlamakta (**A2,P21**) ve Titan Söylencesi'ndeki felaketlere benzetmektedir: Dört bir yana yayılmış olan imparatorluk, imparatorların hırsından değil, askerlerin açgözlülüğünden ve ölçüsüzlüğünden dolayı (φιλοπλουτίας καὶ ἀκολασίας τοῦ στρατιωτικοῦ) çöküş yaşamıştır (**A2,P22**).

Ploutarkhos, Galba Dönemi ile ilgili olarak yaptığı genel değerlendirmede (**A2,P21–22**), Nero'nun ölümünden sonra Roma'nın başına gelenlerin suçlusunun askerler olduğunu belirtir ve bunu da onların açgözlülüklerine ve felsefî eğitimden yoksun olmalarına bağlar. Pelling 2002: 346, n. 10'a göre, bu pasajlar «sıradan» askerlerin iyi yönetilmedikleri ve kontrolden çıktıkları zaman ne kadar tehlikeli olduklarına dikkati çekmektedir. Keitel 1995: 276; 284'e göre ise; Ploutarkhos'un **A2,P21–22**'de vurgulamak istediği şey, uzlaşımı felsefî yetişme tarzında (τροφῆς φιλοσόφου) görmesidir; bu hem yönetici için hem de askerler için geçerlidir. Ploutarkhos bu konuya Platōncu bir düzlemde yaklaşarak,[59] devleti koruyanların felsefî bir eğitimden geçmesi gerektiğine inanmakta ve Galba'nın da, askerlerin de böyle bir yaşam tarzından uzak oldukları için davranışlarını kontrol altında tutamadıklarını düşünmektedir. Stadter 2014: 19 ise, bu pasajlardan dolayı Ploutarkhos'un eserini tarihsel biyografiden siyaset ahlakına geçişte ilk büyük adım olarak değerlendirmektedir.

Anlaşılan o'dur ki, Ploutarkhos'un *Galba* adlı eseri bir yandan İmparator Galba'nın karakteri ve soyu hakkında bilgi verirken, bir yandan da Roma İmparatorluğu'nun 9 Haziran 68 ve 15 Ocak 69 yılı arasında tanıklık ettiği olayları aktarmaktadır. Yazar, elbette, bu aktarımı sırasında kendince değerli ve önemli bulduğu olaylara değinmekte; bunu yaparken de okuyucuya Roma yönetimi hakkındaki görüşlerini aktarmaktadır. Ploutarkhos'un *Galba* adlı metninden alıntı yaptığımız pasajlara yansıttığı görüşlerin, Hellen ahlakı ve siyaset felsefesi çerçevesinde oluştuğunun unutulmaması gerekir. Nitekim, Galba Dönemi olaylarına bu çerçevede bakan Ploutarkhos'un, bu dönemi son derece olumsuz de-

[59] Bk. Plat. rep. 2,375c–376c; 3,410d–e; 411e–412a; 4,442b–c.

ğerlendirdiğini; bunun nedenini de itaat etmeyi bilmeyen, açgözlü askerlerde ve yönetmeyi bilmeyen kötü yöneticilerde gördüğünü söyleyebiliriz. Ona göre, Roma İmparatorluğu'nun ihtiyacını duyduğu şey, iyi ve erdemli bir *princeps*'tir.

Diğer antik kaynakların da paralel gittiği Galba Dönemi anlatısı, düzen ve dinginlik için yalnızca monarşinin yetmediğinin, ayrıca *princeps*'in de iyi olması gerektiğinin bir kanıtıdır. Ploutarkhos'un Galba'nın hatalarını tek tek masaya yatırarak bir yöneticide «olmaması gerekenler» üzerinde durmasının nedeni, imparatorluğun yaşadığı bu çöküşü, *princeps*'in kötü yönetimine (κακοπολιτεία) bağlamasından ileri gelmektedir. Zira, Augustus'un özenle kurduğu ve koruduğu *pax Romana*'nın yok olma aşamasına gelmesinin üç sorumlusu vardır: Kötü imparator, hırslı ve tecrübesiz ordu yöneticileri ve kaypak, açgözlü askerler! Buradan anlaşılan; halkın iyiliğine adanmamış, adalet, uyum ve barışı temsil etmeyen monarşinin hiçbir işe yaramadığıdır.[60] Cumhuriyet'in sonunu getiren İç Savaşlar'ı anlatırken tek çözümün monarşi olduğunu savunan Ploutarkhos,[61] Augustus'un yönetimine tezat bulduğu Galba Dönemi'ninde kötü bir *princeps*'in devletin siyasal ve sosyal durumunu nasıl çökerttiğini vurgulamaktadır. Duff 1999: 72–82'ye göre; Ploutarkhos, akıllı bir önderin olduğu devlette huzur ve düzenin olabileceği görüşünü savunmaktadır.

2.6. Otho Dönemi

Ploutarkhos, **A2,P51**'de askerlerin, Otho'ya karşı suikast hazırlığında olduklarını düşündükleri Crispinus'u ve yanındaki adamları öldürmesini; **A2,P52–53**'te, askerlerin, imparatorlukta senatörlerin katılımıyla gerçekleşen şöleni basmalarını anlatır. Ayrıca, **A2,P54** ve **P57'**de Vitellius ve Otho'nun zayıf karakterinden söz ederken, **A2,P55–56**'da Vitellius'un ve Otho'nun askerlerinin birbiriyle yaptıkları savaşlardan ve Otho'nun askerlerinin disiplinsizliğinden basheder. Yazar, son olarak, **A2,P58–60**'ta Otho'nun kendisini öldürmesine değinir ve **A2,P61**'de Otho hakkında genel değerlendirmede bulunur.

---

[60] Ploutarkhos'un bu düşüncesi için bk. Num. 20,7–8 ve Lyc. 31,1–3; ayrıca Roskam 2009: 132–138.

[61] Plut. Brut. 47,4; Caes. 28,4; comp. Cim.–Luc. 1,1; comp. Dion–Brut. 2,1 ve Pomp. 75,4.

***

Ploutarkhos, paralı askerlerin ya imparator için gerçekten endişelendiklerinden ya da ortalığı karıştırma bahanesiyle Otho'ya, seçkin yurttaşlara güvenmemesini ve onlara kısıtlamalar getirmesini söylediklerini anlatır **(A2,P51).** Öyle ki, askerler imparatorun on yedinci birliğe gönderdiği Crispinus'u hazırlık esnasında silahlarını arabaya yüklerken görünce, *senatus*'un Caesar'a karşı devrim hazırlığı içinde olduğunu düşünerek Crispinus'u ve yanındaki iki yüzbaşıyı öldürmüşlerdir **(A2,P51–52)**. Bu olayın ardından, seksen senatörün Otho'yla birlikte yemek yediğini öğrenen askerler, «Caesar'ın düşmanlarını tek bir hamleyle ortadan kaldırmak için» saraya koşmuşlar **(A2,P52)** ve büyük bir karmaşaya sebep olmuşlardır. Ploutarkhos, davetlilerin endişe ve korku dolu gözlerle Otho'ya baktığını ve Otho'nun büyük bir çıkmaza (δεινὴ ἀπορία) düştüğünü anlatır: İmparator, bir yandan *praefectus*'ları askerleri sakinleştirmeleri için göndermiş, bir yandan da misafirlerini başka bir kapıdan çıkarmak zorunda kalmıştır. Ancak başaramayınca, askerleri dil dökerek, yalvararak ve gözyaşları içinde (πολλὰ παρηγορήσας καί δεηθεὶς καί μηδὲ δακρύων φεισάμενος) güç bela oradan gönderebilmiştir **(A2,P53)**.

Ploutarkhos'a göre; Otho, Galba'dan daha iyi bir yönetici değildir. Otho iyi bir yönetici olamadığı için onun döneminde de tıpkı Galba'nın döneminde olduğu gibi askerî yozlaşma en üst seviyededir. Ancak, yazar Otho Dönemi'ndeki askerleri daha tehlikeli bulmaktadır. Öyle ki, De Blois 2014: 272'nin de dediği gibi, sadakatleri parayla satın alınan askerlerin bir tür «tüccara» dönüştüğünü özellikle vurgulamak isteyen Ploutarkhos, askerler için «paralı askerler» anlamına gelen οἱ μισθοφόροι kelimesini kullanmaktadır.

Yazarın ısrarla üzerinde durduğu konu, askerlerin Otho'nun imparatorluk sarayında seksen senatörün katılımıyla gerçekleştirdiği şöleni senatörlerin imparatora bir suikast girişiminde olduklarını düşünerek ansızın basmaları ve bu senatörleri öldürmeye çalışmalarıdır **(A2,P52)**. Ploutarkhos'un burada odaklandığı şey, askerlerin davetli olmadıkları bir şöleni bozmaları, üst düzey komutanların bu askerleri durduramamaları ve imparatorun çaresiz bir duruma düşerek gözyaşı dökmesi ve askerlere yalvarmasıdır.[62] Roma'da *gratia*'nın veya

[62] Öte yandan, Tacitus bu şöleni askerlerin ve yöneticilerin aralarında gerilimlerin olduğu daha karmaşık bir atmosfer olarak anlatır; ancak, Otho bu anlatıda daha otoriterdir ve *senatus*'un konumu hakkında etkileyici bir konuşma yaparak askerlerin senatörlere zarar vermesini en-

paideia'nın bir göstergesi olan imparatorluk şölenleri, imparatorun fikirlerini önemli kişilerle paylaştığı ve sahip olduğu gücü ve şanı sunduğu bir etkinlikti (Donahue 2004: 65–71). Askerler böyle bir etkinliği bozarak hem statü bariyerini yıkmış hem de Otho'nun şanını lekelemiş oluyorlardı.[63] De Blois 2009: 223'e göre, bu pasaj dört imparator yılının iç çekişmelerle, suikastlerle ve cinayetlerle dolu olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Ploutarkhos'un *Otho* adlı eserinde detaylı bir şekilde yer verdiği diğer konu, Vitellius ve Otho'nun askerleri arasında gerçekleşen savaşlardır. Yazar, her iki imparatorun da sahip olduğu savurganlık, ahlak zayıflığı, savaş işlerindeki deneyimsizlik ve borçları nedeniyle hangisinin daha iyi olduğunu söylemenin zor iş olduğunu ifade eder **(A2,P54)**. Ploutarkhos'a göre, kendilerine *imperator* denilen bu adamların adları iyi anılmamaktadır. Yazar, Vitellius'un sarhoşluğuna ve ölçüsüzlüğüne ya da Otho'nun ahlaksızlığına katlanmanın son derece korkunç ve iğrenç bir şey olduğunu düşünür **(A2,P57)**.

Ploutarkhos'un Vitellius ve Otho arasında yaşanan bu savaşlarda ön plana çıkardığı asıl husus ise, askerlerin disiplinsizlikleridir. Ploutarkhos, bunların disiplinsizliklerine, başlarındaki komutanların bile hiçbir şey yapamadığını, askerlerin imparator dışında kimseye itaat etmediklerini söyler; ayrıca Otho'nun askerlerinin disiplinden ne derece uzak olduklarını göstermek için bunların savaş tecrübesi olmadığını, vakitlerinin çoğunu şenliklerde ve oyunlarda geçirdiklerini vurgular **(A2,P55–56)**.

Ploutarkhos; Otho'yu Galba'ya nazaran daha sert bir şekilde eleştirmekte ve onu **A2,P57**'de «lakayt ve ölçüsüz» (τρυφῆς καὶ ἀκολασίας) diye nitelendirmektedir. Otho'nun üç aylık hükümdarlığı süresince yaşanan olumsuzlukların sorumlusunun da Otho'nun kötü yönetimi olduğunu düşünmektedir. Yukarıda değindiğimiz şölen anlatısında **(A2,P53)** imparatorun çaresizlikten ağladığını ve askerlere yalvardığını belirterek otoritesinin ne denli zayıf olduğunu özellikle vurgulamak istemiştir. Ploutarkhos'a göre, Otho o kadar kötü bir yöneticidir ki, yazar onun yaptığı en iyi işin kendisini öldürmek olduğunu belirtir **(A2,P61)**.[64] Otho'nun kendisini öldürmesiyle askerlerin derin bir acı çektiklerini belirten

---

geller (hist. 1,80–85). İki yazar da askerlerin disiplinden ve saygıdan yoksun oluşu üzerinde durmaktadır. Bu şölen anlatısı konusunda ayrıca bk. Suet. Oth. 8,1 ve Cass. Dio 64,9,2.

63 De Blois 2009: 226 ve De Blois 2014: 274 vd.

64 Bk. Plut. Oth. 16–18; Tac. hist. 2,48–49; Suet. Oth. 10–11 ve Cass. Dio 64,13–15.

Ploutarkhos (**A2,P58**), askerlerin onun tabutunu taşımaktan gurur duyduklarını, onu saygıyla selamladıklarını ve onun tarafından yönetilme arzusundan hiç vazgeçmediklerini belirtir (**A2,P59–60**). Yazara göre, Nero'dan daha düzgün yaşamamış olan Otho, ondan daha soylu bir şekilde ölmüştür (ἀπέθανεν εὐγενέστερον) (**A2,P61**).

Sonuç olarak, Ploutarkhos'un Otho Dönemi ile ilgili olarak üzerinde durduğu iki önemli husus vardır: Birincisi, askerlerin küstahlığı ve disiplinsizliği; ikincisi, Otho'nun askerlerine bile söz geçiremeyen zayıf bir imparator olmasıdır.

2.7. Vespasianus Dönemi

Vespasianus, Ploutarkhos'un eserlerinde fazla yer verdiği imparatorlardan değildir. Ona yalnızca iki pasajda yer verir: **A2,P1**'de imparatorun Empona adlı bir kızı ölüme göndermesinden, **A2,P66**'da ise, Capitolinus Tapınağı'nı yaptırmasından söz eder.

***

Ploutarkhos, Vespasianus'un Empona adlı bir kızı ölüme gönderdiğini anlatır ve imparatorun bu davranışını son derece zalim bir davranış olarak nitelendirir; imparatorun bu olaydan sonra cezasını bulduğunu ve kısa bir zaman içinde tüm soyunun yok olduğunu söyler (**A2,P1**). Yazar Vespasianus'u andığı diğer pasajda ise, onun Vitellius Dönemi'nde yıkılan Capitolinus Tapınağı'nı yeniden yaptırdığını ifade eder (**A2,P66**).

Stadter 2014: 18−19'a göre; Ploutarkhos 68/9 yılı olaylarından sonra Vespasianus'un yönetimiyle yeni bir başlangıç beklemektedir; Nero yönetimi altında yaşanan çöküşten ve onun ölümünü takiben gelen felaketten sonra yeniden ayağa kalkacak bir Roma için umutlarını şekillendirmiştir; ama bunu umut ederken de asla ütopik bir monarşinin hayalini kurmamıştır. Öte yandan, hayalleri ne olursa olsun, Ploutarkhos Vespasianus'un kimi zayıflıklarının olduğunun farkındaydı. İmparatorun Galyalı bir isyancının eşine[65] olan sert davranışını

[65] Galyalı Empona, Vespasianus'a karşı 69–70 yılında isyan çıkaran ve kendisinin Iulius Caesar soyundan geldiğini iddia eden Sabinus'un karısıdır. Bu isyan (kesin olmamakla birlikte isyanın adı *Iulius Civilis*) Romalılar tarafından bastırılmıştır. Ploutarkhos'un anlatımına göre, kadın kocasına hep sadık kalmış ve onunla gizlice yer altında aylarca, yıllarca yaşamıştır. Iulius ve Empona en sonunda Vespasianus tarafından idam ettirilmiştir.

eleştirdi. Ash 2008: 568'e göre; bu pasaj (**A2,P1**), Ploutarkhos'un Empona'nın ölüme gönderilmesinden duyduğu kızgınlığı göstermektedir; ancak yazarın Empona'nın ölümüyle Flaviuslar Hanedanı'nın kısa bir zaman içinde sona ereceğini söylemesi son derece uç bir ifadedir. Nitekim, 79 yılında ölen Vespasianus, 96 yılında ölen Domitianus'un ölümünü göremeyecektir. Yazarın bu abartılı anlatısı, bir kadın kahraman olarak gördüğü Empona'nın ölümüne duyduğu üzüntüden kaynaklanmaktadır. Tsouvala 2008: 61, n. 111 ise, bu pasajdan yola çıkarak Ploutarkhos'un Vespasianus'a olan tutumunu olumsuz görmemek gerektiğini; zira yazarın, sayesinde Roma vatandaşlık hakkını kazandığı yakın dostu L. Mestrius Florus'un Vespasianus Dönemi *consul*'lerinden olduğunu unutmamak gerektiğini söyler.

Anlaşılan o'dur ki, Ploutarkhos tıpkı diğer Hellen entelektüelleri gibi, tipik Romalı unsurlarını taşıyan Vespasianus'u bilinçli olarak anmamayı tercih etmiştir.

2.8. Domitianus Dönemi

Ploutarkhos, **A2,P9**'da Domitianus'un öldürttüğü Rusticus'la ilgili bir olayı; **A2,P11**'de, Hellenler'in bazılarını sürgüne göndermesini ve **A2,P47**'de, imparator olunca iki aya kendi ismini vermesini anlatır. Yazar, ayrıca, **A2,P67–68**'de imparatorun lüks ve gösteriş düşkünlüğüne yer verirken, **A2,P71–73**'te de, bu gösteriş merakını üstü kapalı bir şekilde Solōn-Kroisos öyküsüne benzetir.

***

Ploutarkhos'un en çok andığı imparatorlardan biri de Domitianus'tur. Bazı pasajlarda onun ismini açıkça vererek, beğenmediği davranışlarını aktarır; bazı pasajlarda ise, ismini vermeden imparatora atıfta bulunarak onu eleştirir. Yazar; Domitianus'un, sonradan şanını kıskanarak öldürttüğü Rusticus'a yazarın bir dersi sırasında gönderdiği mektubu, Rusticus'un ders bitmeden okumadığını (**A2,P9**) anlatır.[66] Ash 2008: 567'ye göre; Ploutarkhos **A2,P9**'da Rusticus'un imparatordan gelen mektubu dersi bölmemek adına açıp okumamasına vurgu yaparak, Domitianus'u gölgede bırakmayı ve ona aşağı bir karakter muamelesi

[66] Arulenus Rusticus, Paetus Thrasea'nın dostu ve öğrencisidir. Kendisi, Stoa Felsefesi'yle ilgileniyordu. Nero'yu eleştiren Thrasea'ya *panēgyrikos* yazdığı için 93 yılında Domitianus tarafından ölüme gönderildiği anlatılır; bu konuda bk. Tac. Agr. 2,1 ve Cass. Dio 67,13,2.

yapmayı amaçlamaktadır. Çünkü Rusticus'un mektubu okuma işini sonraya bırakması, imparatoru ikincil konumda tuttuğu anlamına gelmektedir.

Ploutarkhos, Domitianus'un imparator olunca iki aya kendi isimlerini verdiğini, ama katledilince bu isimlerin kaldırıldığını söyler **(A2,P47)**. Domitianus'un iki aya kendi isimlerini vermesi, Ploutarkhos'un hoşuna gitmemiştir. Stadter 2002b: 231'e göre; imparatorun Eylül ayına *Domitianus*, Ekim ayına ise *Germanicus* adını vermesi (Suet. Dom. 13,3), Ploutarkhos'un eleştirdiği ve imparatorun açgözlülüğü olarak gördüğü bir davranıştır.

Yazar, Domitianus'un Capitolinus Tapınağı'nı yaptırırken çok fazla para harcadığını; sütunlarının yapılması için Atina'dan getirttiği Pentelikon mermerine Roma'da yeniden şekil verilince sütunların eski güzelliğinin kalmadığını anlatır **(A2,P67)**. Ayrıca, imparatorun sarayındaki bir sütunun, odanın veya banyonun soylu hiçbir yanının olmadığını; imparatorun «para dökmekten haz alan bir hasta» olduğunu ifade ederek onun gösteriş merakını eleştirir ve imparatoru, dokunduğu her şeyi altına dönüştürmek isteyen Midas'a benzetir **(A2,P68)**. Bu *passus*'larda Ploutarkhos, Domitianus'un gösterişli yapılarını (Suet. Dom. 12,1) açıkça eleştirmektedir (Boatwright 2002: 269). Bu eleştiri oldukça serttir. Yazar Domitianus'un açgözlülüğünü, Midas'ın dokunduğu her şeyi altın yapma isteğine benzetir ve imparatoru bu merakından dolayı «hasta» (ἔχεις νόσον) diye nitelendirir!

Ploutarkhos, ayrıca, *Solōn* adlı eserinin belli pasajlarında, Domitianus'un ismini vermeden geçmişte yaşanmış bir olayı, Kroisos'un hikâyesini anlatarak imparatorun gösteriş merakını kınar: Kroisos'un daveti üzerine Sardeis'e gelen Solōn sarayın ihtişamı karşısında şaşırmıştır. Kralın kendisi de renkli giyisiler, değerli taşlar içinde son derece gösterişli durmaktadır **(A2,P71)**. Solōn kralın bayağılığını ve zevksizliğini küçümseyince, önüne kralın hazineleri açılır; kral ona kendisinden daha mutlu birini tanıyıp tanımadığını sorar **(A2,P72)**. Solōn da, geride şanlı çocuklar bırakan, hayatının sonuna kadar hiçbir şeyden yoksun kalmadan onurlu bir şekilde ölen birinin adını verince, Kroisos sinirlenir **(A2,P73)**. Bu pasajlarda sözü edilen Kroisos, Domitianus ile özdeşleştirilmektedir. Kroisos'un sarayındaki tüm gösteriş ise, imparatorluk sarayı olan *Domus Flavia*'yı, özellikle de kabul salonunun (*aula regia*) görkemini çağrıştırmaktadır (Stadter 2002c: 128). Bu pasajlarda Ploutarkhos'un amacı; gösteriş meraklısı Kroisos ve bilge yönetici Solōn örneği üzerinden kötü imparator ile bilge insan

arasındaki farkı karakterize etmektir (Stadter 2002b: 235). Öte yandan, Solōn'un Kroisos'un sarayına gitme ve oradaki zenginliğe, gösterişe şaşırma sahnesi, Ploutarkhos'un *Domus Flavia*'da Domitianus ile olan tecrübesini yansıtmaktadır (Stadter 2014: 19). Zira, Ploutarkhos bir elçi olarak veya başka bir iş için 92/3 yılında bu mekanı ziyaret etmiştir (Jones 1971: 23). Anlaşılan, yazar *Domus Flavia*'yı görmüş ve Solōn'un Kroisos'un sarayını gördüğünde hissettiklerini hissetmiştir.

Görüldüğü üzere Ploutarkhos, Domitianus'u andığı tüm pasajlarda onu eleştirmiş ve **A2,P11**'de imparatoru Hellenler'in bazılarını sürgüne gönderen «tiran» diye nitelendirerek ona karşı olan olumsuzluğunu ve nefretini açıkça dile getirmiştir. Domitianus'u anan ve ima eden tüm pasajlar dikkate alındığında,[67] yazarın imparatorun ismini vererek yaptığı en cesur ve ağır eleştirinin **A2,P67–68** olduğu görülmektedir. Ancak Ploutarkhos'un bu eleştirileri, elbette, Domitianus'un ölümünden sonra Traianus'un sağladığı özgürlük ortamında kaleme aldığı «Paralel Yaşamlar» adlı eserinde yansıttığı unutulmamalıdır.

2.9. Traianus Dönemi

Ploutarkhos, **A2,P3; P14; P18; P62** ve **P64**'te yaşadığı dönemdeki huzur ve barış ortamını; **A2,P5–6** ve **P48–50**'de, efsanevi kralların adı altında Traianus'un yönetimini över. Ayrıca, **A2,P70**'te Traianus'tan yüce imparator diye söz eder. **A2,P65**'te ise, *Publicola* adlı eserinde anlattığı bir olayı Traianus'un kişiliğiyle özdeşleştirir.

***

Ploutarkhos'un çoğu zaman imparatorun ismini açıkça vermeden, en çok atıfta bulunduğu imparator, Traianus'tur. Yalnızca bir yerde imparatorun ismini vererek övgüde bulunur: O da, imparatora ithafen kaleme aldığı *regum et imperatorum apophthegmata* adlı eserinin giriş cümlesidir; burada «yüce imparator Caesar Traianus» (ὦ μέγιστε αὐτόκρατορ Καῖσαρ Τραϊανέ) diye seslenir (**A2, P70**).

[67] **A2,P9; P11; P47; P67–68** ve **P71–73.**

Bu pasaj dışında kalan pasajları iki gruba ayırmak mümkündür: Bazı pasajlar Traianus Dönemi'nin getirdiği barış ve huzur ortamını överken, diğerleri de Traianus'un ismini zikretmeden onu efsanevi bir kralın adı altında ideal bir *princeps* olarak yüceltir:

Ploutarkhos, kendi gününde, kentlerin rahat içinde yaşadıklarını; tiranlıkların, savaşların ve kuşatmaların olmadığını (**A2,P3** ve **P62**); her yerde dinginlik ve barış olduğunu; Hellas'ta çatışmaların, kötülüklerin ve felaketlerin kalmadığını söyler (**A2,P14**). Ayrıca yazar, insanların güneşi görebildikleri için şükretmeleri gerektiğini; ortalıkta savaş ve kargaşanın kalmadığını; her yerin güvenli olduğunu; istedikleri her şeyi yapabilme haklarının olduğunu ve bu sebeplerden dolayı insanların ellerindekinin kıymetini bilmeleri gerektiğini ifade eder (**A2,P18**). Ploutarkhos, başka bir pasajda kentlerin sahip olduğu nimetleri sıralar: Barış (εἰρήνη), özgürlük (ἐλευθερία) ve uyum (ὁμονοία). Ardından, halkların bu özgürlükten yöneticilerin dağıttığı kadarıyla nasiplendiğini; zaten daha fazlasının da daha iyi olmayacağını ekler (**A2,P64**). Ploutarkhos'un yaşadığı gündeki barış, refah ve yerleşmiş düzeni yücelttiği bu pasajları, kuşkusuz Traianus Dönemi'ni ve *beatissimum saeculum*'u[68] yansıtmaktadır ve kesinlikle abartı içermemektedir. Zira; Nero, Galba, Otho, Vitellius ve Domitianus dönemlerini görmüş bir Hellen olarak Ploutarkhos'un Traianus Dönemi'nden son derece olumlu bir biçimde söz etmesi doğaldır. Ancak Aalders 1982: 54, n. 194'ün de dediği gibi, Ploutarkhos'un bu pasajları kaleme alırken, büyük ölçüde Hellen dünyasını düşündüğünü; Roma İmparatorluğu sınırlarında zaman zaman savaşların olduğunu da unutmamak gerekir.

Ploutarkhos'un Traianus'u efsanevi krallardan söz ederken imparatorun ismini vermeden yücelttiği pasajlara gelecek olursak; yazar Spartalılar'ın, yöneticilerini en iyilerin arasından en iyisi olarak seçtiklerini (**A2,P5**); yönetici olacak kişinin soyluluğuna değil, erdemlerine baktıklarını ve bu kişinin kimin oğlu olduğuna değil, nasıl biri olduğuna baktıklarını söyler (**A2,P6**). Ploutarkhos, *Numa* adlı eserinde de kralın adaletini ve ılımlılığını över; bu iyi yönetim sayesinde barış ve huzurun geldiğini söyler (**A2,P48**). Ayrıca, Numa'nın krallığı esnasında; savaş, ayaklanma ve herhangi bir suikast girişiminin olmadığını; yöneticinin

[68] Tacitus'un, Domitianus'un 96 yılında ölmesinden sonra tahta çıkan Nerva ile başlayan ve asıl Traianus ile süregelen Altın Çağ'ın sloganı olarak kullandığı deyiştir. Bu çağın temelinde *libertas* ve *securitas publica* vardır (Tac. Agr. 3 ve 44).

erdemleri sayesinde tüm kötülüklerin uzak olduğunu ifade eder (**A2,P49** ve **P50**).

Schettino 2002: 202'ye göre; Ploutarkhos **A2,P5–6**'da Spartalılar'ın Lysandros'u soyuna değil erdemlerine bakarak, en iyilerin arasından en iyisi olarak seçtiklerini (ἀρίστων ἄριστος ἐκρίνετο) dile getirirken; Traianus'un Nerva tarafından devleti yönetmek için en uygun kişi olarak evlat edinilmesine atıfta bulunmaktadır. Bu pasajlarda yazarın ἀρίστων ἄριστος deyişi, Traianus propagandası içermekte ve «Genç» Plinius'un *Panegyricus*'unda imparator için kullandığı *Optimus*[69] sıfatını akla getirmektedir. Bu pasajlar Ploutarkhos'un adoptif yolla *princeps* seçimini onayladığını gösteriyor olabilir.

A2,P48–50'de Roma'nın efsanevi kralı Numa'da vücut bulan βασιλεὺς δίκαιος imgesi ve kralın sahip olduğu tüm erdemler, Ploutarkhos'un yaşadığı çağda Traianus'u çağrıştırmaktadır (Scott 1929: 134; Schettino 2002: 204). Ploutarkhos, bu pasajlarda bir *princeps*'i *dominus*'tan ayıran erdemlerin altını çizerek Domitianus ile Traianus arasındaki ayrımı göstermeyi amaçlamaktadır (Stadter 2002b: 229). Özellikle **A2,P49**'da savaş, ayaklanma ve suikast girişimlerinin artık olmadığını ifade ederken, senatörlerin bile korku içinde yaşadığı Domitianus Dönemi'ne imada bulunmakta ve Traianus ile birlikte yeni bir özgürlük (*libertas*) döneminin başladığına dikkati çekmektedir (Stadter 2002b: 238).

Yazar son olarak *Publicola* adlı eserinde bir hikâyeye yer verir: Valerius adında biri *Velia* denilen son derece görkemli ve ihtişamlı bir ev yaptırır. Bir gün dostlarından, halkın onu bu evden dolayı «haddini aşan» biri olarak gördüğünü duyar. Bunun üzerine derhal işçilerini çağırarak, evi yıkmalarını buyurur (**A2,P65**). Valerius'un görkemli evini halkın isteği üzerine yıktırması olayı ise, Stadter 2002b: 232'ye göre, Nerva ve Traianus'un, Domitianus'un abartıya kaçan *Domus Flavia*'sını *Aedes Publicae* (Halkın Evi) olarak değiştirmesini çağrıştırmaktadır. Valerius'un mütevazılığı ve halka yakınlığı, Traianus'un *Domus Flavia*'yı halkın hislerine önem vererek bir kamu binasına dönüştürmesi şeklinde yorumlanabilir (Stadter 2002b: 234).

Aalders 1982: 43; 54'e göre; yönetim şeklinin yöneticinin ahlaki erdemlerine bağlı olduğunu bilen Ploutarkhos, bu nitelikleri *Numa* adı altında kişileştirmiş olsa da, onun gerçek anlamda Traianus hakkında ne düşündüğünü bilmek olası

[69] *Optimus princeps* unvanı, ilk defa Traianus ile resmileşmiştir (Wallace-Hadrill 1981: 313).

değildir. Öte yandan, Ploutarkhos'un bir Hellen olarak imparatorluk politikasından ziyade, kendi ulusunun durumuyla ilgilendiği ve bu bağlamda Hellenler'i kaotik ortamdan çıkarıp yerleşmiş bir düzene sokan Romalılar'a minnettar olduğu açıktır. Zira, **A2,P64**'te de belirttiği üzere, *pax Romana*'dan ve Romalı yöneticilerin Hellenler'e vermiş olduğu özgürlükten memnundur.

2.10. Hadrianus Dönemi

Ploutarkhos, Hadrianus'a tek bir pasajda atıfta bulunur: O da, *de Pythiae oraculis* adlı eserinde, yönetimdeki kişiyi sevdiğini söylediği pasajdır **(A2,P15)**.

***

Söz konusu pasajdan anlaşıldığı üzere; Ploutarkhos yönetimdeki imparatordan memnundur. Aalders 1982: 56'ya göre, bu pasajda yazar Hadrianus'u kastetmektedir ve ona karşı olumlu duygular beslemektedir. Öte yandan Jones 1966: 64–65; Delphoi, Hadrianus tarafından fazlasıyla iyilik görmüş olsa da, bu iyiliklerin en erken tarihinin 125'li yıllar olduğunu ve Ploutarkhos'un bu yıllarda hayatta olmadığını ifade etmekte; ayrıca, bu ipuçlarından yola çıkarak pasajda geçen τὸν καθηγεμόνα ταύτης τῆς πολιτείας ifadesinin Hadrianus'u kastetmediğini düşünmektedir. Ancak Ploutarkhos'un Hadrianus Dönemi'nde Apollōn rahibi olarak görev yaptığı ve bu imparatorun heykelini diktirdiği (*SIG*^{3} 829A) düşünüldüğünde, Aalders'in yorumu daha olasıdır.

Ayrıca, 120'li yıllarda ölen Ploutarkhos, Hadrianus Dönemi'nin yalnızca ilk yıllarına tanıklık edebildiğinden, eserlerinde Hadrianus'la ilgili anlatıların yer almaması oldukça normaldir.

3. Genel Değerlendirme

Ploutarkhos'un yaşadığı zamanda, Cumhuriyet'in sonunu getiren ve *Caesar*'ların ılımlı meşruti monarşiye dayanan yönetimini doğuran İç Savaşlar'ın üzerinden uzun bir zaman geçmişti. Ploutarkhos dünyaya geldiğinde, onun yurdu artık bir Roma eyaletiydi ve kültürel açıdan küllerinden yeniden doğmaktaydı! Ploutarkhos da küllerinden yeniden doğarak Hellen kimliğini ve mirasını

canlandırmayı amaçlayan İkinci Sofizm akımına hayat veren entelektüellerden biri olmuştur. Elbette eserlerini oluşturmaktaki ilk amacı Roma yönetimi ve yöneticileri değildir; ancak zihnindeki ideal yönetimi ve yöneticiyi tasvir ederken satır aralarında Romalı yöneticilere ve yönetim şekline de değinmelerde bulunmuştur. Hem Platōn ve Aristotelēs'in siyasal düşüncelerini hatmeden, hem de Roma'nın önde gelen isimleriyle dostluk kurarak siyasi hayata müdahil olan biri olarak Roma dünyasına dair yaptığı değiniler önemli ve değerlidir.

Öncelikle Ploutarkhos'un Roma'nın yönetim şekli olan *principatus*'u olumlu gördüğünü belirtmek gerekir. Zira kendisi, özellikle Geç Cumhuriyet Devri'nin olaylarında önemli rol oynamış devlet adamlarının yaşamlarını kaleme alırken «anarşi» içinde «monarşiyi» gerekli görmüş ve bunu açıkça belirtmekten de kaçınmamıştır.[70] *Principatus*'un yaratıcısı olan Augustus'un başarısını olumlu karşılamış ve yönetimini «krallara yakışan» bir yönetim olarak nitelendirmiştir **(A2,P2).** Bu yönetim biçimi sayesinde de tüm dünyanın aydınlığa kavuştuğunu söylemiş ve bu düşüncesini de şu sözlerle dile getirmiştir: «İnsanlar arasındaki en büyük güçler ve egemenlikler talihin isteğine göre şekilleniyordu; hepsinin istediği şeyi hiçbiri ele geçiremediği için birbiriyle savaşıyorlardı. Ne bir hareketlenme, ne bir ilerleme ne de değişim mümkündü, ta ki Roma güçlenip büyüyünceye ve yalnızca sınırları içerisindeki halkları ve insanları değil, aynı zamanda denizaşırı yabancı halkların krallığa dayalı egemenliklerini de kendisine bağlayıncaya dek. Böylece en önemli meseleler bir istikrar ve sağlamlık kazanmış oldu; imparatorluk gücü de hiç sarsılmadan bir barış çemberine ve düzene girdi».[71] Bu ifadelerden anlaşılan o'dur ki, Ploutarkhos bir Hellen olarak imparatorluk gücünü tek başına ele geçiren ve güvence altına alan Augustus'un tüm dünyaya getirdiği barıştan oldukça memnundur.

Öte yandan *Principatus*'un ve *pax Romana*'nın sağladığı stabilizasyonu övmekten kaçınmayan Ploutarkhos; Augustus'un ardıllarını (Nero ve sonrası)

---

[70] Plut. Brut. 47,4; Caes. 28,4; comp. Cim.–Luc. 1,1; comp. Dion–Brut. 2,1 ve Pomp. 75,4.

[71] Plut. de fort. Rom. 317B: …οὕτω τῶν μεγίστων ἐν ἀνθρώποις δυνάμεων καὶ ἡγεμονιῶν κατὰ τύχας ἐλαυνομένων καὶ συμφερομένων ὑπὸ τοῦ μηδένα κρατεῖν βούλεσθαι δὲ πάντας, ἀμήχανος ἦν ἡ φορὰ καὶ πλάνη καὶ μεταβολὴ πᾶσα πάντων, μέχρι οὗ τῆς Ῥώμης ἰσχὺν καὶ αὔξησιν λαβούσης καὶ ἀναδησαμένης τοῦτο μὲν ἔθνη καὶ δήμους ἐν αὐτῇ, τοῦτο δ' ἀλλοφύλους καὶ διαποντίους βασιλέων ἡγεμονίας, ἕδραν ἔσχε τὰ μέγιστα καὶ ἀσφάλειαν, εἰς κόσμον εἰρήνης καὶ ἕνα κύκλον τῆς ἡγεμονίας ἀπταίστου περιφερομένης…

adoptif imparatorlara değin açıkça eleştirmekten çekinmemiştir. İmparator yerine tiran diye nitelendirdiği Nero'yu işlediği suçlardan ve yaptığı çılgınlıklardan ötürü, ölüler diyarında önce Pindaros Yılanı'na, ardından imparatorun vaktiyle Hellenler'e tanıdığı özgürlükten dolayı kurbağaya dönüştürmüştür. Böylece hem imparatoru aşağılamış hem de Hellenlik'i ön plana çıkartmıştır.

Ploutarkhos, yönetimini Roma İmparatorluğu için bir felaket olarak gördüğü Nero'nun ardından gelen Dört İmparator Yılı'nı da tiranların sahneye birbiri ardına girdiği korkunç bir yıl olarak görür. Bu nedenle, kayıp olan «Caesarlar'ın Yaşamları» (*De vita Caesarum*) adlı eserinden günümüze ulaşmış olan *Galba* ve *Otho* biyografilerinde bu imparatorların zayıf otoritelerinin askerî disiplinsizliği getirdiğini ve devleti iç bunalıma sürüklediğini işlemiştir. Ploutarkhos bu biyografilerinde, Augustus'un kuruculuğunu üstlendiği ılımlı meşruti monarşinin yolundan saptığını; askerî birliklerin kontrolden çıktığını; askerlerin istedikleri ödülü alamayınca otoritenin zayıflığından ötürü «başındakini indirme» amacı güttüğünü ve Galba, Otho ve Vitellius dönemlerinin kanla başlayıp kanla bittiğini göstermiştir. Bu eserlerinde realist bir tutum sergileyerek, Tacitus'un anlatılarıyla paralel giden bir tarihi yansıtmış ve bundan sonraki Romalı yöneticilerin bu hatalardan ders çıkararak aynı hatalara düşmemelerini sağlamayı hedeflemiştir.

Öte yandan, Galba ve Otho dönemlerini korkunç bir süreç olarak değerlendiren Ploutarkhos'un, yönetimde yeniden bir stabilizasyon sağlayan Vespasianus'a dair değinilerde bulunmaması ilginçtir. Yazar bu imparatoru, Empona adındaki Galyalı bir kadını öldürttüğü için eleştirmiştir **(A2,P1).** Bunun dışında Vespasianus'a anlatılarında yer vermemiştir. Roma yönetimi; Caligula, Nero, Galba ve Otho ile kötüye giderken, Ploutarkhos bunları tiran diye adlandırarak eleştirmekten kaçınmamış; ancak, Vespasianus ile yeniden bir başlangıç yapan Roma'yı anlatmaktan uzak durmuştur. Bunun iki sebebi olabilir: Birincisi, Caligula'dan beri kötüye giden yönetimin yeni imparatorla iyileşip iyileşmeyeceğinin belirsiz olması yazarı temkinli olmaya itmiştir; ikincisi, Vespasianus'un asker kökenli tipik bir Romalı olması ve Hellen kültürü ve mirasıyla fazla ilgili olmaması nedeniyle Ploutarkhos da bu imparatorla ilgilenmemiştir. İkinci ihtimal daha olası gözükmektedir. Zira, yazar Vespasianus yönetimiyle ilgili düşüncelerini dile getirmek isteseydi, Traianus Dönemi'nde özgürce kaleme aldığı eserlerinde buna yer verebilirdi. Buradan çıkan sonuç, Ploutarkhos'un eserle-

rinde bilinçli olarak Vespasianus'tan söz etmediğidir. Ploutarkhos burada İkinci Sofistler'in tipik bir özelliği olan milliyetçiliğini göstermiş ve tıpkı Pausanias'ın yaptığı gibi tipik Romalı unsurlarını taşıyan İmparator Vespasianus'u anmamıştır.

Principatus'un Caligula, Nero, Galba ve Otho ile aldığı yaraların Vespasianus ile sarılmasının ardından, Roma'yı yeniden karanlık bir döneme sürükleyen Domitianus da Ploutarkhos'un eleştirilerinden nasibini almıştır. Yazar, imparatoru gösteriş meraklısı olan Kral Kroisos'a benzetmiş; *Flavia Domus*'un yapımında kullanılan malzemelerin zevksizliği ve pahalılığı sebebiyle Domitianus'u «hasta» diye nitelendirmiştir. Ploutarkhos'un Domitianus'un 92–95 yılları arasında sürgüne gönderdiği filozoflar kafilesi arasında olup olmadığı bilinmemekle birlikte, onun imparatora olan öfkesi eserlerinde açıkça göze çarpmaktadır. Görüldüğü üzere, Ploutarkhos τύραννος sözcüğünü kullandığı Nero ve Domitianus'un anormal davranışlarına değinmeden edememiştir. Özellikle de ahlak dersi vermeyi amaçladığı durumlarda yazarın kötü örneği ya Nero ya da Domitianus olmuştur!

M.Ö. I. yy.'ın yıkımını getiren generallerin hırslarındaki aşırılığın devlet ve toplum düzenine ne denli zarar verdiğini iyi bilen ve kötüye giden yönetim için tek yolun monarşi olduğunu savunan Ploutarkhos'un Augustus sonrası ve Traianus öncesinde tahta çıkmış imparatorlar hakkındaki ifadelerinden, monarşiyi de tek başına yeterli görmediği anlaşılmaktadır. Yazarın elbette bir Hellen olarak umutları yönetimdeki imparatorun iyi olmasına bağlıdır. Zaten Ploutarkhos özellikle de *Galba* ve *Otho* eserlerinde kötü ve zayıf bir imparatorun hükümdarlığında imparatorluk gücünün tehlikeye düştüğünün ve yönetilen halkların kaotik bir ortama girdiğinin farkındadır; öyle ki, bu yıllarda Roma İmparatorluğu'nun başına gelenleri Titan Söylencesi'ndeki korkunç felaketlere benzetir. O halde, Ploutarkhos'un yönetim biçiminden ziyade yöneticinin ahlaki niteliklerini önemli bulduğu söylenebilir.

Ploutarkhos'un tiranca bulduğu bu imparatorlardan sonra gelen Traianus'a ὦ μέγιστε αὐτόκρατορ Καῖσαρ Τραϊανέ diye seslenmesi, onu öncesindeki imparatorlardan farklı gördüğünü götermektedir. Zira burada, imparatoru eserinde göklere çıkaran «Genç» Plinius'un yaptığı gibi, Traianus'a *Optimus Princeps* olarak seslenmektedir. Ploutarkhos'un Traianus'a bu hitap şeklinden yola çıkılarak, elbette, Plinius ve Tacitus'unki gibi bir Traianus propagandası yaptığın-

dan söz edilemez. Zira Ploutarkhos'un, milliyetçi Hellen entelektüellerinden biri olduğunu ve Roma ile ilgili olan övgülerini de, yergilerini de kendi milletinin durumunu göz önünde bulundurarak yaptığını unutmamak gerekir.

Traianus onun bir tür «ideal *princeps*'i»dir. Traianus, Ploutarkhos'un Augustus'tan sonra hakkında olumlu düşüncelere sahip olduğu ikinci imparatordur. Bunun sebebi, kuşkusuz, Traianus'un on dokuz yıllık yönetiminde Roma İmparatorluğu'na getirdiği uzun soluklu barış ve dinginliktir. Çünkü bu dönem; baskı ve korkunun hâkim olduğu Domitianus Dönemi'nden sonra herkesin nefes alabildiği, *libertas*'ın kendini gösterdiği bir *beatissimum saeculum*'dur. Roma dünyası ile bağlantıda olan Ploutarkhos da bunun en iyi farkında olan isimlerden biridir; öyle ki, baş yapıtı «Paralel Yaşamlar»ı ve *Moralia*'nın büyük bir kesimini daha önce kaleme almış olmakla birlikte, ancak Traianus Dönemi'nde yayımlayabilmiştir. Yazar Traianus Dönemi ortamından öylesine memnundur ki, satır aralarında artık savaşların sona erdiğini, tiranlıkların ortadan kalktığını, kaos ortamının sona erdiğini yineler durur. Hatta söz konusu imparatorun yönetiminden duyduğu hoşnutluğu, onun Hellen halkına bahşettiği özgürlüğün daha fazlasının daha iyi olmayacağını söyleyerek belirtir **(A2,P64).**

Ploutarkhos'un Traianus ve dönemiyle ilgili ifadelerine bakıldığında, Roma'ya olumlu duygular beslediği anlaşılmaktadır; ancak, yazarın Hellen Halkı'nın siyasal açıdan hiçbir güce sahip olmadığını ve olamayacağını; M.Ö. I. yy. savaşlarında fazlasıyla yıprandığını iyi bildiğini de unutmamak gerekir. Zira, yurttaşlarına «güneşi görebildikleri için şükretmeleri» (τὸν ἥλιον ὁρῶμεν) ve «ellerindekinin değerini bilmeleri» gerektiğini salık verir **(A2,P18).** Yani, Ploutarkhos'un içinde bulunduğu durumda kendi milleti için en güvenilir yol, iyi bir *princeps*'in hüküm sürdüğü Roma tarafından yönetilmektir.

Ploutarkhos; Traianus ve Hadrianus tarafından yönetilmekten memnundur. Ancak Hellenler'in her açıdan imparatora ve onun vekili olan valilere bağlı olduğunun ve bu nedenle de uysal olmak zorunda olduğunun da farkındadır. Bu farkındalığını da şu sözleriyle ifade etmektedir: «…Bir yandan da kendisine şöyle demeli: 'yönetim altında yönetiyorsun; yönettiğin kent Caesar'ın vekili *proconsul*'lere bağlı'; bunlar ovadaki mızraklılar değil, eski Sardeis değil, Lydialılar'ın ünlü gücü değil; Khlamys'ü daha ölçülü kullanmalı, konuşma kürsüsüne karargahtan bakmalı, çizmeleri başının üstünde hissedip taktığın çelenkle bö-

bürlenmemeli, güvenmemeli de».[72] Ploutarkhos'un bu ifadesi kendisinin Roma yönetimine karşı olumsuzluğunu değil, olaylara karşı realist bakış açısını göstermektedir.

Sonuç olarak, Ploutarkhos Roma İmparatorluğu'nu benimsemiş ve onun tarafından yönetilmeye saygı duymuştur. Ancak, Roma vatandaşlık hakkını (*civitas Romana*) kazanmış olsa da, hiçbir zaman kendisini Romalı olarak görmemiş ve hiçbir imparatora dalkavukluk yapmamıştır. Öte yandan, M.Ö. I. yy.'da yaşanan sıkıntıları sık sık dile getirmekle kalmamış; Caligula, Nero, Galba, Otho ve Domitianus gibi imparatorların hatalarını da açıkça eleştirmiştir. Hatta eserlerini ünlü devlet adamlarının yanlışları üzerinde durarak yöneticilerin aynı hatalara düşmemeleri amacına yönelik olarak oluşturduğu bilinmektedir. Kendisini Romalı görmeyen bir Hellen olarak Roma imparatorlarının yaşamlarını pragmatik bir çerçevede *De Vita Caesarum* adlı eserinde konu edinmesi de aynı zihniyeti taşımaktadır. İşin özünde, Ploutarkhos'un Romalı yönetici ve imparatorlarla ilgili yaşanmışlıklara önem veriyor olması, kendi milletine de önem verdiğini göstermektedir. Zira, Bettie 1972: 233 ve Aalders 1982: 59'un da dediği gibi, yazarın *pax Romana*'yı olumlu görmesi ve kötü imparatorların yaptığı hatalar üzerinde durması onun «aslında keni milleti için duyduğu endişeyi» yansıtmaktadır. Çünkü, Roma İmparatorluğu'nun güvenliğinin kalmaması demek, Hellenler ve Hellen Kültürü için bir felaket demekti!

A3
EPIKTETOS
(*ca.* 55 – *ca.* 135)

PP **A3,P1–7**

ORI Phrygia/Hierapolis

TEM *ca.* 55 – *ca.* 135

PRO *PIR*^{2} E 74; *RE* VI (1907) 126–131, *s.v.* «Epiktetos, no. 3» (Arnim); *KP* 2 (1979) 313 vd., *s.v.* «Epiktetos, no. 1» (Dörrie); *DNP* 3 (1997) 1123–1125, *s.v.* «Epiktetos, no. 2»

[72] Plut. prae. ger. reip. 813E: …ἀλλὰ κἀκεῖνο λέγειν πρὸς ἑαυτὸν 'ἀρχόμενος ἄρχεις, ὑποτεταγμένης πόλεως ἀνθυπάτοις, ἐπιτρόποις Καίσαρος: οὐ 'ταῦτα λόγχη πεδιάς' οὐδ' αἱ παλαιαὶ Σάρδεις οὐδ' ἡ Λυδῶν ἐκείνη δύναμις' εὐσταλεστέραν δεῖ τὴν χλαμύδα ποιεῖν, καὶ βλέπειν ἀπὸ τοῦ στρατηγίου πρὸς τὸ βῆμα, καὶ τῷ στεφάνῳ μὴ πολὺ φρονεῖν μηδὲ πιστεύειν, ὁρῶντα τοὺς καλτίους ἐπάνω τῆς κεφαλῆς: ἀλλὰ μιμεῖσθαι.

(Inwood); *LA* 2 (1970) 49, *s.v.* «Epiktet» (Gigon); *OCD*[4] 512 vd., *s.v.* «Epictetus» (Inwood)

LIT Starr 1949; Millar 1965; Long 2007

1. Yaşamı ve Eserleri

Hayatının büyük bir kesimini özgürlüğü arzulayarak geçiren Epiktētos, Hierapolis'te, yaklaşık olarak 55 yılında dünyaya geldi. Kendisi, Nero'nun azat ettiği ve aynı zamanda imparatorun sekreterliğini yapmakta olan (*a libellis*) Epaphroditos'un kölesiydi. Epiktētos'un doğuştan mı, yoksa sonradan mı köle olduğu bilinmemekle beraber, uzunca bir süre Epaphroditos'la birlikte Roma'da kaldığı bilinmektedir. Epaphroditos, Nero'nun sekreterliğini yaparken, Epiktētos da ünlü Stoik Musonius Rufus'un derslerine katıldı ve öğretilerini şekillendirecek olan bilgileri onun yanında edindi.

Musonius Rufus'un öğrencisiyken bir şekilde azat edildi. Ancak, 92–95 yılları arasında Roma'daki filozofların Domitianus tarafından sürgüne gönderilmesi sonucunda Epiktētos, Epeiros Bölgesi'ndeki Nikopolis'e yerleşti ve orada bir okul kurarak dersler vermeye başladı. Bu hamlesiyle öyle büyük bir üne kavuştu ki, rivayetlere göre, Hadrianus onu burada ziyaret etti. Filozofun, Atina ve Olympia'ya yaptığı kısa ziyaretler dışında ömrünün sonuna dek Nikopolis'te kaldığı ve 135 yıllarında burada öldüğü sanılmaktadır.

Epiktētos, öykündüğü Sokratēs gibi, hiçbir şey kaleme almamıştır. Düşünceleri, sadık öğrencisi Flavius Arrianos tarafından yazıya geçirilmiştir. Epiktētos'un savunduğu düşünceleri Arrianos iki eser halinde yayımlamıştır: Birincisi, özgün haliyle 8 kitap olan, ancak 4'ü günümüze ulaşan «Söyleşiler»dir (Διατριβαί). Bu eserinde; öğrencileriyle yaptığı dersler, Roma'dan veya başka bir yerden ziyaretine gelmiş olan kişilerle yaptığı konuşmalar ve kendi kendine oluşturduğu hayalî diyaloglar bulunmaktadır. Eserlerinde yansıtılan öğretilerin kapsamı insan yaşamına ilişkindir: Tiranlığın yaşamı tehdit eden bir unsur olması, siyasal özgürlük, zenginliğin kaybedilmesi, kıskançlık, öfke, aile içi ilişkiler, bir yakınını kaybetme, dostluk, giyinme ve temizlik bilgisi gibi konular üzerine söylemleri mevcuttur. Diğer eseri ise, bir derleme niteliğinde olan «El Kitabı»dır (Ἐγχειρίδιον). Arrianos bu eserde, insan yaşamının nasıl özgür ve mutlu

olabileceğini aydınlatmaya çalışan Epiktētos'un stoik öğretilerinden bazılarını aktarmaktadır.

Epiktētos öğretilerinin hiçbirini kaleme almamış olsa da, başta Marcus Aurelius olmak üzere pek çok kişinin düşüncelerini derinden etkilemeyi başarmış bir filozoftur.

Eserlerinde Roma Devleti ve imparatorlarına ilişkin fazla değerlendirme yapmayan Epiktētos, yalnızca «Söyleşiler» (Διατριβαί) adlı eserinde bazı imparatorlar ve dönemleri hakkında birtakım ifadelerde bulunmuştur.

2. Epiktētos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Domitianus Dönemi

Epiktētos, «Söyleşiler» adlı eserinin belli kesimlerinde Domitianus'un adını zikretmeden onunla ve dönemiyle ilgili birtakım ifadelerde bulunmaktadır. **A3,P1**'de filozofların düşüncelerinin korkutma yoluyla ele geçirilemeyeceğini vurgulayarak Domitianus'a imada bulunmakta; **A3,P4–6**'da Caesar'ın dostu olan kişilerin amacını ve konumunu değerlendirerek imparatorun dönemindeki şartları sunmaktadır. Filozof, **A3,P7**'de ise, tiran adı altında Domitianus'a meydan okumaktadır.

***

Eserinde imparatorların adını zikretmeyen Epiktētos, onlardan yalnızca «Caesar» adıyla bahsetmektedir. Filozofun «Caesar» adı altında yaptığı değerlendirmelerden yola çıkılarak, onun ilgili yerlerde hangi Roma imparatorunu kastettiği açıkça görülmektedir:

Epiktētos'un «Caesar» (Καῖσαρ) ve «tiran» (τύραννος) sözcüklerini kullandığı ifadelerinde bir imajdan değil, gerçek bir kişiden bahsettiğine ve çoğu zaman bu kişinin Domitianus olduğuna dair şüphe yoktur (Starr 1949: 20; 24). Yönetimi süresince âdeta terör estiren ve filozofların eleştirilerini kendisi için tehlikeli bularak onları 92–95 yılları arasında sürgüne gönderen Domitianus, yaptığı bu hamleyle filozofların zihinlerini kontrol altında tutmayı amaçlamıştır. Bu yıllar arasında sürgüne gönderilenler arasında olan Epiktētos, Domitianus'un

tiranlığına tanıklık etmiş bir filozoftur. Dolayısıyla, ilgili *passus*'lardaki düşüncelerin 40'lı yaşlarında sürgün olmuş ve ölene kadar sürgün olarak yaşamış bir kalemden çıktığı unutulmamalıdır.

Köle olarak doğmuş ve 40'lı yaşlarından sonra yaşamını bir sürgün olarak geçirmiş olan Epiktētos'un, çoğunluğu felsefî içerikli olan söyleşilerinde özellikle «özgürlük» (ἐλευθερία) hususu üzerinde durduğu göze çarpmaktadır. Yazar, Domitianus tarafından Nikopolis'e sürüldükten sonra, imparatorun korku saldığı yönetimini eleştirmekten geri durmamıştır. **A3,P1**'de, filozofların insanlara imparatorları eleştirmeyi ve onların verdiği emirlere karşı çıkmayı öğretmediğini vurgulayan Epiktētos, imparatorun suçlu bulduğu kişinin bedenini, servetini, şanını ve sevdiklerini elinden alabileceğini; ancak, korku salarak hiç kimsenin düşüncelerini (δόγμα) ele geçiremeyeceğini ifade ederek, Domitianus'un bu hamlesini eleştirir ve sahip olduğu iç özgürlüğü açıkça ilan eder. Epiktētos, bu iç özgürlüğe o kadar güvenmektedir ki, **A3,P7**'deki ifadelerinde de belirttiği üzere, «tiran» olarak nitelendirdiği Domitianus'un, ona yapabileceği hiçbir şeyden korkmadığını ve bahşedebileceği hiçbir şeyi istemediğini, imparatorun karakterinde öykünebileceği hiçbir şey bulamadığını söyler; ayrıca, tüm bu olumsuzluklara rağmen, kendisine aptalca ve uygunsuz bir şey emredilmediği sürece emirlere uyacağını da belirtir. Bu pasajdan anlaşılan o'dur ki, yazar imparatorun varlığını kabullenmiş ve onun vereceği emirlere uyarak görevini yerine getirmeye özen göstermiştir; ancak, Domitianus'un çılgınlıklarına da boyun eğmeyeceğini ve bu sebeple başına geleceklerden korkmadığını ifade etmiştir.

Epiktētos'un Domitianus Dönemi'yle ilgili olarak üzerinde durduğu ve küçümsediği diğer bir husus, *amici Caesaris* konusudur (Millar 1965: 144). Yazar, Caesar'ın dostu olan kişilerin utanç içinde yaşadıklarını; her istediklerini baskıdan uzak bir şekilde güven ve huzur içinde yapamadıklarını söyler. Epiktētos bu düşüncesini doğrulayabilmek için, Caesar'ın dostu olmuş bir kişiyle aralarında geçen konuşmayı aktarır. Bu kişi, Caesar'la dost olduktan sonra uykularının kaçtığını; birisi Caesar'ın geleceğini söylediğinde, «huzursuzluk» (ταραχαί) ve «kaygıların» (φροντίδες) baş gösterdiğini söyler; ayrıca, Caesar'ın huzurunda bir yemeğe davet edildiğinde «efendisinin yanında yemek yiyen bir köle» (ὡς δοῦλος παρὰ κυρίῳ δειπνεῖ) gibi tedirgin olduğunu, çünkü «kellesini kaybetmekten» (μὴ ἀπολέσῃ τὸν τράχηλον) korktuğunu ifade eder (**A3,P4**).

Epiktētos'a göre; gerçekte hiç kimse Caesar'ı sevmez; ancak onun sayesinde elde edebileceği zenginliği, *tribunus*'luğu, *praetor*'luğu ve *consul*'lüğü sever. Aynı şekilde kimse Caesar'dan korkmaz; ancak, ölümden, sürgünden ve servetini kaybetmekten korkar. Bu sebeple insanlar bunları elinde tutan kişileri, yanlış mantık yürüterek, «efendi» (κυρίους) ve «tanrı» (θεούς) olarak görür (**A3,P5**). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, yazar imparatorun tanrılaştırılmasını doğru bulmamaktadır.

Yazarın imparatorun tanrılaştırılması fikrine karşı çıktığı bir diğer pasaj ise, **A3,P6**'dır. Epiktētos bu pasajda, Caesar'la dost olmanın, bizi hayatta başımıza gelecek bütün kötülüklerden korumaya yetmeyeceğini; nitekim, imparatorun da «bir ölümlü» (οὗτος θνητός) olduğunu vurgular ve insanın kendisini yalnızca tanrının ellerine bıraktığında güvende olabileceğinin altını çizer.

Tüm bu *passus*'lar, elinde iç özgürlüğü dışında hiçbir şeyi olmayan bir köle-filozofun, Domitianus'un kendisinden ve yapabileceklerinden korkmadığını gösteren bir haykırışı ve imparatora bir meydan okuyuşudur. Domitianus, Epiktētos'un gözünde bir *princeps* değil, bir τύραννος'tur ve gücünün boyutu ne olursa olsun imparator, bir tanrı değil, bir ölümlüdür!

2.2. Traianus Dönemi

Epiktētos'un **A3,P2–3**'te «Caesar» adıyla dönemine atıfta bulunduğu imparator, Traianus'tur. Yazar, bu pasajlarda Traianus Dönemi'nin getirdiği barış ve huzura değinir.

***

«Tiran» olarak adlandırılan Domitianus'un yönetiminden sonra Traianus'la birlikte yeniden huzura kavuşan *pax Romana*, diğer Hellen yazarlarında da olduğu gibi, Epiktētos'un da gözünden kaçmamıştır. Epiktētos, Traianus Dönemi'ndeki *Principatus*'tan oldukça memnundur; zira **A3,P2**'de, bu süreçte dünyaya büyük bir barışın geldiğini, artık savaş, yağmacılık ve korsanlığın olmadığını; aksine, her yere güvenle yolculuk yapmanın mümkün olduğunu ifade eder. Yazarın bu ifadelerinde, *Principatus*'u ve avantajlarını görmezden gelmediği ve olumlu gördüğü anlaşılmaktadır. Ancak, aynı pasajın devamında, imparatorun insanları depremlerden, kazalardan, yangından ve hastalıklardan koruyamayacağı ifade

edilir. **A3,P3**'te ise, «Caesar tarafından değil» (οὐχ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος) «tanrı tarafından» (ὑπὸ τοῦ θεοῦ) getirilen barışın insanları başlarına gelebilecek her türlü kötülüklerden koruyabileceği vurgulanır. Bu *passus*'lardan anlaşılan o'dur ki, Epiktētos, yönetimini olumlu değerlendirdiği ve kabullendiği Traianus Dönemi'nde bile, Caesar ve Tanrı arasındaki kesin çizgiyi belirtmekten geri durmamıştır.

3. Genel Değerlendirme

Köle Epiktētos'un, bizzat kendisinin kaleme almadığı, ancak öğrencisi Arrianos'un aktarımıyla yazıya dökülmüş olan düşünceleri fazlasıyla felsefî içerikli olmakla birlikte, kimi zaman satır aralarında Roma imparatorlarına ve dönemlerine ilişkin birtakım değerlendirmeler içermektedir. Bu satır aralarındaki ifadelerden yola çıkılarak, filozofun Roma dünyasına bakışı hakkında birkaç söz söylemek mümkündür.

Öncelikle, filozofun amacının, Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'un yaptığı gibi, bir yönetim biçimini olumlu veya olumsuz bir şekilde değerlendirmek ve olumsuz bulduğu takdirde daha iyisinin nasıl olabileceği konusunda öğütlerde bulunarak imparatorlara akıl danışmanlığı yapmak olmadığını belirtmek gerekir. Zira, Starr 1949: 24'ün de dediği gibi, 95 yılında sürgün edilen Epiktētos, ömrünün sonuna kadar Nikopolis'te yaşamış ve Nerva ile Traianus'un dönemlerinde Roma'da bulunmamıştır; bu nedenle de, Domitianus'un yönetimine bizzat tanıklık ettiğinden, zihnindeki «Caesar imajı» da buna göre şekillenmiştir. Starr (*loc. cit.*)'de Epiktētos'un tüm bu sebeplerden ötürü, tiranlık gücünü aklına kazıdığını ve iyi bir yöneticinin sahip olduğu özniteliklere ilişkin söyleyebilecek hiçbir şeyinin olmadığını savunmaktadır.

Aslında Epiktētos, bir köle olarak Flaviuslar'ın yönetimi sırasında Roma'da bulunmuştur (Millar 1965: 141). Ancak, bu imparatorlarla ilgili değerlendirmelerde bulunmamıştır. Çünkü, *Principatus*'un imparatorlarla gelişen sürecinin tarihsel boyutuyla ilgilenmekten ziyade, aralarında kişisel husûmetin bulunduğu Domitianus'un, yani bir tiranın, egemenliği altında bir birey olarak yaşamakla ilgilenmiştir (Starr 1949: 29). Filozof, özellikle de, Domitianus'un etrafındaki

yakın dostları da dahil, toplumun her kesimine saldığı korku ve tedirginlik üzerinde durmuş ve imparatoru huzur bozan bir tiran olarak tasvir etmiştir.

Epiktētos'un Roma imparatorlarına değindiği tüm *passus*'larda göze çarpan bir diğer konu ise, *Caesar*'ların tanrı olarak görülmesine karşı çıkışıdır. Filozof, *pax Romana*'nın tüm dünyaya bahşettiği nimetlerin ve ayrıcalıkların farkındadır; ancak, öte yandan da tanrı dışında hiç kimsenin insanoğlunu bütün kötülüklerden koruyamayacağını pek çok kez vurgulamaktadır. Bu, Roma dünyasına karşı olumsuz bir bakış açısı değil, oldukça realist bir tutumdur.

A4
ARRIANOS
(*ca.* 89 – *ca.* 160)

PP **A4,P1–2**

ORI Bithynia/Nikomēdeia

TEM *ca.* 89 – *ca.* 160

PRO *PIR*^{2} F 219; *RE* II (1895) 1230–1247, *s.v.* «Arrianos, no. 9» (Schwartz); *KP* 1 (1979) 605 vd., *s.v.* «Arrianos, no. 2» (Wirth); *DNP* 2 (1997) 28 vd., *s.v.* «Arrianos, no. 2» (Badian); *LA* 1 (1970) 195 vd., *s.v.* «Arrianos, no. 2.A.» (Spoerri); *OCD*^{4} 169, *s.v.* «Arrian» (Bosworth)

LIT Pelhalm 1896; Stadter 1967; Bosworth 1972; Stadter 1980; Syme 1982; Bosworth 1993; Swain 1996: 242–248; Bosworth 2000: 16–37; Madsen 2009: 119–123

1. Yaşamı ve Eserleri

Lucius Flavius Arrianos, yaklaşık olarak 89 yılında *Bithynia* Eyaleti'nin Nikomēdeia Kenti'nde doğdu. Roma vatandaşlık hakkını birkaç kuşaktır elinde tutan ve *Bithynia* eyalet aristokrasisine mensup zengin bir aileden gelmekteydi. İlk eğitimini gençlik yıllarını geçirdiği Nikomēdeia'da aldı ve burada avcılıkla ilgilendi. Ayrıca burada ilk kamu görevini yerine getirdi ve Dēmētēr ile Korē'nin rahipliğini üstlendi. Ancak, bütün düşünce tarzını etkileyen asıl eğitimini, 30'lu yaşlarında, Nikopolis'te filozof Epiktētos'un yanında aldı. Arrianos'un Nikopolis'te bulunduğu sırada, genç Hadrianus'un Epiktētos'un okulunu ziyaret ettiği ve burada Arrianos'la tanıştıkları tahmin edilmektedir.

Küçüklüğünden beri hem askerî hem de edebî açıdan son derece iyi bir eğitim almış olan Arrianos, Traianus'un gözdesi ve 110 yılı *consul suffectus*'u olan Gaius Avidius Nigrinus'un çevresine girdi ve Nigrinus'un 111–114 yıllarında *Achaia* Eyaleti'nde yaptığı valilik görevi süresince onun danışmanlar kurulunun (*consilium*) bir üyesiydi. Aynı tarihlerde Atina'da *epōnymos arkhōn*'luk görevini icra etmekte olan genç Hadrianus'la arkadaşlık ilişkisini sürdürdüğü düşünülmektedir. Arrianos'un bu zamandan Hadrianus'un imparator ilan edilişine dek hangi görevle meşgul olduğu net olmamakla birlikte, Traianus'un Parthia Seferi'nde *militia equestris* görevini ifa ettiği tahmin edilmektedir.

Flavius Arrianos'un, hem kusursuz bir eğitim almış olması ve Roma vatandaşlık hakkını Flaviuslar zamanında elde etmiş seçkin bir aileden gelmesi, hem de Hadrianus'la kurduğu dostluk, onun Roma *senatus* Sınıfı'na dahil edilmesine (*adlectio*) ve böylece devlet kariyerinin basamaklarını (*cursus honorum*) başarılı bir şekilde tırmanmasına yardımcı olmuştur. Zira, kariyerine Atlı Sınıfı'nda başlamış ve Traianus ya da Hadrianus'un yönetimi sırasında *senatus* Sınıfı'na geçmiş olan (*adlectus in amplissimum ordinem*; Stadter 1980: 6) Arrianos, seçkin bir Hellen olarak Roma devlet yapılanmasının gerçek bir parçası olmuş ve Roma sistemine entegre olmuş ilk Hellendir.

Onun, *consul* olmadan önceki kariyerine ait bir görevi de, kendisinin Corduba Kenti'nde Artemis'e adadığı epigramda belirttiği üzere (*SEG* 26, 1215), muhtemelen 125 yılında *Baetica* Eyaleti'nde yerine getirdiği *proconsul*'lük görevidir. 129 veya 130 yılında ise, Roma'da Severus ile *consul* seçildi (*CIL* XV 244). Daha sonra, 131'de *legatus Augusti pro praetore* sıfatıyla *Cappadocia* Eyaleti'ne atandı ve 137 yılına kadar bu görevi icra etti.

138 yılında Hadrianus'un ölümünden sonra Arrianos, Kappadokia'dan ayrıldı ve siyasal kariyerine devam etmeme kararı alarak Atina'ya yerleşti. Burada 145/6 yılında *epōnymos arkhōn*'luk yaptı (*IG* II^2 2055) ve kendisine onursal Atina yurttaşlığı verildi. Ölümüne dek yaşamını burada sürdürdüğü tahmin edilmektedir.

Arrianos'un eserlerine gelince; yazarın çalışmaları iki gruba ayrılabilir. Birincisi; «İskender'in Seferi» (Ἀναβάσεως Ἀλέξανδρου βιβλίον), «Hindistan'ın Tarihi» (Ἰνδικὴ συγγραφή), «Bithynia Tarihi» (Βιθυνιακά), «Parth Tarihi» (Παρθικά), «Alan Tarihi» (Ἀλανική) gibi tarihî eserleridir. Yazarın diğer grubu oluştu-

ran eserleri ise, «Avcılık Hakkında» (Κυνηγετικός), «Karadeniz Yolculuğu» (Περίπλους Εὐξείνου Πόντου) ve «Savaş Taktikleri Sanatı» (Τέχνη τακτική) gibi birbirinden farklı konuları içeren çeşitli yazılardır.

Loukianos'un şu ifadesi, Arrianos'un çok yönlü kişiliğini ve Roma dünyasındaki nâmını kanıtlamaktadır: «Epiktētos'un öğrencisi Arrianos, Romalılar'ın en önde gelen isimleri arasındaydı ve tüm yaşamı boyunca eğitimle uğraşmış bir adamdı».[73]

Arrianos'un eserlerinin büyük bir kısmı kayıptır ya da kırıntılar halindedir. Yazar, günümüze ulaşan eserlerinde de, Roma Devleti ve imparatorları hakkındaki görüşlerini pek yansıtmamaktadır. Yalnızca «Savaş Taktikleri Sanatı» (Τέχνη τακτική) adındaki çalışmasında Hadrianus'la ilgili atıf ve görüşleri bulunmaktadır.

2. Arrianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

Hem siyasal hem de kültürel kimliğiyle nâm salmış olan Arrianos, «Savaş Taktikleri Sanatı» adlı eserinin belli kesimlerinde Hadrianus'un Roma ordusuna getirdiği yenilikleri ve imparatorun kendisini açıkça övmektedir **(A4,P1–2)**.

⋆⋆⋆

Üstlendiği *legatus Augusti pro praetore Cappadociae* göreviyle (131–137) kariyerinin zirvesine ulaşmış olan Arrianos, «Savaş Taktikleri Sanatı»nı 136 yılında Hadrianus'un imparatorluğunun 20. yılı şerefine (*Vicennalia*) kaleme almıştır.[74] Arrianos eserinin ilk yarısında Makedon ve Hellenistik orduların tasvirine yer verirken (Arr. takt. 1–32), ikinci yarısında ise, Roma atlı birliklerinin askerî talimlerini betimlemektedir (33–44).[75] Kendi gözlem ve deneyimlerinden esinlenerek yaptığı bu betimlemenin sonunda ise, gününün imparatoru Hadrianus'a değinmeden edememiştir. Zira, yazar imparatorun Roma atlı birliklerine eskiden uygulanan talimleri uygulatmasının yanı sıra, askerlerin barbarlara özgü

---

[73] Lukian. Alex. 2: καὶ Ἀρριανὸς γὰρ ὁ τοῦ Ἐπικτήτου μαθητής, ἀνὴρ Ῥωμαίων ἐν τοῖς πρώτοις καὶ παιδείᾳ παρ᾽ ὅλον τὸν βίον συγγενόμενος…

[74] Wheeler 1978: 354 ve Busetto 2015: 155.

[75] Arrianos'un bu eseri hakkında bilgi için bk. Bosworth 1993: 253–264.

manevraları da en iyi şekilde öğrenmelerini sağladığını vurgular (**A4,P1**); yazar bu ifadelerinde, Hadrianus'un ordunun eğitimine verdiği önemi takdir etmek ister gibidir. Stadter 1980: 44 vd.'na göre de, Arrianos eserini açıkça Hadrianus'a ithaf etmese de, bu pasajda ordunun gelişimine verdiği destekten ötürü Hadrianus'u övmektedir.

Arrianos, **A4,P1**'de Hadrianus'un askerî politikasıyla ilgili iki tavrını ön plana çıkartmaktadır: İmparator, hem Roma askerî geleneklerini yok saymamış, hem de Romalı olmayan ancak ordunun manevra kabiliyetini güçlendireceğini düşündüğü şeyleri askerî eğitim planına dahil ettirmiştir. O, **A4,P1**'de belirtildiği üzere, Parthlar'ın ve Armenialılar'ın at üstünde ok atma yöntemlerinin ve Sarmat ile Kelt mızrak taşıyıcılarının at üstündeyken yaptığı manevraların Roma süvarilerinin eğitimine dahil edilmesini sağlayarak, hem ordunun gelişimine katkıda bulunmuş, hem de Doğu'ya özgü elementlerin Roma ordusuna asimile edilmesini sağlamıştır (Busetto 2015: 164).

Fronto (princ. hist. 10–11), her ne kadar Traianus'un ardından orduların eğitimden yoksun kaldığını söylese de; antik kaynaklar, Hadrianus'un zayıflayan askerî disiplini düzene sokmak için harekete geçtiğini; ayrıca, askerlerin disiplini konusunda (*militum disciplinam*) son derece özenli olduğunu (*diligentissimum*) doğrulamaktadır (Eutr. 8,7,2).[76]

Arrianos, Romalılar'ın manevra sanatını betimlediği eserinin kapanışını ise, tamamen Hadrianus'a ayırır ve Hadrianus'un yönetiminin 20. yılı onuruna, bir zamanlar Sparta için söylenen dizeleri armağan eder (**A4,P2**); M.Ö. VII. yy.'ın ilk yarısında yaşamış Lesboslu ozan Terpandros'a ait olan bu mısralarda Sparta toplumuna has değerler yüceltilmektedir: «Genç delikanlıların mızrağı», «Musa'nın sesi», «adalet» ve «güzel işler». Beecroft 2008: 236'ya göre; Arrianos, Terpandros'un Sparta'nın kültürel ve askerî gücünü yansıttığı bu dizelerini Hadrianus için kullanarak imparatora dalkavukluk yapmaktadır. Aslında, Arrianos'un, Hadrianus'un 20. yılı şerefine, eserini Terpandros'tan yaptığı alıntıyla sonlandırmasını dalkavukluk olarak değerlendirmek doğru değildir. Zira, siyasal kariyerinin zirvesinde olan Arrianos, seçtiği dizelerle Hadrianus'un yönetimine ve karakterine uygun düşen bir kapanış yapmıştır. Wheeler 1978: 354'ün

[76] Ayrıca bk. SHA, Hadr. 10,3; Cass. Dio 69,9,3–4 ve Busetto 2015: 155 vd.

de dediği gibi, **A4,P2**'deki bu ifadelerde, Arrianos imparatorun askerî eğitime, Hellen kültürüne ve yasalara gösterdiği özen ve ilgiyi yansıtmaya çalışmaktadır!

Tüm bu tartışma ve görüşlerin sonucunda, Arrianos'un «Savaş Taktikleri Sanatı» adlı eserinin Hadrianus'a dalkavukluk gibi bir amacı olmadığı; yazarın asıl amacının askerî bir el kitabı oluşturmak olduğu söylenebilir (Bosworth 1972: 183). Öte yandan; Arrianos'un, bu eseri kaleme aldığı yılın Hadrianus yönetiminin 20. yılı olması münasebetiyle de, imparatora yakışacak anlamlı bir kapanış yapmayı uygun gördüğü düşünülebilir. Bununla birlikte, yazarın yaptığı kapanışla Hadrianus'u ve yönetimini son derece olumlu gördüğü de aşikârdır.

3. Genel Değerlendirme

«İskender'in Seferi», «Hindistan'ın Tarihi» ve «İskender'den Sonra Gelişen Olaylar» adlı eserlerinde, hem kullandığı lehçe hem de işlediği konular bakımından «Yeni Ksenophōn» edasıyla karşımıza çıkan (Stadter 1980: 168)[77] Arrianos'un edebî kimliği, «Parth Tarihi», «Alan Tarihi», «Karadeniz Yolculuğu» ve «Savaş Taktikleri Sanatı» adlı eserlerinde izlediği yöntem bakımından, diğer Hellen entelektüellerinden farklılık göstermektedir. Yazar bu eserlerinde, bizzat tanıklık ettiği ve kendisinin de müdahil olduğu siyasal gelişmeleri aktarmaktadır.

Arrianos, realist bir tarihçidir; ne eserlerinde Hellenler'in Klasik Çağı'na saplanarak aşırı milliyetçi bir tutum göstermiş, ne de içinde bulunduğu durumları aktardığı askerî ve siyasi çalışmalarında Romalılar'ı veya imparatorları yüceltmiştir. Bu nedenledir ki, «Savaş Taktikleri Sanatı»nı saymazsak, yazar kendi yaşadığı dönem ve bu dönemin imparatorları hakkında ne açıkça ne de ima yoluyla olumlu veya olumsuz tek bir söz etmemiştir.

Arrianos'un günümüze ulaşmış eserleri arasında bir imparatoru yücelttiği tek eser «Savaş Taktikleri Sanatı»dır (**A4,P1–2**). Bu eserin, Aristeidēs'in Antoninus Pius için oluşturduğu söylevleriyle bir tutulması mümkün değildir. Zira Aristeidēs'in amacı tamamen imparatorun gözüne girmek iken, Arrianos'un amacı «bir asker» olarak II. yy.'ın başlarında Roma İmparatorluğu'nun Doğu

[77] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Stadter 1967.

sınırlarında edindiği tecrübeler sonucunda *auxilia* birliklerini oluşturan süvariler hakkında bilgi vermektir (Devine 1994: 331). Bu zaman diliminde zaten askerî kariyerinin zirvesinde olan Arrianos'un Hadrianus'a dalkavukluk yapmaya ihtiyacı yoktur. O, yalnızca Hadrianus'un iyi yönetimine duyduğu saygı ve sadakati yansıtmaktadır (Forte 1972: 311 vd.).

Öte yandan, Arrianos gününün askerî meselelerini ele aldığı eserlerinde, Hellenler'in parlak geçmişine özlem duyduğuna ya da gününden daha iyi bir yönetimi arzuladığına dair bir söylemde de bulunmamaktadır (Stadter 1980: 167). Aslında Arrianos, gerek eserlerinde yarattığı imajıyla, gerekse yaşam öyküsüyle Hellen ve Roma dünyasının tam orta noktasında bulunduğunu kanıtlamaktadır. Kendisi, hem genç yaşlarında Nikopolis'e giderek Epiktētos'un felsefe derslerini izlemiş ve Ksenophōn'u kendisine model almış bir entelektüel, hem de Roma devlet kariyerinin en üst basamağına gelmiş iyi bir asker ve yöneticidir. Arrianos, bu bakımdan I ve II. yy.'larda yaşamış Hellen entelektüellerinden farklıdır. Bu nedenledir ki, modern yazarlar Arrianos'un konumunu, «iki dünya arasında» olarak nitelendirmektedir.[78]

A5
APPIANOS
(*ca.* 95 – *ca.* 165)

PP **A5,P1–7**

ORI Mısır/Aleksandreia

TEM *ca.* 95 – *ca.* 165

PRO *PIR*^{2} A 943; *RE* II (1895) 216–237, *s.v.* «Appianos, no. 2» (Schwartz); *KP* 1 (1979) 463–465, *s.v.* «Appianos» (Werner); *DNP* 1 (1996) 903–905, *s.v.* «Appianos» (Magnino); *LA* 1 (1970) 157 vd., *s.v.* «Appian» (Spoerri); *OCD*^{4} 126, *s.v.* «Appian» (Brodersen)

LIT Gabba 1956; Cuff 1983; Bowie 1985; VanderLeest 1988; Gowing 1992; Brodersen 1993; Swain 1996: 248–253; Bucher 2000; Bucher 2013; Welch 2015: 1–13

[78] «Entre deux mondes/between two cultures», bk. Stadter 1980: 160; Vidal–Naquet 1984 ve Whitmarsh 2005: 14.

1. Yaşamı ve Eserleri

Appianos, yaklaşık olarak 95 yılında *Aegyptus* Eyaleti'nin Aleksandreia (İskenderiye) Kenti'nde doğdu. Muhtemelen varlıklı bir aileye mensuptu. Kendi eserinin önsözünde söylediğine göre (App. praef. 15), memleketi Aleksandreia'da en yüksek makamlarda görev aldı. Traianus'un yönetiminin sonlarında patlak veren Yahudi ayaklanmaları sırasında (115–117) muhtemelen Aleksandreia'da idi. Bu tarihlerden sonra Roma'ya gittiği düşünülmektedir; ne şekilde Roma'ya geldiği tam bilinmemekle birlikte, dostu ve *patronus*'u olan Fronto'nun aracılığıyla geldiği tahmin edilmektedir. Gene kendisinin praef. 15'te belirttiğine göre, *procurator*'lukla onurlandırılana dek Roma'da imparatorların huzurunda yargıçlık görevini icra etmiştir;[79] Appianos'un isimlerini vermediği bu imparatorlar, Hadrianus ve Antoninus Pius'tur. Appianos'un sözünü ettiği *procurator*'luk hakkında sahip olduğumuz tek bilgi ise, Fronto'nun *ca.* 160 yılında, Antoninus Pius'tan Appianos için bu makamı bahşetmesi yönünde ricada bulunmasıdır (ep. ad Ant. Pium, 9). Kendisine bahşedilen *procurator*'luktan dolayı da Appianos'un Atlı Sınıfı'na mensup olduğu düşünülmektedir. Ancak, kendisinin bu görevle onurlandırılıp onurlandırılmadığı ya da bu görevi gerçekten icra edip etmediği belli değildir.

Appianos'un eserlerine gelince; kendisinin 24 kitaptan oluşan «Roma Tarihi» (Ῥωμαϊκά) adında bir eseri bulunmaktadır. Romalılar'ın tarihine odaklandığı eserinde, anlatısını Roma'nın egemenliği altına giren halklardan yola çıkarak Roma'nın tüm dünyayı kuşatmasına getirir; ardından, Cumhuriyet'in sonunu getiren savaşları ve bu olayların sonucunda monarşinin kurulmasını anlatır. Eserinin ilk 12 kitabında Romalılar'la savaşmış halkları ele almaktadır: «Krallık Tarihi», «İtalya Tarihi», «Samnitler'in Tarihi», «Kelt Tarihi», «Sicilya'nın ve Öteki Adalar'ın Tarihi», «Hispania Tarihi», «Hannibal Savaşları», «Kartacalılar'la ve Göçebe Kabilelerle Savaşlar», «Makedonya ve Illyria Tarihi», «Hellas'ın

[79] Appianos'un Roma'da icra ettiğini söylediği yargıçlık göreviyle tam olarak neyi kastettiği konusunda iki ihtimal üzerinde durulmuştur: *advocatus fisci* (imparatorun özel hazinesinden sorumlu memur) ve *causidicus* (Lewis – Short[2] 34: *a pleader, an advocate*). Ancak, Hadrianus'la birlikte *procurator*'luk unvanı *advocatus fisci* görevini üstlenmiş kişilere verilmeye başlandığı için ve Appianos'un da kendisine Antoninus Pius tarafından *procurator*'luğun bahşedilmesi konusunda gösterdiği ısrardan dolayı, onun *advocatus fisci* görevini icra etmediği düşünülmektedir (VanderLeest 1988: 36 ve Bucher 2000: 443, n. 82). Bu nedenle, Appianos'un Roma'da *causidicus*'luk yapma olasılığı daha yüksektir.

Tarihi», «Syria Tarihi» ve «Mithridatēs Savaşları». Daha sonra 13–17. kitaplarda, Gracchus Kardeşler'den başlayarak M.Ö. 35 yılında Sex. Pompeius'un ölümüne dek süren «İç Savaşlar»ı anlatmaktadır. Bu savaşların devamını, yani Kleopatra, Antonius ve Octavianus arasında gerçekleşen «Mısır Savaşı»nı ise 18–21. kitaplarda işleyerek, monarşiye duyulan ihtiyacı ve Mısır'ın Roma hâkimiyetine girme sürecini anlatır. Yazarın 22.–24. kitapları ise kayıptır.

II. yy.'da Hellen kökenli bir yazarın Roma tarihini, hem de *Principatus*'tan önceki tarihini kaleme alması ilginçtir. Bununla birlikte, Livius'tan sonra bu denli geniş çaplı bir Roma tarihinin yazılması son derece önemli ve değerlidir.

2. Appianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Augustus Dönemi

Kendisini Roma Tarihi yazmaya adayan Appianos, **A5,P1–4** ve **A5,P7**'de, Romalılar'ın bir dünya devletine dönüşme sürecinde gösterdiği azmi, özellikle İç Savaşlar'da yaşanan sıkıntıları, bu sıkıntıların sonunda monarşinin kurulmasını ve Augustus'un bu konudaki katkısını dile getirir.

***

Her şeyden önce, Appianos'un; gerek Romalılar'ın, egemenliği altına aldığı halklarla verdiği mücadeleleri bir bir anlatan, gerekse Gracchus Kardeşler'le başlayan ve Augustus'un Actium zaferine dek süregelen İç Savaşlar'ı tasvir eden bir «Roma Tarihi» kaleme alması, onun Romalılar'a duyduğu hayranlığı göstermektedir. Appianos'un Romalılar'ın başarısı konusundaki düşüncesi oldukça açıktır: Roma İmparatorluğu «ihtiyat» ve «iyi talih» (δι᾽ εὐβουλίαν καὶ εὐτυχίαν) sayesinde bu büyüklüğe ulaşmıştır; kazandığı her şeyi «erdem» (ἀρετῇ), «sabır» (φερεπονίᾳ) ve «azim»le (ταλαιπωρίᾳ) elde etmiştir; Romalılar'ın kentleri çoğu zaman tehlike altında olsa bile, ne açlık, ne salgınlar, ne de ayaklanmalar onları asla yıldırmamıştır ve yediyüz yıllık verdikleri mücadele sonucunda da «bilgelikleri sayesinde» (διὰ τὴν εὐβουλίαν) imparatorlukları bu noktaya gelmiştir (**A5,P7**). Alonso-Nuñez 1984: 642'ye göre, bu pasajda Appianos'un «imparatorluğun bugün geldiği noktaya» yaptığı vurgu kendisinin yaşadığı Hadrianus ya da Antoninus Pius Dönemi'yle ilgili değil, Augustus'un

Principatus'u kurma süreciyle ilgilidir. Alonso-Nuñez haklıdır; zira, tüm *princeps*'ler Augustus'un kurduğu yönetimi ve getirdiği düzenlemeleri devam ettirmiştir. Appianos'un sözünü ettiği savaşlar ve kaos ortamı, yaşadığı günden çok uzakta kalmıştır.

Appianos, Hadrianus ve Antoninus Pius'un, dünyaya «Altın Çağ»ı getiren imparatorlar olduklarını bilir; ancak Romalılar'ın çektiği sıkıntılara son veren kişinin, Augustus olduğunun da farkındadır! Appianos, **P3'**de tanrının «pek çok halkın, karanın ve denizin en büyük hâkimini» (τοσούτων ἐθνῶν καὶ γῆς καὶ θαλάσσης ἡγεμονίδα) sarstığını; ancak, daha sonra «bugün var olan düzeni» (ἐς τὴν νῦν καθιστάμενος εὐταξίαν) getirdiğini belirtir. Yazarın burada sözünü ettiği «sarsıntı», etrafındaki pek çok halkı egemenliği altına alan Roma'nın, gözü dönmüş generallerin hırsları yüzünden yaşadığı İç Savaşlar ve Cumhuriyet'in yıkılışıdır; «bugün var olan düzen»den kastı ise, apaçık monarşi yani *principatus*'tur. Modern yazarlara göre de, bu *passus*'daki ifadelerden anlaşılan; Appianos tanrısal bir gücün iç savaşlar yoluyla *res Publica*'yı yıktığını; bu tanrısal eylemin kısa vadede acı verici olduğunu ancak bu acının mutlu sonla bittiğini düşünmektedir.[80] Zaten Appianos, **A5,P2'**de de, Roma Devleti'nin pek çok savaş yaşadıktan sonra, uyum ve monarşiye kavuştuğunu ifade etmektedir.

Appianos yalnızca, uyum (ἁρμονία) ile eş değerde gördüğü monarşinin değil; aynı zamanda bu düzenin mimarı olan Augustus'un da propagandasını yapmaktadır. Augustus, erdemi ve talihiyle monarşiyi sağlam bir düzleme oturtan ve ardıllarına bugünkü yönetim biçiminin adını miras bırakan kişidir **(A5,P3)**. O, henüz yaşarken «Yüce» (Augustus) adını alan ilk imparatordur; Roma İmparatorluğu bünyesindeki halkların üzerinde Caesar'dan daha güçlü bir otorite kurmuştur; sağlam ve güçlü bir yönetim sergilemiş, her işte başarılı olmuştur **(A5,P1)**. Her şeyden öte, Augustus, «barışı karaya ve denize yeniden getirmiştir» (τὴν εἰρήνην ἐστασιασμένην ἐκ πολλοῦ συνέστησε κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν) **(A5,P4)**. Bu pasajlardan anlaşılan, Appianos'un Augustus'a açıkça sempati duyduğudur (Bucher 2000: 440).

Tüm bu ifadelerin ışığında; Appianos'un cumhuriyetten monarşiye geçişi büyük bir gereksinim olarak gördüğü, Augustus'un bu geçiş sürecindeki hamle-

[80] Gowing 1990: 178, n. 58; Swain 1996: 250, n. 43 ve Bucher 2000: 432.

lerini takdir ettiği ve imparatora *Principatus*'un kurucusu olması münasebetiyle bir hayranlık duyduğu söylenebilir.

2.2. Antoninus Pius Dönemi

Hadrianus ve Antoninus Pius dönemlerinde yaşamış olan Appianos **A5,P5** ve **P3**'de yaşadığı dönemden genel olarak memnuniyetini dile getirirken, **A5,P6**'da Romalılar'ın Hellenler'den daha güçlü olduğuna değinir. Yazarın eserini Antoninus Pius Dönemi'nde kaleme aldığı kabul gördüğünden,[81] imparator ismi vermediği bu genel pasajları «Antoninus Pius Dönemi» başlığı altında inceleyeceğiz.

***

Appianos kendisinin de tanıklık ettiği II. yy.'ı şu şekilde değerlendirmektedir: Kentler fazlasıyla gelişmiş, devlet geliri en yüksek seviyeye çıkmış, her şey uzun soluklu bir barış ve huzur içerisinde «sağlam bir refaha» (ἐς εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆ) kavuşmuştur; imparatorluk karanın ve denizin en güçlü kesimlerine sahip olmuştur; imparatorlar sınırları genişletmek için işe yaramaz barbar halkları egemenliklerine dahil etmemişler, bunun yerine imparatorluğu tamamen bilgelikle ayakta tutmaya çalışmışlardır; imparatorluğun etrafına büyük ordular yerleştirilmiş, deniz ve kara «tek bir parçaymış gibi» korunmuştur **(A5,P5)**. Appianos'un bu ifadeleri, yaşadığı dünyanın abartısız bir tasviri olup; kendisi, Hadrianus ve Antoninus Pius yönetimlerinin anahtar kelimelerine değinmektedir: Barış (ἐλευθερία), dinginlik (ἡσυχία), bilgelik (σοφία)! Bu pasajda dikkat edilmesi gereken bir husus da, Appianos'un imparatorluğun bilgelikle ayakta tutulduğunu söylemesidir; bu, II. yy. imparatorlarını I. yy.'ın çılgın imparatorlarından, yani Caligula, Nero, Galba, Otho ve Domitianus'tan ayıran önemli bir kavramdır. Anlaşılan o'dur ki, Appianos içinde bulunduğu dünyadan oldukça memnundur; nitekim yaşadığı çağın «mutlu» bir ortam olduğunu (ἐς εὐδαιμόνισμα τῶν νῦν παρόντων) dile getirmekten de çekinmemiştir **(A5,P3)**.

[81] Appianos'un 24 kitaptan oluşan eserinin tarihlendirilmesi oldukça karmaşıktır. Ancak, yaşadığı güne dair yaptığı genel övgüler, Antoninus Pius Dönemi'nde oluşturulmuştur; bk. Bucher 2000: 415–418.

Appianos'un yaşadığı dünyayla ilgili değindiği bir diğer nokta ise, Roma dünyasının Hellen dünyasına olan üstünlüğüyle ilgilidir. Yazar, Hellen ırkının hiçbir zaman toprak kazanmak için savaşmadığını, şan ve özgürlük uğruna savaştığını; Hellenler'in özgürlüklerini kaybetmemek için canla başla mücadele etmiş olmalarına rağmen, kendi sınırlarının ötesine geçemediklerini ve Philippos ile İskender'den sonra kendilerine yakışmayacak işler yaptıklarını söyler; buna karşılık, Roma İmparatorluğu'nun hiçbir devletin ulaşmadığı bir alana ve zamana yayıldığını vurgular **(A5,P6)**. Bu pasajda, Appianos; Hellenler'in hâkimiyetini de ἡγεμονία, Philippos'un ve ardından İskender'in imparatorluğunun hâkimiyetini de ἡγεμονία sözcüğüyle dile getirirken, Roma'nın egemenliği için ἀρχή sözcüğünü kullanmaktadır; bu, yazarın bir dünya imparatorluğu olan Roma'yı öteki siyasal güçlerden ayrı tuttuğunu göstermektedir (Alonso-Nuñez 1984: 641).

3. Genel Değerlendirme

Appianos II. yy.'da yaşam sürmüş olmasına rağmen eserinde, kendisinin tanıklık ettiği dönemden ikiyüz yıl önce yaşanmış olayları ve savaşları anlatmış; eserini Roma'nın gücüne ve büyüklüğüne adamıştır (VanderLeest 1989: 131). Welch 2015: 9'a göre, Appianos'un eserinin planı, Roma İmparatorluğu'na duyduğu özel ilgiden ileri gelmektedir; bu nedenle de eseri için anahtar kelimenin «Cumhuriyet'ten Monarşi'ye geçiş» olduğu söylenebilir. Tam da bu noktada, *Principatus*'tan bu denli memnun olan Appianos'un neden İç Savaşlar'a yoğunlaştığı anlam kazanmaktadır; zira, yazarın στάσεις olarak adlandırdığı İç Savaşlar silsilesi, bir yönetim biçimi olarak cumhuriyetin ölümünü karakterize etmekte ve monarşinin gerekliliğini kanıtlamaktadır (Bucher 2007: 455). Appianos'a göre, böyle sıkıntılı bir dönem için monarşi bir tür «deva»dır (Luce 1961: 25).

Appianos, yaşadığı dönemin huzur ve mutluluğunu İç Savaşlar'a bağlamaktadır. Çünkü, büyük bir imparatorluğu yıkabilecek tek şey olarak gördüğü «iç çatışmalar» (*staseis*) (praef. 10) sayesinde, monarşiye duyulan ihtiyaç artmış ve monarşiyle birlikte, *stasis*'in tam karşıtı olan *homonoia* gelmiştir. İşte Appianos, bunu gösterebilmek için İç Savaşlar'ı bu denli detaylı anlatmıştır (Bucher 2000:

434). Kısacası, eseri «mutlu sonla biten bir tragedya oyunu» gibidir (Welch 2015: 10).

Appianos'un monarşinin, yani *principatus*'un bir savunucusu olduğu, aynı bağlamda seçtiği kelimelerden de anlaşılmaktadır: εἰρήνη μακρά, εὐσταθής, ὁμόνοια, εὐταξία ve εὐδαιμονία.[82] Barış, düzen, uyum ve mutluluk, monarşinin getirileridir. *Principatus*'un kurucusu Augustus, tüm dünyaya bu nimetleri kazandırdığı için, Appianos'un gözünde değerliyken, yaşadığı dönemin imparatorları olan Hadrianus ve Antoninus Pius da bu barış ve refahı koruduğu için değerlidir. Ancak, Appianos yaşadığı çağın Roma dünyasını beğendiğini yalnızca **P3**'ün son cümlesinde ve **A5,P5–6**'da ifade etmektedir; çünkü eserinin amacı, *princeps*'leri değerlendirmekten ziyade «bir yönetim şekli» olarak *principatus*'un öneminden bahsetmektir. Roma İmparatorluğunu «bir bütün» olarak değerlendirdiği için de Augustus dışında hiçbir imparatoru ismen zikretmemektedir; zira onun «Roma Tarihi» Romalılar'ın bir dünya devleti olma yolundaki başarılı hamlelerine adanmıştır.

Appianos'un bir Hellen olarak neden 24 kitaplık bir Roma tarihi kaleme aldığına gelecek olursak, Fronto'nun (ep. ad Ant. Pium, 9) Antoninus Pius'a, Appianos için *procurator*'luk unvanını bahsetmesi konusundaki ısrarlı ricasından söz etmiştik. Bucher 2000: 443 vd., buradan yola çıkarak Appianos'un Roma seçkin çevrelerine girme ve makam elde etme («Sitz im Leben») sevdasında olduğunu; ayrıca, onun Roma'da yargıçlık yapmasını da, kendisine *procurator*'luk bahşedilmesini de imparatorlara borçlu olduğunu söylemektedir. Bu nedenle de, Appianos'un saygınlığını yitirmemek için imparatorlukla (bilhassa Antoninus Pius'la) ilişkilerini iyi tutma politikası gütmüş olabileceğine ihtimal vermektedir.

Öte yandan, Aleksandreialı Appianos'un eserinde gösterdiği aşırı Roma yanlısı tutumu, Hellen kimliğiyle ve kültürel mirasıyla ters orantılıdır.[83] Zira, yaptığı övgüler zaman zaman Aristeidēs'in övgülerini çağrıştırıyor olsa bile,[84] durum aynı değildir; çünkü Aristeidēs bir yandan «Roma Söylevi»nde Roma Devleti'ni yüceltirken, bir yandan da çeşitli söylevlerinde Hellen kültürünü yüceltmekte ve

---

[82] Bk. **A5,P2–5**.

[83] Swain 1996: 253 ve Bucher 2000: 448.

[84] Appianos ve Aelius Aristeides arasındaki benzerlikler için bk. VanderLeest 1988: 199–202 ve Gowing 1992.

Klasik Çağ yazarlarının izlerini yansıtmaktadır. Appianos ise 24 kitaplık eserini tamamen Romalılar'ın bir dünya devletine dönüşme sürecine ayırmıştır ve eserinde Klasik Çağ Hellen yazarlarının izi son derece azdır.[85] Gowing 1992: 276'ya göre, gerek Fronto'yla olan samimiyeti, gerekse Roma tarih yazını gelenekleri ve örneklerine olan yakınlığı, Appianos'u İkinci Sofistler'den ziyade, Tacitus'a yakınlaştırmaktadır.

Kısacası, Appianos'un zihninde iki düşünce hâkimdir: Birincisi, *Principatus*'un kurulmasını sağlayan savaşların izini sürmek; ikincisi ise, Roma'nın karanlık geçmişiyle kıyaslama yaparak içinde bulunduğu dönemin refahını göstermektir (Gabba 1956: 220). Appianos, Gabba 1958: xv'in dediği gibi, «un suddito fedele dell'Impero degli Antonini»dir, yani «Antoninus egemenliğinin sadık bir kulu»dur!

A6
PAUSANIAS
(115 – *ca.* 180)

PP **A6,P1–31**

ORI Lydia/Sipylos Magnesiası

TEM 115 – *ca.* 180

PRO *PIR*^{2} A 145; *RE* XVIII (1949) 2405, *s.v.* «Pausanias, no. 17»; *suppl.* VIII (1956) 1008–1097, *s.v.* «Pausanias, no. 17» (Regenbogen); *KP* 4 (1979) 570–572, *s.v.* «Pausanias, no. 7» (Lassere); *DNP* 9 (2000) 445–449, *s.v.* «Pausanias, no. 8» (Donohue); *LA* 3 (1970) 292, *s.v.* «Pausanias, no. 1.P.» (Lassere); *OCD*^{4} 1097 *s.v.* «Pausanias, no. 3» (Spawforth)

LIT Habicht 1985; Elsner 1992; Arafat 1996; Bingen 1996; Bowie 1996; Swain 1996: 330–356; Alcock *et alii* 2001; Hutton 2005; Pretzler 2007

1. Yaşamı ve Eserleri

Pausanias'ın yaşamıyla ilgili çok az şey bilinmektedir. Eserinde anlattığı olayların tarihlerinden yola çıkılarak doğum yılı ve eserini kaleme aldığı yıl yaklaşık olarak saptanmıştır. Muhtemelen 115'te Lydia Bölgesi'nde, Sipylos Magnesiası'nda (Manisa) doğmuş (Paus. 5,13,7) ve 180'li yıllarda ölmüştür. Pek çok yere

[85] Bu konuda bk. VanderLeest 1988: 204 vd.

yaptığı seyahatlere ve bu geziler esnasında imparatorluk yönetiminin üst yöneticileriyle ve aristokrat çevresiyle tanışma olanağı bulmasına bakıldığında, zengin bir aileden gelmiş olmalıdır. Eserinde bir akrabasının, arkadaşının veya çağdaşının adını zikretmez; yalnızca birkaç tanınmış kişiye atıfta bulunur.

Bir *perihēgētēs*[86] olan Pausanias, «Hellas'ın Tasviri» (Περιήγησις τῆς Ἑλλάδος) adlı yapıtını II. yy.'da yapmış olduğu uzun soluklu yolculukların sonucunda kaleme almıştır. Eserini 170'li yıllarda tamamladığı düşünülmekle birlikte, ne zaman yazmaya başladığı bilinememektedir. Pausanias, betimleyici anlatım türünün en önemli ismi sayılır; kitabında, yer betimlerine, anıtlara, kentlerin tarihlerine ve antropolojik özelliklerine, sanat eserlerine, adaklara yer verir. Çalışması, edebiyatın kendi türüne yakın kolları olan; coğrafya, yerel tarih ve mitolojiyle ilişki içindedir. Hērodotos'un «Tarih»inin ilk dört kitabı, Hellenler'in bilmediği halkların ve bölgelerin tasviri açısından, gemicilerin ihtiyaçları doğrultusunda yazılmış *Periploi* denilen gemi yolculukları ve özellikle de M.Ö. II. yy.'ın başlarında yaşadığı düşünülen Troyalı Polemōn, Pausanias'a örnek olmuştur.

Yazarın yapıtı 10 kitaptan oluşmaktadır; bu kitaplar ve kapsamları şunlardır: I. Kitap: Atina, Attika, Megara; II. Kitap: Korinthos, Argolid; III. Kitap: Lakonia; IV. Kitap: Messenia; V.–VI. Kitap: Elis; VII. Kitap: Akhaia; VIII. Kitap: Arkadia; IX. Kitap: Boiotia; X. Kitap: Phokis, özellikle Delphoi ve Lokris.

Pausanias önce tarihsel bir şema çizer, sonra önemli kentlerin topografik anlatısına geçer; bunu yaparken de tapınımlara, geleneklere, mitolojik öykülere yer verir. Eseri basit bir topografik yapıt değildir, özellikle kültürel-coğrafi bir nitelik taşımaktadır. Roma İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan bir Hellen olarak, bir yandan Hellen geçmişini anlatmaya hevesli bir entelektüel, öte yandan Roma İmparatorluğu'nun gücünün farkında bir realisttir. Anlattığı yeri geçmişi, mitolojisi ve lehçesi, dinsel gelenekleri ve kültü gibi onu diğer yerlerden ayırıcı kılan etnik unsurlarıyla betimler. I. Kitap dışında tüm kitaplarına kentin mitolojisi ve tarihiyle genel bir tanıtımını yaparak başlar. Amacı bir yandan gezginlere kılavuzluk etmek bir yandan da anmaya değer söylenceleri ve görülecek yerleri (λόγοι καὶ θεωρήματα) kaydetmektir. Bu nedenle; Atina, Korinthos, Argos,

[86] «Rehber», «kılavuz», «detaylı olarak tasvir eden». Ayrıntılı bilgi için bk. *RE* (1937) 725–742, *s.v.* «perieget» (Bischoff).

Mykenai, Epidauros, Megalapolis, Sparta, Thebai ve Delphoi gibi en gözde ve en zengin kentleri tasvir etmiştir.

Diğer *perihēgētēs*'lerin yapıtları tek bir kenti, sınırlı bir alanı ya da belirli tek bir anıtı tasvir eden monografi iken; Pausanias'ın yapıtı, tüm Hellas'ı, yani Hellas kıt'a karasını betimleyen bir kılavuzdur. Ancak, yapıtı elbette tüm Hellen dünyasının yerleşik alanlarının tamamını ele almaz. Onun anlattığı Hellas, Balkan Yarımadası'ndaki Hellas anavatanıdır; yazar, çalışmasında denizaşırı Hellen topraklarına yer vermemiştir; yani Büyük Hellas, Karadeniz Kıyıları, Kyrenaïka, Küçükasya ve Trakya eserinin kapsamı dışında kalmıştır.

2. Pausanias'ın Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Augustus Dönemi

Pausanias, **A6,P11**'de, Augustus'un imparatorluğu sağlamlaştıran kişi olduğuna değinirken, **A6,P17; P24–26**'da imparatorun, ele geçirdiği yerlerde bulunan Hellenler'e ait heykel ve sanat eserlerine el koymasından bahseder.

***

Pausanias, Sparta *Agora*'sında Caesar ve Augustus'un tapınakları olduğundan söz ederken, Caesar'ı monarşinin kurucusu, Augustus'u ise imparatorluğu daha sağlam bir zemine oturtan kişi olarak anar; onun gözünde Augustus, babasından daha fazla şan ve güce sahip olmuştur (**A6,P11**). Buradan anlaşılan o'dur ki; Pausanias Augustus'u monarşiyi sağlamlaştıran kişi olarak görmektedir. Metnin diğer kesitlerinde de (5,1,2; 5,25,1) Caesar'a *Principatus* Devri İmparatorları için kullandığı βασιλεύς kelimesi ile hitap etmektedir. Arafat 1996: 115–116; 132, βασιλεύς kelimesinin Caesar için kullanılmasını yanıltıcı bularak Caesar için kullanılan βασιλεύς'un «imparator»dan ziyade «tek yönetici» olarak çevrilmesini uygun bulmuştur; Pausanias'ın Caesar'ı bu kelimeyle anmasının ise, onu tiran olarak görmemesinden kaynaklandığını düşünmektedir;[87] ona göre, Pausanias Caesar'ın gücünü kendisinden sonra gelen imparatorlarla eş değerde görmektedir.

[87] Cassius Dio, Caesar'ı açıkça tiran olarak görmektedir: 47,20,4.

Pausanias'ın Augustus yönetimiyle ilgili olarak değinmeye değer bulduğu diğer mevzu ise, Hellen heykellerinin Nikopolis ve Patrai gibi yeni Roma kolonilerine taşınmasıdır.[88] Pausanias, Augustus'un Aitolia ve Akarnania'dan pek çok heykeli bir Roma kolonisi olan Nikopolis'e getirttiğini; ayrıca, yine bir Roma kolonisi olan Patrai'a Kalydōn yağmaları[89] arasından pek çok şeyi ve Laphria'nın heykelini verdiğini söyler (**A6,P17**). Pausanias bunların dışında, Augustus'un Antonius ve müttefiklerini yendiğinde Athēna Alea'nın eski heykelini ve Kalydon yaban domuzunun dişlerini alıp götürdüğünü belirtir (**A6,P24**). Pereira 2011: 181, bu pasajlardan yola çıkarak, Pausanias'ın Augustus'u tanrıların heykellerini ve sunularını çalmakla suçladığını düşünmektedir. Halbuki, Pausanias'ın Augustus'u suçlayan bir ifadesi yoktur. Eserinin bütününe bakıldığında Romalılar'ın Hellen heykellerine ve sanat eserlerine el koymasını eleştirel bir dille ifade eden Pausanias, ilginç bir şekilde Augustus'un bunu yapmasını olumsuz bulmamış aksine **A6,P25–26**'da imparatorun yaptıklarını geçmişten örnekler sunarak haklı göstermeye çalışmıştır. Pausanias'ın gözünde Augustus'un Hellenler'in eski heykel ve sanat eserlerine el koyma eylemi kaçınılmazdır; çünkü, yenilgiye uğrayanların heykellerinin ve adaklarının ele geçirilmesi geçmişten beri süregelen bir faaliyettir. Pausanias, bunun örneklerini sunar: Ilion ele geçirildiğinde Hellenler ganimetleri paylaşmışlar ve Herkeios Zeus'un[90] ahşap heykelini Sthenelos'a vermişlerdir; benzer şeyleri Dorlar da yapmıştır (**A6,P25**). Pers kralı Kserksēs de Atina kentinden götürdüğü ganimetlerin dışında, Brauron'dan Braurōnia Artemis heykelini götürmüştür; Pausanias bunun gibi başka örnekler de vererek imparator Augustus'un Hellenler ve Barbarlar tarafından uygulanmakta olan bir geleneği izlediğini söyler (**A6,P26**).

Öte yandan, Romalılar'ın Hellas'ın pek çok sanat eserini yağmalamış olması Pausanias'ın eserinin pek çok yerinde yankı bulmuştur.[91] Buradan Pausanias'ın

---

[88] Augustus'un eyaletlerden götürdüğü sanat eserlerine dair bk. Plin. nat. 35,131 ve 36,28.

[89] Aitolia Bölgesi'nde yer alan Kalydōn Kenti sakinleri, M.Ö. 31 yılında yapılan Actium Muharebesi'nin hemen ardından, Octavianus tarafından yeni kurulan Nikopolis'e yerleştirilmiştir. Artemis Laphria'nın tapınağına ev sahipliği yapan Kalydōn Kenti'ndeki pek çok sanat eseri ve hatta tanrıçanın heykeli buradan alınıp Patrai'a götürülmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk. Dietz 2009.

[90] «Haneyi koruyan» anlamına gelen Ἑρκεῖος sıfatı Zeus'a takılan bir *epiteth* olmuştur. Homēros'a göre, Herkeios Zeus'a ait bir sunak her evin avlusunda bulunurdu ve burada ona kurbanlar kesilir, şaraplar sunulurdu. Çünkü Herkeios Zeus'un, evi ve içinde yaşayanları koruduğuna inanılırdı (Nilsson 1940: 66 vd.).

[91] Örneğin; 5,25,8; 5,26,3; 6,9,3; 7,16,8; 7,22,5; 7,22,9; 8,46,1–4; 9,27,3; 9,33,6; 10,7,1 ve 10,19,2.

bu konuyu önemsediği anlaşılmaktadır; özellikle Caligula ve Nero'yu bu hususta sert bir dille eleştirmesi düşünüldüğünde, Augustus'u farklı değerlendirdiği görülür. Pausanias, Caligula ve Nero'nun aksine Augustus'u suçlayıcı bir ifade kullanmamış ve yaptığını eski bir geleneğin devamı olarak değerlendirmiştir. Arafat 1996: 128–129 ise, **A6,P25–26**'yı Pausanias'ın Augustus'u savunucu bir tutumu olarak görmektedir. Ancak, aslında bu pasajlarda ne bir eleştiri ne de bir savunma vardır; çünkü Alcock 1994: 100'ün dediği gibi, heykellerin götürülmesi eylemi uzun süredir zaten var olan bir trendin devamıdır. Öte yandan, Pausanias'ın Augustus'a diğer imparatorlardan farklı davrandığı da ortadadır. Palm 1959: 67'ye göre ise, Pausanias'ın bu pasajlardaki tutumu Augustus'a imparator olduğu için değil; imparatoru Roma'yla özdeşleştirdiği içindir.[92] Ancak Arafat 1996: 129'un da dediği gibi, Palm'ın bu iddiası doğru olamaz, çünkü Pausanias ileriki bölümlerde göreceğimiz üzere, tapınak yağmacılığı ve sanat eserlerinin götürülmesi hususunda Nero ve Caligula'ya Augustus'a davrandığı gibi davranmamaktadır.

Pausanias'ın eserinde Augustus ve yönetimini andığı pasajlara baktığımızda yazarın imparatoru övücü veya yerici hiçbir ifadesinin bulunmadığını görürüz. Diğer imparatorlar söz konusu olduğunda duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinmeyen Pausanias'ın Augustus ve yönetimine karşı tarafsız davrandığını söyleyebiliriz. Öyle ki, Hadrianus ve Antoninus Pius yönetimini açıkça öven Pausanias, Augustus'un Küçükasya ve Hellas'da yaptırdığı mimari yapıların hiçbirinden söz etmemiştir. Halbuki, eyaletlerdeki mimari faaliyetler Hadrianus dışında, hiçbir imparatorun döneminde Augustus'un döneminde olduğu kadar fazla olmamıştır (MacMullen 1959: 209). Augustus Dönemi'nin eyaletlere sağladığı kültürel, dinsel ve finansal katkıların bir sonucu olarak özellikle Küçükasya'da Augustus'a adanmış pek çok sunak ve heykel bulunmaktadır; ancak, Pausanias bunlardan eserinin hiçbir yerinde bahsetmemektedir. Arafat 1996: 118'e göre, Pausanias'ın gününde Küçükasya siyasal açıdan Roma'ya bağlı olsa da, kültürel bağlamda Roma'ya bir bağlılık söz konusu değildi; bu siyasal yapı, halka hissedeceği kültürel bağı dikte ettirmemişti. Küçükasya'nın egemen kültürü Roma İmparatorluk Çağı'nda bile Hellen kültürüydü. Dolayısıyla Pausanias, gündelik yaşamla ilgili pek çok şey dikte eden ama onun gibi diğer Hellen ente-

[92] «Loyalitat gegen den Kaiser war Loyalitat gegen Rom = Caesar'a olan bağlılık Roma'ya olan bağlılık demekti».

lektüellerin kültürel gelişimlerini destekleyen bir Roma'da, güçlü Hellen ambiyansının olduğu bir dönemde yaşadı.

Pausanias'ın Augustus ile ilgili olarak görmezden geldiği bir diğer konu ise, imparatorun Zeus ile özdeşleştirilmesidir.[93] Eserinde Hadrianus'un Zeus ile özdeşleştirilmesine de yer veren Pausanias, Augustus söz konusu olduğunda İmparator Kültü'nü çağrıştıran her şeyden kaçınmaktadır. Pausanias 5,20,9'da Olympia Metroon'unda Roma imparatorlarının heykellerinin bulunduğundan söz eder; ancak, imparatorların isimlerini vermez. Bu heykeller arasında Augustus'un Zeus gibi bezenmiş bir heykeli vardı ve burası İmparator Kültü'ne ayrılmış bir alandı.[94] Roma İmparatorluk Çağı imparatorları ve yönetiminin nasıl algılandığını anlamak için İmparator Kültü'ne bakmak gerekiyorsa, özellikle Küçükasya'da etkin olan İmparator Kültü ile ilgili anlatılardan Pausanias gibi Küçükasyalı bir entelektüelin kaçınması, onun İmparator Kültü konusunda negatif düşündüğünü ve Hadrianus öncesi imparatorlara karşı çok da olumlu bir tutum sergilemediğini gösterir.

Pausanias, elbette, Augustus'un Hellas'ta kayıtlara geçmiş pek çok restorasyon ve mimari faaliyetlerinin hepsinden söz edemezdi. Ancak bazı yapılar vardı ki, Pausanias gibi dikkatli bir gezgin ve gözlemcinin dikkatinden kaçmaması gerekirdi. Örneğin, I. Kitap'ta ayrıntılı bir biçimde anlattığı Atina *Akropolisi*'ndeki Roma ve Augustus Tapınağı. Pausanias'ın İmparator Kültü'nü başlatan bu tapınakları görmemiş olması olasılık dışıdır. Aynı zamanda Parthenōn'un doğusuna inşa edilmiş, mimarisi Ion düzeninde olan bu tapınaktan hiç söz etmemesi ilginçtir.[95] Arafat 1996: 130, Pausanias'ın seçiciliğinin onun Hellen meselelerini, İmparator Kültü'nü çağrıştıran tapınaklara tercih etmesinden ileri geldiğini ve bu seçiciliğinin, a*kropolis*'teki Roma ve Augustus Tapınağı'nı görmezden gelmesinin bir açıklaması olabileceğini düşünmektedir. Ancak nedeni her ne olursa olsun, Pausanias'ın İmparator Kültü konusundaki bu sessizliği, aslında Roma Devleti'nin gücünü görmezden geldiğini göstermektedir.

---

[93] Aslında Zeus, İskender'in merkezi önemini simgelemek için kullanılmış olsa da, Zeus'un yöneticiler tarafından kullanılması ilk olarak II. Philippos'un sikke üzerine bastırdığı armalarda görülmüştür. Aynı şekilde, Augustus da kendisini Zeus olarak sunarken, kendisine siyasal bir kazanç sağlayacak bir imajı kullanmış oldu (Arafat 1996: 120).

[94] Price 1984: 160, fig. 9; Alcock 1993: 190, fig. 69 ve Arafat 1996: 120.

[95] Bu konuda ayrıntılı tartışma için bk. Elsner 1992: 18 ve Arafat 1996: 122–126.

Sonuç olarak, Pausanias Augustus'u iki açıdan anmaktadır: Birinde, onu monarşiyi sağlam zemine oturtan imparator olarak gördüğünü belirtmekte; diğerinde ise, imparatorun kurduğu Nikopolis ve Patrai kolonilerine Hellen kültürünün bir parçası olan heykel ve adakları götürmesinden söz etmektedir. Pausanias'ın açıkça bir tepki göstermeyip geçmişten örnekler vererek Augustus'un bu davranışını doğal görmesinden, onun bundan pek de rahatsız olmadığı anlamını çıkarmak mümkün olmakla birlikte; Hadrianus'a kadar Atina'yı tek ziyaret eden (Cass. Dio 54,9,10) ve Eleusis Gizemleri'ne katılan,[96] Hellas'ta kayda değer pek çok restorasyon yapan[97] ve anıtlar bırakan Augustus'un bu işleriyle ilgili olarak tek kelime etmemesi de öte yandan dikkat çekicidir.

2.2. Caligula Dönemi

Pausanias, Caligula'dan tek bir pasajda söz eder; o da, imparatorun tanrılara karşı işlediği bir suçla ilgilidir (**A6,P27**).

***

Pausanias, Caligula'nın Thespiailılar'ın Eros heykelini yerinden ederek tanrılara karşı büyük bir suç işlediğini ve bunun karşılığında bir asker tarafından öldürüldüğünü ifade eder (**A6,P27**). Görüldüğü üzere, Caligula'nın Pausanias ve eseri için hiçbir önemi yoktur. Zira, Caligula Thespialılar için son derece önemli olan Eros heykelini Roma'ya getirterek büyük bir suç işlemiştir. Heykel, Cass. Dio 60,6,8'in de anlattığı gibi, Claudius tarafından eski yerine tekrar geri gönderilecektir; ancak Nero'nun, heykeli tekrar Roma'ya götürmesi üzerine 80 yılında çıkan ünlü yangınla heykel de yok olmuştur (Habicht 1984: 48). Pausanias'ın gözünde Caligula bir günahkardır ve yaptığının cezasını bulmuştur.

Pausanias'ın Caligula'ya atfettiği cümle, diğer edebî kaynaklar tarafından da doğrulanmaktadır. Suetonius imparatorun Zeus da dahil olmak üzere, ünlü tanrı heykellerinin Roma'ya getirilmesini buyurduğunu ve bu heykellerin yerine kendi kafasını koydurttuğunu söylemektedir.[98]

---

[96] Bk. Suet. Aug. 93 ve Rutherford 2001: 49.

[97] Zanker 1988: 261, Augustus'un Attika'da 80 tapınağın restorasyonunu yaptırdığını ve *IG* II 1035'in de bunu kanıtladığını söylemektedir.

[98] Suet. Gaius 22,2: *Inter quae Olympii Iouis, apportarentur e Graecia, quibus capite dempto suum imponeret*; ayrıca bk. Cass. Dio 59,28,3.

Sonuç olarak; Pausanias'ın Caligula'ya eserinde tek bir cümleyle yer verdiğini ve bunun, imparatorun Hellas ve Küçükasya ile münasebetinin zayıflığından ileri geldiğini söyleyebiliriz.

2.3. Nero Dönemi

Pausanias, **A6,P16**'da Nero'nun Hellas'a armağan ettiği özgürlük hakkından bahseder. **A6,P13; P27–29**'da ise, eski heykelleri ve sanat eserlerini yağmalamasına değinir.

***

Pausanias'ın Nero'yla ilgili önemli bir değinisi; Nero'nun yönetime geçer geçmez, Roma Halkı'na Hellas'ın karşılığında Sardinia Adası'nı vermesi ve bu takastan sonra Hellenler'e özgürlük bahşetmesidir. Pausanias, Nero'nun bu davranışını Platōn'dan yaptığı bir alıntıyla yorumlar ve pek çok büyük suçun yanlış eğitimle bozulmuş soylu ruhlar tarafından işlendiğini söyler; ardından, Vespasianus'un yönetime geçmesiyle bu özgürlüğün sona erdiğini ekler **(A6,P16)**.

Arafat 1996: 141; Pausanias'ın Nero'nun Hellenler'e özgürlük bahşettiğinden söz ettiği pasajda imparatora iltifat ettiğini ve onun *Achaia* Eyaleti'ne özgürlük bahşetmesini bir iyilik olarak değerlendirdiğini düşünmektedir. Ancak Pausanias'ın Nero'nun bu davranışı karşısında herhangi bir duygusunu belli etmediğine; yalnızca Platōn'dan (polit. 491e) yaptığı bir alıntıyla konuyu anlattığına dikkat etmek gerekir.

Nero'nun, 68'de *Isthmia* Oyunları esnasında *Achaia*'ya özgürlüğü armağan ettiği doğrudur. Ancak Pausanias Nero'nun Hellas ziyaretinden ve bu özgürlüğü nerede nasıl bahşettiğinden söz etmez. Elsner 1995: 141'e göre, Nero'nun Hellen halkına özgürlük bahşetmesi, aslında kimin efendi olduğunun kanıtıydı; çünkü, bu özgürlük Nero'dan sonra geri alınmıştır. Belki de, Pausanias için Hellen kimliğinin temel taşı olan özgürlüğün Vespasianus tarafından aşağılayıcı bir şekilde Hellenler'in elinden alınması üzücü bir olay olmuştur ve bu sebeple Vespasianus'la ilgili durumu çok kısa bir şekilde bildirmektedir.

Nero'nun heykelleri ve değerli eserleri yağmalaması konusuna gelecek olursak; Pausanias, *Achaia* halkının Elis Olympiası'na adadığı adakları anlatırken bu adaklar arasında bulunan Odysseus heykelinin Nero tarafından Roma'ya götü-

rüldüğünü söyler (**A6,P13**). Ayrıca Nero, Lysippos'un Thespiailılar'a yaptığı Eros heykelini yerinden götürmüş ve heykelin bir yangınla yok olmasına sebep olarak tanrıya karşı günah işlemiştir; bu günahının yanı sıra Pausanias Nero'nun annesine ve eşlerine karşı da ürpertici suçlar işlediğini söyler (**A6,P27**). Pausanias, imparatorun tapınak yağmacılığı faaliyetlerini sıralamaya devam eder: Nero, en başından beri pek çok insan tarafından istila edilen Delphoi Tapınağı'nı da yağmalamış ve oradaki beş yüz adet tanrı ve insan heykelini kaçırarak saygısızlık etmiştir (**A6,P28–29**). Pausanias bu pasajlarda, Nero'ya ve yönetimine karşı olumsuz duygular beslediğini göstermektedir. Pausanias'ın Nero ile ilgili tüm iddiaları doğrudur ve diğer edebî kaynaklar tarafından da doğrulanmaktadır.[99]

Arafat 1996: 142'e göre, Pausanias Nero için ayrı bir nefret duymaktadır; öte yandan, imparatorun yanlış hareketlerinin imparatorluk yönetiminden kaynaklı olmadığını düşünmekte ve onu *Romanitas*'ıyla değerlendirmemektedir. Her ne olursa olsun, Pausanias Nero'yu üstü kapalı bir şekilde kınamaktadır.

Sonuç olarak, Pausanias'ın Nero'ya olan ilgisi onun heykel ve sanat eserlerini yağmalamasıyla sınırlıdır. Pausanias'ın Nero'yla bu açıdan ilgilenmesinin, Nero'nun Panhellenik objeleri götürmesinden kaynaklı olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü eserinin temel taşı Hellenlik olan Pausanias için imparatorun bu yağmacılığı, Hellen unsurlarının yerinden edilerek o kültür ve kimliğin zarar görmesi anlamına geliyordu.

2.4. Vespasianus Dönemi

Pausanias, Vespasianus'tan tek bir pasajda söz eder; o da, imparatorun, Nero'nun Hellas'a verdiği özgürlüğü yeniden geri almasıyla ilgili olan yerdir (**A6, P16**).

***

Pausanias'ın anlatımına göre, Vespasianus'un Hellenler'in özgürlüğünü geri alma sebebi Hellenler'in Vespasianus'un yönetimi esnasında iç savaşa karışmalarıdır. Bu olay üzerine Vespasianus, Hellenler'in özgürlüğü öğrenememiş ol-

[99] Nero'nun kutsal olana saygısızlığı ve heykelleri çalması, Plinius tarafından da anlatılmıştır; bk. Plin. nat. 34,84.

duklarını söyleyerek tekrar vergi ödemelerini ve bir yöneticiye bağlanmalarını buyurmuştur **(A6,P16)**.

Achaia'nın özgürlüğünün 70'in sonuna doğru Vespasianus tarafından geri alınması Philostr. Ap. 5,41 tarafından sert bir ifadeyle doğrulanmıştır: «Apollōnios, İmparator Vespasianus'u selamlar: Senin Hellas'ı köleleştirdiğini ve kendisini Kserksēs'ten üstün gördüğünü söylüyorlar; halbuki, Nero'dan bile daha aşağıda olduğunun farkında değilsin. Çünkü o, ellerinde tuttuğu özgürlüğü bahşetmesini bilmişti. Sağlıcakla kal!» Tekrar aynı kişiye: «Özgür Hellenler'i köleleştirerek nefret kazandın, benim ırkımdan ne istedin? Sağlıcakla kal!» Tekrar aynı kişiye: «Nero bir oyun esnasında Hellenler'e özgürlük verdi, sense, onları köleleştirdin. Sağlıcakla kal!».[100] Suetonius da, Vespasianus'un *Achaia* ve *Lycia* Eyaletleri'yle, Rhodos, Byzantion ve Samos'un özgürlüklerini hükümsüz kıldığını söylemektedir (Vesp. 8,4).[101]

Elsner 1992: 18, Pausanias'ın Vespasianus'un bu hareketini büyük bir aşağılama olarak gördüğünü düşünür. Bu pasaj aynı zamanda Pausanias için, özgürlüğünü kaybetmiş Hellen halkının Roma egemenliğini kesin olarak kabullenişinin de bir göstergesidir.

2.5. Traianus Dönemi

Pausanias, Traianus'tan tek bir pasajda söz eder. Bu pasajda da, imparatorun yaptığı birtakım işlere değinir **(A6,P12).**

***

Pausanias, Olympia Metroon'unda heykelleri bulunan imparatorların arasında Traianus'un da bulunduğunu söyler ve onun Get halkını zapt ettiğini, Parthlar ile savaştığını ekler. Ardından Roma'da anmaya değer mimari işlerine değinir: Bunların arasında hamamlar, tiyatro ve Romalılar Agorası vardır **(A6,P12)**.

---

[100] Ἀπολλώνιος Οὐεσπασιανῷ βασιλεῖ χαίρειν. Ἐδουλώσω τὴν Ἑλλάδα, ὥς φασί, καὶ πλέον μὲν οἴει τι ἔχειν Ξέρξου, λέληθας δὲ ἔλαττον ἔχων Νέρωνος: Νέρων γὰρ ἔχων αὐτὸ παρῃτήσατο. ἔρρωσο. τῷ αὐτῷ. διαβεβλημένος οὕτω πρὸς Ἕλληνας, ὡς δουλοῦσθαι αὐτοὺς ἐλευθέρους ὄντας τί ἐμοῦ ξυνόντος δέῃ; ἔρρωσο. τῷ αὐτῷ. Νέρων τοὺς Ἕλληνας παίζων ἠλευθέρωσε, σὺ δὲ αὐτοὺς σπουδάζων ἐδουλώσω. ἔρρωσο.

[101] Konuyla ilgili olarak bk. Bosworth 1973.

Eyaletler, Augustus ve Hadrianus dışında en fazla mimari yapıyı Traianus Dönemi'nde görmüş olsa da (MacMullen 1959: 209), Pausanias Traianus'un Hellenler için yaptığı hiçbir şeyden bahsetmemektedir. Bu, yazarın Traianus ve yönetimini olumsuz gördüğü anlamına gelmez; çünkü Traianus'tan fazla söz etmemesi, muhtemelen, imparatorun Hellas'la fazla ilgilenmemesinden ve orada fazla çalışmalarının olmamasından ileri gelmektedir. Fakat bu da imparatorun Hellas'tan habersiz olduğunu göstermez. Zira imparator, Sparta[102] ve Atina'da[103] yaptığı iyiliklerden dolayı *sōtēr* lakabıyla anılmıştır.

Öte yandan Arafat 1996: 158, Metroon'da bulunan Roma imparatorlarından yalnızca ikisinin, yani Traianus ve Hadrianus'un adlarının anılmasını manidar bulmakta ve buradan yola çıkarak, Pausanias'ın bu imparatorlara ve yönetimlerine karşı olumsuz duygular beslemediğini düşünmektedir. Arafat ayrıca, Hadrianus hayranı olduğu apaçık ortada olan Pausanias'ın Hadrianus'un adoptif babası olması münasebetiyle Traianus'a da olumlu duygular beslediğini dile getirmektedir.

O halde, sonuç olarak; Pausanias'ın Traianus ve yönetimini genel anlamda olumlu gördüğünü, imparatorun Hellas'tan ziyade Get ve Parthlar ile meşgul olmasından dolayı, ona eserinde fazla yer vermediğini söyleyebiliriz.

2.6. Hadrianus Dönemi

Pausanias, **A6,P1–6**'da Hadrianus'un Atina'daki imar faaliyetlerine ve kenti refaha kavuşturmasına değinir. Ayrıca, **A6,P7–10; P14–15; P18–19** ve **P30–31**'de, Hadrianus'un diğer Hellen kentlerine yaptığı bayındırlık faaliyetlerini anlatır.

***

Pausanias; Hadrianus'un, Atinalılar'ın *epōnymos*'ları[104] arasında sayıldığını, hiçbir savaşa isteyerek girmediğini, tanrıların tapınaklarını inşa ettirdiğini ve adaklarla donattığını, ister Hellen ister barbar olsun yardım isteyen herkese yardım

---

[102] Bu konuda bk. Cartledge – Spawforth 1989: 105.

[103] Bu konuda bk. Oliver 1983: 103 ve *IG* II^2 3284.

[104] ἐπώνυμος; gerek, tanrıça Athēna'nın Atina'ya kendi adını vermesi gibi, herhangi bir yere, gerekse bir kentin en yüksek yöneticisi gibi görev yaptığı yıla kendi adlarını verenler için kullanılan terimdir. Bu konu hakkında bk. *DNP* 4 (1998) 8 vd., *s.v.* «eponymos» (Graf).

ettiğini söyler ve bu yaptıklarının Atina'da tanrıların ortak tapınağında yazıldığını ekler (**A6,P2**). Hatta Pausanias, imparatorun Atina kentine gösterdiği hayırseverlikten ötürü Atina *Akropolis*'indeki Zeus Eleutherios'un yanında heykelinin bulunduğunu söyler (**A6,P1**).

Pausanias, Hadrianus ve yönetimiyle ilgili olarak özellikle bayındırlık faaliyetleri üzerinde durur. İmparator, Zeus Olympios Tapınağı'nı ve heykelini yaptırmış; bu tapınağa varmadan önce ikisi Thasos Adası taşından, ikisi Mısır taşından yapılma Hadrianus heykeli ve her bir kentten adanmış Hadrianus heykelleri bulunmaktadır (**A6,P3**). Pausanias'ın anlatımında, Hadrianus Atinalılar için başka binalar da yaptırmıştır: Bir Hera ve Zeus Panhellēnios heykeli, tüm tanrılar için ortak bir mabet ve Frigya taşından yapılma yüz sütun; yazar, ayrıca, orada heykel ve resimlerle süslenmiş kitaplarla dolu odaların bulunduğundan ve «Hadrianus» adıyla anılan bir *gymnasion*'un olduğundan da bahseder (**A6,P4**). Pausanias'a göre, Sulla Atinalılar'a karşı yaptığı zalimliğin[105] karşılığını bulmuş ve ölümcül bir hastalığa yakalanmıştır. Atina bir zamanlar, Sulla yüzünden ağır yaralar almıştır; Pausanias'ın gözünde, Atina'nın iyileşmesi ve yeninden canlanması ancak İmparator Hadrianus Dönemi'nde gerçekleşmiştir (**A6,P5**). Son olarak yazar, Atina *Akropolis*'inde yalnızca imparator olarak Hadrianus'un heykelini gördüğünü not eder (**A6,P6**).

Bir Hellen hayranı olarak bilinen İmparator Hadrianus, Atina'yı üç kez ziyarete gelmiş ve bu ziyaretleri esnasında Eleusis Gizemleri'ne katılmıştır.[106] Atina'nın en prestijli dinsel festivallerinden birine katılması, Atina düzeninin gerçek bir üyesi olmak isteyen bir imparator için önemliydi; çünkü Eleusis Gizemleri'ne giriş pek çok Cumhuriyetçi ve imparatorluk şahsiyetinin Atina toplumuna kabul edilme yoluydu (Arafat 1996: 164). Elbette kazanç iki yönlü oldu ol-

---

[105] Roma'nın M.Ö. I. yy.'daki en önemli düşmanlarından biri olan Pontus Kralı VI. Mithridatēs, M.Ö. 89 yılından itibaren, Küçükasya Hellenleri'ni Roma güçlerinden korumak adına, Roma egemenliğine karşı genel bir isyan başlatmıştır. Bunun sonucunda 88 yılında, 80.000 Romalı öldürülmüştür (Ephesos Akşamı). Bunun cezasını vermek üzere Sulla komutasındaki Roma ordusu 87 yılının baharında, Pontus kuvvetlerinin toplanmış olduğu Atina'ya doğru ilerlemiş ve Atina'yı tahrip ederek en sonunda, kenti ve limanı ele geçirmiştir. Pausanias'ın anlatımına göre; Roma ordusunun Atina kuşatmasını tamamladığı haberi Sulla'ya verilince, Sulla Atina'ya gelmiştir. Kendisinin karşısında yer alan Atinalılar'ı Kerameikos'a hapsederek, her onundan birinin kurayla seçilerek öldürülmesini emretmiştir (τοὺς ἐναντιωθέντας Ἀθηναίων καθείρξας ἐς τὸν Κεραμεικὸν τὸν λαχόντα σφῶν ἐκ δεκάδος ἑκάστης ἐκέλευσεν ἄγεσθαι τὴν ἐπὶ θανάτῳ). Sulla'nın Atina'ya yaptıkları hakkında bk. Paus. 1,20,4–7.

[106] Bu konuda bk. Rutherford 2001: 49.

du: İmparator Atinalılık'ın simgesi olan bu gizemlere katılarak Atina'nın bir parçası oldu; Atina da bu gizemlere ev sahipliği yaparak imparatordan pek çok iyilik gördü. Millar 1977: 37'nin de dediği gibi, Atinalılar'ın Eleusis'le olan ilişkisi Hadrianus'un Atina'ya pek çok şey bahşetmesini sağladı.

Arafat 1996: 167'ye göre, Hadrianus'un arzusu «İkinci bir Thēseus» olarak görülmek, yani Atina'nın ikinci kurucusu olmaktı. Yeni bir Thēseus (Νεός Θησεύς) olabilmek için, duyduğu Hellen hayranlığının yanı sıra bir şeyler yapması gerekiyordu; bunun için en uygun alan da bayındırlık faaliyetleriydi. Pausanias'ın **A6,P1–2**'de sözünü ettiği gibi, imparatorun amacına ulaşmış olduğu, Zeus Eleutherios yanında heykelinin bulunmasından ve Atina *epōnymos*'ları arasında sayılmasından anlaşılmaktadır. Hadrianus'un Zeus Eleutherios yanında heykelinin bulunması elbette bir tesadüf değildir. Bu, Atina Halkı'nın (ὁ δῆμος ὁ Ἀθηναῖος) ve Pausanias'ın Hadrianus'a bakışını anlamak açısından oldukça anlamlıdır. Arafat 1996: 167'ye göre, heykellerin *akropolis*'te bu şekilde yan yana dikilmesi, imparator ve tanrı arasında bir bağlantı kurulduğunun göstergesidir.

Ayrıca, Hadrianus heykelinin *Epōnymos*'lar Anıtı'nda da yer alması (**A6,P2**), imparatorun kente yaptığı toplumsal ve ekonomik yardımlardan dolayı ve kenti eski yapıları bozmadan özenle gerçekleştirdiği imar etkinlikleriyle yeniden canlandırmasından dolayı hak ettiği bir şeydir. Böylece Hadrianus, Atina'nın kalbine yerleşmiş ve Atina'nın erken kralları ve kahramanlarıyla, Attalos ve Ptolemaios'la eşit duruma gelmiştir. Shear 1970: 203'e göre; Hadrianus, Atina'yı ziyaret ettiği 124/5 yılında yeni Atina kentinin kurucusu olması münasebetiyle bu onura layık görülmüş ve heykeli öteki *epōnymos* kahramanlarından daha büyük boyutlarda yapılmıştır. Tüm bunlar, Atina'ya en fazla iyiliği dokunmuş imparator olan Hadrianus için büyük ve özel bir övgülerdir. Pausanias'ın da bunu hiç çekinmeden dile getirmesi, Hadrianus ve yönetimininden oldukça memnun olduğunu göstermektedir.

Pausanias'ın bu pasajda (**A6,P2**) Hadrianus'un, tanrıların tapınaklarını inşa ettirdiğini ve adaklarla donattığını, ister Hellen kökenli olsun ister olmasın, yardım isteyen herkese yardım ettiğini ve bu yaptıklarının Atina'da tanrıların ortak tapınağında yazıldığını söylediğinden yukarıda söz etmiştik. Pausanias'ın ortak tapınaktan kastı, Pantheōn'dur. Arafat 1996: 172'ye göre, yazarın bu söylemleri, Atina'nın ve Panhellēnion üyesi kentlerin, imparatorun Doğu politikasında

merkez konumda olduğunu, ayrıca barbarların ve Panhellēnion'a bağlı olmayan Hellen kentlerinin de bu politikaya dahil olduğunu göstermektedir.

Pausanias'ın **A6,P3**'te bahsettiği, Zeus Olympios Tapınağı'na gelince; Arafat 1996: 173'e göre, yazarın bu tapınağı Hadrianus'un adadığını söylemesi ilginçtir. Zira, tapınağın yapımına Peisistratos zamanında başlanmıştır; ancak imparatorun zamanına kadar tamamlanamamıştır.[107] Pausanias burada, Klasik Atina'nın eski geçmişine ait bir yapıya Hadrianus'un başarılı ve şanlı bir son getirdiğini vurgulamak ister gibidir; tapınağın o eski geçmişinden bahsetmemektedir. Belki de, kaleme aldığı metnin odak noktasının Hadrianus'tan uzaklaşmasını istememektedir. Yazar, yaşadığı çağın Atinası'ndaki en gözde yapılarından biri olan bu tapınağın tarihini anlatmak için fırsatı kaçırmış olsa da, bu onun Hadrianus'a odaklandığını göstermektedir. Ayrıca Pausanias bu pasajda imparatorun heykeli için «görmeye değer» (θέας ἄξιον) diyerek, çağdaş bir eser için ilk kez bu sıfatı kullanır. Bu tanımlama, yazarın Hadrianus'a olan hayranlığının göstergesidir.

Arafat 1996: 174'e göre, buradaki Zeus heykelinin altın ve fildişinden yapılması da, Athēna Parthenos'u yapan Pheidias'ın heykelleriyle bağlantılıdır. Hadrianus bu heykelde altın ve fildişi kullanımını yeniden canlandırarak, arkaizmi vurguladığını göstermek ve bu bağı güçlendirerek kendisine dikkati çekmek istemiş olmalıdır. Tüm bunlara ek olarak, Pausanias'ın **A6,P3**'te söz konusu tapınakta Atinalılar'ın ve başka Hellen *polis*'lerinin Hadrianus'a adadıkları heykellerin bulunduğunu söylemesi de, onun imparatora karşı olumlu bir tavrı olarak değerlendirilebilir.

Pausanias'ın **A6,P4**'te Hadrianus'un inşa faaliyetlerini sıralamasıyla Hadrianus Dönemi Atinası'na ait anlatısı sona erer.[108] Ancak, Hadrianus'u açık bir şekilde öven Pausanias'ın, Atina'daki Hadrianus Kemeri'nden bahsetmemesi ilginçtir (Wycherley 1963: 163). Bu yapı 131/2 yıllarına aittir ve Hadrianus'un

[107] Tapınağın yapımı 131/2 yıllarında tamamlanmıştır. Ancak, aslında M.Ö. VI. yy.'da yapımına başlanan bu tapınağın inşaatı 510 yılında durmuş, M.Ö. 174 yılında Antiokhos IV Epiphanēs, bu yapıyı tamamlaması için Romalı bir mimar olan Cossutius'u görevlendirmiştir; ancak kralın ölümünden sonra inşa yarıda kalmıştır. Daha sonra M.Ö. 86'da Atina'yı yağmalayan Sulla, bu tapınağın sütunlarını Roma'ya götürmüştür. Tapınağı en sonunda Hadrianus bitirtmiştir.

[108] Pausanias'ın Atina'da sözünü etmediği diğer Hadrianus yapıları için bk. Arafat 1996: 183.

kente gelişini onurlandırmak üzere yapılmıştır.[109] Kemerin batıya bakan yüzünde bir Thēseus heykeli vardır ve Αἵδε εἴσ᾽ Ἀθῆναι θησέως ἡ πρὶν πόλις, yani «Burası Atina, Thēseus'un kenti» yazar (*IG* III 401); doğuya bakan yüzünde ise, bir Hadrianus heykeli vardır ve Αἵδε εἴσ᾽ Ἀδριανοῦ καὶ οὐχι θησέως πόλις, yani «Burası Atina, Thēseus'un değil, Hadrianus'un kenti» yazar (*IG* III 402).

Pausanias, bazı yapıları atlamış olsa da, Hadrianus'un Atina'daki bayındırlık faaliyetlerinin çoğuna değinerek, imparatorun kenti yeniden canlandırdığını göstermek istemiştir. Öte yandan, yukarıdaki *passus*'lardan anlaşılan o'dur ki, Pausanias, Hadrianus'un yerleşmiş ve ılımlı yönetimini ön planda tutmakta, ancak Roma egemenliğinin olumlu katkılarından hiç söz etmemektedir.[110]

Hadrianus sadece Atina'ya değil tüm Hellen kentlerine yardımda bulunmuştur. Öyle ki, Pausanias imparatorun Hellenler içinde refaha kavuşturamadığı tek kent olarak üzerlerinde tanrıların gazabı olan Megaralılar'ı göstermiştir **(A6,P7)**. Ardından yazar, Hadrianus'un Megara'daki bayındırlık faaliyetlerini anarak, onun tuğladan olan Apollōn'un eski tapınağını beyaz mermerden inşa ettirdiğini bildirir **(A6,P8)**. İmparator, ayrıca, Megara'dan Korinthos'a giden yolu karşıt yönlerden gelen savaş arabalarının gidebileceği kadar geniş hale getirmiştir **(A6,P9)**.

Hadrianus'un Hellas'taki faaliyetleri geniş çaplıdır: Korinthos'ta hamamlar yaptırmış **(A6,P10)**; Stymphalialılar'ın toprağında var olan bir pınardan çıkan suyu Korinthoslular'ın kentine götürmüştür **(A6,P19)**.

Elis'te kışın oynanan *Nemea* Oyunları'nın yeniden başlatılmasını sağlamış **(A6,P14)**, Elis'te Sybarisliler için bir liman yaptırmıştır **(A6,P15)**.

İmparator bunlarla da yetinmemiş, Mantineia'daki eski Poseidōn Hippios Tapınağı'nın yıkıntılarının etrafında eskisine dokunmadan yeni bir tapınak yaptırmıştır **(A6,P18)**.

Phōkis'te ise, Abai Kenti'ne Apollōn için bir tapınak inşa ettirmiş **(A6,P30)**, ayrıca Hyampolis kentinde de bir *stoa* yaptırmıştır **(A6,P31)**.

---

[109] Bu konuda bk. Travlos 1971: 253 ve Adams 1989.

[110] Bu konuda bk. Cohen 2001: 279, n.57

Yukarıdaki pasajlardan anlaşılan o'dur ki, Hadrianus'un canlanmasını sağladığı tek Hellen kenti Atina değildir; Megara, Korinthos, Elis, Mantineia, Phōkis de Hadrianus'un bayındırlık faaliyetlerini yürüttüğü kentlerdir.[111]

Değinilmesi gereken bir diğer husus ise, Hadrianus'un Hellen kimliğinin bir simgesi olan eski tapınak ve yapılara saygı duymasıdır. **A6,P8**'den Hadrianus'un eski tapınakların restorasyonuna önem verdiğini çıkarabiliriz. Pausanias da muhtemelen bunu göstermek için imparatorun Apollōn'un eski tapınağını mermerden inşa ettirdiğini söylemektedir. Pausanias'ın anmaya değer bulduğu diğer restorasyon, **A6,P18**'deki Poseidōn Hippios Tapınağı'dır. Arafat 1996: 185'e göre, geçmişe ait olanın değerini koruma fikri, Hadrianus'un Poseidōn Hippios Tapınağı'nı eski kalıntılara dokunmadan onun yakın çevresinde inşa ettirmesinden bellidir.

Sonuç olarak; Hadrianus'un tüm Hellas'ta bayındırlık faaliyetlerinde bulunarak Hellen kentlerini yeniden canlandırdığını, bunu yaparken de geçmişin izlerini silmediğini söyleyebiliriz. Hadrianus'un kentleri refaha kavuşturması ve Hellen mirasına değer veriyor olması, Pausanias'ın onu ve yönetimini olumlu değerlendirmesi için yeterli sebeplerdir.

2.7. Antoninus Pius Dönemi

Pausanias, **A6,P20**'de, imparatorun başarıyla tamamladığı savaşlardan; **A6,P21**'de deprem sonrası zarar görmüş kentlere ettiği yardımlardan; **A6,P22**'de ise, eyaletlilerin yararı için getirdiği bir uygulamadan bahseder. Yazar, ayrıca, **A6,P23**'te Antoninus Pius'un «İnsanların Babası» olarak anılmasına değinir.

***

Pausanias'ın Hadrianus'tan sonra açık bir şekilde yücelttiği diğer imparator, Antoninus Pius'tur. Yazar; imparatorun Romalılar'ı isteyerek hiçbir savaşa sokmadığını, ancak göçebe Maurisialılar (Mauretanialılar) savaşa başlayınca onları topraklarından sürmek zorunda kaldığını **(A6,P20),** Roma egemenliğindeki Genounia'ya savaş açan Brigantes kabilesini de yok ettiğini söyler. İmpara-

[111] Hadrianus'un yardımının dokunduğu Hellen kentleri sadece bunlar da değildir; bk. Kritsotakis 2008: 37.

tor ayrıca, *Lycia* Eyaleti ve Karia kentlerinin ve Kōs ile Rhodos'un deprem sonrası onarımları için ciddi para yardımlarında bulunmuş, ihtiyacı olan herkese elini uzatmıştır **(A6,P21).**

Pausanias'ın gözünde imparatorun en büyük iyiliği, eyaletlilerin yararı için getirdiği yeni bir uygulamaydı: Önceden, Roma yurttaşı olan eyaletlilerin çocukları Hellen soyundan geliyorsa, bu yurttaşlar servetlerini çocuklarına bırakamıyorlardı; Antoninus Pius bunlara miraslarını kendi çocuklarına bırakabilme hakkını tanıdı. Pausanias, tanrılara layık bir adam olduğu için onun *Pius* adını aldığını söyler **(A6,P22)**. Pausanias, övgüsünü Antoninus Pius'un, Kyros'un lakabı olan «İnsanların Babası» diye anılmaya (πατὴρ ἀνθρώπων καλούμενος) layık olduğunu söyleyerek sonlandırır **(A6,P23)**.

Görüldüğü üzere, Hadrianus ve Antoninus Pius gibi imparatorların getirdiği düzenlemeler sayesinde Roma artık Hellen entelektüelleri için biraz daha katlanılabilir bir yönetim olmuştur. Pausanias'ın Antoninus Pius'u yüceltmesi yerindedir; zira, yukarıdaki pasajlarda dile getirdiği her şey doğrudur ve hiçbir abartı payı yoktur. Bowie 2001: 22'ye göre, Pausanias bu söylemleriyle Antoninus Pius'a asla dalkavukluk yapmamakta; onun mantıklı düzenlemeler getirdiğini söyleyerek dingin bir politika izlediğini düşünmektedir.

Bu pasajlardan yola çıkarak, Pausanias'ın Antoninus Pius yönetimini son derece olumlu değerlendirdiğini söyleyebiliriz.

2.8. Marcus Aurelius Dönemi

Pausanias, Marcus Aurelius'a çok kısa bir pasajda yer vermektedir; bu pasaj, onun kimi halklara cezalarını vermesiyle ilgilidir **(A6,P23).**

***

Pausanias, Marcus Aurelius'un Germenler'e ve «savaş ile haksızlıkları başlatan» Sarmatia halkına cezasını verdiğini söyler **(A6,P23)**. Arafat 1996: 189, bu pasajı 176 yılına tarihlendirmektedir. Bu tarihte, Pausanias artık, gezilerinin sonuna yaklaşmış bulunmaktadır. Yazar aslında Marcus Aurelius Dönemi'nde de yaşamış olsa da, bu zamana pek az değinmiştir. Bu yıllar, Roma İmparatorluğu'nun artık barbar saldırılarına maruz kalacağı ve savaşlara gireceği yıllardır. Hadrianus'un başlattığı dinginlik politikası Marcus Aurelius'un hüküm sürdüğü yıllar-

da bozulmuş ve imparatorluk kapıda yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Pausanias bu konulara hiç girmez. Habicht 1985: 119; bunun sebebinin, Pausanias'ın Roma'nın sarsılmaz gücünden ve sağladığı huzur ortamından emin olmasından ileri geldiğini düşünmektedir.

3. Genel Değerlendirme

Pausanias; İç Savaşlar'ın geride kaldığı, Traianus'un izlediği sınırları genişletme politikasının artık güdülmediği, barış ve huzurun sağlandığı; suikast girişimlerinin, sürgünlerin son bulduğu, imparatorluğun hem Roma aristokrasisine saygı duyduğu hem de egemenliği altındaki herkese önem verdiği bir dünyada yaşadı. İmparatorluğun sınırları durağan ve güvenliydi. Eyaletlerde, özellikle de Pausanias'ın memleketi olan Küçükasya'da ekonomik canlılık son derece üst noktadaydı. Hellen sevdalısı olan imparatorlar bu memleketten fışkıran Sofizm tohumunun Roma'ya girmesine olanak tanıyordu. Bir eyaletten başka bir eyalete gitmek, imparatorluğu bir ucundan öteki ucuna dolaşmak artık zor değildi. Bir zamanlar korsanlarla dolu olan Akdeniz, şimdi yolculuk için oldukça güvenliydi. İşte Pausanias'ın yaşadığı bu çağ, Roma'nın Altın Çağı'ydı!

250 yıldır Roma tarafından yönetilmekte olan *Asia* Eyaleti'nde doğan Pausanias bir Hellendir. Eserinde Hellenlik'e ait değerli gördüğü şeyleri anlatacağını söylemekte ve kendisini Romalı olarak görmemektedir. Ancak, eserinde zaman zaman yaşadığı günü yansıtmakta ve *Principatus* Devri imparatorları hakkında yorumlarda bulunmaktadır. Onun Roma Dünyası'na yaklaşımını anlamamız açısından bu yorumlar önemlidir.

Bowie 1996: 207'ye göre; Pausanias'ın yaşadığı çağ her ne kadar Hellen kültürel yaşamının doruğa ulaştığı bir çağ olsa da, Hellen Dünyası Romalı yöneticiler tarafından yönetilmektedir. Gününün diğer düşünürlerinde olduğu gibi, Pausanias da kendi milleti için, Roma'nın yükselişinden ve Akdeniz Havzası'na egemen oluşundan kaynaklanan kayıp ve kazançlar üzerinde kafa yormuştur. Ancak, yazarın tepkilerini izlerken, coğrafi ve sosyal açıdan kökenini ve entelektüel konumunu da unutmamak gerekir.

Pausanias'ın eserinde sıkça andığı imparatorlar; Augustus, Nero, Hadrianus ve Antoninus Pius'tur. *Principatus*'u sağlam zemine oturttuğunu düşündüğü

Augustus'un ne imar faaliyetlerine ne de yönetim organizasyonuna kazandırdıklarına değinir. Elbette, bunda Augustus'un faaliyetlerinin, yazarın gençliğini geçirdiği dönemin imparatorları olan Hadrianus ve Antoninus Pius'tan çok daha önceki zaman dilimine ait olmasının payı vardır.

Yaşadığı zamanın öncesindeki, bu yönetim sistemine ait olan imparatorlardan en çok Nero'ya atıfta bulunur. Bu pasajlardan yalnızca birinde (**A6,P16**), onu Hellenler'e 68'de özgürlük verdiği için övmüştür. Ancak diğer pasajlarda,[112] eski Hellen tapınaklarını yağmaladığı ve yerlerinden ettiği için Nero'ya karşı öfkelidir. Çünkü Pausanias için bir Roma imparatorunun Hellen tanrılarına gösterdiği saygısızlık aslında Hellen kimliğine duyduğu saygısızlık anlamına gelmektedir. Nero'dan sonra, anmaya değer mimari işlerde imzası olması itibariyle Traianus'u da yalnızca bir pasajda (**A6,P12**) zikretmektedir.

Pausanias'ın eserinin bütününe bakıldığında; yazarın, yaşadığı günün imparatorlarını yücelttiği göze çarpmaktadır. Anlatısında işlerine en fazla yer verdiği imparator, Hadrianus'tur. Onun Hellen tanrılarına saygı duyması, Hellen kültürüne ve mirasına fazlasıyla sahip çıkması, bayındırlık faaliyetleriyle başta Atina olmak üzere tüm Hellen kentlerini canlandırması Pausanias'ın Hadrianus Dönemi'ni olumlu görmesi ve yüceltmesi için yeterli sebeplerdir. İmparatorun özellikle bayındırlık çalışmaları üzerine yoğunlaşır ve bunları modern yapılar olmasına rağmen hevesle anlatır. Öte yandan Pausanias, Hadrianus'u andığı pasajlardan yalnızca birinde (**A6,P2**), imparatorun politikasının diğer yönlerine de kısaca değinmiştir. Bowie 1996: 224, bu konuya dikkat çekmiş ve Pausanias'ın, Hadrianus'un diğer Hellen entelektüellerini kendisine hayran bırakan yönlerinden, sofistlere ve ozanlara verdiği ödüllerden hiç söz etmediğini söylemiştir. En ilginci de, imparatorun Atina'yı bir başkentmiş gibi organize edip tüm Hellen dünyasını birleştirmeyi amaçlayarak kurduğu *Panhellēnion*'dan[113]

---

[112] **A6,P13** ve **P27–29**.

[113] Hellen halkını Roma için turistik bir toprak parçasından ibaret görmeyip onu imparatorluğun ayrılmaz bir parçası olarak değerlendiren Hadrianus'u diğer imparatorlardan ayıran şey budur. Çünkü imparator, Hellen kültürünün entegrasyonu ve Roma hassasiyetleri arasındaki dengeyi sağlayarak Doğu ve Batı arasında bir bağlantı kurmak istemiştir. İşte imparator, bu çabalarının doruk noktası olarak 131/2 yılında *Panhellēnion*'u kurdu ve başkenti Atina yaptı. Bu birlik, Hellenler'in kendilerini Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olarak görmelerini sağladı. Öte yandan, Hadrianus'un amacının Hellenler'i siyasal bağlamda birleştirmek olmadığını, onları kültürel açıdan birleştirmeye çalıştığını unutmamak gerekir. *Panhellēnion*'un siyasal rolünün olmadığını; kültürel rolünün ise, festivaller, oyunlar ve İmparator Kültü olduğunu söyleyebiliriz. (Kritsotakis 2008: 39–42; 53 vd.). Bu birliğin kurulması

(Hellen Birliği) hiç söz etmemiş olmasıdır. Halbuki *Panhellēnion*, Hadrianus'un Hellenler'e karşı yürüttüğü politikada anahtar sözcüktür.

Pausanias'ın övmeye değer bulduğu diğer imparator Antoninus Pius'tur. Onu babası Hadrianus gibi dingin bir politika izlediği için ve yabancı evlilik yapan bir Hellen'in mirasını kendi çocuğuna bırakabilme hakkı tanıdığı için göklere çıkarır.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse; Arafat 1996: 202; 207, Pausanias'ın Romalılar'a olumsuz bakmadığını ve Augustus'un sistemi olan *Principatus*'u onayladığını düşünmektedir. Palm 1959: 73 vd. ise; Pausanias'ın Hellas'ın güçten düşmesinde Romalılar'ı değil, Philippos'u ve Makedonlar'ı suçladığını iddia eder; ayrıca, Pausanias'ın Romalılar'ın Hellenler'in iç işlerine müdahil olması konusunda nötr ve tarafsız olduğunu söyler; Pausanias'ın Romalılar'ı bireysel olarak kınamasından[114] yola çıkarak, Roma hakkında özgün bir görüşünün olmadığını düşünür.

Habicht 1985: 124 ise, Pausanias'ın kendi yaşadığı dönemdeki imparatorları övdüğünü; çünkü, bunların uzlaşma sağlayarak Roma egemenliğini kabul edilebilir kıldığını; ancak, Pausanias'ın Roma egemenliğinin Hellenler için doğal ya da mantıklı olduğunu asla düşünmediğini ifade eder. Habicht 1985: 125, ayrıca Pausanias'ın övgüsünün Aristeidēs'in övgüsüyle kıyaslanamayacağını; Pausanias'ın, gününün imparatorlarından gerçekten memnun olduğunu dile getirmektedir. Çünkü Pausanias için Romalı yöneticiler ne kadar özgür bir politika yürütse de ve Hellen elitine Roma yurttaşlığı bahşetse de, Hellen olan Hellendir, Romalı olan Romalıdır!

Swain 1996: 353; Pausanias'ın Roma yönetimine genel bir düşmanlık beslemese de, bakışını olumsuz görmekte ve Roma'nın Hellas üzerindeki egemenliğinden hoşlanmadığını düşünmektedir. Ona göre, Pausanias Romalılar tarafından yapılan iyilikleri bir sistemin icraatı olmaktan ziyade kişisel yardım şeklinde görmektedir.

Hellenler için çok önemlidir. Çünkü, Hellen kentlerinin Hellen olmayanlarla ilişkilerinin arttığı bir dönemde, bu efsanevi ilişkiler ağı sayesinde kendi kimliklerini bulmalarına olanak sağlamıştır (Elwyn 1993: 267). *Panhellēnion* konusunda detaylı bilgi için bk. Spawforth 1999 ve Romeo 2002.

[114] Örneğin, Pausanias Romalılar ve Hellenler arasındaki uyumu kendi çağındaki imparatorlara bir övgü olarak anlattığı dizelerde Caligula ve Nero'yu kötüler.

Pretzler 2007: 28 ise; Pausanias'ın Roma yönetimine karşı tutumunun tek bir çizgide olmadığını, Hadrianus öncesi yöneticilere dair yaptığı göndermelerde olumsuz olduğunu ve Romalı yöneticilerin eski sanat eserlerini yağmalama eylemini eleştirdiğini söylemekte ve yazarın yalnızca kendi çağındaki imparatorları övdüğünü düşünmektedir.

Pausanias *Principatus*'un sağladığı huzur ortamında güvenle seyahat ederek Hellenlik'in simgesi olan anıtların unutulmasını önlemek istemiş ve böylece Hellen kimliğini yeniden canlandırmıştır. Aslında Pausanias'ın seyahatleri hem Hellenler için hem de Roma İmparatorluğu için bir kazançtır. Çünkü Hutton 2005: 31; seyahat etmenin Roma egemenliğinin sadece Akdeniz'e sağladığı avantajlardan faydalanmak anlamına gelmediğini, aynı zamanda bu egemenliğin ebedileşmesine katkıda bulunduğunu söylemektedir. Pausanias özgürce seyahat ederek hem yaşadığı çağın yöneticilerinin başarısına ayna tutmakta hem de Roma egemenliğindeki Hellenler'in kültürel üstünlüklerine katkıda bulunmaktadır.

Sonuç olarak; Roma'nın Altın Çağı'nda yaşayan Pausanias'ın eserini Hellen Klasik geçmişinin anıtlarına, tapınaklarına ve mitolojik öykülerine adadığını; amacına uygun olarak Roma İmparatorluk Çağı yapılarından fazla söz etmediğini söyleyebiliriz. Öte yandan, bunun tek istisnasının yönetiminden oldukça memnun olduğu Hadrianus olduğunu ve onun bayındırlık faaliyetlerini hevesle anlattığını; ancak, bunlara değinirken bile her zamanki seçiciliğini koruduğunu ve kimi yapılardan söz etmediğini görürüz. Yazar, Hellenlik'e ait şeyleri anlatmak için çıktığı yolda ara ara *Principatus* Devri imparatorlarından da söz etmiş ve bu imparatorların yönetimlerine ilişkin olan kendi duygularını yansıtmıştır. Yazarın Cumhuriyet Devri'nden hiç hoşlanmadığını; öte yandan *Principatus* Devri'nden özellikle de Antoninuslar'ın yönetiminden son derece memnun olduğunu söyleyebiliriz.

A7
AELIUS ARISTEIDES
(117 – 181)

PP **A7,P1–84**

ORI Mysia/Hadrianoutherai

TEM 117 – 180

PRO *PIR*^{2} A 145; *RE* I (1894) 490, *s.v.* «Aelius, no. 26» (Von Rohden); II (1895) 886–894, *s.v.* «Aristeides, no. 24» (Schmid); *KP* 1 (1979) 88, *s.v.* «Aelius, no. II 1» (Hanslik); 557–559, *s.v.* «Aristeides, no. 3» (Gärtner); *DNP* 1 (1996) 172, *s.v.* «Aelius, no. II 2» (Eck); ibid. 1096–1100, *s.v.* «Aristeides, no. 3» (Bowie – Sigal); *LA* 1 (1970) 172–174, *s.v.* «Aristeides, no. 1.A.» (Spoerri); *OCD*^{4} 154 vd., *s.v.* «Aristides, Publius Aelius» (Dodds – Trapp)

LIT Cadoux 1938: 265–284; Oliver 1953; Bleicken 1966; Behr 1968; Bowersock 1969; Behr 1981; 1986; 1994; Swain 1996: 254–297; Stertz 1994; Jones 2008; Fontanella 2008; Pernot 2008; Yakut 2015

1. Yaşamı ve Eserleri

Roma İmparatorluğu'nda yaşamış Hellen kökenli usta hatip Publius Aelius Aristeidēs, Hadrianus'un imparatorluk tahtına çıktığı yıl olan 117'de, imparator tarafından Mysia'da bir *polis*'e dönüştürülen ve Hadrianoutherai adını alan kentte (Balıkesir) doğdu. Kentin varlıklı isimlerinden olan babası Eudaimōn, yakın çevredeki bir Zeus Tapınağı'nın rahibiydi. Aileye 123 yılında Hadrianus tarafından vatandaşlık hakkı verildi. Aristeidēs, önce Smyrna'da Kotyaionlu (= Kütahyalı) Aleksandros'tan ders aldı; sonrasında ise, Smyrnalı Polemōn, Pergamonlu Claudius Aristoklēs ve Atinalı Hērōdēs Atticus'tan ders alarak eğitimini en iyi şekilde tamamladı. 141'de hatip olmaya karar veren Aristeidēs, eğitim için Mısır'a bir yolculuk yaptı; bu yolculuk sırasında hastalanınca iyileşmeden 142 yılının Nisan ayından önce Smyrna'ya döndü. 143 yılında bir mahkemede söylev vermek üzere Roma'ya gitmek için yolculuğa çıktı; ancak tekrar hastalandı ve bir türlü iyileşemedi. Rüyasında Tanrı Asklepios tarafından davet edildiğini görmesi üzerine tedavisini 145 yılında Pergamon'daki Asklepion Tapınağı'nda sürdürdü. İki yıl boyunca bu tapınakta inzivaya çekildi. Asklepios ile rüyalar yoluyla görüşmeye devam etti ve bu görüşmelerin ayrıntılarını günlük şeklinde tutarak 130 rüyasını «Kutsal Sözler» (Ἱεροὶ Λόγοι) adı altında yayımladı. Aristeidēs burada bulunduğu sırada, Romalı elit sınıfa mensup kişilerle ta-

nışma olanağı buldu. Böylece 147 yılında söylevciliğe geri dönmüş oldu; ayrıca, *Asia* Eyaleti yüksek meclisi (κοινὸν τῆς Ἀσίας) tarafından başrahipliğe layık görülerek Smyrna'da vergi denetmenliğine atandı. Fakat bunun gibi kendisine verilmek istenilen başka birçok görevi reddederek kendisini yalnızca söylev vermeye ve öğrenci yetiştirmeye adadı. 154 yılında Hellas'a doğru bir geziye çıktıktan sonra soluğu Roma'da alarak söylevlerinin doruk noktası olan «Roma Söylevi»ni (Εἰς Ῥώμην) dile getirdi. Para almadan pek çok öğrenci yetiştiren Aristeidēs, 165 yılında yakalandığı su çiçeği hastalığından kurtulmasına rağmen, sonraki on yıl boyunca sağlık sorunlarıyla uğraştı. 176'da Marcus Aurelius'un da hazır bulunduğu Smyrna'ya gitti. Ertesi yıl Smyrna'dan ayrılırken meydana gelen büyük bir deprem sonucunda kent yıkılınca, Smyrna'nın yeniden ayağa kaldırılması için Marcus Aurelius'a mektup yazarak kent için büyük bir yardım koparmayı başardı. Bu nedenle Smyrna halkı Aristeidēs'in onuruna bir anıt dikerek ona «Smyrna'nın Kurucusu» adını verdi. Aristeidēs, ömrünün son yıllarını ise Mysia'da geçirip 180'li yıllarda öldü.[115]

Hellen kimliğinin siyasal alandan ziyade kültürel alanda kendini gösterdiği II. yüzyılda (Swain 1996: 89), dönemin en ünlü hatiplerinden Aelius Aristeidēs'in Roma devlet yapısını ve imparatorlarını övdüğü söylevlerini, Antoninus Pius Dönemi'ne ait olanlar ve Marcus Aurelius ile Lucius Verus Dönemi'ne ait olanlar olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Hatibin bu bağlamda Antoninus Pius Dönemi'nde kaleme aldığı söylevleri şunlardır: Or. 1: *Panathēnaikos* (Παναθηναικός),[116] or. 24: «Rhodoslular'a: Homonoia Üzerine» (Ῥόδιοι περὶ ὁμονοίας), or. 25: *Rhodiakos* (Ροδιακός), or. 26: «Roma Söylevi» (Εἰς Ῥώμην). İmparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus Dönemi'nde kaleme aldıkları ise şunlardır: or. 23: «Kentlere: Homonoia Üzerine» (Περὶ ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν), or. 27: «Kyzikos'taki Tapınak Üzerine Övgü» (Πανηγυρικός ἐν κυζίκῳ περί τοῦ ναοῦ). Bunların dışında hatibin *corpus*'unda yer alan, kimi araştırmacılar tarafından Antoninus Pius veya Marcus Aurelius'a ithafen övgü niteliğinde kaleme aldığı düşünülen, kimi araştırmacılar tarafından ise, söylevin Aristeidēs'e ait olmadığı ve

---

[115] Bk. Yakut 2015: 490, n. 2.

[116] Söylevin tarihi tam bilinmemekle birlikte 155 veya 167 olarak tarihlendirilmektedir. Behr'e göre (1968: 87 vd.; 1986: 428, n.1) söylev 155 yılında Antoninus Pius zamanında oluşturulmuştur. Oliver'a göre ise, (1968: 32–34) 167 yılında Marcus Aurelius Dönemi'nde oluşturulmuştur. Tezimizde bu söylev, Behr'in görüşü izlenerek Antoninus Pius Dönemi'ndeki söylevler altında ele alınacaktır.

III. yy.'a ait olduğu düşünülen bir söylev bulunmaktadır: or. 35: «İmparator'a Söylev» (Εἰς βασιλέα).

Yukarıda adı geçen söylevlerin Roma İmparatorluğu'na övgü içeren pasajlarını incelemeye başlamadan önce, bu söylevler hakkında kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır:

Aelius Aristeidēs'in *Panathēnaikos* adlı söylevi (or. 1), bir *Panathēnaia* Şenliği'nde muhtemelen Antoninus Pius (155) veya Marcus Aurelius (167) döneminde oluşturulmuştur. Aristeidēs bu söylevinde Atina'nın üstün niteliklerini sunmayı amaçlayarak, kenti mitolojik zamanlarından M.Ö. 338 yılına yani Makedonya İmparatorluğu'nun Atina üzerinde kurduğu egemenliğe kadar (Khaironeia Muharebesi) ele almaktadır. Bu söylev gerçek bir Atina *encomium*'udur.[117] Aristeidēs'e göre, Atina'nın üstünlüğünün temelinde siyasal ve askerî bir üstünlük yoktur; Atina'nın gerçek üstünlüğü dilinde, edebiyatında, kültüründe, eğitiminde ve yaşam tarzındadır. Aristeidēs Atina'nın, düşmanlarına karşı zafer kazanmasını sağlayan deniz gücünden de sıkça bahsetmektedir;[118] ancak, Atina'nın asıl zaferi, sadece kendi coğrafyasıyla da sınırlı olmayan kültürel zaferidir. Aristeidēs, Klasik yazarların çizgisinden ayrılmayarak[119] Atina'ya methiyeler düzerken, bir kaç pasajda Roma İmparatorluğu'nun gücüne de değinmiştir. Bu söylevde, hatibin Hellen kültürüne duyduğu sempati ve Atina'nın geçmişine olan hayranlığı göze çarpmaktadır.

---

[117] *Encomium,* bir kişiyi veya bir şeyi övmek amacıyla yazılmış yazı veya söylenmiş söz. Aristeidēs'in *Panathēnaikos* adlı söylevinde (or. 1) Atina'ya yaptığı övgüyü şu şekilde özetleyebiliriz: Atina'nın Gizem Törenleri'ne ev sahipliği yaptığına dair: 1,330; 341; 342; 373 ve 399; Atina'nın tanrı soyundan geldiğine dair: 1,38; 62; 154 ve 404; kent halkının tanrılara gösterdiği hürmet: 1,21; 154; 155; 338; 341; 354; 363; 364 ve 372; Atina'nın tanrılardan armağan aldığına dair: 1,9; 12; 19; 21; 32; 34; 38; 40; 44; 45; 46; 47; 48; 217; 333, 338; 339, 340; 363; 366; 382 ve 399; tanrıların kente sahip çıkmak için birbirleriyle yarışmaları: 1,40; 41; 42 ve 43; Atina'nın Hellas'ın kalbi olduğuna dair: 1,14; 61 ve 401; Atina'nın kutsal bir toprak olduğuna dair: 1,25; 31; 34; 35; 36; 37; 47; 51; 401 ve 403; Atina'nın kült kuran ilk kent olduğu: 1,35; 50; 51; 88; 360 ve 374; Atina'nın en güzel oyunlara sahip olduğu: 1,38; 362; 375 ve 395.

[118] or. 1,39; 105; 108; 109; 118; 123; 125; 128 ve 242.

[119] Aristeidēs bu söylevde, Klasik Gelenek'in çizgisinden ayrılmamış ve Atina Kenti'ne övgüsünü yaparken klasik yazarları model almıştır. *Panathēnaikos* adlı söylevi özellikle de Isokratēs'in *Panēgyrikos*'unu (or. 4) anımsatmaktadır. Atina kentinin gizemlere ev sahipliği yapmasına ilişkin bk. Isokr. paneg. (or. 4) 28–29; Atina kentini tanrıların sahiplenmesine ilişkin bk. Isokr. paneg. (or. 4) 29; Isokr. panath. (or. 12) 125; Atina kentinde yapılan oyunların ve kurban şenlikleri için bk. Thuk. 2,38; Isokr. paneg. (or.4) 45–46; Atina kentinin soyunun tanrılara dayandığına ilişkin bk. Isokr. Panath. (or. 12) 124 ve 206.

Aristeidēs'in «Kentlere: Homonoia Üzerine» (or. 23) adlı söylevi muhtemelen 167 yılında Pergamon'da *nuncupatio votorum*[120] kutlamaları esnasında yapılmıştır (Behr 1981: 365, n.1). Bu söylevde hatip, *Asia*'nın en gözde üç kenti olan Pergamon, Ephesos ve Smyrna'yı kendi içlerindeki *homonoia* konusunda yüreklendirmektedir. Çünkü bu kentlerin birbirleriyle girdiği rekabetten ötürü iç düzen bozulmuştur.[121] Hatibe göre, eğer kentler aralarında bir *homonoia* sağlayamayıp siyasal düzene zarar vermeye devam ederlerse Hellen dünyasının rahatı kaçmakla birlikte, Roma İmparatorluğu'nun getirdiği barış ve dinginlik de tehlikeye girmiş olacaktır. Bu sebeple Aristeidēs bu söylevi vererek halkları uyarmaya ve durumu düzeltmeye çalışır.

Hatip «Rhodoslular'a: Homonoia Üzerine» (or. 24) adlı söylevini Smyrna'dayken, *Rhodaikos* (or. 25) söylevinden yaklaşık olarak 5 yıl kadar sonra oluşturmuştur (Franco 2008: 218; 238). Bu da 147–149 yıllarına tekabül etmektedir.[122] Rhodos'ta 142 yılında korkunç bir deprem olmuştur; Aristēides bu deprem esnasında Mısır'da bulunmaktadır (Jones 1990: 515). Aristeidēs'in aktarımına göre, kendisi Mısır'dayken Rhodoslu elçiler oraya gelmişlerdir ve hatip depremi bu elçiler tarafından öğrenmiştir (or. 24,3). Rhodos depreminden 5 yıl sonra bu sefer Rhodoslu elçiler yaşanan iç karışıklıklardan dolayı yardım istemek üzere Aristeidēs'e gelmişlerdir (or. 24,3). Kendisi bu esnada muhtemelen Pergamon'da bulunmaktadır (Franco 2008: 220). Bu söylevde Rhodos depremine kısa bir değinme yapar, ancak asıl konu kentin yaşadığı deprem değil, iç bunalımdır;[123] bundan dolayı da Rhodos halkının yüreklendirilmeye ihtiyacı vardır (Franco 2008: 220). Hatip, öncelikle *homonoia*'nın önemi üzerinde durarak kentler için en iyi şeyin bu olduğunu vurgular; Aristeidēs'e göre *homonoia* yurttaşları ve toplumları güvende tutmanın tek yoludur (or. 24,4–9). *Homonoia* bozulduğunda, düzensizlik, kargaşa yaşandığında yurttaşların ve toplumların başına gelecekler aynı değildir. Böyle bir davranış sonucunda yurttaş bedelini

---

[120] İmparatorluğun ya da yeni yılın esenliği için adaklar adanarak yapılan bir kutlama.

[121] Bu yüzyıllarda *Asia* kentleri arasında üstünlük yarışı yaygındı; bk. Cass. Dio 52,37,10 ve Dion Chrys. or. 34,48.

[122] Behr 1968: 73 vd.'na göre 149 yılında oluşturulmuştur.

[123] Aristeidēs, Rhodos halkının II. yy.'da ne gibi sıkıntılar yaşadığı konusunda bilgi vermemektedir. Ancak kriz nedeninin, sikkenin düşen değerinden ötürü adanın ekonomik durumunda yaşanan gerileme olduğu düşünülmektedir; Rhodos sikkelerinin imparatorluk döneminde düşen değeri konusunda bk. Head 1897: CXVII; Kromann 1988: 213–217 ve Ashton 1996: 41 vd.

kendi öder, adını lekelemiş olur; oysa, anlaşmazlığa düşmüş bir kent bedelini iki katı öder (or. 24,11–12). Daha sonra, Aristeidēs Hēsiodos'tan, Solōn'dan örnekler vererek dostluğun, birlik olmanın önemini göstermeye çalışır (or. 24.,4–15). Uyumsuzluğu ve anlaşmazlığı ise kentin bir hastalığı olarak gösterir (or. 24,16). Hastalıklar nasıl bedene zarar veriyorsa bunun da kente zarar verdiğini söyler (or. 24,18). Ona göre, barış zamanında huzursuzluk çıkarmak savaşa girmekten bile daha kötüdür (or. 24,19). Hatip, Rhodos halkının özgür olduğunu ve bu özgürlüğünü kaybetmek istemiyorsa dikkatli olması gerektiğini vurgular. Çünkü eğer Romalı yöneticileri kızdırırlarsa, özgürlüklerini kaybedecekleri uyarısında bulunur (or. 24,22). Aristeidēs, tek bir imparator ve herkes için ortak yasalar varken, insanlar dilediği kadar özgürken, siyasete atılma ve seyahat edebilme gibi haklara sahipken, Rhodos halkının kendi içinde karışıklık yaşamasına anlam verememekte ve bu davranışı çılgınlık olarak görmektedir (**A7,P9**). Dolayısıyla, Rhodos halkı içte yaşanan karışıklıklara son vermeli ve Roma hegemonyası altında birlik, uyum içinde yaşamayı bilmelidir. Aristeidēs'in Rhodoslular'a verdiği bu söylev, bir uyarı niteliğindedir.

Aristeidēs *Rhodiakos* (or. 25) adlı söylevini ise[124] Rhodos'ta muhtemelen 142 yılında meydana gelen korkunç depremden sonra oluşturmuştur.[125] Keil'in iddialarının aksine (1898: 72, 87 apparatus), Jones 1990: 514'e göre, Aristeidēs depremin meydana geldiği esnada Rhodos'ta değildir; muhtemelen Mısır'da Aleksandreia'dadır ve felaketi Rhodos'tan gelen bir elçiden öğrenir (or. 24,3). Hatibin amacı, depremle harap olan kentin anısını yaşatmak ve geride kalanları teselli etmektir (Franco 2008: 218). Bu esnada sıkça Rhodos'un sahip olduğu güzellikleri över. Franco 2008: 223'e göre, geçmişin parlak günlerini hatırlamak, Rhodoslular'ın ahlaki açıdan güçlenmelerini sağlayacaktı. Bu nedenle Aristeidēs, önce kenti yüceltir ve ardından Rhodoslular'ın başına gelen felaketi anlatmaya başlar. Yaşanan bu depremi felaketlerin en büyüğü sayar ve depremi kendisi de yaşamış gibi capcanlı betimler (or. 25,19–25). Ardından Rhodos halkını teselliye başlar. Amacı bu felaketin katlanılabilir olduğunu göstermektir.

[124] Aristeidēs'in söylevlerinin edisyonunu yapan Keil (1898) bu söylevin Aristeidēs'in üslubuyla örtüşmediğini, Aristeidēs tarafından oluşturulmamış olabileceğini iddia etmiş ve söylevi edebî açıdan zayıf, tarihsel açıdan değersiz görmüştür (1898: 72; 79; 87 ve 91). Oysa bu söylevin üslubu Aristeidēs'inkiyle tamamen örtüşmektedir ve Aristeidēs c*orpus*'undaki metinlerden farklılık göstermemektedir. Keil'in iddialarının tersini savunan Jones'un tartışması için bk. Jones 1990.

[125] Tarihlendirme için bk. Behr 1981: 371.

Atalarının yaptıklarına kıyasla daha iyi durumda olduklarını, en azından kentin yeniden restore edilebileceğini (or. 25,51–53); Roma yönetimiyle gelen barış ve huzur sayesinde bu acıyı unutacaklarını söyleyerek onları sakinleştirmeye çalışır.

Hatibin tamamıyla Roma'ya yer verdiği «Roma Söylevi» (or. 26) ise, 144 yılında İmparator Antoninus Pius huzurunda, Roma İmparatorluğu yönetimini ve siyasal düzenini göklere çıkaran bir *encomium*'dur. Söylevin amacı dinleyiciyi eğlendirmek değil, imparatorluğun gerçek değerini göstermektir. Söylevin yapıldığı dönem muhtemelen Roma'nın kuruluşunun yıl dönümüdür ve yapımı 121 yılında tamamlanan ve dünyanın yeniden doğuşunu (*renovatio*) simgeleyen *templum urbis*'te bunun şerefine kutlamalar yapılmaktadır. Aristeidēs de burada yaptığı söylevinde Roma'dan *kozmogonia*'nın yaratıcısı Eros'muş gibi bahseder; zira söylevde Antoninus Pius dönemiyle birlikte Altın Çağ'ın (*saeculum aureum*) başladığını ve dünyanın yeniden doğduğunu vurgulayarak imparatorluğun sonsuza dek sürmesi için dua eder (Oliver 1953: 887).

Aristeidēs, bu söylevinde şöyle bir kompozisyon oluşturmuştur: Roma Devleti'nin görkeminden bahsettiği açılış cümleleri (or. 26,1–13); Roma İmparatorluğu'nun güttüğü politikanın farklılığının ve üstünlüğünün en iyi şekilde anlaşılması için geçmişin akıllara kazınan büyük imparatorluklarının (Pers ve Makedonya İmparatorluğu) sahip olduğu yönetim biçimlerinin ve anayasal düzenlemelerinin incelenmesi (or. 26,14–27); Roma İmparatorluğu'nun devlet yönetim politikasını kıyaslama (or. 26,28–39); Hellen *polis*'lerindeki eksikliğin Roma'da olmadığını göstermek açısından Hellen *polis*'lerinin siyasi yapısından söz etme (or. 26,40–57); dünya tarihininde iz bırakmış eski uygarlıkların devlet politikalarıyla yapılan karşılaştırmadan sonra, Roma devletinin eşi benzeri görülmeyen siyasal düzenini gözler önüne serme ve imparator Antoninus Pius ile yönetimini yüceltme (or. 26,58–109).

Aristeidēs, Marcus Aurelius ve Lucius Verus yönetimini göklere çıkardığı «Kyzikos'taki Tapınak Üzerine Övgü» (or. 27) söylevini ise, Kyzikos'taki Hadrianus Tapınağı'nın 150–160 yılları arasında yaşanan depremde[126] gördüğü hasa-

[126] 123 yılında Kyzikos Kenti'nde bir deprem yaşanmıştır. Ertesi yıl, İmparator Hadrianus, kenti ziyaret ederek büyük bağışlarda bulunmuş ve bir tapınak inşa ettirmiştir. Tapınağın inşası 139 yılında bitmiş ve 13. Olimpiyat oyunlarında Hadrianus onurlandırılmıştır (Ashmole 1956: 180). VI. yy. tarihçisi Malalas (11,16) da Hadrianus'un imparatorluğu sırasında Kyzi-

rın giderilmesi sebebiyle 166 yılında bir kutlama amacıyla oluşturmuştur. Bu söylevde, kentin büyüklüğünü ve iyi talihini över, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olarak imparatorların uyumlu ve bilgin yönetimi altında yaşadıkları için onları kutlar ve komşularıyla uyum içinde yaşayarak imparatorluğun getirdiği kazançlardan faydalanmalarını tavsiye eder. Ayrıca söylev, Hadrianus Tapınağı'nı uzunca anlatır (Delaine 2002: 205).

Aristeidēs *corpus*'unda 35. sırada yer alan «İmparator'a Söylev»in Aristeidēs'e ait olup olmadığına şüpheyle yaklaşılmış ve söylevde bahsi geçen imparatorun kim olduğu konusunda epey tartışılmıştır. El yazmaları söylevin Aristeidēs'e ait olduğunu söylemektedir. Ancak Aristeidēs uzunca övgü yağdırdığı imparatorun kim olduğunu belirtmemektedir. Jones 1972: 139, 150'ye göre, sözü geçen imparator tartışmasız Antoninus Pius'tur ve Aristeidēs 144 yılında Roma'ya geldiğinde Antoninus Pius'u onurlandırmak üzere bu söylevi ele almıştır.[127] Söylev üslup ve biçem bakımından Klasik Çağ tarzındadır ve ismi belirtilmeyen İmparator'a hitap eden bir *basilikos logos*'tur (De Blois 1986: 287). «Roma Söylevi»ndeki (or. 26) *encomium*'da merkez, Roma'nın Hellen dünyası için sağladığı güvenli yönetim iken, bu söylevde yöneticinin kişisel erdemleri yüceltilir.

kos'ta büyük bir deprem yaşandığını ve depremin ardından imparatorun hayatta kalanlara büyük yardımlarda bulunduğunu ve orada büyük bir tapınak yaptırdığını aktarmaktadır. 150–160 yılları arasında, Antoninus Pius imparatorken, Kyzikos'ta bir deprem daha olmuş ve genç Marcus Aurelius *senatus* önünde bir konuşma yapmış; kent için yardım talep etmiştir (Ashmole 1956: 180 ve Burrell 2003: 34).

[127] XVI. yy.'dan XX. yy.'a kadar pek çok araştırmacı, söylevde bahsi geçen imparatorun Antoninus Pius ya da Marcus Aurelius olduğunu düşünmüştür; bk. Stertz 1979: 172. Ancak, Swift 1966'ya göre ve Oliver 1978: 386–388'e göre, övülen imparator Arap Philippos'tur. Stertz 1979: 185'e göre de, bu imparator Antoninus Pius olamaz; söylev, III. yy.'a aittir. Aynı şekilde De Blois 1986: 284–288 de, buradaki imparatorun Arap Philippos'u çağrıştırdığını ve söylevin III. yy.'ın ortalarına ait olduğunu ileri sürmektedir.

2. Aristeidēs'in Roma Devletine İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Antoninus Pius Dönemi

a. Eyaletlere Bağlı Kentlerin Yönetimi ve Hellen Kentlerinin Durumu

Aelius Aristeidēs «Roma Söylevi»nde (or. 26), kendi dönemlerini küçümsemek için geçmişin şaşaalı günlerinden alıntılar yapan eski ozanların aksine, geçmişle kıyaslama yaparak yaşadığı dönemin yüceliğini yansıtır. Öncelikle, güneşin doğduğu ve battığı her yere uzanan bu dünya imparatorluğunu öteki dünya imparatorluklarıyla karşılaştırır. Karşılaştırmasına Pers İmparatorluğu'yla başlar (or. 26,15). Pers kralları (βασιλεῖς) kendi sınırlarında bile otoritelerini korumayı başaramamışlar ve imparatorluğu bilinçsizce ve onursuzca kullanmışlardır (or. 26,16–18). O kadar vahşi bir yönetim mevcuttur ki pek çok insanı katletmek, pek çok aileyi vatanından etmek, verilen sözleri tutmamak için kıyasıya bir mücadele vardır (or. 26,19–20). Bu yozlaşmış yönetimde çok sayıda suç işlemiş olanlar değil, çok zengin olanlar zarar görür (or. 26,21). Tüm bu sebeplerden ötürü, Pers krallarının yaptıkları tek şey herkesin nefretini kazanmak olmuştur (or. 26,22). Pers İmparatorluğu'nun bu halde olmasının Aristeidēs'e göre iki nedeni vardır: Birincisi, Persler yönetmeyi (ἄρχειν) bilmemektedirler; oysa, yöneticilerin (ἄρχοντες) iyi olmadığı bir yerde yönetilenlerin de (ἀρχόμενοι) iyi olması mümkün değildir. İkincisi, Perslerde devlet yönetimi (ἀρχή) ve kölecilik (δεσπόζειν) arasında bir ayrım yoktur; kral (βασιλεύς) ve efendi (δεσπότης) birbirlerine denk sözcüklerdir.[128] Hâlbuki «efendi», köleleri de içinde olan bir ev halkının üzerinde sözü geçen kişidir (or. 26,23).

---

[128] Aelius Aristeidēs βασιλεύς ve δεσπότης kavramları arasında kesin bir ayrım gözetmektedir. Pers kralı bir βασιλεύς değil, δεσπότης'tir. Burada Klasik Hellen düşünürlerinden etkilendiği apaçık ortadadır. Hērodotos da Pers kralını δεσπότης olarak adlandırır (Hdt. 1,90,2; 1,115,2). Aynı şekilde Platōn da Perslerin yönetiminin yozlaşmasını despotluğa bağlamaktadır (Plat. leg. 697c): τὸ ἐλεύθερον λίαν ἀφελόμενοι τοῦ δήμου, τὸ δεσποτικὸν δ' ἐπαγαγόντες μᾶλλον τοῦ προσήκοντος, τὸ φίλον ἀπώλεσαν καὶ τὸ κοινὸν ἐν τῇ πόλει = «durumlarının gitgide bozulduğunu görüyoruz; bunun nedeni de halkın özgürlüğünü fazlasıyla kısıtlayarak ve gereğinden çok baskı uygulayarak devlette uyum ve birliği yok etmiş olmalarıdır.» Platōn'a göre, δεσπότης kelimesi βασιλεύς ile değil, τύραννος ile benzemektedir (bk. Plat. leg. 859a). Aynı ayrım Roma düşünürleri tarafından da yapılmıştır. Bu düşünürlere göre, (Suet. Aug. 53; Tib. 27 ve Tac. ann. 2,87; 12,11) imparatorlar daha en başından *dominus* (δεσπότης) kavramını reddetmişlerdir.

Aristeidēs kronolojik olarak yaptığı karşılaştırmasına Pers İmparatorluğu'ndan sonra Makedonya İmparatorluğu ile devam eder. Aristeidēs'e göre karşısına çıkan herkesi yenmeyi başaran Büyük İskender, pek çok toprak kazanmış olsa bile, kalıcı bir imparatorluk kurmayı başaramamıştır. Sayısız zafer kazanmış, ancak ardında zekâsına ve idari becerisine layık bir imparatorluk bırakamamıştır. Aristeidēs, Büyük İskender'in durumunu olimpik bir yarışmada rakiplerini yenip zaferinden kısa bir zaman sonra daha zafer tacını başına takmadan ölenlere benzetir (or. 26,24–25). Ardından Aristeidēs, söylevinin ana konusunu oluşturan şu soruları sorarak Büyük İskender'in imparatorluğunu analiz eder: İskender, «halkı için ne gibi yasalar düzenledi?[129] Vergilerin dağılımını, insanları ya da gemileri bir düzene sokmuş mudur? Yönettiği insanlara nasıl bir yönetim biçimiyle hükmetti?[130] Bir devlet adamı olarak ne yaptı?» (or. 26,26).

Görüldüğü üzere, Aristeidēs'in çizdiği plandaki en temel soru, bir devlet adamının halkı için, devleti için ne gibi düzenlemeler yaptığıdır. Çünkü Aristeidēs'e göre, önemli olan sınırların ne kadar geniş olduğu veya kralın (ya da imparatorun) ne kadar savaş, ne kadar toprak kazandığı değildir. Büyük İskender örneğinde olduğu gibi, kazanılan toprakları elde tutup bu topraklara savaş sokmayacak bir politika geliştirilemedikten sonra bunun bir önemi yoktur; zira Büyük İskender öldükten sonra, ardından gelen krallar bu toprakları ellerinde tutamamışlar ve imparatorluğun parçalanmasına yol açmışlardır (or. 26,27). Pers İmparatorluğu'nda da Makedonya İmparatorluğu'nda da yaşanan tüm bu yok oluşlar, karmaşalar, düzensizlikler, bu imparatorlukların başlarında bulunan yöneticilerinin yönetme sanatını bilmeyişlerinden ileri gelmektedir.

Öte yandan, Pers İmparatorluğu'nun yönetim düzenini beğenmeyen Aelius Aristeidēs için Roma İmparatorluğu'nda öyle güzel bir denge vardır ki, imparatorluk içinde hiçbir halk ayrı bir krallığa (τὴν βασιλείαν) sahip değildir. Tek bir yönetici vardır; ancak, hiçbir toprak kralın (ἡ βασιλέως γῆ) malı değildir. Egemenlik altındaki tüm kentler aynı muameleyi görür. Bu kentlerin her birine yöneticiler (οἱ ἄρχοντες) gönderilmiştir. Kentlerin başına gönderilen yöneticiler her durumda eşitliği (ὁμοίως) gözetirler **(A7,P12–13)**.

---

[129] ποίους γὰρ νόμους ἑκάστοις διέθηκεν;

[130] ποῖα πολιτεύματα ἐπολιτεύσατο ἐντοῖς ἀρχομένοις;

Aristeidēs'in gözünde, kentlere ve halklara gönderilen bu yöneticiler, ulu yöneticiye karşı korkuyla karışık bir saygı (φόβος τοῦ μεγάλου ἄρχοντος) beslemektedirler. Önderin memnuniyetsizliğinden korktuklarından, onun sözünden asla dışarı çıkmazlar. Kentte ortaya çıkan sorunların çözümünde adaletle ilgili (περὶ δίκας) en ufak bir şüpheye düştüklerinde hemen mektup yoluyla öndere danışır ve onun önerisini beklerler. Önder (ἡγεμών) dışındaki her yönetici, kendi altındakinin yöneticisidir; Roma İmparatorluğu'nda yöneteni yönetilenden ayıran tek şey yönetenin yönetmeyi bilmesidir **(A7,P14)**.

Buradan anlaşılan o, dur ki, Aristeidēs'in de ısrarla üzerinde durduğu gibi, Roma İmparatorluğu'nda pek çok halk egemenlik altına alınmış ancak hiçbiri köleleştirilmemiştir; düzeni sağlamak adına egemelik altına alınmış halklar *princeps*'in gözetiminde başlarına gönderilen eyalet valisi dediğimiz *magistratus*'lar (οἱ ἄρχοντες) tarafından yönetilmişlerdir **(A7,P15)**.

Zira, sınırları geniş olup pek çok sayıda farklı halkın tek bir çatı altında toplanması kolay bir iş değildir. Anladığımıza göre, Antoninus Pius ne halkları köleleştirip onlara zulmetmiştir ne de onlara özgürlük vererek dengeyi bozmuştur. Başlarına gönderdiği *magistratus*'lar ile düzeni sağlamaya çalışmıştır; ancak, yönetici olarak gönderdiği bu *magistratus*'lara büyük yetkiler vererek onları ayrıcalıklı konuma sokmamıştır. Zira, Aristeidēs, Antoninus Pius'u kimseyi haksız duruma düşürmeyen büyük bir yargıç (δικαστὴς) olarak görür **(A7,P16)**. Öyle ki, yasalar herkes için ortaktır ve yönetilenler başlarındaki yöneticilerle (*magistratus*) ilgili olarak yasaya aykırı bir duruma maruz kaldıklarında imparatora sığınmaktadırlar **(A7,P22)**. Çünkü imparator, aklın ve adaletin ışığında yönetmeyi bilmektedir **(A7, P18)**.

Aelius Aristeidēs, Pers ve Makedonya imparatorlukları ile yaptığı karşılaştırmalarla Roma'nın gücünün temelinde, yönetme sanatının yattığını vurgulamıştır. Sürekli dengeyi koruyan, barışı ve düzeni sağlayan ve yönetme sanatını bildiği iddia edilen bir önderden (*princeps*) bahsedilir. Roma'nın yönetme sanatını kullanmadaki üstünlüğünü kanıtlamak için, son silahı onu Hellen uygarlıkları ile karşılaştırmak olmuştur. Aristeidēs'e göre, Atinalılar ve Lakedaimonlar yönetmeyi bilmeyişlerinden ötürü sahip oldukları gücü yitirmişlerdir. İki uygarlık da denizaşırı pek çok yeri ele geçirmiş, ancak ἡγεμονία hırsıyla hiçbir şey elde edememişlerdir. Aristeidēs, Hellen uygarlıklarının kurdukları üstünlükleri ortada gerçek bir üstünlüğün, liderliğin olmadığı Kadmos zaferine benzetir (or.

26,43–44). Böylece Antoninus Pius'tan önce yönetme sanatını kimsenin bilmediğini ispatlamaya çalışır. Çünkü ona göre, yabancıların boyunduruğu altına girmemek için direnip Persler'i yenmiş bilge Hellenler, yönetmeyi beceremedikleri için günden güne zayıflamaya başlamışlardır (or. 26,51–53; 57). İmparatorluğu korumak, barışı ve huzuru sürdürmeye bağlıdır; bu da birebir yönetme sanatını bilmeyle ilgilidir. Aristeidēs için bu sanatı icat eden kişi de Antoninus Pius'tur.

Aristeidēs, Antoninus Pius'un eyaletlere bağlı kentlerin yönetimi hususundaki başarısı sayesinde, Roma egemenliğini kabul etmiş Hellen kentlerinin yeniden canlandığını düşünür. Antoninus Pius'un yönetim biçimine açıklık getiren ve onu öven Aristeidēs, söylevinin devamında bu yönetim biçimi sayesinde Hellen kentlerinin hatta tüm dünyanın kazandıklarını över: Hellen kentleri, Antoninus Pius önderliğinde yükselmiştir; kıyılar ve iç kesimler, kimi yeni keşfedilen kimiyse yeninden canlandırılan kentlerle dolmuştur **(A7,P44)**. Örneğin İyonya, garnizonlardan, satraplardan kurtulmuş ve yeniden canlanmıştır **(A7, P45)**. İmparator, Hellenler'e kendisini yetiştiren ailesiymiş gibi davranmış ve özen gösterip el uzatmıştır **(A7,P46)**. Antoninus Pius, Hellen *polis*'lerini yaşadıkları doğal felaketler sonrasında da ayakta tutmayı başaran bir yöneticidir (**A7,P11**). Kısacası; Aristeidēs'in gözünde Antoninus Pius Dönemi, Hellen *polis*'lerinin işlerini ilerleyip iyileştiren bir barış ve dinginlik dönemidir (**A7,P10**).

Artık tüm dünya şenlik havasındadır; kavga, rekabet gibi kötükler kentleri terketmiş, kentler onun yerine *gymnasion*'lar, çeşmeler, anıtlar ve okullarla dolmuştur; kentlere imparator tarafından pek çok hediye gelmektedir **(A7,P47–48)**. Aristeidēs'in gözünde Antoninus Pius egemenliğindeki tüm dünya cennet gibidir; asla sönmeyecek kutsal bir ateş gibi kutlamalar yapılmaktadır **(A7,P49)**; çünkü tüm dünyayı ayrım gözetmeksizin ortak vatan haline getiren, yaşanmaz çorak yerlere yaşam veren, tüm dünyanın kılavuzu (περιηγητής) olan O'dur; insanlar nereye gitmek isterlerse oraya hiç sıkıntı çekmeden gidebilirler; güvende olmak için onun egemenliğinde olmak yeterlidir **(A7,P50)**. Aristeidēs'e göre; Homēros'un «bu dünya hepimizindir» lafını yerine getiren, Antoninus Pius'tur; O, ırmakların üstüne köprüler kurmuş, dağları yaran yollar yaptırmış, heryeri düzene sokarak yaşanacak hale getirmiştir **(A7,P51)**.

Aristeidēs'in eyaletlere bağlı kentlerin yönetimiyle ilgili düşüncelerine baktığımızda, hatibin Antoninus Pius'un adil bir yönetim konusunda oldukça titiz

davrandığı ve valileri eyaletlere despotluk yapmak için göndermediği yönündeki iddialarının doğru olduğunu söyleyebiliriz. Eyaletlerde her kent kendi yerel yönetimiyle varlığını sürdürüyordu ve bunlar içinde bulundukları eyaletin valisine tabiydiler. Kentlerde ortaya çıkan her türlü sosyal ve ekonomik sorunlardan sorumlu olan bu valilerin başında da, çoğunluğu eyalet işleriyle oldukça yakından ilgilenen imparatorlar mevcuttu.[131] Eyaletlerin sorunlarıyla ilgilenme konusunda önde gelen Antoninus Pius ise, eyaletlerin güvenliğini sağlamak için yalnızca atadığı valileri tek yetkili kılmamakla kalmamış; bunun yanı sıra, eyaletlilerin haksızlığa uğramaması için, valiler tarafından haksızlığa uğradığını düşünenlere kendisine doğrudan doğruya başvurma (*appellatio ad Caesarem*) hakkı tanımıştı.[132] Zaten kendisi de eyalet valiliği yapmış biri olarak Antoninus Pius, eyaletlilerin sorunlarını iyi bilen bir imparatordu.

Aristeidēs, Antoninus Pius'un aklın ve adaletin ışığında yönetmeyi bildiği için imparatorluğun canlanmasını sağladığı (**A7,P18**) konusunda da haklıdır.[133] M.Ö. 185–110 yılları arasında yaşamış ve Cicero'yu fazlasıyla etkilemiş olan

[131] Aslında, eyalet valilerinin bir kısmı imparatora bağlıyken, bir kısmı da *senatus*'a bağlıydı. Ancak, bu dönemde imparator, Roma eski yönetim kurumlarına, özellikle de *senatus*'a karşı saygısını korurken; eyaletlerin çoktandır alışmış olduğu otoriter bir yönetime kaymış ve fiilen mutlak hükümdar olarak egemenlik sürmüştür (Diakov–Kovalev 2008: 241). İmparator önceden, *senatus*'a bağlı eyaletlere harici durumlarda karışan bir üst organken, şimdi *senatus* eyaletlerini de kontrol eden en üst organ haline geldi. Dolayısıyla, eyaletlere gönderilen yöneticilerin, imparatordan çekindikleri için, kendi çıkarlarını gözeterek eyaletleri mağdur etme ihtimali yok denecek kadar azdı.

[132] *Senatus*'un, Augustus'un Roma dünyasındaki en büyük güç olarak gördüğü *tribunicia potestas* yetkisini (Tac. ann. 3,56,2) Augustus'a vermesiyle birlikte, imparator yaşamın ve ölümün tek yargıcı olarak halkın yerini aldı ve bir *magistratus*'un ceza alıp almaması gerektiğine karar veren kişi oldu (Jones 1960: 94). Böylece Augustus ile birlikte *provocatio ad populum*'un yerini *appellatio ad Caesarem* almış oldu. Augustus ile başlayan bu durum Antoninus Pius zamanında olduğu gibi tüm *Principatus* Devri'nde de devam etti. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. *DNP* 1 (1996) 900 vd., *s.v.* «appellatio» (Paulus).

[133] Benzer motif aslında en ilkel haliyle ölümlülerin yaradılış öyküsüne kadar uzanmaktadır. Platōn'un *Protagoras*'ında bu olay şöyle anlatılmaktadır: tanrılar henüz ölümsüzlerin olmadığı bir dönemde, onların yaratılması için gerekli olan şeyleri Promētheus ve Epimētheus'a vermişlerdir. Ateş, su, yiyecek, giyecek gibi insan yaşamını uygarlaştıracak herbir şeyi dağıtmışlardır. Ancak insanlar, yönetme sanatını bilmediklerinden dolayı (ἅτε οὐκ ἔχοντες τὴν πολιτικὴν τέχνην) birbirlerini haksızlığa uğratmışlar (ἠδίκουν ἀλλήλους) ve bir arada durmayı becerememişlerdir. Hal böyle olunca Zeus, Hermēs'i çağırıp insanlara saygıyı ve adaleti (αἰδῶ τε καὶ δίκην) dağıtmasını buyurmuştur. Zeus böylece kentlerde düzeni sağlamıştır (Plat. Prot. 321d–322d). Görüldüğü üzere, en ilkel toplumda bile insanların bir arada yaşayabilmesi ve düzenin sağlanabilmesi için adalet temel bir unsurdur. Söylevde Aristeidēs'in önemle vurguladığı adalet olgusunda iması oldukça açıktır: Toplumda birliği ve düzeni adalet ışığında sağlayan imparatoru Zeus ile özdeşleştirmektedir.

stoik filozof Panaitios'un dediği gibi, yönetim ancak adalet ışığında yapılırsa kalıcı olabilir ve adalet ile mantık temeline oturtulursa sonsuza dek sürecek bir şan bırakabilir. Antoninus Pius'un yaptığı da budur (Fontanella 2008: 209). O, gerçekten eyaletleri bu kadar yakından tanıyan ve onların sorunlarıyla bire bir ilgilenen öngörülü bir imparatordu. Öyle ki, her eyaletin mali durumuyla ve ödediği vergiyle bizzat kendisi ilgilenmiştir (SHA Pius 7,8). Özellikle de kentlerde ekonomik açıdan adaleti sağlayabilmek adına çok çaba sarfetmiştir. Örneğin, bu bağlamda, kentlerde *procurator*'ların mevkilerini kötüye kullanıp halkı sömürmemesi için birtakım önlemler ve kararlar almıştır (SHA Pius 6,1–2).

Ayrıca, Roma İç Savaşları ve Mithridatēs İsyanı sonrası özellikle Küçükasya'da yaşananlar düşünüldüğünde Aristeidēs'in Antoninus Pius örneğinde Roma İmparatorluk Çağı yönetimi hakkındaki görüşlerine katılmamak mümkün değildir. Roma İmparatorluk Çağı, Doğu'daki Hellenler açısından tartışmasız iyi ve mutlu bir dönemdir. Cicero, *Asia* eyaleti için Roma egemenliğinin bu artısını şöyle dile getirmektedir: «Eğer Roma egemenliği olmasaydı, kendilerini ne dıştaki savaşlardan ne de içteki karmaşaların getirdiği felaketlerden kurtarabileceklerdi».[134] Küçükasya hiç olmadığı kadar zengin ve refah içinde bir dönem yaşamaktadır; bu, yönetimin başarısının bir kanıtıdır.

Bu bağlamda, Aristeidēs'in Hellen kentlerinin hep birden Roma egemenliğini kabul ederek yeniden canlandığını düşünmesi abartı değildir. İmparatorun hükümdarlığı süresinde yaptığı en önemli işlerden biri de, eyaletlere yüklenen vergi yükünü hafifletmesi ve yeni vergiler yüklemekten kaçınmış olmasıdır. Tahta çıkar çıkmaz, İtalya kentlerinin gönderdiği *aurum coronarium*'u geri vermiş; eyaletlerden gelen vergilerin de yarısını iade etmiştir (SHA Pius 4,10). İmparator, eyaletlerin maddi durumlarını çok önemsiyor ve mali durumu iyileştirme yönünde bir politika izliyordu. Hatta, Antoninus Pius bu hususta o kadar özenliydi ki, kentlere maddi bir sıkıntı yaratmamak için eyaletleri ziyaret bile etmezdi. Bu açıdan düşünüldüğünde, gerçekten de eyaletler Antoninus Pius döneminde en parlak süreçlerini yaşamışlardır. Ancak Aristeidēs'in söylemlerini okurken, Swain 1996: 278'in dediği gibi, bu övgülerin Roma yönetiminin *Asia* eyaletine olan tutumunu yansıtmakta olduğunu da unutmamak gerekir.

---

[134] Cic. ad Q. fr. 1,1,34: *Nullam ab se neque belli externi neque domesticarum discordiarum calamitatem afuturam fuisse, si hoc imperio non teneretur.*

b. Sınıf Ayrımının Olmadığı Eşitlikçi Yönetim

Aristeidēs, Antoninus Pius döneminin, zengin-fakir, soylu-soysuz herkesin eşit (ἰσότης) muamele gördüğü ve adaletin (τὸ δίκαιον) kılavuzluğunda, zengin-fakir demeden herkesin gönlünün hoş tutulduğu bir dönem olduğunu söyler **(A7,P17)**. Aristeidēs'in gözünde tüm bunlar demokrasinin de ötesinde şeylerdir. Bu imparatorluğa layık ve sadık olan hiç kimsenin yabancı olarak görülmediği, tek bir yönetici himayesinde kurulmuş ortak bir demokrasi (κοινὴ τῆς γῆς δημοκρατία ὑφ᾽ ἑνὶ τῷ ἀρίστῳ ἄρχοντι) mevcuttur **(A7,P9** ve **P20)**.

Yasalar herkes için ortaktır (τὸ κοινὴν εἶναι τὴν πολιτείαν) ve tüm dünya birlik halindedir **(A7,P9** ve **P22)**; Antoninus Pius'un getirdiği bu yönetim biçimi sayesinde zengin fakir demeden herkesin hoşnut edildiği evrensel bir uyum (μία ἁρμονία) doğmuştur **(A7,P23)**. Bu döneme öyle bir eşitlik politikası damgasını vurmuştur ki, yurttaşın birinci veya ikinci sınıf oluşu soylu olmasına değil, hak etmesine bağlıdır; bu yönetimde artık iyi olanı sözler değil işler ayırt edecektir **(A7,P35)**. Ayrıca Aristeidēs tüm dünyanın şenlik havasında olduğunu, kentlerin *gymnasion*'lar, anıtlar ve çeşmelerle dolduğunu ve kentlerin kötülüklerden uzak olduğunu söyler **(A7,P47)**.

Antoninus Pius'un yönetimi son derece başarılı bir yönetim olmasına rağmen, Aristeidēs'in bu söylevde ısrarla üzerinde durduğu, zengin-fakir, soylu-soysuz arasındaki eşitliğin var olması **(A7,P17** ve **P23)** söz konusu bile olamazdı. Aristeidēs'in bu iddiası belki de dışardan görünendi; aslında yönetim, üst sınıflara mensup büyük toprak sahipleri olan soylu Roma vatandaşlarına ayrıcalıklar tanıyan bir yönetimdi (Rostovtzeff 1998: 138). O halde, Aristeidēs'in dediği gibi (**A7,P34**) ortada, herkesin eşit haklara sahip olduğu, kıskançlığın Roma'ya ayak basmadığı bir durum yoktu. Çünkü Roma dünyasında zenginlik herşey demekti. Roma İmparatorluk Çağı'nda toplum üç sınıftan oluşmaktaydı: *Senatus* sınıfı mensupları (*senatorii*), atlı sınıfı mensupları (*equites*) ve bu sınıfların dışında bir de genel olarak *proletarii* diye adlandırılan en alt tabakadaki insanlar vardı. İmparatorluk Çağı'nda Akdeniz Havzası soylu ve zengin sınıf tarafından yönetilmekteydi. Zenginliğini toprak mülkiyetine borçlu olan ve Roma zenginleştikçe zenginleşen s*enatus* Sınıfı aynı zamanda imparatorluğun birinci derecede önemli yönetici sınıfını da oluşturmaktaydı. Zenginliğini sahip olduğu sermayeye borçlu olan Atlı Sınıfı ise, Augustus ile birlikte Roma devlet

yönetiminde senatörlerin yanında bir etkinlik alanı kazandı. Roma dünyası çok zengin olmasına rağmen, toplumun en alt tabakasını oluşturan *proletarius*'lara hiçbir ayrıcalık tanımamıştı. Bu nedenle, Aristeidēs'in sürekli sözünü ettiği eşitliğe inanmak mümkün değildir. Hatibin burada imparatora hoş görünmek için retoriği kullanmış olduğuna hiç şüphe yoktur. Stertz 1994: 1258'de olaya başka bir açıdan bakmakta ve eşitlik mevzuundaki bu anlamsız ısrarın, hatibin bilinçaltında V. yy. Atinası'nın olmasından ve buna paralel olarak idealinde var olan «kusursuz demokrasi ve eşitlik» fikrine verdiği önemden kaynaklandığını düşünmektedir. Zihinde *polis* idealini yaşatmak elbette İkinci Sofistler'e has bir durumdur.

Aelius Aristeidēs'in tanıklık ettiği dönemde aslında zengin ve fakir sınıf arasında son derece büyük bir uçurum vardı. Fakirler imparatorların sosyal açıdan yaptıkları düzenlemelerden ve ayrıcalıklardan hatta eğitimden bile yararlanamamaktaydılar. Eyaletlerde de Roma'da da durum birbirinden çok farklı değildi. (Rostovtzeff 1998: 191). İmparatorların yaptıkları sosyal düzenlemelerden (ziyafetler, hamamlar, *gymnasion*'lar) faydalanmak için belli bir zenginliğe sahip olmak gerekiyordu. Fakirlerin bu düzende hiçbir yeri yoktu. Onların tek beklentisi, sosyal bir etkinlik ve paylaşımda yer alamasalar bile, en azından imparatorun kendilerine merhamet göstermesi ve bir eğlence olanağı sunabilmesiydi. En sonunda fakirler için sunulan eğlence fırsatı, arenayı oluşturan kalabalığın bir parçası olmalarından başka bir şey olmadı (Morley 2006: 34).[135]

Fakirlere hiç önem vermeyen Roma Devleti'nde (Finley 1973: 40), imparatorlar da gerekmedikçe fakir çocukları desteklemek için para dökmezlerdi. İtalya kasabalarında çocukları desteklemek için ayrılan ödeneği gösteren yardım düzenlemeleri ancak I. yy.'da ortaya çıkmıştır (Woolf 1990: 197).[136] *Alimenta*

---

[135] Roma dünyasında yoksulluk konusunda detaylı bilgi için bk. Atkins – Osborne 2006.

[136] Yoksul yurttaşlara devlet tarafından yapılan tahıl, yağ ve para yardımına *alimenta* denilmekteydi. Bu yardımların hem yetimlere hem de yoksul ailelerin çocuklarına düzenli olarak verilmesini ve bunun kurumsallaştırılmasını sağlayan, Traianus olmuştur (*alimentarii pueri et puellae*). Bu yardımı alan çocuklar *pueri et puellae alimentarii* ya da *pueri puellaeque Ulpiani* olarak bilinirdi. Bu kurumun yöneticisi ise, *quaestores pecuniae alimentarie*, *quaestores alimentorum*, *procuratores alimentorum* ya da *praefecti alimentorum* idi; ayrıntılı bilgi için bk. *DNP* 1 (1996), 491–493, *s.v.* «alimenta» (Jongman). Bazı arkeolojik veriler ve edebiyat metinleri fakirlere yapılan yardımlardan söz etmektedir: Böyle bir kurumun varlığına dair ilk kanıt Veleia kentinde çıkan bir yazıttır (*CIL* XI 1147). Bu yazıt 98 ve 102 yılları arasında Veleia'da kurulan *alimenta* düzenini aydınlatmakla birlikte, kentte desteklenen çocukları cinsiyetleri ve sosyal statüleriyle birlikte göstermekte ve pek çok toprak sahibine sağlanan kredilerle ilgili

denilen bu düzenleme de aslında fakirliğe bir çözüm değildi. Zaten *alimenta* sadece İtalya için geçerliydi, eyaletlerde böyle bir uygulamanın varlığını gösterecek bir kanıt bulunmamaktadır (Duncan 1982: 290). *Alimenta*'yı imparatorların halka oynadığı bir oyun olarak değerlendiren Woolf 1990: 226 vd.'na göre, İmparatorluk Çağı'nda fakirlere yapılan destek tamamıyla ideolojikti; yaptıkları, geleneksel değerlerin önemini vurgulayarak kendi yasal konumlarını güçlendirmekten başka bir şey değildi.

Aelius Aristeidēs ise, tüm dünyanın festival havasında olduğunu, her yerin *gymnasion*'lar, çeşmeler, anıtlar, tapınaklar, okullarla dolu olduğunu söylemekte (**A7,P47**) ve sanki bunlardan herkes yararlanabiliyormuş gibi olumlu bir tablo çizmektedir. Bunların varlığı gerçektir, ancak yoksulun yoksul kaldığı bir dünyada Aristeidēs'in bahsettiği «dünyadaki festival» durumu abartıdan başka bir şey değildir.

Rostovtzeff 1998: 191, Roma İmparatorluğu'nda sosyal yaşam koşullarının aslında dışarıdan göründüğü kadar çekici olmadığını vurgulamaktadır; kentlerde anlatılan imkanların, halkın yalnızca küçük bir kesimine sunulduğunu, geri kalan çoğunluğun ise gelirinin orta halli hatta yoksulluk derecesinde düşük olduğunu söylemektedir. Aristeidēs'in fakirlerin varlığından habersiz, yaşadığı zamanı kendisinin de içinde bulunduğu seçkin tabakanın gözünden değerlendirdiğine şüphe yoktur. Zira bu konuyla ilgili elimizdeki antik kaynaklar, durumun aslında Aristeidēs'in anlattığından çok farklı olduğunu ve yardım gören çocuk sayısının az olduğunu söylemektedir.[137]

Bleicken 1966: 250 vd. ise, Aristeidēs'in söylevinde ısrarla bahsettiği ἐλευθερία ve ἰσότης meselesine diğer modern yazarlardan farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Ona göre, Aristeidēs'in sözünü ettiği eşitlik sosyal statü ve haklar açısından algılanmamalıdır; bu eşitlik hatibin hayalinde yaşattığı *polis*'teki eşit-

detaylı bilgiler vermektedir; bu yazıta göre 264 çocuk bu yardımdan faydalanmıştır (Duncan 1982: 298–300). Edebiyat metinleri de Traianus'un erkek ve kız çocukları için *alimenta*'yı kurduğunu belirtmektedir (Plin. paneg. 26–28; Cass. Dio 68,5,4; SHA Hadr. 7,8; ve Pert. 9,3). Amaç, çocukların yetişmesini desteklemek için ailelere maddi yardım sağlamaktı. Yardımın kaç yıl yapıldığı tam olarak bilinmemekle birlikte ergenlik çağına kadar olduğu düşünülmektedir. Traianus'un geleneğini sürdüren Hadrianus'un yaptığı bir düzenlemede erkek çocukların 18, kız çocukların ise 14 yaşına kadar bu yardımı alabildikleri görülmektedir (Dig. 34,1).

[137] Bk. n. 136.

lik değildir. Eşitlik kavramı, insanlar arasında statü farkının olmadığı anlamına gelmemeli; yalnızca yönetimle ilişkili olarak değerlendirilmeli ve herkese adil davranan bir yönetimin varlığı düşünülmelidir. Çünkü sosyal statülerin farklı olması eşitlik kavramını ortadan kaldırmaz. Sonuç olarak Aristeidēs'in gördüğü eşitlik, bireylerin güvenliğinin sağlanması ve adaletten başka birşey değildir.

Öte yandan, zenginlik ve soyluluk tamamen gözardı edilmemiş olsa da, liyakat meselesi Antoninus Pius için son derece önemliydi. Aristeidēs'in **P35**'te dediği gibi, yurttaşın birinci veya ikinci sınıf oluşu, hak etmesine ilişkindir. Ancak gene de bu cümleden toprak sahibi olmayan fakir tabakanın liyakate bağlı olarak birtakım hakları kolayca elde edebileceği sonucuna varılmamalıdır. Aristeidēs'in bu ifadesinden asıl anlamamız gereken, soylu ve zengin sınıfın mensubu olan bireylerin arasından hak edenlerin belli yerlere gelebileceğidir. Zira, Roma halen hem soyluların hem de zenginlerin oluşturduğu oligarşiyle yönetiliyordu; ancak soyluluğun ve zenginliğin işe yaraması, imparatorun eğitimli tabakanın devlete ettiği hizmetin niteliğine göre yaptığı seçime bağlıydı. Oligarşiyi oluşturan üyeler, soy ve zenginlikleriyle olduğu kadar liyakatleri, yeterlilikleri ve zekâlarıyla da seçiliyordu. Bu oligarşi, aslında eyaletlerin ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmiştir. Çünkü artık eyaletler Roma halkının malı değil, Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olarak görülmekteydi. Bu değişiklik, Flaviuslar Hanedanı'yla başlamış, Antoninuslar ile doruk noktasına ulaşmıştır (Rostovtzeff 1998: 124).

c. Vatandaşlık Hakkı ve Roma'nın Ortak Bir Ulus Haline Gelmesi

Aelius Aristeidēs, Antoninus Pius dönemindeki yurttaşlık kavramının mükemmelliğine dikkat çeker (**A7,P19**). Onun yönetiminde yurttaş olmak için hiçbir engel olmadığını (**A7,P20**); çünkü imparatorun, Roma yurttaşlığının yayılmasına fazlasıyla önem verdiğini ve ayrım gözetmeden tüm Hellen ırkına da vatandaşlık hakkı tanıyarak Roma'yı tek bir kentin adı değil, ortak bir ırkın adı yaptığını ifade eder (**A7,P21**). Ayrıca, bu dönemde insanların Romalı ve Romalı olmayanlar diye ikiye ayrıldığını söyler (**A7,P21**).

Roma'nın tek bir kentin değil, ortak bir ulusun adı olması hususunda (**A7,P21**), Aristeidēs'in haklılık payı vardır. Çünkü, Tiberius'un hemen ardından gelen imparatorlar, eyaletler hakkında kendi deneyimlerine bağlı olarak

hemen hemen hiçbir şey bilmemekteydiler; örneğin Caligula ve Claudius'un eyaletleri ziyareti sadece askerî nedenlerden ötürü olmuştur. Anlaşılan, Flaviuslar'dan önce gelen imparatorlar Roma'nın dışındaki dünyayı çok yakından tanımıyorlardı. Flaviuslar'ın yönetimiyle herşey değişti; örneğin Vespasianus ve aynı şekilde oğlu Titus, tüm vaktini eyaletlerin yönetimiyle ilgilenerek geçirmişlerdir. Commodus'a gelinceye kadar hemen hemen tüm imparatorlar, özellikle de Hadrianus ve Antoninus Pius eyaletlerle yakından ilgilenmişlerdir (Rostovtzeff 1998: 125).

Artık eyaletlerin de Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olarak görülmesiyle birlikte, özellikle II. yy. imparatorları kendilerini sadece Roma'nın değil tüm dünyanın imparatoru ilan etmişlerdir. Bu yüzyılın imparatorlarının politikası, Romalı olmayan yabancıları ve toplulukları da Roma sistemine dahil ederek bir bütünlük sağlamak olmuştur. Bu politikanın en önemli adımı olarak da Roma vatandaşlık hakkı hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Roma, Aristeidēs'in dediği gibi, artık tek bir kentin adı değil, ortak bir ulusun adı olmuştur (**A7, P21**).

Garnsey 2004: 137'ye göre, Roma'nın mükemmel başarısının anahtar kelimesi vatandaşlık hakkının yayılmasıdır. Bu da *Principatus* Devri imparatorlarının başarısıdır.[138] Ancak, Aristeidēs **P20–21**'de kayıtsız şartsız herkese yurttaşlık hakkı veriliyormuş gibi olumlu bir tablo çizmekte ve işin aslında bu hakkın kazanılabilmesi için gerekli olan şeylerden söz etmemektedir. *Principatus*'un kurulmasıyla birlikte vatandaşlık hakkı verme politikasında epey yol alınmış olsa da, her şey Aristeidēs'in anlattığı kadar toz pembe değildi. Vatandaşlık hakkı, yerel aristokrasiye bağlı eyaletlilerin ya İmparator Kültü Başrahipliği (ἀρχιέρεια)

[138] Nitekim Cumhuriyet Devri'nde (M.Ö. I. yy.'da) Doğu'daki Hellenler'e tanınan vatandaşlık hakkı neredeyse yok denecek kadar azdı: Sulla'nın diktatörlüğünden önce, Roma gelenekçileri Hellen kültürünü Roma için büyük bir tehlike olarak gördüklerinden, pek az Hellen vatandaşlık hakkı kazanabilmiştir. Mithridatēs Savaşları'ndan sonra bile Roma, vatandaşlık hakkını yayma konusunda isteksizlik göstermiştir (Sherwin–White 1996: 306 vd.). Çünkü Cicero'ya göre, ortada şöyle bir tehlike vardır: Atinalılar Romalı olmadan Romalılar Atinalı olmaya başlıyorlardı (Cic. Balb. 30). Eski yıllarda Sicilyalı Hellenler'e oldukça cömert davranmış olan Pompeius bile Doğu Akdeniz'deki Hellenler'i organize etmek üzere orada kaldığı altı yıllık süre zarfında bu hakkı Hellenler'e vermemiş; o, sadece bir kişiye, Mytileneli tarihçi Theophanēs'e bu hakkı vermiştir (Sherwin–White 1996: 308; bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Magie 1950: 1230, n.28). Vatandaşlık hakkı sayılarındaki artış ancak M.Ö. 49'daki İç Savaşlar'ı takiben gerçekleşmiştir. Doğu'daki Hellenler'e verilen vatandaşlık hakkının asıl artışı ise, II. *Triumvir*'lik döneminde olmuştur (Sherwin–White 1996: 310).

ya da belli memuriyetlerde görev almayı kabul etmeleri koşuluyla veya Romalı aristokrat dostların *princeps*'ten böyle bir talepte bulunması yoluyla elde ettikleri bir haktı (Sherwin–White 1996: 311). Roma devlet organizasyonunun eyaletlere karşı değişen bu tutumu, özellikle de elit sınıfı memnun etmiştir; çünkü Roma vatandaşlık hakkını elde etmek demek, *legio*'lara katılma hakkını ve kamu görevlerini icra edebilme hakkını elde etmek demekti; ayrıca, Roma vatandaşlığına hak kazanmış kişiler belli vergilerden muaf olurlardı.[139] Tüm bunların karşılığında da seçkin sınıf Roma yönetimiyle uzlaşmıştır.

Rostovtzeff 1998: 126'ya göre, Roma'nın bu olumlu tutumu karşısında, yavaş yavaş gerçekleri kabul etmeye başlayan Hellen entelektüelleri, artık özgürlük hülyalarından vazgeçmiş ve Roma'nın Doğu'daki gücünü sağlamlaştırma çalışmalarına başlamışlardır. Aristeidēs'in yaptığı da budur.

Ancak fakir tabakaya ait bireyler söz konusu olduğunda, Aristeidēs'in söylediklerini kabul etmek mümkün değildir. Bu kişilerin Roma vatandaşlık hakkını elde edebilmeleri için tek bir yol vardı: Yardımcı birliklerde askerlik hizmetinde bulunmak; bu da basit bir iş değildi. Adaylar önce imparator tarafından seçilir ve orduya katılırdı; daha sonra imparator için büyük bir sadakatle varını yoğunu ortaya koyardı; en sonunda bu hizmetten emekli olduğunda Roma vatandaşlık hakkını elde ederdi. Anlaşılan vatandaşlık hakkını elde etmek Aristeidēs'in **P20–21**'de bahsettiği kadar kolay değildi.

Aristeidēs'in yaşadığı dönemde Roma adının evrenselleştiği ve yurttaşlık hakkının yayıldığı doğrudur. Ancak Aristeidēs'in bu bağlamdaki iddialarının gerçeğe yakın olması, Aristeides'in Roma'ya karşı olan duygu ve düşüncelerinin olumlu olduğunu göstermez. Swain 1996: 275, bu konuda okuyucuyu uyarmakta ve hatibin özellikle Roma yurttaşlık hakkının yayılmasını övüyor olmasının Roma merkezciliğini olumlu görmesinden ileri gelmediğini söylemekte ve onun bu konudaki ifadelerinde samimi bulmamaktadır.

---

[139] 212 yılında imparator Caracalla *Constitutio Antoniniana* yasasıyla Roma İmparatorluğu bünyesindeki tüm *peregrini*'ye Roma vatandaşlık hakkını tanımıştır. Bu tarihten sonra, artık vatandaşlık hakkını kazanmış olmanın tüm ayrıcalığı ve saygınlığı ortadan kalkmış, bu statü değerini kaybetmeye başlamıştır (Sherwin–White 1996: 445). Örneğin ceza mahkemelerinde eskiden, Roma vatandaşı olan birine ayrıcalık tanınıyordu; şimdi ise, bu ayrıcalık yurttaşın sosyal statüsüne, yani *honestiores* ya da *humiliores* olmasına bağlı olarak tanınmaya başlandı (bk. Garnsey 1970: 118). Sonuç olarak Roma vatandaşlık hakkını kazanmış olmak, önemini kaybetmiş oldu. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Mathisen 2006: 1011–1040.

Oliver 1953: 888–889'a göre ise, Aristeidēs'in Roma adının evrenselleşmesi yönündeki düşüncelerinde samimi olduğuna inanmaktadır. Aristeidēs'in gözünde insanoğlu ikiye ayrılmaktadır: *beati* ve *miseri*. *Beati* olanlar Roma'nın getirdiği *ordinata vita et salus*'a dahil olanlardır; *miseri* olanlar ise, Antoninus Pius'tan önce yaşayanlardır.[140]

d. Ordu Düzeni ve Askerî Güvenliğin Sağlanması

Aristeidēs, Antoninus Pius'un orduya getirdiği düzenleme ve halkların güvenliğini sağlama konusundaki üstünlüğüne değinir. O, zanaatı farklı olan bir insanı asker olmaya zorlamamış, askerî işleri ayrı tutmayı başarmıştır. Herkese hak ettiğini vermeyi bilmiş, böylece insanlara ne zorla askerlik yaptırmış ne de askerlik hizmetinde bulunanları aşağı konumda tutmuştur; aksine herşeyde eşitliği (τὸ ἴσον) gözeterek askeriyenin (τὸ μάχιμον) ayrı bir güç olarak kurulmasını sağlamıştır **(A7,P28–29)**.

Aristeidēs bu konuda da imparatorun yaptıklarını Hellenler'den ve Mısırlılar'dan üstün görmektedir. İmparator insanları askerlik hizmetinde bulunmaya zorlamamış, bunun yerine orduyu bu hizmeti gönüllü olarak vermek isteyenlerle kurmuştur; askerlik hizmetinde bulunmak isteyenlerin Romalı olması gibi bir zorunluluk koymamıştır, hatta eyaletlere gidip bu hizmeti yerine getirmek isteyen var mı diye bir araştırma yapmıştır. İçlerinde bir eleme yapıp en yetenekli adamları seçmiş ve eğitilmelerini sağlamıştır **(A7,P33)**. Bu kişilere vatandaşlık hakkı vererek (ποιησάμενοι πολίτας), imparatorluğun koruması yapmıştır **(A7,P30–31)**. Oluşturulan bu ortak ordu sayesinde hiçbir kent zor durumda kalmamış; imparatorlukta tam anlamıyla askerî güvenlik sağlanarak düzen ve barış korunmuştur **(A7,P32)**.

Aristeidēs, Antoninus Pius'un askerî birliklerin eğitimine ve disiplinine gösterdiği özen sayesinde ordunun gücüne kimsenin karşı koyamayacağını vurgular. Hem eğitimleri, hem yerleşim düzenleri itibariyle bu askerî birlikleri çiğne-

---

[140] Hatta Oliver 1953: 874–878; 883 vd.; 946, iddiasında daha ileriye gitmekte Platōn'un *Timaios* adlı eserinin etkisinde kalarak, Roma yönetimini mitolojik bir olaya benzetmektedir. Roma yönetimini Eros'un hükümdarlığıyla özdeşleştirir (ROMA=AMOR) ve imparatoru Demi-ourgos'a; yurttaşı ise Eros tarafından korunan bir aşığa benzetir. Oliver'ın bu iddiaları araştırmacılar tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir; bk. Phillips 1954: 128; Vittinghoff 1957: 76; Bleicken 1966: 235; Vannier 1976: 501 ve Klein 1981: 165 vd.

mek mümkün değildir. Ordu içerisinde oluşturduğu düzende büyük bir disiplin vardır; üstteki alttakini yönetir, alttaki de kendi altındakini. Yani Roma askerî birlikler gücünü küçük küçük birliklerin dizilmesinden almıştır **(A7,P36–38)**. Herkes kendisine verilen emri kıskançlık ve öfke duymadan memnuniyetle yerine getirmektedir; tüm eylemler adalet ve saygıyla doludur **(A7,P39)**. Antoninus Pius orduya getirdiği bu düzenlemeler sayesinde yöneten ortak bir ulus oluşturmuş ve herkes eşit haklara sahip olduğu için hiçbir kıskançlık Roma'ya ayak basmamıştır **(A7,P34)**.

Aristeidēs'in ordu ve askerlik ile ilgili iddiaları[141] doğrudur; hatip burada, imparatorun insanları askerlik hizmetinde bulunmaya zorlamadığını, askerliğin gönüllü bir iş olduğunu ve bu hizmette bulunmak isteyenlerin Romalı olma gibi bir zorunluluklarının olmadığını söylemektedir. Cumhuriyet Devri'nde çiftçi Roma vatandaşlarından oluşan ordu, Roma'yı zor duruma sokmuştu; çünkü orduyu oluşturan çiftçi askerlerin tarlalarını bırakıp orduya katılmaları ekonomik anlamda bir tehlike oluşturuyordu. M.Ö. 104 yılında Marius'un ordu reformlarıyla birlikte bu tehlike ortadan kalkmış ve askerlik maaşlı bir meslek haline getirilmişti. Böylece eski çiftçi vatandaşlardan oluşan ordunun yerine masrafları devlet tarafından karşılanan profesyonel bir ordu kuruldu ve *proletarius*'lara da bir geçim kaynağı sağlanmış oldu. Görüldüğü üzere, Aristeidēs'in ordu düzenlemeleri ile ilgili anlattıkları Antoninus Pius'un başarısı değil, bir bütün olarak aslında *Principatus*'un başarısıydı.[142]

---

[141] **A7,P28–31** ve **P33.**

[142] Askerî alanda düzenlemeleri yapan asıl kişi Augustus'tur. M.Ö. 31 yılında yapılan Actium Muharebesi'nden sonra elindeki *legio* sayısını fazla bulan Octavianus'un ciddi bir düzenleme yapması gerekiyordu. Hem sayıca bu kadar fazla olan bir birliği mali açıdan idare etmek zordu hem de bunlar siyasal ve sosyal dinginlik için büyük bir tehdit oluşturuyorlardı. Zira Romalılar bu geniş ordunun devletten ziyade başlarındaki generallere sadakat duyduğunu ve bunun iç savaşa sebep olduğunu görmüştü; ortada siyasal bir kriz yaşandığı belliydi (Cass. Dio 52,27). Augustus devlette yaşanan bu krize son vermek ve iç huzuru sağlayabilmek adına, *legio* sayısını azaltma yoluna gitti. Ancak iç savaşa müdahil olmuş bu askerleri de yatıştırmak gerekiyordu. İşte bu sebeple Augustus *princeps* olur olmaz, *Res Gestae*'ında belirttiği üzere, bu askerlerin 300,000'den fazlasını toprak bağışları ve nakit yardımıyla terhis etti (R. gest. div. Aug. 3: *ex quibus deduxi in colonias aut remisi in municipia sua stipendis emeritis millia aliquanto plura quam trecenta, et iis omnibus agros adsignavi aut pecuniam pro praemiis militiae dedi*). Augustus Roma'nın tek lideri olmayı sürdürmek, İç Savaşlar'ı ve Cumhuriyet'in sonunu getiren siyasal olayları durdurmak istiyorsa, sadece orduyu sıkı tutmakla kalmamalı, ayrıca ordunun Roma devletiyle olan ilişkisini de değiştirmeliydi. Dolayısıyla Cumhuriyet'in son dönemlerinde ve *Triumvir*'lik zamanında olduğu üzere ordu askerlerinin kendi generallerine yönelmiş sadakatinin, artık generallere değil, imparatora ve imparator-

Aristeidēs'in askerlik hizmetinde bulunmak isteyenlerin Romalı olma gibi bir zorunluluklarının olmadığını söylerken kastettiği, tüm askerî birlikler değildir. Öyle ki, Aristeidēs'in Roma ordusuyla ilgili birtakım şeyleri yanlış anlamış olma ihtimali vardır: *legiones* ve *auxilia* arasındaki ayrımın farkında değildir.[143] Aristeidēs'in «Roma Söylevi»ndeki siyasal düşüncelerini inceleyen Stertz, hatibin Roma ordusunun işlevi ve düzeni ile ilgili bilgilerine şüpheyle yaklaşmakta ve bu konularda fazla bilgiye sahip olmadığına inanmaktadır. Hatibin söylevinde orduyu gelişigüzel övme sebebini de *panēgyrikos*'un amaçlarından biri olarak görmektedir (Stertz 1994: 1261 vd.). Aristeidēs'in **A7,P31–33**'te sözünü ettiği durum *legio*'lara değil, yardımcı birliklere (*auxilia*) ilişkindir. *Legio*'larda asker olmanın ilk koşulu zaten Roma vatandaşı olmuş olmaktı. Yardımcı birlikler (*auxilia*) ise, Roma vatandaşı olmayan fakir eyaletlilerden oluşmaktaydı. *Legio*'lardaki askerlere kıyasla oldukça düşük bir ücretle bu birliklerde görev alabiliyorlardı. Bu şekilde meslek sahibi olarak toplumda bir yer edinmiş oluyorlardı. Stertz 1994: 1261; **A7,P31–33** ile ilgili olarak, Aristeidēs'in Roma ordusuyla ilgili verdiği bilgilerin sağlam olmadığını, yapılan tüm değişiklikleri Antoninus Pius'a atfeden hatibin askerî reformlar hakkında fazla bir şey bilmediğini düşünmektedir.

Şunu da unutmamak gerekir ki, Aristeidēs'in dediği gibi, her gönüllü olan kişi orduya alınmazdı. Öncelikle bir elemeden geçirilir (*probatio*/*inquisitio*), fi-

---

luk ailesine yönelmesini amaçladı (Gilliver 2007: 184). *Legiones* ve *auxiliares*'te yaptığı değişikliklerle amacına ilerledi. Çünkü Cumhuriyet'in geç dönemlerinde İtalya'da savaşın patlak vermesinde generallerin *legiones*'e verdiği ödül vaatleri etkili olmaktaydı. Aslında verilen ödüller adil bir şekilde dağıtılmıyordu. Örneğin Metellus Cretius'un üç *legio*'su korsanlara karşı yalnızca üç yıl hizmet etmiş (68–65), bunun sonucunda terhis edilmişti. Öte yandan bazı *legio*'lar kayda değer ödüller almıyorlardı. Ödül beklentisi askerlerin Roma devletinden ziyade generallerine bağlı kalması için önemli bir neden oldu. Ve bu askerler Cumhuriyet'in sonunu getiren İç Savaşlar'a destek verdiler (Gilliver 2007: 185). İşte tüm bu tehditleri ortadan kaldırmak isteyen Augustus, askerlerin finansal açıdan generallerine bağlılığını yıkmak ve alacakları ödül beklentisiyle oluşmuş sadakatlerini koparmak için 6 yılında yeni bir düzenleme getirerek (*aerarium militare*) asgari hizmetini tamamlayarak terhis edilmiş subaylara (*veteranus*) emekli aylığı bağladı. En önemlisi de lejyon ve yardımcı birliklerin sayılarını eşitledi. Askerlere tanınan ayrıcalıklar (*emerita missio*) sayesinde bunlar bir daha iç savaşa karışmadılar ve Augustus'a sadakat yemini ettiler (*sacramentum*). Askerlerin görev sürelerinin belirlenmesi ve emekli olduklarında alacakları ödüllerin (*praemium militae*) sabitlenmesiyle I. yy.'ın başlarında Roma ordusu kalıcı bir düzen kazandı. Böylece askerin bir tehdit olma durumu ortadan kalktı; bu, *pax Romana*'nın devamlılığı için önemliydi (Campbell 1974: 181 ve Gilliver 2007: 186 vd.).

[143] Bleicken 1966: 244, n. 41 ve Bowie 2009: 225.

ziksel olarak uygunluğuna ve orduya hizmet edip edemeyeceğine bakılırdı (Campbell 1974: 10). İç Savaşlar'dan sonra İtalya kökenli asker sayısı azalmış; dolayısıyla eyaletlerden asker alımına ihtiyaç duyulmuştu. Özellikle Doğu'dan iyi yetiştirilmiş ve güvenilir askerler temin edildi. Augustus, bu eyaletlilerden oldukça Romalılaşmış, Latince konusunda büyük sıkıntısı olmayanları orduya almıştı. Bu askerler, orduya katılmayı sosyal statü anlamında bir ilerleme olarak gördüklerinden, İtalya kökenlilerden daha sadık ve daha güvenilir olmuşlardır (Rostovtzeff 1998: 41). Elbette Antoninus Pius da, kendisinden önceki imparatorlar gibi, eyaletliler arasından seçilmiş yardımcı birliklerde görevli askerlere ayrıcalıklar tanımış ve onlara hizmetlerinin sonunda Roma vatandaşlık hakkını tanımıştır.[144]

e. Antoninus Pius Yönetiminin Başarısı ve Tüm Dünyaya Getirdiği Barış

Aristeidēs'in gözünde Antoninus Pius kentleri her türlü tehlikeden koruyan güçlü bir yöneticidir; kentler garnizonlardan arınmıştır;[145] halk korumalarının nerede olduğunu bile bilmez, bu sorumluluk tamamıyla imparatora aittir **(A7,P24)**. Nitekim yönetici olmak (ἄρχειν) da güçlü olmayı (δύναμις) gerektiren bir iştir. En güvenli yol Antoninus Pius tarafından yönetilmektir **(A7,P25)**.

Antoninus Pius'un yönetimiyle birlikte geçmişte savaşların çıkmasına sebep olan saygınlık kavgaları bitmiş; bütün sıkıntı ve kötülükler ortadan kalkmıştır.

---

[144] Sikkelerde geçen S.P.Q.R. AMPLIATORI CIVIVM ifadesi de bunun bir kanıtıdır (*RIC* III 111, no. 634a; 119, no. 721). – Aristeidēs'in Antoninus Pius'a bir övgü aracı olarak ısrarla üzerinde durduğu *civitas Romana*, aslında Claudius zamanından itibaren 25 yıllık bir hizmet karşılığında yardımcı birliklerden emekli olan askerlere koşulsuz olarak verilmeye başlamıştı (Campbell 1974: 193 ve Webster 1998: 143). Vatandaşlık hakkını bahşetme her zaman imparatorun elindeydi. Özel durumlarda *auxilia*'daki askerlerin hizmet yıllarını doldurmadan Roma vatandaşı olduğunu da görmekteyiz. Örneğin, Traianus *Dacia*'daki bir grup askeri henüz savaş alanındayken vatandaşlıkla ödüllendirmiştir (Wesch–Klein 2007: 442). Vatandaşlık hakkına layık görülmüş kişiler, yurttaşlık sertifikası olarak *diplomata militaria* alıyorlardı. Bunlar, her bir asker için *tabulae aereae* denilen tabletlere kazınarak Roma'ya gönderiliyordu. *Auxila* askerlerine verilen diplomalar, doğal olarak, Caracalla'nın 212'de çıkardığı *Constitutio Antoniniana* nedeniyle 212 yılından sonra bitmiştir (yardımcı birliklerde görev yapmış bir askerin elimize geçmiş en son diploması 203'e tarihlenmektedir; *RMD* 3,187).

[145] Aristeidēs'in kentlerin garnizonlardan arındığını söylemesi, hiçbir Roma birliğinin orada olmadığı anlamına gelmez (Swain 1996: 279); bu dönemde *Asia* Eyaleti'nde askerî birliklerin bulunduğuna dair kanıtlar vardır; bk. MacMullen 1988: 145; 215 vd.

Sınır boylarında bir çatışma çıksa bile daha da büyümeden bastırılır. Kentler Roma egemenliğini kabul ederek yeniden hayat bulmuşlardır **(A7,P26–27)**.

Antoninus Pius'un imparatorluğu nasıl ayakta tuttuğunu ve uzun soluklu bir barışı nasıl koruduğunu Aristeidēs onun yarattığı yönetim şekline bağlamaktadır. Öncelikle geçmişte var olan üç yönetim biçimini (πολιτεῖαι) sıralar: İkisi tiranlık (τυραννίς) ve oligarşi (ὀλιγαρχία) ya da krallık (βασιλεία) ve aristokrasi (ἀριστοκρατία); üçüncüsü demokrasidir (δημοκρατία). Eskiler bunların herhangi birini seçip uygulamışlardır. Oysa Antoninus Pius, çok farklı bir yönetim biçimi yaratmıştır. Onun yönetimi, üç yönetim şeklinin kötü yanlarını almamış bir karışımıdır (κρᾶσις ἁπασῶν τῶν πολιτειῶν). Bu yönetimde demokrasiden halkın gücü, aristokrasiden *senatus*'un danışma meclisi görevini üstlenmesi ve *magistratus*'ları denetlemesi, monarşiden, *ephoros* ve *prytannis* görevini üstlenmiş tek bir yönetici alınmıştır. Böylece hem halkın çıkarları ön planda tutulmuş hem *senatus*'un gücü fazla kırılmamış hem de bir tiranın kötülüklerinden pay almayan ve bir kraldan daha üstün yönetici (*princeps*) ile herşeyin kontrolü sağlanmıştır **(A7,P40)**.

Aristeidēs, Antoninus Pius'un yönetme sanatındaki bu üstünlüğünü doğuştan gelen yeteneğine bağlamaktadır. Antoninus Pius'un doğuştan (κατὰ φύσιν) yönetici olduğunu ileri sürmektedir. Önceki uygarlıkların yöneticilerini sırayla birbirlerinin efendisi ve kölesi olan düzmece yöneticiler olarak görmektedir ve bu kişilerin yönettiği kişilerin hiçbirinin eşit haklara sahip olmadığını söylemektedir. Antoninus Pius ise, kimsenin yapmadığı türden bir yönetim şeklini icat eden ve imparatorluğu kontrollü bir şekilde yöneten ilk kişidir **(A7,P41–43)**.

Aelius Aristeidēs, bir yönetici olarak Antoninus Pius'tan o denli memnundur ki, O'u Zeus'a benzetmektedir **(A7,P39** ve **P53)**. Antoninus Pius'tan öncesini anlatırken mitolojiden faydalanmaktadır: Nasıl ki, Zeus'tan önce evrende büyük bir karmaşa ve çatışma var idiyse, Antoninus Pius'tan önce de büyük bir karmaşa vardır; bütün bu karışıklıklar Antoninus Pius ile sona ermiştir **(A7,P53)**. Kısacası o, geçmişin kötü şartlarına son vermiş ve herkes için ortak yasalar koyup tüm dünyayı bir bütün olarak görererek aile gibi organize etmiştir **(A7,P52** ve **P9)**. Bu dönemde herşey tam tekmildir; öyle ki, bütün tanrı ve tanrıçalar bundan son derece memnundur **(A7,P54)**. Aristeidēs övgüsünü o kadar çok abartır ki, Homēros ve Hēsiodos'un bile şiirlerinde geçen Altın Soy'un şim-

di var olduğunu söyler (**A7,P55**). Hatibe göre, imparatorun getirdiği şeyler herşeyden üstündür; O, gerçek anlamda adalet ve yasanın temsilcisidir (**A7,P56**). Dolayısıyla bu imparatorluk ve Roma kenti sonsuza kadar ayakta kalmalıdır (**A7,P57**).

Yukarıdaki *passus*'lardan da anlaşıldığı üzere, Antoninus Pius, Aristeidēs'in gözünde çok güçlü bir imparatordur. Aristeidēs, en güvenilir yolun bu güçlü yönetici tarafından yönetilmek konusundaki ısrarında haklıdır (bk. **A7,P25**). Ayrıca, tüm askerî ve siyasal gücünü kaybetmiş olan Hellen toplumu için güçlü olan Roma tarafından yönetilmekten başka bir alternatif yoktur. Güçlü olanın zayıf olanı yönetmesi doğanın kanunudur.[146] Aristeidēs için de bu olumsuz bir durum değildir; çünkü, Roma egemenliği altına girmiş halklar ne köleleştirilmiş, ne de yabancı sayılarak toplumdan dışlanmışlardır; aksine imparator onlara gerekenden fazla özen göstermiş, hatta pek çoğuna vatandaşlık hakkı tanıyarak onları topluma kazandırmıştır. Tüm toplum birlik ve beraberlik içerisindedir. Roma İmparatorluğu bu hükümdarlık süresince hiçbir imparatorun dönemiyle kıyaslanmayacak denli refah ve barış içerisinde yaşamıştır. Bryant 1894: 124'e göre, Aristeidēs'in anlattıkları genel olarak abartıdan başka bir şey olmasa da, bu bağlamdaki iddiaları gerçeğe yakındır.

Aristeidēs'in söylevinden anlaşılan Antoninus Pius'un Roma egemenliğine soktuğu halkları zor durumda bırakmadığı, onların kendi kimliklerini de koruyarak Roma vatandaşı olmalarını sağladığı ve onlara belki kendilerinin bizzat yapacağından daha iyi bir koruma sağladığıdır. Desideri ve Oliver'a göre, Aristeidēs'in bu konuda söylediklerinde gerçeklik payı vardır. Hatta Desideri 2002: 149'a göre, Aristeidēs'in gözünde Roma İmparatorluğu Hellenler'in isteyip de yapamadığı şeyi, yani kentlerin ortak bir kente bağlanıp birleştirilmesi fikrini hayata geçirmiştir. Artık Roma kenti bir Hellen idealidir. Oliver 1953: 879'e göre ise; Roma, yasalarını ideal Atina ve ideal Sparta'nın yasalarıyla kombine ederek Hellen kentlerinin ideal lideri olmuştur. İşte bu sebeple, İkinci Sofistler'i oluşturan aydın Hellenler kültürel açıdan MS. II. yy.'da bile kendilerini V. yy.

[146] Halikarnassoslu Dionysios da yurttaşlarını Roma'nın egemenliğine boyun eğmek zorunda oluşları konusunda bu şekilde teselli etmişti (Dion. Hal. ant. 1,5,2): «Kimsenin haklı olarak gerçekleşen bu şeye kızmaya veya kaderi suçlamaya hakkı yok; zira, doğanın her zaman geçerli olan kanunu şudur: Güçlü olan zayıf olanı hep yönetir» (= καὶ μήτε ἄχθεσθαι τῇ ὑποτάξει κατὰ τὸ εἰκὸς γενομένῃ [φύσεως γὰρ δὴ νόμος ἅπασι κοινός, ὃν οὐδεὶς καταλύσει χρόνος], ἄρχειν ἀεὶ τῶν ἡττόνων τοὺς κρείττονασ᾽ μήτε κατηγορεῖν τῆς τύχης).

polis'inde hissetmektedirler (Bowie 1970: 29). Stertz 1994: 1250'ye göre de, bu ifadeler hatibin Roma Barışı'ndan ve Hellen elit dünyasına sağladığı refahtan ve barıştan memnuniyetini göstermektedir.

Aristeidēs, Antoninus Pius'un icraatına ve böyle bir önder (*princeps*) egemenliğindeki monarşiye (*Principatus*) yaptığı övgü konusunda da haksız değildir. Antoninus Pius'un getirdiği barış, tartışma götürmez bir gerçektir. O, Zeus'un yaptığı gibi büyük bir kaosa son vermiş (bk. **A7,P39** ve **P53)**;[147] ardından düzeni kurarak egemenlik uğruna verilen savaşları ve karışıklıkları dindirmeyi bilmiştir.[148] Zaten Antoninus Pius döneminin anahtar kelimesi herkes tarafından kabul edildiği üzere barış ve dinginliktir. Bunun genel geçerliğini sikkeler de kanıtlamaktadır: PAX AVG(usti); TRANQVILLITAS AVG(usti).[149] Böyle bir imparator övülmeyi hak eder. Aristeidēs'in yaptığı da budur. Çünkü Aristeides'e göre, bir yönetim biçimini veya yöneteni değerlendirmenin en iyi yolu, kazandığı başarılar değil; bu başarıları nasıl bir yönetimle sürdürdüğüdür. Aristeidēs yöneticinin dünyayı nasıl yönettiğine bakarak onun övülmeye değer olup olmadığını göstermektedir.[150]

f. Atina Kenti'nin Kültürel Bağlamda Ayrıcalıklı Konumu

Aristeidēs'in *Panathēnaikos* adlı söylevindeki amacı, Hellen kimliğini dışa vurmak ve M.Ö. V. yy. Atinası'nı üstün kılan kültürel değerlerin II. yy.'da Roma İmparatorluk Çağı'nda da devam ettiğini göstermektir. Söylev tam bir Atina *encomium*'udur; bu *encomium*, Atina'nın siyasal tarihinden ziyade kültürel tarihine ilişkindir (Oudot 2009: 38).[151] Hatip, öte yandan, Atina'ya övgüler yağdırdığı pasajlarının arasına Roma İmparatorluğu'nun gücünü övdüğü cümleleri yerleştirmekten de geri kalmamıştır.

---

147 Benzer şekilde Antoninus Pius'u Zeus'a benzetme motifine 117–161 yılları arasında yaşamış Hellen şair Markellos'ta da rastlanmaktadır: «Görünüşüyle ve bilgeliğiyle Zeus Baba gibi bir kral» (= ασιλεὺς Διὶ πατρὶ φυὴν καὶ μῆτιν ἐοικῶς); bk. *IGUR* III 1155,20.

148 Barış ve imparatorluk yönetimi ideolojik olarak birbiriyle bağlantılıdır: *cum domino pax ista venit* (Jones 2008: 26).

149 *RIC* III 37, no. 100.

150 Polybios da benzer amacı gütmektedir. bk. Pol. 3,4,1–2.

151 Ploutarkhos da böyle bir tartışma yapmaktadır: «Atinalılar'ın ünü hangisinden kaynaklanmaktadır: Savaşlardan mı yoksa bilgelikten mi? » (Plut. de glor. Ath. 345c–351c).

Bu söylevinde, «Roma Söylevi»nde olduğu gibi, imparatorluğun siyasal yapısını irdeleyerek onu her bir açıdan övmeyi değil, imparatorluğun sahip olduğu siyasal yapı ve yönetim şekli sayesinde Hellenler'in, özellikle de Atinalılar'ın II. yy.'da Roma İmparatorluğu içerisinde ayrıcalıklı bir konuma geldiğini göstermeyi amaçlamıştır. Aristeidēs'in gözünde Atina II. yy.'da kültürel açıdan halen önemli bir konumdadır; ama, imparatorun getirdiği barış ve dinginlik sayesinde (!) Aristeidēs'e göre, «Roma Söylevi»nde (or. 26), Roma siyasal yapısıyla ne kadar üstünse, Atina da bir kültür ve eğitim yuvası (or. 1,327) olarak o kadar üstün bir konumdadır.

Aristeidēs'in *Panathēnaikos* adlı söylevinde (or. 1), ölümsüz olmasını temenni ettiği Roma İmparatorluğu, şimdi Atinalılar'ı eğitmenleri olarak görmekte ve eskisi gibi artık dünyanın bir kültür merkezi olmamasına rağmen, onları onurlandırmaya devam etmektedir **(A7,P1)**. Atina kenti güçten düştüğünde bile, Aristeidēs'e göre, Roma İmparatorluğu sayesinde tüm kentlerden daha onurlu ve talihli bir konumdadır; pek çok Hellen kenti yıkılıp giderken, pek çoğu da özgürlüğünü yitirirken, o asla küçük düşürülmemiştir ve II. yy.'da bile herkesten saygı görmektedir (or. 1,233). Bu, Aristeidēs'in gözünde Roma yönetiminin başarısıdır. Bu sebeple Aristeidēs, tarihin beş imparatorluğu hafızalara kazıdığını hatırlatır[152] ve imparatorlukların en üstün ve en mükemmelinin (ἀρίστη) Roma İmparatorluğu olduğunu söyler.[153] Çünkü, Hellenler özellikle de Atina,

[152] Tarihte iz bırakan beş imparatorluk üzerine ayrıntılı tartışma için bk. Swain 1940.

[153] M.Ö. 19 – M.S. 31 yılları arasında yaşamış Romalı tarihçi Velleius Paterculus bu konuda bizi bilgilendirmektedir (Vell. 1,6,6): «Aemilius Sura, Roma halkının kronolojisi ile ilgili eserinde şöyle der: Asurlular gücü elinde tutan ilk soydur, sonra Medler, sonra Persler, sonra da Makedonlar gelir; en sonunda ise Makedonya kökenli iki kral, Philippos ve Antiokhos'u, alt edip üstüne Kartaca'nın hakkından gelen Roma halkı gücünün doruk noktasına ulaşmıştır» (= *Aemilius Sura de annis populis Romani: Assyrii principes omnium gentium rerum potiti sunt, deinde Medi, postea Persae, deinde Macedones; exinde duobus regibus Philippo et Antiocho, qui a Macedonibus oriundi erant, haud multo post Carthaginem subactam devictis summa imperii ad populum Romanum pervenit*). Benzer şekilde Halikarnassoslu Dionysios da eserinde beş imparatorluk teorisinden bahsetmekte ve en son imparatorluğun, yani Roma İmparatorluğu'nun gerçek bir imparatorluk olduğunu söyleyerek onu yüceltmektedir (Dion. Hal. 1,2,1–3): «Eğer biri, kentlerin ve halkların zamanları dolduğunda birbirlerine bıraktıkları egemenliklerine dikkat edecek olursa; önce her birine ayrı ayrı göz atıp sonra bunları birbirleriyle karşılaştırdığında, içlerinden hangisinin en büyük egemenliği elde ettiğini, barışta ve savaşta en iyi hamleleri yaptığını bilmek isterse, Romalılar'ın egemenliğinin kendisinden önce gelen tüm kentleri açık ara geçtiğini görecektir; yalnızca egemenliğin büyüklüğü ve yapılan işlerin mükemmelliği – bunu anlatmaya yetecek bir kelime bulamıyorum – açısından değil, ayrıca varlığını koruduğu zamanın uzunluğu açısından. Asur İmparatorluğu eski bir imparatorluktur ve efsanevi zamanlara gitmektedir. Kısa bir zaman için Asia'nın an-

Aristeidēs'in her açıdan üstün bulduğu Roma egemenliği altında eski günlerini aramayacağı bir muamale görmektedir **(A7,P2)**.

Aristeidēs için Hellenler Klasik Çağ'da olduğu gibi Roma Dönemi'nde de dünyayı uygarlaştıran bir güç olmuştur; Roma'nın egemenliği sayesinde, bu üstünlükleri Klasik Çağ'dan yüzyıllar sonra bile ön plana çıkmıştır. Çünkü ona göre, Hellen kültürünün yaşadığı bu canlanma Roma İmparatorluğu garantisi altında gerçekleşmiştir. Anlaşılan o'dur ki, *Panathēnaikos* Aristeidēs'in yalnızca Atinalılar'ın geçmişini övdüğü bir söylev değil, aynı zamanda satır aralarında yaşadığı dünyayı değerlendirdiği bir söylevdir. Hatibin bu söylevde geçen Roma'yla ilgili ifadeleri (bk. **A7,P1–2**), «Roma Söylevi»nde söylediklerileriyle örtüşmektedir. Asirvatham 2008: 216'ya göre, Aristeidēs «Roma Söylevi» ve *Panathēnaikos* adlı söylevi ile Roma ve Atina'yı farklı açılardan birbirleriyle denk göstererek aralarında bir bağ kurmaktadır. İki kent de uygarlıklarını korumak için birtakım kaynaklara sahiptir: Roma'nın silahı güç, Atina'nın ise kültürdür. Aristeidēs bu iki söylevle hem Atina'nın uygarlık açısından değerini göstermiş, hem de Roma'nın οἰκουμένη için mükemmel bir yönetime sahip olduğunun farkında olduğunu kanıtlamıştır. Oliver 1968: 44'e göre de, Aristeidēs'in yaşadığı çağda Roma, οἰκουμένη'nin askerî güvenliğini sağlayan bir önderse, Atina da *polis*'lerin uygarlaşmasını sağlayan eğitimin ve bilgeliğin önderidir (ἡγεμόνες παιδεῖας καὶ σοφίας ἁπάσης). O halde, yazara göre, iki söylevden şu çıkarıma varmak mümkündür: Aristeidēs'in yaşadığı çağda Roma askerî ve siyasal bir güçse, Atina da bu gücün altında yeniden canlanan bir kültür yuvasıdır.

12 yıl önce Roma siyasal yapısını öven (or. 26) Aristeidēs şimdi Atina'nın kültürel yapısını övmektedir (or. 1); ancak, bunu yaparken Roma'yı gücendirecek ifadelerden kaçınmakta ve söylevinin akışında imparatoru da hoşnut edecek ifadeler kullanmaktadır. Roma İmparatoru'nun Hellenlik'e değer verdiği doğ-

---

cak küçük bir parçasına hükmedebilmiştir. Medler Asur İmparatorluğu'nu yıktıktan sonra, biraz daha geniş bir alana hükmetmiş olsa da ayakta kalmayı fazla sürdüremeyip dördüncü kuşak zamanında yıkılmıştır. Medler'i işgal eden Persler'in, en sonunda tüm Asia'nın hâkimi olmasına ramak kalmıştı; Europe'deki halklara saldırdığında, büyük bir kısmına boyun eğdiremeyince ancak iki yüz yıl yönetimde kalabildi. Makedonya gücü ise, Persler'i yıktıktan sonra, hükmettiği topraklar bakımından öncekileri geçti; ancak, bu parlak dönem fazla uzun sürmedi ve Aleksandros'tan sonra gerilemeye başladı. Diadokhoslar'ın zamanından itibaren, ayrı ayrı pek çok egemenlik çıktı ortaya; bunlar ile ikinci, hatta üçüncü kuşağa kadar gelinebilirdi, ama kendi anlaşmazlıkları yüzünden zayıfladılar ve en sonunda Romalılar tarafından yıkıldılar».

rudur, ancak Aristeidēs bu söyleviyle Atina kentinin dünyaya sağladığı kültürel nimetleri uzun uzadıya tartışarak, tüm dünyanın zihninde Atina imgesini tazelemeye çalışır. Asıl amacı ise, Roma İmparatorluğu'nun askerî üstünlüğüne karşı Hellenler'in entelektüel yanlarını vurgulayarak bir şekilde iki gücün eş değer olduğunu göstermektir. Amaca giden yolda, imparatoru kızdırmamak için de aşırıya kaçmamakta ve onun da gönlünü almaktadır.

Öte yandan, Aristeidēs'in bu kadar uzun bir söylevi Atinalılar'ı övmek amacıyla oluşturması, Roma egemenliğine bir tepki olarak da değerlendirilmemelidir. Kelly 2011: 72 vd.'na göre, Aristeidēs'in Roma İmparatorluğu'nun yerine Atina'yı getirmek gibi bir niyeti bulunmamaktadır; Hellenler, Roma ile iyi ilişkiler içindedir.[154] Atinalılar'ın Roma yönetimine karşı geldikleri bir durum söz konusu değildir. Hellenler'in bir yandan yeni avantajlara sahip olurken, öte yandan geçmişlerindeki özgür günlerini özlüyor olmaları doğaldır.[155]

Sonuç olarak, Aristeidēs'in *Panathēnaikos* adlı söylevinde Roma İmparatorluğu'na karşı olan tutumu «Roma Söylevi»nde olduğu gibidir. Roma İmparatorluğu Hellenlik'i korumaktadır ve Hellenlik'in dünyada yayılmasına izin vermektedir. Hellenler, II. yy.'da Roma egemenliğine girerek bir ölçüde Romalılaşmışlardır; Romalılar ise, Hellenler'in kültür ve eğitimdeki üstünlüğünü kabul edip Hellenleşmişlerdir; bu bir uygarlaşmadır. Tarihe şekil veren iki uygarlık, birbirini tamamlayarak bir denge oluşturmuşlardır.

2.2. Marcus Aurelius ve Lucius Verus Dönemi

Aelius Aristeidēs, **A7,P3–8** ve **A7,P58–71**'de, Marcus Aurelius ile Lucius Verus'un ortak yönetiminin başarısını, imparatorlar arasındaki uyumu ve bu dönemin kentlere getirdiği refahı yüceltir.

⁂

Aristeidēs, tüm detaylarıyla Kyzikos Kenti'ndeki Hadrianus tapınağını anlattığı Πανηγυρικός ἐν κυζίκῳ περί τοῦ ναοῦ (or. 27) ve Περὶ ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν

[154] Atina ve Roma arasındaki iyi ilişkiler için bk. Hendrick 2006.

[155] Roma İmparatorluk Çağı'nda yaşayan Hellenler, özellikle de Pers Savaşları'ndan sonra kazandıkları büyük zaferi anımsadıklarında, duygusal anlar yaşamaktadırlar. Hellenler'in geçmişlerini anarken yaşadıkları karmaşık duygular için bk. Alcock 2002: 83–87.

(or. 23) adlı söylevlerinin belli pasajlarında dönemin ortak imparatorları olan Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un yönetimini yüceltir. Hatibin bu imparatorların yönetim politikasıyla ilgili olarak ısrarla üzerinde durduğu husus *homonoia* olmuştur. Hatip, tüm karayı ve denizi ele geçiren imparatorların her şeyi paylaştığını ve tüm dünyayı ortak hale getirdiğini (**A7,P59**); kastedilen iki imparator arasındaki dostluk ve beraberlik duygusunun tüm çağlar boyu ilk kez görüldüğünü (**A7,P60**) ve aralarında böyle güzel bir uyum ve azmin olduğu yöneticiler tarafından yönetilip de mutlu olmamanın saçma olduğunu söyler (**A7,P7**). Bu imparatorların yönetimi paylaşmaları sayesinde imparatorluk daha da büyümüş ve bunlar erdem konusunda herkesin eğitmeni olmuşlardır (**A7, P61**).

Aristeidēs'in gözünde, Marcus Aurelius ve Lucius Verus, yönetimleri boyunca her şeyi kendi aralarında uyumla halletmişlerdir. Hatip böyle bir monarşinin hayranlık uyandırıcı oluşunun altını çizer (**A7,P62**); ve bu uyumun tüm insan soyu için evrensel olduğunu vurgular (**A7,P63**). Aristeidēs bu uyumun yönetim biçimiyle ilişkili olduğunu söyler; insanların nerede yaşadığının hiçbir öneminin olmadığını, erdem konusunda üstün olan bu yöneticilerin imparatorluğu herkesle paylaştığını ekler (**A7,P64**). Stertz 1994: 1259'a göre, Aristeidēs'in yaptığı en can alıcı övgü bu pasajdır; Aristeidēs, burada Roma'nın yönetim biçiminde tüm insanların, her soyun kentle ilişki içinde olduğunu ve nerede yaşarsa yaşasın herkesin imparatorlukta olan her şeye katılma hakkına sahip olduğunu söylemektedir. Stertz'e göre bu, Aristeidēs'in **A7,P20**'de sözünü ettiği tek yönetici himayesinde kurulmuş ortak demokrasi fikriyle örtüşür.

Aelius Aristeidēs, Kyzikos halkının sahip olduğu iyi talihe sevinmesi gerektiğini söyler (**A7,P58**). Çünkü ona göre, bu imparatorlukta nefret veya öfke baş göstermemiştir; imparatorlar tanrısal bir şekilde yetiştirildiklerini, gösterdikleri merhamet ve yüce gönüllülükle kanıtlamışlardır (**A7,P66**). Aristeidēs, bu iki imparatorun dostluğun ve paylaşmanın her şeyi bir arada tuttuğuna inandığını söyleyerek, bu yönetimin örnek bir yönetim olduğunu savunur (**A7,P67**). Bu imparatorlar birbirleriyle uyum içinde bir politika yürüterek beklenenin çok üstünde hareket etmişlerdir (**A7,P65**). Aristeidēs, ayrıca, onların adalet, dostluk ve erdemlerinden ötürü ölümsüz bir taçla donandıklarını ve insanların iyiliğini düşündüklerinden tanrılara yakın olduklarını söyler (**A7,P68** ve **P8**); onların

yönetiminde, yönetilenlerin yöneticilerine korku ile değil, dua ve minnetle bağlı olduğunu da ekler **(A7,P69)**.

Aristeidēs'e göre, bu imparatorluğun ve barışın tadını çıkarmak, yöneticileri kızdırmamak ve iyiliklerden yararlanmayı bilmek gerekir **(A7,P6)**. Aristeidēs özellikle de Pergamon, Smyrna ve Ephesos gibi büyük Hellen kentlerinin üstünlük çekişmelerinden vazgeçmesini öğütlerken, Roma İmparatorluğu'nun onlara duyduğu saygı ve gösterdiği merhametin göz ardı edilemeyeceğini vurgular ve hiçbirinin diğerinden üstün olmadığını, böyle eşitlikçi bir yönetimden memnun kalmaları gerektiğini söyler **(A7,P3)**. Çünkü, geçmişte Atinalılar, Lakedaimonlar ve Thebaililer arasında yaşanan çekişmeler Phōkis Savaşları'na ve Thermopylai'da karışıklıklara sebep olmuş, en sonunda da Philippos Hellas'ın önderi olmuştur; Aristeidēs'e göre, bu döneme gelene kadar Hellas çok çekmiş, şimdiki imparatorlar sayesinde yeniden hayat bulmuştur **(A7,P4)**. Aristeidēs genel bir değerlendirme yapar ve en önde gelen tek bir kentin tüm düyayı egemenliği altında tuttuğunu, yalnızca bir kentin her şeyi yönettiğini, her yıl yöneticilerin yasalara uygun şekilde geldiğini söyler **(A7,P5)**.

Aristeidēs övgüsünü daha da ileriye götürerek, Marcus Aurelius ve Lucius Verus'u «kurtarıcı iki tanrıya» (τῶν δύο τῶν σωτήρων θεῶν), Asklepios ve Serapis'e benzetir; bunların tüm insanlar için en güzel dostluğu ve uyumu oluşturduklarını ve tanrıların aracısı olduklarını söyler **(A7,P70)**. Bu sebeple de tanrıya şükretmek gerektiğini, bu dönemde yaşadıkları için insanların kendilerini mutlu saymalarını öğütler **(A7,P71)**. Görüldüğü üzere, Aristeidēs bu pasajlarda, imparatorları tanrılaştırmakta ve onlara dua etmek gerektiğini söylemektedir. Price 1984: 246, buradan yola çıkarak, imparatorların kutsallaştırılması fikrinin, özellikle II. yüzyılda eyaletlilerin imparatora genel yaklaşımı olduğunun altını çizmektedir.

Swain 1996: 286, n. 123'e göre de, Aristeidēs'in imparatorları yüceltmeyi ve onlar için dua etmeyi öğütlemesi **(A7,P70–71)**, İmparator Kültü'nü çağrıştırmaktadır; çünkü hatip burada «dua etmek» anlamına gelen εὔχεσθαι yerine «duaya katılmak, birlikte dua etmek» anlamına gelen συνεύχεσθαι fiilini kullanmıştır. Ancak, Aristeidēs söylevinde İmparator Kültü'yle ilgili herhangi bir şey söylememektedir.

Hatibin imparatorları tanrılaştırması hususunda, Stertz 1994: 1260'ın yorumu daha olası görünmektedir. Ona göre, hatibin imparatorları tanrılaştırma çabası, birtakım isteklerinin geri çevrilmiş olması ve zorunlu kamu görevlerinden muaf tutulma isteği konusundaki ısrarından kaynaklanmaktadır.

Aristeidēs'in, Marcus Aurelius ve Lucius Verus arasındaki uyum ve birliğin Roma yönetimini kusursuzlaştırdığını düşündüğü, yukarıdaki *passus*'lardan anlaşılmaktadır. Hatip, ortak yönetimin kusursuz işlediği konusunda haklıdır. İki hükümdarın anlaşmazlığa düşüp imparatorluğu bir karmaşaya sürüklediği görülmemiştir. Ancak, Aristeidēs'in dediği gibi, iki imparatorun yönetimde eşit yetkilere sahip olduğu doğru değildir; Marcus Aurelius'un Lucius Verus'a göre, daha ön planda olduğu ortadadır.

Aristeidēs, sürekli olarak, bu ortak yönetimde birlik ve beraberliğin üzerinde durmakta ve iki kurtarıcı tanrıya benzettiği imparatorların çağında yaşayanları mutlu saydığını dile getirmektedir. Ancak, kuşkusuz savaşlarla çalkalanan imparatorluğu bekleyen krizden henüz haberi yoktur. İmparatorların gösterdiği hoşgörü ve adalet Antoninus Pius'unkiyle eşdeğer olsa da, Pius'un savaşlardan uzak o dingin yönetimi artık yoktur. Bu dönem, artık dinmeyecek savaşların baş gösterdiği hareketli bir dönemdir. Öte yandan Tiber Irmağı'nın taşmasıyla ortaya birtakım sıkıntılar çıkmış; pek çok bina harap olmuş; hayvanlar boğulmuş; İtalya'da kıtlık yaşanmıştır. Fakat, tüm bu sorunlar iki imparatorun yakından ilgilenmesiyle atlatılmıştır (SHA Aur. 8,4–5). Ardından Doğu'dan kötü haberler gelmiş; Parth Kralı III. Vologases Roma'nın Doğu eyaletlerine saldırarak *Syria*'yı işgal etmiştir.[156] 166 yılında savaşların sona ermesiyle her iki imparator da *pater patriae* unvanını almışlardır. Fakat aynı yıl Verus'un ordusu Doğu'dan dönerken bir salgın hastalığı Roma'ya getirmiş ve bu da nüfusun en yoğun olduğu bölgelerde fazlasıyla can kaybına yol açmıştır.[157] Oysa, Aristeidēs, bu yılları son derece pürüzsüz tasvir etmektedir.

Sonuç olarak; Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un ortak yönetiminden kaynaklı bir sorun yaşanmadığını, her iki imparatorun uyum içinde hareket ettiklerini, ancak Marcus Aurelius'un daha fazla söz sahibi olduğunu; öte yandan, Hadrianus ve Antoninus Pius'un dönemlerine damgasını vuran uzun soluklu

[156] 161–168 yılları arasında yaşanan olaylar hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Birley 2000a: 140–158 ve Birley 2012a: 155–165; 2012b: 217–221.

[157] SHA Aur. 13,3 ve Eutr. 8,12.

barışın artık devam edemediğini, Doğu'da savaşların patlak verdiğini ve Roma İmparatorluğu'nun Altın Çağı'nın sonlanmakta olduğunu söyleyebiliriz. Aelius Aristeidēs'in 161–169 yılları arasındaki dönemi kusursuz göstermesi; bazı araştırmacıların da iddia ettiği gibi, hatibin sonuç alamadığı kamu görevlerinden muaf olma ile ilgili mücadelesini akla getirmektedir.

2.3. Antoninus Pius (?) Dönemi

Aristeidēs *corpus*'unda 35. söylev olarak geçen «İmparator'a Söylev» (Εἰς βασιλέα), üzerinde uzun yıllar boyunca tartışılmış bir söylevdir. Araştırmacılar bu söyleve iki açıdan şüpheyle yaklaşmıştır: Birinci nokta, söylevin Aristeidēs'in kaleminden çıkıp çıkmadığıdır; ancak, bu hususta çoğunluk ona ait olduğu konusunda hemfikir olmuştur. İkinci nokta ise, söylevde Aristeidēs'in kişiliğini ve erdemlerini göklere sığdıramadığı imparatorun kim olduğudur. Eğer söylev Aristeidēs'e aitse, yazarın seslendiği imparator konusunda iki olasılık vardır: Birincisi, bu imparatorun Antoninus Pius ve son satırda «imparatorun oğlu» olarak hitap ettiği kişinin ise Marcus Aurelius olup olmadığı;[158] diğeri ise, seslendiği imparatorun Marcus Aurelius, oğlunun ise Commodus olup olmadığıdır.[159] Tartışmaların bir diğer boyutu ise, söylevin III. yy.'a ait olup olmadığı ve bahsi geçen imparatorun Macrinus, Gallienus veya Arap Philippos olabileceği yönündedir. Bu görüş de son yıllarda kabul görmüştür.[160] Tezimizde, filolog ve tarihçileri ikiye bölen bu söylevi, Jones'un 1972 yılında yazdığı makalede ortaya koyduğu sonuçlar ışığında Antoninus Pius'a hitap ettiğini varsayarak ele alacağız.

---

[158] Waddington 1867: 255, bu imparatorun Antoninus Pius olduğunu ve söylevin Antoninus Pius'un Parth Kralı Vologases ile barış yapmasından dolayı oluşturulduğunu savunur. Aynı düşünce Bryant 1894: 32 tarafından da desteklenmiştir.

[159] Canter 1566; Tillemont 1691: ii.424 ve Fabricius 1798: vi.17, söylevde bahsi geçen imparatorun Marcus Aurelius, oğlunun ise Commodus olduğunu söylemiştir.

[160] Von Domaszewiski 1906, imparatorun Gallienus olduğunu ve muhtemelen 260 yılında kutlanan bir Eleusis Şenliği'nde verildiğini düşünmektedir; Groag 1918; Swift 1966'ya göre, övülen imparator Arap Philippos'tur. Stertz 1979: 185'e göre de, bu imparator Antoninus Pius olamaz; söylev, III. yy.'a aittir. Aynı şekilde De Blois 1986: 284–288 de, buradaki imparatorun Arap Philippos'u çağrıştırdığını ve söylevin III. yy.'ın ortalarına ait olduğunu ileri sürmektedir. Tartışmalar konusunda bk. Swift 1966; Jones 1972: 134; Stertz 1979: 172, n. 4 ve 173 vd.; De Blois 1986 ve Behr 1994: 1219–1223.

Aristeidēs, **A7,P72–75**'te imparatorun yönetime gelişini anlatırken, **A7,P76–84**'te onun, erdemleri sayesinde imparatorluğu refaha kavuşturmasını anlatır.

***

Aristeidēs, sözü geçen imparatorun yönetime geçmeden önce imparatorluğu zaten hak ettiğini, yönetimi miras yoluyla ele geçirmediğini, erdeminden ötürü seçilmiş olduğunu söyler **(A7,P72)**. Bahsi geçen imparatorun tahta geçme gibi bir arzusunun olmadığı ortadadır. Jones 1972: 140'a göre, Aristeidēs'in bu pasajlardaki iddiası, imparatorun doğuştan imparator olarak doğmadığı ve varis olmadan kısa bir süre içinde evlat edinildiğidir. Aristeidēs'in iddiaları bu bağlamda doğrudur. Hadrianus'un kendisinden sonra tahta bırakacağı kişiyi seçerken ilk tercihi Lucius Aelius Caesar idi; bu seçim hiç kimse tarafından onaylanmasa da, Hadrianus bu tercihi 136 yılında yapmıştır.[161] Ancak hiçbir askerî deneyimi olmasa da senatör olan Aelius Caesar, hastalıklı bedeninden dolayı kısa bir süre sonra, 138 yılında öldü; bunun üzerine aynı yıl Hadrianus, Antoninus Pius'u evlat edindi (Birley 2000a: 45 vd.). Halbuki, Antoninus Pius, Hadrianus tarafından evlat edinilmek ve imparator olmak için hiçbir girişimde bulunmamıştır. Cass. Dio 69,20,5, Aristeidēs'in **P72**'deki iddialarını doğrulamakta ve Hadrianus'un ağzından şu sözleri aktarmaktadır: «Bahsettiğim kişi Aurelius Antoninus'tur; bu işlere en uzak duran adam olduğunu ve böyle bir arzudan yoksun olduğunu bilmeme rağmen, bana ve size karşı kayıtsız kalmayacağını ve istemese de imparatorluk görevini üstleneceğini düşünüyorum».[162]

Aristeidēs'e göre, bu yönetici, öncekiler gibi pek çok savaş ve cinayetle yönetime gelmemiş, kimseyi ortadan kaldırarak ya da insanların başına ölümcül felaketler sararak imparator olmamıştır **(A7,P73)**; aksine, hiçbir zalimlik yapmadan tertemiz ve kutsal bir şekilde yönetime geçmiştir **(A7,P74)**. Kendisinden önce gelen imparatorlar gibi katletme ve öldürme işlerinden uzak durmuş; hatta, kendisine karşı suikast girişiminde bulunanlara bile merhamet ederek canlarını bağışlamıştır **(A7,P75)**. Aristeidēs'in bu iddiaları da gerçeklik payı taşımaktadır. Jones 1972: 140–141'e göre; Aristeidēs, **P73**'te imparatorların savaş ve cinayetlerle yönetime geçtiğinden bahsederken, özellikle 69 yılı olaylarına imada

---

[161] SHA, Hadr. 23,6 ve Birley 2000a: 41 vd.

[162] λέγω δὲ Αὐρήλιον Ἀντωνῖνον τουτονί: ὃν εἰ καὶ τὰ μάλιστα οἶδα ἀπραγμονέστατόν τε ἀνδρῶν ὄντα καὶ πόρρω τοιαύτης ἐπιθυμίας καθεστηκότα, ἀλλ᾽ οὔτι γε καὶ ἀφροντιστήσειν οἴομαι οὔτε ἐμοῦ οὔτε ὑμῶν, ἀλλὰ καὶ ἄκοντα τὴν ἀρχὴν ὑποδέξεσθαι.

bulunmaktadır; ayrıca, «üst sınıfa mensup pek çok kişiyi öldürerek yönetime başlama» ifadesiyle de hükümdarlığının başında bir suikast girişimi nedeniyle dört *consul*'ü öldürten Hadrianus'tan bahsetmektedir.[163] Aristeidēs'in **A7,P74–75**'te dediği gibi, Antoninus Pius tahta geçmek için böyle çılgınca şeyler yapmamış ve hükümdarlığı boyunca da bu tavrını korumuştur. Antoninus Pius yönetime gelir gelmez imparatorluğun atmosferini değiştirmiştir: Siyasal suçluları serbest bırakmış, sürgünleri geri çağırmış, Hadrianus'un son yıllarında ölüm cezasına çarptırdığı kişilerin cezasını değiştirmiştir. Antoninus Pius'un bu onurlu duruşu, *senatus* tarafından da olumlu karşılanmış ve buna istinaden *Pius* lakabını kabul etmesi istenmiştir (Birley 2000a: 55). Cass. Dio 69,20,4'ün anlatımına göre, Hadrianus onu bu son derece haklı nedenlerle evlat edinmiştir: «…Onun yerine size imparator olarak soylu, kibar, uysal, ileri görüşlü bu adamı buldum; kendisi, ne işlere aldırış etmeyecek kadar genç, ne de işleri ihmal edecek kadar yaşlıdır; yasalara göre eğitilmiştir ve geleneklerimize göre yetiştirilmiştir; öyle ki, yönetimi ilgilendiren konulardan anlar ve işlerin üstesinden iyi bir şekilde gelebilir!».[164]

Aristeidēs'in sözünü ettiği imparatorun imparatorluğu refaha kavuşturması hususuna gelecek olursak; hatip, bu imparatorun, ileri görüşlülüğü sayesinde batmak üzere olan bir gemi gibi dünyanın sonuna gelen imparatorluğun tehlikeli gidişatını durdurduğunu, önceki imparatorlar çıkış yolu bulamazken, onun imparatorluğu güvenli bir sığınağa soktuğunu söyler **(A7,P76)**. Ona göre, şimdi imparatorluk pek çok fırtınaya maruz kalıp zar zor demir atmayı başarmış bir gemi gibidir; çünkü yönetici, imparatorluğun işlerini dindarlıkla, ölçülülükle, ihtiyatla, adaletle ve hoşgörüyle yürütmektedir **(A7,P77)**. Hatip, sözü geçen imparatorun kişisel erdemlerini sıraladıktan sonra, imparatorluğu refaha kavuşturmak adına, yönetim sistemine getirdiği birtakım düzenlemelerden bahseder: İmparator finansal konularda adaletli olmuş ve imparatorluk hazinesi için toplanmakta olan vergilerdeki artışa son vermiştir **(A7,P78)**. Daha önce herkesin

---

[163] Cass. Dio 69,2,5 ve SHA Hadr. 7,1–4. Hadrianus bununla da kalmamış, Antoninus Pius'un önüne taş koyabilecek Iulius Servianus ve torunu Pedanius Fuscus'u da ortadan kadırmıştır (Cass. Dio 69,17,1) *Historia Augusta* da Hadrianus'un bu amaç uğruna pek çok kişiyi öldürdüğünü belirtmektedir (Hadr. 15,8; 23, 2–3 ve 23,8).

[164] …εὗρον ἀντ᾽ ἐκείνου αὐτοκράτορα ὑμῖν, ὃν δίδωμι, εὐγενῆ πρᾷον εὔεικτον φρόνιμον, μήθ᾽ ὑπὸ νεότητος προπετὲς μήθ᾽ ὑπὸ γήρως ἀμελὲς ποιῆσαί τι δυνάμενον, ἠγμένον κατὰ τοὺς νόμους, ἡγεμονευκότα κατὰ τὰ πάτρια, ὥστε μήτε τι ἀγνοεῖν τῶν ἐς τὴν ἀρχὴν φερόντων καὶ πᾶσιν αὐτοῖς καλῶς.

korkuyla sindirildiğini ve köleleştirildiğini, her yerde casusların bulunduğunu, insanların düşünme ve konuşma haklarının bulunmadığını, hatta insanların kendi gölgelerinden bile korktukları bir ortamın olduğunu söyleyen Aristeidēs'e göre, söz konusu imparator bu korkuları ortadan kaldırıp insanların ruhlarını kurtarmış oluyordu **(A7,P79)**.

Hatip daha sonra yöneticinin askerî erdemlerine geçer: Önceden sayısız armağanlar isteyen askerler, istekleri yerine getirilmeyince yönetime başkaldırıyorlar ve sorun çıkarıyorladı; oysa şimdiki imparator askerlere verilen armağanları sınırlamış, onları bedenlerini çalıştırıp eğitmeye yöneltmiştir. Böylece lüks ve aşırı harcamayı önlemiş, askerlerin disiplinini sağlamıştır **(A7,P80)**. Ardından Aristeidēs, imparatorluğun nasıl refaha kavuştuğunu göstermeye çalışarak yöneticiye övgüsünü sürdürür:

Bu imparatorun zekâsı, eğitimi ve cesaretiyle en savaşkan halklardan biri olan Keltler bile, barış içinde yaşamanın savaşmaktan daha iyi olduğunu görüp itaat etmişlerdir **(A7,P81)**. Euphratēs ve Tigris ötesindeki halklar da düzene uymuş ve tüm kıta barış içine girmiştir; böylece imparatorluğun refahı kesin bir şekilde sağlanmıştır **(A7,P82)**. Hatip, en son olarak, herkesin korkusuzca istediği yere gitme hakkının olduğunu, limanların her yerde iş gördüğünü, dağların seyahat için güvenli olduğunu, ırmakların, denizin seyahate engel olmadığını ve şimdi yapılan şenliklerin, kutlamaların tanrıların daha da hoşuna gittiğini söyler **(A7,P83)**. Ona göre, şimdi tüm insanlar gerçek mutluluğu bulmuştur; şimdiki imparator cesaretiyle, dindarlığıyla, bilgeliyle öncekileri geçmiştir **(A7,P84)**.

Aristeidēs'in **A7,P76–77**'daki iddialarını değerlendirecek olursak; hatip imparatorluğun fırtınalarla savrulduğunu söylerken ve onu batmak üzere olan bir gemiye benzetirken, Jones 1972: 142'ye göre, Antoninus Pius'un tahta çıktığı zamanda, sınır boylarında patlak veren sıkıntıları ve imparatorluğun özellikle de Doğu'da yükselen olası savaş tehlikesiyle yüzyüze kalışını kastetmektedir. Zira, Parth Kralı II. Vologases, Roma'yla dostça ilişkiler yürüttüğü bir dönemden sonra, Armenia'yı işgal edebilmek için imparatorun değişmesini fırsat bilmiştir; ancak, Pius'tan aldığı bir mektup üzerine 140 ile 144 yılları arasında geri çekilmiştir (SHA Pius 9,6). Antoninus Pius, 144 yılında *bellum Parthicum*'u kazanmış ve Armenia tahtı üzerinde Roma kontrolünü kurmuştur. Jones 1972: 143'e göre, Aristeidēs'in **P76'**da sözünü ettiği, imparatorluğu dünyanın sonundan kurtarma konusu budur; «çıkış yolu bulamamış eski imparatorlar»dan kastı

ise, yakın geçmişte Traianus'un yaptığı sürüncemeli ve sonuçsuz Parth Savaşı'dır.

Ayrıca, Pius yönetime geçtiği yıllarda sınır boylarında da birtakım karışıklıklar vardı. *Britannia*'ya kuzeyden yağmacılar gelmişti ve bu yağmacılar Lollius Urbicus tarafından geri püskürtülmüştü. Ancak, savaş 142 yılında Antoninus Pius imparator olarak, elçileri aracılığıyla son uyarısını yaptığında sona erdi.[165] Bunların yanı sıra Hadrianus zamanında *Pannonia* Eyaleti'nde ortaya çıkan Germania Savaşı muhtemelen 144 yılından önce de devam etmekteydi.[166] *Dacia*'da, *Mauretania*'da, *Iudea*'da, Mısır'da, *Achaia*'da 144 yılından önce başlamış olan ayaklanmalar da ileriki yıllarda tekrar patlak vermiştir.[167] Jones 1972: 143'ün dediği gibi, Aristeidēs'in **P77**'de imparatorluğu pek çok fırtına atlatıp zar zor demir atmayı başarmış bir gemiye benzetmesi bundan ileri gelmektedir. Fronto da Marcus'a 139 yılında yazdığı mektupta, benzer bir motifi kullanmakta ve Pius'un üstesinden geldiği sıkıntı ve zorlukları «fırtına ve okyanus dalgasına» benzetmektedir (ep. ad. M. Caes. 3,8).

Aristeidēs **P78**'de imparatorun finansal konularda adaletle davrandığından ve vergileri düşürdüğünden söz etmektedir. Burada olasılıkla Antoninus Pius'un tahta çıkar çıkmaz İtalya kentlerinin gönderdiği *aurum coronarium*'u[168] reddetmesi ve eyaletlerin vergilerini yarıya indirmesi ima edilmektedir.[169]

Jones 1972: 146'ya göre, **A7,P79**'daki ifadede ise Hadrianus'un *frumentarii*'yi[170] muhbir olarak kullanması[171] ima edilmektedir; Aristeidēs'in bu pasajdaki amacı, Hadrianus'un ardılının daha rahat ve dingin bir politika izlediğini gös-

---

165 SHA Pius 5,4 ve Paus. 8,43,4.

166 SHA Pius 5,4 ve Hadr. 23,13; ayrıca bk. Jones 1972: 143, n. 77.

167 SHA Pius 5,4–5; ayrıca bk. Jones 1972: 143, n. 78.

168 Yeni bir imparator tahta çıktığında İtalya kentlerinden ve eyaletlerden alınan vergi.

169 Bu konuya ilişkin bk. SHA Pius 4,10.

170 *Frumentarii*, Geç Cumhuriyet ve Erken *Principatus* Devri'nde muhtemelen ordunun iaşesi için görevlendirilmiş askerlerdi. En geç II. yy.'dan itibaren bunlar imparatorun ulakları ve polisleri olarak görev yapmışlardır. Bu konuda bk. *DNP* 4 (1998) 686, *s.v.* «frumentarii» (Wierschowski).

171 Bk. Cass. Dio 69,5,1 ve SHA Hadr. 2,4–6.

termektir. SHA Pius 7,2'ye göre de, Antoninus Pius muhbirliği (*quadruplatores*)[172] yasaklamıştır.

Jones 1972: 147'ye göre; Aristeidēs **A7,P80**'de, Hadrianus'un askerlere çift maaş verdiğini (SHA Hadr. 5,7); buna karşılık, Antoninus Pius'un askerlere verilen bağışları olması gerektiği şekilde sınırladığını anlatmaya çalışmaktadır. Ancak edebî kaynaklara bakıldığında, Pius'un yönetiminin başında, askerlerden korktuğu ve onlara ne kadar büyük bağışlarda bulunduğundan bahsedilmektedir.[173] Öte yandan Marcus Aurelius da babasının her şeyi olması gerektiği gibi yaptığını ve harcamalarda aşırıya kaçmadığını doğrulamaktadır (M. Aur. 1,16,7).

Nihayet, Aristeidēs'in **A7,P81–83**'te imparatorun yarattığı barış, huzur ve güvenle çevrilmiş bir dünya üzerine söylemlerine bakacak olursak; Keil 1898: 263, 16'da belirttiği gibi, bu pasajlar «Roma Söylevi»ndeki (or. 26) bazı pasajlarla **(A7,P49–50)** benzerlik göstermektedir. Ayrıca hatibin **A7,P84**'te kullandığı «insan mutluluğunun ışığı» metaforu da,[174] Keil 1898: 263, 24'e göre, **A7,P53** ile örtüşmektedir. O halde Aristeidēs'in bu söylemlerinde de haklılık payının olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, bu söylevde; sözü geçen *princeps*'in hiçbir cinayet işlemeden temiz ve tanrısal bir şekilde yönetime gelerek tüm karışıklıklara son verip imparatorluğu düzlüğe çıkardığını; birtakım mali ve askerî düzenlemelerle adaleti sağladığını, bastırılmış korku unsurlarını ortadan kaldırıp insanların ruhlarını kurtardığını, onun sayesinde tüm dünyanın huzur ve barış içinde yaşadığını ifade eden Aristeidēs'in, genel olarak Roma İmparatorluk yönetiminden ziyade sözünü ettiği *princeps*'in başarılarına odaklandığını söyleyebiliriz. Ayrıca, söylevin belli pasajlarının, Aristeidēs'in Roma İmparatorluğu'nun güvenli bir dünya yaratma konusundaki başarısını göklere çıkardığı «Roma Söylevi» (or. 26) ile örtüştüğü göze çarpmaktadır. Ancak, «İmparator'a Söylev»de de (or. 35) belirtilen tüm başarılar imparatorun kendisine atfedilmekle birlikte, onun karakteri ve

---

[172] Roma'da kamusal bir mahkemede şikâyetçi durumda olanlar için kullanılan bir tanımdır. Bu tanım, *delator* ve *index* sözcüklerinin anlamıyla aynıdır. Bu konuda bk. *DNP* 10 (2001) 686, *s.v.* «quadruplatores» (Wesener).

[173] Bk. Cass. Dio 70,1,3 ve SHA Pius 8,1.

[174] Oliver 1953: 948, n. 103'e göre, Roma İmparatorluğu'nun yaydığı ışık edebiyatta artık bir *topos* haline gelmiştir.

erdemlerinin yüceliği ön plana çıkarılmak istenmektedir. Söz konusu imparator insancıllığı (φιλανθρωπία), adaleti (δικαιοσύνη), ölçülülüğü (σωφροσύνη) ve dindarlığıyla (εὐσέβεια) temayüz etmektedir. Aristeidēs'in vermek istediği mesaj, kusursuz bir doğası (ἦθος) ve eğitimi (παιδεία) olan yöneticinin imparatorluğu da kusursuz yönettiği yolundadır.

3. Genel Değerlendirme

II. yy.'da Roma İmparatorluğu'nda yaşanan uyum ve barış, geçmişte hiçbir ulusun tarihinde görülmemişti. Bu dönem, 14'te Augustus ile başlayan *pax Romana*'nın Roma topraklarının her bir yanına ulaştığı bir zamandır. Gereksiz savaşların ve köleleştirmenin benimsenmediği bir dünya politikası güdülmüş; kendini sözde değil, eylemde gösteren bir barış döneme damgasını vurmuştur. Hal böyle olunca, Peloponnēsos Savaşları'yla (M.Ö. 431–404) kan kaybetmeye başlayan ve M.Ö. 362 yılında Mantinea Muharebesi sonrasında oldukça güçsüz duruma düşen Hellen *polis*'leri, Büyük İskender sayesinde Hellen kültürünü ayakta tutmayı sürdürmüş olsalar da, en parlak dönemlerini Roma İmparatorluğu'nda (özellikle de Hadrianus ve sonrasında) yaşamışlardır. Bu zaman, Hellen kültürünün âdeta eskinin küllerinden yeniden doğduğu bir zamandır! Nero döneminde (54–68) filizlenmeye başlayan İkinci Sofizm akımı da Roma İmparatorluğu'nun oluşturduğu kendisine has siyasal yapı ve anayasal düzenin mükemmelliğinin bir sonucudur.

Ancak, kimi Hellenler bir yandan İmparatorluk Çağı'nda yaşanan bu uyum ve barıştan hoşnutken, öte yandan da kendi geçmişlerindeki parlak günlerin özlemiyle bir kimlik bunalımı yaşamaktadırlar ve içinde bulundukları bu karışık duyguları eserlerinde de yansıtıyorlardı. Buna karşılık, eserlerinde tamamıyla Roma İmparatorluğu'nun kendilerine kazandırdıklarından hareketle onu ve yönetimini öven isimler de mevcuttur. Aelius Aristeidēs de bunun en iyi örneğidir. Çünkü Roma İmparatorluğu'na verilen ikircikli destek, Antoninus Pius dönemiyle birlikte yerini coşku dolu bir kabullenişe bırakmıştır.

Aelius Aristeidēs'in gözünde, Roma İmparatorluğu'nun parlak bir imaja sahip olmasının asıl nedeninin imparator olduğunu, onun yönetiminde kentlerin güven ve düzen içinde olduğunu, zengin-fakir, soylu-soysuz ayrımının yapılmadığı bir *isonomia*'nın söz konusu olduğunu yukarıda özetlediğimiz pasajlar-

da görmüştük. Hoşgörü ve adaletin temsilcisi olan Antoninus Pius'un yönetimi sayesinde Aristeides en iyi yönetim şeklinin *Principatus* olduğunu da söylemektedir. Düzen ve barışın hâkim olduğu Roma İmparatorluğu sahip olduğu gerçek *princeps*'i ve onun yarattığı karma anayasa sayesinde özgürlüğü sağlam temeller üzerine kurmuştur. *Hegemonia*'yı sağlamış, ancak kentlerin özgürlüklerine son vermeyerek onlarla bütünleşmiş ve evrensel uyumu[175] yaratmıştır. Oliver 1953: 894'e göre, Aristeidēs için pek çok Hellen'in gözünde, *res publica* iken bir tiran kentinden farksız olan Roma, şimdi harika bir değişim yaşamış ve tüm dünyanın *libera res publica*'sı haline gelmiştir.

Aristeidēs'in Roma İmparatorluğu'na değindiği söylevler üzerine toparlayıcı genel bir değerlendirme yapmadan önce, gözden kaçırılmaması gereken birkaç hususa değinmek yararlı olacaktır; Bunlardan ilki şudur: Aristeidēs, Roma'ya yer verdiği söylevlerinde Roma'nın geçmişinden bahsetmez; kuruluş efsaneleriyle de ilgilenmez; onun ilgilendiği nokta, yaşadığı çağdır. Söylevlerin içinde anlatılagelenler, Roma'nın göz alıcı mimarisi, heykelleri, mitolojisi, edebiyatı veya dili değildir; Çünkü o, Roma'yı üzerinden eyaletlerin yönetiminin sağlandığı güçlü bir imparatorluk baş şehri olarak görmektedir. İlgilendiği tek şey, günündeki imparatorun yaptıklarıdır. Dolayısıyla bu *encomium*, bir kent *encomium*'undan farklı olarak Roma İmparatorluğu'nun siyasal yapısına ve yönetim biçimine yapılmış bir *encomium*'dur.[176]

Söylevlere başka bir açıdan bakmak gerekirse; aslında Aristeidēs'in Roma İmparatorluğu'nu siyasal ve anayasal bir güç olarak görmesi ve hiçbir şekilde Roma'nın kültürüne ve geçmişine dair bir söyleminin bulunmaması, bilinçli veya bilinçsiz Hellen kimliğini dışa vurmak isteyişinden ileri gelebilir. Söylevlerde Roma İmparatorları'nın (özellikle de Antoninus Pius'un) getirdiği adalet ve yasadan, tüm milletlere verdiği güvenden **(A7,P56)**, karışıklık ve düzensizliklerin sona erişinden,[177] Hellen kentlerine yaptığı iyiliklerden[178] ve kentlere bayram havasıyla gelen huzurdan[179] bahsedilir. Hellenler'in kendilerinden çok daha güçlü olan Roma'nın egemenliğine boyun eğmek zorunda oluşları tartışma gö-

[175] *Homonia* (*concordia*) II. yy.'da Hellenler'in sloganıydı (bk. Magie 1950: 638 vd. ve 1499–1501).

[176] Swain 1996: 275; Pernot 2008: 188 vd. ve Bowie 2009: 227.

[177] **A7,P39** ve **P76–77.**

[178] **A7,P2** ve **P50–52.**

[179] **A7,P26–27; P53–55; P79** ve **P82.**

türmez bir gerçektir. Ancak Aristeidēs'in söylevlerinde, Roma'nın Hellenler'i nasıl bir politikayla ele geçirdiğini ve onlar üzerinde siyasal üstünlüğünü nasıl kurduğunu anlatan bir pasaj bulunmamaktadır. Aristeidēs, İmparator Antoninus Pius yönetiminin getirdiği barış eksenli bu söylevlerinden birinde (or. 26,43–57), Hellen uygarlıklarının yönetmeyi bilmeyişlerinden ötürü zayıfladıklarını söyleyek, bu kulvarda Roma'nın üstünlüğünü övse de, Hellenler'i rencide edici tek kelime kullanmamıştır.

Hellenler çok uzun zaman önce siyasal bir güç olmaktan çıkmıştır. II. ve III. yy.'larda, Hellenler'in Klasik Çağı'ndan bildiğimiz «evlilik bir kadın için ne ise, savaş da bir erkek için o'dur» düşüncesi (Vernant 1980: 23) değer kaybetmiş ve bu yüzyıllarda kültürel iyileşme, askerlik işlerinden daha değerli görülmüştür (Goldhill 2001: 7 vd.). Dolayısıyla, Hellenler Roma İmparatorluğu'nun siyasal gücüyle boy ölçüşemeyecek durumda olduklarına göre, Aristeidēs'in kendi milletinin geçmişini övmesi yersizdir. Zaten hatibin söylevlerinin onun Hellen kimliğinden ve geçmişinden kesitler taşıması hoş karşılanmayabilirdi (Bowie 1970: 28). Öte yandan, Aristeidēs gibi parlak kimliğe sahip bir hatip için Roma kültürünü değerlendirmek, Roma'nın geçmişinden, mitolojisinden, dilinden bahsetmek de aynı ölçüde yersizdir. Çünkü her ne kadar Roma'nın siyasal yapısını ve imparatorunu övse de; kendisi, eserlerinden anlaşıldığı üzere, tipik bir Hellen entelektüelidir.[180]

Usta hatip, Roma İmparatorluğu'nun siyasal yapısını yüceltirken, aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun gücünün zirvesindeyken bile Hellen kültürünün capcanlı kalışını kanıtlamak istemiştir. Muhakkak bunu borçlu olduğu imparatora da şükranlarını sunmalıdır. O halde Bowie 1970: 4'ün bu hususdaki genel değerlendirmesine katılmamak mümkün değildir: Hellen elit tabakasının Roma İmparatorluğu'na entegre olması ve benlik bilinci.

---

[180] İkinci Sofistler dönemindeki entelektüellerin dilleri ve edebî tarzları arkaiktir; kullandıkları biçem Attika biçemidir. Klasik Çağ yazarları da sonraki yazarlar da edebiyatta ve retorikte Attika tarzından vazgeçmemişlerdir. Eğitimin Roma döneminde bile Hellenler'e özgü oluşu özellikle retorikte kendini göstermiştir (Bowie 1970: 36 vd. ve Anderson 1993: 86–99). Aelius Aristeidēs'in «Roma Söylevi»nin (or. 26) edebî açıdan incelenmesi ve Klasik Çağ Hellen düşünürlerinin etkilerini görmek için bk. Oliver 1953: 874–878. Ayrıca, İkinci Sofistler'de «Attisizm» konusunda bk. Anderson 1993: 85–99; Swain 1996: 27–33 ve Horrocks 1997: 133–137.

O halde diyebiliriz ki, hatibin Antoninus Pius ve yönetimini övdüğü söylevlerinde, temelde iki amacı vardır. Birincisi, Roma İmparatorluğu'nun siyasal yapısının üzerinde durarak yaşadığı çağın hakkını vermek ve Roma İmparatorluğu'nun *hegemonia*'sını tüm dünyaya ilan etmek; ikincisi, Hellenizm'in hâlâ ayakta olduğunu göstermek ve şüphesiz onun tüm dünyaya yayılmasında ve yeniden canlanmasında imzası olan Antoninus Pius'a şükranlarını sunmak. Bunu yaparken de, imparator tarafından kimi ayrıcalıklar elde etmiş saygın bir entelektüel olan Aelius Aristeidēs'in imparatorluk ailesi önünde verdiği söylevlerinde olumsuzluklardan bahsetmesi yakışık almazdı.

Ancak, Aristeidēs'in yaşadığı dönemin siyasal yapısından söz ettiği pasajlarında imparatorluğun yönetim organizasyonunun işleyişi hakkında doğru ve eksiksiz bilgiler verdiğini düşünmek ve tarafsız olduğuna inanmak güçtür. Nitekim pek çok modern araştırmacı da Aristeidēs'in «Roma Söylevi»ni (or. 26) bu açıdan eleştirmektedir. Örneğin Bowie 2009: 226'ya göre, Aristeidēs bu söylevinde ileri sürdüğü iddialarını gerçek bir araştırma yapmadan ortaya atmakta; bazı konularda iyi bir araştırma yapmış gibi görünüp retorik sanatını iyi kullanarak inandırıcılık yaratmış olsa da, birtakım bilgileri karıştırmaktadır. Behr 1968: 4 vd.'na ve Klein 1981: 82'ye göre de, Aristeidēs Roma yasalarının oluşumu ve gelişimi hakkında hiçbir şey bilmemektedir.

Aristeidēs'in ordu düzeni ve eyaletlilere vatandaşlık hakkı tanınmasıyla ilgili olarak anlattığı şeyler gerçeğe yakın olmakla birlikte, Antoninus Pius'tan çok daha önce Augustus'un başlattığı şeylerdir. Aristeidēs'in olumladığı her şeyi imparatora atfediyor olmasının altında iki sebep yatabilir: Ya gerçekten Roma'nın devlet düzeni ve yasal işleyişi hakkında sağlam bir bilgiye sahip değildir; ya da genel olarak Roma *Principatus* Devri'nin başarısı olan bu şeyleri imparator Antoninus Pius'ta kişileştirmiştir. Aslında, iki sebep de makul görünmektedir. Çünkü söylev, yaşadığı çağa yansız bir biçimde ışık tutan bir tarih metni olmaktan ziyade, derinlerine inmeden büyük bir imparatorluğun başarılarını kendi dünyasının gözüyle yansıtan bir hatibin söylevidir.

Forte 1972: 396, bunun nedenini Aelius Aristeidēs'in Roma yönetimi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayacak bir kamu görevinde bulunmamış olmasına bağlamaktadır. Stertz 1994: 1253 de, Diōn Khrysostomos gibi birkaç imparatorla ilişki kurmayan, Ploutarkhos gibi Roma seçkin çevreleriyle yakın temasta bulunmayan, Cassius Dio gibi *consul*'lük yapmayan, Roma'yı birden fazla kez

ziyaret etmeyip Latince öğrenmeyen birisinin Roma İmparatorluğu'nun siyasal yapısıyla ilgili bilgilere eksiksiz olarak hâkim olmasının mümkün olmayacağını söylemektedir. Madsen 2006: 73 ise, Aristeidēs'in Arrianos ve Cassius Dio'nun aksine, imparatorluk sisteminde bir kariyerinin olmamasının ve *Asia* kentlerinden herhangi birinde *magistratus*'luk yapmamış olmasının, kendisinin Hellen kültürüne ve mirasına olan bağlılığından ileri geldiğini düşünmektedir.

Stertz 1994: 1261'in Aristeidēs'in *senatus* ve Atlı Sınıfı'yla ilgili değişiklikleri bilmediği; askerî düzenlemeler ve ordu reformlarından habersiz olduğu yönündeki yorumuna katılmakla birlikte, Klein 1981: 172'nin dediği gibi, «Roma Söylevi»ni tarihdışı bir yorum olarak görmek ve Roma'nın siyasal tarihi açısından önemsiz saymak da yanlış olur.

Aristeidēs'in söylevlerinden alıntı yaptığımız pasajlarında, özellikle de «Roma Söylevi»nde (Εἰς Ῥώμην), çoğu zaman imparatora yapılan bir dalkavukluk açıkça göze çarpmaktadır. Modern yazarlardan bazıları,[181] Aristeidēs'in Roma İmparatorluğu'nu bu denli yüceltmesini samimi ve gerçekçi bulmamakta; bu söylevin imparatorluk ailesinin Aristeidēs'ten beklentisi olarak algılanması gerektiğini düşünmektedir. Biz de bu görüşe katılarak, Aristeidēs'in arka planda kalan amacının yaşadığı çağı imparatorun gözünden değerlendirerek kendisini ön plana çıkarmak ve imparatora yaranmak olduğunu söyleyebiliriz. Zaten sofistler imparatorlarla kurdukları ilişkiler sayesinde belli bir konuma gelen ya da en azından imparatorun desteğini kazanmaya çalışan elitlerdi.[182] Dolayısıyla, bunlar imparatorluk sistemini övmeye, onun yararına konuşmaya hazırdılar. Bu nedenle, Swain 1996: 283, Roma'yı öven edebiyat metinlerinin Hellenler'in imparatorluğa bakış açısını gösterdiğine inanmamakta ve Aristeidēs'in yaptığının da sadakatle bir ilgisi olmadığını, kendi kişisel çıkarı için bu övgüleri yaptığını düşünmektedir. Hele ki, *aleitourgia* hakkını[183] elde etmek için yöneticiler karşısında uzun süren bir uğraş vermiş olan Aristeidēs'in imparatorluk için böyle parlak cümleler kurması hiç garip karşılanmamalıdır.

---

[181] Swain 1996: 280 vd. ve Madsen 2006: 73; 2014b: 33

[182] Sofistlerin imparatorlarla kurdukları ilişki ve bu ilişkiler sayesinde elde ettikleri haklar konusunda bk. Bowersock 1969: 43–58; sofistlerin imparatorlardan beklentileri hususunda ayrıca bk. Flinterman 2004: 365–367.

[183] Aristeidēs'in resmi görevlerden muaf tutulma hakkı (*aleitourgia*) uğrunda girdiği büyük mücadelenin ayrıntılı anlatımı için bk. Behr 1994: 1207–1218.

Nihayet, hatibin Marcus Aurelius ve Lucius Verus ortak yönetimini övdüğü iki söylevinde de[184] benzer amacı izlediği söylenebilir. Onun, ilgili pasajlarda iki imparator arasındaki *homonoia* üzerinde durarak savaşlarla çalkalanan imparatorluğu bekleyen krizden habersiz oluşunun, bu sıkıntılardan hiç söz etmeyip iki imparator arasındaki uyum ve birliğin Roma yönetimini kusursuzlaştırdığını düşünmesinin, *aleitourgia* hakkı için verdiği mücadeleyi akla getirdiğini bir kez daha söylemekte fayda vardır. Hele ki, Marcus Aurelius'u ve Lucius Verus'u tanrılaştırması onun apaçık dalkavukluk yaptığını göstermektedir. Nitekim, bu zamanlar artık Roma yönetiminin en kaliteli olduğu dönemin sonlarıdır. Marcus Aurelius'un Doğu Seferleri'nde yaptığı askerî harcamalar Roma'nın maddi potansiyelini yıkmış ve imparatorluğu çıkmaza sokmuştur. Böylece, Roma İmparatorluğu üzerinde ilk kara bulutlar toplanmaya başlamıştır. Ancak, Aristeidēs'in kapıda bekleyen tehlikeleri öngörmesi de beklenemezdi.

Sonuç olarak; Aristeidēs'in söylevlerinden alıntı yaptığımız pasajlarında, Augustus'un kurduğu *Principatus* ile imparatorluğa getirdiği refah ve başarının sözünü bile etmeyerek Roma'nın geçmişini hiçe sayarcasına herşeyi Antoninus Pius'a mal ettiğini; çünkü, hatibin Roma yönetimini ve imparatorlarını yücelterek o zamanki Roma yönetiminin gönlünü hoş tutma çabası içerisinde olduğunu söyleyebiliriz.

Ayrıca, özellikle «Roma Söylevi»yle Roma İmparatorluğu'nun mevcut yönetim düzeninin bir şekilde hakkını verdiğini, Hellenler hiçbir zaman gerçek anlamda bir devlet olamadıkları için Aristeidēs'in var olan bu güçlü Roma Devleti'ne sahip çıkmak ve onun bir parçası olmak istediğini söyleyebiliriz. Aristeides'in Roma Devleti'ni övdüğü pasajlarını okurken, hatibin Roma dünyasına Küçükasyalı zengin bir adamın gözünden baktığını, dolayısıyla Küçükasya'daki refah düzeyi yüksek insanların koşullarını dikkate aldığını da unutmamak gerekir.

[184] Or. 23: «Kentlere: Homonoia Üzerine» (Περὶ ὁμονοίας ταῖς πόλεσιν), or. 27: «Kyzikos'taki Tapınak Üzerine Övgü» (Πανηγυρικός ἐν κυζίκῳ περί τοῦ ναοῦ).

A8
LOUKIANOS
(*ca.* 120 – 180'den sonra)

PP **A8,P1–10**

ORI Euphratēs/Samosata

TEM *ca.* 120 – 180'den sonra

PRO *PIR*^{2} L 370; *RE* XIII (1927) 1725–1777, *s.v.* «Lukianos» (Helm); *KP* 3 (1979) 772–777, *s.v.* «Lukianos, no. 1» (Gärtner); *DNP* 7 (1999) 493–501, *s.v.* «Lukianos» (Nesselrath); *LA* 3 (1970) 96–98, *s.v.* «Lukian, no. 1.L.» (Lohse); *OCD*^{4} 861, *s.v.* «Lucian» (Edwards – Browning – Anderson – Bowie)

LIT Cousin 1563; Putnam 1909; Bompaire 1958; Baldwin 1973; Anderson 1976; Robinson 1979; Hall 1981; VanderLeest 1985; Jones 1986; Swain 1996: 298–329; Richter 2005; Mestre – Gómez 2010; Bozia 2015

1. Yaşamı ve Eserleri

Loukianos, yaklaşık olarak 120 yılında *Syria* Eyaleti'nin Samosata Kenti'nde doğdu. Ailesi ve eğitimi hakkında bilgi bulunmamakla birlikte, varlıklı bir aileden gelmediği tahmin edilmektedir. Kendi eserinde söylediğine göre (somn. 8–16), gençlik yıllarında bir heykeltraş olan dayısının yanında çıraklık yaptı; çıraklığın ilk gününde mermerleri kırdığı için dayısı tarafından dövülünce, ağlayarak evine döndü; o gün rüyasında «Zanaat» (Τέχνη) ile «Eğitim»i (Παιδεία) gördü; herbiri onu kendi yanına çekmeye çalışırken, Loukianos Eğitim'i seçti. Böylece, çıraklığı bırakıp hitabet öğrenmeye başladı. Ardından mahkemelerde avukatlık yaptı ve insanlara savunma sanatını öğretmek için hitabet dersleri verdi. Bir hatip olarak yeteneğini göstermek ve dersler vermek için İyonya, Hellas, İtalya ve Galya gibi çeşitli yerlere seyahatlerde bulundu; bu şekilde para ve ün kazandı. 40'lı yaşlarında felsefe öğrenmeye başladı ve hitabeti bırakarak kendisini edebiyata verdi. Hayatının sonlarında ise, *prov. Aegyptus*'un yönetiminde büyük bir görev aldı; kendi ifadesine göre (Lukian. apol. 12), görevi davaları başlatmak, mahkemede yapılacakları belirlemek, yapılanların ve söylenenlerin kaydını tutmak, hatiplerin konuşmalarını düzenlemek, yöneticinin kararlarını en sadık şekilde korumak ve bu kararların uygulanmasını sağlamaktı. Muhtemelen bu görevi icra ettiği Mısır'da 180 yılından kısa bir süre sonra, Commodus Dönemi'nde öldü.

Loukianos'un adı altında günümüze ulaşan 82 eser bulunmakla birlikte, bunların bir kısmı Loukianos'a ait olduğu şüpheli olan metinlerdir. Eserleri; söylevler, övgü ve yergi yazıları, satirik epigramlar, komik diyaloglar ve şölen yazısı gibi çeşitli türleri içerir.

Loukianos, insan doğasını iyi tahlil edişi, sağduyulu oluşu, üretkenliği, yaratıcı mizahı ve yalın diliyle kendisinden sonraki yüzyılları etkilemeyi başarmış bir yazardır.

Roma dünyasını siyasal açıdan değerlendirmekten ziyade sosyal değerleriyle eleştiren Loukianos;[185] bir yönetim şekli olarak monarşiden hiç söz etmemekle birlikte, Roma imparatorlarının bazıları hakkında söyledikleriyle, bu imparatorlar hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır. Bu bağlamda incelediğimiz eserler hakkında kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır:

Loukianos, 180 yılından sonra oluşturduğu «Aleksandros ya da Düzmece Kâhin» (Ἀλέξανδρος ἢ ψευδόμαντις) adlı eserini, 150–170 yılları arasında dinsel etkinliklerde bulunan Abonouteikhos'lu (=İnebolu) kâhin Aleksandros'la ilgili olarak kötü konuşanlara ve onun rahipliğini düzmece bulanlara karşı kaleme almıştır.

Loukianos, 180 yılından sonra kaleme aldığı «Savunma»da (Ἀπολογία), daha erken bir tarihte oluşturduğu «Zengin Evlerde Ücretle Çalışanlar Hakkında» (Περὶ τῶν ἐπὶ μισθῷ συνόντων) adlı eserinde eğitimli Hellenler'in zengin Romalılar'ın evlerinde para karşılığında çalışmaları hususunda yaptığı sert eleştirilerin bir tür savunmasını yapar. Bu savunmasını yaparken de, satır aralarında, Roma İmparatoru tarafından (= Commodus) kendisine bahşedilen bir görevi gururla anlatmakta ve imparatorun gönlünü hoş tutmaya çalışmaktadır.

Yazarın «Tarih Nasıl Yazılmalıdır?» (Πῶς δεῖ ἱστορίαν συγγράφειν;) eseri, 166 yılının ortalarında, Parth Savaşı'nın bitimine az kala kaleme alınmıştır. Loukianos, bu çalışmasında, tarih yazımının ilkelerini örnekler üzerinden tartışır; sunduğu örnekler, kendisinin yaşadığı tarihlerde süregelen Parth Savaşı'nı yazan tarihçilerdir. Bu tarihçileri eleştirerek, bir tarih eserini nasıl yazmak gerektiği yönünde tavsiyelerde bulunur. Eser, Antikçağ'da tarih yazımı hususunda

[185] Loukianos'un Romalılar'a yaptığı sosyal eleştiriler hakkında bk. Baldwin 1961; Jones 1986: 78–89 ve Swain 1996: 316–321.

bilgi veren tek kaynak olması bakımından değerlidir. Loukianos, bu eseri Lucius Verus'un hoşuna gitmesi için kaleme almıştır.[186]

Loukianos «Portreler» (Εἰκόνες) adlı eserini 163 veya 164 yılında, Lucius Verus, Antiokheia'dayken oluşturmuştur. Eser Lykinos ve arkadaşı Polystratos arasında bir diyalog şeklinde geçer. Yazar, bu eserinde imparatorun sevgilisi Smyrnalı Pantheia'nın güzelliğine ve kişiliğine övgüler düzer. Loukianos'un buradaki amacı, Lucius Verus'un gönlünü hoş tutmaktır.

Yazar, yaşlılık döneminde kaleme aldığı «Selamlaşırken Yapılan Hatalar Üzerine» (Ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος) adlı eserinde, selamlaşma âdabını anlatır. Bu eserde Roma'yla veya imparatorlukla ilgili hiçbir değini yoktur. Eserin yalnızca bir yerinde, Augustus'la ilgili bir olaya yer verir.

Loukianos, «Pek Çok Kitap Satın Alan Cahil Bir Adama Karşı» (Πρὸς τὸν ἀπαίδευτον καὶ πολλὰ βιβλία ὠνούμενον) adlı çalışmasını Marcus Aurelius Dönemi'nde, *ca.* 170'te oluşturmuştur. Yazar bu çalışmasında, en güzel kitapları satın alarak «eğitimli» olduğu yönünde ün kazanmak isteyen bir adamı eleştirir.

Loukianos'un 165 yılında ya da daha sonra oluşturduğu «Peregrinos'un Ölümü» (Περὶ τῆς περεγρινου τελευτῆς) adlı eserinde, erken yaşlarda Hıristiyanlık'la ilgilenip sonradan kinik felsefeyle uğraşmaya karar veren filozof Peregrinos'un hayatı ve ölümü anlatılmaktadır. Yazar, özellikle de, Peregrinos'un 165 yılında düzenlenen *Olympia* Oyunları'ndan hemen sonra Olympia'da kendisini yakmasına odaklanmıştır. Bu anlatısında Peregrinos ve Antoninus Pius arasında yaşanan bir olayı da anımsatarak, imparatorun doğası hakkında olumlu ifadelerde bulunur.

2. Loukianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Augustus Dönemi

Loukianos, Augustus'u yalnızca **A8,P9**'da anar; bu pasajda, imparatorun bir yönetici olarak sahip olduğu erdemi vurgulayan bir olayı anlatır.

---

[186] Bu eser hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Bompaire 1958: 606 vd.; Jones 1986: 59–67 ve Swain 1996: 312–314.

***

Loukianos, selamlaşma âdabını anlattığı eserinde, Augustus'un yaşadığı bir olayı aktarır: İmparator, haksız yere iftiraya uğramış bir adamı doğru bir şekilde yargılayarak büyük bir suçlamadan kurtarmıştır; bu adam da, karşılık olarak imparatora, kendisini kötü ve adaletsiz bir şekilde yargıladığı için minnet duyduğunu dile getirmiştir. Bunun üzerine, Augustus'un etrafındakiler öfkeden deliye dönünce, Augustus bunlara öfkelenmeyi bırakmalarını, adamın ağzından çıkanın ne olduğunun önemi olmadığını, düşüncelerinin önemli olduğunu söylemiştir (**A8,P9**). Loukianos, bu pasajda, haksızlığa uğramış birini kurtaran Augustus'un adil bir yönetici olduğunu ve kurtardığı adamın kendisine ettiği cüretkâr laflara karşılık öfkelenmeyecek kadar ılımlı ve anlayışlı bir doğaya sahip olduğunu vurgulamaktadır.

2.2. Antoninus Pius Dönemi

Loukianos, **A8,P10**'da *ca.* 95–165 yılları arasında yaşamış kinik filozof Peregrinos ile Antoninus Pius arasında geçen bir olayı anlatmaktadır. Yazarın eserleri arasında, Antoninus Pius'un adının geçtiği tek pasaj budur.

***

Loukianos'un **A8,P10**'da anlattığına göre; gençlik yıllarında Hıristiyanlarla birlikte yaşamış olan Peregrinos, onlardan ayrılarak İtalya'ya yelken açmış ve karaya ayak basınca da, herkes hakkında, özellikle de dönemin imparatoru Antoninus Pius hakkında kötü şeyler söylemiştir. Loukianos'a göre; Peregrinos, imparatorun «ılımlı» ve «yumuşak kalpli» (πρᾳότατον καὶ ἡμερώτατον) olduğunu bildiği için buna cüret edebilmiştir. Peregrinos'un, kendisi hakkında kötü konuştuğunu duyan Antoninus Pius, felsefeyle uğraşan bu adamı işini yaptığını söyleyerek cezalandırmayı uygun görmemiştir.

Bu pasaj, Antoninus Pius'un herkes tarafından bilinen erdemlerini hatırlatmaktadır. Zira, anlaşılan o'dur ki, Antoninus Pius kendisine hakaret eden bir filozofu sürgüne göndermek bir yana, cezalandırma girişiminde bile bulunmamıştır. İmparatorun bu tutumu, elbette, yüce gönüllüğünün bir göstergesidir.

2.3. Marcus Aurelius ve Lucius Verus Dönemi

Loukianos, Marcus Aurelius'un adını yalnızca iki pasajda anmaktadır: **A8,P1** ve **A8,P8**. Loukianos'un kendisinden ve döneminden en çok söz ettiği imparator ise, Lucius Verus'tur. Yazar **A8,P7**'de Lucius Verus'un kişiliğinden bahsederken, **A8,P3–6**'da bu dönemde Roma Devleti'nin gücüyle ilgili birtakım ifadelerde bulunur.

***

Loukianos, «Tarih Nasıl Yazılmalıdır?» adlı eserini Parth Savaşı sırasında Lucius Verus'un gözüne girmek için yazmıştır (Jones 1986: 66).[187] Ancak, bu eserde Lucius Verus'un yöneticiliğini değerlendirmemekte ve kişiliğini yüceltmemektedir. Loukianos'un burada yaptığı şey, Lucius Verus Dönemi'nde Parthlar'a karşı Romalılar'ın gücünü ve büyüklüğünü övmektir. Zira **A8,P3**'te hiç kimsenin Romalılar'a karşı savaşmayı göze almayacağını, çünkü Romalılar'ın tüm halkları egemenlikleri altına aldığını söyler. Ayrıca, **A8,P5**'te Romalılar'ın zaferini uzun zamandır beklediğini dile getirir. Bu pasajlar son derece önemlidir; zira, Loukianos Roma vatandaşlığı almış bir Hellen olarak, Romalılar'dan söz ederken «biz» ve Romalılar'ın zaferinden bahsederken «bizim zaferimiz» (ἡμῖν) demektedir; Loukianos aynı şekilde **A8,P4**'te de, Parthlar'ın Romalılar'ın adamlarını öldürdüğü olayları anlatırken «Parthlar bizimkilerin çoğunu (πολλοὺς τῶν ἡμετέρων) yok etti» demektedir.

Swain 1996: 313 vd.'na göre; Loukianos'un Romalılar'dan söz ederken «biz» demesi, kendisini Romalı görmesinden ileri gelmekte ve bu durum onun Roma İmparatorluğu'na entegrasyonunu göstermektedir. Palm 1959: 54 vd.'ına göre ise, «biz» deyişinin İkinci Sofistler'de kullanılması önemlidir! Ancak, İkinci Sofistler arasında ilk defa Loukianos tarafından kullanılmış olması konusuna Swain mantıklı bir açıklama getirmiş ve onun seçkin bir aileden gelmediğini, Hellen seçkin tabakada bir yer edinemediğini ve sahip olduğu üne Roma'da ka-

[187] Loukianos'un Lucius Verus'un gözüne girmek için kaleme aldığı eserleri, yalnızca, metinlerinden alıntılar yaptığımız «Tarih Nasıl Yazılmalıdır?» ve «Portreler» değildir. Yazar, ayrıca imparatorun gönlünü hoş tutmak için «Portrelerin Savunması» (Ὑπὲρ τῶν εἰκόνων) ve «Dans Hakkında» (Περὶ ὀρχήσεως) adlı eserler de oluşturmuştur; bu eserlerin ilkinde imparatorun sevgilisi Pantheia yüceltilir, diğerindeyse, Lucius Verus'un düşkün olduğu pandomim gösterileri övülür. Bu iki metinde, imparatorla ve yönetimiyle ilgili hiçbir ifade ve düşünce bulunmamaktadır.

vuştuğu için kendisini Romalı hissettiğini söylemiştir (1996: 314). Ayrıca, Loukianos'un diğer Hellen entelektüellerden farklı bir coğrafyada dünyaya geldiği ve büyük bir kısmını Sami topluluklarının oluşturduğu bir popülasyona ait olduğu da unutulmamalıdır (SWAIN 1996: 299).

Loukianos'un Lucius Verus'u hoşnut etmek için kaleme aldığı bir diğer eser ise, «Portreler»dir. Lucius Verus'un sevgilisi Pantheia'nın[188] övüldüğü bu eserin iki yerinde Lucius Verus'un dönemi ve kişiliği de övülmektedir. Loukianos, Pantheia'nın güzelliğini ve erdemlerini Aspasia ile karşılaştırırken, Atinalılar'ın o zamanki devletiyle Romalılar'ın bugünkü gücünün bir olmadığı gibi bu iki kadının da bir olmadığını söyler (**A8,P6**). Loukianos, bu *passus*'ta apaçık imparatora yaranmaya çalışmaktadır. II. yüzyılda yaşamış Hellen entelektüelleri arasından Roma imparatorlarına yaranmak isteyenler, genelde Atinalılar'ın ve Romalılar'ın egemenlik alanlarının büyüklüğünü ve siyasal gücünü kıyaslama yoluna gitmişlerdir.[189]

Loukianos'un İmparator Lucius Verus'un kişiliğine yaptığı övgü ise, **A8,P7**'dedir. Yazar, Pantheia'nın ruh ve beden güzelliğini göklere çıkarırken, imparatorun da «iyi» ve şefkatli» biri olduğu için (χρηστῷ καὶ ἡμέρῳ ὄντι) bu kadını hak ettiğini söyler.

SWAIN 1996: 315'e göre, tüm bu pasajlar, Loukianos'un imparatorluk makamından bir şeyler beklediğini göstermektedir.

Loukianos'un, Marcus Aurelius'un adını andığı yerlerde ondan saygıyla ve hayranlıkla söz ettiği görülmektedir. **A8,P1**'de imparatordan «tanrısal» (θεός) diye bahsetmekte ve **A8,P8**'de de onun «bilge» ve «eğitime fazlasıyla değer veren» (σοφὸς ἀνήρ καὶ παιδείαν μάλιστα τιμῶν) bir imparator olduğunu söylemektedir. Loukianos'un bu kısa ifadeleri, onun Marcus Aurelius'un kişiliğini ve yönetimini olumlu gördüğünü düşündürmektedir.

---

[188] Smyrnalı Pantheia, Lucius Verus Antiokheia'dayken onunla birliktedir. Lucius Verus'un bu kadınla ilişkisi, Marcus Aurelius'un kızı Lucilla'yla evlenene dek sürmüştür (JONES 1986: 75).

[189] Appianos için bk. **A5,P6** ve Aelius Aristeidēs için bk. or. 26,43–44; 51–53 ve 57.

2.4. Commodus Dönemi

Loukianos'un İmparator Commodus Dönemi'ne ilişkilendirilen tek bir pasajı bulunmaktadır: O da, **A8,P2**'dir.

***

Loukianos; imparator için en büyük kazancın övgü, şan, yaptığı iyiliklerin karşılığında gördüğü hürmet ve egemenliği altındaki halkların imparator için adadığı heykeller, tapınaklar ve mabetler olduğunu ifade eder. Loukianos'a göre; tüm bunlar devlet yararını gözetmenin karşılığıdır (**A8,P2**). Bu pasaj son derece ilginç ve önemli bir pasajdır. Çünkü burada Loukianos, imparatorlara heykel ve tapınak adanmasını olumlu karşıladığını açıkça kabullenmektedir. Bu ifadeler, Swain 1996: 323'e göre, Loukianos'un İmparator Kültü'nden memnun olduğunu göstermektedir. Bowersock 1973: 202'ye göre de, Loukianos'un imparatorun hak ettiklerinin karşılığında tanrılaştırılması fikrine olumlu bakışı, onu diğer entelektüellerden ayırmaktadır.

Aslında, Loukianos'un **A8,P2**'de İmparator Kültü'nü olumlayan ifadeleri, imparator Commodus'tan beklentilerini gösterir. Zira, apol. 12'de devlet makamında bir görev üstlendiğini,[190] bu görevinden iyi para kazandığını ve gelecekte *procurator*'luk veya imparatorlukta kendisine verilecek başka bir görev için de beklentide olduğunu söyler.[191] Dolayısıyla buradan yola çıkılarak, Loukianos'un **P2**'deki ifadelerinin imparatorlukla ilişkilerini iyi tutmak için dile getirildiği söylenebilir.

3. Genel Değerlendirme

II. yy.'da yaşam sürmüş olan Loukianos, çok çeşitli eserlerinin içeriği ve kapsamıyla Hellen kültürüne ne denli bağlı olduğunu kanıtlamıştır. Attika lehçesini özenle kullanması, Klasik Çağ Hellen yazarlarına öykünmesi, çoğu zaman mitolojiden ve şiirden alıntılar yapması onu İkinci Sofistler'le ortak bir noktada bu-

---

[190] Loukianos, adını söylemediği görevi, Commodus zamanında icra etmiştir; bk. Jones 1986: 20 ve Swain 1996: 321, n. 80. Bu görevle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. VanderLeest 1985; Jones 1986: 21, n. 80 ve Martin 2010.

[191] Lukian. apol. 12: …καὶ τὰ μετὰ ταῦτα δὲ οὐ φαῦλαι ἐλπίδες, εἰ τὰ εἰκότα γίγνοιτο, ἀλλ' ἔθνος ἐπιτραπῆναι ἢ τινας ἄλλας πράξεις βασιλικάς.

luşturmaktadır. Eserlerinde siyasal yaşamdan ziyade sosyal ve toplumsal olaylarla ilgilenen Loukianos, doğal olarak, Roma İmparatorluğu'nun siyasal düzeni ve bu düzenin işleyişi hususunda bir değerlendirme yapmamıştır. Ne *pax Romana*'nın getirileriyle ilgilenmiş; ne de Caligula, Nero ve Domitianus gibi Hellenler'in korkulu rüyası olan imparatorlardan söz etmiştir.

Roma imparatorları arasından Augustus (**A8,P9**), Antoninus Pius (**A8,P10**), Lucius Verus (**A8,P3–7**) ve Marcus Aurelius'la (**A8,P1** ve **P8**) ilgili ufak tefek değinilerde bulunmuştur: Augustus, adil ve anlayışlı; Antoninus Pius, ılımlı ve yumuşak kalpli; Lucius Verus, iyi ve şefkatli; Marcus Aurelius, tanrısal ve bilge bir imparatordur! Dolayısıyla Loukianos'un adını andığı imparatorlardan hoşnut olduğu ve bu imparatorların tutumlarını takdir ettiği söylenebilir.

Öte yandan, Loukianos, kendisini bir *civis Romanus* olarak Hellen toplumundan ziyade Roma toplumuna kabul ettirmiş bir entelektüeldir (Swain 1996: 328). Zira, «Tarih Nasıl Yazılmalıdır?» adlı eserinde, Romalılar'dan bahsederken «biz» şahıs zamirini ve «bizim» aidiyet sıfatını kullanması (**A8,P3–5**), *Principatus* Devri'nde bir ilktir. Eserini tamamen Roma Tarihi'ne ayıran Appianos ve gerçek bir Romalı gibi devlet kariyerinin en üst basamağına ulaşmış Arrianos bile, Romalılar'dan bahsederken «biz» lafını kullanmamıştır.

Loukianos'u yaşadığı çağın diğer Hellen entelektüellerinden ayıran bir diğer önemli nokta ise, İmparator Kültü hakkındaki görüşleridir. Yazarın amacı ne olursa olsun, bir imparatorun, yaptığı iyiliklerin karşılığı olarak kendisine bahşedilen heykel, tapınak ve mabetleri hak ettiğini açıkça ifade etmesi (**A8,P2**) ilginçtir; zira, bu diğer yazarların özellikle üzerinde durmaktan kaçındığı hassas bir konudur.

Sonuç olarak; Loukianos'un eserlerine bakıldığında, yazarın Hellen kültürünün izinden gittiği ancak Hellenlik konusunda etnik bağlamda ısrarcı olmadığı, eserlerinde yansıttığı kültürel bağlılığının onun Roma İmparatorluğu'na entegre olmasına ve Roma Devleti'nin sadık bir yurttaşı olmasına engel olmadığı söylenebilir.

A9
PSEUDO-LOUKIANOS

PP **A9,P1–4**
LIT Whitmarsh 1999

1. Yaşamı ve Eserleri

Loukianos'un İngilizce çevirileriyle birlikte *Lucian* adlı *Loeb Classical Library* Seri'sinde toplanmış eserleri, elyazmalarında «Lukianos» adı altında günümüze ulaşmış eserlerdir. Bunların çoğunun Loukianos'a ait olduğu tartışmasız kabul görmüştür; ancak, bazılarının da Loukianos tarafından oluşturulup oluşturulmadığı kesin değildir.[192] Bu eserler arasında konumuzla ilişkili olarak inceleyeceğimiz tek bir eser bulunmaktadır: «Nero ya da Isthmos'un Kazılması» (Νέρων ἢ Περὶ τῆς ὀρυχῆς τοῦ Ἰσθμοῦ).

Bu eser, Menekratēs ve Romalı filozof Musonius Rufus arasında geçen bir diyalog şeklindedir. Sahne, Ege Denizi'nde bir ada olan Gyara'da, yani Musonius Rufus'un sürgün olduğu yerde geçer. Konu ise, Nero'nun 67'de yapımını başlattığı, ancak daha sonra vazgeçtiği «Isthmos»un kazılması üzerinedir. Konuşma aralarında, Nero'nun Hellas'a yaptığı ziyaret ve şarkı söyleme sevdasından da bahsedilir ve bu kısa diyalog Nero'nun ölüm haberiyle sona erer. Eser, Pseudo-Loukianos'un İmparator Nero hakkındaki düşüncelerini yansıtmaktadır.

Eserin kime ait olabileceği konusundaki tartışmalar iki ihtimal üzerinde yoğunlaşmaktadır: Birinci ihtimal, eserin Nero zamanında yaşamış olan «Yaşlı» Philostratos'a (= I. Philostratos) ait olduğu yönündedir;[193] ikinci ihtimal ise, bu eserin «Sofistler'in Yaşamları»nı kaleme alan Atinalı Philostratos'a ait olduğu yönündedir.[194]

---

[192] Tartışmalı metinler için bk. Jones 1986: 170 vd.
[193] Münscher 1907: 548–552 ve Macleod 1967: 505–507.
[194] Kayser 1871; Solmen 1940: 569 vd.; Bowersock 1969: 3 ve Whitmarsh 1999: 144.

2. Pseudo-Loukianos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

Pseudo-Loukianos, **A9,P1**'de Nero'nun emriyle «Isthmos» Kanalı'nın açılması olayına değinir; **A9,P2–4'**te ise, imparatorun müzik ve sahneye olan tutkusundan ve yaptığı caniliklerden bahseder.

***

Pseudo-Loukianos, Nero'nun 67 yılında Hellas'a geldiğinde, «Isthmos»un kazılması gibi bir planı olmadığını; ancak, orada imparatorun aklına, Agamemnōn'un Euboia'yı Boiotia'dan ayırmak için Euripos Kanalı'nı yaptırması, Dareios'un İskitler'e saldırabilmek için Bosporos köprüsünü inşa ettirmesi ve Kserksēs'in Hellas'a gidiş gelişlerin kolay olması için kanal yaptırması gibi olayların geldiğini ve böylece imparatorun «Isthmos»un açılmasına karar verdiğini söyler ve «tiranca doğaya sahip olanların» (αἱ γὰρ τύραννοι φύσεις) övgü sarhoşuyken bile övgü duymaya susadığını ifade eder (**A9,P1**). Yazarın bu *passus*'taki yorumuna göre, Nero «Isthmos»un açılması gibi yararlı bir işi,[195] yararından ziyade, getireceği övgüden dolayı istemektedir; çünkü O, bir tiran doğasına sahiptir! Whitmarsh 1999: 148'e göre bu pasajdan anlaşılan, Nero'nun νοῦς tarafından değil, basit arzuları tarafından harekete geçirilen bir tiran olduğudur.

Pseudo-Loukianos, ayrıca, Nero'nun «müzik tutkunu» (μουσομανεῖ) ve «*Olympia* ile *Isthmia* Oyunları'nın hastası» (τῶν Ὀλυμπιάδων τε καὶ Πυθιάδων ἐρᾷ) olduğunu belirterek, bir imparatorun bu gibi işlerle uğraşmasının utanç verici olduğunu düşünür (**A9,P2**). Hatta, Nero'nun bu çılgınlığından dolayı Epeiroslu bir tragedya oyuncusunu Hellenler'in gözleri önünde nasıl öldürttüğünü anlatır: Nero bir tragedya zaferi kazanmak isteyince, *Isthmia* Oyunları esnasında bir yarış düzenlenmiş; bu yarışmaya pek çok kişi katılmıştır. Yarışmacılar arasında sesinin güzelliğiyle nâm salmış Epeiroslu bir adam, zafer çelengini bırakmak için Nero'dan on *talanton* istemiş ve imparatora meydan okumuştur. Bunun üzerinde öfkeden «deliye dönen» (μανικῶς εἶχε) Nero, adamlarını sah-

[195] Bu kanal, Peloponnēsos Yarımadası ile Hellas'ın Korinthos civarındaki anakarayı ayıracak ve böylece pek çok gemi bu kanal sayesinde kısa yoldan hedefine ulaşabilecekti. Kanalın yapımına Nero'nun emriyle Lekhaion'da başlandı ve yaklaşık 4 *stadion* kazıldıktan sonra, Mısırlı bilim adamları bu kanal yapılırsa suyun taşabileceğini ve büyük bir felakete yol açabileceğini söyleyince, kanal yapımı durduruldu; bk. Plin. nat. 4,5; Suet. Nero 19,2 ve Philostr. Ap. 4,24.

neye göndermiştir. Bu adamlar, ellerindeki sivri uçlu tabletlerle Epeiroslu oyuncunun boğazını kesmişlerdir **(A9,P3)**. Pseudo-Loukianos, bu işin «anne katili olan biri için» (τῷ μητροκτονήσαντι) çocuk oyuncağı olduğunu ve Nero'nun bir tragedya oyuncusunun ses tellerini koparak ölümüne sebep olmasının şaşılacak bir durum olmadığını dile getirir **(A9,P4)**.

Nero'nun aşırılıklarının bir diğer örneği de, Apollōn'un kehanet ocağına yaptığı cüretkâr hareketidir. Apollōn imparatoru anne katili olan Orestēs ve Alkmaiōn'la aynı kefeye koyunca; tanrının imparatorun kendisini küçük düşürdüğünü düşünmüştür; Pythia'nın kehanetinden hoşlanmayan Nero, Apollōn'un sesi çıkmasın diye, Pythia'nın ağzını kapatmaya çalışmıştır. Yazar, Orestēs ve Alkmaiōn'un en azından babalarının öcünü almak için annelerini öldürdüğünü, ancak Nero'nun hiçbir bahanesi olmadığını söyler **(A9,P4)**.

Bu pasajlardan anlaşılan o'dur ki, Nero tüm Hellen ve Romalı yazarlar için olduğu gibi, Pseudo-Loukianos için de; sahne gösterilerine tutkun, çelenk kazanma sevdasıyla gözü dönmüş bir çılgın, annesini öldürmüş bir cani, Apollōn'un kehanet ocağına karşı saygısızlık etmiş saygısız bir tirandır.

3. Genel Değerlendirme

I. yy.'a mı, yoksa III. yy.'a mı ait olduğu kesin olmayan *Nero* ya da «Isthmos'un Kazılması» adlı eserde, yazarın Nero'nun yaptıklarıyla ilgili anlatı ve yorumları İkinci Sofistler'in söz konusu imparatora bakış açısından farklı değildir. Pseudo-Loukianos, eserinde Nero'yla ilgili olarak dört olay üzerinde durmuştur: İmparatorun Hellen halkının gözüne girmek ve Agamemnōn, Dareios, Kserksēs gibi efsanevi krallardan biri gibi anılabilmek için Isthmos'un kazılma çalışmalarını başlatması, müzik ve sahneye gösterdiği aşırı ilgisi, Epeiroslu bir tragedya oyuncusunu vahşice öldürtmesi ve tanrıya yaptığı saygısızlık. Yazar, bu örneklerle, Nero'nun nasıl çılgın ve tiranca bir yönetici olduğunu göstermiştir.

Öte yandan, Pseudo-Loukianos'un Nero'nun Hellenler'e özgü şeylere gösterdiği ilgiler uğruna yaptığı çılgınlıkları ifade etmesi başka bir açıdan daha önem arz etmektedir. Yazar, Nero'nun Hellen sevdası uğruna yaptığı şeylerin Hellen gelenekleriyle hiçbir ilgisinin olmadığını göstermeye çalışmıştır. Anlaşılan o'dur ki, İmparator Nero, Hellas'a bir «cazibe merkezi» ve «alkışlanma kaynağı» olarak bakmaktadır (Griffin 2013: 471).

Sonuç olarak, eserin oluşturulma tarihi ve kimin kaleminden çıktığı belli olmasa da, Hellen entelektüellerinin Nero'ya bakışı aynıdır: O, bir *princeps* değil, çılgın ve ölçüsüz bir tirandır!

A10
GALENOS
(129 – *ca.* 210)

PP **A10,P1–6**

ORI Mysia/Pergamon

TEM 129 – *ca.* 210

PRO *PIR*^{2} G 24; *RE* VII (1910) 578–591, *s.v.* «Galenos, no. 2» (Mewaldt); *KP* 2 (1979) 674 vd., *s.v.* «Galenos» (Kudlien); *DNP* 4 (1998) 748–756, *s.v.* «Galenos aus Pergamon» (Nutton); *LA* 2 (1970) 139, *s.v.* «Galen» (Kudlien); *OCD*^{4} 600 vd., *s.v.* «Galen» (Edelstein – Nutton)

LIT Thorndike 1922; Eichholz 1951; Bowersock 1969: 59–75; Nutton 1973; Temkin 1973; Nutton 1984; Elliott 2005; Gill *et alii* 2009; Swain 1996: 357–379; Hankinson 2008; Mattern 2008

1. Yaşamı ve Eserleri

Ünlü hekim Galenos, 129 yılında İkinci Sofizm akımının kalbi olan *Asia* Eyaleti'nin Pergamon Kenti'nde doğdu. Babası Aelius Nikōn zengin bir mimardı; ayrıca edebiyata, felsefeye, matematik ve astronomiye ilgi duyan kültürlü bir seçkindi. Babası sayesinde küçük yaşlarda felsefe ve edebiyat eğitimi aldı. Bir gün, Asklepios babasına «göründü» ve Galenos'un hekimlik sanatını icra etmesi gerektiğini söyledi. Böylece Galenos, henüz 16 yaşındayken, hekimlik dünyasına adımını attı; Pergamon'da hekim Aiskhriōn, Stratonikos ve Satyros'tan eğitim aldı. 148/9 yılında babası Nikōn'un ölümüyle kendisine büyük bir miras kaldı ve yaşadığı dönemdeki pek çok genç hekim gibi, o da eğitimini ilerletmek için ilgili merkezlere, yani Smyrna, Korinthos ve Aleksandreia'ya gitti. 157 yılında Aleksandreia'dan memleketi Pergamon'a döndü ve burada *Asia* başrahibi tarafından gladyatörlerin hekimliğine atandı. Yaklaşık dört yıl bu görevi yerine getirdikten sonra, 162 yılının Ağustos veya Eylül ayında Roma'ya gitti. Neden Roma'ya gittiği tam olarak bilinmemekle birlikte, Pergamon'da yaşanan bir *stasis*'ten dolayı burayı terk etmek durumunda kaldığı ve her entelektüelin yaptığı

gibi adını duyurmak için başkente gittiği düşünülmektedir. Burada, babasının bir arkadaşı olan peripatetik filozof Eudemos'u iyileştirdi ve Eudemos sayesinde Roma'nın seçkin çevrelerine girdi, hatta imparatorlara adını duyurdu. Roma'da üç yıl kaldı ve Pergamon'daki karmaşa (*stasis*) biter bitmez, 166 yılında memleketine döndü.

Galenos, dönemin imparatorları Marcus Aurelius ve Lucius Verus tarafından, 168 yılında, Germen Kabileleri'ne yapacakları seferde yanlarında bulunması için Aquileia'ya çağrıldı. Bu esnada vuku bulan büyük bir salgından dolayı, imparatorlar Roma'ya dönmek zorunda kaldı ve Galenos da, saray hekimliği yapmak üzere Marcus Aurelius tarafından Roma'ya gönderildi. Ünlü hekimin ölüm yılı olan *ca.* 210'a dek Roma'da kaldığı ve pek çok eserini burada oluşturduğu tahmin edilmektedir.

Galenos'un farmakoloji ve anatomi kitapları, diyagnostik ve terapötik eserleri, Hippokratēs'in yazıları üzerine açımlamaları, tıp tarihi üzerine yazıları ve felsefe ile mantıkla ilgili çok çeşitli eserleri bulunmaktadır.

Galenos, hem Hellen-Roma dünyasının en başarılı hekimlerinden biri olmuş, hem de aldığı ekletik eğitim sayesinde Platoncu, Aristotelesci, Stoacı ve Epikuroscu felsefeyi eserlerinde en iyi şekilde yansıtmıştır. Bu nedenledir ki, Marcus Aurelius onun için şu sözleri sarfetmiştir: «Hekimlerin en iyisi, aynı zamanda eşsiz bir filozoftur».[196]

Çok çeşitli ve sayıca fazla eseri bulunan Galenos'un, konumuz kapsamında alıntılar yaptığımız eserleri hakkında kısa bilgiler vermek yerinde olacaktır:

Galenos «Kendi Kitaplarım Hakkında» (*De libris propriis*) adlı eserini, yaşamının sonlarına doğru oluşturmuştur. Septimius Severus'un bir arkadaşı olan Bassus'a ithafen kaleme aldığı bu eserinde, kendi kitaplarını oluşturma sürecini ve kimlere adadığını anlatmış, bir nevi kendi eserlerinin kataloğunu çıkartmıştır.

Galenos'un, «Tedavi Yöntemi Üzerine» (*De methodo medendi*) adlı eseri, 14 kitaptan oluşmaktadır. Yazar bu eserinde, pek çok hastalık çeşidini ve tedavi yöntemlerini ele alır. Eserin 190'lı yılların sonlarında tamamlandığı düşünülmektedir.

---

[196] Gal. Praen. 16,660: «…τῶν μὲν ἰατρῶν πρῶτον εἶναι, τῶν δὲ φιλοσόφων μόνον».

Yazar, «Epigenēs'e Tıbbî Tahmin Hakkında» (*De praenotione ad Epigenem*) adlı eserini *ca.* 178 yılında, Epigenēs adlı Pergamonlu bir dostuna ithafen kaleme almıştır. Bu çalışmasında, peripatetik filozof Eudemos'un hastalığını nasıl iyileştirdiğini ve bir hekim olarak Roma'da nasıl şöhrete kavuştuğunu anlatmaktadır.

«Ruhun Arzularının Belirlenmesi ve İyileştirilmesi Hakkında» (*De propriorum animi cuiuslibet affectuum dignotione et curatione*), her insanın ruhunda var olan duyguları ve bunların fiziksel olarak dışavurumlarını anlatır; yazar bu çalışmasında, pek çok duygu durumundan dolayı acı çeken ruhun, duygularla baş etme yollarını tartışır.

Galenos'un «Panzehir Hakkında» (*De theriaca ad Pisonem*) adlı eseri, hekimlik sanatına ve felsefeye ilgi duyan 175 yılı *consul*'ü L. Calpurnius Piso'ya adanmıştır. Yazar, bu eserinde, çok sayıda farklı bitkilerin karışımı olan ve her hastalığa deva olarak görülen panzehirin kullanımını anlatmaktadır. Eserin 203 veya 204 yılından sonra kaleme alındığı düşünülmektedir.

Yazar, «Hippokratēs'in 'İnsan Doğası' Üzerine Açımlama» (*In Hippocratis de natura hominis commentarius*) adlı çalışmasında, Hippokratēs'in «İnsan Doğası» eseri üzerine yorumlama ve açıklamalar getirir.

2. Galenos'un Roma Devleti'ne İlişkin Söylemleri Hakkında Değerlendirmeler

2.1. Traianus Dönemi

Galenos, İmparator Trainus'tan yalnızca **A10,P4**'te bahseder; bu pasaj, imparatorun İtalya'da yaptırdığı yol çalışmalarıyla ilgilidir.

***

Galenos, birtakım hastalıkları ve bu hastalıkların tedavilerini kaleme alırken, Hippokratēs'in, hekimlik sanatının ve tedavi yöntemlerinin kurucusu olduğunu ancak, kendisinin de bu yöntemleri geliştiren ve kusursuz hale getiren kişi olduğunu göstermeye çalışır. Kendisinin, Hippokratēs'in başlattığı tedavi yöntemleri hususunda kaydettiği gelişimin anlaşılabilmesi için, ilginç bir şekilde Traianus'un İtalya'da yaptırdığı yol çalışmalarına değinir. **A10,P4**'te, Traianus'un

İtalya'nın yollarıyla ilgili tüm sıkıntıları nasıl çözdüğünü detaylarıyla anlatır: İmparator, ıslak ve çamurlu yollara taş döşetmiş; diken ve çalılarla kaplı yerleri temizletmiş; aşılması güç ırmakların üzerine köprüler attırmış; yolun uzun olduğu yerlere kısa yollar yaptırmış; dik yokuşlardan ötürü zorluk yaşanan yerlerde, yolu daha kolay aşılabilir yerlerden geçirmiş; ıssız ve vahşi hayvanlarla dolu yolları değiştirmiş ve ana yollara bağlanmasını sağlamış ve tüm bozuklukları düzeltmiştir.[197]

Galenos, bu pasajla, eski hekimlerin başlattığı tedavi yöntemlerinin kendisi tarafından ilerletildiğini ve kusursuz hale getirildiğini kanıtlamaya çalışmaktadır. Hekimlikte uygulanan eski yöntemler ve kendisinin geliştirdiği yöntemler arasındaki farkın anlaşılabilmesi için etkili bir metafor yapmış ve İtalya'daki yolların Traianus'tan önceki harap durumunun imparator tarafından nasıl düzeltildiğini ve mükemmelleştirildiğini anlatmıştır.[198] Burada, İtalya'daki yolların Traianus'tan önceki ve sonraki hali, hekimliğin Galenos'tan önceki ve sonraki haliyle kıyaslanmaktadır.

A10,P4'te kendi başarılarını yüceltmeye çalışan Galenos, öte yandan, Traianus'u ve yönetimini de açıkça övmektedir (Swain 1996: 366). Galenos'un, bir hekim olarak katettiği yolun anlaşılabilmesi için, Romalı bir imparatorun icraatını övmesi, kendisinden önceki Hellen yazarlarının eserlerinde rastlanılan bir durum değildir; zira, diğer Hellen yazarları, I ve II. yüzyıllarda yapılan yol çalışmaları ve düzenlemelerinin, seyahatleri daha kolay ve güvenli hale getirdiğinden bahsederken, bunu *Principatus* Devri'nin bir avantajı olarak görmektedirler (Nutton 1978: 218 vd.).

Nutton 1991: 24'e göre; Galenos'un **A10,P4**'te başvurduğu bu metafor, iki açıdan dikkate değerdir: Birincisi, Hellen yazarları, Romalı efendilerinin iyiliklerine ve hayırseverliklerine çoğu kez atıfta bulunsalar da, onları kendi başarılarını ispatlamak için bir ölçüt olarak kullanmamışlardır. İkincisi, Hellenler'in Roma imparatorlarının yönetimlerine yaptıkları övgü, her zaman, bir bütün olarak imparatorluğa ya da özellikle Hellen ırkına sağladıkları faydadan ötürü olmuştur. Bu nedenledir ki, Galenos'un Trianaus'a yaptığı övgü modern literatür tarafından görmezden gelinmiştir.

---

[197] Galenos'un tüm bu ifadeleri, epigrafik veriler tarafından da doğrulanmıştır; bk. Nutton 1978: 342, n. 61.

[198] Temkin 1973: 58; Swain 1996: 366 ve Vegetti 1999: 355 vd., n. 101.

2.2. Hadrianus Dönemi

Galenos, Hadrianus'u yalnızca iki pasajda anmaktadır: **A10,P1** ve **P2**'dir.

***

Galenos, duyguların kontrol edilme yöntemlerinden bahsettiği felsefî çalışmasında, örnek olarak Hadrianus'la ilgili yaşanmış bir olaya yer verir: Hadrianus, ince uçlu bir kalemle kölelerinden birinin gözüne vurmuş ve bunun sonucunda, köle tek gözünü kaybetmiştir; pişman olan imparator, köleyi çağırmış ve kaybettiği gözü karşılığında bir şey dilemesini söylemiş; köle ise, gözünden başka hiçbir şey istemediğini dile getirmiştir (**A10,P1**). Galenos, bu olayı anlattıktan sonra, hiçbir armağanın kölenin gözüyle eş değerde olamayacağını söyler. Yazar, burada ahlak dersi vermekte ve öfkenin kontrol altında tutulması gerektiğini, aksi takdirde, geri dönüşü olmayan acılara sebep olabileceğini anlatmaya çalışmaktadır.

Galenos, Hadrianus'u andığı diğer pasajda ise, Hippokratēs'in kitaplarının edisyonunu yapan Artemiōdoros'un, imparator tarafından takdir kazanmasına değinir (**A10,P2**). Bu *passus*, Hadrianus'un açık fikirli ve çok yönlü bir imparator olduğunun göstergesidir. Artemiōdoros, II. yy.'da Hippokratēs'in tüm eserlerinin edisyonunu yaparak, onu Hadrianus'a sunmuş ve imparator bu çalışmayla yakından ilgilenmiştir. Zira, Nutton 1969: 47; Hadrianus'un gerektiği durumlarda hekimlere ve filozoflara başvuran[199] ve tıp yazınıyla ilgilenen bir imparator olduğunu vurgulamaktadır. Hadrianus'un bu yönü, kuşkusuz, Galenos'un da dikkatinden kaçmamıştır.

Ayrıca, Hadrianus'un Hippokratēs'in kitaplarına gösterdiği bu yaklaşım, bir açıdan daha önem arz etmektedir. Zira, II. yy.'da yaşayan Hellenler için, Hippokratēs'in metinlerine odaklanma ve Hippokratik geleneği sürdürme çabası, «Hellen olmanın» bir parçasıydı (King 2006: 259). Hadrianus'un bu çabaya destek olması, oldukça önemlidir.

---

[199] Örneğin Aulus Gellius'un anlatımına göre; Roma'da iyi karakterli ve erdemli bir kadın, kocasının ölümünden sonra on birinci ayda bir çocuk doğurduğu için kocasını aldatmakla suçlanmıştır. Yargı heyeti, bir doğumun on ay içinde gerçekleşebileceğine, ancak on bir ayda gerçekleşmeyeceğine karar vermiştir. Davayı duyan tanrısal Hadrianus, eski filozof ve hekimlere danışarak, doğumun on bir ayda olabileceği yönünde karar vermiştir (Gell. 3,16,12).

2.3. Marcus Aurelius Dönemi

Galenos, **A10,P3** ve **P5–6'**da, dönemine tanıklık ettiği Marcus Aurelius'un karakterini oldukça beğenmektedir.

***

Galenos'a göre, Marcus Aurelius mantıklı, ölçülü, hoşgörülü ve ılımlı bir imparatordur **(A10,P3)**. Marcus Aurelius ve Lucius Verus birlikte yönetim sürerken, Lucius'un ani ölümünden sonra Marcus, Germenler'e doğru yola çıkmış ve Galenos'un da kendisine eşlik etmesini istemiştir; ancak, Galenos Roma'da kalmak isteyince, imparator buna müsaade etmiştir. Galenos başından geçen bu olayı anlatırken, Marcus'un iyi ve anlayışlı bir imparator olduğunu dile getirmektedir **(A10,P5)**.

Marcus Aurelius; Galenos'un, yönetimi hakkında değerlendirmede bulunduğu tek imparatordur. Ona göre **(A10,P6)**, Tanrısal Marcus'un yönetimi «yasalara uygun şekilde»dir (ἐνθέσμως)!

Bu *passus*'lardan anlaşılan o'dur ki, Galenos için Marcus Aurelius, hem kişiliğini ve karakterini, hem de yönetimini beğendiği bir imparatordur.

3. Genel Değerlendirme

Çalışmalarında hekimlik sanatını ve felsefeyi harmanlamayı başaran Galenos, ömrünün büyük bir kesimini Roma'da hekimlik yaparak geçirmiş ve gerek imparatorlarla gerekse Roma aristokrasisiyle yakınlık kurmuştur. Buna rağmen, eserlerinde Roma İmparatorluğu'na ve dünyasına karşı olumlu duygular yansıtmamıştır. Oysa, diğer Hellen entelektüelleri kişisel olarak bazı imparatorlara nefretlerini yansıtırken bile, *pax Romana*'nın yararlarına değinmeden edememişlerdir. Galenos'un eserlerinde bu tür yorumlar bulunmamaktadır.

Monarşinin ve Roma'nın tüm dünyaya getirdiği barışın lafını etmeyen Galenos, öte yandan, seyrek de olsa, Roma imparatorlarından söz etmiştir. Hakkında söylemlerinin bulunduğu imparatorlar; Traianus, Hadrianus ve Marcus Aurelius'tur. Traianus'u yalnızca İtalya'da gerçekleştirdiği yol çalışmalarından dolayı överken, Hadrianus'un adını *princeps*'lik kapsamı dışında anar. Marcus Aure-

lius ise, yönetimi hakkında tek söz söylediği ve olumlu görüşler beyan ettiği imparatordur.

Galenos I. ve II. yy. imparatorlarına karşı nötr bir tavır sergilerken (Swain 1996: 371), Severus ve Caracalla'yı açık bir şekilde övmektedir. «Panzehir Hakkında» adlı eserinde, imparatorların yaşamın ve ölümün gücüne sahip olduklarını söyler ve onları «yüce» sıfatıyla nitelendirir.[200] Aynı eserde övgüsünü daha da abartır ve Severus ile Caracalla hakkında şunları dile getirir: «…İnsanoğlu üzerindeki üstünlükleri, yalnızca, hükmetme hakkını tanrılardan aldıkları için değil, ayrıca, bizzat tanrıların da yaptığı gibi, tüm iyilikleri insanlarla seve seve paylaştıkları içindir. Hissettikleri mutluluk, kendileri tarafından kurtarılanların hissettikleriyle aynıdır. Ve onlar, imparatorluğun en yüce kısmının ortak refah olduğunu düşünürler; en çok hayran olduğum husus budur».[201] Galenos'un övgüyü hak eden imparatorlar hakkında sessiz kalmayı tercih ederken, Roma Devleti'ni karanlık günlere sürükleyen Caracalla'yı yüceltmesi ilginçtir. Zira, kendisi bu yıllarda zaten ünlü ve başarılı bir hekim olarak nâm salmıştır. Swain 1996: 372, bu konuya mantıklı bir açıklama getirmekte ve Galenos'un, Severus ve Caracalla dönemindeki monarşinin Marcus Aurelius'un hükümdarlığındaki monarşiden faklı olduğunu iyi bildiğini ve şartlar gerektirdiği için Severus ile Caracalla'ya dalkavukluk yapmak durumunda kaldığını söylemektedir. Anlaşılan o'dur ki, Galenos'un III. yy. imparatorlarını övmek durumunda kalması, monarşinin gidişatının iyi olmadığının sinyallerini vermektedir. Öyle ki, başarılı bir saray hekimi olan Galenos, edindiği makamı koruyabilmek için imparatorlara dalkavukluk yapmak zorunda kalmıştır.

Galenos, her ne kadar hekimlerin felsefeyle ilgilendikleri ölçüde hekimlik sanatını yüceltebileceğini düşünse de, diğer Hellen entelektüellerinden farklı bir meslek icra etmektedir. Dolayısıyla, kaleme aldığı eserlerde Roma İmparatorluğu'nun yönetim biçiminden ve bunun getirilerinden söz etmemesi garip karşı-

[200] Gal. Ther. Pis. 14,214,19: …ἐξουσίαν θανάτου καὶ ζωῆς ἔχοντες…; Gal. Ther. Pis. 14,217,6–7: …ἐπὶ δὲ νῦν μεγίστων αὐτοκρατόρων…

[201] Gal. Ther. Pis. 14,217,10–14: …ἐπεὶ μὴ μόνον τῷ παρὰ θεῶν ἔχειν τὸ βασιλεύειν ὑπερέχουσιν ἁπάντων, ἀλλὰ καὶ τῷ τῶν ἀγαθῶν ἁπάντων ἅπασι μεταδιδόναι ἡδέως, ὥσπερ καὶ αὐτοὶ οἱ θεοὶ, ἐν τῷ ἴσῳ καὶ τοσοῦτον τὴν εὐφροσύνην ἔχοντες, ἐν ὅσῳ περ καὶ οἱ ἀπ' αὐτῶν διασωζόμενοι διατίθενται, καὶ νομίζοντες τὸ μέγιστον εἶναι τῆς βασιλείας μέρος τὴν τοῦ κοινοῦ σωτηρίαν, ὅπερ δὴ καὶ μᾶλλον ἐπ' αὐτῶν τεθαύμακα.

lanmamalıdır. Ayrıca, kendisi II. yy.'ın sonunda yaşamıştır. Altın Çağı'n bitimine tanıklık eden bir dünyada Galenos'un bu konularla ilgilenmemesi doğaldır.

II. BÖLÜM:
YAZARLARIN ROMA DEVLETİ'NE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN YAZINSAL-TARİHSEL DEĞERLENDİRMESİ

A. Münferit İmparatorlar Hakkında Yazarların Görüşlerine İlişkin Değerlendirmeler

1. *Pax Romana*'nın Mimarı: Augustus

Tüm dünyanın bildiği ve inkâr edemediği gerçeği, yani Augustus'un yeni bir yönetim biçimi yaratarak sağladığı barış ortamını (*pax Romana*), Hellenler de görmezden gelememişlerdir. Ancak I. ve II. yüzyıllarda yaşamış Hellen yazarlarının eserlerine bakıldığında, Augustus'un pek fazla anılmadığı görülmektedir. Ploutarkhos (**A2**), Appianos (**A5**), Pausanias (**A6**) ve Loukianos (**A8**) dışında, yazarlar Augustus'u anmamışlardır. Bunun sebebi, Augustus'un başarılarını eserlerinde yansıtmayan yazarların onu görmezden gelmesi veya kabullenmemesi değildir. Diōn Khrysostomos (**A1**), Epiktētos (**A3**), Arrianos (**A4**), Aristeidēs (**A7**) ve Galenos (**A10**) gibi yazarlar, yaşadıkları dönemin yönetimine ve imparatorlarına odaklanmayı ve daha çok güncel atmosfer üzerine düşünmeyi tercih etmişlerdir.

Genel yaklaşım böyleyken, Ploutarkhos «Paralel Yaşamlar» serisine giren pek çok eserde Geç Cumhuriyet Devri'nde yaşanan İç Savaşlar'ı ve dolayısıyla Caesar Octavianus'un başarısını kaleme almıştır. II. yüzyılda yaşamış Appianos ise, eserini tamamen Roma Tarihi'ne adamış ve eserinin 13.–17. kitaplarını Gracchus Kardeşler'den başlayıp M.Ö. 35 yılına dek süren İç Savaşlar'a ayırırken, 18.–21. kitapları, özel olarak, Antonius ve Octavianus arasında yaşanan İç Savaş'a ayırmıştır. Bu iki yazar Augustus'un yönetimi hakkında değerlendirmelerde bulunmak yerine, Augustus'un başarısı olan monarşinin kurulmasının gerekliliğini ve yaşadıkları süreçte var olan huzur ve barışı buna borçlu olduklarını bildikleri için, Augustus'un *princeps*'liğinden önceki sürece, yani İç Savaşlar'ın anlatı-

sına özel bir ilgi göstermişlerdir. Ayrıca, Ploutarkhos ve Appianos dışında, II. yy. yazarlarından Pausanias da satır aralarında Augustus'un bu başarısına değinmeden geçememiştir.

Augustus'u anan yazarlar, onun İç Savaşlar'a son vererek *Principatus*'un ve *pax Romana*'nın kuruculuğunu üstlenmesi hususunda gösterdiği başarıyı açıkça ifade etmişlerdir: Augustus, monarşiyi kurmuş; devletteki kötü gidişatı sonlandırmış; imparatorluğu sağlam bir zemine oturtmuş; barışı getirmiş ve insanlar için yararlı işler yapmıştır.[202] Yazarların bu genel değerlendirmeleri, aynı zamanda rejimden duydukları memnuniyeti de göstermektedir. Zira, rejim olarak «Cumhuriyet» (*Res publica*) Hellen dünyası açısından bakıldığında, daha da korkunç bir tablo çiziyordu: Cumhuriyet'in son yılları, Romalılar'ın yağmacı ve sömürücü politikasının ayyuka çıktığı yıllardı. Sulla, Lucullus ve Pompeius'un yarattığı tahribatın ardından, Pharsalus, Philippi ve Actium'da yaşananlar Hellenler'i hem ekonomik hem de psikolojik açıdan çökertmişti. Roma ordularının girdiği bu topraklardaki Hellen halkı, para, yiyecek ve erzak temin etmek zorunda kalmış; hatta kimi açgözlü vergi tahsildarları tarafından sömürülmüştür (Bowersock 1965: 1 vd.). Bu sömürücü rejimin yıkılması, elbette, en çok Hellen halkını sevindirmiştir. Actium Muharebesi'nden sonra, Augustus, derhal, Doğu'da geçici bir yapılanma oluşturmuş; kendisine müttefik olanları ödüllendirerek ve düşmanlarını affederek Hellenler'le uzlaşma yoluna gitmiş ve Hellen dünyasını yeniden düzenleyerek bu yeni rejime adapte olmalarını sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca, İç Savaşlar sırasında yıpranan kentlerin borçlarını silmiş ve onların yeniden ayağa kalkmasına yardımcı olmuştur (Forte 1972: 13).

Augutus'un savaşları sonlandırması ve Roma'da yeni rejimi kurmasıyla, Hellenler'in geçmişte yaşadığı sıkıntılar büyük ölçüde ortadan kalkmıştır. Zira; artık savaşlar, planlar, askerî operasyonlar ve emperyalist duygular yoktur; çünkü, devlet, aristokratik azınlık tarafından değil, erdemleriyle ön plana çıkmış «en seçkin kişi» (*princeps*) tarafından yönetilmektedir. Tam da bu noktada, Klasik Çağ Hellenler'i özgürlük ve demokrasi yanlısıyken ve tek kişinin yönetiminden uzak durmaya çalışırken, Roma İmparatorluk Çağı Hellenler'inin monarşinin savunucusu olmalarına açıklık getirmeye ihtiyaç vardır:

---

[202] **A2,P2; P10; A5,P1–4; P7** ve **A6,P11**.

Öncelikle, belirtilmelidir ki, Augustus'un yarattığı monarşi, o zamana değin tarihin bildiği ve tanıklık ettiği monarşi kavramından farklıdır. İPLİKÇİOĞLU 2007: 92'nin dediği gibi, bu yönetim biçimi «mutlak» bir monarşi değil, «meşruti, yani anayasal» bir monarşidir. Augustus'un yaptığı, Cumhuriyet'i tiranlıktan (*a dominatione*) kurtarmaktı (R. gest. div. Aug. 1); kendisinin söylediğine göre, Halk ve *Senatus* tarafından teklif edilen diktatörlüğü kabul etmedi (*op. cit.* 5) ve rütbe konusunda herkesten önde geldiğini, ancak, yetke konusunda diğer *magistratus*'larınkinden daha fazlasına sahip olmadığını beyan etti (*op. cit.* 34). Hatta, halk diktatörlük konusunda ısrar edince, *toga*'sını çıkarttı ve bu konuda ısrar etmemelerini istedi (Suet. Aug. 52 ve Cass. Dio 54,1,4); ayrıca, kendisine «efendi» diye hitap edilmesinden hoşlanmıyordu (Suet. Aug. 53). Augustus'un yarattığı yönetim biçiminde, devlet ne krallık ne de tiranlık (*non regno tamen neque dictatura*) adı altında organize olmuştu ve yurttaşlar için yasalar vardı (Tac. ann. 1,9). Anlaşılan o'dur ki, SYME 1939: 516'nın dediği gibi, «devlet, diktatörlük ya da monarşi adı altında değil, *principatus* adı altında organize edilmişti» ve «bu *principatus*, kesin olsa da, keyfî değildi; rıza ve yetkilendirmelerden oluşuyordu; yasalar üzerine kuruluydu». Augustus'un kuruculuğunu üstlendiği «yeni dünya» (*novus status*), hırsların, açgözlülüğün, komploların, kargaşanın ve kan dökmenin sonucuydu. Appianos'un **A5,P4'**te dediği gibi, «uzun zamandır sarsılmış olan barış, karaya ve denize yeniden gelmişti».[203] Dolayısıyla Augustus'un kurduğu yönetim biçiminde gösterdiği hassasiyet ve verdiği uğraşların sonucunda yakaladığı başarı Hellen yazınında da takdir görmüştür.

Augustus'un bu başarısı, sadece Hellen yazınında değil, yazıtlarda da kendisini göstermektedir. Doğu'daki Hellen kentleri hem imparatorun dünyaya getirdiği barış ve refahtan ötürü hem de elde ettikleri ayrıcalıkların ve gördükleri iyiliklerin karşılığında Augustus'u onurlandırmaktan memnuniyet duymuşlardır.[204] Hatta, *Asia* Eyaleti'nde yedi kentin, imparator henüz yaşarken, Hellenistik krallar için bile yapmadığı şekilde onu tanrılaştırdığı bilinmektedir.[205] Anla-

---

[203] Octavianus'un Actium zaferinden sonra, genel slogan her yerde aynıydı: *Pace parta terra marique*. Bu konuda bk. MOMIGLIANO 1942: 62–64 ve OGILVIE 1965: 94.

[204] Augustus'un Actium Muharebesi'nden sonra Doğu'daki Hellen kentlerine yaptıkları ve bu kentlerin imparatora bakışı hakkında bk. FORTE 1972: 168–180. Ayrıca bk. BOWERSOCK 1965: 85–100; 112–121 ve LEVICK 2006: 647–663.

[205] Augustus, genellikle, «Zeus Eleutherios» (Ζεύς Ἐλευθέριος), «karanın ve denizin koruyucusu» (γῆς καὶ θαλάσσης ἐπόπτης), «*Asia*'nın efendisi» (δεσπόται Ἀσίδος) ve «Hellas'ın yıldızı»

şılan o'dur ki, yazıtlar ve antik edebiyat Augustus'un kurduğu *Principatus*'tan ve *pax Romana*'dan aynı şekilde memnundur. Ancak, söz konusu Hellen entelektüelleri eserlerinde Augustus'un kurduğu monarşiyi övmüş olmalarına rağmen, hiçbir zaman onu tanrılaştırmamışlar ve imparatorun propagandasını yapmamışlardır. Augustus'un *Principatus*'u kurarak dünyaya getirdiği barışın önemi üzerinde en fazla duran Appianos[206] bile Augustus'u herhangi bir tanrıyla özdeşleştirme yoluna girmemiştir.

Augustus, konumuz kapsamında incelediğimiz antik kaynaklarda monarşinin kurucusu ve barışı getiren kişi olarak anılmış; ancak, imparatorun icraatından herhangi bir şekilde bahsedilmemiştir. Yalnızca Pausanias, Augustus'un Antonius'u yendikten sonra Hellenler'e ait heykel ve sanat eserlerini yağmalayıp, Nikopolis[207] gibi yeni kurduğu koloni yerleşmelerine ve Roma'ya götürmesinden söz etmiştir.[208] Spawforth 2012: 35'e göre; Pausanias her ne kadar **A6,P25–26**'da Augustus'un yaptığında haklı olduğunu ve geçmişte yaşanmış benzer örneklerin olduğunu söylese de; aslında, geleneksel heykellerin yerlerinin değiştirilmesinden hoşnut değildir. Anlaşılan o'dur ki, Pausanias, Augustus'un monarşiyi kurma hamlesini olumlu karşılarken; bir toplumun tanrı heykellerini yerlerinden etmenin, o toplumu sembolik olarak yıkmak anlamına geldiğini bildiğinden (Alcock 1993: 141), Hellenler'in kendi değerlerinden yoksun bırakılmasını olumlu karşılamamıştır.

Öte yandan Augustus'a ilişkin küçük bir değinisi olan Loukianos, Augustus'un *pax Romana*'yı kurmasından söz etmemiş olsa da; **A8,P9**'da imparatorun adil bir yargıç olduğundan ve öfkesini kontrol altında tutabilen bir yönetici olduğundan bahsederek, Augustus'un ölümünün üstünden yaklaşık ikiyüz yıl geçtiğinde bile erdemli kişiliğiyle ve adil yönetimiyle halen adından söz ettirebildiğini kanıtlamaktadır.

Sonuç olarak, hem kentlerin hem de Augustus'u anan Hellen yazarlarının imparatoru monarşinin ve *pax Romana*'nın kurucusu olarak takdir ettikleri ve

---

(ἄστρον ἁπάσας Ἑλλάδος) olarak adlandırılmıştır. Bk. *IGR* I 1295; Magie 1950: 470 vd.; 1333, n. 11–12 ve Forte 1972: 178, n. 39; 179.

206 **A5,P1–4** ve **P7.**

207 Augustus'un Actium zaferinden sonra, Kuzey-Batı Hellas'ta, Akarnania'da kurduğu yeni yerleşim yeri; bu konuda bk. Spawforth 2012: 33–36.

208 **A6,P17** ve **P24**.

ona minnet duydukları söylenebilir. İncelediğimiz yazarların çoğunluğu, kendi tanıklık ettikleri imparatorlar ve dönemleri hakkında söylemlerde bulunma eğiliminde olmuş olsalar bile, içlerinden Ploutarkhos, Appianos ve Pausanias, en azından Augustus'un *pax Romana* konusundaki emeğini görmezden gelmemişler ve takdir etmişlerdir.

2. Tiberius

Augustus'un ardılı Tiberius, gerek kişiliğiyle gerekse icraatıyla Hellen entelektüellerinin dikkatini çekmiş bir imparator değildir. Ona değinen tek yazar Ploutarkhos'tur. O da, yalnızca **A2,P7**'de imparatorun, yakın dostu Seianus'u öldürmesinden bahsetmiştir.[209] Bu olay yazara göre imparatorun, koltuğunu korumak için yaptığı bir canilikti. Suetonius da, Tiberius'un retorik hocası Gadaralı Theodōros'un imparatorun öfkelendiği zaman ne kadar cani olduğunu anlatmak için Tiberius hakkında «kanla karılmış çamur» deyişini kullanmıştır.[210]

Oysa ki Tiberius, tıpkı diğer Iulius-Claudiuslar Hanedanı'nın diğer mensupları gibi, Augustus'un uzlaşmacı politikasını, eyaletlere gösterdiği iyi yönetimi, kentleri korumayı ve acil durumlardaki yardımlarını sürdürmüştür (Forte 1972: 204). Tiberius da kentlere karşı yapıcı davranmış ve elinden gelen her türlü yardımı yapmıştır; bunun karşılığında da, Hellen kentleri tıpkı Augustus'u olduğu gibi, Tiberius'u da onurlandırmışlardır.[211] Ayrıca, Tiberus eyaletlerden Romalı yöneticilerle ilgili gelen şikâyetlerle bizzat ilgilenmiş ve gereğini yapmıştır; örneğin, 23 yılında kendisini eyalet yöneticisiymiş gibi gören ve emirlerini uygulatmak için askerî birlikleri kullanan Asia *procurator*'u Gn. Lucilius Capito,[212] imparatora şikâyet edilmiş ve bu şikâyet sonucunda imparator tarafından sürgüne gönderilmiştir.[213] Tiberius, Hellen kentlerine karşı öyle iyi davranmıştır ki, *Asia* kentleri imparatora tapınak adamaya karar vermiştir (Tac. ann. 4,15).

---

[209] Seianus olayıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Seager 2005: 151–188.

[210] Suet. Tib. 57,1: …πηλὸν αἵματι πεφυραμένον…

[211] Bu onurlandırmalardan bazıları için bk. *IGR* IV 454; *SIG*^{3} 781; *IGR* IV 1693 ve III 721; ayrıca bk. Forte 1972: 206 vd.

[212] Lucilius Capito için bk. *PIR*^{2} L 381 ve *DNP* 7 (1999) 465, *s.v.* «Lucilius, no. II 3» (Eck); ayrıca bk. Levick 1976: 83.

[213] Tac. ann. 4,15 ve Cass. Dio 57,23,4.

Hellen kentlerinin, yönetiminden memnun kaldığı Tiberius, entellektüellerin eserlerinde kendisine ve yaptığı iyiliklere yer bulamamıştır. Bunun sebebi, şüphesiz, incelediğimiz yazarların Tiberius Dönemi'nde yaşamamış olmaları ve onun yöneticiliğine tanıklık etmemiş olmalarıdır.

3. Günahkâr Tiran: Caligula

Roma İmparatorluğu'nda çılgınlıkları ve canilikleriyle nâm salan ilk imparator Caligula (Gaius), Hellen entelektüelleri arasından Ploutarkhos'un gözünden kaçmamıştır. Caligula, Ploutarkhos'un «tiran» diye andığı ve kötü bir yönetim sürdüğünü ifade ettiği ilk imparatordur.[214] Yazar, Caligula'nın yaptığı çılgınlıklardan veya sürdüğü kötü yönetimin detaylarından bahsetmemiştir.

Caligula, zaten çok kısa bir yönetim sürmüş ve sergilediği tiranca tutumundan dolayı, en yakınındaki Cassius Chaerea ile yandaşları tarafından eşi ve çocuğuyla birlikte öldürülmüştür (Wiedemann 2006a: 229). Caligula'nın bu «cesur ruhlu genç» (*adulescens animi ferox*) tarafından öldürülmesi (Tac. ann. 1,32), Pausanias tarafından hoş karşılanmıştır (**A6,P27**). Aslında Pausanias'ın Caligula'ya olan öfkesi, imparatorun Thespiailılar'ın Eros heykelini Roma'ya getirmesinden kaynaklanmaktadır.

Görüldüğü üzere, Ploutarkhos ve Pausanias'ın Caligula'yla ilgili değinileri oldukça az ve olumsuzdur; öte yandan, diğer Hellen yazarları Caligula'dan hiç bahsetmemişlerdir.

4. Çılgın Tiran: Nero

İmparator Nero Hellen entelektüellerinin, hakkında en fazla değerlendirmede bulundukları ve özellikle kişiliği hususunda aynı pencereden baktıkları imparatorların başında gelmektedir. İmparatorun yönetimine tanıklık etmiş Diōn Khrysostomos[215] ve Ploutarkhos[216] Nero'yu özellikle kişiliği ve ilgi alanları sebe-

---

[214] **A2,P4** ve **P17**.

[215] **A1,P20; P32–33; P41; P43; P45** ve **P62**.

[216] **A2,P4; P7–8; P12–13; P16; P19–20; P23; P29; P31; P63** ve **P69**.

biyle en ağır şekilde eleştirirken, kendisinden çok sonra yaşamış Pausanias[217] ve Pseudo-Loukianos **(A9,P1–4)** da imparatoru eleştirmekten geri durmamıştır. Gözde bir hatip olan Diōn Khyrsostomos ve ahlaki konularda pek çok eser kaleme almış olan Ploutarkhos, coğrafyacı Pausanias'a ve kim olduğu bilinemeyen Pseudo-Loukianos'a kıyasla daha detaylı bir değerlendirmede bulunmuştur.

I. ve II. yüzyıllarda yaşamış Hellen yazarlarının gözünde İmparator Nero imajı şu şekildedir: Nero, *kithara* çalmak, şarkı söylemek ve tragedyalarda boy göstermek gibi uğraşları olan;[218] *Olympia* veya *Eleia* Şenliği'nde taç kazanma tutkusu olan;[219] annesini, karısını ve yakınındaki dostlarını bile öldürecek kadar cani olan ve pek çok cinayet işleyen;[220] aşırılıkları ve ölçüsüzlükleriyle dikkat çeken[221] bir imparatordur. Ayrıca, tanrılara özenen;[222] tanrı heykellerini yerinden edecek ve tapınakları yağmalayacak kadar açgözlü[223] ve Apollōn'un kendisiyle ilgili olumsuz kehanetlerini dile getiren Pythia'nın sesini kesmeye çalışacak denli **(A9,P4)** çılgın ve saygısız bir imparatordur. Anlaşılan o'dur ki, bir *princeps*'te ahlaki açıdan olmaması gereken bütün nitelikler Nero'da bulunmaktadır. Bu hususta entelektüellerin Nero'yla ilgili tüm ifadeleri doğrudur.

Ancak, Roma'ya kök söktüren Nero, Hellenler'e oldukça düşkündü ve Onlar tarafından iyi anılmak istiyordu: Bu yoldaki en önemli hamlesini 67 yılında Korinthos'ta *Isthmia* Oyunları esnasında yaptı ve *Achaia*'ya özgürlük ve vergi muafiyeti hakkını bahşetti.[224] Entelektüeller eserlerinde, onun Hellenler'e yaptığı tek iyilik olarak bu hususta bahsetmişler;[225] ancak, bundan dolayı onu yüceltmek gibi bir girişimde bulunmamışlardır. Oysa, imparatorun yaptığı bu iyiliğe karşılık olarak Akraiphia Kenti Nero'yu, «Yeni Helios» sıfatıyla yüceltmiştir (*SIG*^{3} 814). Ayrıca, Nero bu hamlesinden dolayı pek çok şekilde onurlandırılmış ve Hellen kentlerine kendisini «tanrı» olarak kabullendirmeyi başarmıştır.[226]

---

[217] **A6,P13; P16** ve **P27–28.**

[218] **A1,P20; P45; P62; A2,P31** ve **A9,P2.**

[219] **A1,P4** ve **A9,P2**.

[220] **A2,P4; P7; P31; P63** ve **A9,P3–4**.

[221] **A1,P32–33; P43** ve **A2,P8**.

[222] **A2,P19** ve **P69**.

[223] **A6,P13** ve **P27–28**.

[224] *SIG*^{3} 814; bk. Smalwood 1967: 35–37, no. 64 ve Sherk 1988: 110–112, no. 71. Ayrıca bk. Gallivan 1973.

[225] **A2,P16; P20** ve **A6,P16**.

[226] Bk. Forte 1972: 213, n. 100.

Öte yandan, Ploutarkhos'un yeraltı dünyasını betimlediği bir sahnede (**A2,P16**), Nero bir yılana dönüşmüşken, Hellas'a dokunan bu iyiliği sayesinde, tanrılar tarafından bataklıklarda yaşayan bir canlıya dönüştürülmüştür!

Mratschek 2013: 55 vd.'na göre; hayırseverlik, hem sosyal hem de siyasal bağlamda karşılıklı çıkara dayanan bir armağan takasıdır; örneğin, Nero Hellas'ın özgürlüğünü ilan eden bir bildiri yayınlar; karşılığında, Hellenler onu onurlandırırlar; anlaşılan o'dur ki, Nero, eyalet onurlandırmalarını kazanmak için hayırseverliği bir strateji olarak kullanmıştır. Zira kentlerin, imparatordan gördükleri para yardımları ve bağışlardan dolayı Nero'ya yaptıkları övgülerde abartıya kaçtıkları açıkça görülmektedir. Kentler, imparatorun en çok hoşlandığı hususlarda; yani şarkı, müzik, sahne oyunları ve şenliklerde taç kazanma konusunda,[227] onu yücelterek, entelektüellerin bu konudaki yorumlarıyla tezat oluşturmaktadırlar. Halbuki, kentlerin imparatora dalkavukluk için bu övgüleri yağdırdığı ortadadır. Öyle ki, Suet. Nero 22,3; müzik yarışmalarına ev sahipliği yapan kentlerin, sanatçılara verdikleri ödülleri imparatora gönderme kararı aldığını söylemektedir. Hatta, Hellenler Nero'nun yaptığı tüm şeyleri yüceltme konusunda öyle ileriye gitmişlerdir ki, imparatorun hadım ettirerek evlendiği ve adını «Sabina» olarak değiştirdiği delikanlı Sporus'un çocuk doğurmasını dilemişlerdir (Cass. Dio 63,13,1). **A2,P4**'de Ploutarkhos'un, yaptığı çılgınlıklarla Roma İmparatorluğu'nu yıkıma götürürdüğünü söylediği Nero'dan, para, bağış, armağan ve yurttaşlık hakkı gibi çıkarları olan kentlerin, istediklerini aldıkları takdirde memnun oldukları ve imparatora koşulsuz bağlandıkları ortadadır. Dolayısıyla, kentlerin yansıttığı Nero imajının objektif olduğu düşünülemez.

Halbuki Hellen kentlerinin taptığı (!) Nero Hellen kentlerine yardımlarda bulunmuş ve onlara karşı iyi davranmış olsa da, bir *princeps*'e yakışık almayan tutumlar sergilemiştir. Dolayısıyla, bu davranışları Hellen yazarlarının eleştirilerinden kaçamamıştır. Nitekim, Nero, tam da bu davranışları yüzünden, Ploutarkhos'a göre öldürülmesi gereken bir tirandır.[228] Ploutarkhos'un bu değerlendirmesi oldukça yerindedir; zira, Nero'nun saplantıya dönüşmüş Hellen düşkünlüğü, yaptığı tüm bu çılgınlıklar ve işlediği cinayetler Vindex'in 68 yılında

---

[227] Nero'nun sanat ve sahne düşkünlüğü konusunda genel bilgi için bk. Gyles 1962; Griffin 1984: 160–163; Mouratidis 1985; Champlin 2003: 53–61 ve Fantham 2013.

[228] **A2,P12–13** ve **P23**.

ona karşı çıkarttığı isyanın[229] ve onun sonunu hazırlayan etmenlerin başında gelmektedir.[230] Benzer şekilde, Romalı Tarihçi Tacitus da Galba'nın ağzından şu sözleri dile getirmiştir: «Halkı boyunduruktan kurtaran, silahsız bir eyaletle Vindex ya da tek bir lejyonla ben değilim; bunu yapan, Nero'nun kendi çılgınlıkları ve gösteriş düşkünlüğüdür; şimdiye dek, böyle tiksindirici bir *princeps* örneği görülmemişti».[231]

Hellen entelektüellerinin eserlerine yansıyan Nero imajı, aslında, Griffin 1984: 188'in de dediği gibi, Augustus'un kurduğu bu yönetim sisteminin, yani *principatus*'un tek olumsuz yanını gösteriyordu: İmparatorluğun soydan soya geçmesi. Çünkü bu sistem, Nero örneğinde olduğu gibi, kötü *princeps*'in de tahta çıkmasına olanak tanıyordu.

Sonuç olarak; Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Pausanias ve Pseudo-Loukianos'un eserlerine yansıyan Nero imajının gerçeği yansıttığı ve bu yazarların Nero'yu nefretle andıkları söylenebilir.

Öte yandan, Forte 1972: 234'ün de dediği gibi, bu yorumlarından dolayı entelektüellerin genel olarak Roma İmparatorluğu'na düşmanlık beslediği düşünülmemelidir; onlar Nero örneğinde de görüldüğü üzere, tek bir kişinin elinde toplanan en büyük siyasal yetkenin onursuzca kullanılmasını eleştirmektedirler. Zira, Manning 1975: 168 vd.'nın dediği gibi Roma İmparatorluğu, ilk defa devlet yönetimiyle ve siyasetle ilgilenmeyen bir *princeps*'e sahip oluyordu. Şüphesiz, Ploutarkhos ve Diōn Khrysostomos gibi «devlet yönetimi» üzerine sayısız söylevler veren ve eserler kaleme alan entelektüellerin, Nero'nun yaptığı çılgınlıklara karşı kayıtsız kalmaları düşünülemezdi.

5. Zayıf Otorite: Galba ve Otho

Iulius-Claudiuslar Hanedanı'nın son bulmasıyla birlikte Roma Devleti kendini yeni bir kaosun ortasında buldu. Nero yönetiminin sonlarında, imparatorun en

---

[229] Vindex'in amacı, Nero'yu ortadan kaldırarak, Roma Devleti'nin yönetimini tekrar Augustus modeline döndürmek ve devleti tiranlıktan kurtarmaktır (Griffin 1984: 186). Vindex İsyanı için bk. **A2,P26–28**; bu konuda ayrıca bk. Brunt 1959.

[230] Cass. Dio 63,22,2; Griffin 1984: 164; Mouratidis 1985 ve Wiedemann 2006b: 256.

[231] Tac. hist. 1,16: …*non Vindex cum inermi provincia aut ego cum una legione, sed sua immanitas, sua luxuria cervicibus publicis depulerunt; neque erat adhuc damnati principis exemplum.*

yakınında görev yapan üst düzey komutanların askerleri para vaadiyle kışkırtması sonucunda, ihanetler ve kaypaklıklar yaygınlaşmaya başladı. Ve bu vaadler ile eş zamanlı yürüyen ihanetler zinciri, devleti iç savaşa sürükledi; bu karanlık tablonun sonunda, Roma Devleti aynı yıl içerisinde dört farklı imparatora ev sahipliği yaptı.

Tahtta kaldıkları kısacık zaman diliminde sergiledikleri zayıf ve kusurlu yönetimle hafızalara kazınan Galba, Otho ve Vitellius, Hellen yazarlarının dikkate değer bulup eserlerinde yer verdiği imparatorlar olmamıştır. Bu imparatorlardan Galba ve Otho hakkında anlatı ve değerlendirmelerde bulunan tek yazar, Ploutarkhos'tur. Bunda, şüphesiz, Ploutarkhos'un Romalı aristokrat sınıfla olan yakın teması ve içinde bulunduğu dünyayı iyi gözlemleyen, çok yönlü bir entelektüel oluşu etkili olmuştur.

Ploutarkhos'un anlatısında Galba; Nero gibi annesini ve karısını öldürtmemiş ve imparatorluk onurunu tragedya oyunlarında küçük düşürmemiş olsa da **(A2,P31),** kötü ve vahşi bir yönetimin en güzel örneğidir: Galba, insanları haklı-haksız ayırt etmeden ölüme göndererek yasadışı bir davranış sergileyen **(A2,P32)**; yandaşlarının elinde oyuncak olacak kadar pasif **(A2,P34–35)**; kendisinden para ve hak talebinde bulunan askerleri öldürtecek kadar cani;[232] hiçbir askerî tecrübesi olmayan Piso'yu evlat edinecek denli düşüncesiz[233] bir imparatordur. Galba'nın ardından yönetime geçen Otho ise, Galba kadar cani olmasa da, askerlerinden korkan pasif bir yöneticidir. Ploutarkhos'un çizdiği tabloda, Otho askerlerine söz geçirmeyen bir yöneticidir **(A2,P51–53)**; ayrıca, savurgan, ahlaki açıdan zayıf ve savaş işlerinde deneyimsizdir.[234] Otho'nun yönetimi süresince yaptığı tek iyi şey vardır: o da, kendisini öldürmesidir.[235]

Ploutarkhos'un izlenimine göre, bu iki imparatorun yönetiminde yaşanan tek sorun, Galba ve Otho'nun yönetmeyi bilmeyen zayıf kişilikler olmaları değildir. Diğer ciddi problem askerlerin açgözlü, kendi başlarına buyruk, otorite tanımayacak denli cüretkâr, savaşmaktan anlamayan, disiplinden uzak, saygısız ve çekincesiz oluşlarıdır.[236] Galba ve Otho'nun devlet yönetmeyi bilmeyişlerinin

---

[232] **A2,P33** ve **P35–36.**

[233] **A2,P37–38** ve **P42**.

[234] **A2,P54** ve **P57**.

[235] **A2,P58** ve **P61**.

[236] **A2,P30–31; P36; P39–40; P51–53** ve **P55–56**.

yanısıra, Ploutarkhos'a göre, 68/9 yılında Roma Devleti'nde yaşanan çöküş, askerlerin açgözlülüğünden ve ölçüsüzlüğünden kaynaklanmaktadır (**A2,P21–22**). Bu nedenle Ploutarkhos, bu iki imparatorun yönetimi üzerine yaptığı değerlendirmesini, onların özellikle askerlerle olan ilişkileri üzerinden yürütmüştür. Çünkü, Iulius-Claudiuslar Hanedanı'nın sona ermesiyle birlikte, 68/9 yılı imparatorlarını (Galba, Otho, Vitellius ve Vespasianus) tahta çıkartan da tahttan indiren de bizzat askerler olmuştur.

Ancak, Galba ve Otho'nun askerleri arasında değinilmesi gereken bir fark vardır. Askerler, Galba'dan nefret ederken, Otho'ya karşı aşırı sevgi beslemektedirler.[237] Galba, askerleri kendi yanına yaklaştırmamakla kalmamış, onlara gerektiğinden fazla sert davranmıştır. Hatta, kendisine itaat ettikleri takdirde para vaad edilen askerlere «onları satın almadığını» söyleyerek, beş kuruş para vermemiş;[238] ayrıca, Nero'nun vaktiyle asker yaptığı kürekçilerin bu hakkını ellerinden alarak onları öldürtmüştü.[239] Oysa, Otho askerlerine isimleriyle hitap ederek ve bağışlarda bulunarak onların sevgisini kazanmıştır (Tac. hist. 1,23). Ancak, askerlerin sevgisini kazanmak Otho'nun yönetimini Galba'nın yönetiminden daha iyi kılmamıştır. Zira, Tac. hist. 1,36; Otho'nun «efendi olabilmek için» (*pro dominatione*) «kölece» (*serviliter*) davrandığını söylemektedir. Morgan 2006: 93; muhafız birliği askerlerinin Otho'nun en değerli ve en sadık destekçileri olduklarını; Otho'nun sadakatin bir iç savaş durumunda çok önemli bir değer olduğunu bildiğinden, bu askerlere ihtiyaç duyduğunu; askerlerin de Otho'yu kendi geleceklerinin güvencesi olarak gördüğünü söylemekte ve nihayetinde bu askerlerin her işte «son sözü söyleyen» konumuna geldiğini ifade etmektedir.

Öte yandan, «yönetmeyi bilmeyen» Galba'nın da Otho'nun da askerlere karşı tutumu nasıl olursa olsun, sonuç aynı olmuştur. İkisinin de sergilediği yönetim son derece kötüdür; iki imparator da hak ettiğini bulmuş ve kısa sürede ölmüştür. Tek fark; Galba'yı askerleri öldürürken (**A2,P43–44**), Otho'nun kendini öldürmüş olmasıdır (**A2,P58**).

---

[237] **A2,P58–60** ve Suet. Oth. 8.

[238] **A2,P35–36; P39**; Tac. hist. 1,5; Suet. Galb. 16 ve Cass. Dio 64,3,3.

[239] **A2,P33**; Suet. Galb. 12 ve Cass. Dio 64,3,1–2.

Galba ve Otho, Ploutarkhos dışında, I. ve II. yüzyıllarda yaşamış diğer Hellen yazarlarının dikkatini hiç çekmemiştir. Bunun sebebi, şüphesiz, bu imparatorların yönetimlerinin çok kısa sürmesi ve Doğu'daki Hellenler'le ilgilenmemiş olmalarıdır.

6. Vespasianus

Roma'da aralıksız savaşlarla geçen Galba, Otho ve Vitelllius dönemlerinden sonra, Vespasianus'un 69 yılının Temmuz ayında *Aegyptus* ve *Iudaea* eyaletlerinde imparator ilan edilmesinin ardından 21 Aralık 69'da Roma'da da bütün yetkilerin ona verilmesiyle birlikte sular durulmuş oldu. Vespasianus'un 21 Aralık'ta iç savaşlara son vermesiyle, devlet Augustus modeli *Principatus*'a geri dönmüş oldu (Levick 1999: 4). Vespasianus, zayıf otorite nedeniyle ve askerî birliklerin kontrolden çıkmasıyla kaotik bir süreç yaşayan dünyaya âdeta yeniden bir güneş gibi doğdu.

Vespasianus imparator olur olmaz Nero-karşıtı bir politika izledi:[240] En temel amacı, imparatorlukta herkesi ele geçirmiş «lükse yatkınlığı» ve Nero'nun yönetiminde baş gösteren «doğuya özgü tiranlığa» olan eğilimi kontrol altında tutmak ve gelecekte çıkabilecek isyanların önünü almak için askerî birlikleri disipline etmek oldu (Ferrill 1965: 269).

Vespasianus'un yönetime geçer geçmez en çok üzerinde durduğu hususlardan biri, pek çok savaş yaşamış ve kendisinden önceki imparatorların savurgan tutumlarından dolayı zor duruma düşmüş olan imparatorluğu finansal açıdan ayağa kaldırmak olmuştur. 70 yılının sonlarına doğru yaptığı Doğu ziyaretinde *Achaia* Eyaleti de dahil, özgürlük elde etmiş pek çok kent ve bölgenin özgürlüğünü geri aldı.[241] Pausanias, Hellenler'in Vespasianus Dönemi'nde kendi içlerinde ciddi kargaşa ve düzensizlik yaşadıkları için, imparatorun onların özgürlüklerini elinden aldığını söylemektedir.[242] Vespasianus'un *Achaia*'nın özgürlüğünü geri alıp eyaleti tekrar bir *proconsul* yönetimine sokması ve vergiye bağlaması olayına Hellen entelektüelleri arasından sadece Pausanias değinmektedir.

---

[240] Bk. Charlesworth 1937: 54–56.

[241] Vespasianus'un ziyareti sırasında özgürlükleri elinden alınan kent ve bölgeler şunlardı: *Achaia*, *Lycia*, Rhodos, Byzantion, Samos, Kilikia Thrakeia ve Kommagene (Suet. Vesp. 8,4).

[242] **A6,P16** ve Philostr. Ap. 5,41.

Ayrıca Pausanias'ın **A6,P16**'da Vespasianus'un bu davranışının gerekçesi olarak sunduğu şey, imparatorun gerçek nedeni değil, bahanesiydi. Vespasianus'u harekete geçiren asıl şey, finansal kaygılarıydı; arzusu ise, eyaletten tekrar vergi almaktı.[243]

Vespasianus, aynı tavrı Aleksandreia Kenti'ne (İskenderiye) de sergilemiştir. Cass. Dio 66,8,2–5'in anlatımına göre; Aleksandreia imparatora sadakat yemini eden ilk kent olduğu için büyük ayrıcalıklar elde edeceğini sanarken, Vespasianus onların kaldırılan vergilerini eski haline döndürmekle kalmamış, üstüne yeni vergiler eklemiş ve hatta saraylarının büyük bir bölümünü satmıştır. Bu nedenlerden dolayı Aleksandreialılar imparatora kızıp «6 obol daha yüklesene» demişlerdir. İmparator «son derece iyi huylu» (ἐπιεικέστατον) olmasına rağmen öfkelenmiş ve kişi başına 6 obol vergi daha eklemiştir. Suet. Vesp. 19 da, Aleksandreialılar'ın Vespasianus'u cimriliğinden dolayı «salamura balıkçısı» (*Cybiosacten*) diye adlandırdıklarını söylemektedir. Antik kaynakların anlatımlarından da anlaşıldığı üzere, Vespasianus'un kentlerin eski haklarını ellerinden alması hoş karşılanmamıştır. Ancak, Vespasianus Dönemi'nde yaşamış ve onun döneminde *consul* olan geleceğin imparatoru Nerva sayesinde vatandaşlık hakkını elde etmiş[244] usta hatip Diōn Khrysostomos, imparatora karşı tutumlarından dolayı Aleksandreia halkını uyarmış ve saygılı olmaya davet etmiştir; hatibe göre, kente iyilikler yapan, kenti anıt ve çeşmelerle donatan Vespasianus böyle bir muameleyi hak etmemektedir **(A1,P46)**. Hatibin dediği gibi, Vespasianus kente iyiliklerde bulunmuştur;[245] ancak, Vespasianus gerçekten de devletin mali sıkıntılarını çözebilmek için özellikle eyalet vergilerini arttırmıştır; bu nedenle de, eyaletlerde açgözlü ve cimri imajı yaratmıştır (Levick 1999: 103). Aslında imparatorun kötü bir niyeti yoktur; O, Nero'nun aşırı harcamalarından ve 69 yılı iç savaşlarından dolayı çöken ekonomiyi ayağa kaldırmaya çalışmaktadır (Levick *op. cit.* 95). Ancak, gene de, yaşananan mali sıkıntıların faturasının eyaletlere kesilmesi, eyaletlerin hoş karşılayacağı bir durum değildi.

Vespasianus, Aleksandreia Kenti'nden düşmanca bir tutum görse de, Hellen dünyasında, sürdüğü iyi yönetimden dolayı hoş karşılandı; zira, Vespasianus Dönemi'nde kötü bir yönetim sergilendiğine dair hiçbir söylenti çıkmamıştır.

---

[243] Bosworth 1973: 61 ve Levick 1999: 102.

[244] Moles 1978: 86; Swain 1996: 66 vd., n. 67 ve Bowie 2009: 234.

[245] Vespasianus ve Aleksandreia Kenti arasındaki ilişki için bk. Henrichs 1968: 51–76.

Özellikle *Asia* kentlerinin memnuniyeti, imparatoru «Hayırsever» (εὐεργέτης) olarak onurlandırmalarından anlaşılmaktadır.[246]

Hellen kentlerinin Vespasianus'tan memnuniyeti Diōn Khrysostomos'ta da gözlemlenmektedir. Diōn Khrysostomos'a göre, Vespasianus eğitimli ve mantıklı bir imparator ve örnek alınması gereken bir yöneticidir **(A1,P45)**. Hatibin ifadeleri, son derece önemli bir gerçeği yansıtmaktadır: Vespasianus ne bir Hellensever'dir, ne de müzik, şiir ve sahne tutkunudur; o gerçek bir asker ve yönetmeyi bilen bir devlet adamıdır. *Achaia*'yı ve diğer kentleri tekrar vergiye bağlamış olsa da, ve özellikle Doğu'da «cimri» profili çizmiş olsa da, kentleri sömürmemiş ve yetkilerini hiçbir zaman kötüye kullanmamıştır. Bu nedenledir ki, Diōn Khrysostomos imparatora kızgın olan Aleksandreia Kenti'ne verdiği söylevde, onun aklı başında bir *princeps* olduğuna vurgu yapmıştır.

Vespasianus Dönemi'yle ilgili olarak, seçkin ve eğitimli Hellenler açısından üzerinde durulması gereken bir husus da, imparator ve filozoflar arasında yaşanan gerilimdir: Suet. Vesp. 13, imparatorun en başlarda filozofların eleştirilerine karşı hoşgörülü olduğunu söylemektedir. Sebebi tam olarak bilinmemekle birlikte, Vespasianus 71–74 yılları arasında Roma'daki filozofları sürgüne göndermiştir. Sürgüne gönderildiği bilinen isimlerden biri Korinthoslu kinik filozof Demetrios'tur; Cass. Dio 66,13'ün ifade ettiğine göre, Vespasianus'un en sadık yandaşı *consul* Mucianus, Demetrios'un dinleyicilerine zamana uygun olmayan şeyler öğreterek onları yoldan çıkarttığı konusunda imparatorun aklını çelmiştir; ayrıca, Stoacılar'ın da boş boş övündüğünü ve insanları küçümsediğini söylemiştir. Nihayetinde, Vespasianus, Musonius Rufus dışında tüm filozofları Roma'dan sürmüştür; hatta Demetrios ile Hostilianus'u adadan kovmuştur; çünkü Hostilianus, monarşi karşıtı stoik bir filozoftur (Cass. Dio 66,13,2).[247] Levick 1999: 90'nın ifadesine göre, Vespasianus'un bu hamlesi, monarşiye karşı yapılmış bir temizlikti.

Öte yandan, tiranlığa dönüşmediği sürece monarşinin ve siyasal otoritenin hiçbir zaman karşıtı olmayan ve Vespasianus'u asla tiranlıkla suçlamamış olan Stoacılar'ın (Brunt 1975: 9), gerçekte niçin sürüldüğü anlaşılmamakla birlikte, Diōn Khrysostomos'un bu sürgünden nasibini almadığı açıktır. Zira hatibin

[246] Magie 1950: 572 ve Forte 1972: 260 vd.; onurlandırmalar için bk. Magie 1950: 1431 vd., n. 16–18.

[247] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Harris 1977.

A1,P45 ve **P46**'daki ifadeleri Vespasianus'un yönetimini ve kişiliğini takdir eder niteliktedir. Bowie 2009: 234'e göre; Diōn Khrysostomos'un, kayıp olan «Filozoflara Karşı» (Κατὰ τῶν φιλοσοφῶν) eseriyle, filozoflara tepkili olan yeni rejimi desteklediği görülmektedir; bunda, şühesiz, aynı yıllarda Roma vatandaşlık hakkını kazanması etkili olmuştur.

Ancak, aynı yıllarda Roma'ya giden ve Vespasianus Dönemi *consul*'lerinden L. Mestrius Florus sayesinde vatandaşlık hakkı elde eden Ploutarkhos,[248] Diōn Khrysostomos'la hemfikir değildir. Aslında, Ploutarkhos, Vespasianus'un kişiliği ve yönetimi konusunda sessiz kalmayı tercih etmiştir. Ona ilişkin değinisi Galyalı bir isyancı olan Iulius Sabinus'un karısı Empona'yı ölüme göndermesiyle ilgilidir (**A2,P1**). Ploutarkhos pu pasajda, imparatoru gururlu ve sadık bir kadını ölüme gönderdiği için öfkeli ve mutsuz göstermiştir. Jones 1971: 25, bu pasajdan yola çıkarak Ploutarkhos'un Flaviuslar'a karşı tutumunu bariz düşmanca bulduğunu söylese de, Ploutarkhos'un Vespasianus'la ilgili bu tek atıfından böyle bir değerlendirmenin çıkarılması mümkün değildir (Stadter 2015: 75, n. 32). Bowie 2009: 233, n. 43'e göreyse, Ploutarkhos'un Vespasianus'a eleştirisi, kısmen, Nero'nun *Achaia*'ya bahşettiği özgürlüğü geri almasından kaynaklanmaktadır.

Görüldüğü üzere, Hellen entelektüellerinin Vespasianus'la ilgili anlatı ve değerlendirmeleri oldukça azdır.[249] İmparatorun gerek Hellen kültürüne ilgisizliği gerek tipik Romalı asker kimliği, gerek *Achaia*'nın özgürlüğünü geri almış olması, gerekse filozofları sürgüne göndermesi, onu entelektüellerin ilgi alanından çıkartmıştır. Onun izlediği Nero-karşıtı politikayı beğenen ve destekleyen tek yazar, Diōn Khrysostomos'tur. Vespasianus'un öncüllerinin kötü yönetiminden sonra imparatorluğa yeniden bir düzen getirmiş olsa da, bu Hellen yazarlarının onu yüceltmesi için yeterli olmamıştır. Zira, Ploutarkhos ve Pausanias imparatordan yalnızca birer pasajda söz ederek, Vespasianus ve yönetimi konusunda sessiz kalmayı tercih etmişlerdir. Özellikle de, Romalılar'la içiçe olan ve pek çok eserinde onlara yer veren Ploutarkhos'un bu sessizliği, nedensiz değildir.

---

[248] Ploutarkhos'un Florus'la yakınlığı konusunda bk. Plut. Oth. 14,1; 18,1; Jones 1971: 22 ve Stadter 2015: 73.

[249] **A1,P45–46; A2,P1; P66** ve **A6,P16**.

7. Habis Ruhlu Tiran: Domitianus

Flaviuslar Hanedanı'nın son üyesi Domitianus entelektüellerin, hakkında en fazla konuştuğu ve en nefret ettiği imparatordur. Domitianus ve sergilediği yönetim hakkında değerlendirmelerde bulunan isimler, elbette, imparatorun yönetimine bizzat tanıklık etmiş olan Diōn Khrysostomos,[250] Ploutarkhos[251] ve Epiktētos'tur.[252]

Entelektüellerin Domitianus'la ilgili olumlu veya nötr hiçbir değerlendirmesi bulunmamaktadır; zira, bütün ifadeler son derece olumsuzdur ve açıkça dile getirilmiştir. Domitianus; Diōn Khrysostomos için de, Ploutarkhos için ve Epiktētos için de bir *princeps* değil, bir tirandır.[253] Hellen yazarlarının gözünde, Caligula da **(A2,P17),** Nero da bir tirandı **(A2,P12)**; ancak Domitianus, tirandan da fazlasıdır; O, nefret uyandıran habis ruhlu bir tiran ve kötü ruhlu bir yaratıktır![254]

Entelektüeller açısından bakıldığında, Domitianus Dönemi'nde açıkça göze çarpan olumsuzlukların başında, imparatorun eleştiriye uğradığında ve öfkelendiğinde canının istediğini sürgüne göndermesi veya öldürtmesi gelmektedir;[255] bundan en büyük payı da filozoflar almıştır. Zira, Hellen ve Romalı filozoflar her zaman olduğu gibi, Domitianus Dönemi'nde de siyasef üzerine düşünmeye ve konuşmaya devam etmişlerdir. Fakat, Domitianus, filozofları sadece yönetim hakkında eleştirilerde bulundukları için sürgüne göndermemiştir; ayrıca, Diōn Khrysostomos'u Flavius Sabinus'la yaptığı dostluktan dolayı, 82 yılında sürgüne gönderdiği gibi **(A1,P28)**, bunları kendisi için tehlike addedilen siyasi kişiliklerle temasta bulunmalarından dolayı da Roma'dan sürmüştür. 92–95 yılları arasında ise, bütün filozoflar *senatus*'tan çıkan bir kararla Roma ve İtalya'dan sürülmüşlerdir.[256] Epiktētos da bu sürgünden nasibini alanlar arasın-

---

[250] **A1,P4; P10; P13–14; P16; P22; P24–31; P50–51; P55; P58–59** ve **P61.**

[251] **A2,P9; P11; P47; P67–68** ve **P71–73.**

[252] **A3,P1** ve **P4–7.**

[253] **A1,P4; P14; P24–26; P28; P51; P59; P61; A2,P11** ve **A3,P7**.

[254] **A1,P24; P51** ve **P55**.

[255] **A1,P28; A2,P11** ve **A3,P1**.

[256] Gell. 15,11,4 ve Cass. Dio 67,13,3; Filozofların yönetim için potansiyel bir tehlike unsuru olması Nero Dönemi'nde başlamış; Vespasianus ve Domitianus dönemlerinde de devam etmiştir; bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Toynbee 1944 ve Brunt 1975.

dadır (Gell. 15,11,5). Ploutarkhos'un bu tarihlerde Roma'da olup olmadığı veya sürgüne gönderilip gönderilmediği bilinmemektedir.

Öte yandan, bu sürgünlerin değinilmesi gereken iyi bir yanı vardır. Zira bu sürgünler, filozoflara ve hatiplere imparatorları, Romalılar'ı ve Roma yönetiminin etkilerini sistematik bir şekilde formüle etme olanağı tanımış; bu görüşlerin filozof ve hatiplerin dolaştıkları ve ders verdikleri kentlerdeki seçkin sınıf arasında yayılmasını sağlamıştır. Bunun en önemli örneği, sürgündeyken tiranlığa karşı en keskin analizleri yapan Diōn Khrysostomos'tur (Forte 1972: 245 vd.). Tiran olduğu konusunda tüm yazarların hemfikir olduğu Domitianus, en büyük eleştilere, şüphesiz, Diōn Khrysostomos tarafından uğramıştır.

Diōn Khrysostomos kadar olmasa da, Ploutarkhos ve Epiktētos da Domitianus'un bir yönetici olarak yanlışlarını tespit etmiş ve onu eleştirmekten geri durmamışlardır. Bunların sosyal konumları ve Domitianus'la ilişkileri birbirinden farklıdır: Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos birer Roma vatandaşıdır ve Roma'nın aristokrat çevresinde kabul görmüş isimlerdir; Epiktētos ise, Nero'nun sekreteri olan Epaphroditos'un kölesidir ve saygın bir filozoftur. Diōn Khrysostomos ve Epiktētos bizzat Domitianus tarafından Roma'dan sürülmüştür; ama, bilindiği kadarıyla, Ploutarkhos sürgün hayatı yaşamamıştır. Sosyal konumları ve hayat tecrübeleri bir olmayan bu üç isim aynı kanaldan beslenmeleri ve dünyaya aynı çerçeveden bakmaları itibariyle ortak paydada buluşmaktadırlar. Zira, üstlendikleri misyon devlet yönetimini analiz etmek, yanlışları saptamak, yurttaşların ve yöneticilerin görevlerini tespit etmek, yasaların doğru bir şekilde kavranmasını sağlamak ve adaletin gerekliliğini zihinlere sokmaktır. Dolayısıyla, bu entelektüellerin Domitianus'a yönelik ifade ettikleri eleştiri ve yorumları benzerlik taşımaktadır. I. ve II. yüzyıllarda Hellen entelektüelleri ortaya her anlamda «habis ruhlu bir tiran» imajı çıkartmıştır: Hiçkimsenin sevmediği, hatta en yakınındakilerin bile kendisinden nefret ettiği;[257] para ve haz düşkünü; açgözlülüğüyle ve gösteriş merakıyla Roma'yı yozlaştıran;[258] öfkelendiğinde canının istediğini sürgün eden ve ortadan kaldıran;[259] etrafına korku

[257] **A1,P25–26** ve **A3,P5**.

[258] **A1,P4; P13; P61; A2,P67–68** ve **P71–73**. Domitianus Dönemi'nde kentlerde lükse düşkünlükten kaynaklanan yozlaşmanın eleştirisi için bk. **A1,P27** ve **P30–31**.

[259] **A1,P28; A2,P11** ve **A3,P1**.

salan;[260] devleti yıkım tehlikesiyle karşı karşıya getiren, zalim, yasa tanımaz ve adaletsiz;[261] *dominus et deus* diye çağrılmak isteyerek[262] kendisini *princeps*'ten *dominus*'a dönüştüren bir imparator.

Hellen entelektüelleri Domitianus'tan o denli nefret etmektedir ki, Domitianus'un sahip olduğu bu kötücül nitelikleri anlatabilmek ve onun habis ruhlu bir tiran olduğunu tasvir edebilmek için birtakım benzetme yoluna gitmişlerdir: Domitianus; Diōn Khrysostomos için, sürüsüne zarar veren bir boğa **(A1,P16)**, işi kesmek ve boğazlamak olan bir kasap **(A1,P22)** ve insanları ölüme sürükleyen Kserkēs'tir **(A1,P29)**. Ploutarkhos'un gözünde ise, imparator, para dökmekten haz alan bir hasta, dokunduğu herşeyi altına dönüştürmek isteyen Midas'tır **(A2,P68)**; ayrıca, gösteriş meraklısı, zevksiz Kroisos'tur **(A2,P71–72)**.

Görüldüğü üzere, Hellen yazarların eserlerinde Domitianus'la ilgili tek bir olumlu söz veya ifade bulunmamaktadır. Oysa, bu «tiran» eyaletlerde bir hayırsever olarak karşılanmıştır: Kendisi Atina'da *epōnymos arkhōn*'luk yapan ilk imparatordur ve burada Zeus Eleutherios olarak tapım görmüştür; ayrıca, 84 yılında Delphoi'da Apollōn Tapınağı'nı restore ettirmiş (*ILS* 8905) ve pek çok Hellen kentinde birtakım icraatta bulunmuştur.[263] Kentler açısından bakıldığında, özellikle de, Domitianus Dönemi'nde Doğu eyaletlerine gönderilen Romalı yöneticilerle ilgili memnuniyet göze çarpmaktadır; zira, Hellen kentlerinden bu yöneticilere adanmış yazıtlar bulunmaktadır.[264] Antik yazarlar arasından kentleri bu konuda destekleyen en iddialı görüş, Suetonius'tan gelmiştir; Suet. 8,2 ilginç bir şekilde, Domitianus'un eyalet yöneticilerini denetlerken özenle davran-

---

[260] **A1,P16** ve **A3,P4**.

[261] **A1,P14** ve **P59**.

[262] **A1,P4; P55** ve **A3,P5**.

[263] Forte 1972: 261 ve Jones 1992: 112. Domitianus'un eyaletlerde yaptığı iyilikler hakkında bk. Pleket 1961: 303–307; Levick 1982 ve Southern 1997: 56–58.

[264] Örneğin; Tlos, 85 yılı *Lycia et Pamphylia* valisi P. Baebius Italicus'u onurlandırmıştır (bk. *IGR* III 551). Domitianus Dönemi'nde Doğu eyaletlerine atanmış yöneticilerle ilgili memnuniyet doğrudur; ancak, bu genelde vaktiyle Vespasianus'un yetenekleriyle ön plana çıkmış adamları kamu görevlerine sokmasıyla sağlanmıştır; bu isimlerden biri de, 79/80 yılı *Asia* Eyaleti *proconsul*'ü M. Ulpius Traianus'tur (*ILS* 8970). İmparator Traianus'un babası M. Ulpius Traianus, pek çok Hellen kentinde birçok yapı inşa ettirmiş; Miletos ile Myndos'ta hayırsever olarak onurlandırılmıştır; bk. Magie 1950: 578; 1441 vd., n. 33.

dığını; bu sayede, eyalet yöneticilerinin hiçbir zaman bu denli ılımlı ve adil olmadığını ifade eder.[265]

Öte yandan, kentlerin iç yönetimleriyle ilgili pek çok söylev veren Diōn Khrysostomos, ne yazıtların yansıttığı kadarıyla kentlerin düşünceleriyle, ne de Suetonius'un ifadeleriyle aynı görüştedir. Nikomēdeialılar'a ve Prusalılar'a verdiği söylevlerde, kent halkını Romalı valilerin onların iç meselelerine karışmaması hususunda özellikle uyarmakta; çünkü böyle bir şeyin valilere tiranlık yapma fırsatı verdiğini ifade etmektedir **(A1,P50** ve **P58)**. Buradan, entelektüellerin ve kent halkının bu hususta görüşlerinin birbirinden çok farklı olduğu sonucu çıkmaktadır.

Anlaşıldığı kadarıyla imparatorluğun Doğu bölümünde çoğunlukla Hellen kökenli olsalar da, sosyal konumları gereği farklı muamele görmekte ve buna bağlı olarak imparatora farklı duygular beslemektedir. Bu, özellikle Tiberius, Caligula, Nero ve Domitianus için söz konusudur. Zira, bu dört imparator hakkında yazıtların dili son derece olumluyken; entelektüellerin dili son derece olumsuzdur. Kentler, elbette imparatorların maddi yardımlarından ve inşa faaliyetlerinden dolayı ve şüphesiz savaşların, sömürü ve yağmacılığın *Principatus*'la sona ermesinden dolayı, memnuniyet ve şükran içindedirler. Bu noktada, Tacitus'un bir değerlendirmesine dikkat etmek gerekmektedir: Tac. hist. 4,74,2; zalimlerin (*saevi*) en yakınındakilere kötülük yaptığını, oysa övgüye değer imparatorların yaptıklarından herkesin eşit şekilde faydalandığını ifade etmektedir. Tacitus'un bu ifadesi, eyalet kent sakinlerinin Domitianus (ve yukarıda saydığımız diğer imparatorlar) hakkında olumlu düşüncelere sahipken, elit kesimin olumsuz düşüncelere sahip olmasının bir yanıtı olabilir. Zira, kent sakinleri kendilerine yapılan iyilikler karşılığında *caesar*'lara koşulsuz bağlanırken, entelektüeller eleştirilmesi gereken yerde onları eleştirmekten ve gerçekleri dile getirmekten çekinmemişlerdir. Bu nedenledir ki, kötü ve zalim *princeps*'ler kendilerini yönetimden indirme ihtimali olan senatörleri, yani «en yakınındakileri»

[265] Domitianus Dönemi'nde kötü yönetiminden dolayı dava edilen (*repetundae* davası) tek bir isim bilinmektedir: Baebius Massa (Plin. epist. 7,3); bk. Levick 1982: 63. Ancak kayıtlara geçmiş tek bir ismin olması, başka davaların görülmediği anlamını taşımamalıdır (Southern 1997: 56); *repetundae* davaları hakkında bilgi için ayrıca bk. Brunt 1961.

ve rejimlerine dil uzatarak kendileri hakkında karşıt propaganda yapan entelektüelleri sürgüne göndermiş veya öldürtmüşlerdir.[266]

Syme 1958: 440'ın dediği gibi, Roma İmparatorluğu'nda bir imparator *senatus* tarafından ya da entelektüeller tarafından nefret görürken, halk, ordu ve eyaletler arasında popüler olabiliyordu. Ve, Roma'yı hayrete düşüren ya da yaptığı adaletsizliklerle sarsan bir despot, yaşamı heryerde zehir etmeyebiliyordu. Syme'ın bu genel değerlendirmesi Roma İmparatorluğu nezdinde «Domitianus imajı» için son derece yerindedir.

Sonuç olarak elit olmayan tabaka Domitianus için ne düşünürse düşünsün, Domitianus dehşet verici bir yönetim sergilemiştir: Pek çok senatörü öldürtürken, bunların servetine el koymuş ve yakınlarını sürgüne göndermiştir; ordu, disiplinsiz askerlerle dolmuş; hayatta kalan senatörler «sesleri kesilmiş» kölelere dönüşmüştür; lejyonerlere ödenen para artırılmış; imparator tarafından düzenlenen görkemli gösteri ve şenliklerle Roma yurttaşları sömürülmüştür; yani, ortada gerçek anlamda bir kaos vardır (Pleket 1961: 296). Diōn Khrysostomos'un, Ploutarkhos'un ve Epiktētos'un Domitianus hakkında yaptıkları analizler; kötü karakterli, zalim ve adaletsiz bir imparatorun ellerinde, imparatorluğun tiranlığa dönüşmesine bir tepkidir ve bu tepkiler tamamen gerçeği yansıtmaktadır. Domitianus'un eyaletlerdeki yapıcı tavrının ise, iyi niyetten ziyade büyük ölçüde keyfilikten ileri geldiğini varsaymak mümkündür.

8. İyi Yürekli İmparator: Nerva

Domitianus'un terör estiren 15 yıllık yönetiminden sonra Roma İmparatorluğu'na nefes aldıran Nerva'nın tahta çıkışı için Tacitus'un şu ifadesi oldukça yerindedir: «Kötü bir imparatorun düşüşünden sonraki ilk gün, en iyi gündür».[267]

Ancak, Nerva hakkında konuşan tek Hellen yazarı, Diōn Khrysostomos'tur. Diōn, kendisinin **A1,P56**'da belirttiği üzere, Nerva'nın eski bir dostudur; ayrıca,

---

[266] Örneğin, Domitianus'un *consul* kurbanları listesi için bk. Jones 1992: 182–187; sürgüne gönderdiği aristokrat sınıfa mensup kişilerin listesi için bk. Jones *op. cit.* 188–192; Domitianus Dönemi'nde filozof ve astrologların sürgüne gönderilmesine ilişkin bk. Jones *op. cit.* 119–124. Domitianus'un öldürttüğü senatörler ve saygın kişiler için ayrıca bk. Plin. epist. 3,11,3; Suet. Dom. 10; Cass. Dio 67,4,5; 67,9,6; 67,11,2–12,5; 67,14,1–4 ve Eutr. 7,23,2.

[267] Tac. hist. 4,42,6: *Optimus est post malum principem dies primus*.

71 yılında onun girişimleri sayesinde Roma vatandaşlığı hakkını elde etmiştir. Diōn Khrysostomos, yönetimi kısa sürmüş olsa da, Nerva'nın kişiliğinin hakkını vermiş ve onun iyi yürekli bir imparator olduğunu vurgulamıştır.

Hellen yazarlarının Nerva ve yönetimi hakkında ifadelerinin bulunmaması, şüphesiz, yazarların Domitianus'un korkunç yönetiminden sonra temkinli davranmalarından ve imparator ilan edildikten iki yıl sonra ölen Nerva'nın çok kısa bir yönetim sürmüş olmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir ihtimal de, Nerva yönetimini Domitianus'un tatsız atmosferi ile *Optimus princeps*'in (Traianus) arasında bir geçiş süreci olarak algılama eğiliminin (Shotter 1983: 215), Hellen entellektüelleri için de söz konusu olmasıydı.

9. *Optimus Princeps:* Traianus

Traianus'un 28 Ocak 98'de tahta çıkışıyla birlikte Roma üst sınıfında yeni bir umut doğdu: Domitianus Dönemi'nin yarattığı korku ve hüsrandan sonra, şimdi adalet ve doğruluk anlayışının, yönetilenlere ve yurttaşlara karşı yerine getirilmesi gereken yükümlülüklerin gözden geçirilmesine ihtiyaç vardı (Stadter 2015: 179). Herşeyden önemlisi, Domitianus yönetiminin karanlık atmosferini unutturmak ve Roma İmparatorluğu'nda yepyeni bir sayfa açabilmek için, yeni *princeps*'in sadece askerî kariyeri, soyluluğu ve yönetimsel yeteneğiyle değil, aynı zamanda karakteri ve doğasıyla da üstün olması gerekiyordu. Zira geçmiş, soydan soya geçen monarşinin ya da askerlerin başa geçirdiği komutan-imparatorların tekelindeki monarşinin devlete verdiği huzurun rastlantısal olduğunu, talihin yolunda gitmediği durumlarda toplumu yozlaştırdığını ve adaletten saparak tiranlığa dönüştüğünü yaşayarak öğretmişti. Domitianus'un ölümüyle birlikte bu çağ kapandı ve Nerva'nın son derece makul seçimiyle Traianus imparator ilan edildi; yeni *princeps*; bir *primus inter pares* ve ὁ ἐξ ἀρίστων ἄριστος idi.

Traianus ve yönetimi hakkında söylemleri olan Hellen yazarları, Diōn Khrysostomos,[268] Ploutarkhos,[269] Epiktētos **(A3,P2–3)**, Pausanias **(A6,P12)** ve Gale-

[268] **A1,P1–9; P11–12; P15–21; P23; P47–49; P52–54; P57** ve **P60–61**.

[269] **A2,P3; P5–6; P14; P18; P48–50; P62; P64–65** ve **P70**.

nos'tur (**A10,P4**). Ancak, Pausanias ve Galenos'un söylemleri oldukça azdır ve bunlar da Traianus'un yönetimini değerlendirir nitelikte değildir.

Domitianus'un korkunç yönetimini tattıktan sonra, Domitianus'un kişiliği ve yönetimi hakkında en ağır eleştirilerde bulunan Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos ve Epiktētos, Traianus'un tahta çıkmasıyla dünyaya geri gelen huzuru eserlerinde yansıtmadan edememişlerdir. Bu yazarların Trainus'la ilgili ifadelerinin iki gruba ayrıldığı söylenebilir: Trainus'un siyasi bir kişilik olarak taşıdığı erdemler ve bu erdemler sayesinde daha da değer kazanmış olan monarşi.

Traianus'un siyasi bir kişilik olarak taşıdığı nitelikler, aynı zamanda Hellenler'in bir *princeps*'in taşıması gerektiğini düşündüğü erdemlerdir; yani, ideal olan mevcut olanla uyum içindedir. Bu erdemler, elbette, zihinlerinde Homeros tasvirlerindeki «tanrı-kral» ve Platoncu «filozof-kral» olan Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos tarafından dile getirilmiştir:

Özellikle de Diōn Khrysostomos, *princeps*'i *optimus princeps* («en iyi princeps») yapan nitelikleri söylevlerinde ince ince işlemiştir. Böylece hükmetme yetkisini Zeus'tan alan Homerosvari ideal kralın tasvirini yaparken, ortaya *optimus princeps* olan Traianus tasviri çıkmıştır: Bu kral, ahlaksızlık ya da savurganlık etmez; kendisini akılsızlık, küstahlık, kibir ve yasadışı şeylere verip yolunu şaşırmaz; tüm gücün kendisinde olmasından dolayı ruhu öfkeyle, acıyla, korkuyla, hazla ve tüm arzularla sarsılmaz; aksine, tüm dikkatini elinden geldiğince kendisine ve yönetimi altındaki kişilere verir; gerçekten halkın kılavuzu ve çobanı olur; tanrılardan sonra, yurttaşlarına önem verir; iyileri sever ve onurlandırır; ilgisini herkese gösterir; çobanların sürü hayvanları tarafından, at binicilerinin atları tarafından ve avcıların köpekleri tarafın sevildiği gibi, O da yönettiği kişiler tarafından sevilir; hazların her zaman kendileriyle birlikte olanlara başka zararlar da verdiğini ve insanları çabucak dayanıksız kıldığını, sıkıntıların ise, başka şeylere de yaradığını ve insanların her zaman sıkıntılara katlanabilmelerini sağladığını bildiği için, sıkıntıya başka pek çok kişinin paraya ve hazza olan düşkünlüğünden daha düşkündür; «yurttaşların babası» diye çağrılır; kendisine özgürlerin nezdinde de, kölelerin nezdinde de «efendi» denilmesinden hoşlanmaz; onun en yakınında olanlar kendilerinin en güvenli yerde olduklarını düşünürler; huzuruna çıkanlar dehşete ve korkuya kapılmazlar; aksine, korkudan daha güçlü ve daha şiddetli bir şekilde saygı duyarlar; O, sürüsüne ılımlı davranan bir boğadır; savaşmaya değer bir şey kalmadığında son derece barış-

çıldır; O, yoldaşlarına, yurttaşlarına ve askerlerine aynı şekilde sevgi duyar; askerî güçlerden şüphe duymaz; devlet adına kendini tehlikeye atanları ve çabalayanları görmezden gelmemezlik etmez; işe yaramaz kalabalığa yaranmaya çalışmaz; O, aylak gezenlerin ve sıradan insanların övgüsünü istemez; aksine, soylu ve özgür yurttaşların övgüsünü ister; soylu ve çalışkandır; herkese iyilik yapmak isteyen kibar ve nazik bir yöneticidir; eşit ve adildir; herkesi aynı şekilde korur ve hiç düşmanı yoktur; Nero gibi şarkıların büyüsüne kapılarak, tiyatrolarda mırıldanarak ya da Ptolemaios gibi flüt çalarak vakit geçirmez; bedeni güçlendirdiğini, ruhu cesaretlendirdiğini ve askerî idmanları daha iyi yerine getirmeye yardımcı olduğunu düşündüğü için avlanmaktan hoşlanır.[270]

Traianus'un getirdiği özgürlükle coşan Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos, tüm bu erdemlere sahip olan Traianus'u, eski kahramanlara ve efsanevi krallara benzetme yoluna gitmişlerdir: Traianus, «tiranları ve kötüleri yıkıma uğratmış; içinde adalet, düzen, barış ve yasanın olduğu monarşiyi canlandırmış Hēraklēs'tir»; «sergilediği iyi yönetim sayesinde barış ve huzuru getiren; erdemleri sayesinde savaş, ayaklanma gibi tüm kötülükleri uzak tutan Numa'dır»; «görkemli ve ihtişamlı şeylerden hoşlanmayan mütevazı Valerius'tur» ve O «soyluluğundan ziyade erdemlerine bakılarak en iyilerin arasından en iyisi olarak seçilen Lysandros'tur»![271] Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'un bu tasvirleri, son derece önemli bir şeyi ortaya çıkarmaktadır: Hellen entelektüelleri ilk defa, bir Roma imparatorunu, hem de «Hellenseverliğiyle ön plana çıkmamış» bir Roma imparatorunu kendi idolleriyle özdeşleştirmişlerdir.

Ayrıca Trainus bir Roma İmparatoru olarak; pek çok toprağın yöneticisi olan çok güçlü bir adam **(A1,P11** ve **P60)**; öncekinden daha iyi bir yönetim getiren iyi ve bilge ruhlu bir yönetici **(A1,P23)**; tanrılardan sonra en büyük güce sahip olan, gücünü en iyi şekilde kullanan ve kimseyi üzmeyen kutlu bir adam; yasaları atanmış yargıçlardan daha fazla koruyan bir yargıç, kentlerde yöneticilik ya-

---

[270] **A1,P1–8; P16** ve **P20–21.** Diōn Khrysostomos tarafından Traianus'a atfedilen erdemler, «Genç» Plinius'un 100 yılında *consul suffectus* olmasını takiben bir şükran niteliğinde oluşturduğu *Panegyricus*'unda Traianus'a atfettiği erdemlerle (*virtutes*) örtüşmektedir: *Pietas, abstinentia, mansueudo* (2,6); *humanitas, temperantia, facilitas* (2,7); *pudor* (2,8); *modestia, moderatio* (3,2); *frugalitas, clementia, liberalitas, benignitas, continentia, labor, fortitudo* (3,4); *severitas, hilaritas, gravitas, simplicitas* (4,6); *vigilantia* (10,3); *indulgentia* (21,4); *bonitas* (30,5); *iustitia* (33,2); *veritas* (54,5); *patientia* (59,3); *sanctitas* (63,8); *fides* (67,1); *reverentia* (69,4); *comitas* (71,6); *aequitas* (77,3); *diligentia* (92,2); bk. Wallace-Hadrill 1981: 312.

[271] Hēraklēs: **A1,P12** ve **P15**; Numa: **A2,P48–50;** Velia: **A2,P65** ve Lysandros: **A2,P5–6**.

pan *magistratus*'lardan daha adil bir kral, saf halinde dizilmiş askerlerden daha cesur, yönetimi altındakileri çocuklarına düşkün babalardan daha fazla düşünen bir adamdır (**A1,P17**); herşeyde adaleti gözeten ve yasalardan korkmayan iyi bir yönetici;[272] ve sergilediği bu iyi yönetim sayesinde barış ve huzur getirendir.[273]

Hellen entelektüelleri bu erdemlerin içinde barınmadığı bir monarşiyi Domitianus Dönemi'nde tattıklarından; ancak şimdi monarşinin değerini anlamışlardır. Zira, tüm bu nitelikleriyle gelişen monarşi Domitianus'un tiranlığa dönüştürdüğü halinden Augustus'un kurduğu haline, yani özüne geri dönmüş; hatta Traianus'la birlikte zirveye çıkmıştır: Kentler rahat içinde yaşamaktadır; artık tiranlıklar, savaşlar, kuşatmalar, suikastler, yağmalar ve korsanlıklar, kötülükler ve felaketler yoktur; heryerde düzen, dinginlik ve barış hâkimdir.[274] Hellenler'e göre, böyle bir yönetime sadece insanlar değil, kuşlar ve vahşi hayvanlar bile itaat eder (**A1,P2**).

Hellenler'in kaleminden çıkan Traianus imajında en çarpıcı unsurlar, yukarıda da görüldüğü üzere, yine Hellenistik zihniyetin temeli olan unsurlardır: Adalet (δικαιοσύνη/*iustitia*), ılımlılık (πρᾳότης/*clementia*) ve insanseverlik (φιλανθρωπία/*humanitas*). Bunlar, Nero ve Domitianus dönemlerinden sonra, bir yöneticide olması gerektiği düşünülen en önemli değerlerdi. Zira, Traianus'un bu erdemlere sahip olması onu *dominus*'tan ayırıyor ve bir *princeps* yapıyordu. Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'un özellikle üzerinde durdukları kavram adalettir.[275] Çünkü Hellen zihniyetinde, «bir krala hiçbir şey, adaleti yerine getirmek kadar yakışmaz»dı.[276] Schettino 2002: 201'in dediği gibi, Traianus'la birlikte uzun bir süreden beri ilk defa, imparator ve entelektüeller aynı görüşleri paylaşmışlardır.

Öte yandan, Diōn Khrysostomos'un ve Ploutarkhos'un Traianus'la ilgili ifadeleri soyut ve kavramsaldır. Elbette, bu durum onların edebî kimlikleri ve yazınsal sınıflarıyla ilgilidir. Ancak, «Genç» Plinius'un *Bithynia et Pontus* valisiyken, eyaletin yönetimini daha sağlıklı ve adaletli yürütebilmek adına, Traianus'la mektuplaşmaları Hellen entelektüelleri için önem arz eden soyut kavram-

[272] **A1,P8–9; P61; A2,P48** ve **P50**.
[273] **A1,P9; P18; A2,P48–49** ve **A3,P2**.
[274] **A1,P18; A2,P3; P14; P49; P62; P64** ve **A3,P2.**
[275] **A1,P8–9; P17–18; P61; A2,P48** ve **P50**.
[276] Plut. Demetr. 42,5: οὐδὲν γὰρ οὕτως βασιλεῖ προσῆκον ὡς τὸ τῆς δίκης ἔργον.

ların somutlaştığını kanıtlamaktadır. Örneğin «Genç» Plinius, Prusa'da bir kamu binasının yapımını üstlenen Diōn Khrysostomos'un binanın yapımını olması gerektiği gibi yürütmediği ve binada dikilen Traianus heykelinin olduğu yere kendi karısının ve oğlunun mezarını yaptırdığı için belli suçlamalara[277] maruz kalması üzerine, konuyu mektup yoluyla Traianus'a açmış (epist. 10,81); Traianus da cevaben, tarzının insanlara dehşet ya da korku salarak (*non ex metu nec terrore*) veya tiranlık suçlamaları yönelterek saygınlık yaratmak olmadığını vurgulamış ve suçlamalara çok kulak asmamasını, ancak Diōn'un yaptıklarının bir kamu meselesi olarak incelenmesini önermiştir (epist. 10,82). Traianus'un yönetimde özellikle adalet üzerinde durduğunun bir kanıtı da, Hıristiyanlar konusundaki suçlamalara yaklaşımıdır: Traianus, bu hususta ki asılsız suçlamaların önemsenmemesi gerektiğinin üzerinde durmuş ve insanları asılsız suçlamalarla cezalandırmanın «kendi çağına yakışmayacağını» (*nec nostri saeculi est*) belirtmiştir (epist. 10,97).

Traianus yönetimi sırasında verdiği kararları ve yaptığı hamleleriyle, onu kendisinden önceki imparatorlardan ayıran *iustitia*'sı, *humanitas*'ı ve *clementia*'sını[278] ispat etmiş ve 114 yılında resmi olarak *senatus* tarafından kendisine *Optimus*[279] unvanı verilmiştir. Traianus'u *optimus* yapan ve onu *dominus*'tan ayıran şey, kuşkusuz, *senatus*'a, eyaletlere ve entelektüellere aynı şekilde davranması ve bir imparator olarak Roma Devleti bünyesindeki herkesin kendisinden memnun olmasını amaçlaması olmuştur. Traianus; Tac. hist. 4,74,2'nin «övgüye değer imparatorlardan herkes eşit şekilde yararlanır» sözünü haklı çıkartmıştır. Zira; Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos ve «Genç» Plinius'un düşünceleri, Waters 1975: 389'un dediği gibi, monarşinin Traianus'la birlikte tamamen «ötekini düşünen», yani kişisel yarardan ziyade devlet yararını düşünen bir rejime dönüştüğünü göstermektedir.

---

[277] Bu konuda bk. Kokkinia 2004.

[278] Traianus'un *clementia*'sı «bağışlama, merhamet etme» eylemi değil, «ılımlı olma, insancıl olma» eylemidir; ayrıca «*princeps*'in bir lütfu» değil, «yasaların yerine getirilmesi»dir (Schettino 2002: 204 vd.).

[279] Plin. epist. 10,1,2; paneg. 2 ve 88. Iuppiter'e özgü olan *Optimus* sıfatı, Traianus'a verilerek, ölümlü bir imparator olan O, tanrısal öngörüyle belirlenmiş bir imparatora dönüştürülmüştür; bu unvan ayrıca, Traianus'un getirdiği yeni düzenin var olan rejimin zirvesi olduğunu göstermektedir. (Bennett 1997: 108 vd.).

Dönemin sikkeleri de, Diōn Khrysostomos'un ve «Genç» Plinius'un ifadeleriyle uyum içindedir. En yaygın motiflerden birinde, ellerinde adalet asasını tutan bir kadın, kolları bereket boynuzu (*cornucopiae*) olan bir koltuğa oturmuş şekilde tasvir edilmektedir. Bu kadın, bereket boynuzu ve asa figürü kombinasyonundan ötürü, yeni çağın ruhu olarak *Iustitia-Astraea*'yla kişileştirilmiştir ve bu tasvir, Antoninus Pius Dönemi'ne kadar sikkelerde bir daha görülmemiştir.[280] Traianus Dönemi'ne ait yaygın olan bir diğer sikke figürü ise, Hēraklēs'tir; Diōn Khrysostomos'un Traianus'u monarşiyi seçerek tiranları ve bütün kötülükleri yıkıma uğratan Hēraklēs'e benzetmesi **(A1,P12** ve **P15)**, sikkelerde de yerini almıştır.[281]

Diōn Khrysostomos gibi, Traianus'un siyasi kimliğinden ve erdemlerinden memnun olan Ploutarkhos, monarşinin kazanımları olan barış, özgürlük ve uyumdan da memnundur. Ancak, böyle bir yönetime sadece insanların değil, kuşların ve vahşi hayvanların bile itaat edeceğini **(A1,P2)** söyleyen Diōn Khrysostomos kadar uç söylemlerde bulunmamıştır. Ploutarkhos, memnuniyetini dile getirirken, «insanların güneşi görebildikleri için şükretmeleri» ve «ellerindekilerin kıymetini bilmeleri gerektiğini» ifade etmiştir **(A2,P18)**. Ploutarkhos'un bu ifadelerinden, Hellen ırkı için mevcut siyasal şartlarda olabileceğin en iyisi bu olduğu için memnun olduğu görüşüne varılabilir.

Bir asker ve yöneci olarak kariyeriyle göz dolduran Traianus, sergilediği mükemmel yönetim hususunda sadece Roma ve İtalya'dan ya da entelektüel kesimden takdir kazanmakla kalmamış; aynı ölçüde Doğu'daki Hellen kentleri tarafından da fazlasıyla yüceltilmiştir.[282]

Öte yandan Traianus Dönemi'nde, eyaletlerde özellikle de *Bithynia*'da kent halkının valilerle ilgili şikâyetlerinin sayısında artış gözlemlenmiştir. Kent yöneticileriyle ilgili şikâyetler, Diōn Khrysostomos'un söylevlerine de yansımıştır. Diōn'un yansıttıklarına göre, yöneticiler halk tarafından zalimlikle ve açgözlülükle suçlanıyorlardı **(A1,P47–48).** Hatta Diōn ismini vermediği bir valinin insanlara işkence ettiğini, pek çok Prusalı'yı sürgüne gönderdiğini, kısacası halka

---

[280] *BMC* 6; ayrıca, bu motif *Abundantia*, *Fortuna* veya *Annona Secura*'yla kişileştirilmektedir; bk. Bennett 1997: 73; 244, n. 80.

[281] *RIC* II 247, no. 37; 247 vd., no. 49–51; 252, no. 112; 293, no. 689–690; 293 vd., no. 699–702; 306, no. 773; 309, no. 802.

[282] Bu konuda bk. Magie 1950: 594 vd.; 1450–1452, n. 5–8 ve Forte 1972: 288 vd.

tiranca davrandığını ifade etmiştir (**A1,P54**). Traianus Dönemi'nde *Bithynia*'da iki valinin şikâyet edildiği bilinmektedir: Iulius Bassus ve Varenus Rufus.[283] *Bithynia*'daki kötü yönetim, yolsuzluk iddiaları, finansal sorunlar ve kentler arasında yaşanan iç düzensizlikler, Traianus'un olaylara bizzat müdahil olmasını gerektirmiş ve nihayetinde imparator, bir *senatus* eyaleti olmasına rağmen *Bithynia*'ya çekidüzen vermesi için «Genç» Plinius'u *legatus Augusti pro praetore consulari potestati* olarak atamış[284] ve eyaleti doğrudan doğruya kendisine bağlamıştır. «Genç» Plinius, sıradışı bu durum üzerine üstlendiği bu görev esnasında da bizzat imparatorla mektuplaşarak eyalette olup bitenlerden onu haberdar etmiştir. Bu mektuplar, Traianus'un eyaletlerin refahını ve dolayısıyla bir bütün olarak imparatorluğun refahını ne denli önemsediğini göstermektedir. Ancak, böyle bir müdahalenin Hellen entelektüellerinin hoşuna gidip gitmediği açıkça ifade edilmemiş olsa da; Diōn Khrysostomos'un *Bithynia* kentlerinin kendilerine çekidüzen vermeleri konusunda kesin uyarılarda bulunmasından (**A1,P47–49**), bu tür müdahaleler konusunda hassas olduğu sonucu çıkarılabilir. Zira, Roma yönetiminin en üst biriminin kentlerin iç işlerine müdahil olması, «bürokratik olmayan bir yönetimin» (Garnsey – Saller 2015: 35) tehlikeye girmesi anlamına geliyordu. Bu, Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos gibi entelektüellerin hoşuna gidecek bir durum değildi.

Diōn Khrysostomos tarafından bakıldığında böyle bir hassasiyet göstermiş olması ve kentleri uyarması doğaldır. Ancak Traianus; Nero ya da Domitianus gibi «Hellas'ı özgürleştirme hayalinde olmasa da» (Zecchini 2002: 196), son derece ılımlı ve aklı başında bir imparatordur; Vespasianus'un *Achaia* Eyaleti'nin «özgür» statüsünü iptal ettiği gibi (**A6,P16**), Hellenler'i gücendirecek keskin hamleleri olmamıştır. Aksine, Hellenler'in ilgilendikleri ve önemsedikleri hususlarda duyarlılık göstermiş ve «Genç» Plinius'a yazdığı mektuplarda, onu eyaletin düzene sokulmaya ihtiyacı olduğu için oraya gönderdiğini sık sık hatırlatmıştır (Plin. epist. 10,32).

Traianus'u birer pasajda anan Pausanias (**A6,P12**) ve Galenos'a (**A10,P4**) gelince: Bu iki yazar farklı türlerde yazdıkları ve kuşkusuz Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos gibi siyaset felsefesiyle uğraşmadıkları için, onlar gibi ayrıntılı

---

[283] 103 yılında *proconsul* Iulius Bassus davası için bk. Plin. epist. 4,9; 6,29 ve 10,56; ve 107 yılında *proconsul* Varenus Rufus davası için bk. Plin. epist. 5,20; 6,5; 6,13; 6,29; 7,6 ve 7,10.

[284] Harris 1964: 10–13; Sherwin-White 1966: 81 ve Levick 1979: 119.

değerlendirmelerde bulunmamışlardır. Ayrıca, iki yazar da Traianus'un dönemine tanıklık etmiş değillerdir. Ancak, birer pasajlık ifadelerinde bile, Traianus'un adını olumlu olarak anmışlardır: Örneğin Galenos, imparatorun İtalya'daki yol çalışmalarını en ince ayrıntısına kadar düşünüp sorunları çözmüş olmasına hayran kalmıştır **(A10,P4)**. Pausanias ise, Traianus'un kimi mimari işlerini anmadan edememiştir **(A6,P12)**.

Sonuç olarak Traianus; hem Roma ve İtalya'nın, hem eyaletlerin, hem senatörlerin, hem de entelektüellerin olumlu değerlendirdiği bir *optimus princeps*'tir. İlk defa, bir Roma imparatoru imparatorluğun tamamı tarafından kabullenilmiş ve ideal *princeps* olarak görülmüştür. Artık; Caligula, Nero ve Domitianus'un tiranca yönetimleri tarihe karışmış ve Tacitus'un dediği gibi «şimdi ruh, en sonunda yeniden canlanmıştır».[285]

10. Gerçek Bir Hellensever: Hadrianus

Traianus'un tüm dünyaya getirdiği refahı özenle sürdüren Hadrianus'un adını anan, ya da onun kişiliğinden ve icraatından söz eden Hellen entelektüelleri; Ploutarkhos **(A2,P15)**, Arrianos **(A4,P1–2)**, Pausanias[286] ve Galenos'tur **(A10, P1–2)**. Bu yazarların her biri yazın dünyasındaki farklı konumlarından dolayı, Hadrianus'u farklı yönleriyle ele almış ve kendi ilgi alanları çerçevesinde değerlendirmişlerdir: Ploutarkhos, Hadrianus'un ancak ilk yıllarını görebildiği için fazla bir şey söyleyememiş; Arrianos, kendisi bir asker (*militia equestris*) ve yönetici (*legatus Augusti pro praetore Cappadociae*) olduğu için Hadrianus'un orduya katkılarından söz etmiş; Pausanias eserini Hellas'ın görülmeye değer yerlerine adayan bir coğrafyacı olarak, imparatorun başta Atina olmak üzere pek çok Hellen kentine yaptığı imar ve restorasyonlara odaklanmış; hekim Galenos ise, Hadrianus'un hükümdarlığı sırasında çok küçük yaşta olduğundan imparatorla bir tanışıklığı ve bağlantısı olmadığından, onunla ilgili ufak birkaç olaya değinmekle yetinmiştir. Hadrianus'u farklı yönleriyle ele alan yazarların tek ortak

[285] Tac. Agr. 3: *nunc demum redit animus.*

[286] **A6,P1–10; P14–15; P18–19** ve **P30–31.**

noktaları, – Galenos'u saymazsak – imparator hakkında olumlu bir izlenime sahip olmalarıdır.[287]

Hadrianus'un Hellen yazarları nezdinde üç ayrı alanda yer edinmiş olduğunu söyleyebiliriz: Orduya yaklaşımı ve yönetimi (**A4,P1–2**), Hellen kentlerinde (Hellas'ta) yaptığı bayındırlık çalışmaları[288] ve çabuk öfkelenen bir doğaya sahip oluşu (**A10,P1**).

Gençlik yıllarından beri Hellen kültürüne özel bir ilgisi olduğu için *Graeculus* lakabını alan Hadrianus (SHA Hadr. 1,5), yönetiminin yaklaşık 8 yılını Hellas'ta ve Doğu'da geçirerek, ekonomik yardımların yanı sıra, özellikle yaptığı inşa faaliyetleriyle göz doldurmuştur. Cass. Dio 69,5,3'ün ifade ettiğine göre, imparator kimi kentlere su getirirken, kimi kentlere limanlar yaptırmış, erzak ihtiyaçlarını sağlamış ve bağışlarda bulunmuştur. Kentlere yardımlarda bulunan tek imparator Hadrianus olmasa da, inşa ve restorasyon programıyla en fazla ön plana çıkanı O'dur.[289] Bu açıdan Hadrianus, bilhassa Pausanias'ın gönlünü fethetmiş ve coğrafyacının ismini ve icraatını en çok zikrettiği Roma imparatoru olmuştur. Bunda kuşkusuz, imparatorun ve Pausanias'un ilgi alanlarının benzer olması etkilidir; zira, Hadrianus, Hellen kültürüne oldukça meraklı, tapınak ve kutsal alanlara saygılı ve ilgili, Hellenler'in dinsel törenlerinden hoşlanan ve hatta bazılarına katılan bir imparatordu.

Belki de Hadrianus'u Pausanias için en yakın kılan şey, Hadrianus'un Klasik Çağ'ın gözbebeği ve Hellenler'in parlak geçmişinin timsali olan Atina'ya özel bir ilgi duymasıdır.[290] «Atina aşığı» olan Hadrianus'un (Wycherley 1964: 174), Hellenlik'in temeli olan Atina Kenti'ni üç kez ziyaret etmesi,[291] burada yüzyıllardır sürüncemede olan Zeus Olympios Tapınağı'nı ve heykelini yaptırması[292] ve Eleusis Gizemleri'ne katılmış olması,[293] bu imparatorun milliyetçi bir Hellen

---

[287] **A2,P15; A4,P1–2** ve **A6,P1–3; P5; P7.**

[288] **A6,P1–5; P8–10; P14–15; P18–19** ve **P30–31**.

[289] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Boatwright 2000: 112–135.

[290] Hadrianus'un Atina'daki çalışmaları için bk. Boatwright 2000: 144–157.

[291] Hadrianus, Atina'ya ilk ziyaretini 124/5 kışında, ikinci ziyaretini 128/9 kışında ve son ziyaretini 131/2 kışında gerçekleştirmiştir; Hadrianus'un seyahatlerinin tarihlendirmesi için bk. Syme 1988.

[292] **A6,P3**; Cass. Dio 69,16,1 ve SHA Hadr. 13,6; bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Wycherley 1964.

[293] Cass. Dio 69,11,1 ve SHA Hadr. 13,1.

eliti tarafından sevilmesi ve yüceltilmesi için yeterli sebeplerdir. İmparatorun Atina'ya bu denli düşkün olmasının benliğindeki en derin sebebiyse, ikinci bir Thēseus, yani Atina'nın «İkinci Kurucusu» olmaktır.[294]

Öte yandan, Pausanias'ın eserinde Hadrianus'un bir imparator olarak olumlu imaja sahip olmasının nedeni, imparatorun sadece Hellensever oluşu değildir. Zira Hellensever Nero, *Achaia*'ya özgürlük hakkı vermiş olmasına rağmen **(A6,P16)**, Hellen yazarlarının hiçbirinden övgü almamıştır. Hadrianus; ne Nero gibi kendisini sahne, şiir ve oyunlara kaptırmış, ne de Vespasianus gibi Hellen kültüründen uzak durmuştur. Onun Hellen kültürüne ilgisi mimari yapılarla ve dinsel etkinliklerle ilişkilidir; bu ilgisi, Hellas'ın mimari gelişimine ve kültürel mirasının korunmasına son derece faydalı olmuştur. Nero saplantıya dönüşmüş Hellenseverliğiyle hareket ederek, Hellas'ı ziyaret edeceği vakitten önce Hellenler'in gelenekselleşmiş oyunlarının tarihlerinin değiştirilmesini istemiş; bu isteği doğrultusunda da yüzyıllardır aynı tarihte oynanan oyunlar yeniden planlanmış ve bazılarının içeriği değiştirilmiştir (Suet. Nero 23). Nero, bir yandan Hellenler'in kimlikleriyle özdeşleşmiş oyunları çılgınlıkları doğrultusunda değiştirirken, öte yandan da tanrı heykellerini yerlerinden kaldırıp tapınakları yağmalarken;[295] Hadrianus, restorasyonlarda ve heykel adaklarında Arkaizm'i öncelikli tutarak Hellen ruhuna saygılı davranmıştır: Mantineia'da Poseidōn Hippios Tapınağı'nı yaptırırken, eski tapınağın kalıntılarına dokunmayıp yenisini yıkıntıların yakınına yaptırması **(A6,P18)** buna örnek olarak gösterilebilir.

Dolayısıyla Hadrianus Hellen ruhuna saygılı davranarak, gerçek bir Hellensever olduğunu kanıtlamıştır. Ayrıca, imparatorun Atina'da tapınaklar yaptırması ve bu tapınaklara tanrı heykelleri ve adaklar adaması **(A6,P2–4)** Hellen tanrılarına duyduğu saygıyı göstermektedir. Yaptırdığı inşa ve restorasyonlarda da Hellenler'in geçmişlerine ve geleneklerine öncelik tanıyarak, yani «geçmişin sesini uyandırarak» İkinci Sofizm akımına uyum sağlamıştır (Boatwright 2000: 13). Bu nedenledir ki, Pausanias imparatorun Atina Akropolisi'nde Zeus Eleutherios'un yanında heykelinin bulunduğunu söylemekten çekinmemiştir **(A6,P1)**. Pausanias'ın bu beyanı son derece önemlidir; zira, I. ve II. yüzyıllarda yaşamış Hellen entelektüelleri, Roma imparatorlarının tanrılarla ilişkili olarak anılmasından kaçınmaktaydılar.

---

[294] Oliver 1965: 124 ve Arafat 1996: 167.

[295] **A6,P13** ve **P27–28**.

Pausanias'ın nefretle andığı Sulla'nın bir zamanlar yağmalayıp mahvettiği Atina'yı, Hadrianus yeniden canlandırmıştır **(A6,P5)**. Ayrıca, Hadrianus sadece Atina'yı değil, Hellas'taki pek çok kenti de gerek tapınakları onartarak ve hamamlar yaptırarak, gerek kentlere su getirerek ve limanlar yaptırarak, gerekse yaptığı yol çalışmalarıyla refaha kavuşturmuştur.[296] İşte bu nedenlerden dolayıdır ki; Hadrianus, Pausanias'ın gözünde tanrıları onurlandıran ve yönetimi altındakilere en büyük refahı sağlayan bir imparatordur **(A6,P2)**. Pausanias'ın imparatoru yücelttiği bu husus sikkelerde de görülmekte ve Hadrianus için «*Achaia*'nın Onarıcısı» yazmaktadır.[297]

Kendisinden önceki imparatorların izlemediği bir yol izleyerek hükümdarlığının yarısına yakınını seyahatlerde geçiren Hadrianus'un Hellenler için pek çok tapınak ve inşalar yaptırmasının, Hellen tanrılarını adaklarla onurlandırmasının, Eleusis Gizemleri'ne katılmasının ve en önemlisi de, 131/2 yılında başkent Atina olmak üzere Hellen kentlerini kültürel bağlamda birleştirmeyi amaçlayan *Panhellēnion*'u kurmasının[298] ardında, kuşkusuz, bir yandan Hellenler'i imparatorluğa entegre etmek varken, bir yandan da imparatora koşulsuz bağlılıklarını sağlamak vardı. Nihayetinde; bir kurtarıcı ve hayırsever olarak Hellenistik krallardan daha fazla tapım görmesi (Forte 1972: 295), Pausanias'ın da dediği gibi, Atina Akropolisi'nde Zeus Eleutherios'un yanında heykelinin bulunması **(A6,P1)**, daha pek çok Hellen kenti tarafından tanrılaştırılması ve onurlandırılması, Hadrianus'un amacına eriştiğini göstermektedir.[299] Herşeyden de öte, en çok istediği şeyi, yani Atina'nın «İkinci Thēseus'u» olma hayalini gerçekleştirdiği şu yazıttan anlaşılmaktadır: Αἵδε εἴσ' Ἀδριανοῦ καὶ οὐχι Θησέως πόλις; yani, «Burası Atina, Thēseus'un değil, Hadrianus'un kenti» (*IG* III 402).

Hadrianus'un mimarlık alanındaki faaliyetleri ve adaleti ve barışı sürdürmesiyle Hellenler'de iyi bir imaj yaratması, büyük ölçüde «gezgin» (Speller 2003: 5) ve «yerinde duramayan» (Birley 1997a) bir imparator olmasıyla ilintilidir. Çünkü sık sık seyahatlere çıkması, gittiği kentlere hayırseverlik yapmasına olanak tanıyordu (Grey 2016: 10). Ayrıca, Hadrianus, bir eyaletten öbürüne giderek, pek çok bölge ve kenti gezerek, garnizonları ve istihkâmları da denetliyor;

---

[296] **A6,P8–10; P14–15; P18–19** ve **P30–31.**

[297] RESTITVTORI ACHAIAE; *RIC* II 377, no. 321 ve 463, no. 938–939.

[298] Pausanias bu son iki hususta bahsetmez.

[299] Bu konuda bk. Benjamin 1963 ve Forte 1972: 296–299.

kamu görevlilerinin hizmetlerini ve özel yaşamlarını dahi inceleyip yanlış bulduğu şeyleri düzeltiyor (Cass. Dio 69,1–2); böylece, devlet barış içinde kalıyordu (Cass. Dio 69,5). Boatwright 2000: 12'nin de ifade ettiği gibi, hiçbir Roma imparatoru kentlere Hadrianus'un gösterdiği kadar kişisel olarak ilgi göstermemiştir.

Hadrianus Dönemi'nde bir asker olan ve imparatorun askerî reformlarına yakından tanıklık eden Arrianos'un (Stadter 1978: 127) Hadrianus'a yaklaşımı konusunda; her şeyden önce belirtmek gerekir ki, kendi ilgi alanlarını «avlanma» (κυνηγέσια), «komuta etme» (στρατηγία) ve «bilgelik» (σοφία) olarak sıralayan Arrianos (Arr. cyn. 1,4); gerek bu ilgi alanları, gerekse devlet kariyeri yapmış olması sebebiyle diğer entelektüellerden farklı bir konumdadır. Belki «işin içinde» olan birisi olarak Hadrianus'u veya Roma İmparatorluğu'nu daha farklı bir gözle değerlendirebilirdi; ancak, siyasi kimliğiyle olduğu kadar edebiyatçı kimliğiyle de göz doldurmasına rağmen, kendisinin içinde bulunduğu siyasal gelişmelere yer verdiği eserlerinde bile, bu konularda sessiz kalmayı tercih etmiştir. Örneğin, 131/2 yılında kaleme aldığı (Bosworth 1972: 163) «Karadeniz Yolculuğu» (Περίπλους Εὐξείνου Πόντου) adlı eseri, kendisinin Pontus sınırındaki garnizonları teftiş için yaptığı seyahati Hadrianus'a rapor ettiği bir mektup olsa da, Plinius'un eyalet valiliği görevi sırasında Traianus'a yazdığı mektuptaki atmosfer yoktur.

Öte yandan, Roma atlı birliklerinin manevralarını Hellenistik ordularınkiyle kıyaslayarak oluşturduğu bir askerî el kitabı niteliğindeki «Savaş Taktikleri Sanatı»nda (Τακτικά), Hadrianus'un orduya getirdiği yeni talimleri övmektedir **(A4,P1)**. Arrianos, Hadrianus'un süvari eğitimine katkılarından memnun olduğu kadar, onun adaletinden ve yönetiminden de memnundur **(A4,P2)**.

Nihayet; Hadrianus, Galenos'un eserinde öfkesiyle ve zalimliğiyle adından söz ettirmektedir. Galenos, öfke kontrolüyle ilgili yazısında Hadrianus'un öfkesine yenilip bir kölenin gözünü çıkarmasından bahsetmiştir **(A10,P1)**. Hadrianus'un Galenos'ta ifade bulan bu öfkesi, yazın dünyasında alışılagelmiş bir motif değildir. Böyle bir olay, Hadrianus'un yönetiminin sonlarında yaşanmış olmalıdır. Muhtemelen; hükümdarlığının son yıllarında, koca imparatorluğa barış getiren, kentlere cömertliklerde bulunan Hadrianus'un «çabuk öfkelenen doğa-

sı»[300] belirginleşmeye başlamış olabilir. Özellikle yaşı ilerledikçe «zalimleşmiş» (SHA Hadr. 24,4) ve hoş karşılanmayan bazı hamlelerde bulunmuştur.[301]

Antik kaynakların ifade ettiğine göre; Hadrianus «mükemmel bir yönetim sürmesine» (ἄριστα ἄρξας) rağmen, son yıllarda yaptığı bazı hamleleriyle insanlarda nefret uyandırmıştır.[302] Ancak, son zamanlarında yaptığı hatalar onun yirmi yıl boyunca izlediği adil ve barış güden politikasının ve kentlere katkılarını gölgede bırakmamıştır. Zira, O, Ploutarkhos'un sevdiği **(A2,P15)**; Pausanias'ın en sevdiği ve takdir ettiği, Arrianos'un ise yönetimine ve askerî reformlarına hayranlık duyduğu bir imparatordur. Ayrıca, Atina ve Doğu'daki diğer Hellen kentlerinde bulunduğu bayındırlık faaliyeti, Traianus'un sağladığı huzur ortamını sürdürmesi, sınırları genişletme politikası gütmeyerek savaştan uzak durması, kentlere yaptığı maddi ve manevi yardımlar, Hellen kültürünün ve ruhunun korunması için gösterdiği özel ilgi ve çaba, onun Hellen yazarları tarafından takdir görmesini sağlamıştır.

11. Eyaletleri İyi Tanıyan İmparator: Antoninus Pius

Hadrianus'un ardılı Antoninus Pius gerek sürdüğü yönetim gerekse siyasi kimliğiyle Hellen yazarlarının en çok takdir ettiği imparatorlardan biridir. İmparator ve dönemi hakkında değerlendirmelerde bulunan entelektüeller; Appianos,[303] Pausanias **(A6,P20–23)**, Aelius Aristeidēs[304] ve Loukianos'tur **(A8,P10)**. Antoninus Pius'u hem kişiliği hem de dönemiyle bir bütün olarak detaylı bir şekilde değerlendiren yazar, Aristeidēs'tir; Appianos da Aristeidēs'in ifadeleriyle paralellik göstererek, bu dönemin sağladığı refaha odaklanmıştır. Öte yandan, Pausanias, diğer imparatorları değerlendirirken yaptığı gibi, Antoninus Pius'un da belli başlı icraatı çerçevesinde onu överken; Loukianos ise, anlattığı bir olayın

---

[300] Syme 1965: 244 ve Speller 2003: 4.

[301] Hadrianus'un son derece ılımlı bir yönetim sürmesine rağmen, hükümdarlığının başında olduğu gibi sonlarında da yaptığı «zalimlikler» için bk. Cass. Dio 69,2,5–6; 69,23,2 ve SHA Hadr. 7,1–2; 9,3; 24,4. Ancak, Hadrianus'un yönetiminin ilk yıllarında imparatora suikast hazırlamakla suçlanan 4 senatörün öldürülmesiyle ilgili olayda, bu emri kendisinin vermediğini söylemiş olsa da, bu olaydan ötürü de suçlanmıştır (Birley 1997a: 1).

[302] Cass. Dio 69,23,2 ve SHA Hadr. 27,1.

[303] **A5,P3** ve **P5–6.**

[304] **A7,P1–2; P9–57** ve **P72–84**.

içinde yer alan imparatorun bu olayla ilgili tutumundan yola çıkarak onun kişiliğini övmeyi tercih etmiştir.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, yazarların Antoninus Pius'la ilgili beyanlarından hiçbiri olumsuz değildir. İmparatorla ilgili genel görüş şu şekildedir: O, erdeminden ötürü seçilmiş (**A7,P72**); ılımlı ve yumuşak kalpli (**A8,P10**); hiçbir zalimlik yapmayan, katletme ve öldürme gibi işlerden uzak duran, dindar, ölçülü, ihtiyat sahibi, adil, hoşgörülü, finansal konularda özenli, orduda lüks ve aşırı harcamaları önleyip askerî disiplini sağlayan, pek çok kavmi dizgine getiren, cesur, bilge,[305] aklın ve adaletin ışığında yönetmeyi bilen (**A7,P18**), kimseye haksızlık etmeyen bir yargıç (**A7,P16**), adalet ve yasanın temsilcisi (**A7,P56**), Hellen kentlerini canlandıran[306] ve özellikle Atinalılar'ı onurlandıran (**A7,P1**), tanrılara layık (**A6,P22**) ve «İnsanların Babası» (πατὴρ ἀνθρώπων) diye anılmayı hakeden (**A6,P23**), yönetme konusunda doğuştan yeteneği olan (**A7,P41**) bir devlet adamıdır.

Antoninus Pius'un izlediği politikaya gelince; çoğunluğu Aristeidēs'e ait olan bu hususta değerlendirmeler şu şekildedir: Devleti hiçbir savaşa isteyerek sokmayan (**A6,P20**); zengin-fakir ayrımı yapmadan herkese eşit davranan ve kimseyi yabancı görmeyen (**A7,P17** ve **P20**); yurttaşın birinci sınıf oluşunu soyla değil, hak etmesiyle ayırt eden (**A7,P35**); ayrım gözetmeden tüm Hellen ırkına yurttaşlık hakkı tanıyan (**A7,P19–21**); askerlikle ilgili belli düzenlemeler getiren;[307] bütün sıkıntı ve kötülükleri ortadan kaldıran (**A7,P26–27**); üç yönetim biçiminin (tiranlık/krallık; oligarşi/aristokrasi ve demokrasi) iyi yanlarını alarak karma bir yönetim şeklini icat eden (**A7,P40–43**); tüm dünyayı bir bütün olarak organize eden[308] ve insanların istedikleri her yere gitmesini sağlayan güvenli bir ortam yaratan[309] bir yönetici.

Hellen yazarları nezdinde, Antoninus Pius Dönemi hakkındaki genel çıkarım ise şöyledir: Uzun soluklu barış ve huzur ortamı (**A5,P5**), kesin bir refah,[310]

---

[305] **A7,P73–75; P77–82** ve **P84.**

[306] **A6,P21; A7,P10–11;** ve **P44–48**.

[307] **A7,P28–34** ve **P36–39.**

[308] **A5,P5; A7,P9** ve **P52.**

[309] **A7,P50–51** ve **P83.**

[310] **A5,P5** ve **A7,P76.**

mutlu bir dönem,[311] yasaların herkes için ortak olduğu birlik ve uyum içinde bir ortam;[312] tüm dünyanın şenlik havasında olduğu **(A7,P47)** cennet gibi bir dünya **(A7,P49)**; tanrı ve tanrıçaların bile memnun olduğu bir dönem **(A7,P54–55)**.

Hellen entelektüellerinin eserlerinde Antoninus Pius dönemine ilişkin yansıyan bu olumlu atmosferin birincil sebebi, kuşkusuz, Aristeidēs'in **A7,P41**'de de dediği gibi, imparatorun yönetmeyi çok iyi biliyor olması ve yönetici olmak için doğuştan gelen bir yeteneğe sahip olmasıydı. İmparatorun yönetim hususundaki bu başarısı elbette, adoptif bir imparator olmasıyla ilişkiliydi. Antoninus Pius, gerçekten de seçilmiş bir imparatordu. Selefiyle arasında bir akrabalık yoktu. Kendisi en değerli ve en önde gelen kişiler arasından seçilerek imparator olmuştu ve zaten devlete uzun yıllar hizmet etmiş bir yöneticiydi: 112'de *quaestor*, 117'de *praetor* ve 120 yılında da *consul* olarak görev yapmıştı (SHA Pius 2,9). 135/6 yıllarında ise, *Asia* Eyaleti *proconsul*'lüğü hizmetinde bulunmuştu (Syme 1983: 289). Nihayetinde, *Asia*'da *proconsul*'lük görevindeyken sergilediği tutarlı ve mantıklı davranışlarla (SHA Pius 3,2) Hadrianus'un gözüne girmeyi başardı. Nitekim Hadrianus 138 yılında Antoninus'u evlat edinip halefi ilan etmesindeki en önemli nedenlerin; onun soyluluğu, yumuşak başlılığı, nezaketi, ihtiyatlı oluşu, devlet işlerindeki tecrübesi, herşeyi yapabilecek yaşta oluşu olduğunu ifade etmiştir (Cass. Dio 69,20,4–5).[313] Hadrianus'un Antoninus'u yönetici olarak seçmesindeki bir diğer önemli etken ise, Antoninus'un savaşçı bir zihniyetinin olmayışıydı; zira, savaşçı bir politika gütmeyen Hadrianus için barışın korunması oldukça önemliydi. Antoninus Pius da selefi Hadrianus'un imparatorluğa toplamda kırk yılı aşkın bir barış sağlayan savaştan uzak durma politikasını (Birley 2000b: 149) sürdürmüş ve savaş işlerinden olabildiğince uzak kalarak barışı korumaya çalışmıştır.

Gerçekten de, Antoninus Pius saldırılardan ve savaşlardan olabildiğince uzak kalmaya çalışarak güvenli bir yönetim sağlamıştır.[314] Dönem, kuşkusuz, Appia-

---

[311] **A5,P3** ve **A7,P84.**

[312] **A7,P9** ve **P22–23.**

[313] εὔξασθαι παῖδα ἠδυνήθην ἐμαυτῷ γενέσθαι· ἐπεὶ δὲ ἐκεῖνον τὸ δαιμόνιον ἡμῶν ἀφείλετο, εὗρον ἀντ' ἐκείνου αὐτοκράτορα ὑμῖν, ὃν δίδωμι, εὐγενῆ πρᾷον εὔεικτον φρόνιμον, μήθ' ὑπὸ νεότητος προπετὲς μήθ' ὑπὸ γήρως ἀμελὲς ποιῆσαί τι δυνάμενον, ἠγμένον κατὰ τοὺς νόμους, ἡγεμονευκότα κατὰ τὰ πάτρια, ὥστε μήτε τι ἀγνοεῖν τῶν ἐς τὴν ἀρχὴν φερόντων καὶ πᾶσιν αὐτοῖς καλῶς δύνασθαι χρήσασθαι.

[314] Ancak sınırları bu kadar geniş bir imparatorluğun içerisinde karışıklık ve ayaklanmaların çıkmaması da mümkün değildi. Örneğin, 142 yılında Britannia'da Genounia Bölgesi'yle ilgili

nos ve Aristeidēs'in anlattığı gibi, hiç sorunsuz olmasa da, Antoninus Pius hükümdarlığındaki Roma yönetimi ılımlı ve yumuşak bir yönetimdi (*immobilissime*). Sikkeler bu dönemin sağladığı huzur ortamını doğrulamaktadır: TEMPORVM FELICITAS.[315]

Hadrianus'la kıyaslandığında Antoninus Pius'un Hellen düşkünlüğünün olmadığı ve Hellen dünyasını kendi politikasının odak noktası yapmadığı göze çarpsa da, Antoninus Hellen kentlerinin refahı ve güvenliği için elinden geleni yapmıştır. Bu bağlamda Appianos'un, Pausanias'ın ve Aristeidēs'in imparatorun Hellen *polis*'lerine yönelik yürüttüğü politika ve icraatına ilişkin övgü ve ifadeleri[316] doğrudur: Doğu'daki Hellen *polis*'leri özellikle II. yüzyılda Altın Çağı'nı yaşamaktadır; kentler bu yüzyılda, eskiden olmadığı kadar zengin, güçlü ve refah içindedir. Antoninus Pius da kendi döneminde Hellen *polis*'lerinin refah ve zenginliğini korumayı başarmıştır. Öyle ki, daha imparatorluk tahtına çıkmadan, henüz *Asia*'da *proconsul* iken Hellen kentlerinin refahı için pek çok iyilikte bulunduğundan, kentler ona şükranlarını sunmuşlardır. Örneğin Ephesoslular, Antoninus'un 138 yılında tahta çıkışını, imparatorun *proconsul*'ken yaptığı iyilikleri hatırlatarak yüceltmişlerdir (*OGIS* 493).

Antoninus Pius, imparator olduğunda da kentlere yaptığı yardımlarla göz doldurmuştur. Kendisi daha yeni imparator olduğunda, Küçükasya'da mali açıdan bir yardıma ihtiyaç vardı; çünkü 140 yılına tarihlenen bir deprem Karia, Lykia[317] ve Rhodos[318] ile Kōs[319] adalarında önemli hasarlara yol açmıştı.[320] Örne-

---

bir isyan çıkmış ve bastırılmıştı (bk. **A6,P21**); 158 yılında *Dacia*'da karışıklıklar yaşanmış ve imparator oraya askerî birlik göndererek eyaleti yeniden organize etmiştir; Mısır'da da ayaklanmalar çıkmış ve bastırılmıştır. Antoninus Pius döneminde çıkan ayaklanma ve karışıklıklar için bk. Grant 1994: 17–21.

315 *RIC* III 48, no. 185; 134, no. 859 ve 145, no. 961.

316 **A5,P5; A6,P21; A7,P10–11** ve **P43–48.**

317 Bu nedenden ötürü Antoninus Pius onuruna Lykia'da dikilmiş anıtlar için bk. *IGR* III 483 (Oinoanda); *TAM* II 702 = *IGR* III 504 (Araksa); *TAM* II 912 = *IGR* III 734 (Rhodiapolis); *TAM* II 505 = *IGR* III 575 (Pinara); *IGR* III 700–701 (Kyaneai); *IGR* III 761 (Phaselis).

318 Antoninus Pius'un Rhodos'ta 142'de meydana gelen deprem sonrası kente ettiği yardım Pausanias tarafından da doğrulanmaktadır: «Üzerlerine çöken korkunç bir deprem Lykialılar'ın, Karialılar'ın, Kōslular'ın kentlerini ve Rhodos'u yerle bir etti; imparator Antoninus, fazlasıyla döktüğü paralarla ve azmiyle bunları kurtardı»; bk. **A6,P21.**

319 Kōs'ta muhtemelen mali yardımlarından ötürü Antoninus Pius için dikilmiş bir anıt bulunmaktadır; bk. *IGR* IV 1106.

320 Paus. 2,7,1; 8,43,4; Aristeid. or. 24,3; 24,59; 25,9 ve SHA Pius 9,1.

ğin, Karia'da Stratonikeia[321] uğradığı zararlardan ötürü imparatora elçiler göndererek yardım talebinde bulunmuş; ve Antoninus Pius kentin onarımı için 250.000 *drakhmē* vermiştir. İmparator, benzer şekilde, bir depremle zarar gören Mytilene, Ephesos[322] ve Smyrna'ya da yardım göndermiştir. Kısa bir zaman sonra Hellespontos ve Bithynia'da bir başka korkunç deprem olmuş; özellikle de Kyzikos bu depremden büyük zarar görmüştür (Cass. Dio 70,4). Antoninus Pius zarar gören kentlere mali açıdan destek olmuştur. Sadece felaket anlarında değil, öncesinde de kentlerin güzelleşmesi için büyük bağışlarda bulunmuştur (Magie 1950: 632).[323]

Antoninus Pius, kentlere sadece maddi yardımlarda bulunmakla kalmamış ayrıca Aristeidēs'in de ısrarla üzerinde durduğu adalet hususunda büyük bir hassasiyet göstermiştir. Özellikle de eyaletlerle ilgili konularda, doğru hamleler yapabilmek adına, SHA Pius 6,11'in ifade ettiğine göre, mutlaka *consilium* üyelerine danışmıştır.[324]

İmparator, yönetiminin «iyi» olarak adlandırılmasını ve kendisine «Vatanın Babası» (*pater patriae*) unvanının verilmesini, yaptığı finansal düzenlemelere ve adalet konusunda gösterdiği özene borçluydu. Bu konudaki bir diğer önemli etmen ise, onun ılımlı ve yumuşak bir doğaya sahip olmasıydı (**A8,P10**). Cass. Dio 70,3,1'in de ifade ettiği gibi, kendisi egemenliği altındaki hiçbir halka baskıcı davranmamıştır; hatta Hıristiyanlara karşı bile son derece saygılı bir yaklaşım sergilemiştir.

---

[321] Stratonikeia'da meydana gelen deprem sonrası yaptığı yardımlardan dolayı Antoninus Pius'a ve *patris*'e adanmış bir sütun bulunmaktadır; bk. *CIG* 2718.

[322] Ephesos Kenti bu sebeple Antoninus Pius'u πρυτανεύων olarak görmektedir; bk. *SEG* 4, 534 (Magie 1950: 1493, n. 9).

[323] Dolayısıyla pek çok kent de imparatoru onurlandırmıştır. Örneğin, Karia'da Hyllarima'daki bir tapınak onu Zeus Hyllos ile ilişkilendirerek ona adanmıştır; Sardeis'te de hayırsever oluşundan ötürü onurlandırılmıştır; Antoninus Pius'un kentlere yaptığı yardımlardan ötürü onurlandırılması konusunda bk. Magie 1950: 1494, n. 11.

[324] Hellen yazarlarının üzerinde sık sık durduğu Antoninus Pius'un kentlere yaptığı iyilikler ve özellikle de adaleti, İtalya'da çıkan yazıtlar tarafından da doğrulanmaktadır. Bu yazıtlar, Antoninus Pius'un dağıttığı adaleti övmektedir; Lykia/Kyaneai'da çıkmış bir yazıt şöyle demektedir: «πάσας ε)ὐ[ερ]γε[τ]ῶν τὰς ἐπαρχείας παρέχει [δ]ικαιοσύνην...[πᾶσι]ν ἀνθρώπ[οι]ς = Tüm kentlere yaptığı iyiliklerin yanı sıra insanoğluna adaleti getirdi» (Oliver 1989: 136; Jones 2008: 10); krş. *CIL* V 532, I 36 (*ILS* 6680): *iustitia divini principis*; *CIL* VI 1001 (*ILS* 341): *optimo maximoq(ue) principi et cum summa benignitate iustissimo*; *IGUR* I 24: διὰ τῆς θείας αὐτοῦ δικαιοδοσίας.

Yukarıda yaptığımız atıflardan da anlaşıldığı üzere, Hellen yazarlarının Antoninus Pius ve dönemiyle ilgili ifadeleri, Aristeidēs'in söylemlerini saymazsak, oldukça azdır ve bağlam olarak birbirlerinden farklıdır. İlk defa bir Hellen seçkini, diğer Hellen yazarlarından farklı olarak, ele aldığı yönetim hakkında bu denli geniş bir çerçeve sunmaya çalışmıştır. Aristeidēs'in bu yaptığı, Traianus ve yönetimi hususunda analizleri bulunan Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'un yaklaşımından da farklıdır; Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'un değerlendirmeleri Hellen zihniyetinin anlayacağı dilden, soyut ve felsefî bağlamdayken, Aristeidēs'in değerlendirmeleri imparatorun yönetim sistemini ve icraatını somut olarak yüceltmekte ve sadece Hellen kentlerine yaptıklarını değil, dünyanın merkezi olarak Roma'daki siyasetini de takdir etmektedir. Aristeidēs'in böyle bir tarzı seçmesi, elbette, bir ölçüde zorunlu kamu görevlerinden muaf tutulmak istemesiyle ilişkilidir; ancak, ifadelerinde, söz konusu imparatordan ve imparatorluktan memnun olduğu, imparatoru tanrının yeryüzündeki bir yansıması olarak gördüğü ve imparatorluğu küçük evren olarak gördüğü açıktır. Appianos da Aristeidēs'le benzer bir düşünceyi taşımaktadır; ama, eserinde Romalılar'ın *Principatus* Devri'nden önceki tarihine odaklandığından, bu konu üzerinde Aristeidēs kadar duramamıştır. Loukianos ise, diğer imparatorlarda olduğu gibi Antoninus Pius'la da siyasal bağlamda ilgilenmemiştir.

Öte yandan, siyaset felsefesiyle pek ilgilenmeyen Pausanias Hellenseverliğiyle ön plana çıkmamış Antoninus Pius'u eserinin amacı itibariyle kısaca değerlendirmiştir. Milliyetçiliğiyle ön plana çıkan Pausanias'ın açıkça bir Hellenseverliği olmayan Antoninus Pius'u «Vatanın Babası» unvanına layık görmesi (**A6,P23**), imparatorun hem kişiliği hem de yönetimi açısından olumlu bir imaj yarattığını ve koşulsuz kabul gördüğünü göstermektedir.

Antoninus Pius Dönemi'yle ilgili anlatıların genel olarak azlığı, 23 yıllık yönetimin oldukça barışçıl ve durağan geçmesiyle ilişkilidir. Antoninus Pius'un yönetimi yazın dünyasının dikkatini çekecek kargaşalardan, cinayetlerden ve çılgınlıklardan uzaktır. Kısacası; Antoninus Pius, entelektüel dünyanın olumlu gördüğü bir *princeps*'tir; bu durum yazıt ve sikkeler yoluyla da kanıtlanmaktadır.

12. Bilge İmparator Marcus Aurelius ve Lucius Verus

Antoninus Pius'un ölümünün ardından, *senatus* tarafından hükümdarlığa zorlanan Marcus Aurelius, erkek kardeşi Lucius Aurelius Verus'u imparatorluğu yönetmede kendisine ortak etti (SHA Aur. 7,5–6). İmparatorluğun sorumluluğunu alma konusunda isteksiz olan Marcus Aurelius, «uçsuz bucaksız imparatorluğun» bir yöneticiye ihtiyacı olduğunun bilincindeydi. Yönetme korkusuna rağmen (*horror imperii*) rağmen bu görevi üstlenmeyi kabul etti; ancak yönetimi paylaşacak birisinin olması Marcus Aurelius'un yükünü hafifletecekti (Birley 2000a: 116). Bu nedenle, 161 yılında kardeşi Lucius Verus'un kendisine yoldaş olmasını istedi. Bu karardaki bir diğer önemli etmen ise, Hadrianus'un arzusu olmuştur. Hadrianus, imparatorluğu Marcus Aurelius ve Lucius Verus'un birlikte yönetmelerini istemişti (Eck 2012: 97). Böylece, Roma Devleti ilk kez eşit yetkeye sahip iki yöneticinin hâkimiyetine girmiştir (Eutr. 8,9). Bu imparatorlar 161–169 yılları arasında ortak bir yönetim sürdükten sonra, 169'da Lucius Verus'un yakalandığı bir salgın sonucunda ölmesi üzerine 177 yılına dek Marcus Aurelius tek başına hüküm sürmüştür.

Bu imparatorların yönetimlerine tanıklık eden Hellen yazarlarının kimi sadece Lucius Verus hakkında ifadelerde bulunurken, kimi yalnızca Marcus Aurelius hakkında söz söylemiştir; kimiyse, iki hükümdarın ortak yönetimi üzerine değerlendirmelerde bulunmuştur. Bu imparatorların kişilikleri ve yönetimlerinin Hellen yazarlarının eserlerindeki dağılımı şu şekildedir: Pausanias ve Galenos yalnızca Marcus Aurelius'tan bahsederken,[325] Loukianos hem Lucius Verus'tan hem de Marcus Aurelius'tan bahsetmiş;[326] Aristeidēs ise, iki imparatorun ortak yönetimini değerlendirmiştir.[327]

Hellen yazarlarının eserlerinde Marcus Aurelius da, Lucius Verus da iyi ve erdemli imparatorlardır: Lucius Verus iyi ve şefkatli (**A8,P7**); Marcus Aurelius ise, tanrısal (**A8,P1**), bilge, eğitime son derece önem veren (**A8,P8**), mantıklı, ölçülü, hoşgörülü, ılımlı (**A10,P3**), iyi, anlayışlı (**A10,P5**) ve yasalara uygun şekilde hüküm süren (**A10,P6**) bir imparatordur.

---

[325] **A6,P23; A10,P3** ve **P5–6.**

[326] **A8,P7** (Lucius) ve **P1; P8** (Marcus).

[327] **A7,P3–8** ve **A7,P58–71.**

İki imparatorun 161–169 yılları arasında sürdürdüğü ortak yönetime bakacak olursak; Aristeidēs, Lucius Verus ile Marcus Aurelius'un arasında herkesin örnek alması gerektiğini düşündüğü evrensel bir uyum, dostluk ve birlik görmektedir.[328] Bu yönetim altında yaşayanları son derece iyi talihli ve mutlu sayan[329] ve bu süreçteki monarşiyi hayranlık uyandırıcı olarak değerlendiren **(A7,P62)** Aristeidēs'in gözünde Lucius ile Marcus; merhamet, yüce gönüllülük, adalet ve uyum gibi erdemlere sahip imparatorlardır; insanların iyiliğini düşünmektedirler; tüm bu nedenlerden dolayı da, tanrılara yakındırlar;[330] hatta, iki kurtarıcı tanrı Asklepios ile Serapis'e benzemektedirler **(A7,P70)**. Aristeidēs'in çizdiği tablo oldukça nettir: Özellikle Küçükasya kentlerinin imparatorlar sayesinden yeniden canlandığı ve eşit bir şekilde yönetildiği **(A7,P3–4)**; insanların yöneticilere korkuyla değil minnet ve dua ile bağlandığı **(A7,P69)**; barışın tadının çıkarılması, iyiliklerden faydalanılması **(A7,P6)**, tanrılara ve imparatorlara şükredilmesi gereken bir dünya **(A7,P71)**.

Birley 2000a: 117'ye göre, bu ortak yönetimde Aristeidēs'in yukarıdaki pasajlarda ifade ettiği gibi, iki imparatorun da devletin iyiliği için çalıştıkları doğrudur. Antoninus Pius'un yönetimini aratmayacak kadar hoşgörülü bir yönetim sürdüklerini SHA Aur. 8,1–3 de doğrulamaktadır; çünkü dönemin komedya yazarı Marullus dalga geçerek bu imparatorları çekinmeden eleştirebilmiştir. Halbuki başka imparatorların yönetiminde böyle bir davranışın cezası ölüm olurdu. Anlaşılan o'dur ki, Birley 2000a: 119'un dediği gibi, Aelius Aristeidēs'in sözünü ettiği ortak yönetim, zamanında Antoninus Pius'un göstermiş olduğu hoşgörüyü aratmamıştır (SHA Aur. 8,1). Marcus Aurelius da, Lucius Verus da, oldukça hoşgörülü bir yönetim sergilemiş ve *plebs* arasında da sevgi kazanmıştır. Tanıdıkları konuşma özgürlüğü hakkı bunun bir kanıtıdır; halk iki hükümdardan da memnundur (Birley 2012a: 156).

Öte yandan, bu imparatorların ilk yıllarında Hellen halkı açısından bakıldığında bir hoşnutsuzluk söz konusudur. 162–166 yılları arasında Lucius Verus'un Parth Savaşları'yla meşgul olması ve Marcus Aurelius'un da Roma'da kalarak birtakım sıkıntıları çözmeye çalışması, imparatorların Hellen kentleriyle birebir ilgilenmesine olanak tanımamıştır. Ayrıca, Parth Savaşları galibiyetle

[328] **A7,P7; P59–63; P65; P67–68** ve **P70.**
[329] **A7,P58** ve **P71.**
[330] **A7,P8; P59; P64; P66** ve **P68.**

sonuçlanmış olsa da, ordunun yakalandığı salgını İtalya'ya taşıması nüfusta büyük oranda azalmalara sebep olmuş; bu da askerî ve ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşatmıştır. Ardından, kuzey sınırlarında büyük sorunların vuku bulması ve 169 yılında Lucius'un ölümüyle tek başına kalan Marcus tüm bu sorunlarla tek başına mücadele etmek durumunda kalmıştır. Hal böyleyken, yani imparator ciddi tehlike altındaki *pax Romana*'yı korumaya çalışırken, kaçınılmaz olarak Hellenler'i ihmal etmişti.

Doğu'da Parthlar'a ve Armenialılar'a karşı kazanılan başarılardan dolayı Lucius Verus ve Marcus Aurelius, bazı Hellen kentleri tarafından onurlandırılmış olsa da;[331] bu ihmal, Forte 1972: 328'in dediği gibi, Hellen dünyasını bir kez bile ziyaret etmemiş imparatordan pek de memnun olmayan halkın, 175 yılında *Syria* ve *Aegyptus* eyaletlerinde imparator ilan edilen Avidius Cassius'un çıkarttığı isyan sırasında, onu desteklemesine sebep olmuştur.[332] Nihayetinde, bu isyanının bastırılması ve Avidius Cassius'un öldürülmesi sonucunda, Marcus artık Doğu'yu ziyaret etmesi gerektiğini düşündü; *Asia* Eyaleti'ni ziyaret etti, hatta Smyrna'da Aelius Aristeidēs'le tanıştı; en son, buradan Atina'ya geçerek Eleusis Gizemleri'ne katıldı ve Atina'da pek çok dalda kürsü kurulmasını sağlayarak, bu kürsülerin eğitmenlerine yıllık maaş bağladı.[333] Bunun yanı sıra, 177 yılında meydana gelen depremden dolayı harap olan Smyrna'nın kalkınması için kente yardımlarda bulundu; kentlere hiçbir zaman ağır vergiler yüklemedi ve yardıma ihtiyacı olanlara her zaman yardım etti (Cass. Dio 71,32,3).

Marcus'un bu ziyareti, Hellenler'in imparatora bakışını olumlu yönde düzeltti (Forte 1972: 329). Hellenler'in imparatora bağlılığını güçlendiren bir başka etkense, Avidius Cassius'un destekçisi olan eyaletlilerden hiçbirini ölümle cezalandırmamış olmasıdır (Cass. Dio 71,27,3); imparator aynı şekilde bu işe karışan senatörleri de ölümle ya da herhangi bir şeyle cezalandırmamış (Cass. Dio 71,28,2); hatta isimlerini bile öğrenmek istememiştir (Cass. Dio 71,29,1). Marcus Aurelius'un bu hamlesi, şüphesiz, ne kadar hoşgörülü ve bilge bir imparator olduğunu göstermiş ve senatörlerin de, halkın da ona olan sadakatini arttırmıştır.

---

331 Örnekler için bk. Forte 1972: 333, n. 107.

332 Avidius Cassius İsyanı hakkında bk. Forte 1972: 333 vd. ve Birley 2000a: 184–189.

333 Birley 2012a: 166 vd.; imparatorun Atina'yı ziyareti ve burada yaptıkları için bk. Cass. Dio 71,31,3.

Aristeidēs'in, yukarıda da sözünü ettiğimiz *passus*'larda, bu süreçteki monarşiyi hayranlık uyandırıcı bulması, Traianus, Hadrianus ve Antoninus Pius dönemlerini düşününce biraz abartı olarak görünse de, imparatorların merhamet ve adalet gibi erdemlerinden dolayı başarılı oldukları çok doğrudur. Ancak, bu Lucius Verus'tan ziyade, yönetimde daha uzun süre kalan Marcus Aurelius için geçerlidir. Marcus Aurelius Doğu'da verilen savaşların ardından Kuzey'deki kavimlerle verilen mücadelelerin yanı sıra, patlak veren Avidius Cassius İsyanı ve dönemin görmezden gelinemeyecek sorunu Hıristiyanlar'ın kontrol altında tutulması gibi pek çok soruna rağmen *pax Romana*'yı koruyabilmiştir.

Bu dönemdeki Hellen yazınına bakacak olursak; Pausanias *ca.* 180'de, Aristeidēs 181 yılında, Loukianos 180'den sonra ve Galenos 200'lü yıllarda ölmüş olmasına rağmen, Aristeidēs'i saymazsak, yazarların yazınsal olarak Roma İmparatorluğu'yla pek ilgilendiği söylenemez. Aralarından yalnızca Aristeidēs, ortak yönetim hakkında değerlendirmelerde bulunmuştur; ancak onun ifadeleri de Marcus Aurelius ve Lucius Verus yönetiminin olumlu yanlarıyla ilgilenmiştir ve ifadelerinde bir parça abartı hissedilmektedir; örneğin, Kyzikos halkına seslendiği bir söylevinde, «kaderin iyinin iyisi olduğu bugünlerde» şeklinde bir ifadede bulunmuştur (**A7,P58**); elbette, hatibin burada neyi kastettiğini ve zihninde ne olduğunu kestirmek güç olsa da, Doğu'daki Parth Savaşları ve kuzey sınırlarındaki hareketliliği sorun değilmiş gibi algılaması doğru bir yaklaşım değildir. Öte yandan, Aristeidēs döneminin olaylarını kaleme alan bir tarihçi değil, imparatorluktan belli beklentileri olan bir hatiptir; bu pasajları imparatorları hoşnut etmek için retorikteki ustalığını kullanarak süslediğine şüphe yoktur.

Diğer yazarlara gelince: Pausanias bu tarihlerde hayatta olsa bile, artık eserini bitirmiş olmalıdır. Loukianos ise; eserlerinde sosyal, ahlaki ve mistik temalara yer veren çok yönlü bir hiciv yazarı olmakla birlikte, genel olarak Romalılar'ın yönetimi ve Roma imparatorları hakkında en az konuşan entelektüeldir; kendisi de imparatorlardan beklenti içinde olduğundan Lucius Verus'u ve Marcus Aurelius'u birkaç cümleyle övmüştür. Son olarak, Galenos'a değinmek gerekirse, Marcus Aurelius ve yönetimi hususunda çok uzun olmasa da, diğer yazarlardan daha doğal ve çıkarsız söylemlerde bulunduğu ve en azından Marcus Aurelius'un bilge doğasını yansıttığı söylenebilir.

Marcus Aurelius, doğal olarak Hellen yazarlarının dikkatini Lucius Verus'tan daha fazla çekmiştir. Lucius Verus hakkında sadece Loukianos, birkaç ifadede

bulunmuştur (**A8,P7**). Lucius Verus zaten genç bir yaşta ölmüş ve hükümdar olduğu zaman diliminde de Doğu'da Parthlar'la olan mücadelede yer almış; bir imparator olarak Marcus Aurelius'a göre daha geri planda kalmıştır. Ayrıca, diğer kaynaklarda Lucius Verus, Marcus Aurelius'a zıt bir karakter olarak tasvir edilmiş; ölçüsüz bir yaşam tarzına sahip, zevk düşkünü ve oyunlara meraklı biri gibi sunulmuştur.[334] Lucius Verus'la ilgili iddiaların gerçekliği bilinmemekle birlikte, Marcus Aurelius'un mantıklılığı, ılımlılığı, ölçülülüğü ve hoşgörüsüyle Stoa Felsefesi'nin öğretilerini hayata geçirdiği ve bir filozof-imparatorun sahip olduğu nitelikleri taşıdığı kabul görmüştür.[335]

Sonuç olarak, Cass. Dio 71,36,3'ün ifade ettiği gibi, Marcus Aurelius hak ettiği iyi talihle karşılaşmamasına rağmen, olağandışı güçlüklerden kendisini ve imparatorluğu kurtarmasını bildiği için hayranlık uyandırmaktadır. Cassius Dio'nun bu son derece yerinde olan gözlemi, II. yüzyılın ikinci yarısında yaşamış Hellen yazarlarında görülmemektedir. Bu süreçteki Hellen yazını keskin analizlerden yoksundur ve yalnızca imparatorun sahip olduğu erdemleri ve adil bir yönetim sürdüğünü ön plana çıkarmıştır.

B. Yazarların Sosyo-Kültürel Niteliklerine İlişkin Gözlemler

1. Milliyetçi Yaklaşımlar ve Genel Tepkiler

Yukarıda «**A. Münferit İmparatorlar Hakkında Yazarların Görüşlerine İlişkin Değerlendirmeler**» adlı bölümde Hellen entelektüellerinin Roma imparatorlarını ve dönemlerini nasıl gördüklerini anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştık; söz konusu bölümde, yazarların doğrudan doğruya imparatorların kişiliklerine ya da yaşadıkları zamana yönelik değerlendirmelerinin olduğuna tanıklık ettik. İncelediğimiz yazarların hiçbirinde yaşadıkları yüzyılla ya da genel anlamda Roma Devleti egemenliği altında yaşamalarıyla ilgili doğrudan doğruya bir yakınma, olumsuz bir tutum, hatta bir imaya dahi rastlamadık. Ancak, bazı yazarların dolaylı ifadelerinden yola çıkarak, birtakım hassasiyetlerin ve kırılma noktalarının olduğunu saptadık. Şimdi bu hassasiyetleri ayrı ayrı ele alacağız:

---

[334] Bu eleştirilerin çoğu SHA'da geçmektedir; bk. Grant 1994: 28 vd.

[335] Bu konuda bk. Noyen 1955 ve Stertz 1977.

a. İmparatorların Tanrılaştırılmasına (İmparator Kültü) Olumsuz Bakış

Bir yazarın, kralların veya imparatorların tanrılaştırılması hususundaki düşünceleri o yazarın söz konusu devleti koşulsuz kabul edip etmediğinin bir göstergesi sayılabilir. Dolayısıyla incelediğimiz entelektüellerin imparatorların tanrılaştırılmasına yönelik dolaylı veya dolaysız yoldan getirdikleri yorumlar, bunların Roma Devleti'ni gerçek anlamda benimseyip benimsemedikleri ve Roma vatandaşlık hakkını almış olmalarına rağmen kendilerini «Romalı» hissedip hissetmediklerini gösterebilir.

Genel olarak belirtmek gerekirse, Hellen yazarlarının bu konuyla ilgili fazla görüş birdirmedikleri göze çarpmaktadır: Örneğin, Arrianos, Appianos, Pausanias ve Galenos bu konuda sessiz kalmışlardır. Halbuki; Arrianos, Appianos ve Galenos imparatorlukla ilişkileri iyi olan ve devlet yönetiminin bir parçası olan seçkinlerdir. Arrianos *senatus* Sınıfı'na girmiş bir yönetici; Appianos kendisinin de ifade ettiği gibi (App. praef. 15), Roma imparatorları tarafından *procurator*'luk makamına layık görülmüş ve eserini tamamen Roma Tarihi'ne adamış bir tarihçi; Galenos ise, meslek hayatının çoğunu Roma'da icra etmiş bir hekimdir. Pausanias'a gelince, onun durumu daha farklıdır: Kendisinin Roma vatandaşlık hakkı almış olduğuna dair bir kanıt bulunmamakla birlikte, siyasal yaşamla ilgisi olmadığı ve «Hellas'ın Tasviri» adlı eserini kültürel bir düzlemde oluşturduğu açıktır.

Bu yazarların imparatorların tanrılaştırılması hususundan hiç söz etmeyişlerinin tesadüfi mi yoksa bilinçli mi olduğuna dair kesin çıkarımlarda bulunmak zordur. Ancak, içinde bulundukları sosyal konumlarından ve yazınsal dünyalarından hareketle, bazı olası yorumlar yapılabilir:

Örneğin, büyük oranda kendisini Romalı gören Appianos'un durumu için, yazarın eserinde tamamen Romalılar'ın *Principatus* öncesi tarihine ve özellikle savaşlarına odaklanmış olmasından dolayı, böyle bir konu hakkında görüşlerini bildirmediği düşünülebilir. Bir saray hekimi olan, ancak aynı zamanda felsefî bir eğitim almış olan ve hekimlik konusunda kaleme aldığı eserlerin yanı sıra felsefî eserler de kaleme alan Galenos'un durumunda, O'nun icra ettiği zanaatıyla ilişkili olarak Roma imparatorları ve siyasal yaşamı hakkında yok denecek kadar az değerlendirmelerde bulunduğu ortadadır; dolayısıyla, imparatorların

tanrılaştırılması konusunun ilgi alanına girecek bir konu olmadığı düşünülebilir.

Arrianos ve Pausanias'ın bu konudaki sessizliği ise, Appianos'un ve Galenos'unkinden farklı görünmektedir: Arrianos hem bir senatör ve Hadrianus'un yakın dostu olarak, hem de kültürel geçmişine bağlı bir edebiyatçı olarak, Roma İmparatorluğu'yla ilgili duygu ve düşüncelerinde orta yolu bulmaya çalışmıştır. Eserlerinde Hellenlik'le ilgili duygularını yansıtmada aşırıya kaçmadığı gibi, Romalılaşma olarak addedilebilecek ifadelerde bulunmaktan da kaçınmıştır. Dolayısıyla, Arrianos'un imparatorların tanrılaştırılması konusunda bilinçli bir şekilde suskun kaldığı, ancak bu suskunluğun yansız, nötr bir suskunluk olduğu söylenebilir.

Son olarak, Pausanias'ın sessizliğine gelince; bu sessizlik de bilinçli, ancak Arrianos'unkinden farklı bir sessizlik gibi görünmektedir. Eseri, adından da anlaşıldığı üzere, Hellas'ın görülmeye değer yerlerini, anıtlarını geçmişin izleriyle sunan coğrafi bir yapıt olmasının yanı sıra, Hellen kültürel mirasını korumaya çalışan bir yapıttır. Pausanias'ın eserinde Hellas'ın pek çok kutsal alanını, tapınımlarını ve anıtlarını tasvir etmesine rağmen, bu kutsal alanlarda bulunan Roma imparatorlarının heykellerini görmezden gelmesi, özellikle de icraatını beğendiği Augustus ve Hadrianus'un heykellerini dahi anmaması ve bunların tanrılarla özdeşleştirilmesinden söz etmemesi tesadüfi görünmemektedir. Eserinde fazlasıyla mitolojik öykülere ve Hellenler'in geçmişine odaklanmasından yola çıkılarak; Pausanias'ın milliyetçi duygularını ön planda tuttuğu ve Hellen kimliğini dışa vurmaya çalıştığı söylenebilir. Pausanias'ın yaklaşımına bir bütün olarak bakıldığında, yukarıda bahsettiğimiz tutumlarından hareketle, onun imparatorların tanrılaştırılması ve İmparator Kültü konusunda bilinçli ve bir tür direniş amaçlı sessiz kaldığı, bu sessizliğin Romalılaşma'yı kabullenmeme olduğu çıkarımına varılabilir. Bu noktada, Palm 1959: 67'nin «Caesar'a bağlılık, Roma'ya bağlılık demektir» sözü düşünüldüğünde, Pausanias'ın Roma Devleti'ne koşulsuz bir sadakat göstermekten kaçındığı ortadadır.

İmparatorların tanrılaştırılmasına en büyük tepki, Bithynialı hatip Diōn Khrysostomos'tan gelmiştir. Hatip, elbette, İmparator Kültü'nü doğru bulmadığını açıkça beyan etmemiştir. Ancak, Aleksandreialılar'a verdiği kent söylevinde (or. 32), bir insanın «kurtarıcı» veya «tanrı» olarak adlandırılmasına kesin bir dille karşı çıkmıştır. Hatta, tanrılara taparken ve tanrıları onurlandırırken yapı-

lan şeylerin aynı şekilde insanlar için yapılmasını «gülünç» bulduğunu ifade etmiş ve bu davranışın insanların akılsızlıklarıyla ilgili olduğunu söylemiştir (**A1,P44**).

Ploutarkhos da çağdaşı Diōn Khrysostomos'la benzer görüşe sahiptir: Kralların tanrılara benzetilmesini bir tür «dalkavukluk» olarak değerlendirir (**A2,P69**); Nero'ya gönderme yaparak, tanrılara özenen kralları da eleştirmiştir (**A2,P19**). Bu *passus*'lardan anlaşılan, Ploutarkhos ve Diōn Khrysostomos'un üstü kapalı ifadelerle, bir ölümlünün tanrılaştırılmasına karşı sıcak bakmadıklarıdır. Fakat burada sorulması gereken soru, bu bakışın yalnızca bir ölümlünün tanrılaştırılmasıyla mı sınırlı olduğu; yoksa, İmparator Kültü kurumunun arkasındaki düşüncenin tamamıyla mı?. CHARLESWORTH 1935: 39'un vardığı sonuca bakılırsa; hem Diōn Khrysostomos hem Ploutarkhos bir kurum olarak İmparator Kültü'nü her bakımdan protesto etmektedirler.

Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos'tan kısa bir zaman sonra yaşamış filozof Epiktētos ise, bu konudaki en bariz eleştirileri ortaya koymuştur: İmparatorun da bir ölümlü olduğunu (**A3,P6**); Caesar'ın dünyaya barış ve refah getirse bile, insanları depremlerden, kazalardan, yangınlardan ve acılardan koruyamayacağını, bunu ancak tanrının yapabileceğini ifade ederek (**A3,P2–3**), imparator da olsa bir ölümlüyle bir tanrı arasındaki kesin çizgiyi belirtmiştir.

Entelektüellerin ismini zikrederek tanrılaştırılmasına karşı çıktıkları tek imparator ise, Domitianus'tur.[336] Diōn Khrysostomos'un ve Epiktētos'un bunu rahatça dile getirebilmesi, yazın dünyasının Domitianus'un ardından bir tür rahatlama evresi olarak gördüğü Traianus Dönemi'nde gerçekleşmiştir.

Roma aristokrasisine girmiş ve önemli isimlerle dostluk kurmuş Ploutarkhos'un, **A2,P19** ve **P69**'daki ifadelerinden yola çıkarak, söz konusu olaya tamamen olumsuz baktığı söylenemez. Belki içinde bulunduğu seçkin çevreden ve sosyal konumundan dolayı bu konuda fazla konuşmamayı veya imada bulunmamayı tercih etmiştir; ancak, bu iki pasajdaki ifadelerinde bu konuya karşı negatif bir hava hissedilmektedir. Öte yandan, Diōn Khrysostomos ve Epiktētos'un imparator da olsa bir insanın tanrılaştırılmasına yaklaşımı daha net bir olumsuzluk taşımaktadır.[337] Belki de, bunun nedeni iki entelektüelin de Domiti-

[336] **A1,P55** ve **A3,P5**.

[337] **A1,P44; P55; A3,P2–3** ve **P5–6.**

anus'un gazabına uğrayarak uzun yıllar boyunca sürgün hayatı yaşamış olması ve ikisinin de felsefî düşüncelerinin Roma'da stoik Musonius Rufus'un öğretileriyle şekillenmiş olmasıdır. Ancak yine de imparatorun tanrılaştırılması hususunda en net ve en sert karşı duruşu Epiktētos sergilemiş ve çekinmeden bir *caesar*'ın hiçbir şekilde bir tanrı olamayacağını söylemiştir (**A3,P2–3**). Bunun sebebi de, kuşkusuz, Epiktētos'un Romalı seçkin dostları olan Ploutarkhos'tan ve imparator Nerva'nın yakın bir dostu olan (**A1,P56**) Diōn Khrysostomos'tan daha farklı bir konumda olmasıdır. Zira, muhtemelen Roma vatandaşı dahi olmayan Epiktētos, Ploutarkhos ya da Diōn Khrysostomos gibi yerel siyasette aktif rol oynamamış ve Romalı aristokratlarla yakın dostluk kurmamıştır. O, Roma siyasal yaşamından kendisini soyutlayarak, ömrünün sonuna dek felsefe dersleri vermiştir.

Sonuç olarak, imparatorların tanrılaştırılması konusunda doğrudan veya dolaylı yoldan söylemleri bulunan üç yazarın da (Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos ve Epiktētos), bu hususta görüşlerinin olumsuz olduğu söylenebilir. Yukarıdaki pasajlardan,[338] Roma İmparatorluğu altında yaşamaktan rahatsız olmayan bu entelektüellerin bir imparatoru ve yönetimini takdir etseler bile, onları tanrılarla özdeşleştirecek denli aşırıya kaçmadıkları; Romalılaşma'yı tamamen değil, gerektiği kadarıyla benimsedikleri ve kendi kimliklerini – yani Hellenlik'i – unutmadıkları ve sürdürmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Zira, milliyetçi bir Hellen için, bir *optimus princeps* bile ölümlüdür; ancak, şuna da dikkat edilmelidir ki, bir *optimus princeps* «sıradan» bir ölümlü değildir; Diōn Khrysostomos'un göklere çıkardığı Traianus için ifade ettiği gibi (**A1,P23**), o tanrı değil, sıradanlığın ve tanrısallığın arasında kalan, «iyi ve bilge ruh»tur!

Son olarak, bu konuyla ilgili ince bir ayrıntıya değinmek yerinde olacaktır: Aslında Hellenler, en eski zamanlardan beri, kendilerine veya kentlerine iyilik edenleri tanrıları onurlandırdıkları şekilde onurlandırma eğilimindeydiler; yani, iyilik yapanı adaklarla veya kurbanlarla onurlandırmak bir tür minnettarlık gösterme yoluydu. Örneğin, Lysandros, kentleri Atina hegemonyasından kurtardığı için kendisine tanrı gibi kurbanlar sunulan ve zafer türküleri söylenen ilk ölümlüydü (Plut. Lys. 18,3). Bir kente veya ırka büyük faydası dokunmuş kişilerin tanrısal onurlandırmalara layık görülmesinde bir sıkıntı yoktu. Bu konuya ilk

[338] **A1,P23; P44; P55; A2,P19; P69; A3,P2–3** ve **P5–6**.

karşı çıkış I. yy.'ın başlarında, imparatorların kendilerini spesifik bir Hellen tanrısıyla özdeşleştirilmek istemeleriyle baş gösterdi.[339] Belki, entelektüellerin de karşı çıkışının, bir imparatorun onurlandırılması ve yüceltilmesi değil, «tanrı» olarak tanınması ve «tanrı» yerine koyulması olduğu söylenebilir. Hellenler, hükümdarların tanrılaştırılması meselesine Hellenistik Çağ'dan beri alışkındı. Bu, Hellen ruhu için rahatsız edici bir mesele değildi. Hellen ruhuna ters gelmeyen böyle bir kurumda imparatorların tanrılaştırılmasına ilişkin olumsuz tavırlar ya da düşünceler muhtemelen sadece bununla sınırlı olmamalıdır.

b. Hellen Kahraman Heykellerinin Romalılar'a (Yeniden) Adanması

Bu konudaki eleştiriler ünlü hatip Diōn Khrysostomos'a aittir. Kentlere pek çok söylev vererek halkı bilinçlendirmeye çalışan Diōn için I. yy.'ın ikinci yarısında baş gösteren tehlikelerden biri, kimlik meselesine ilişkindir. Hellen kentlerinin Romalı yöneticilerin gözüne girme çabasıyla, kendi geçmişlerine ve atalarına saygısızlık etmesi, Diōn Khrysostomos'u söz konusu kentleri kendine getirme hususunda harekete geçirmiştir. Bu konuda özellikle sivirilen Hellen kenti Rhodos'tur. Diōn'un Rhodos Söylevi'nde (or. 31) ifade ettiğine göre, Rhodos halkı geçmişte kentlerine iyiliği dokunmuş kişileri onurlandırmak için diktiği heykelleri üzerilerindeki isimleri silerek, şimdi (= I. yy.'ın ikinci yarısı) Romalı yöneticilere ve önemli kişilere (yeniden) adamakta ve bu davranışıyla geçmişteki kahramanlara büyük bir saygısızlık yapmaktaydı.[340]

Bu söylevden anlaşılan, Diōn'a göre, Rhodos'ta eski hayırseverlerin onurlandırıldığı heykellerle yeni hayırseverlerin onurlandırılması göz ardı edilemeyecek denli büyük bir sorundu. Peki, niçin Diōn bu konuda Rhodoslular'ı bu denli sert bir şekilde eleştiriyordu? Çünkü, geçmişin yadigârı olan heykellerin korunması ve eski erdemlerin yeniden canlandırılması, Rhodos ve diğer *polis*'lerin *pax Romana* altında varlıklarını sürdürebilmesinin en önemli yoluydu (Bailey 2015: 46 vd.). Rhodoslular'ın buna aykırı davranarak eski kahramanları onurlarından yoksun bırakması, geçmişin anılarını yok etmeleri anlamına geliyordu.

---

[339] Bu konuda ayrıntılı bilgi ve örnekler için bk. Charlesworth 1935.

[340] **A1,P34–40** ve **P42.**

İşte Diōn, verdiği söylevinde, bunun önemini göstermeye çalışmış ve Rhodoslular'ı eski heykellerin yeniden adanması konusunda uyarmıştır.

Diōn'un bu hassasiyetinin özünde, milliyetçi duygularının ve kimlik bilincinin yattığı açıktır. Hatip, Roma'nın halkların kendi kültür ve değerlerini sürdürmelerine müsamaha gösterdiği bir ortamda, Hellenler'in Romalılar'a yaranma çabasını anlamsız bulmaktadır. Ayrıca, Rhodoslular'ın bu tutumu anlamsız olmakla birlikte, Hellenlik'i içten tehdit eden bir durumdur; çünkü Rhodos halkının, geçmişte kentlerine hizmette bulunmuş yurttaşlarının isimlerini heykellerden silmesi, onları artık yok sayması ve unutulmalarına göz yumması anlamını taşıyordu ve bu, Atwill 2014: 456'nın da dediği gibi, bir tür «bellek yitimine» yol açmaktaydı. Diōn'un gördüğü tehdit ve tehlikeyi biraz daha açmak gerekirse, bir *polis*'in varlığını sürdürebilmesi için koruması gereken değer ve kurumları hatırlatmak gerekmektedir: «Meclisler, kutsal törenler, dinsel ritüeller…ve hayırseverler» (Bailey 2015: 57). Buradan anlaşılan, Rhodoslular, eski hayırseverlerinin onurlarını Romalılar'a vererek, aslında *polis*'i temelinden sarsmış oluyorlardı. I. yy.'da *polis*'in temel değerlerinin sarsılması da, kaçınılmaz olarak Hellenlik'in sarsılması anlamına geliyordu. Hellenler'in Roma İmparatorluk Çağı'nda kimliklerini siyasal olarak değil, kültürel olarak sürdürdükleri bir ortamda, Bailey 2015: 55'in de belirttiği üzere, «geçmişi korumayı başaramamaları, geleceği de yıkmaları demekti».

O halde, Diōn Khrysostomos'un Rhodos halkını eski heykellerin Romalılar'a (yeniden) adanması konusunda uyarması, hatibin klasik imajını yitirmekte olan bir kenti, milli duygularını yeniden hareketlendirerek bilinçlendirmeye ve kimliğine sahip çıkması hususunda uyandırmaya çabaladığını göstermektedir. Ayrıca, eski hayırsever yurttaşları onurlandırmanın en önemli yollarından biri olarak kabul edilen heykel adama eyleminin (Jones 1978: 28), o şanlı yurttaşların isimlerinin silinerek Romalılar için yerine getirilmesinin, klasik Hellen zihniyetine sahip bir entelektüel için Romalılaşma tehlikesi olarak görülmüş olması da güçlü bir ihtimaldir.

c. Tapınak ve Heykellerin Yağmalanması

Hellen yazarları arasından Pausanias bu konuya fazlasıyla önem vermiştir. Roma imparatorlarının Hellen kahraman ve tanrı heykellerini yerlerinden etmeleri, özellikle de Nero'nun tapınak yağmacılıkları Pausanias tarafından eleştirilmiştir.[341]

Bir dış baskının altında, yani Roma eyaletinde yaşayan bir Hellen olarak «kimlik meselesini» halledebilmek için kültürel bir esere ihtiyaç duyan Pausanias (Alcock 1996: 248),[342] dinsel yapıların Hellenlik'in ölümsüz simgeleri olduğunu bildiğinden «Hellas'ın Tasviri» adlı eserinde Hellenler'in geçmişine ait olan kutsal alanlara, anıtlara, tapınaklara, heykellere ve adaklara yer vermiştir. Böylece, söylencesel Hellen kimliği ve Roma egemenliğinin gerçekliği arasındaki çatışma, Pausanias tarafından sosyo-politik gerçeklerden daha anlamlı olan dinsel kimliğin uyandırılmasıyla çözülmüştür (Elsner 1992: 5).

Bu nedenle, geleneksel din olgusunu Hellen kültürünün önemli bir parçası olarak gören Pausanias'ın (Pretzler 2007: 20) eserinin bütününe bakıldığında eski heykel ve sanat eserlerinin Romalılar tarafından yüzyıllardır yağmalanması konusuna karşı büyük bir hassasiyet gösterdiği göze çarpmaktadır.[343] Öyle ki, Pausanias'ın gerek Sulla'nın tanrı heykellerini çaldığı için tanrısal öce maruz kaldığını ve en kötü hastalıklara yakalanarak öldüğünü söylemesinden (9,33,6), gerekse Caligula'nın bir tanrı heykelini yerinden ederek işlediği günahtan ötürü ölümü hak ettiğini belirtmesinden (**A6,P27**), bunu en büyük suçlardan biri olarak gördüğü ve durumdan son derece rahatsız olduğu açıkça anlaşılmaktadır.

Pausanias'ın heykel ve adakların yağmalanması konusundaki hassasiyeti Alcock 1993: 140 vd.'ının sözleriyle daha iyi anlaşılacaktır: «Efendi tanrı veya tanrıçayı yerinden oynatmak, işgal edenin kesin gücünü gösterir, aynı zamanda da bir toplumun sembolik yıkılışını. Kült imajlarının yerlerini değiştirmek ayrıca, eski bölgesel sadakati kırmaya ve yeni bağları güçlendirmeye hizmet eder». O halde, buradan anlaşılan o'dur ki, Pausanias, Hellen'i Hellen yapan unsurların tehlikeye düşmesinden rahatsız olmakta; her ne kadar siyasal bir güç olmasa da kendi milletinin değerlerini kaybetmesine karşı çıkmakta ve kısacası, eseriyle Romalılaşma'ya kültürel bir direniş göstermektedir.

---

341 **A6,P13** ve **P27–29.**

342 Kimlik meselesi ve kültürel eser konusunda bk. Alanso 1988 ve Brow 1990.

343 Pausanias'ın bu konudaki değinileri için bk. 5,25,8; 5,26,3; 6,9,3; 7,16,8; 7,22,5; 7,22,9; 8,46,1–4; 9,27,3; 9,33,6; 10,7,1 ve 10,19,2.

Pausanias'ın, gerek kaleme aldığı eseri ve eserinde izlediği yöntemi, gerek kutsal alanlardan bahsederken bile İmparator Kültü'nden hiçbir şekilde söz etmemesi, gerekse Hellen kültürünün simgesi olan heykel ve adakların yağmalanmasından duyduğu rahatsızlık, onu ele aldığımız yazarlar arasında «en 'milliyetçi' entelektüel» konumuna sokmaktadır.

d. Kentlerin İç İşlerine Müdahale

I. ve II. yüzyıllarda Hellen yazın dünyasında hatiplik mesleğini icra etmek özel bir öneme sahiptir: Zira, bir hatibin üstlendiği misyon son derece kıymetlidir: Hem yerel siyasetin ve Roma'daki durumların nabzını tutarak, kendi halkını olası bir tehlikeden korumak adına, verdiği kent söylevleriyle halkı yönlendirmeye çalışmak, hem de imparatorluk ve kent arasındaki iletişimi sağlayarak kentini iyileştirme adına belli ayrıcalıklar kazanmak. Bu misyonu en iyi yerine getiren isimlerin başında şüphesiz Diōn Khrysostomos gelmektedir.

I. yüzyılın sonlarında Hellen kentleri arasında yeni bir yükseliş ortaya çıkmıştır: Kentler arası rekabet ve birincilik yarışı. Bu durum, kaçınılmaz olarak kentler arasındaki *homonoia*'yı bozuyor ve imparatorluk sloganı olan *homonoia*'nın bozulması da Roma Devleti'nin barış ve refah konusundaki hassasiyetliyle ters düşüyordu. Öyle ki, Hellen kentleri, kendi içlerinde girdikleri rekabet yarışından dolayı Romalılar'ın gözüne batıyor; kentlerde meydana gelen iç düzensizlikler Roma'nın olaylara müdahil olmasını gerektiriyor; bunun sonucunda da, kentlerin özgür statülerini kaybetme tehlikesi doğuyordu. Diōn Khrysostomos'un kent söylevlerinin çoğu bunların yaşanmaması için kentleri uyarma vazifesi üstlenmiştir.

Hatibin bu doğrultuda oluşturduğu söylevlerinde kentlere yaptığı uyarılar, kentlerin aralarındaki kavgalara son vermemeleri durumunda yöneticilere tiranlık yapma fırsatı doğduğu yönündedir; çünkü kentlerde yaşananlar *procon-sul*'lerin gözünden kaçmamaktadır.[344] Kentlerde benzer durumlar, yine bir hatip olan Aristeidēs'in yaşadığı II. yüzyılda da karşımıza çıkmaktadır. Aristeidēs de tıpkı Diōn'un yaptığı gibi, Pergamon, Smyrna ve Ephesos gibi gözde kentlerin üstünlük yarışmalarından vazgeçmeleri yönünde uyarılarda bulunmuş; ayrıca,

[344] **A1,P50** ve **P58.**

Rhodoslular'a içte yaşadıkları karışıklıklara son vermeleri gerektiğini telkin etmiştir.[345]

Peki hatipler, niçin Hellen kentleri arasındaki *homonoia* konusuna bu denli önem vermişlerdir? Diōn Khrysostomos'un **A1,P50** ve **P58**'deki ifadelerine bakıldığında, hatibin Romalı yöneticilerin kentlerin iç işlerine karışmasından rahatsızlık duyduğu açıkça görülmektedir. Diōn'un bu iki pasajda kentleri ikaz eden bir üslupla konuşması, Roma otoritesinin kentlerin iç işlerine müdahil olma ihtimalinden duyduğu endişeden kaynaklanmaktadır. Pollard 2000: 86'nın da ifade ettiği gibi; Roma İmparatorluk Çağı'nda pek çok kente kendi kendisini yönetme hakkı tanınmış; ancak, adalet ve düzenin sağlanması için birkaç Romalı yönetici de eyaletlere atanmıştır. Hellen seçkinleri, elçilik görevi üstlenerek sayesinde belli ayrıcalıklar elde ettikleri imparatorlara olan tutumlarının aksine, Romalı üst düzey yöneticilerin kentlerin iç işlerine karışmasından hoşlanmıyor ve buna sebebiyet vermemeye çalışıyorlardı. Çünkü, imparatorun kentlerden uzakta olması onu tehdit olmaktan çıkarıyor; ancak *proconsul*'ler (ἡγεμόνες) kentlerde özellikle düzen bozulduğunda ve huzursuzluk çıktığında araya girerek kentin iç işlerine müdahil olduğunda özgürlüğü tehdit edici bir unsur haline dönüşüyorlardı.

Diōn Khrysostomos aynı amaçla, Traianus Dönemi'nde Tarsoslular'ı da uyar-mıştır; bu sefer sıkıntı kent halkının Romalı yöneticilerden sürekli şikâyetçi olmasıydı. Bu şikâyetlerin yanlış anlaşılacağından endişelenen hatip, özgürlüklerini kaybetme tehlikesine karşı Tarsos halkını uyarmıştır (**A1,P47–49**). Hellenler'in Klasik Çağ'da sahip oldukları ἐλευθερία'ya tekrar kavuşmalarının imkânsız olduğunun farkında olan Diōn, kent devletlerinin gerçek özgürlüğü kendi iç meselelerini soylu ve asil bir şekilde idare ederek kazanabileceklerini düşündüğü için (Harris 1980: 893), bu konuda hassas davranmıştır.

Yukarıdaki pasajlardan; Pausanias kadar aşırı bir «milliyetçiliği» olmasa da, kendi milletinin değerlerini korumaya çalışan, Roma İmparatorluğu'nu ve sistemini büyük ölçüde benimsemiş olsa da, Romalılar'ın Hellenler'e tanıdığı haklardan en önemlisi olan «kendi yasalarıyla iç işlerini halletme» manasına gelen αὐτονομία'yı korumaya çalışan, yani hem Roma dünyasına ayak uydurmaya

[345] **A7,P3–4; P6** ve **P9.**

çalışan, hem de Hellenlik'ini unutmayan Diōn Khrysostomos'un, iki dünya arasındaki dengeyi korumaya çalışmış bir hatip olduğu anlaşılmaktadır.

Diōn Khrysostomos'tan epey sonra yaşayan hatip Aristeidēs'in kentlere yaptığı benzer uyarıların, özünde biraz daha farklı bir düşünce yapısından ileri geldiği hissedilmektedir. Çünkü, Aristeides kentleri *homonoia* konusunda uyarırken, sık sık, Hellas'ın geçmişte çok çektiğine şimdi Roma İmparatorluğu sayesinde yeniden canlandığına **(A7,P4)**, dolayısıyla kentlerin yöneticileri kızdırmamalarına ve bu barışın tadını çıkarmalarına değinmektedir.[346] Dolayısıyla, Aristeidēs'in imparatorlara yaranma çabasıyla, Roma'nın dünyaya getirdiği barış ortamında kentlerin iç çatışmalarının yakışıksız kaldığını mı düşündüğü yoksa Diōn Khrysostomos'ta olduğu gibi kentleri iç meselelerinde dış müdahaleden korumaya mı çalıştığı net değildir. Ancak, kentlere yaptığı uyarılar sırasında, Roma İmparatorluğu'nun nimetlerinden sık sık söz etmesi, ilk olasılığı daha yakın kılmaktadır.

Aristeidēs'in, uzun yıllar kamu görevlerinden muaf tutulma davasıyla uğraştığını, bunun etkisiyle söylevlerinde de genel olarak Roma imparatorlarının gözüne girme çabasında olduğunu daha önce çok kez belirtmiştik. Bu nedenle kentlere verdiği *homonoia* söylevlerinde (or. 23 ve or. 24) kentlerin özgürlüklerini kaybedeceği endişesinden ziyade, onların kavga ve yarışlarının, içinde bulundukları barış ve refah ortamında yakışık almayacağını düşünüyor gibi görünmektedir. Oysa, Diōn hem kinik hem de stoik zihniyetle beslenmiş düşünceleri gereği barışçıl ve ılımlı bir hatiptir; kent söylevlerinde *homonoia*'nın karşıtı olan *stasis*'in zayıflık göstergesi olduğunu ve bireyleri olduğu gibi *polis*'leri de yıkıma götüreceğini anlatmaya çalışmaktadır (Berry 1983: 79). Diōn Khrysostomos'un *homonoia* konusuna bu denli önem vermesinin altında, yalnızca kentlerin ellerinde tuttuğu özgürlük hakkını yitirmelerinden duyduğu endişe değil; aynı zamanda, Madsen 2005: 17'nin dediği gibi, eyalet kentleri arasındaki «birliktelik duygusu» ve «bir olma arzusu»nun onları Romalılar'a karşı daha güçlü kıldığına duyduğu inaç yatmaktadır.

Öte yandan, aslında kentlerin iç işlerine asıl müdahale özgür kentlerin ekonomik meselelerinin *curator/logistēs* diye anılan müfettişler vasıtasıyla denet-

[346] **A7,P6** ve **P9**.

lenmesi yoluyla gerçekleştiriliyordu. Entelektüellerin bu konudan bahsetmemeleri ilginçtir.

2. Koşulsuz Kabulleniş ve Romalılaşma

Yukarıda, «**1. Milliyetçi Yaklaşımlar ve Genel Tepkiler**» adlı alt bölümde gördüğümüz üzere, Hellen entelektüellerinin bazıları, eserlerinde yansıttıkları birtakım tepki ve içerlemelerle kültürel olarak Romalılaşma'yı kabul etmediklerini göstermişlerdir. Ancak, ele aldığımız yazarların bazıları da, Roma'yı sadece siyasal bağlamda bir devlet olarak kabullenmekle kalmamış, Romalılaşma'nın en önemli göstergelerinden olan bazı konularda olumlu değerlendirmelerde bulunarak koşulsuz bir kabulleniş sergilemişlerdir.

a. İmparatorların Tanrılaştırılmasına (İmparator Kültü) Olumlu Bakış

Roma İmparatorluğu'nu koşulsuz kabullenmenin en önemli kriterlerinden biri de imparatorların tanrılaştırılmasını olumlu görmektir. Bu nedenledir ki, bir yöneticide olması gereken en önemli erdemleri taşıyan bir imparatoru bile spesifik bir tanrıyla özdeşleştirmek veya onunla ilgili olarak İmparator Kültü'nü çağrıştıran heykel veya adak adama ve dua etme gibi eylemlerden bahsetmek, İkinci Sofistler'in misyonuna ters düşen bir harekettir. Klasik Çağ'ın atmosferini yeniden yaşatmaya çalışan ve kültürel anlamda yeninden doğuşu temsil eden bu akımın üyeleri, kendi kimlik ve miraslarını korumak uğruna Romalılaşma olarak görülebilecek her türlü olgu ve tutumdan uzak durmaya çalışmıştır.

Periklēs Dönemi'nin ideallerini yaşatmaya çalışan bu milliyetçi akım, büyük bir titizlikle Klasik Çağ Hellen yazarlarının kullandığı dili kullanmaya özen göstermiş (Higgins 1945: 49 ve 97) ve eserlerinde Hellen kültürünü mitolojisiyle, felsefesiyle, yerel tarihiyle canlı tutmaya çalışmıştır. Ancak, söz konusu akıma giren bazı yazarların gerek kullandıkları dille ve gerekse eserlerinin içeriğiyle bu amaca hizmetlerini sürdürseler de, bireysel çıkarları söz konusu olduğunda – muhtemelen, Roma imparatorlarına yaranmak için – yer yer imparatorların

tanrılaştırılması hususunda olumlu söylemlerde bulundukları gözlemlenmektedir.

Ele aldığımız yazarlar arasında bu durumda olan iki isim bulunmaktadır: Aristeidēs ve Loukianos. İki ismin de Roma İmparatorluğu'ndan beklentileri vardır:

Aristeidēs, hem Antoninus Pius Dönemi'nde hem de Lucius Verus ile Marcus Aurelius'un ortak yönetimi esnasında zorunlu kamu görevlerinden muaf tutulma çabası içindedir (Stertz 1994: 1260), Loukianos da Commodus Dönemi'nde, kendi ifadesine göre (apol. 12) imparatorlukta kendisine verilecek görevler için beklentidedir. İkisinin de aynı amaçla, imparatorları tanrılaştırdığı olası görünmektedir. Ancak, Aristeidēs açıkça İmparator Kültü'nü onayladığını beyan etmemiştir. Hatibin yaptığı, yönetimini başarılı bulduğu ve gönlünü hoş tutmaya çalıştığı imparatorları belirli tanrılara benzetmek olmuştur. Örneğin, Antoninus Pius'u Zeus'a benzetirken, Lucius Verus ile Marcus Aurelius'u kurtarıcı iki tanrı Asklepios ve Serapis'e benzetmiştir.[347] Loukiasos ise, **A8,P2**'de bir imparatorun yaptığı iyiliklerin karşılığında kendisine adanan heykel, adak ve mabetleri hak ettiğini söyleyerek İmparator Kültü'nü onayladığını açıkça belirtmiştir (Swain 1996: 323).

Roma imparatorlarını ve Roma yönetimini özellikle de «Roma Söylevi»nde (or. 26) göklere çıkaran Aristeidēs'in imparatorları tanrılaştırma eylemi Loukianos'unkine göre daha masumdur: Örneğin hatip, **A7,P70**'de Lucius Verus ve Marcus Aurelius'un ortak yönetimindeki başarısını Asklepios ile Serapis'e benzetmiş; **A7,P71'**deyse, insanların tanrılara şükrederek imparatorları yüceltmesi ve onlar için dua etmesi gerektiğini söylemiştir. Swain 1996: 286, n. 123, hatibin burada «birlikte dua etmek» anlamına gelen συνεύχεσθαι fiilini kullanmasından yola çıkarak, bu ifadelerin İmparator Kültü'nü çağrıştırdığını düşünse de, Aristeidēs'in tanrılar ve imparatorlar arasındaki ayrımı belirttiği açıktır: τοῖς μὲν θεοῖς…, τοῖς δὲ βασιλεῦσι… Bu cümleden, Aristeidēs'in imparatorları tanrı olarak görmediği çıkarılabilir.

Sonuç olarak, Aristeidēs'in İmparator Kültü'nü onayladığını açıkça söylemek zor görünse de, hatibin imparatorları Hellenler'in kendi tanrılarıyla özdeşleş-

[347] Antoninus Pius için bk. **A7,P39** ve **P53;** Lucius Verus ile Marcus Aurelius için bk. **A7,P70–71.**

tirmekten çekinmediği ve bunda bir sakınca görmediği söylenebilir. Loukianos'un ise, imparatorlara heykel, adak ve mabet adanmasını doğru bulduğunu söylemesi (**A8,P2**), açıkça İmparator Kültü'nü onayladığını göstermektedir. Ancak, diğer eserlerinde bu tarz konulara girmemesi, söz konusu pasajın gerçekten de Loukianos tarafından Commodus'a yaranmak için oluşturulduğu ihtimalini güçlendirmektedir.

Bu pasajlardan yola çıkılarak,[348] Aristeidēs'in ve Loukianos'un gerçek hisleri ne olursa olsun, Romalılaşma'ya ilişkin olumlu tepkiler verdikleri görülmektedir. Bu noktada, Madsen'in Romalılaşma tanımı, Aristeidēs ve Loukianos'un durumu için son derece yerindedir: «Romalılaşma, sosyal açıdan daha yüksek bir konuma gelebilmek için Roma kültürünün gönüllü kabullenilmesidir» (2005: 3). Benzer bir saptama Bowie 2009: 223'ten gelmiştir; bu saptamaya göre, hatipler/sofistler çoğu zaman ya imparator tarafından getirildikleri bir konumdan dolayı ya da imparator tarafından kendilerini bahşedilecek bir görevin beklentisinde oldukları için, her zaman imparatorluk sistemini ve imparatorları övmeye hazır olmuşlardır.[349] Bowie'nin entelektüellerin icra ettikleri zanaata dayanarak yaptığı bu analiz Aristeidēs'in ve Loukianos'un durumu için son derece yerindedir.

b. Siyasal Bağlamda Romalılar'ın Hellenler'e Üstünlüğü

Entelektüel kesim açısından düşünüldüğünde, Romalılık'ı kabullenmenin en önemli göstergelerinden biri de Romalılar'ı siyasal bir güç olarak Hellenler'le kıyaslama yoluna gitmek ve Roma gücünün daha üstün olduğunu ifade etmektir. Bu düşünceyi eserlerinde ifade eden yazarlar, II. yüzyılın yazarlarıdır: Appianos (**A5,P6**), Aristeidēs (**A7,P2**) ve Loukianos (**A8,P6**).

Her şeyden önce, tarihte farklı açılardan iz bırakmış bu iki gücü kıyaslamanın doğru olmadığını belirtmek gerekir; çünkü, Hellenler kültürel kimlikleriyle ve büyük bir uygarlık yaratmaları sebebiyle zirveye çıkmış bir toplumken, Ro-

---

348 **A7,P39; P53; P70–71** ve **A8,P2.**

349 Roma İmparatorluk Çağı'nda yaşamış sofistlerin hitabetle ve siyasetle ilgili faaliyetleri hakkında genel bilgi için bk. Bowersock 1969; Bowie 1982 ve Anderson 1989. Ayrıca sofistler ve imparatorlar arasındaki ilişki için bk. Bowersock 1969: 43–58 ve Flinterman 2004: 364–368.

malılar askerî ve siyasal güçleriyle, hiçbir devletin ulaşamadığı sınırlara ulaşmış olmalarıyla zirveye çıkmış bir topluluktur. Dolayısıyla, askerî teşkilatlanmaları ve politik yapılanmaları açısından ortak yanı bulunmayan bu iki toplumun iki ayrı siyasal güç olarak kıyaslanması söz konusu olmamalıdır. Olaya genel çerçeveden bakıldığında, her iki toplumun da kazanç ve kayıplarının dengede olduğu görülmektedir: Hellenler'in siyasal gücü yoktur, siyasal olarak Romalılar'ın egemenliğindedir; Romalılar'sa, kültürel açıdan Hellenler kadar olmasalar dahi, Hellenler'den beslenmektedir. Görüldüğü üzere, birbirinin eksiklerini tamamlayan iki toplum yeni bir dünya oluşturmuştur: Hellen-Roma Dünyası. Modern literatürde kültürel etkileşimler açısından iyi bir kaynak oluşturan Ostenfeld 2002 (*Greek Romans and Roman Greeks*) de, özellikle bu bahsettiğimiz durumu ele almaktadır: Hellenleşmiş Romalılar, Romalılaşmış Hellenler.

Hâl böyleyken bu çerçevede, Hellen kökenli bu yazarların – yani, Appianos, Aristeidēs ve Loukianos'un – iki toplum arasında kıyaslama yaparak, Romalılar'ın siyasal bir güç olarak Hellenler'den üstün olduğunu dile getirmelerinin ne anlam taşıdığına gelince: Bu hususta öncelikle şunu vurgulamak gerekmektedir ki, Tamamen ya da kısmen *encomium* amacı taşıyan eserlerde, Roma İmparatorluğu'nu tarihin en önemli uygarlıklarından biri olan Hellen uygarlığıyla kıyaslamak bir *topos* haline gelmiştir. Bu *topos*, özellikle II. yüzyıla ait eserlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunun nedeni, bu yüzyılda öncekine kıyasla çok daha fazla Hellen elitinin Roma'yla temasta bulunması ve Roma yönetiminden beklenti içinde olması olabilir.

Nitekim, Romalılar'ın siyasal bir güç olarak Hellenler'den üstün olduğunu belirten yazarlara bakıldığında, hepsinin imparatorluktan beklentileri olduğu görülmektedir. Örneğin Appianos, Fronto'nun mektuplarında da dile gitirdiği gibi, Antoninus Pius tarafından kendisine *procurator*'luk makamının bahşedilmesi için ısrarcıdır (ep. ad Ant. Pium 9). Bu nedenle de imparatorla ilişkilerini iyi tutmaya çalışmış olmalıdır. Ayrıca, Appianos bir Roma tarihçisidir ve eserlerinde Hellenlik'e ait olguların izine pek rastlanmayan bir yazardır; belki icra ettiği yazın türü gereği toplumları kıyaslama ihtiyacı duymuştur; belki de Romalılar'a düşkünlüğünün verdiği motivasyonla bu üstünlüğü vurgulamak istemiştir. Aristeidēs'e gelince; O, Hellen kentleri adına birtakım ayrıcalıklar elde etmek için imparatorlara elçilik görevi üstlenmiş bir hatip, aynı zamanda da zorunlu kamu görevlerinden kurtulmaya çalışan bir sofisttir; Roma kültürüne bir düş-

künlüğü veya ilgisi yoktur; ancak, Roma imparatorluğu siyasal bir yapılanma olarak Aristeidēs için eşsizdir. Romalıları hem kültürel hem de sosyal açıdan eleştiren Loukianos'un böyle bir kıyaslamaya girmesinin altında ise, döneminin imparatoru Lucius Verus'un gönlünü hoş tutmak vardır; zira, Loukianos, Romalılar'ın bugünkü gücünün Atinalılar'ın eski zamanlardaki gücünden üstün olduğunu **(A8,P6)** belirttiği eserini Lucius Verus'a yaranmak için kaleme almıştır.

Sonuç olarak; Appianos, Aristeidēs ve Loukianos'un, Romalılar'ın Hellenler'e üstünlüğünü savunmaları, yazarların imparatorluğa yaranmaya çalıştıklarının göstergesidir. Aynı zamanda, bu yazarların kendi şahısları adına imparatorluktan beklentilerinin olması, onların Roma İmparatorluğu'nun gerçek anlamda bir parçası olduklarını göstermektedir. Appianos, Aristeidēs ve Loukianos'un beklentileri doğrultusunda imparatorluğu yüceltme ihtiyacı hissederek, «çıkarları» nedeniyle Romalılaşma'yı kabullenmişlerdir. Zira, bu da Roma Devleti'nin «Hellen elitlerinin gönlünü kazanarak onları Romalılaştırma politikası»nın (Brunt 1976: 161) başarılı olduğunu göstermektedir.

c. Ortak Bir Kültürün Adı Olarak «Roma» ve «Romalılık» Fikri

Entelektüeller açısından, Romalılaşma'nın en kesin göstergesi, «Roma»yı tüm dünyanın adı olarak kabullenmek ve bu çatı altındaki herkesi «Romalı» diye adlandırmaktır. Bu kabullenişi açıkça dile getiren Hellen yazarları, elbette, Aristeidēs ve Loukianos'tur. Aristeidēs, Roma'yı tüm dünyayı yöneten tek kentin adı **(A7,P5)**, Romalılık'ı ise ortak bir ırkın adı **(A7,P21)** olarak görmekte ve böylece tüm dünyanın herkes için «ortak» olduğunu **(A7,P59)** ifade ederek, Roma İmparatorluğu'na tamamen entegre olduğunu göstermektedir. Loukianos'un da Romalılar'dan bahsederken «biz» şahıs zamirini kullanmasından **(A8,P3–5)**, Aristeidēs'in Romalılık'ın ortak bir ırkın adı olduğu düşüncesine katıldığı anlaşılmaktadır.

Hellen kökenli birinin yaşadığı dünyayı Roma dünyası, kendisini de Romalı olarak görmesi, bir yandan Roma İmparatorluğu'na koşulsuz bir sadakati yansıtırken, bir yandan da öz kimliğini reddetmesi olarak algılanabilir. Aristeidēs'in ve Loukianos'un bu tutumları İkinci Sofistler'in kendi kültürlerine sahip çıkmak

için gösterdikleri çaba ve direnişle hiçbir şekilde uyuşmamaktadır. Zira, entelektüellerin Romalılar hakkında konuşurken üçünü şahıs zamirini kullanmaları, Hellen kimliğine sahip çıkmalarının bir dışavurumudur. Aristeidēs, bu konuda Loukianos'a göre, daha özenli davranmıştır; her ne kadar **A7,P21**'de Romalılık'ın ortak bir ırkın adı olduğunu söylese de, hiçbir zaman Romalılar'dan «biz» olarak bahsetmemiştir. Buradan hareketle, Loukianos'un Roma Devleti'ni Aristeidēs'ten daha fazla benimsediği sonucu çıkarılabilir.

Yukarıda «**2.b. Siyasal Bağlamda Romalılar'ın Hellenler'e Üstünlüğü**» alt başlığında da ifade ettiğimiz gibi, iki yazar da imparatorluktan beklentileri olduğu için Romalılaşma'yı kabullenmiştir. Aristeidēs'in durumunu anlamak biraz daha karmaşıktır; zira, kendisi Küçükasya kökenlidir; burası, Hellenlik'i uyandıran İkinci Sofizm akımının doğduğu coğrafyadır; Aristeidēs, ayrıca, varlıklı ve eğitimli bir Roma vatandaşıdır; eserlerinde de Klasik Çağ Hellen Edebiyatı'nın yansımalarına çoğu kez rastlanmaktadır. Ancak, daha önce de ifade ettiğimiz üzere, Aristeidēs'in uzun yıllar vermiş olduğu kamu görevlerinden muaf tutulma mücadelesi vardır. O, bu mücadeleyi kazanabilmek için yaşadığı yıllarda hüküm sürmüş olan imparatorlara yaranmak adına Romalılığı benimsediğini sürekli olarak gösterme çabası içinde olmuştur. Öte yandan, Loukianos'un gerek kökenine gerekse sosyal durumuna bakıldığında, onun Romalılar'dan bahsederken övünçle «biz» demesi, Aristeidēs'in durumuna nazaran daha anlaşılır bir keyfiyettir. Loukianos ise, Hellenlik bilincinin fazla kök salmadığı *Syria* Eyaleti'den gelmektedir ve seçkin bir kökeni de yoktur; Hellen dünyasında kendisine bir yer edinememiş, ancak Roma'da hem makam hem de para sahibi olmuştur (bk. apol. 12). Buradan yola çıkarak, Loukianos'un İkinci Sofizm'in diğer mensuplarında açıkça veya kısmen görülen «kimlik bilinci»ne ve milliyetçi duygulara açıkça rastlanmadığı söylenebilir.

3. İki Dünya Arasında: Sadakat ve Direniş

Yukarıdaki bölümlerde gördüğümüz üzere, I. ve II. yüzyıllarda yaşamış Hellen entelektüellerinin bir kısmı, «milliyetçi» duygularıyla hareket ederek, Romalılaşma işareti olarak değerlendirilebilecek birtakım meselelere karşı mesafeli durmuşlardır; diğer bir kısmı ise, Roma İmparatorluğu'na ve imparatorlarına

karşı koşulsuz bir kabulleniş sergilemişlerdir. Ancak, iki isim vardır ki, hem sadakat hem direniş göstermiş, hem Romalılaşmış hem de Hellen kalmıştır: İki dünyayı benimsemiş olduklarını düşündüğümüz iki isim Arrianos ve Galenos'tur.

Gerçekten de, Arrianos da Galenos da farklı imparatorların hükümdarlığında farklı görevler icra etmişlerdir. Ancak, ikisi de Hellen kökenlidir, ikisi de Roma vatandaşıdır. Ayrıca, ikisi de aldıkları görevleri gereği, – Arrianos, bir komutan ve vali, Galenos ise, bir saray hekimidir – Roma imparatorları için son derece değerli kişiliklerdir.

Hellen entelektüellerinin Roma devlet mekanizmasında görevler üstlenerek, Roma vatandaşlık hakkını elde ederek Latince isim formülüne uygun isimler almaları (*tria nomina*) İkinci Sofizm'in üstlendiği misyona ters bir durum olarak algılanmamalıdır. Örneğin, Arrianos Bithynialı ilk senatör (Birley 1997b: 218) ve bu idari yapılanmanın en yakın tanığı olmasına rağmen, Romalılar'ın Hellenler'den üstün olduğu yönünde ya da imparatorların tanrı oldukları yönünde söylemlerde bulunmayarak İkinci Sofizim'in duruşuna sadık kalmıştır. Benzer şekilde Galenos, Roma aristokratları arasında daha önce hiç kimsenin olmadığı kadar prestij sahibi olmasına rağmen (Bowersock 1969: 59), *Principatus*'u övücü ya da yerici hiçbir söylemde bulunmamıştır. İmparatorlara ilişkin ufak tefek ifadeleri bulunmaktadır; ancak, bu ifadeler nötr duygular yansıtmaktadır ve Galenos'un Roma Devleti'ne bakışını anlayabilmemiz için yeterli değildir.

Galenos hekimlik sanatının yanı sıra felsefe ve hitabetle de ilgilenmiştir. Öyle ki, Galenos sıradan bir ἰατρός değil, Bowersock 1969: 67'nin de ifade ettiği gibi ἰατροφιλόσοφος'tur! Galenos'un bu konumu II. yüzyıl için son derece değerlidir. Çünkü Galenos'un bu tarzıyla birlikte, II. yüzyılda M.Ö. V. yüzyıldaki olgu tekrar gündeme gelmiştir: Hippokratik tıp ve sofistik hareketlenme (Bowersock *op. cit*. 66). Zira nasıl M.Ö. V. yy.'da bir hekim olan Hippokratēs'in *corpus*'u Birinci Sofizm'e ilişkin pek çok öğeyi içermekteyse, II. yy.'da bir hekim olan Galenos'un *corpus*'u da İkinci Sofizm'e ilişkin unsurlar taşımaktadır (Pearcy 1993: 446). Böylece Galenos, bir yandan tıp dünyasına büyük katkılarda bulunurken, bir yandan da İkinci Sofizm'in gelişimine katkıda bulunmuştur.

Öte yandan, Galenos, her ne kadar felsefe ve hitabetle içiçe olsa da, incelediğimiz diğer yazarlar gibi Roma İmparatorluğu'nun yönetim şeklini veya imparatorlarını siyasal ya da ahlaki açıdan irdeleme yoluna gitmemiştir. Nitekim, onun asıl işi, hekimliktir, hekimlik sanatıdır. Bununla ilgili eserlerinde de, geçmişin büyük yazarlarına öykünmesine ya da Hellen tarihinin ana hatlarına değinmesine gerek yoktu.[350] Ancak, diğer türdeki eserlerinde gerek kullandığı dilin yalınlığıyla, gerekse İkinci Sofistler'in en önemlilerinden olan Ploutarkhos, Loukianos ve Aristeidēs gibi isimleri anarak, bu akıma bağlılığını göstermiştir. Yani, Galenos kültürel bağlamda kesinlikle bir Hellendir.[351]

Arrianos'a gelince; Roma devlet organizasyonuna entegre olmuş ve *cursus honorum*'un en üst mertebesine ulaşmış Bithynialı ilk Hellen olmasının yanı sıra, Epiktētos'un düşüncelerini yazıya geçirerek «Söyleşiler» (Διατριβαί) adı altında yayımlayan bir filozof, eserlerinde klasik geleneğin izlerini süren ve Ksenophōn'u kendisine rol model alan bir edebiyatçıdır. İncelediğimiz tüm yazarlardan farklı olan Arrianos hem gerçek bir Romalı, hem de gerçek bir Hellendir ve bu nedenledir ki, düşünceleri net, ifadeleri dümdüzdür. Eserlerinde ne milliyetçi duyguların galeyana getirdiği aşırı Hellen düşkünlüğü, ne de icra ettiği mesleğin ve imparator tarafından kendisine bahşedilen unvanların ıtelediği bir Roma yandaşlığı hissedilmektedir. Vidal–Naquet 1984'ün son derece yerinde ifadesinde vurguladığı gibi, O «iki dünya arasındadır» («entre deux mondes»)!

[350] Nutton 1990: 252 ve Swain 1996: 378.

[351] Swain 1996: 378; İkinci Sofizm ve Galenos arasındaki bağlantı hakkında bk. Staden 1997.

SONUÇ

Hellen kültürünün I. yy.'ın ikinci yarısından neredeyse III. yy.'a kadar son derece parlak bir süreç yaşamış olmasında, şüphesiz, Roma imparatorlarının büyük payı vardır. Roma imparatorları Hellenler'in, *polis* şeklindeki yapılanmalarını kökten değiştirmek veya onları Roma kültürünü ve geleneklerini (*mores*) benimsemeye zorlamak gibi baskıcı bir rejim uygulamak yerine; tersine, Roma Çağı'nda da bizzat yeni *polis*'lerin kurulmasını teşvik ederek Helenizasyon'un daha da yaygınlaşmasına ve güçlenmesine olanak sağlamış; ayrıca, Hellenler'in dilini, düşünce yapısını, edebiyatını, mitolojisini, tapınım ve ritüellerini korumalarına müsaade ederek, Hellenlik'in ayakta kalmasına ciddi katkıda bulunmuşlardır.

Özellikle Augustus'la başlayan bu politika, bir yandan Hellenler'in Romalılar'a bakış açısını elbette değiştirirken, öte yandan da Hellen toplumunun İmparatorluk'a adaptasyonunu sağlamıştır. *Principatus*'un kurulmasıyla birlikte, «Hellenler'in gönlünü kazanarak onları İmparatorluk'a entegre etme ve sadakatlerini kazanma» düşüncesi; özellikle, sosyal sınıf aidiyeti daha alt seviyede olan kesimlere oranla Roma Devleti'ni benimseme hususunda daha fazla direniş göstermiş olan aydın kesim üzerinde etkili bir politika olmuştur. Sözünü ettiğimiz bu aydın kesim, İmparatorluk bünyesinde belli görevlere getirilme ve Roma vatandaşlık hakkıyla ödüllendirilme yoluyla Roma dünyasına adapte edilmeye çalışılmış; böylece, Hellenler için Romalılaşma vatandaşlık ve *senatus* ya da Atlı Sınıfı'na alınma yoluyla gerçekleşen siyasal bir iş birliğine de dönüşmüştür.

Hellenler'in Romalılar'la her ne kadar siyasal bir iş birliği söz konusu olmuş olsa da, Hellen kültürü Roma kültüründen daha köklü ve sofistike olduğundan, Hellenler kültürel açıdan Romalılar'a entegre olmaya yanaşmamışlardır. Hellen entelektüellerinin bu güçlü Hellenlik bilinci, Hellen geleneklerini ve kültürel mirasını teşvik eden Hellen kültürel direnişini ve Roma kültürüne şüpheci yaklaşımı da güçlendirmiştir. Ancak, kültürel açıdan Romalılar'ı eleştirmek veya beğenmemek, Hellen entelektüellerinin bir «devlet» olarak Roma İmparatorluğu'nu benimsemediklerini göstermemektedir. Zira, incelediğimiz yazarların

hiçbiri Roma yönetiminin siyasal başarısını, tüm dünyaya getirdiği barışı (*pax Romana*), bünyesindeki halkları dış tehlikelerden korumasını, kentlere ekonomik açıdan büyük bir refah getirmesini görmezden gelmemiş; tersine, bunların pek çoğu eserlerinde *Principatus*'un kurulmasıyla gelişen bu yeni durumdan dolayı memnuniyetlerini dile getirmişlerdir. Öyle ki, I. ve II. yüzyıllarda yaşamış Hellen entelektüellerinin hiçbiri Roma İmparatorluğu'nun monarşik yapılanmasına daha iyi bir alternatif olup olmadığı konusunu düşünmeye bile gerek görmemiştir.

Ancak, Roma Devleti'nin sağladığı düzen ve huzurdan genel bir memnuniyet söz konusuyken, tahta çıkan münferit imparatorlar hakkında her seferinde aynı şeyi söylemek mümkün değildir: Hellen yazarlarının nefretle andıkları ve tiran olarak adlandırdıkları imparatorların Caligula (Gaius), Nero ve Domitianus olduğu; en sevdikleri ve yönetimlerini takdir ettikleri imparatorlarınsa, II. yy. imparatorları Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius olduğu çok açıktır. Bu tablodan anlaşılan o'dur ki; sürdürdüğü yaşam tarzıyla Hellen yaşam tarzına ters düşen ve Hellenler'in bir devlet adamında olması gerektiğini düşündükleri «bilgelik» (σοφία), «ölçülülük» (σωφροσύνη), «kendi kendine yetme» (αὐτάρκεια) ve «adalet» (δίκη) gibi erdemlerden yoksun olan imparatorlar – yani; Caligula, Nero ve Domitianus – Hellen entelektüellerinin eleştirilerinin hedef noktası olmuştur. Fakat, bu erdemleri taşıyan Traianus, Hadrianus, Antoninus Pius ve Marcus Aurelius ise, Hellen entelektüellerinin takdirini kazanmıştır. Yani, Hellen yazarlarının Roma imparatorlarını Klasik Çağ Hellen zihninde idealleşmiş «kral-filozof» çerçevesinde gözlemledikleri açıktır.

Hellen yazarlarının Roma imparatorlarıyla ilgili değerlendirmelerinden ayrıca anlaşılmaktadır ki, bir Roma imparatorunun sadece devletin refah ve düzenini sağlamış olması, o imparatorun takdir edilmesi için yeterli değildi. Örneğin; Vespasianus, Roma'da yaşanmış kısa süreli iç savaşa son vererek yönetimi tekrar sağlıklı bir hale getirmiş olsa da; onun, stoik ve kinik filozofları yönetimini tehdit eden bir unsur olarak görüp sürgüne göndermesi, Hellen yazarlarının kolayca hoş karşılayabileceği bir durum olmamıştır. Fakat öte yandan, Nero örneğinde de görüldüğü üzere, bir imparatorun Hellen düşkünü olması da, o imparatorun takdir ve övgüyü hak etmesi ve olumlu bir imaj yaratması için yeterli değildi. Zira, ne Traianus ne de Antoninus Pius Hellen düşkünü olmamakla birlikte; bunların her türlü erdemle donanmış kişilikleri, ama herşeyden önce eleş-

tiriye açık, adil, insancıl ve ılımlı imparatorlar olmaları Hellen edebiyatçılarının zihninde olumlu bir imaj bırakmaları için yeterli olmuştur.

Burada ayrıca iki hususu birbirinden ayırmak gerekir: Hellen yazarları, genel bağlamda *Principatus* Devri'ni ve özellikle II. yy. imparatorlarını beğenmiş olabilirler; ama bu onların, Roma Devleti'ni ve Romalılaşma'yı tamamen kabullendikleri anlamına da gelmemektedir. Zira, bu durum bazı yazarların, birtakım meselelere karşı gösterdikleri olumlu ya da olumsuz tepkilerden açıkça belli olmaktadır: I. yy.'da yaşamış entelektüellerde – yani; Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos ve Epiktētos'ta – II. yy.'da yaşamış entelektüellere oranla, Hellen kültürüne daha fazla bir sahip çıkma, daha sağlam bir Hellenlik bilinci ve dolayısıyla da Romalılaşma'ya karşı daha güçlü kültürel bir direniş görülmektedir. Örneğin; özellikle Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos, Roma egemenliğinin Hellen *polis*'lerinin kültürel kimliğini yavaş yavaş zayıflatmasından endişe duyarak, Hellenlik'in temel değerlerini korumaya çalışmışlardır. Benzer duruşa sahip yegâne II. yy. yazarı ise, Pausanias'tır. Bu yazarların, Hellenlik'i, yalnızca aynı kanı taşımaktan ibaret değil; ama aynı zamanda, aynı dile sahip olmak, aynı tanrılara kurban sunmak ve aynı yaşam tarzını sürdürmek olarak gördükleri göze çarpmaktadır. Yani bu yaklaşım, Hellenlik'in *Principatus* Devri'nde – özellikle de I. yy.'da – «etnik» bir meseleden daha çok «aynı kültürel değerlerin paylaşılması» sorunsalına dönüştüğünü göstermektedir.

O halde; Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Epiktētos ve Pausanias'ın Hellen kimliğinin Roma kimliği karşısında savunulması doğrultusundaki söylemleri, söz konusu yazarlarla ilgili olarak bizi şu sonuca götürmektedir: Hellen kökenli entelektüellerin Roma vatandaşlık hakkını almış, Roma aristokrasisine girmiş ve genel olarak *Principatus* Devri'nin getirilerinden memnun olmaları ve bu bağlamda özellikle Traianus ile Hadrianus'u yüceltmeleri, onların kendi kültürel değerlerinden vazgeçmelerine yol açmamıştır. Bu yazarlar, bir yandan «Roma» adı altında bütünleşen yeni dünyaya ayak uydururken; öte yandan da, kendi kültür değerlerinin yitirilmesini önlemeye çalışarak büyük bir özfarkındalık sergilemişlerdir. Dolayısıyla, bununla hareket eden Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Epiktētos ve Pausanias'ın, kültürel bağlamda Romalılaşma'ya direniş gösterdikleri ve bir kavram olarak «kültür»ü Hellenlik'in korunma aracı haline getirdikleri söylenebilir. Yani, bu yazarlar Roma Devleti'ni o zamanki dünyada siyasal bir mekân birliğinin arkasındaki asıl güç olarak görseler de, Hellen kim-

liklerinden vazgeçmemişler; tersine, bunu savunarak daha da güçlendirmeye çalışmışlardır.

II. yy.'ın ikinci yarısına doğru baş gösteren Roma yanlısı tutumlar ve «koşulsuz» kabullenişler ise, Romalılaşma'nın benimsenmesine ilişkin «olumlu» tepkiler, yani Romalılaşma'ya karşı bir yumuşama ya da sempati olarak olarak değerlendirilebilir. Denilebilir ki; özellikle Appianos, Aristeidēs ve Loukianos'un söylemleri, II. yy.'da yaşamış Hellen yazarlarının şimdi bizzat Roma Devleti'ni de daha fazla kabullendiklerini ve Hellenlik bilincinin uyandırdığı «milliyetçi» duyguların azaldığını göstermektedir.

Bu tablo; I. yy. yazarlarında (Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos ve Epiktētos) «milliyetçilik ve kültürel direniş»; II. yy. yazarlarında ise (Appianos, Aristeidēs ve Loukianos), «kabulleniş ve sadakat»in ağır bastığını ortaya çıkarmaktadır. I. ve II. yy.'larda yaşamış Hellen yazarlarında göze çarpan bu «milliyetçilik ve kültürel direniş»in ya da «kabulleniş ve sadakat»in; yani, Roma imparatorlarına karşı sorgulayıcı ya da benimseyici yaklaşımın ardında, bu yazarların temsilcisi oldukları edebî türler, sosyal konumlar ve coğrafi aidiyetler bulunmaktadır:

I. yy. yazarları üzerinden bu bağlamda bir değerlendirme yapacak olursak; bunların (Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos ve Epiktētos) Roma imparatorlarını en fazla sorgulayan ve Hellenlik konusunda en fazla bilinçli olan yazarlar olduklarını yukarıda da ifade etmiştik. Söz konusu bu yazarlar arasında; aldıkları eğitim, toplumdaki misyonları ve düşünce yapıları bakımından pek çok ortak yan bulunmaktadır: Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos birer «hatip-filozof»; Epiktētos ise, yalnızca «filozof»tur. Bunların sorgulayıcı yaklaşımındaki en önemli etmense, – bunlardan Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos üstlendikleri kamusal görevler üzerinden her ne kadar Roma Devleti'yle doğrudan doğruya temasta bulunmuş olsalar da – toplumda üstlendikleri asıl misyonun *paideia* olmasıdır. Özellikle Diōn Khrysostomos ve Ploutarkhos, bir yöneticide olması gerektiğini düşündükleri erdemlerden yoksun olan Nero ve Domitianus'u eleştirirken, aslında bir yandan da *paideia* açısından bir *princeps*'te "olmaması gereken" durumları göstermeye çalışmışlar; bu yazarlar, aynı şekilde, Traianus'un yönetici kimliğini överken de – yine *paideia* açısından – bir *princeps*'te "olması gereken" hususlara işaret etmişlerdir.

Bu I. yy. yazarlarının sosyal konumlarına bakıldığında ise, bir Roma yurttaşı olarak Roma Devleti'nde kariyer yapmamış olmaları ilgi çekicidir: Diōn Khrysostomos, kenti Prusa'da kamu görevlerinde bulunmuş; kenti adına Roma'ya giden elçi heyetine katılarak belli ayrıcalıklar elde etmiş; ancak, Roma devlet kariyeri yapmamıştır. 82 yılında Domitianus tarafından sürgün edilmiş olan yazar bu süreçte, kinik ve stoik felsefeyle ilgilenmiştir. Atina'da *arkhōn*'luk da yapmış olan Ploutarkhos, felsefe ve retorik eğitimi almış; Platoncu Ammonios'un öğrencisi olarak Roma'da Platōn felsefesini yaymaya çalışmış ve burada da Roma aristokrasisine girmeyi başarmıştır. Ömrünün sonlarına doğru Hadrianus tarafından *Achaia*'ya *procurator* olarak atandığına dair birtakım söylemler olsa da, bu konuda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Epiktētos ise, sonradan azad edilmiş bir köle, Domitianus tarafından sürgüne gönderilmiş bir filozoftur.

Bu yazarlarla ilgili olarak coğrafi aidiyet konusuna gelince: Romalılaşma'ya karşı «kültürel bir direniş» gösterdiklerini düşündüğümüz Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Epiktētos ve II. yy.'dan – I. yy. yazarları gibi devlet kariyeri yapmamış olan – Pausanias Hellenlik'in güçlü olduğu ve dolayısıyla Romalılaşma'ya karşı en fazla direniş gösteren coğrafyalardan gelmektedirler. Diōn Khrysostomos Bithynialı, Ploutarkhos Boiotialı, Epiktētos Phrygialı ve Pausanias Lydialı'dır.

II. yy. yazarlarına gelince; Roma devlet kariyeri yapmış olan Arrianos ve bir saray hekimi olan Galenos hem direnişi hem de kabullenişi temsil etmektedirler. Roma dünyasına sadakat ve kabulleniş gösteren Appianos, Aristeidēs ve Loukianos ise, ya Roma'da belli bir sınıf mensubiyetini gerektiren devlet kariyerinde bir yer edinebilmek ve ulaşılan kariyeri sürdürebilmek için (Appianos ve Loukianos), ya da imparatordan bazı beklentileri olduğu için (Aristeidēs), Roma imparatorlarının gözünde antipati yaratmaktan uzak durmuşlardır. Appianos ve Loukianos'da I. yy.'da görülen Roma'ya karşı şüpheci ve eleştirel yaklaşımın giderek kaybolması, büyük olasılıkla onların Roma devlet yönetiminde görev almış olmalarıyla ilgilidir. Burada Mısırlı Appianos'la Samosatalı Loukianos'un, Hellen kültürünün çok kök salmadığı yerlerden gelmeleriyle, bunların Roma'yı kabullenişleri arasında bir bağlantı olabilir.

ANTİK YAZARLARIN METİNDE KULLANILAN PASAJLARI

A1
DION KHRYSOSTOMOS

A1, P1 Dion Chrys. or. 1,11–13:

φέρε εἴπωμεν τά τε ἤθη καὶ τὴν διάθεσιν τοῦ χρηστοῦ βασιλέως, ἐν βραχεῖ περιλαμβάνοντες ὡς ἔνεστιν, ‘ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω σκῆπτρόν τ’ ἠδὲ θέμιστας, ἵνα σφίσι βουλεύῃσιν’. πάνυ γὰρ οὖν καλῶς σὺν ἄλλοις πλείοσιν Ὅμηρος, ἐμοὶ δοκεῖν, καὶ τοῦτο ἔφη, ὡς οὐχ ἅπαντας παρὰ τοῦ Διὸς ἔχοντας τὸ σκῆπτρον οὐδὲ τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀλλὰ μόνον τὸν ἀγαθόν, οὐδὲ ἐπ’ ἄλλοις τισὶ δικαίοις ἢ τῷ βουλεύεσθαι καὶ φροντίζειν ὑπὲρ τῶν ἀρχομένων, οὐχ ὥστε ἀκολασταίνειν καὶ σπαθᾶν, ἀνοίας καὶ ὕβρεως καὶ ὑπερηφανίας καὶ πάσης ἀνομίας ἐμπιμπλάμενόν τε καὶ ἀποπιμπλάντα ἐξ ἅπαντος αὐτοῦ τὴν ψυχὴν τεταραγμένην ὀργαῖς τε καὶ λύπαις καὶ φόβοις καὶ ἡδοναῖς καὶ παντοίαις ἐπιθυμίαις, ἀλλ’ ὡς οἷόν τε προσέχοντα τὸν νοῦν αὐτῷ καὶ τοῖς ὑπηκόοις, νομέα καὶ ποιμένα τῷ ὄντι τῶν λαῶν γιγνόμενον, οὐχ ἑστιάτορα καὶ δαιτυμόνα, ὡς ἔφη τις. ἐν ἄλλοις δὲ οὐδὲ καθεύδειν αὐτὸν ἀξιοῖ δι’ ὅλης τῆς νυκτός, ὡς οὐκ οὖσαν αὐτῷ σχολὴν ῥᾳθυμεῖν.

Haydi, mümkün olduğunca kısa bir şekilde değinerek, iyi bir kralın niteliklerini ve doğasını ifade edelim: «Kurnaz Kronos oğlu şu değnekle bütün yetkileri halka krallık etsin diye verdi ona» [Hom. Il. 2,205–6]. Bence, Homēros diğer pek çok söyleminde olduğu gibi, bunu da çok yerinde söyledi; [dedi ki] bütün krallar asayı ve bu krallık yetkesini Zeus'tan almaz; aksine, yalnızca iyi olan alır. Bunu başka adaletli işleri için değil, yönettiklerinin iyiliğini düşünüp gözettiği için alır. Öyle ki, bu kral kendisini akılsızlık, küstahlık, kibir ve her türlü yasadışı şeylere verip bunlara kapılarak ahlaksızlık yapmaz ya da aşırıya kaçmaz; tüm gücün kendisinde olmasından dolayı ruhu öfkeyle, acıyla, korkuyla, hazla ve tüm arzularla sarsılmaz. Aksine, dikkatini elinden geldiğince kendisine ve yönetimi altındaki kişilere verir; gerçekten halkın kılavuzu ve çobanı olur; birinin [Plat. rep. 4,421b] dediği gibi, şölen veren ya da şölene katılan kişi olmaz. O, dinlenmek için boş vakti olmadığını düşünerek, tüm gece boyunca uyumak istemez.

A1, P2 Dion Chrys. or. 1,14:

ταῦτα γάρ φησι καὶ Ὅμηρος ὁμοίως τοῖς ἄλλοις σοφοῖς τε καὶ ἀληθέσιν ἀνδράσιν, ὡς οὐδείς ποτε πονηρὸς καὶ ἀκόλαστος καὶ φιλοχρήματος οὔτε αὐτὸς ἑαυτοῦ γενέσθαι δυνατὸς ἄρχων οὐδ’ ἐγκρατὴς οὔτε τῶν ἄλλων οὐδενός, οὐδ’ ἔσται ποτὲ ἐκεῖνος βασιλεύς, οὐδ’ ἂν πάντες φῶσιν Ἕλληνες καὶ βάρβαροι καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες, καὶ μὴ μόνον ἄνθρωποι θαυμάζωσιν αὐτὸν καὶ ὑπακούωσιν, ἀλλ’ οἵ τε ὄρνιθες πετόμενοι καὶ τὰ θηρία ἐν τοῖς ὄρεσι μηδὲν ἧττον τῶν ἀνθρώπων συγχωρῇ τε καὶ ποιῇ τὸ προσταττόμενον.

Diğer bilge ve dürüst adamlarla benzer şekilde Homēros da, kötü, ahlaksız ve para düşkünü insanların ne kendilerini ne de başkalarını yönetebilecek güçte bir yönetici ve hükümdar olamaya-

caklarını; hatta, Hellen-Barbar, kadın-erkek herkes aksini bile iddia etse, böyle bir adamın hiçbir zaman hiç kimseye krallık edemeyeceğini söyler. Öte yandan, diğer türlüsüne sadece insanlar hayranlık duyup itaat etmekle kalmaz; ayrıca, gökyüzündeki kuşlar, dağlardaki vahşi hayvanlar da en az insanlar kadar itaat eder ve denileni yerine getirirler.

A1, P3 Dion Chrys. or. 1,17–19:

μετὰ δὲ τοὺς θεοὺς ἀνθρώπων ἐπιμελεῖται, τιμῶν μὲν καὶ ἀγαπῶν τοὺς ἀγαθούς, κηδόμενος δὲ πάντων. τίς μὲν γὰρ ἀγέλης βοῶν κήδεται μᾶλλον τοῦ νέμοντος; τίς δὲ ποιμνίοις ὠφελιμώτερός τε καὶ ἀμείνων ποιμένος; τίς δὲ μᾶλλον φίλιππος τοῦ πλείστων μὲν ἄρχοντος ἵππων, πλεῖστα δὲ ἀφ᾽ ἵππων ὠφελουμένου; τίνα δὲ εἰκὸς οὕτως εἶναι φιλάνθρωπον ἢ ὅστις πλείστων μὲν ἀνθρώπων ἐγκρατής ἐστι, μάλιστα δὲ ὑπὸ ἀνθρώπων θαυμάζεται; δεινὸν γάρ, εἰ οἱ ἀλλοφύλων καὶ ἀγρίων ἄρχοντες θηρίων εὐνούστεροι εἶεν τοῖς ἀρχομένοις τοῦ βασιλεύοντος ἀνθρώπων ἡμέρων καὶ ὁμοφύλων. καὶ μέντοι καὶ φιλοῦσι καὶ ἀνέχονται μάλιστα πάντων ἀγέλαι μὲν νομεῖς, ἵπποι δὲ ἡνιόχους: κυνηγέται δὲ ὑπὸ κυνῶν φυλάσσονται καὶ ἀγαπῶνται, καὶ τὰ ἄλλα οὕτως ἀγαπᾷ τὰ ἀρχόμενα τοὺς ἄρχοντας.

[İyi kral], tanrılardan sonra, yurttaşlarına önem verir; iyileri sever ve onurlandırır; ilgisini herkese gösterir. Kim öküz sürüsüyle, onu güdenden daha iyi ilgilenir? Kim, koyun sürüsü için bir çobandan daha faydalı ve yararlı olabilir? Kim fazla sayıda atı kontrol altında tutan ve atlardan en fazla kazanç sağlayan kişiden daha at düşkünü olabilir? Kim, pek çok insana hükmeden ve insanlar tarafından en büyük hayranlığı toplayan kişi kadar insansever görünebilir? Zira, eğer kendi ırkından olmayan halkları ve vahşi kabileleri yönetenler yönetilenlere, kendi ırkından olan uygarlaşmış insanlara hükmedenin yönettiklerine davrandığından daha özenli davranırsa, bu garip bir şey olur. Sürü hayvanları, kuşkusuz, çobanlarını herkesten fazla sever ve sayar; atlar da binicilerini. Avcılar, köpekleri tarafından sevilir ve kollanır; yönetilenler yönetenleri böyle sever.

A1, P4 Dion Chrys. or. 1,21–23:

καὶ μὲν δὴ οἴεται δεῖν πλέον ἔχειν διὰ τὴν ἀρχὴν οὐ τῶν χρημάτων οὐδὲ τῶν ἡδονῶν, ἀλλὰ τῆς ἐπιμελείας καὶ τῶν φροντίδων: ὥστε καὶ φιλόπονος μᾶλλόν ἐστιν ἢ πολλοὶ τῶν ἄλλων φιλήδονοι καὶ φιλοχρήματοι. ἐπίσταται γὰρ ὅτι αἱ μὲν ἡδοναὶ τοὺς ἀεὶ συνόντας τά τε ἄλλα λυμαίνονται καὶ ταχὺ ποιοῦσιν ἀδυνάτους πρὸς αὑτάς, οἱ δὲ πόνοι τά τε ἄλλα ὠφελοῦσι καὶ ἀεὶ μᾶλλον παρέχουσι δυναμένους πονεῖν. οὐκοῦν μόνῳ ἔξεστιν αὐτῷ τοὺς μὲν στρατιώτας συστρατιώτας προσειπεῖν, τοὺς δὲ συνήθεις φίλους, μὴ καταγελῶντα τοῦ ὀνόματος τῆς φιλίας: πατέρα δὲ τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἀρχομένων οὐ λόγῳ κεκλῆσθαι μόνον, ἀλλὰ τοῖς ἔργοις τοῦτο ἐπιδείκνυσθαι: δεσπότης δὲ οὐχ ὅπως τῶν ἐλευθέρων, ἀλλὰ μηδὲ τῶν δούλων χαίρει καλούμενος. βασιλεύειν γὰρ οὐχ αὑτοῦ χάριν οἴεται μᾶλλον ἑνὸς ὄντος ἢ τῶν ἀνθρώπων ἁπάντων…

[İyi bir kralın], konumundan dolayı sahip olması gerektiğini düşündüğü şey, para ya da haz değil, ilgi ve çabadır; öyle ki, O başka pek çok kişinin paraya ve hazza olan düşkünlüğünden daha çok sıkıntıya düşkündür. Zira, hazların her zaman kendileriyle birlikte olanlara başka zararlar da verdiğini ve onları hazlara karşı dayanıksız kıldığını; sıkıntıların ise, başka şeylere de yaradığını ve insanların her zaman sıkıntılara katlanabilmelerini sağladığını bilir. Bu nedenle, bir tek o, askerlerine «silah arkadaşlarım» ve yakınlarına da dostluk kavramını alaya almadan «dostlarım» diye seslenir. Kendisi de «yurttaşların ve yönetilenlerin babası» diye çağrılması lafta kalmaz, yap-

tıklarıyla da bunu doğrular. Kendisine özgürlerin nezdinde de, kölelerin nezdinde de «efendi» denilmesinden hoşlanmaz. Şahsen kendisi için değil, tüm insanlar için krallık yaptığını düşünür…

A1, P5 Dion Chrys. or. 1,25:

τοῦτον οἱ μὲν πολέμιοι δεδοίκασι καὶ οὐδεὶς ὁμολογεῖ πολέμιος εἶναι, οἱ δὲ φίλοι θαρροῦσιν, καὶ οἱ σφόδρα ἐγγὺς ἡγοῦνται πάντων ἐν τῷ ἀσφαλεστάτῳ εἶναι. τοὺς δὲ προσιόντας καὶ ὁρῶντας οὐκ ἔκπληξις οὐδὲ φόβος, ἀλλ᾽ αἰδὼς ὕπεισι, πολὺ κρεῖττον καὶ ἰσχυρότερον φόβου: τοὺς μὲν γὰρ φοβουμένους ἀνάγκη μισεῖν καὶ ἀποδρᾶναι θέλειν, τοὺς δὲ αἰδουμένους παραμένειν καὶ θαυμάζειν.

Düşmanları ondan korkar, kimse düşmanı olmak istemez. Dostları cesaretlidir; onun en yakınında olanlar en güvenli yerde olduklarını düşünürler. Onun huzuruna çıkanlar ve ona bakanlar ne dehşete ne korkuya kapılırlar; aksine, korkudan daha güçlü ve daha şiddetli bir şekilde saygı duyarlar. Korkanların nefret etmesi ve kaçmak istemesi kaçınılmazdır; saygı duyanların da yanında kalmak istemesi ve hayranlık duyması.

A1, P6 Dion Chrys. or. 1,27:

…καὶ πολεμικὸς μὲν οὕτως ἐστὶν ὥστ᾽ ἐπ᾽ αὐτῷ εἶναι τὸ πολεμεῖν, εἰρηνικὸς δὲ οὕτως ὡς μηδὲν ἀξιόμαχον αὐτῷ λείπεσθαι. καὶ γὰρ δὴ καὶ τόδε οἶδεν, ὅτι τοῖς κάλλιστα πολεμεῖν παρεσκευασμένοις, τούτοις μάλιστα ἔξεστιν εἰρήνην ἄγειν.

…Ayrıca, savaşabilecek kadar da savaşkandır; onun için savaşmaya değer bir şey kalmadığında da öylesine barışçıldır. Barış yapmanın özellikle de savaşmaya en iyi şekilde hazırlanmış olanlar için mümkün olduğunu bilir.

A1, P7 Dion Chrys. or. 1,28:

φιλέταιρος δὲ καὶ φιλοπολίτης καὶ φιλοστρατιώτης ὁμοίως πέφυκεν: ὅστις μὲν γὰρ ὑπερόπτης τῶν στρατευομένων καὶ οὐδεπώποτε ἢ σπανίως ἑώρακε τοὺς ὑπὲρ τῆς ἀρχῆς κινδυνεύοντας καὶ πονοῦντας, τὸν δὲ ἀνόνητον καὶ ἄνοπλον ὄχλον διατελεῖ θωπεύων, ὁμοιόν γε πέπονθε καθάπερ εἰ ποιμὴν τοὺς συμφυλάττοντας αὐτῷ κύνας ἀγνοοίη καὶ μήτε τροφὴν αὐτοῖς ὀρέγοι μήτε συναγρυπνήσειέ ποτε φυλάττουσιν: οὗτος γὰρ οὐ τὰ θηρία μόνον, ἀλλὰ καὶ τοὺς κύνας ἀναπείθει μὴ ἀπέχεσθαι τῆς ποίμνης.

O; doğası gereği yoldaşlarına, yurttaşlarına ve askerlerine aynı şekilde sevgi duyar. Her kim ki, askerî güçlerden şüphe duyar ve devlet adına kendisini tehlikeye atanları ve çabalayanları hiç görmez ya da nadiren görürse; ama öte yandan, silahsız ve işe yaramaz kalabalığa yaranmaya çalışırsa, bu, onunla birlikte bekçilik eden köpekleri tanımayan, onlara yemek vermeyen ve bekçilik esnasında onlarla birlikte uyanık olmayan bir çobanın durumuna benzer: Böyle bir adam yalnızca vahşi hayvanların [uzaklaşmasını] değil, köpeklerin bile sürüden uzaklaşmamalarını sağlayamaz.

A1, P8 Dion Chrys. or. 1,33–36:

ἵνα δὲ τὰ πολλὰ ἀφεὶς εἴπω τὸ φανερώτατον σημεῖον, οὗτός ἐστιν ὁ χρηστὸς βασιλεύς, ὃν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες οὐκ αἰσχύνονται ἐπαινοῦντες οὔτε τὸν παρόντα χρόνον οὔτε τὸν ὕστερον. καὶ μέντοι καὶ αὐτὸς οὐ τὸν παρὰ τῶν βαναύσων καὶ ἀγοραίων ἀγαπᾷ ἔπαινον, ἀλλὰ τὸν παρὰ τῶν

ἐλευθέρων καὶ γενναίων, οἷς οὐκ ἄξιον ζῆν ψευσαμένοις. τίς οὖν οὐκ ἂν μακαρίσειε τὸν τοιοῦτον ἄνδρα τε καὶ βίον; πόθεν δὲ οὐκ ἂν ἔλθοιεν ἐπ᾽ ἐκεῖνον ὀψόμενοί τε αὐτὸν καὶ ἀπολαύσοντες τῆς καλῆς διανοίας καὶ ἀγαθῆς; τί μὲν σεμνότερον θέαμα γενναίου καὶ φιλοπόνου πόνου βασιλέως; τί δὲ ἥδιον ἡμέρου καὶ προσφιλοῦς, πάντας μὲν εὖ ποιεῖν ἐπιθυμοῦντος, ἅπαντας δὲ δυναμένου; τί δὲ λυσιτελέστερον ἴσου καὶ δικαίου; τίνος μὲν γὰρ ὁ βίος ἀσφαλέστερος ἢ ὧν πάντες ὁμοίως φυλάττουσιν; τίνος δὲ ἡδίων ἢ τοῦ μηδένα ἐχθρὸν ἡγουμένου; τίνος δὲ ἀλυπότερος ἢ τοῦ μηδὲν ἔχοντος αὐτὸν αἰτιάσασθαι; τίς δὲ εὐτυχέστερος ἐκείνου τοῦ ἀνδρός, ὅστις ἀγαθὸς ὢν οὐδένα λανθάνει; ἐγὼ μὲν οὖν ἁπλῶς εἶπον τὰ περὶ τὸν ἀγαθὸν βασιλέα. τούτων δὲ εἴ τι φαίνεται προσήκειν σοι, μακάριος μὲν αὐτὸς τῆς εὐγνώμονος καὶ ἀγαθῆς φύσεως, μακάριοι δὲ ἡμεῖς οἱ συμμετέχοντες.

Pek çok detayı atlayarak, iyi bir kral olmanın en önemli işaretini söyleyeyim: İyi adamlar onu kendisi oradayken de değilken de övmekten pişmanlık duymazlar. O, aylak gezenlerin ve sıradan insanların övgüsünü istemez; aksine, iftiraya uğradıklarında ölmeyi tercih eden soylu ve özgür yurttaşların övgüsünü ister. O halde, kim böyle bir adamı ve hayatı mutlu saymaz? İnsanlar onu görmeye ve iyi niyeti ile erdeminden pay almaya nerelerden gelmezler ki? Soylu ve çalışkan bir kralı seyretmekten daha kutsal ne olabilir? Herkese iyilik yapmak isteyen ve bunu yapabilen kibar ve nazik bir yöneticiden daha hoş ne vardır? Eşit ve adil bir yöneticiden daha faydalı ne olabilir? Kimin yaşamı, herkesin aynı şekilde koruduğu kişininkinden daha güvendedir? Kimin yaşamı, hiç düşman edinmeyeninkinden daha mutludur? Kimin yaşamı, kendisini suçlamak için hiçbir sebebi olmayan birinin yaşamından daha az kaygı doludur? İyi olduğu herkes tarafından bilinen kişiden daha talihli kim vardır? Ben, kısaca iyi bir kralın özelliklerinden söz ettim. Eğer bunlardan biri sana uyuyorsa, ne mutlu sana soylu ve değerli doğandan ötürü; ne mutlu bize, seninle birlikte olduğumuz için!

A1, P9 Dion Chrys. or. 1,42–43:

καλὸν οὖν εἰπεῖν ὑπὲρ τῶν ὅλων τῆς διοικήσεως ὁποῖόν γε τὸ ξύμπαν αὐτό τε εὔδαιμον καὶ σοφὸν ἀεὶ διαπορεύεται τὸν ἄπειρον αἰῶνα συνεχῶς ἐν ἀπείροις περιόδοις μετὰ ψυχῆς τε ἀγαθῆς καὶ δαίμονος ὁμοίου καὶ προνοίας καὶ ἀρχῆς τῆς δικαιοτάτης τε καὶ ἀρίστης, ἡμᾶς τε ὁμοίους παρέχεται, κατὰ φύσιν κοινὴν τὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἡμετέραν ὑφ᾽ ἑνὶ θεσμῷ καὶ νόμῳ κεκοσμημένους καὶ τῆς αὐτῆς μετέχοντας πολιτείας. ἦν ὁ μὲν τιμῶν καὶ φυλάττων καὶ μηδὲνἐναντίον πράττων νόμιμος καὶ θεοφιλὴς καὶ κόσμιος, ὁ δὲ ταράττων ὅσον ἐφ᾽ ἑαυτῷ καὶ παραβαίνων καὶ ἀγνοῶν ἄνομος καὶ ἄκοσμος, ὁμοίως μὲν ἰδιώτης ὁμοίως δὲ καὶ ἄρχων ὀνομαζόμενος…

Evrenin düzeni hakkında ve mutlu ve bilge dünyanın; iyi talihin, tanrısal gücün, öngörünün, son derece adil ve mükemmel yönetimin sayesinde nasıl sınırsız bir zaman boyunca uçsuz bucaksız yerlere hiç durmadan yayıldığı ve bizleri kendisine benzettiği hakkında konuşmak iyi olur. Kendisi ile bizim aramızdaki karşılıklı duyguların sonucunda, tek bir düzen ve yasa altında kenetlenmiş ve aynı yönetim şeklinden pay almış bulunmaktayız. Bu devleti onurlandıran, koruyan ve tam tersi davranmayan; yasaları gözeten, tanrıları seven ve düzenli biridir. Öte yandan, onu elinden geldiğince alt üst eden, çiğneyen ve bilmeyen; adı ister sıradan bir yurttaş isterse bir yönetici olsun, yasaları çiğneyen ve düzene aykırı biridir…

A1, P10 Dion Chrys. or. 1,50:

ὡς γὰρ ἔτυχον ἐν τῇ φυγῇ ποτε ἀλώμενος: καὶ πολλήν γε χάριν οἶδα τοῖς θεοῖς, ὅτι με οὐκ εἴασαν θεατὴν γενέσθαι πολλῶν καὶ ἀδίκων πραγμάτων: ἐπῄειν δ᾽ οὖν ὡς ἐδυνάμην πλείστην γῆν ἐν ἀγύρτου σχήματι καὶ στολῇ, τοῦτο μὲν παρ᾽ Ἕλληνας, τοῦτο δὲ παρὰ βαρβάρους…

Ben sürgünde gezinme fırsatı elde ettiğimde, – tanrılara benim pek çok adaletsizliğe seyirci olmama izin vermedikleri için çok büyük minnet duyuyorum – kâh Hellenler'in arasında, kâh barbarların arasında bir dilenci görünümü ve kıyafeti içinde olabildiğince çok yer dolaştım…

A1, P11 Dion Chrys. or. 1,56:

…συμβαλεῖς δέ, ἔφη, ποτὲ ἀνδρὶ καρτερῷ, πλείστης ἄρχοντι χώρας καὶ ἀνθρώπων: τούτῳ μήποτε ὀκνήσῃς εἰπεῖν τόνδε τὸν μῦθον, εἰ καί σου καταφρονεῖν τινες μέλλοιεν ὡς ἀδολέσχου καὶ πλάνητος.

…«Bir gün» dedi, «insanların ve pek çok toprağın yöneticisi olan çok güçlü bir adamla karşılaşacaksın; birileri seni boş gezen bir zavallı olarak görüp küçümseyecek olsa bile, ona bu hikâyeyi anlatmaktan çekinme».

A1, P12 Dion Chrys. or. 1,74–75:

ἥδε μέν, ἔφη, σοι ἡ προσορῶσα γοργόν τε καὶ πρᾷον, ἐκ δεξιῶν καθημένη, Δίκη, πλείστῳ δὴ καὶ φανερωτάτῳ λάμπουσα κάλλει. παρὰ δὲ αὐτὴν Εὐνομία, πάνυ ὁμοία καὶ μικρὸν διαφέρουσα τὸ εἶδος. ἐκ δὲ τοῦ ἐπὶ θάτερα μέρους γυνὴ σφόδρα ὡραία καὶ ἁβρῶς ἐσταλμένη καὶ μειδιῶσα ἀλύπως: εἰρήνην καλοῦσιν αὐτήν: ὁ δ᾽ ἐγγὺς οὗτος ἑστηκὼς τῆς Βασιλείας παρ᾽ αὐτὸ τὸ σκῆπτρον ἔμπροσθεν ἰσχυρὸς ἀνήρ, πολιὸς καὶ μεγαλόφρων, οὗτος δὴ καλεῖται Νόμος, ὁ δὲ αὐτὸς καὶ λόγος ὀρθὸς κέκληται, σύμβουλος καὶ πάρεδρος, οὗ χωρὶς οὐδὲν ἐκείναις πρᾶξαι θέμις οὐδὲ διανοηθῆναι.

«Şu» dedi, «sağ tarafta oturan Adalet'tir, bakışları hem kızgın hem yumuşaktır; ihtişamlı ve eşsiz güzelliğiyle gözleri kamaştırıyor. Hemen yanı başında, ona çok benzeyen, sadece görünüşü bakımından biraz farklı olan Düzen oturuyor. Öte yanında da, aşırı güzel, hoş giyimli, masum bir şekilde gülümseyen bir kadın oturuyor; onun adı Barış. Krallığın yakınında dikilen ve şu asanın yanında, ön tarafta duran güçlü adam ise, gri saçlı ve yüce gönüllüdür; ona Yasa derler; ama kendisi aynı zamanda Doğru Düşünce, Akıl Danışmanı ve Yol Gösterendir, ondan ayrı hiçbir şey yapmaya ya da düşünmeye izin yoktur».

A1, P13 Dion Chrys. or. 1,79:

ἦν δὲ οὐδ᾽ ἄλλο οὐδὲν ἐν κόσμῳ διακείμενον, ἀλλὰ πρὸς δόξαν ἅπαντα καὶ ἀλαζονείαν καὶ τρυφήν, πολλὰ μὲν σκῆπτρα, πολλαὶ δὲ τιᾶραι καὶ διαδήματα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. καὶ δὴ μιμουμένη τὸ ἐκείνης ἦθος ἀντὶ μὲν τοῦ προσφιλοῦς μειδιάματος ταπεινὸν ἐσεσήρει καὶ ὕπουλον, ἀντὶ δὲ τοῦ σεμνοῦ βλέμματος σκυθρωπὸν ὑφεωρᾶτο καὶ ἄγριον.

[Tiranlıkta] düzen içinde olan hiçbir şey yoktu; aksine, her türlü şan, kendini beğenmişlik ve lüks göstergesi şeylerle ilgili olarak pek çok asa, tiara ve saç bandı vardı. Ayrıca, diğerinin (=krallığın) karakterini taklit ederken bile, dostça gülümsemenin yerine, kötü ve gerçek olmayan bir gülümsemeyi alıyor; güzel bir bakış yerine de, çirkin ve üzgün bakışı takınıyordu.

A1, P14 Dion Chrys. or. 1,82:

ἦν δὲ καὶ ὅμιλος περὶ αὐτὴν γυναικῶν οὐδὲν ἐκείναις ὁμοίων, αἷς ἔφην εἶναι περὶ τὴν Βασιλείαν, ἀλλ᾽ Ὠμότης καὶ Ὕβρις καὶ Ἀνομία καὶ Στάσις, αἳ πᾶσαι διέφθειρον αὐτὴν καὶ κάκιστα ἀπώλλυον. ἀντὶ δὲ Φιλίας Κολακεία παρῆν, δουλοπρεπὴς καὶ ἀνελεύθερος, οὐδεμιᾶς ἧττον ἐπιβουλεύουσα ἐκείνων, ἀλλὰ μάλιστα δὴ πάντων ἀπολέσαι ζητοῦσα.

Onun etrafında da kadınlar gurubu vardı, ama hiçbiri krallıkla ilgili olarak söylediklerime benzemiyordu. Orada; Zalimlik, Küstahlık, Yasaya Aykırılık ve Kargaşa vardı. Bunlar, devlete zarar veriyor ve onu son derece kötü bir şekilde yıkıma sürüklüyordu. Dostluk yerine, köleliğe yakışan ve özgür olmayan Dalkavukluk vardı; o, en az ötekiler kadar ihanete hazır ve her şeyi yok etmeye isteklidir.

A1, P15 Dion Chrys. or. 1,84:

…ἀλλ᾽ ὅτι τοὺς ἀνημέρους καὶ πονηροὺς ἀνθρώπους ἐκόλαζε καὶ τῶν ὑπερηφάνων τυράννων κατέλυε καὶ ἀφῃρεῖτο τὴν ἐξουσίαν. καὶ νῦν ἔτι τοῦτο δρᾷ, καὶ βοηθός ἐστι καὶ φύλαξ σοι τῆς ἀρχῆς, ἕως ἄν τυγχάνῃς βασιλεύων.

…O (=Hēraklēs), kötü ve zalim insanları cezalandırdı; aşırıya kaçan tiranları yıkıma uğrattı ve güçlerini yok etti. Bugün halen bunu yapmaya devam ediyor; o, senin de hükümdarlığın devam ettiği sürece, yönetiminin koruyucusu ve yardımcısıdır.

A1, P16 Dion Chrys. or. 2,73–75:

…ἐπειδὰν χαλεπὸς καὶ ἄγριος ταῦρος γενόμενος ἄρχῃ ἀσελγῶς παρὰ φύσιν, τῆς μὲν αὑτοῦ καταφρονῶν ἀγέλης καὶ λυμαινόμενος, τοὺς δὲ ἔξωθεν ἐπιβουλεύοντας ὑποχωρῶν καὶ προβαλλόμενος τὸ ἀδύνατον πλῆθος, μηδενὸς δὲ χαλεποῦ παρόντος ὑβρίζων καὶ θρασυνόμενος, τοῦτο μὲν ὀξὺ καὶ ἀπειλητικὸν μυκώμενος, τοῦτο δὲ ὀρθοῖς τοῖς κέρασι παίων τὸν οὐκ ἀνθιστάμενον, ἐπιδεικνύμενος δὲ τὴν ἰσχὺν ἐν τοῖς ἥττοσι καὶ τοῖς οὐ μαχομένοις, τὸ δὲ τῶν βοῶν πλῆθος οὐκ ἐῶν νέμεσθαι καθ᾽ ἡσυχίαν δι᾽ ἔκπληξιν καὶ φόβον: τότε τοῦτον οἱ δεσπόται καὶ βουκόλοι μετέστησαν καὶ ἠφάνισαν, ὡς οὐκ ἐπιτήδειον οὐδὲ συμφέροντα ἡγεῖσθαι τῆς ἀγέλης: τὸν δὲ πρᾷον μὲν ταῖς ἑπομέναις βουσίν, εὔψυχον δὲ καὶ ἄφοβον πρὸς τὰ θηρία, σεμνὸν δὲ καὶ μεγαλοπρεπῆ καὶ δυνατὸν φυλάττειν καὶ προηγεῖσθαι τῆς ἀγέλης, τοῖς δέ γε νομεῦσιν εἴκοντα καὶ πειθόμενον, ἐῶσι μέχρι γήρως ὑστάτου, κἂν ἤδη βαρύτερος τὸ σῶμα γένηται. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ θεοὶ καὶ ὁ δὴ μέγας βασιλεὺς βασιλέων, ὅτε κηδεμὼν καὶ πατὴρ κοινὸς ἀνθρώπων καὶ θεῶν, Ζεύς ὃς ἂν ἀνθρώπων γένηται βίαιος καὶ ἄδικος καὶ παράνομος ἄρχων, τὴν ἰσχὺν οὐ τοῖς πολεμίοις ἐνδεικνύμενος, ἀλλὰ τοῖς ὑπηκόοις καὶ τοῖς φίλοις, ἄπληστος μὲν ἡδονῶν, ἄπληστος δὲ χρημάτων, ὑπονοῆσαι ταχύς, ἀμείλικτος ὀργισθείς, ὀξὺς πρὸς διαβολάς, ἀπειθὴς λόγοις, πανοῦργος, ἐπίβουλος, ταπεινός, αὐθάδης, τοὺς κακοὺς αὔξων, τοῖς κρείττοσι φθονῶν, παιδείας ἀσύνετος, φίλον οὐδένα νομίζων οὐδ᾽ ἔχων, ὡς ἔλαττον αὑτοῦ τὸ κτῆμα, ἐκεῖνον ἐκποδὼν ἐποιήσατο καὶ μετέστησεν.

…Vahşileşen ve zalim hale gelen bir boğa, doğayı ihlal ederek taşkın bir şekilde yönetim sürerken, kendi sürüsünü küçümseyip ona zarar verir; sürünün dışında komplo hazırlığı içinde olanlardan geri dururken, zararsız kalabalığa karşı kendisini korumaya geçer. Ortada hiçbir tehlike yokken, kendisini bir şey zanneder ve cesaretlenir; kah, keskin ve tehditkar bir şekilde böğürür, kah kendisine karşı çıkmayanı dik boynuzlarıyla hırpalar; böylece, zayıfların ve savaşamayacak durumda olanların üstünde güç gösterisi yapar. Aynı zamanda, yaydığı korku ve şaşkınlıktan dolayı, öküz

sürüsünün barış içinde otlamasına izin vermez. İşte o zaman, böyle bir boğaya sahip olanlar ve çobanlar, onu sürüyü yönetme konusunda işe yaramadığı ve faydalı olmadığı için öldürür ve ortadan kaldırır. Öte yandan, peşindeki sürüye ılımlı davranan boğayı, –ki bu boğa vahşi hayvanlara karşı cesur ve korkusuzdur; onurlu, gururlu, sürüsünü korumak ve ona önderlik etmek için yeterlidir; aynı zamanda çobanlara itaat eder ve boyun eğer– bedeni ağırlaşsa da yaşlılığın en son noktasına kadar tutarlar. Tanrılar da aynı şekilde yaparlar, özellikle de insanların ve tanrıların ortak koruyucusu ve babası, kralların kralı yüce Zeus; eğer insanlardan biri, zorba, adaletsiz ve yasaları çiğneyen bir yönetici haline gelirse, gücünü düşmanları üzerinde değil de, kendi yönettikleri ve dostları üzerinde gösterirse, zevklere ve paraya doyumsuzsa, çabuk şüpheleniyorsa, öfkesini bastıramıyorsa, iftira atmaya meyilliyse, mantıklı şeylere kapalıysa, sahtekarsa, güvenilmezse, alçaksa, inatçıysa, kötüleri yücelten ama kendisinden üstünleri kıskanan biriyse, eğitimden yoksunsa, kendisinden daha aşağı bir kazanımmış gibi kimseyi arkadaş olarak görmüyor ve saymıyorsa, işte böyle birini Zeus uzaklaştırır ve ortadan kaldırır.

A1, P17 Dion Chrys. or. 3,2–5:

…ἐγὼ δέ, ὦ γενναῖε αὐτοκράτορ, παραγέγονά σοι, καὶ τυχὸν οὐδενὸς ἧττον ἔμπειρός εἰμι τῆς σῆς φύσεως, ὅτι τυγχάνεις χαίρων ἀληθείᾳ καὶ παρρησίᾳ μᾶλλον ἢ θωπείᾳ καὶ ἀπάτῃ. αὐτίκα τὰς μὲν ἀλόγους ἡδονὰς ὑποπτεύεις, καθάπερ ἀνθρώπους κόλακας, τοὺς δὲ πόνους ὑπομένεις, ἐλέγχους ὑπολαμβάνων εἶναι τῆς ἀρετῆς ἐπειδὴ δὲ ὁρῶ σε, αὐτοκράτορ, ἐντυγχάνοντα τοῖς παλαιοῖς ἀνδράσι καὶσυνιέντα φρονίμων καὶ ἀκριβῶν λόγων, φημὶ δὴ σαφῶς ἄνδρα εἶναι μακάριον, τὸν μεγίστην μὲν ἔχοντα δύναμιν μετὰ τοὺς θεούς, κάλλιστα δὲ τῷ δύνασθαι χρώμενον. ᾧ γὰρ ἐξὸν ἁπάντων μὲν ἀπολαύειν τῶν ἡδέων, μηδενὸς δὲ πειρᾶσθαι τῶν ἐπιπόνων, ῥᾳθυμοῦντα δὲ ὡς οἷόν τε βιοτεύειν, συνελόντι δὲ εἰπεῖν, πράττοντα ὅ,τι βούλεται, οὐ μόνον κωλύοντος οὐδενὸς ὅ,τι βούλεται ἀλλὰ καὶ ἐπαινούντων ἁπάντων, οὗτος ὁ ἀνήρ, ὅταν ᾖ νομιμώτερος μὲν δικαστὴς τῶν κατὰ κλῆρον δικαζόντων, ἐπιεικέστερος δὲ βασιλεὺς τῶν ὑπευθύνων ἐν ταῖς πόλεσιν ἀρχόντων, ἀλκιμώτερος δὲ στρατηγὸς τῶν ἑπομένων στρατιωτῶν, φιλοπονώτερος δὲ ἐν ἅπασι τοῖς ἔργοις τῶνὑπ᾽ ἀνάγκης πονούντων, ἔλαττον δὲ βουλόμενος τρυφᾶν τῶν μηδεμιᾶς εὐπορούντων τρυφῆς, εὐνούστερος δὲ τοῖς ὑπηκόοις τῶν φιλοτέκνων πατέρων, φοβερώτερος δὲ τοῖς πολεμίοις τῶν ἀνικήτων καὶ ἀμάχων θεῶν, πῶς οὐκ ἂν εἴποι τις τοῦδε τοῦ ἀνδρὸς ἀγαθὸν εἶναι τὸν δαίμονα, οἰκ αὐτῷ μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι;

…Ey yüce imparator, ben seninle bir arada bulundum ve senin yalakalıktan ve kandırmacadan ziyade dürüstlükten ve samimiyetten hoşlanan karakterine en az başkaları kadar tanıklık etme şansına sahip oldum. Sen, yalaka adamlara olduğu gibi, mantığa aykırı hazlara da şüpheyle yaklaşırsın; öte yandan, erdemin sağlaması olduğuna inandığın için, zorluklara dayanırsın. Eski insanlara başvurduğunu ve onların bilgelik dolu ve mantıklı anlatılarını benimsediğini gördüğüm için, ey imparatorum, senin kesinlikle kutlu bir adam olduğunu; tanrılardan sonra en büyük güce sahip olduğunu ve onu en güzel şekilde kullandığını dile getiriyorum. Zira; hoş olan her şeyin tadına bakan, üzücü olan hiçbir şeye kalkışmayan ve hayatını olabildiğince dinginlik içinde geçiren, tek bir cümleyle toparlamak gerekirse, istediği şeyi yalnızca engel olan kimse olmadığı için değil, herkes onayladığı için yapan bu adam için, – işte bu adam, yasaları atama yoluyla yargıçlık yapanlardan daha fazla koruyan bir yargıç, kentlerimizde yöneticilik yapan magistratus'lardan daha adil bir kral, saf halinde dizilmiş askerlerden daha cesur bir komutan, tüm işlerde bu işleri yerine getirmek zorunda olanlardan daha gayretli bir adam, lüksü hiçbir şekilde lükse kapılmayanlardan daha az arzulayan, yönetimi altındakileri çocuklarına düşkün babalardan daha fazla düşünen, düşmanlarında yenilmez ve karşı konulmaz tanrılardan daha fazla korku uyandıran

bir adamdır – böyle bir adamın talihinin sadece kendisi için değil, başka herkes için de iyi olduğu nasıl söylenemez?

A1, P18 Dion Chrys. or. 3,43–45:

λέγεται γὰρ ἡ μὲν ἀρχὴ νόμιμος ἀνθρώπων διοίκησις καὶ πρόνοια ἀνθρώπων κατὰ νόμον, βασιλεία δὲ ἀνυπεύθυνος ἀρχή, βασιλεὺς δὲ καὶ αὐτοκράτωρ ὁ αὐτὸς ἀνυπεύθυνος ἄρχων ὁ δὲ νόμος βασιλέως δόγμα. ὁ δὲ τύραννος καὶ ἡ τυραννὶς ἐναντίον τούτοις βίαιος καὶ παράνομος χρῆσις ἀνθρώπων τοῦ δοκοῦντος ἰσχύειν πλέον. τρία γὰρ εἴδη, τὰ φανερώτατα, πολιτειῶν ὀνομάζεται γιγνομένων κατὰ νόμον καὶ δίκην μετὰ δαίμονός τε ἀγαθοῦ καὶ τύχης ὁμοίας: μία μὲν ἡ πρώτη καὶ μάλιστα συμβῆναι δυνατή, περὶ ἧς ὁ νῦν λόγος, εὖ διοικουμένης πόλεως ἢ πλειόνων ἐθνῶν ἢ ξυμπάντων ἀνθρώπων ἑνὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ γνώμῃ καὶ ἀρετῇ.

Devlet yönetimi, insanların yasal bir şekilde düzene sokulması ve yasaya uygun bir şekilde gözetilmesi olarak tanımlanır. Krallık (=monarşi), kontrol edilemez bir yönetim şeklidir; kral ya da imparator, kontrol edilemeyen yöneticilerdir, ancak, kralın arzusu yasadır. Tiran ya da tiranlık ise tam tersidir; insanların, daha güçlü olduğu düşünülen kişi tarafından yasaya aykırı bir şekilde ve zorbalıkla kullanılmasıdır. İyi bir tanrının ve talihin yanında olduğu, yasaya ve adalete dayanan en bilindik üç tür yönetim şekli vardır. Bir tanesi, en eskisi ve en elverişlisinde, – ki, şu anki konuşmamız onun hakkındadır – kentler, pek çok halk ve bütün insanlık, tek bir iyi adamın aklı ve erdemiyle iyi bir şekilde düzene girmiştir.

A1, P19 Dion Chrys. or. 3,50:

περὶ δὲ τῆς εὐδαίμονός τε καὶ θείας καταστάσεως τῆς νῦν ἐπικρατούσης χρὴ διελθεῖν ἐπιμελέστερον. πολλαὶ μὲν οὖν εἰκόνες ἐναργεῖς καὶ παραδείγματα οὐκ ἀμυδρὰ τῆσδε τῆς ἀρχῆς, ἔν τε ἀγέλαις καὶ σμήνεσι διασημαινούσης τῆς φύσεως τὴν κατὰ φύσιν τοῦ κρείττονος τῶν ἐλαττόνων ἀρχὴν καὶ πρόνοιαν: οὐ μὴν φανερώτερον οὐδὲ κάλλιον ἕτερον ἂν γένοιτο τῆς τοῦ παντὸς ἡγεμονίας, ἣ ὑπὸ τῷ πρώτῳ τε καὶ ἀρίστῳ θεῷ.

Şu anda yürürlükte olan mutlu ve tanrısal yönetim biçimi hakkında daha özenli bir şekilde konuşmak gerekir. Bu yönetim biçimine benzeyen pek çok çarpıcı ve belirgin örnekler vardır: bir koyun sürüsü veya arı kovanı içerisinde, doğası gereği daha güçlü olanın daha zayıf olanları yönettiği ve kolladığı görülür. O halde, en önde gelen ve en seçkin tanrı tarafından yönetilen evrenden daha iyi ve daha güzel başka bir şey olamaz.

A1, P20 Dion Chrys. or. 3,133–136:

…ὅθεν δὴ πολλὰ πολλοῖς προσέπεσε νοσήματα ἀγεννῆ καὶ λυμαινόμενα τὰς ψυχάς, ἔτι δὲ καθαιροῦντα τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας. ὁ μὲν γὰρ ὑπὸ ᾠδῆς ἁλοὺς μινυρίζων διετέλει καὶ θρηνῶν ἐν τοῖς θεάτροις, ἀμελήσας δὲ τῆς αὑτοῦ βασιλείας, τοὺς παλαιοὺς ὑποκρινόμενος ἠγάπα βασιλέας: ὁ δὲ αὐλήσεως ἐραστὴς ἐγένετο. ὁ δὲ ἀγαθὸς βασιλεὺς τῶν μὲν τοιούτων οὐδέποτε ἀκροᾶται συνεχῶς: κάλλιστον δὲ εὕρεμα ἡγεῖται κυνηγεσίαν, καὶ τούτῳ μάλιστα χαίρει: δι᾽ οὗ τὸ μὲν σῶμα γίγνεται ῥωμαλεώτερον, ἡ ψυχὴ δὲ ἀνδρειοτέρα, τὰ πολεμικὰ δὲ ἅπαντα ἀσκεῖται. καὶ γὰρ ἱππεῦσαι καὶ δραμεῖν ἀναγκαῖον καὶ ὑφίστασθαι πολλὰ τῶν ἀλκίμων θηρίων καὶ καῦμα ἀνέχεσθαι καὶ ψῦχος ὑπομένειν, πολλάκις δὲ καὶ λιμοῦ καὶ δίψους πειραθῆναι, διὰ δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἐθίζοντα καρτερεῖν μεθ᾽ ἡδονῆς…

…Bu yüzden pek çokları, değersiz ve ruhu bozan, hatta krallığın da değerini kirleten pek çok hastalığa kapıldı. Bir kral (=Nero), şarkıların büyüsüne kapıldığı için, vaktini tiyatrolarda şarkı söyleyerek ve ağıtlar yakarak geçiriyordu; kendi krallığını umursamayarak, sahnede eski kralları canlandırmaktan keyif alıyordu. Başka bir kral ise (=Ptolemaios), flüt çalmaya âşıktı. Öte yandan, iyi bir kral asla bu gibi şeylere kulak vermez; avlanmanın en iyi keşif olduğunu düşünür ve en çok ondan hoşlanır. Zira, avlanma sayesinde beden daha da güçlenir; ruh daha da cesaretlenir; her türlü askerî idman yerine getirilir. Çünkü [avcının], ata binmesi, koşması, güçlü yabanıllarla başa çıkabilmesi, sıcağa katlanması, soğuktan etkilenmemesi ve çoğu zaman açlıkla, susuzlukla mücadele edebilmesi gerekir; O, [avlanma] arzusundan dolayı hazla birlikte gelen zorluklara dayanmaya alışır…

A1, P21 Dion Chrys. or. 4,31:

καὶ οὕτω δὴ Διὸς παῖδας ἐκάλουν οἱ πρότερον τοὺς τῆς ἀγαθῆς παιδείας ἐπιτυγχάνοντας καὶ τὰς ψυχὰς ἀνδρείους, πεπαιδευμένους ὡς Ἡρακλέα ἐκεῖνον. οὐκοῦν ὅστις ἂν ἐκείνην τὴν παιδείαν ἔχῃ καλῶς πεφυκώς, ῥᾳδίως καὶ ταύτης γίγνεται μέτοχος, ὀλίγα ἀκούσας καὶ ὀλιγάκις, αὐτὰ τὰ μέγιστα καὶ κυριώτατα, καὶ μεμύηται καὶ φυλάττει ἐν τῇ ψυχῇ.

Eskiler, iyi bir eğitim almış olanları, ruhu cesur olanları ve Hēraklēs gibi eğitilmiş olanları, Zeus'un oğlu diye adlandırırlardı. İyi bir doğaya sahip olmanın yanı sıra o eğitime sahip olan herkes, pek az da olsa son derece önemli ve değerli şeyleri birkaç kere dinleyerek bu eğitime de kolaylıkla sahip olabilir; böylece başlangıcı yapmış olur ve [bunları] ruhunda saklar.

A1, P22 Dion Chrys. or. 4,44:

τοῦ γὰρ ποιμένος οὐκ ἄλλο τι ἔργον ἢ πρόνοια καὶ σωτηρία καὶ φυλακὴ προβάτων, οὐχ ὥστε κατακόπτειν, οὐ μὰ Δία, καὶ σφάττειν καὶ δέρειν. καίτοι ἐνίοτε πολλὰ πρόβατα ἐλαύνει μάγειρος ὡς ὠνησάμενος. ἀλλὰ πλεῖστον διαφέρει μαγειρική τε καὶ ποιμενική, σχεδὸν ὅσον βασιλεία τε καὶ τυραννίς.

Çobanın görevi; sürüsünü korumak, kollamak ve kurtarmaktır, Zeus aşkına, kesmek, boğazlamak ve derisini yüzmek değil. Bazen çoban da pek çok sürü hayvanını, onları satın almış bir kasap gibi, ortaya sürer; ama, monarşi ve tiranlık arasında ne kadar fark varsa, kasaplık ile çobanlık arasında da o kadar çok fark vardır.

A1, P23 Dion Chrys. or. 4,139:

ἀλλὰ δὴ μεταλαβόντες καθαράν τε καὶ κρείττω τῆς πρότερον ἁρμονίας τὸν ἀγαθὸν καὶ σώφρονα ὑμνῶμεν δαίμονα καὶ θεὸν, οἷς ποτε ἐκείνου τυχεῖν ἐπέκλωσαν ἀγαθαὶ Μοῖραι παιδείας ὑγιοῦς καὶ λόγου μεταλαβοῦσι.

Haydi, arınmış ve öncekinden daha iyi bir ahenge kavuştuğumuz için, iyi ve bilge ruhu ve tanrıyı yüceltelim. İyi bir eğitime ve mantığa sahip olduğumuz için, iyi kader tanrıçaları bizim ona kavuşmamızı nasip etti.

A1, P24 Dion Chrys. or. 6,50:

καὶ μὴν ἐπιφθονώτατος ἁπάντων ὁ πλεῖστα μὴ δικαίως ἔχων: ὥστε οὐδεὶς τυράννου ἐπιφθονώτερός ἐστιν. πρὸς δὲ τούτοις ἀνάγκη μὲν αὐτῷ χαρίζεσθαι τοῖς περὶ αὐτόν: εἰ δὲ μή, τάχιστα ἀπολεῖται…

O (=tiran), insanların en nefret edileni, en adaletsiz olanıdır. Hiç kimse bir tirandan daha nefret edilesi değildir. Bunlara ek olarak, O, etrafındakilerin gönlünü hoş tutmak zorundadır; eğer yapmazsa, yok olur gider…

A1, P25 Dion Chrys. or. 6,56:

ὅσοι μὲν οὖν μιᾶς γεγόνασι τύραννοι πόλεως ἢ χώρας ὀλίγης, τούτοις μὲν οὐκ ἀδύνατον ἀποδράντας ἐκ τῆς ἀρχῆς ἀλλαχόσε ποι καταφυγόντας ζῆν: καίτοι οὐδεὶς ἄνδρα ἀγαπᾷ τύραννον,ἀλλὰ μισοῦσί…

Bir kentte ya da küçük bir toprak parçasında ne kadar tiran varsa, bunların yönetiminden kaçarak başka bir yerde sürgün hayatı yaşamak imkânsız değildir. Hiç kimse tiranı sevmez; aksine ondan nefret eder…

A1, P26 Dion Chrys. or. 6,57–59:

...ἐὰν μὲν οὖν τις αὐτῷ διαλέγηται θαρρῶν, ὁ δὲ ὀργίζεται καὶ δέδοικε τὴν παρρησίαν: ἐὰν δὲ θεραπεύων καὶ ὑποκατακλινόμενος, ὑποπτεύει τὴν θεραπείαν. καὶ ὑπὸ μὲν τῶν ἐλευθερίως προσερχομένων οἴεται ὑβρίζεσθαι, ὑπὸδὲ τῶν ταπεινοτέρων ἐξαπατᾶσθαι. καὶ λοιδορούμενος μὲν πολλαπλασίως ἀνιᾶται ἢ ἄλλος, ὅτι δὴ τύραννος ὢν ἀκούει κακῶς: ἐπαινούμενος δὲ οὐχ ἥδεται: οὐ γὰρ φρονοῦντας οὕτως οἴεται λέγειν.τοῦ δὲ καλλίστου καὶ λυσιτελεστάτου κτήματος ἁπάντων ἐστὶν ἀπορώτατος: εὐνοίας γὰρ καὶ φιλίας ἐλπίσαι δὲ οὐδὲν δύναται παρ᾽ οὐδενός, ἀλλὰ πρότερον τοὺς ἀγρίους λέοντας οἱ τρέφοντες ἀγαπήσουσιν ἢ τοὺς τυράννους οἱ θεραπεύοντες καὶ προσιόντες.

...Eğer birisi ona cüretkâr laflar ederse, öfkelenir ve açık sözlülükten korkar. Öte yandan, birisi ona boyun eğer ve dediğini yaparsa, uysallığından şüpheye düşer. Kendisine dengiymiş gibi davrananlar tarafından küstahlık edildiğini, kendisinden aşağı olanlar tarafından ise kandırıldığını düşünür. Eleştiriye uğradığında, başkasına nazaran daha çok rahatsız olur; çünkü bir tiran olarak adı kötüye çıkar. Övüldüğünde de memnun olmaz; çünkü, bu kişilerin düşünmeden konuştuklarını sanır. O, dünyadaki en güzel ve en önemli kazançlardan en yoksun kişidir. Hiç kimseden, hiçbir şekilde iyi niyet ya da dostluk bekleyemez; hatta, bakıcıların vahşi aslanlara olan sevgisi, kölelerin ve yanındaki insanların tiranlara olan sevgisinden daha önde gelir.

A1, P27 Dion Chrys. or. 7,117–118:

οὐκοῦν τόδε μὲν οἶμαι παντί τῳ δῆλον καὶ πολλάκις λεγόμενον ἴσως ὅτι βαφεῖς μὲν καὶ μυρεψοὺς καὶ βυρσοδέψας σὺν κουρικῇ γυναικῶν τε καὶ ἀνδρῶν, οὐ πολύ τι διαφερούσαις τὰ νῦν, καὶ ποικιλτικῇ πάσῃ σχεδὸν οὐκ ἐσθῆτος μόνον, ἀλλὰ καὶ τριχῶν καὶ χρωτός, ἐγχούσῃ καὶ ψιμυθίῳ καὶ πᾶσι φαρμάκοις μηχανωμένῃ ὥρας ψευδεῖς καὶ νόθα εἴδωλα, ἔτι δὲ ἐν οἰκιῶν ὀροφαῖς καὶ τοίχοις καὶ ἐδάφει τὰ μὲν χρώμασι, τὰ δὲ λίθοις, τὰ δὲ χρυσῷ, τὰ δ᾽ ἐλέφαντι ποικιλλόντων,τὰ δὲ αὐτῶν τοίχων γλυφαῖς, τὸ μὲν ἄριστον μή παραδέχεσθαι καθόλου τὰς πόλεις, τὸ δὲ ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι λόγῳ διορίσαι μηδένα ἂν τοιοῦτον γίγνεσθαι τῶν ἡμετέρων

πενήτων, οἷς πρὸς τοὺς πλουσίους ἡμεῖς ἀγωνιζόμεθα ὥσπερ χορῷ τὰ νῦν, οὐχ ὑπὲρ εὐδαιμονίας προκειμένου τοῦ ἀγῶνος: οὐ γὰρ πενίᾳ τοῦτό γε πρόκειται τὸ ἄθλον οὐδὲ αὖ πλούτῳ, μόνης δὲ ἀρετῆς ἐστιν ἐξαίρετον. ἄλλως δὲ ὑπὲρ ἀγωγῆς τινος καὶ μετριότητος βίου.

Bu şeyin herkes için açık olduğunu ve belki de sık sık söylenen bir şey olduğunu düşünüyorum; boyalar, kokular, kadın ve erkeklerin saç şekilleri – bugünkünden çok da farklı değil –, sadece kıyafetlerde değil, saç ve bedende de kına ve beyaz kurşunla yapılan süslemeler; ve her tür ilaçlarla sağlanan yalancı gençlik ve sahte görüntüler; evlerin çatılarında, duvarlarında ve zemininde boyamalarla, taşlarla, altınla ve fildişiyle yapılan süslemeler, oymalı duvarlar; en iyi şey, kentlerin bunların peşine düşmemesidir. Şu anki konuşmamızda bizim için en iyi olan şey ise, yoksul insanlarımızın bu gibi hiçbir şeyinin olmadığını ifade etmektir. Biz şimdi bir koroyla birlikteymiş gibi, zenginlere karşı mücadele ediyoruz; mücadelemiz mutluluk için değil, – ki mutluluk, yoksulun ya da zenginin önüne serilen bir ödül değil, yalnızca erdemin karşılığıdır – bir yaşam şekli ve ölçülülük uğrunadır.

A1, P28 Dion Chrys. or. 13,1:

ὅτε φεύγειν συνέβη με φιλίας ἕνεκεν λεγομένης ἀνδρὸς οὐ πονηροῦ, τῶν δὲ τότε εὐδαιμόνων τε καὶ ἀρχόντων ἐγγύτατα ὄντος, διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἀποθανόντος, δί᾽ ἃ πολλοῖς καὶ σχεδὸν πᾶσιν ἐδόκει μακάριος, διὰ τὴν ἐκείνων οἰκειότητα καὶ ξυγγένειαν, ταύτης ἐνεχθείσης ἐπ᾽ ἐμὲ τῆς αἰτίας, ὡς δὴ τἀνδρὶ φίλον ὄντα καὶ σύμβουλον: ἔθος γάρ τι τοῦτό ἐστι τῶν τυράννων, ὥσπερ ἐν Σκύθαις τοῖς βασιλεῦσι συνθάπτειν οἰνοχόους καὶ μαγείρους καὶ παλλακάς, οὕτως τοῖς ὑπ᾽ αὐτῶν ἀποθνήσκουσιν ἑτέρους προστιθέναι πλείους ἀπ᾽ οὐδεμιᾶς αἰτίας.

O zamanki bahtlı adamların ve yöneticilerin en yakınında olan iyi karakterli bir adamla – ki bu adam, birçoklarının hatta hemen hemen herkesin onu mutlu saydığı nedenlerden, yani yöneticilere evlilik ve kan yoluyla olan bağı yüzünden öldü – ettiğim dostluktan ötürü sürgüne gönderildiğimde, benim hakkımda da şöyle bir suçlama getirildi: bu adamın dostu ve danışmanıydım. Zira böyle bir şey tiranların alışkanlığıdır; nasıl ki İskitlerde sakiler, aşçılar ve cariyeler krallarla birlikte gömülürler, aynı şekilde onlar (=tiranlar) tarafından ölüme gönderilenlerle birlikte başka pek çokları da, ortada hiçbir sebep yokken buna dahil edilirler.

A1, P29 Dion Chrys. or. 13,24:

πρὸς τὸν τοιαῦτα εἰπόντα ἔλεγεν ὅτι οὐδὲ ἐκεῖνοι ἦλθον παιδείαν οὐδεμίαν παιδευθέντες οὐδὲ ἐπιστάμενοι βουλεύεσθαι περὶ τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ τοξεύειν τε καὶ ἱππεύειν καὶ θηρᾶν μεμελετηκότες, καὶ τὸ γυμνοῦσθαι τὸσῶμα αἴσχιστον αὐτοῖς ἐδόκει καὶ τὸ πτύειν ἐν τῷ φανερῷ: ταῦτα δὲ αὐτοὺς οὐδὲν ἔμελλεν ὀνήσειν: ὥστε οὐδ᾽ ἦν στρατηγὸς ἐκείνων οὐδεὶς οὐδὲ βασιλεύς, ἀλλὰ μυριάδες ἀνθρώπων ἀμύθητοι πάντων ἀφρόνων καὶ κακοδαιμόνων. εἷς δέ τις ἐν αὐτοῖς ὑπῆρχεν ὀρθὴν ἔχων τιάραν καὶ ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ καθίζων, ὑφ᾽ οὗ πάντες ὥσπερύπὸ δαίμονος ἠλαύνοντο πρὸς βίαν, οἱ μὲν εἰς τὴν θάλατταν, οἱ δὲ κατὰ τῶν ὀρῶν, καὶ μαστιγούμενοι καὶ δεδιότες καὶ ὠθούμενοι καὶ τρέμοντες ἠναγκάζοντο ἀποθνήσκειν.

Bu gibi şeyler söyleyene karşılık şöyle cevap veriyordu: «Onlar (=Kserksēs ve ordusu) ne bir eğitim alarak gelmişlerdi ne de devlet işleriyle ilgili karar vermeyi biliyorlardı. Ok atmak, ata binmek ve avlanmakla ilgileniyor, bedeni çıplak gezmeyi ve sokağa tükürmeyi ayıp sayıyorlardı. Bu şeyler onların hiçbir işine yaramayacaktı; öyle ki, bir komutanları veya bir kralları yoktu, öte yandan hepsi aptal hepsi kötü talihli sayısız adamları vardı. Bu adamlardan bir tanesi tiara'yı başına dik takma ve altından bir tahtta oturma hakkında sahipti; işte herkes bu kötü ruh tarafından kimi

denize kimi dağlardan aşağıya olmak üzere zorla sürükleniyordu: kâh kırbaçlanarak, kâh korkutularak, kâh itilip kakılarak titreye titreye ölüme zorlanıyorlardı».

A1, P30 Dion Chrys. or. 13,34–35:

τότε γάρ, ἔφην, ἔσται ὑμῶν ἡ πόλις μεγάλη καὶ ἰσχυρὰ καὶ ἄρχουσα κατ᾽ ἀλήθειαν: ὡς τό γε νῦν τὸ μέγεθος αὐτῆς ὕποπτον καὶ οὐ πάνυ ἀσφαλές. ὅσῳ γὰρ ἄν,ἔφην, πλείων ἥ τε ἀνδρεία καὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σωφροσύνη γίγνηται παρ᾽ ὑμῖν, τοσούτῳ ἔλαττον ἔσται τό τε ἀργύριον καὶ τὸ χρυσίον καὶ τὰ ἐλεφάντινα σκεύη καὶ τὰ ἠλέκτρινα καὶ κρύσταλλος καὶ θύον καὶ ἔβενος καὶ ὁ τῶν γυναικῶν κόσμος καὶ τὰ ποικίλματα καὶ αἱ βαφαὶ καὶ ξύμπαντα ἁπλῶς τὰ νῦν ἐν τῇ πόλει τίμια καὶπεριμάχητα, ἐλαττόνων αὐτῶν δεήσεσθε:ὅταν δὲ ἐληλυθότες ἦτε ἐπ᾽ ἄκρον ἀρετῆς, οὐδενός: καὶ οἰκίας μικροτέρας καὶ ἀμείνους οἰκήσετε, καὶ οὐ τοσοῦτον ὄχλον θρέψετε ἀνδραπόδων ἀργῶν καὶ πρὸς οὐδὲν χρησίμων. τὸ δὲ πάντων παραδοξότατον: ὅσῳ γὰρ ἂν εὐσεβέστεροι καὶ ὁσιώτεροι γένησθε, τοσούτῳ ἐλάττων ἔσται παρ᾽ ὑμῖν ὁ λιβανωτὸς καὶ τὰ θυμιάματα καὶ τὰ στεφανώματα, καὶ θύσετε ἐλάττους θυσίας καὶ ἀπ᾽ ἐλάττονος δαπάνης, καὶ τὸ πᾶν πλῆθος τὸ νῦν παρ᾽ ὑμῖν τρεφόμενον πολὺ ἔλαττον ἔσται, καὶ ἡ ξύμπασα πόλις, ὥσπερ ναῦς κουφισθεῖσα, ἀνακύψει τε καὶ πολὺ ἔσται ἐλαφροτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα.

«İşte o zaman», dedim, «sizin kentiniz büyük, güçlü ve gerçek bir imparatorluk kenti olacaktır; çünkü şimdi kentin büyüklüğü ürkütücüdür ve fazla güvenli değildir». «Zira; cesaretiniz, adaletiniz ve ölçülülüğünüz ne kadar fazla olursa, gümüşünüz, altınınız, fildişinden parlak eşyalarınız, kristaliniz, dağ ardıcından ve abanoz ağacından [yapılma eşyanız] o kadar az olacaktır, ayrıca kadınlarınızın ziynetleri, kıyafetleri ve renkli boyaları da öyle. Kısacası, şu anda sizin kentinizde değerli görülen ve uğruna savaşılan tüm şeylere daha az ihtiyaç duyacaksınız. Hele ki erdemin zirvesine ulaşmış olduğunuzda hiçbirine ihtiyacınız kalmayacak; daha küçük, daha iyi evlerde oturacaksınız, hiçbir işe yaramayan tembel köle yığınını yanınızda tutmayacaksınız. Hepsinin içerisinde en önemlisi de şudur: ne kadar dindar ve tanrılara saygılı olursanız, tütsünüz, mis kokulu sunularınız ve çelenkleriniz o kadar az olacaktır; böylece daha az sunular sunacak, daha az harcama yapacaksınız, şu anda sizin tarafınızdan beslenen kalabalık çok daha az olacak; bütün kent hafiflemiş bir gemi misali daha da yükselecek, daha rahat ve daha güvende olacak».

A1, P31 Dion Chrys. or. 13,36–37:

ταὐτὰ δὲ ταῦτα καὶ Σίβυλλαν εὑρήσετε μαντευομένην ὑμῖν καὶ Βάκιν, εἴπερ ἀγαθὼ χρησμολόγω καὶ μάντιε ἐγενέσθην. ὡς δὲ νῦν τὰ παρόντα διάκειται, χρημάτων ἕνεκα πλήθους, ἃ πάντα πανταχόθεν εἰς ἕνα τοῦτον ἤθροισται τὸν τόπον, τρυφῆς ἐπικρατούσης καὶ πλεονεξίας, ὁμοιόν ἐστιν ὥσπερ εἰ τὴν τοῦ Πατρόκλου πυρὰν κοσμήσας ὁ Ἀχιλλεὺς πολλῶν μὲν ξύλων, πολλῶν δὲ σωμάτων καὶ ἐσθῆτος, ἔτι δὲ πιμελῆς τε καὶ ἐλαίου πρὸς τούτοις, παρακαλεῖ τοὺς ἀνέμους σπένδων καὶ θυσίας ὑπισχνούμενος ἐλθόντας ἐμπρῆσαί τε καὶ ἀνάψαι.τὰ γὰρ τοιαῦτα οὐχ ἧττόν γε πέφυκεν ἐξάπτειν τὴν τῶν ἀνθρώπων ὕβριν καὶ ἀκολασίαν. οὐ μέντοι ἔλεγον ὡς χαλεπὸν αὐτοῖς παιδευθῆναι, ἐπεὶ καὶ τἄλλα, ἔφην, οὐδενὸς βελτίους πρότερον ὄντες ὅσα ἐβουλήθητε ῥᾳδίως ἐμάθετε: λέγω δὲ ἱππικὴν καὶ τοξικὴν καὶ ὁπλιτικήν.

Bu aynı sözleri, her ikisi de faydalı sözler söyleyen iyi kâhinler olduklarına göre, Sibylla'nın ve Bakis'in kehanetlerinde de bulacaksınız. Ama şu anda sahip olduğunuz şeyler gibi, hepsi dünyanın dört bir yanından tek bir yere toplanmış zenginliğinizin büyüklüğünden ve lüks düşkünlüğü ile açgözlülüğünüzden dolayı, durum şuna benzer: Akhilleus, Patroklos'un cenazesini birçok odun, insan bedeni ve kıyafetle, bunlara ilaveten yağlar ve merhemlerle doldurmuştu; sonrasında

ise, gelsin, cenazeyi ateşe verip yaksın diye sunularla ve adaklar adayarak rüzgarları çağırdı. İşte bu gibi şeylerin, insanların kibir ve hırslarını alevlendirmesi mümkündür. Ben, kuşkusuz, onlara eğitilmelerinin zor olmadığını söyledim; «çünkü» dedim, «eskiden hiç kimseden daha iyi olmamanıza rağmen, istediğiniz başka pek çok şeyi kolayca öğrendiniz: mesela, biniciliği, okçuluğu ve ağır silahlarla savaşma sanatını».

A1, P32 Dion Chrys. or. 21,6–7:

—Δ. …ἐν δὲ τοῖς ἀνθρώποις καὶ ἡ ἐξουσία παράνομόν τί ἐστι. Νέρωνα γοῦν πάντες ἐπιστάμεθα ἐφ᾽ ἡμῶν ὅτι οὐ μόνον ἐξέτεμε τὸν ἐρώμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ μετωνόμασε γυναικεῖον, τῆς αὐτοῦ ἐρωμένης καὶ γυναικός, ἧς ἐκεῖνος ἐπιθυμήσας ἔγημεν, ἀναφανδὸν εἴρξας τὴν πρόσθεν, ἐφ᾽ ᾗ τὴν βασιλείαν εἰλήφει. — Καὶ τί ἦν τὸ ὄνομα τῇ γυναικί, ὃ τῷ εὐνούχῳ ἔθετο;
— Δ. Τί δὲ σοὶ τοῦτο; πάντως γὰρ οὐ Ῥοδογούνη ἐλέγετο. ἀλλ᾽ ἐκεῖνός γε καὶ τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας διεκέκριτο, καὶ παιδίσκαι ἠκολούθουν, ὁπότε βαδίζοι, καὶ ἀμπείχετο ἐσθῆτα γυναικείαν καὶ τά γε ἄλλα οὕτως ἠναγκάζετο ποιεῖν: τέλος δὲ προυτέθησαν μεγάλαι καὶ τιμαὶ καὶ χρήματα ἄπειρα τὸ πλῆθος, ὅστις αὐτὸν γυναῖκα ποιήσειεν.

— Diōn: …insanlar arasında sınırsız güç de, yasaya aykırı bir şeydir. Hepimiz, tanık olduğumuz zamanda, Nero'nun aşığını sadece hadım etmekle kalmadığını; ayrıca, ismini de âşık olduğu karısınınkiyle değiştirdiğini biliyoruz; ki bu kadının arzusuyla yanarak, imparator olduğunda evlendiği önceki karısını (=Octavia'yı) hapsedip bununla evlenmişti.
— Kadının, hadım edilen çocuğa verilen adı neydi?
— Diōn: Sana ne bundan? Kadının adı Rhodogune değildi herhalde. Ama bu genç, saçlarını ayırıyor, ne zaman yürüyüşe çıksa genç kadınlar ona eşlik ediyordu. Kadın kıyafetleri giyiyor, öteki şeylerini de bu kadınların yaptığı gibi yapmaya zorlanıyordu. Hatta en sonunda, onu karısı yapacak olan kişiden büyük onurlar ve paralar istendi.

A1, P33 Dion Chrys. or. 21,8–9:

—Δ. …ὅπου γε καὶ ὁπόταν βασιλέα ἀποδεῖξαι δέῃ, τὸν πλουσιώτατον αἱροῦνται καὶ παὰ οὗ ἂν ἐλπίσωσιν ὡς πλεῖστον ἀργύριον λήψεσθαι, τὰ δὲ ἄλλα οὐδὲν φροντίζουσιν ὁποῖος ἂν ᾖ, κἂν μέλλῃ πάντας διατεμεῖν παραλαβὼν τὴν ἀρχήν, τούς τε ἄλλους ἅπαντας καὶ αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς εἰληφότας τὰ χρήματα, καὶ ἔτι πάντων αὐτοὺς καὶ τῶν ὑπαρχόντων ἀφαιρήσεσθαι. τούτῳ δὴ μάλιστα περιῆν ὁ Νέρων, καὶ οὐδεὶς ἀντέλεγεν αὐτῷ περὶ οὐδενὸς ὅτι εἴποι οὐδ᾽ ἀδύνατον ἔφη εἶναι ὃ κελεύσειεν, ὥστε οὐδ᾽ εἰ πέτεσθαι κελεύοι τινά, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ὑπέσχετο αὐτῷ, καὶ συχνὸν χρόνον ἐτρέφετο ἔνδον παὰ αὐτῷ ἐν τοῖς βασιλείοις, ὡς πτησόμενος. μόνος γὰρ δὴ οὐδένα τρόπον ἐφείδετο χρημάτων, οὔτε διδοὺς οὔτε λαμβάνων. διὰ μόνην μέντοι ταύτην τὴν ὕβριν καὶ ἀπέθανε τὴν εἰς τὸν εὐνοῦχον. ὀργισθεὶς γὰρ ἐξήνεγκεν αὐτοῦ τὰ βουλεύματα τοῖς περὶ αὐτόν: καὶ οὕτως ἀπέστησαν ἀπ᾽ αὐτοῦ καὶ ἠνάγκασαν ὅτῳ ποτὲ τρόπῳ ἀπολέσθαι αὐτόν: οὐδέπω γὰρ καὶ νῦν τοῦτό γε δῆλόν ἐστιν.

— Diōn: Nerede ve ne zaman bir imparator seçmek gerekse, en fazla para koparabilecekleri en zengin olanını seçerler. Nasıl biridir, umursamazlar; yönetimi ele geçirince para koparanları da diğerlerini de hadım edecek olsa bile, hatta onları tüm kutsal şeylerden yoksun bırakacak olsa bile [önemsemezler]. Bu, en çok da Nero için geçerli oldu; hiç kimse, onun söylediği hiçbir şeye karşı çıkmadı ya da emrettiği şeyin olanaksız olduğunu söylemedi. Öyle ki, birine uçmayı emrettiğinde, o kişi bunu yapacağına söz verdi ve uçacağını sanarak uzun süre onun yanında, imparatorluk sarayında kaldı. Bir tek Nero, alırken de verirken de parayı hiçbir şekilde esirgemezdi. Kuşkusuz,

bu aşırılığı yüzünden ve hadım edilen çocuğa yaptıklarından dolayı öldü. Zira, bu çocuk öfkelenince, Nero'nun yanındakilerle ilgili planlarını ifşa etti; böylece bu kişiler Nero'dan ayrıldı ve onu bir şekilde ölüme zorladılar. Bu olayın gerçekliği bugün bile açık değildir.

A1, P34 Dion Chrys. or. 31,30–31:

…εἰ γὰρ ἀναγκαῖον ἅμα καὶ συμφέρον φήσουσιν εἶναι τὸ ἑτέρους τιμᾶν, πῶς οὐχ ὑπεναντίον ἐστὶ τούτῳ τοὺς πρότερον οὕτω τετιμημένους ὑβρίζειν; ὃ γὰρ τῶν πρότερόν τις οὐκ ἂν εἵλετο λαβεῖν, εἰδὼς τοῦτο ἐσόμενον, πῶς εἰκός ἐστι τῶν νῦν τινα ἡδέως λαμβάνειν ὁρῶντα τὸ γιγνόμενον; ὥστ᾽ εἰ μὴ καὶ δι᾽ ἐκείνους τοὺς θᾶττον εὐεργέτας, ἀλλὰ τούτους γε, οὓς νῦν τιμῶμεν, εἰκὸς ἦν φυλάξασθαι τὸ πρᾶγμα.πάντες μὲν γὰρ ὑπόπτως ἔχουσι πρὸς τὰ ὑπὸ τούτων διδόμενα οὓς ἴσασι τῶν πρότερόν τινα ἐπαινεθέντων καὶ δοξάντων φίλων οὕτως ἀμελοῦντας, μάλιστα δὲ οἱ τῶν αὐτῶν τυγχάνοντες, ὧν τοὺς εἰληφότας ὁρῶσιν ἀπεστερημένους…

…Eğer daha sonra yaşamış insanları onurlandırmanın gerekli ve faydalı bir şey olduğunu söyleyecek olurlarsa, o halde, geçmişte bu şekilde onurlandırılmış olan insanları küçük düşürmek bunun tam tersi olmaz mı? Geçmişteki insanlardan biri, böyle olacağını bilse, bu onurlandırmayı kabul eder miydi? Öte yandan şu anda yaşayan insanlardan birinin bu olan şeyi gördüğü halde, [böyle bir şeyi] seve seve kabul etmesi nasıl mümkün olabilir? O halde mantıklı olan, daha önceden iyiliği dokunmuş o kişiler için olmasa bile, şimdi onurlandırdığımız insanlar için bu eylemden kaçınılmasıdır. Zira, daha önceden onurlandırılmış ve dost kabul edilmiş kişilerin bu şekilde küçük düşürüldüğünü gören herkes, bunlar tarafından kendilerine bahşedilen şeylere şüpheyle yaklaşır, özellikle de, eskiden onurlandırılmış kişilerin yoksun bırakıldıkları şeylerle onurlandırıldıklarını bilen kişiler…

A1, P35 Dion Chrys. or. 31,41–42:

…καὶ γὰρ εἰ μὲν οὐ σφόδρα ἐπιεικεῖς εἰσιν, οὓς ὁπωσδήποτε ἵστατε νῦν, ὃ μηδαμῇ φρονοῦντες εἴποιτ᾽ ἄν, ὁρᾶτε τὸ γιγνόμενον: διὰ γὰρ τοὺς φαύλους ἀδικεῖτε τοὺς χρηστούς. ὅτι γὰρ ὑμῶν οἱ πρόγονοι μὴ ἐθαύμαζον εἰκῇ μηδὲ ἀνάξιόν τινα ἐγὼ διαβεβαιωσαίμην ἄν. εἰ δὲ ἀγαθοὺς τιμᾶτε, τούς γε τοιούτους εἰκὸς ἄχθεσθαι τῷ πράγματι. τίς γὰρ ἂν μέτριος ἄνθρωπος βούλοιτο ἕτερον κακῶς πάσχειν καὶ τῶν δικαίως δεδομένων ἀποστερεῖσθαι δι᾽ αὐτόν; ἢ πῶς οὐκ ἂν ὀργίζοιτο ἐπὶ τούτῳ γιγνομένῳ μᾶλλον ἢπερ εἰδείη χάριν;…

…Bir şekilde şu anda heykellerini diktiğiniz kişiler, kesinlikle daha üstün kişiler değillerse –ki, aklınız varsa böyle bir şey söyleyemezsiniz – yaptığınıza bir bakın: mükemmel olan kişilere daha basit kişiler için haksızlık etmiş oluyorsunuz. Şunu söyleyebilirim ki, atalarınız rastgele ya da hak etmeyen kişilere hayranlık bahşetmezdi. Öte yandan, eğer iyileri onurlandırıyorsanız, bu kişilerin böyle bir eyleme gücenmesi mantıklıdır. Zira, hangi aklı başında adam kendisi yüzünden başkasının vaktiyle haklı olarak kazandığı şeylerden yoksun bırakılmasını ve kötü duruma düşmesini isteyebilir? Bu olana minnet duymak yerine öfke duymaz mı?...

A1, P36 Dion Chrys. or. 31,43:

…καίτοι τοὺς μὲν πρότερον κειμένους πάντας ἢ τούς γε πλείστους δι᾽ εὐεργεσίαν φήσετε τεθῆναι, τῶν δὲ νῦν τιμωμένων πολλοὺς δι᾽ ἰσχὺν θεραπεύεσθαι. τὸ μὲν δὴ ποτέρους αὐτῶν δικαιότερόν ἐστι ποιεῖσθαι περὶ πλείονος ἐάσω: τὸ δέ, εἰ μὴ πᾶσι τὰ δοθέντα δικαίως ὑπάρξει, ποτέρους μᾶλλον εἰκὸς ἐπ᾽ ἀδήλῳ λαμβάνειν οὐδ᾽ αὐτοὺς τούτουσλανθάνει. πάντες γὰρ

οἴδασιν ὅσῳ βεβαιότερόν ἐστιν εὐεργεσία δυνάμεως. ἰσχὺν μὲν γὰρ οὐκ ἔστιν ἥντινα οὐκ ἀναιρεῖ χρόνος, εὐεργεσίαν δὲ οὐδεμίαν.

…Önceki heykellerin hepsinin ya da büyük bir kısmının yapılan iyilikten ötürü dikildiğini kabul edeceksiniz; oysa, şimdi onurlandırılanların çoğu gücünden ötürü hürmet görmektedir. Büyük ölçüde hangisini uygulamanın daha doğru olduğu üzerinde durmayacağım. Ancak, herkese bahşedilen onurların haklı yere bahşedilmediğini farz ederek, hangisinin [bu onurlandırmaları] belirsiz bir temele dayanarak almasının daha olası olduğu üzerinde duracağım; bu kimsenin gözünden kaçmaz. Zira, iyiliğin güçten daha kalıcı olduğunu herkes bilir. Zamanın yok etmediği bir güç yoktur; ama [zaman] hiçbir iyiliği silemez.

A1, P37 Dion Chrys. or. 31,75:

ὅσῳ τοίνυν τοὺς πρότερον ἀεὶ τῶν ἐπιγιγνομένων πάντες ἡγοῦνται φύσει κρείττους, καὶ πάλαι τὸ τυχεῖν τινας τούτου σπανιώτερον ὑπῆρχε, τοσούτῳ περὶ ἀμείνους ἄνδρας καὶ μειζόνων ἀγαθῶν αἰτίους ὁμολογοῦσιν ἁμαρτάνειν. ὅτι δ᾽ ἀληθῆ ταῦτα ἀμφότερα δῆλον. τούς τε γὰρ σφόδρα ἀρχαίους ἡμιθέους ὄντας ἐπιστάμεθα καὶ τοὺς μετ᾽ αὐτοὺς οὐ πολὺ ἐκείνων χείρονας: ἔπειτα τοὺς ἐφεξῆς ἐλάττονας ἀεὶ κατὰ τὸν χρόνον, καὶ τέλος τοὺς νῦν ὁποίους ἡμᾶς αὐτοὺς οἴδαμεν. καὶ πρότερον μὲν οὐδὲ τοῖς ἀποθνήσκουσι πᾶσιν ὑπὲρ τῆς πόλεως ἦν ἑστάναι χαλκοῖς, ἀλλ᾽ εἰ μή τις ὑπερφυᾶ καὶ θαυμαστὰ πράξειε…

Herkes eskilerin, kendilerinden sonra gelenlerden doğaları bakımından daha güçlü olduklarına ve eskiden birilerinin bu onuru elde etmesinin daha zor olduğuna inanıyorsa, daha iyi olanlara ve daha büyük iyiliklerin sorumlusu olanlara karşı günah işledikleri konusunda da hemfikirdir. Bu iki ifadenin de doğru olduğu aşikârdır. Eski insanların kesinlikle yarı tanrı olduklarını ve onlardan sonra gelenlerin de çok daha kötü olmadığını biliyoruz. Ayrıca sonradan gelenlerin zamanla istikrarlı bir şekilde daha kötüye gittiğinin ve en sonunda şimdiki insanların bizden iyi olmadığının da farkındayız. Eskiden, vatanı uğruna canını feda etmiş olanlar için bronzdan heykeller vardı; ama bu, birisi olağandışı ve mükemmel bir şey yaparsa mümkün olurdu...

A1, P38 Dion Chrys. or. 31,80:

…τοὺς δὲ δὴ σεμνοὺς οὕτως καὶ τῶν μεγίστων ἠξιωμένους, ὧν ἔνιοι καὶ τὰς τελετὰς ἐσχήκασιν ἡρώων, τοὺς τοσαῦτα ἔτη κειμένους, ὥστε καὶ τὴν μνήμην ἐπιλελοιπέναι, πῶς ἔνι τῆς αὐτῆς τυγχάνειν προσηγορίας ἧς οἱ τεθνηκότες ἐφ᾽ ἡμῶν ἢ μικρὸν ἔμπροσθεν, ἄλλως δὲ μηδενὸς ἄξιοι φανέντες;

…Böylesi saygı görenler ve en büyük onurlara layık olanlar – ki bunlardan bazıları kahramanların törenlerine katılmıştır, bunlar öleli uzun zaman olmuştur ama anıları yitip gitmemiştir – nasıl olur da şimdiki zamanda ya da yakın geçmişte ölmüş olanlarla, hiçbir onura layık olmadıkları ortada olmasına rağmen, aynı şekilde adlandırılabilir?

A1, P39 Dion Chrys. or. 31,93:

…οἷον οὖν ἐστιν Ἡρακλέους ἢ Τληπολέμου φέρ᾽ εἰπεῖν ἢ τῶν Ἡλίου παίδων τινὸς ἀνδριάντα διδόναι τῷ δεῖνι, χρηστῷ μὲν ἀνδρὶ καὶ τιμῆς ἀξίῳ: πάντες γὰρ ἔστωσαν, οὕς ἡ πόλις θεραπεύει, τοιοῦτοι, καὶ δεῖ γε εὔχεσθαι πάντας εἶναι χρηστούς, μάλιστα δὲ τοὺς ἡγουμένους: ἀλλ᾽ οὐκ ἐκείνοις ὅμοιοι…

…Örneğin, Hēraklēs'in, Tlepolemos'un ya da Helios'un oğullarından birinin heykelini, iyi ve onurlandırılmayı hak eden birilerine vermeniz mümkündür. Bunların hepsi, kentin taptığı heykellerdir. Herkesin özellikle de yöneticilerimizin iyi insanlar olması için dua etmeliyiz; ancak, bu kişiler eskilerle bir olamaz…

A1, P40 Dion Chrys. or. 31,107–108:

…καὶ μὴν τῶν γε αὐτοκρατόρων καὶ νῦν ποιεῖσθε εἰκόνας, καὶ τῶν ἄλλων δὲ τῶν ἐπ᾽ ἀξιώματος. οὐδὲ γὰρ ὑμᾶς λέληθεν ὡς οὐδέν ἐστι τὸ τοῦτον ἵστασθαι τὸν τρόπον. ἵν᾽ οὖν τίνας τιμήσητε, λοιπὸν οὕτως αἰσχρὸν καὶ ἀνάξιον ὑμῶν αὐτῶν ἔργον διαπράττεσθε; εἰ μὲν γὰρ ἅπασιν ὁμοίως προσεφέρεσθε δίχα τῶν αὐτοκρατόρων, οὐκ ἂν οὕτως ἠλέγχεσθε. νῦν δ᾽ εἰσὶν οὓς αὐτοὺς ἵστατε: ὥστε τοῖς ἄλλοις εἶναι φανερὸν ἐκ τούτων ὅτι οὐ τιμᾶτε αὐτούς. εἰ δὲ τῶν πολλῶν καὶ τῶν μηδένα ὠφελησάντων εἰσὶν οὗτοι, τίνος χάριν ἀσχημονεῖτε; ἢ τί βουλόμενοι τούτους θεραπεύετε, καὶ ταῦτα ἐνὸν ὑμῖν ἄλλως ἐπιμελεῖσθαι; καὶ γὰρ ξένια πλείω καὶ τὸ τῆς ὑποδοχῆς ἐλευθέριον τοῖς πολλοῖς ἱκανόν, κἂν βελτίων ᾖ τις, ἔτι καὶ ψήφισμα ἤρκεσεν ἁπλοῦν, ᾧ εἰς τὸ πρυτανεῖον ἢ εἰς προεδρίαν ἐκλήθη…

…Ayrıca, bugün de imparatorların ve yüksek statüde olan başka kişilerin heykellerini yapıyorsunuz. Zira, bu şekilde heykel dikmenizin hiçbir anlamı olmadığının farkındasınızdır. Gelecekte birilerini onurlandırmak için, kendi insanlarınızın hak etmediği ve utanç duyacağı bir işi yapıyorsunuz, öyle mi? Eğer imparatorlar dışında, herkese aynı şekilde davransaydınız, şimdi bu şekilde sorgulanıyor olmazdınız. Ancak, şimdi heykellerini diktiğiniz kişiler var; anlatılanlardan da anlaşılacağı üzere, onları onurlandırmadığınız açıktır. Bunlar sıradan insanlar olduklarına göre ve hiçbir iyiliği dokunmamış kişiler olduklarına göre, hangi sebeple uygunsuz şekilde davranıyorsunuz? Ya da ilginizi başka bir şekilde göstermeniz mümkünken, niçin bunlara yaranmak istiyorsunuz? Zira sıradan insanlar için çeşitli dostluk armağanları ve gösterişli eğlenceler yeterlidir; ki, daha yüksek sınıftan biri olsa bile, basit bir karar yeterlidir: ya yemeğe davet edilir ya da onur koltuğuna…

A1, P41 Dion Chrys. or. 31,110:

…τὸν Ὀλυμπίασι στέφανον ἴστε δήπουθεν ἐλάϊνον ὄντα, καὶ τοῦτον πολλοὶ προτετιμήκασι τοῦ ζῆν, οὐχὶ τῆς ἐκεῖ φυομένης ἐλαίας ἐχούσης τι θαυμαστόν, ἀλλ᾽ ὅτι μὴ ῥᾳδίως μηδ᾽ ἐπὶ μικρῷ δίδοται. τοιγαροῦν ἔγγιστα ἐφ᾽ ἡμῶν, ὡς ἐπίστασθε, τῶν αὐτοκρατόρων τις οὕτω σφόδρα ἡττήθη τοῦ πράγματος καὶ ἐπεθύμησε τῆς ἐκεῖ νίκης ὥστε καὶ ἀγωνίσασθαι παρ᾽ Ἠλείοις, καὶ τοῦτον ὅρον ἡγήσασθαι τῆς εὐδαιμονίας. εἰ δέ γε πάντας ἐστεφάνουν τοὺς ἐπὶ τὴν θέαν ἀφικνουμένους τῶν ἡγουμένων, τίνα ἂν ζῆλον ἢ ποίαν ἔτι δόξαν ἔσχεν ὁ στέφανος;

…Olympia tacının zeytin ağacı yaprağından olduğunu bilirsiniz. Pek çok insan, orada yetişen zeytin şahane bir şeye sahip diye değil, rastgele ya da önemsiz durumlarda verilmediği için, bunu kazanmayı yaşamaktan daha ön planda tutmuştur. Bu sebeple, benim zamanımda, yakın geçmişte, bildiğiniz üzere, imparatorlardan biri (=Nero), bu eyleme fazlasıyla kendini kaptırdı; oradaki zaferi arzuladı ve gerçekten de Eleia Şenlikleri'nde yarıştı; bunu bir tür mutluluk olarak düşündü. Eğer hükümdarlar arasından gösteriye her geleni taçlandırsalardı, çelengin kıskanılacak bir yanı kalır mıydı ya da ne tür bir şan taşırdı?

A1, P42 Dion Chrys. or. 31,124:

…εἰ γὰρ τὸ τῶν νῦν τινα παραστῆσαι τῶν ἀρχαίων τινὶ δοκεῖ δεινόν, πόσῳ δεινότερον τὸ οὕτως ἀφελέσθαι τινὰ ἐκείνων τῆς τιμῆς, ὥστε ἑτέρῳ δοῦναι; καὶ εἰ τὸ ὄνομα ἐπιγράψαι τινὸς ἄλλῳ τῳ πολὺ ἐλάττονι τηλικαύτην κατάγνωσιν φέρει, τὸ ἐξαλεῖψαι καὶ ἀνελεῖν τὸ τοῦ κρείττονος, ἐὰν οὕτω τύχῃ, ποῖόν τι φαίνεσθαι νομίζετε;…

…Şimdikilerden birinin heykelini eskilerden birininkinin yanına dikmek çirkin bir şey olarak görüldüğüne göre, ötekine vermek için eski insanlardan birini onurundan yoksun bırakmak ne kadar daha korkunç olur, değil mi? Ve birinin ismini kendisinden daha aşağı olan başka birinin üstüne yazmak ne kadar büyük bir utanç getirirse, daha iyi olanın ismini silmek ve yok etmek, eğer bu şekilde olursa, nasıl bir şey olarak görünür sanıyorsunuz?...

A1, P43 Dion Chrys. or. 31,150:

εἶτα Ῥωμαῖοι μὲν καὶ Νέρων οὕτω τὰ παρ᾽ ὑμῖν ἐτήρησαν καὶ σεμνὰ ἔκριναν: ὑμεῖς δὲ οὐ φυλάξετε; καὶ Νέρωνμὲν ὁ τῶν βασιλέων σφοδρότατος καὶ πλεῖστον αὐτῷ διδοὺς καὶ πρὸς ἅπασαν ἐξουσίαν πάντ᾽ ἐλάττω νενομικὼς οὐδενὸς ἀφείλετο τὴν εἰκόνα τῶν παρὰ μόνοις Ῥοδίοις τιμηθέντων: αὐτοὶ δ᾽ ὑμεῖς ἀφαιρεῖσθε;…

Romalılar ve Nero, sizin olan şeyleri korudu ve kutsal olarak gördü; peki siz, korumayacak mısınız? İmparatorların en ölçüsüzü Nero bile, pek çok şeyi kendisine almasına ve her şeyin kendi gücüne kıyasla daha aşağı olduğunu düşünmesine rağmen, bir tek Rhodos halkının onurlandırdığı kişilerin heykellerinden hiçbirini almadı. Siz kendiniz mi alacaksınız?...

A1, P44 Dion Chrys. or. 32,50:

…καὶ τούτους μὲν ἐάσωμεν, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ θέᾳ τὰ γιγνόμενα οὐκ αἰσχρὰ καὶ μεστὰ πάσης ὕβρεως, τὸ ἀνατετάσθαι καὶ ἀποβλέπειν, μόνον οὐκ ἐπὶ τοῖς χείλεσι τὰς ψυχὰς ἔχοντας, καθάπερ οἶμαι διὰ τῶν ὤτων τὴν εὐδαιμονίαν δεχομένους, σωτῆρα καὶ θεὸν καλοῦντας ἄνθρωπον ἄθλιον; πόσον τινὰ γέλωτα τοὺς θεοὺς ὑμῶν καταγελᾶν οἴεσθε, ὅταν πάλιν ἐκείνους προσκυνοῦντες ταὐτὰ προσφέρησθε καὶ διὰ τῶν αὐτῶν ἀναγκάζησθε τιμᾶν τὸ δαιμόνιον; ἀλλ᾽ ἔστιν εὐγνώμων ὁ θεός, ὡςθεός, οἶμαι, καὶ φέρει πρᾴως τὴν τῶν πολλῶν ἄνοιαν.

…Şimdi bunları es geçelim, ama gösterinin kendisinde utanç verici ve her türlü aşırılıkla dolu şeyleri, yani ruhlarını dudaklarında taşıyanların – bunların mutluluğu kulakları ile elde ettiklerini düşünüyorum – zavallı bir insanı kurtarıcı ve tanrı diye adlandırarak seyretme eylemini bile abartmalarını es geçmeyelim, değil mi? Siz onlara taparken aynı şeyleri sunduğunuzda ve aynı şeyler yoluyla tanrısal olanı onurlandırmak zorunda kaldığınızda, tanrıların sizi ne denli gülerek alaya aldıklarını düşünüyor musunuz? Ama, tanrı anlayışlıdır; sanıyorum ki, tanrı olduğu için, insanların akılsızlıklarına karşı ılımlı yaklaşır.

A1, P45 Dion Chrys. or. 32,60:

ἆρά γε μή Λακεδαιμονίους μιμεῖσθε; φασὶ γοῦν αὐτοὺς τὸ ἀρχαῖον πρὸς αὐλὸν πολεμεῖν: ὑμεῖς δὲ πρὸς κιθάραν αὐτὸ δρᾶτε. ἢ βούλεσθε, ἐπειδὴ τοῖς βασιλεῦσι τοὺς δήμους κἀγὼ παρέβαλον, Νέρωνι φαίνεσθαι τὴν αὐτὴν ἔχοντες νόσον; ἀλλ᾽ οὐδ᾽ ἐκεῖνον ὤνησεν ἡ λίαν ἐμπειρία περὶ τοῦτο καὶσπουδή. καὶ πόσῳ κρεῖττον μιμεῖσθαι τὸν νῦν ἄρχοντα παιδείᾳ καὶ λόγῳ προσέχοντα; οὐκ ἀποθήσεσθε τὴν αἰσχρὰν ταύτην καὶ ἄμετρον φιλοτιμίαν;…

Acaba Lakedaimonlar'ı mı taklit ediyorsunuz? Onların eskiden flüt için savaş yaptıklarını söylerler; siz de kithara için aynı şeyi yapıyorsunuz. Ya da siz, – ben sıradan insanları krallarla karşılaştırdığıma göre – Nero'yla aynı hastalığa yakalanmış gibi mi görünmek istiyorsunuz? Bu uğraşın ve deneyimin Nero'ya hiçbir faydası olmadı. Bu nedenle eğitim ve mantığa yönelen şimdiki imparatora öykünmek daha iyi olmaz mı? Bu utanç verici ve ölçüsüz şan sevdasından vazgeçmeyecek misiniz?...

A1, P46 Dion Chrys. or. 32,95:

…πρὸς τοῦ Διὸς οὐχ ὁρᾶτε ὅσην ὁ αὐτοκράτωρ ὑμῶν πεποίηται τῆς πόλεως ἐπιμέλειαν; οὐκοῦν χρὴ καὶ ὑμᾶς ἀντιφιλοτιμεῖσθαι καὶ τὴν πατρίδα κρείττω ποιεῖν, μὰ Δί᾽ οὐ κρήναις οὐδὲ προπυλαίοις: εἰς ταῦτα μὲν γὰρ οὐ δύνασθε ὑμεῖς ἀναλίσκειν οὐδ᾽ ἂν ὑπερβάλοισθέ ποτε οἶμαι τῆν ἐκείνου μεγαλοψυχίαν: ἀλλ᾽ εὐταξίᾳ, κόσμῳ, τῷ δεικνύειν ὑμᾶς αὐτοὺς σώφρονας καὶ βεβαίους. οὕτως γὰρ ἂν οὔτ᾽ ἐπὶ τοῖς γεγονόσι μετανοήσειε καὶ πλείονα ὑμᾶς ἀγαθὰ ἐργάσεται. καὶ ἴσως ἂν αὐτῷ καὶ τῆς ἐνθάδε ἀφίξεως παράσχοιτε πόθον.

…Zeus aşkına, imparatorunuzun kente ne kadar büyük bir ilgi gösterdiğini görmüyor musunuz? Onun vatanınızı çeşmeler ve anıtlarla daha iyi hale getirmesinin karşılığında sizin de saygı göstermeniz gerekmez mi? Zira, bunları yapmak için paranız yok; ayrıca öyle sanıyorum ki, imparatorun yüce gönüllüğünü geçemezsiniz. Ancak güzel davranışlarınızla, edebinizle, kendi içinizde ölçülü ve tutarlı olduğunuzu göstererek [karşılığını verebilirsiniz]. Böylece imparator hem olanlar yüzünden pişmanlık duymayacak, hem de size daha fazla iyilikte bulunacaktır. Ve belki de buraya daha uzun ziyaretler yapmasını sağlayacaksınız.

A1, P47 Dion Chrys. or. 34,9:

καὶ μὴν τά γε ἐφεξῆς οὐχ ὡς οἴεταί τις ὤνησε τὴν πόλιν τὸ γενέσθαι τινὰς τῶν ἡγεμόνων βιαίους καὶ τούτοις ἐπεξελθεῖν ὑμᾶς. πρὸς μέν γε τὸ φανῆναί τινας ὄντας καὶ μὴ μόνον ἑαυτοῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις βοηθῆσαι, καὶ νὴ Δία ὥστε τοὺς αὖθις ὀκνηρότερον ἐξαμαρτάνειν, συνήνεγκε τὸ δίκην ἐκείνους ὑποσχεῖν: ἄλλως δὲ τὴν πόλιν ἐπίφθονον ἐποίησε καὶ δυσχερεστέρους ὑμᾶς δοκεῖν φύσει καὶ ῥᾳδίως αἰτιᾶσθαι. τὸ γὰρ πολλάκις ἐγκαλεῖν ἤδη ποτὲ ἔδοξε τοῦ συκοφαντεῖν σημεῖον, ἄλλως τε ὁπόταν περὶ ἡγεμόνων ὁ λόγος ᾖ πρὸς ἡγεμόνας. οὐ γὰρ τῷ πλέον τι πάσχειν, ἀλλὰ τῷ μὴ ἐθέλειν ἄρχεσθαι τὴν ἀπέχθειαν ὑπονοοῦσι.

Sonraki olaylar açısından, sizin bazı yöneticilerin zalim olduklarını ispatlamanız ve bunları şikâyet etmeniz, sanıldığının aksine, kentinizin (=Tarsos'un) hiçbir işine yaramadı. Birilerinin öyle olduğunu göstermek ve yalnızca kendinize değil, başkalarına da yardımcı olabilmek için, ve Zeus aşkına, sonradan gelen yöneticilerin daha sıkıntı verici bir hataya düşmemesi için onların cezalarını çekmeleri size mantıklı göründü. Ancak bu, kentinizi nefret edilesi bir duruma soktu; ayrıca, doğanız gereği memnuniyetsiz olduğunuz ve birilerini kolayca suçlayabildiğiniz söylendi. Sık sık şikâyetçi olmanız, ithamların yanlış olduğunun bir kanıtı olarak görünür, hele ki, yöneticiler hakkındaki bir suçlama yöneticilerin önüne gidiyorsa. Zira, insanlar çok kötü muamele gördüğünüz için değil, yönetilmek istemediğiniz için bir düşmanlık doğduğundan şüphelenirler.

A1, P48 Dion Chrys. or. 34,38–39:

…φημὶ δὴ τοίνυν τοὺς ἐν τοιαύτῃ καταστάσει τυγχάνοντας, ὁποία δὴ τὰνῦν ἐστι παρὰ πᾶσιν, οὕτω προσήκειν φρονεῖν, ὡς μήτε πάντα ἀνεξομένους καὶ παρέξοντας αὑτοὺς ἁπλῶς χρῆσθαι

τοῖς ἐπὶ τῆς ἐξουσίας, ὅπως ἂν αὐτοὶ θέλωσι, κἂν εἰς ὁτιοῦν προΐωσιν ὕβρεως καὶ πλεονεξίας, μήτε ὡς ὅλως μηδὲν οἴσοντας διακεῖσθαι, μηδὲ προσδοκᾶν ὅτι Μίνως τις ὑμῶν ἀφίξεται νῦν ἢ Περσεὺς ἐπιμελησόμενος. τὸ μὲν γὰρ ἐφ᾽ ἅπαν ἀποστῆναι τοῦ βοηθεῖν αὐτοῖς ἀνδραπόδων ἐστί, καὶ δυσχερές, εἰ μηδεὶς ὄκνος μηδὲ ὑποψία καταλειφθήσεται τοῖς ἀγνωμονοῦσιν. τὸ δὲ πλῆθος ἀπεχθάνεσθαι καὶ πάντα ἐξετάζειν οὐχ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστιν. ἐὰν γὰρ ἀλόγως ἐνίοτε ἐγκαλεῖν δόξητε καί τις ὑμῶν περιγένηται: διὰ πολλὰς δ᾽ ἂν αἰτίας τοῦτο συμβαίη: δέδοικα μὴ τελέως ἀποβάλητε τὴν παρρησίαν…

...Bu gibi durumda olanların – ki, bu durum bugün heryerde aynı – her şeyi, gücü elinde tutanların önlerine sermeyecek ve bunlar küstahlık ve açgözlülükte ne denli ileri gitmiş olurlarsa olsun, kendilerine canlarının istediği gibi özensizce davranmalarına izin vermeyecek şekilde akıllı olmaları gerektiğini söylüyorum. Ne her şeye tamamen katlanmayı düşünün, ne de Minos ya da Perseus gibi birinin bugün sizinle ilgilenmek için geleceğini umun. Zira, kendilerine gelecek yardımdan tamamen uzak durmak kölelerin işidir ve adaletsizce davrananlara karşı da hiçbir şüphe ve güvensizliğin kalmaması da hoş bir durum değildir. Ancak, halkın nefret uyandırması ve her şeye baş kaldırması sizin lehinize olmaz. Adınız, yok yere şikâyet edene çıkarsa ve birileri sizden daha üstün konuma gelirse – zira, pek çok sebepten dolayı bu olabilir – korkarım, konuşma özgürlüğünüzü de kaybedeceksiniz…

A1, P49 Dion Chrys. or. 34,40–41:

ἐκεῖνο μέντοι καθόλου λέγω, τὴν τοιαύτην ἀνάτασιν μηδαμῶς συμφέρειν, καθ᾽ ἣν οὐδὲν ποιῆσαι διεγνωκότες εἰς ὑποψίαν ἔρχεσθε τοῖς ἡγεμόσιν: ἀλλ᾽ ὃν μὲν ἂν κρίνητε ἐξαιρήσεσθαι καὶ δοκῇ τοιαῦτα ἀδικεῖν, ὥστε παραπέμψαι μὴ συμφέρειν, τοῦτον ὡς ἐξελέγξοντες παρασκευάζεσθε, καὶ τὴν γνώμην εὐθὺς ἔχετε ὡς πρὸς ἐχθρὸν καὶ ἐπιβουλεύοντα ὑμῖν. περὶ οὗ δ᾽ ἂν ἄλλως προνοῆτε μηδὲν ἢ μὴ μεγάλα ἁμαρτάνειν ἢ δι᾽ ἣν δήποτε αἰτίαν μὴ νομίζητε ἐπιτήδειον εἶναι, τοῦτον μηδὲ ἐρεθίζετε μηδὲ εἰς ὀργὴν κατὰ τῆς πόλεως ἄγετε: ὥσπερ οἶμαι τὰ βάρη ταῦτ᾽, ἂν μὲν σφόδρα πιέζῃ καὶ ἀνέχεσθαι μὴ δυνώμεθα, ζητοῦμεν ὡς τάχιστα ἀπορρῖψαι, μετρίως δὲ ἐνοχλούμενοι καὶ ὁρῶντες ἀνάγκην οὖσαν φέρειν ἢ τοῦτο ἢ μεῖζον ἕτερον, σκοποῦμεν ὡς κουφότατα ἐπέσται. ταῦτά ἐστι σωφρονούσης πόλεως. οὕτως καὶ ἀγαπήσουσιν ὑμᾶς οἱ πλείους καὶ φοβήσεταί τις ἀδικεῖν, καὶ οὐ μὴ πλῆθος ἄδικον μηδὲ ἀλόγιστον ὄχλον ὑμᾶς νομίσωσιν, ὁρμῇ τινι καὶ φορᾷ χρώμενον.

Bunu genel bir kural olarak söylüyorum: Böylesi bir başkaldırma hiçbir şekilde işinize yaramaz; göze batacak hiçbir şey yapmadığınız halde, yöneticilerinizi şüpheye düşüreceksiniz. Öte yandan, kurtulmak istediğiniz herhangi bir kişiyi, görmezden gelmenin mümkün olmadığı şekilde hatalar yaptığı ortadaysa, dava etmeye hazırlanın ve ona karşı derhal düşmanınıza ve size komplo kuran birine sergilediğiniz tutumu takının. Ancak, hakkında başka şekilde düşündüğünüz kişinin, hiçbir hata yapmadığına ya da ufak bir hata yaptığına inanıyorsanız, yahut başka bir sebepten dolayı böyle düşünüyorsanız, onu kızdırmayın ve öfkesini kente doğrultmayın. Örneğin, omuzlarımızdaki yükler şiddetliyse ve taşıyamıyorsak, çabucak kurtulmaya bakarız; ancak, sıkıntımız katlanılabilecek ölçüdeyse ve buna veya daha büyük başka bir şeye katlanmanın zorunlu olduğunu biliyorsak, en hafif şekilde nasıl yüklenebileceğimize bakarız. Bu, ihtiyatlı bir kentin izleyeceği yoldur. Böylece hem daha çok insan sizi sever, hem de biri size haksızlık etmekten korkar; kimse sizin kötülük peşinde bir halk olduğunuzu ve düşünmeden aceleyle harekete geçen akılsız bir yığın olduğunuzu düşünmez.

A1, P50 Dion Chrys. or. 38,36:

τὰ δὲ τῶν ἡγεμόνων νῦν μὲν ὅπως ἔχει, τί δεῖ πρὸς ἐπισταμένους λέγειν; ἢ γὰρ οὐκ ἐπαισθάνεσθε τῆς τυραννίδος, ἣν ἡ στάσις ἡ ὑμετέρα δίδωσι τοῖς ἄρχουσιν ὑμῶν; εὐθέως γὰρ ὁ βουλόμενος ἀδικῆσαι τὸ ἔθνος εἰδὼς ἥκει τί δεῖ ποιήσαντα αὐτὸν μὴ δοῦναι δίκην. ἢ γὰρ τῇ Νικαέων ἑταιρείᾳ προστίθεται καὶ τὸ μέρος τὸ ἐκείνων ἔχει βοηθοῦν ἢ τοὺς Νικομηδεῖς ἐλόμενος ὑφ᾽ ὑμῶν σῴζεται. καὶ φιλεῖ μὲν οὐδετέρους, δοκεῖ δὲ τοὺς ἑτέρους φιλεῖν: ἀδικεῖ δὲ πάντας…

Yöneticilerinizin şu anki durumunun ne olduğunu, [bu konuda] bilgili olan sizlere anlatmaya ne gerek var? Sizin aranızdaki anlaşmazlığın, yöneticilerinize tiranlık fırsatı verdiğini bilmiyor musunuz? Halkınıza kötülük etmek isteyen, ceza görmemek için ne yapması gerektiğini bilerek gelir. Ya Nikaialılar'ın tarafında olur ve onların desteğini kazanır, ya da Nikomedeialılar'ı tercih ederek, tarafınızdan kurtarılır. Aslında iki kenti de sevmez; ama, ikisinden birini seviyormuş gibi görünür ve hepsine kötü davranır…

A1, P51 Dion Chrys. or. 40,12:

ὅμως δ ἐπὶ τούτοις σχετλιάζοντες καὶ τοιαῦτα λέγοντες καὶ διδόναι μηδένα ἐῶντες καὶ τοῖς ἔργοις ἐμποδὼν γιγνόμενοι, οὕτως ἐμὲ διέθηκαν, ὥστε ὀλίγου φυγὴν ἐμαυτοῦ καταψηφίσασθαι. καὶ γὰρ ἦν γελοῖον μετὰ φυγὴν οὕτως μακρὰν καὶ πράγματα τοσαῦτα καὶ τύραννον ἐχθρὸν δεῦρο ἀφικόμενον, ὥστε ἀναπαύσασθαι καὶ τὸ λοιπὸν ἐπιλαθέσθαι τῶν πρότερον χαλεπῶν, οἷον ἐκ δεινοῦ καὶ ἀγρίου πελάγους καὶ χειμῶνος ἀδοκήτως σωθέντα μόλις δὶ εὔνοιαν θεοῦ τινος, ἔπειτα ἐνταῦθα ὥσπερ ἐν λιμένι ναυαγεῖν.

Bu şeylere öfkelenip de bunları söyleyenler, hiçbir şeyin olmasına izin vermeyerek ve işlerime taş koyarak beni öyle bir duruma soktular ki, neredeyse kendi kendimi sürgün cezasına çarptıracaktım. Bu, benim için gülünç bir durumdu; zira böylesine uzun bir sürgünden, bunca dertten ve düşman ruhlu bir tirandan sonra artık dinlenmek ve geçmişte kalan sıkıntılarımı unutmak için buraya gelmiştim. Korkunç ve acımasız denizden ve fırtınadan bir tanrının iyi niyeti sayesinde hiç beklenmedik bir anda güç bela kurtulan biri gibiydim; sonrasında ise burada, limanda sanki enkaz altında kalmıştım.

A1, P52 Dion Chrys. or. 40,13–14:

θαυμάζω δὲ μάλιστα ἐνίων ἀνθρώπων τὴν κακοήθειαν, μᾶλλον δὲ τὴν ἄνοιαν, ὑπομιμνησκόμενος οἷα ἐλογοποίουν τὸ μὲν πρῶτον περὶ τῆς πρεσβείας, ἣν ἐπέμψατε εὐχαριστοῦντες. οὐ γὰρ ἡδέως αὐτὸν ἀποδέξασθαι τοὺς πρέσβεις, ἀλλὰ δυσχεραίναι μᾶλλον, ὡς δέον αὐτὸν ἐπὶ τῆς πύλης ἀπηντηκέναι καὶ περιβαλεῖν τοὺς ἥκοντας ἢ τοὺς μηδέπω παρόντας ὀνομάζειν ἢ πυνθάνεσθαι περὶ τοῦδε καὶ τοῦδε, τί πράττουσιν ἢ διὰτί πάντες οὐκ ἦλθον. οἱ δὲ ἐλογοποίουν ὅτι τοῖς Σμυρναίοις παμπόλλας δωρεὰς δοίη καὶ χρήματα ἀμύθητα πέμψειε μετὰ τῶν Νεμέσεων, καὶ νὴ Δί᾽ ὡς ἄλλου τινὸς διαλεχθέντος μυρίους μὲν αὐτῷ συνεχώρησε βουλευτάς, χρυσίου δ᾽ ἐκέλευσε ποταμὸν εἰς τὴν πόλιν τραπῆναι καὶ μυριάδες ἄπειροί τινες ἐδόθησαν: ὦνοὐδὲν ἦν ἀληθές, ὡς ἐβουλόμην ἂν ἔγωγε.

Özellikle, en başta tebrik için göndermiş olduğunuz elçi heyetiyle ilgili ne tür hikâyeler uydurdukları aklıma gelince bazı insanların kötü niyetine, hatta daha ziyade akılsızlıklarına şaşıyorum. Zira onun (=Traianus'un), elçi heyetini hoş karşılamadığını, aksine bundan rahatsız olduğunu, gelenleri gerektiği gibi kapıda karşılayıp kucaklamadığını, henüz varmamış olanların isimlerini

öğrenmediğini ya da bu veya şu kişiyle ilgili olarak ne yaptıklarını, niçin hepsinin gelmediğini sormadığını [iddia ettiler]. Başkaları ise; imparatorun Smyrnalılar'a çeşit çeşit armağanlar verdiğini, Nemesis heykelleriyle birlikte sözü edilmemiş başka şeyler de gönderdiğini hatta Zeus aşkına, birinin yaptığı konuşma üzerine 10.000 meclis üyesi bahşettiğini, altın ırmağın bu kişinin kentine çevrilmesini emrettiğini ve binlerce sayısız şey bahşettiğini uydurdular. Bunların hiçbiri doğru değil, keşke olsaydı!

A1, P53 Dion Chrys. or. 40,15:

τὸ γὰρ ἄλλους καλῶς πράττειν καὶ μεγάλων τυγχάνειν οὐκ ἂν οὐδέποτε λυπήσειε τὸν νοῦν ἔχοντα ἄλλως τε καὶ πρῶτον τυχόντα καὶ τὴν ἀφορμὴν ἴσως παρεσχηκότα. ὅμοιον γάρ, ὥσπερ εἴ τις αὐτῷ μόνον λάμπειν ἠξίου τὸν ἥλιον ἢ τὸν Δία ὕειν ἢ τοὺς ἀνέμους πνεῖν ἢ μηδένα ἄλλον ἀπὸ τῶν κρηνῶν δύνασθαι πιεῖν. ἀλλ᾽ ὁμοῦ φιλανθρωπότατος ὢν ὁ αὐτοκράτωρ καὶ συνετώτατος ἁπάντων ἐμοί τε παρέσχεν ὧν ἐγὼ ἐδεόμην καὶ ἄλλοις ὧν ἐκεῖνοι ἐδέοντο.

Başkalarının iyi durumda olması ve güzel şeyler elde etmesi aklı başında birini rahatsız etmez; hele ki, böyle bir şeyi ilk elde etmiş hatta belki de başlatmış olan bir adamı hiç rahatsız etmez. Bu, birinin güneşin sadece kendisini aydınlatmasını, Zeus'un ona yağmur göndermesini, rüzgarların onun için esmesini istemesine ya da başka hiç kimsenin pınarlardan su içmesini istememesine benzer. Aksine, tüm insanlığın içinde en insancıl ve bilge olan imparatorumuz, sadece benim istediklerimi değil, ötekilerinin isteklerini de yerine getirdi.

A1, P54 Dion Chrys. or. 43,11:

…Ἀδικεῖ Δίων, τοὺς μὲν θεοὺς μὴ τιμῶν μήτ᾽ ἐν θυσίαις μήτ᾽ ἐν ὕμνοις, καταλύων τὰς πατρίους ἑορτάς, ἀναπείσας δὲ ἡγεμόνα πονηρὸν ὥστε τὸν μὲν δῆμον βασανίσαι καὶ ἐξελάσαι ὅσους ἂν δύνηται πλείστους, ἐνίους δὲ καὶ ἀποκτεῖναι, παρασχὼν ἀνάγκην αὐτοῖς ἑκουσίως ἀποθανεῖν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι πρεσβύτας ὄντας φυγεῖν μηδὲ ὑπομένειν καταλιπεῖν τὴν πατρίδα: συμπράττων δὲ καὶ νῦν ἅπαντα: τῷ τυραννήσαντι τοῦ ἔθνους…

…Diōn, sadece tanrıları kurbanlarla ve ilahilerle onurlandırmadığı ya da geleneksel şenliklere katılmadığı için değil, ayrıca kötü bir yöneticiyi yanlış yönlendirdiği için de suçludur. Öyle ki, bu yönetici, halka işkence etmiş, pek çok insanı sürgüne göndermiş, sürgüne gidemeyecek ya da vatanını terk etmeye dayanamayacak kadar yaşlı olan bazılarını ise, gönüllü olarak ölmeye zorlamıştır. Diōn, şimdi milletimize tiranlık yapan bu adamla her konuda işbirliği yapmıştır…

A1, P55 Dion Chrys. or. 45,1:

Ἄνδρες πολῖται, βούλομαι ὑμῖν ἀποδοῦναι λόγον τῆς ἐπιδημίας ταύτης, ἐπειδὴ καὶ βραχὺν οἴομαι τὸν λοιπὸν ἔσεσθαί μοι χρόνον. τὴν μὲν γὰρ φυγὴν ὅπως διήνεγκα, μὴ φίλων ἐρημίας ἡττηθείς, μὴ χρημάτων ἀπορίας, μὴ σώματος ἀσθενείας, πρὸς δὲ τούτοις ἅπασιν ἐχθρὸν ἀνεχόμενος οὐ τὸν δεῖνα οὐδὲ τὸν δεῖνα τῶν ἴσων τινὰ καὶ τῶν ὁμοίων ἐνίοτε φθεγγομένων, ἀλλὰ τὸν ἰσχυρότατον καὶ βαρύτατον καὶ δεσπότην ὀνομαζόμενον καὶ θεὸν παρὰ πᾶσιν Ἕλλησι καὶ βαρβάροις, τὸ δὲ ἀληθὲς ὄντα δαίμονα πονηρόν, καὶ ταῦτα οὐ θωπεύων αὐτὸν οὐδὲ τὴν ἔχθραν παραιτούμενος, ἀλλὰ ἐρεθίζων ἄντικρυς καὶ τὰ προσόντα κακὰ μὰ Δί᾽ οὐ μέλλων νῦν ἐρεῖν ἢ γράψειν, ἀλλὰ εἰρηκὼς ἤδη καὶ γεγραφώς, καὶ τούτων πανταχῇ τῶν λόγων καὶ τῶν γραμμάτων ὄντων, οὐχ ὑπὸ μανίας καὶ ἀπονοίας ταῦτα πράττειν ἐπαιρόμενος, ἀλλὰ κρείττονι

πεποιθὼς δυνάμει καὶ βοηθείᾳ τῇ παρὰ τῶν θεῶν, ἧς καταφρονοῦσινοί πολλοὶ καὶ ἀνωφελῆ νομίζουσιν.

Ey yurttaşlarım, kalan zamanımın kısa olacağını düşündüğümden, size buraya gelişimin sebebini açıklamak istiyorum: Dostlarımın yokluğuna, parasızlığa ve bedenimin zayıflığına yenilmeden sürgünle nasıl başa çıktım; bunların yanı sıra, düşmanıma nasıl tahammül ettim; zira o, dengim olan insanlar arasından ya da akranlarım olduğu söylenenler arasından falanca filanca kişi değil, aksine son derece güçlü ve son derece katı bir adamdı; o, tüm Hellenler'in ve barbarların «efendi» ve «tanrı» dedikleri adamdı; ama işin aslında kendisi kötü bir yaratıktı. Bu şeyleri ona yaltaklanarak ya da düşmanlığını uyandırarak değil, ona açıkça meydan okuyarak söylüyorum. Zeus şahidimdir ki, bugüne kadar yapmış olduğu kötülükleri söylemekten ya da yazmaktan çekinmiyorum; zira, bunlar zaten her bir yerdeki söylevlerde ve yazılarda varken, ben de bunları dile getirmiş ve kaleme almış bulunmaktayım. Bunu yapmam, çılgınlıktan ve umutsuzluktan değil, daha iyi bir güce ve çoğunluğun küçümseyerek işe yaramaz bulduğu tanrısal yardıma duyduğum özlemdendir.

A1, P56 Dion Chrys. or. 45,2:

τὸ δὲ περὶ τούτων καθ᾽ ἕκαστον λέγειν ἡγοῦμαι εἶναι περιττόν. παρ᾽ ἄλλοις γὰρ μᾶλλον γιγνώσκεται ταῦτα καὶ τυγχάνει δόξης καὶ τιμῆς τῆς προσηκούσης. παρ᾽ ὑμῖν δὲ ἂν διεξίω τὸν τῆς φυγῆς χρόνον, οὐκ ὀδύρεσθαί με φήσει τις, πολὺ δὲ μᾶλλον ἀλαζονεύεσθαι. τελευτήσαντος δὲ ἐκείνου καὶ τῆς μεταβολῆς γενομένης ἀνῆειν μὲν πρὸς τὸν βέλτιστον Νέρβαν. ὑπὸ δὲ νόσου χαλεπῆς κατασχεθεὶς ὅλον ἐκεῖνον ἐζημιώθην τὸν καιρόν, ἀφαιρεθεὶς αὐτοκράτορος φιλανθρώπου κἀμὲ ἀγαπῶντος καὶ πάλαι φίλου. καὶ ὀμνύω τοὺς θεοὺς ὑμῖν ἅπαντας, οὐκ ἐφ᾽ οἷς ἂν εἰς ἐμαυτὸν ἢ τῶν ἐμῶν τινα ἔλαβον, οὐκ ἐπὶ τούτοις ἄχθομαι διαμαρτών, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ οἷς ὑμῖν καὶ δημοσίᾳ τῇ πόλει παρασχεῖν ἐδυνάμην, ταύτην ἐγὼ μεγάλην ἀριθμῶ βλάβην καὶ ζημίαν.

Öte yandan bu konular hakkında detaylı bir şekilde konuşmanın lüzumsuz olduğunu düşünüyorum. Bunlar, diğer adamlar arasında zaten iyi biliniyor ve halen geçerli olan onura ve üne sahiptir. Eğer sizlere de sürgün dönemimi anlatacak olursam, kimse benim yakındığımı söylemeyecek; aksine, fazlasıyla övündüğümü söyleyecektir. O adam (=Domitianus) ölünce ve yönetim değişince, iyilerin iyisi Nerva'nın yanına gidecektim. Ancak, zorlu bir hastalık tarafından ele geçirilince, bu fırsatı tamamen kaybettim; beni seven eski bir dostumdan ve insancıl bir imparatordan oldum. Tüm tanrılar adına size yemin ederim ki, kendim ya da yakınlarımdan biri için elde edebileceklerimi kaçırdığıma üzülmedim; aksine, sizler ve kentimiz için elde edebileceğim şeyleri kaçırdığıma üzüldüm. Bunu, büyük bir zarar ve kayıp olarak görüyorum.

A1, P57 Dion Chrys. or. 45,3:

ὧν γὰρ νῦν ἐτύχομεν, τότε ἐξῆν ταῦτα ἔχειν καὶ τῷ παρόντι καιρῷ πρὸς ἑτέρας κεχρῆσθαι δωρεάς. ἐπεὶ δ᾽ οὖν ὑπῆρξε παρὰ τούτου φιλανθρωπία καὶ σπουδὴ τοσαύτη περὶ ἡμᾶς ὅσην ἐπίστανται μὲν οἱ παρατυχόντες, ἐγὼ δὲ ἂν λέγω νῦν, σφόδρα λυπήσω τινάς: –ἴσως δὲ οὐδὲ φανεῖται πιστὸς ὁ λόγος τὸ τηλικαύτης τιμῆς τυγχάνοντα καὶ συνηθείας καὶ φιλίας ἅπαντα ταῦτα ἐᾶσαι καὶ παριδεῖν, ἐπιθυμήσαντα τῆς ἐνταῦθα ταραχῆς καὶ τῆς ἀσχολίας, ἵνα μηδὲν εἴπω πλέον – ὅμως δ᾽ εἰς οὐδὲν τῶν ἰδίων κατεθέμην τὸν καιρὸν ἐκεῖνον οὐδὲ τὴν τοῦ κρατοῦντος εὔνοιαν οὐδὲ ἀπὸ μέρους, οἷον τὰ τῆς οὐσίας ἐπανορθώσας διεφθαρμένης ἢ προσλαβών τινα ἀρχὴν ἢ δύναμιν, ἀλλ᾽ ἅπαν ὅσον ποτὲ ἦν εἰς ὑμᾶς ἔτρεψα καὶ μόνον εἶδον τὸ τῆς πόλεως.

Şimdi elde ettiklerimizi o zaman da elde edebilir ve şimdiki fırsatı başka ayrıcalıklar için kullanabilirdik, madem ki bu imparatordan (=Traianus) bana karşı, orada olanların da bildiği böylesine büyük bir iyi niyet baş gösterdi; eğer şimdi konuşursam, birilerini fazlasıyla kızdıracağım. Böylesi bir saygınlığa, yakınlığa ve dostluğa eriştiğim halde, tüm bu şeyleri umursamadığımı ve önemsemediğimi söylemem ve buradaki karmaşayı ve hengameyi özlemiş olmam belki de inandırıcı gelmeyecek; bu yüzden daha fazla konuşmayayım – bu fırsatı ve imparatorun iyi niyetini, mahvolmuş durumumu düzeltmek ya da bir görev veya güç elde etmek gibi kendim için en ufak bir şeyde bile kullanmadım. Aksine, olabilecek her şeyi size çevirdim ve sadece kentin yararını gözettim.

A1, P58 Dion Chrys. or. 46,14:

…οὐ γὰρ λανθάνει τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν οὐδὲν τοὺς ἡγεμόνας ˙λέγω δὲ τοὺς μείζους ἡγεμόνας τῶν ἐνθάδε ἀλλ᾽ ὥσπερ τῶν παιδίων τῶν ἀτακτοτέρων οἴκοι πρὸς τοὺς διδασκάλους κατηγοροῦσιν οἱ προσήκοντες, οὑτωσὶ καὶ τὰ τῶν δήμων ἁμαρτήματα πρὸς ἐκείνους ἀπαγγέλλεται…

…Kentlerde olan hiçbir şey proconsul'lerin gözünden kaçmaz – oradaki en büyük yöneticileri kastediyorum –; aksine, yakınların evde yaramazlık yapan çocukları öğretmenlerine şikâyet etmesi gibi, halkların hataları da yöneticilere haber verilir...

A1, P59 Dion Chrys. or. 50,8:

καὶ οὐκ ἔστι δέος μήποτε ἐγὼ δόξω κολακεύειν ὑμᾶς, οὐ κολακεύσας τὸν ἐχθρὸν τύραννον οὐδὲ ῥῆμα ἀγεννὲς οὐδὲ ἀνελεύθερον εἰπών, ὅτε πολλοῖς ἀγαπητὸν ἦν ζῆν ὁτιοῦν πράττουσι καὶ λέγουσιν…

Size yalakalık yapıyor gibi görünürüm diye bir korkum yok; ki ben, o nefret uyandıran tirana bile yalakalık yapmadım. Pek çoklarının bir şey yaparak ya da söyleyerek hayatta kalmaktan memnun kaldığı bir zamanda, ne kötü bir söz söyledim ne de kölelere yakışan bir söz…

A1, P60 Dion Chrys. or. 62,1:

Καὶ μὴν εἴ τις ἑνὸς ἀνδρὸς οὐχ οἷός τε ἄρχειν ἐστί, καὶ τούτου σφόδρα ἐγγὺς ὄντος, ᾧ δὴ ξύνεστιν, οὐδὲ αὖ μίαν ψυχὴν κατευθύνειν τὴν αὑτοῦ, πῶς ἂν δύναιτο βασιλεύειν μυριάδων ἀναριθμήτων πανταχοῦ διεσπαρμένων, ὥσπερ σύ, καὶ πολλῶν γε οἰκούντων ἐπὶ πέρασι γῆς, ὧν οὐδὲ ἑώρακε τοὺς πλείστους οὐδ᾽ ἂν ἴδοι ποτὲ οὐδὲ τῆς φωνῆς ξυνήσει;

Eğer bir insan, tek bir adamı, hatta hep birlikte olduğu en yakınındaki adamı bile yönetemeyecek güçteyse ve kendi ruhuna bile göz kulak olamıyorsa, nasıl sizin yaptığınız gibi, her yana yayılmış binlerce insana ve büyük bir kısmını görmediğiniz, göremeyeceğiniz, hatta dilini bile bilmediğiniz, dünyanın öbür ucundaki pek çok yerleşime hükmedebilir?...

A1, P61 Dion Chrys. or. 62,2–3:

…οἱ μὲν γὰρ πολλοὶ τῶν ἐν ταῖς δυναστείαις, ὅτι μὲν ἔξεστιν αὐτοῖς πάντα λαμβάνειν, πάντων ἐπιθυμοῦσιν. ὅτι δὲ ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐστι τὸ δίκαιον, διὰ τοῦτό εἰσιν ἄδικοι: ὅτι δὲ οὐ φοβοῦνται τοὺς νόμους, οὐδὲ εἶναι νομίζουσιν: ὅτι δὲ οὐκ ἀναγκάζονται πονεῖν, οὐδέποτε παύονται τρυφῶντες: ὅτι δὲ οὐδεὶς ἀμύνεται κακῶς πάσχων, οὐδέποτε παύονται ποιοῦντες: ὅτι δὲ οὐδεμιᾶς σπανίζουσιν ἡδονῆς, οὐδέποτε ἐμπίμπλανται ἡδόμενοι: ὅτι δὲ οὐδεὶς ψέγει ἐκ τοῦ φανεροῦ,

οὐδὲν ἀπολείπουσι τῶν οὐδὲ καλῶς λεγομένων: ὅτι δὲ οὐδεὶς αὐτοὺς βούλεται λυπεῖν, διὰ τοῦτο πᾶσι χαλεπαίνουσιν: ὅτι δὲ ὀργισθεῖσιν ἔξεστι πάντα ποιεῖν, διὰ τοῦτο συνεχῶς ὀργίζονται. ὁ δὲ ἀγαθὸς ἄρχων, ὥσπερ σύ, τἀναντία ἐπιτηδεύει: οὐδενὸς μὲν ἐπιθυμεῖ διὰ τὸ πάντα οἴεσθαι ἔχειν, φείδεται δὲ τῶν ἡδονῶν διὰ τὸ μηδεμιᾶς ἂν ἀπορῆσαι ὀρεχθείς, δικαιότερος δὲ τῶν ἄλλων ἐστίν, ἅτε πᾶσι παρέχων τὴν δικαιοσύνην, ἥδεται δὲ τοῖς πόνοις, ὅτι ἑκὼν πονεῖ, ἀγαπᾷ δὲ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ δέδοικε…

…Gücü elinde tutanların pek çoğu, her şeyi elde etmeleri mümkün olduğu için, her şeyi isterler; adalet onların elinde olduğu için, bu sebeple adil değillerdir; yasalardan korktukları için onların varlığına inanmazlar; çabalamak zorunda kalmadıkları için, lükse düşkünlüklerinden vazgeçmezler; kötü duruma düşen hiçkimse kendisini koruyamadığı için, kötülük yapmaya devam ederler; hiçbir hazdan geri kalmadıkları için, haz almaya doymazlar; kimse onları açıkça eleştirmediği için, haksız eleştirilerden kaçınmazlar; hiç kimse onları üzmek istemediği için, bu sebeple herkese kötü davranırlar. Öfkelendiklerinde her şeyi yapabildikleri için, sürekli öfkelenirler. Senin gibi iyi bir yönetici ise, tam tersini yapar; her şeye sahip olduğunu düşündüğü için hiçbir şey istemez; istediği her şeye erişebildiği için hazlardan kaçınır; her şeyde adaleti gözettiği için, herkesten daha adildir; seve seve katlandığı için, acılardan hoşlanır; korkmadığı için yasaları sever…

A1, P62 Dion Chrys. or. 71,9:

καίτοι τῶν νῦν βασιλέων τις ἐπεθύμει σοφὸς εἶναι τὴν τοιαύτην σοφίαν, ὡς πλεῖστα ἐπιστάμενος: οὐ μέντοι τὰ τοιαῦτα, ἃ μὴ θαυμάζεται παρὰ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ ἐφ᾽ οἷς στεφανωθῆναι ἔστι, κηρύττειν καὶ ᾄδειν πρὸς κιθάραν καὶ τραγῳδεῖν καὶ παλαίειν καὶ παγκρατιάζειν. φασὶ δὲ καὶ γράφειν καὶ πλάττειν ἱκανὸν αὐτὸν εἶναι καὶ αὐλεῖν τῷ τε στόματι καὶ ταῖς μασχάλαις ἀσκὸν ὑποβάλλοντα, ὅπως διαπεφευγὼς ᾖ τὸ αἰσχρὸν τὸ τῆς Ἀθηνᾶς. οὔκουν ὑπῆρχε σοφός;

Ancak, bizim zamanımızdaki krallardan biri (=Nero), pek çok şeyi bildiğini sanarak, bu tarz bir bilgelik açısından bilge olmayı arzuluyordu. İnsanların gözünde hayranlık uyandırmayan bu gibi şeyleri değil; aksine, elçilik etmek, kithara eşliğinde şarkı söylemek, tragedyalarda boy göstermek, güreşmek ve pankras güreşi yapmak gibi taç kazanmanın mümkün olduğu şeylerin bilgisine sahipti. Ayrıca onun resim ve heykel yapabildiğini, ağzıyla ve koltuk altındaki deriyi kıvırarak, Athēna'yı utandırmayacak şekilde flüt çaldığını söylerler. O halde Nero bilge mi oldu?

A2
PLOUTARKHOS

A2, P1 Plut. am. 771C:

…ἀποκτείνει μὲν οὖν αὐτὴν ὁ Καῖσαρ: ἀποκτείνας δὲ δίδωσι δίκην, ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τοῦ γένους παντὸς ἄρδην ἀναιρεθέντος. οὐδὲν γὰρ ἤνεγκεν ἡ τόθ᾽ ἡγεμονία σκυθρωπότερον οὐδὲ μᾶλλον ἑτέραν εἰκὸς ἦν καὶ θεοὺς καὶ δαίμονας ὄψιν ἀποστραφῆναι: καίτοι τὸν οἶκτον ἐξῆρει τῶν θεωμένων τὸ θαρραλέον αὐτῆς καὶ μεγαλήγορον, ᾧ καὶ μάλιστα παρώξυνε τὸν Οὐεσπασιανόν, ὡς ἀπέγνω τῆς σωτηρίας πρὸς αὐτὸν ἀλλαγὴν κελεύουσα: βεβιωκέναι γὰρ ὑπὸ σκότῳ καὶ κατὰ γῆς ἥδιον ἢ βασιλεύειν ἐκείνῳ᾽.

…Caesar onu (= Empona) ölüme gönderdi; ölüme gönderdikten sonra da cezasını buldu: Kısa bir zaman içinde tüm soyu tamamen yok oldu. Çünkü onun yönetimi bundan daha zalimce bir şey görmedi; tanrıların ve daimōnların yüz çevirebileceği başka bir görüntüye gerek yoktu. Kızın cesareti ve gururlu sözleri, izleyenlerin yüreğini sızlattı; bu sebeple Vespasianus'a karşı büyük bir kızgınlık uyandı. Öyle ki, kız kurtuluş umudunu bir kenara bırakmış, imparatora yerin altında ve karanlıkta yaşamanın tahtta oturmaktan daha hoş bir şey olduğunu ifade ederek, hayatını değiştirmesini söylüyordu.

A2, P2 Plut. an seni resp. ger. 784D:

…Καίσαρος δὲ τοῦ καταλύσαντος Ἀντώνιον οὕτι μικρῷ βασιλικώτερα καὶ δημωφελέστερα γενέσθαι πολιτεύματα πρὸς τῇ τελευτῇ πάντες ὁμολογοῦσιν αὐτὸς δὲ τοὺς νέους ἔθεσι καὶ νόμοις αὐστηρῶς σωφρονίζων, ὡς ἐθορύβησαν, 'ἀκούσατ'' εἶπε 'νέοι γέροντος' 'οὐ νέου γέροντες ἤκουον'.

…Antonius'u yenen Caesar'ın durumunda, herkes onun siyasal eylemlerinin ömrünün sonuna doğru daha da krallara layık ve halk için faydalı olduğu konusunda hemfikirdir. Kendisi gençleri gelenekler ve yasalar hakkında sıkı bir şekilde eğitirken, gençler rahatsız olunca, onlara şöyle dedi: «Gençken yaşlıların dinlediği bu yaşlı adama kulak verin, delikanlılar».

A2, P3 Plut. an seni resp. ger. 784F:

…ἡμεῖς δ' οἱ νῦν τρυφῶντες ἐν πολιτείαις, μὴ τυραννίδα μὴ πόλεμόν τινα μὴ πολιορκίαν ἐχούσαις…

…Şimdi kentlerimizde rahat içinde yaşayan bizler; tiranlıktan, savaşlardan ve kuşatmalardan uzağız…

A2, P4 Plut. Ant. 87,4:

ὧν Κλαύδιος μὲν ὕστερον ἦρξε, τῶν δὲ Γερμανικοῦ παίδων Γάϊος μὲν ἄρξας ἐπιφανῶς οὐ πολὺν χρόνον ἀνῃρέθη μετὰ τέκνου καὶ γυναικός, Ἀγριππίνα δὲ υἱὸν ἐξ Ἀηνοβάρβου Λεύκιον Δομίτιον ἔχουσα Κλαυδίῳ Καίσαρι συνῴκησε. καὶ θέμενος τὸν υἱὸν αὐτῆς Κλαύδιος Νέρωνα Γερμανικὸν προσωνόμασεν. οὗτος ἄρξας ἐφ' ἡμῶν ἀπέκτεινε τὴν μητέρα καὶ μικρὸν ἐδέησεν ὑπὸ ἐμπληξίας καὶ παραφροσύνης ἀνατρέψαι τὴν Ῥωμαίων ἡγεμονίαν, πέμπτος ἀπὸ Ἀντωνίου κατ' ἀριθμὸν διαδοχῆς γενόμενος.

Bunların arasından Claudius daha sonra tahta çıktı; Germanicus'un çocukları arasından kötü bir şekilde hüküm süren Gaius ise, kısa bir süre sonra karısı ve kızıyla birlikte öldürüldü. Ahenobarbus'tan Lucius Domitius adında bir oğlu olan Agrippina da Claudius Caesar ile evlendi. Agrippina'nın oğlunu evlat edinen Claudius, çocuğa «Nero Germanicus» ismini verdi. İşte bu adam, benim zamanımda yönetime geldi; annesini öldürttü, aptallıkları ve çılgınlıklarıyla Roma İmparatorluğu'nu neredeyse yok ediyordu. Kendisi, Antonius'un soyundan gelen beşinci kuşaktı.

A2, P5 Plut. comp. Lys. et Sull. 1,3:

…ἀλλὰ σημεῖον οὐ τίθεμαι τοῦ βέλτιστον εἶναι τὸ γενέσθαι πρῶτον οὕτω πονηρὰ πραττούσης τῆς πόλεως, ὁ δὲ ἀπὸ τῆς Σπάρτης εὐνομουμένης τότε μάλιστα καὶ σωφρονούσης ἐπὶ τὰς μεγίστας ἐκπεμπόμενος ἡγεμονίας καὶ πράξεις σχεδὸν ἀρίστων ἄριστος ἐκρίνετο καὶ πρώτων πρῶτος.

…Devlet böyle kötü durumdayken, onun başında olmak, en iyi olmak anlamına gelmez. O zamanlar en iyi şekilde sağduyuyla yönetilmekte olan Sparta'dan en önemli görevlere ve işlere gönderilen [Lysandros], en iyilerin de en iyisi ve birincilerin de birincisi olarak kabul ediliyordu.

A2, P6 Plut. comp. Lys. et Sull. 2,1–2:

…ὃ καὶ φύσει που δίκαιον ἐδόκει, τὸν ἐξ ἀρίστων ἄριστον ἄρχειν ἐν πόλει τῆς Ἑλλάδος ἡγουμένῃ δι᾽ ἀρετήν, οὐ δι᾽ εὐγένειαν. ὥσπερ γὰρ κυνηγὸς οὐ ζητεῖ τὸ ἐκ κυνός, ἀλλὰ κύνα, καὶ ἱππικὸς ἵππον, οὐ τὸ ἐξ ἵππου: τί γὰρ, ἂν ἐξ ἵππου ἡμίονος γένηται; οὕτως ὁ πολιτικὸς ἁμαρτήσεται τοῦ παντός, ἐὰν μὴ ζητῇ τὸν ἄρχοντα τίς ἐστιν, ἀλλὰ ἐκ τίνος, αὐτοί γέ τοι Σπαρτιᾶται βασιλεύοντας ἐνίους ἀφείλοντο τὴν ἀρχήν, ὡς οὐ βασιλικούς, ἀλλὰ φαύλους καὶ τὸ μηδὲν ὄντας, εἰ δὲ κακία καὶ μετά γένους ἄτιμον, οὐδ᾽ ἀρετὴ δι᾽ εὐγένειαν, ἀλλ᾽ ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἔντιμον.

…Hellas'a egemen olan bu kentte, soyluluğundan ötürü değil, erdeminden ötürü en iyilerin içinden en iyisinin yöneticilik yapması, doğa tarafından da en doğru bulunan şeydir. Zira nasıl ki, bir avcı, köpekten doğma bir yavruyu değil de köpeğin kendisini arar ya da bir atlı, attan doğanı değil de atın kendisini arar – çünkü ya attan katır doğarsa? – ; aynı şekilde, devlet adamı da eğer yönetenin nasıl biri olduğuna değil de, kimin oğlu olduğuna bakacak olursa, büyük bir hata yapacaktır. Spartalılar da krallığa yakışmayan, boş ve değersiz olan bazı kralların yönetme gücünü ellerinden almışlardır; çünkü, kötülük soyluda da olsa değersizdir, ama erdem, kişinin soyluluğuna bağlı kalmaksızın kendinden değerlidir.

A2, P7 Plut. de amic. 96C :

Φιλώτου καὶ Παρμενίωνος φίλους καὶ οἰκείους ἃ διέθηκεν Ἀλέξανδρος, ἃ τοὺς Δίωνος Διονύσιος τοὺς Πλαύτου Νέρων καὶ τοὺς Σηιανοῦ Τιβέριος στρεβλοῦντες καὶ ἀποκτιννύοντες...

Aleksandros'un, Philōtas'ın ve Parmeniōn'un dostları ile ailelerine yaptıklarına bir bak. Dionysios'un Diōn'unkilere, Nero'nun Plautus'unkilere ve Tiberius'un Seianus'unkilere yaptıklarına da; işkence yaparak onları öldürdüler...

A2, P8 Plut. de cohib. 461F–462A :

διὸ καὶ τοῦ Νέρωνος ὀκτάγωνόν τινα σκηνὴν ὑπερφυὲς κάλλει καὶ πολυτελείᾳ θέαμα κατασκευάσαντος, ‘ἤλεγξας’ ἔφη ὁ Σενέκας ‘πένητα σεαυτόν: ἐὰν γὰρ ταύτην ἀπολέσῃς, ἑτέραν οὐ κτήσῃ τοιαύτην’. καὶ μέντοι καὶ συνέπεσε τοῦ πλοίου καταδύντος ἀπολέσθαι τὴν σκηνήν: ὁ δὲ Νέρων ἀναμνησθεὶς τοῦ Σενέκα μετριώτερον ἤνεγκεν.

Nero, güzelliğiyle ve pahasıyla sıra dışı bir görünüme sahip sekizgen bir çadır yaptırınca, Seneca şöyle dedi: «yoksul bir adam olduğunu göstermiş oldun; zira eğer çadırı kaybedersen bunun gibi başka birine sahip olamayacaksın». Gerçekten de böyle oldu: Gemi batınca çadır da gitti. Ancak Nero, Seneca'nın dediklerini hatırladı ve kendine hâkim oldu.

A2, P9 Plut. de cur. 522E:

ἐμοῦ ποτ᾽ ἐν Ῥώμῃ διαλεγομένου, Ῥούστικος ἐκεῖνος, ὃν ὕστερον ἀπέκτεινε Δομετιανὸς τῇ δόξῃ φθονήσας, ἠκροᾶτο, καὶ διὰ μέσου στρατιώτης παρελθὼν ἐπιστολὴν αὐτῷ Καίσαρος ἐπέδωκε: γενομένης δὲ σιωπῆς κἀμοῦ διαλιπόντος, ὅπως ἀναγνῷ τὴν ἐπιστολήν, οὐκ ἠθέλησεν οὐδ᾽

ἔλυσε πρότερον ἢ διεξελθεῖν ἐμὲ τὸν λόγον καὶ διαλυθῆναι τὸ ἀκροατήριον ἐφ᾽ ᾧ πάντες ἐθαύμασαν τὸ βάρος τἀνδρός…

Ben bir zamanlar Roma'da bir söylev verirken, daha sonradan Domitianus'un onun şanını kıskanıp öldürttüğü o meşhur Rusticus dinleyicilerim arasındaydı. Bir asker geldi ve ona Caesar'dan bir mektup getirdi. Bir sessizlik oldu, ben de duraksadım. Ancak o mektubu okumak istemedi, benim konuşmam bitmeden ve dinleme işi sonlanmadan dersi bırakmadı. Bu olaydan dolayı herkes onun saygınlığına hayran oldu.

A2, P10 Plut. de fort. Rom. 319E:

ὁ τούτου μὲν υἱός, πρῶτος δ᾽ ἀναγορευθεὶς Σεβαστὸς ἄρξας δὲ τέτταρα καὶ πεντήκοντα ἔτη, οὐκ αὐτὸς ἐκπέμπων τὸν θυγατριδοῦν ἐπὶ στρατείαν εὔξατο τοῖς θεοῖς ἀνδρείαν μὲν αὐτῷ δοῦναι τὴν Σκιπίωνος, εὔνοιαν δὲ τὴν Πομπηίου, Τύχην δὲ τὴν αὑτοῦ; καθάπερ ἔργῳ μεγάλῳ δημιουργὸν ἐπιγράψας ἑαυτῷ τὴν Τύχην, ἥτις αὐτὸν ἐπιθεῖσα Κικέρωνι καὶ Λεπίδῳ καὶ Πάνσᾳ καὶ Ἱρτίῳ καὶ Μάρκῳ Ἀντωνίῳ, ταῖς ἐκείνων ἀριστείαις καὶ χερσὶ καὶ νίκαις καὶ στόλοις καὶ πολέμοις καὶ στρατοπέδοις γενόμενον πρῶτον εἰς ὕψος ἄρασα καὶ καταβαλοῦσα τούτους, δι᾽ ὧν ἀνέβη, μόνον κατέλιπεν.

Bunun (=Caesar'ın) oğlu, yani Augustus adını alan ilk kişi, 54 yıl hüküm sürdü. Kendisi torununu savaşa gönderirken, tanrılardan torunu için Scipio'nun cesaretini, Pompeius'un iyi niyetini ve kendisinin talihini dilemedi mi? Büyük bir esere onu yaratanı yazar gibi, kendisi için 'talihi' yazdı. Bu talih, onu Cicero'nun, Lepidus'un, Pansa'nın, Hirtius'un ve Marcus Antonius'un önüne geçirdi; onların seçkinlikleriyle, yaptıklarıyla, zaferleriyle, donanmalarıyla, savaşlarıyla ve ordularıyla en tepeye çıkardı, birlikte tırmandığı kişileri geçmesini sağladı ve yönetimi tek başına ona bıraktı.

A2, P11 Plut. de frat. amor. 487F–488A:

…ὥσπερ Ἑλλήνων οἱ καθ᾽ ἡμᾶς δυνατώτατοι περὶ σπουδὰς ὀρχηστῶν εἶτα κιθαρῳδῶν διαναστάντες, ἐκ τούτου τὰς ἐν Αἰδηψῷ κολυμβήθρας καὶ παστάδας καὶ ἀνδρῶνας ἀντιπαραβάλλοντες ἀεὶ καὶ τοπομαχοῦντες καὶ ἀποκόπτοντες, ὀχετοὺς καὶ ἀποστρέφοντες, οὕτως ἐξηγριώθησαν καὶ διεφθάρησαν, ὥστε πάντων ἀφαιρεθέντες; ὑπὸ τοῦ τυράννου, καὶ φυγάδες καὶ πένητες…

…Benim zamanımdaki Hellenler'in en güçlüleri, birbirine rakip dansçılar ve kithara çalanlar konusunda fikir ayrılığına düştüler; bundan sonra da Aidēpsos'taki havuzları, sütunları ve şölen salonlarını kıyaslayıp yarıştırdılar; ardından da su kanallarını kesip yönünü değiştirdiler. Bunlar öyle acımasız ve umursamaz hale gelmişlerdi ki, tiran tarafından her şeyden yoksun bırakılmışlardı, hem sürgündüler hem de yoksul…

A2, P12 Plut. de garr. 505C :

καὶ τοιαῦτα πολλὰ φλυαροῦντες ἐπεσπάσαντο κουφοτάτου πράγματος 'λόγων' ὥς φησιν ὁ Πλάτων 'βαρυτάτην ζημίαν' τὴν δὲ Ῥωμαίων πόλιν ἐκώλυσεν ἐλευθέραν γενέσθαι, Νέρωνος ἀπαλλαγεῖσαν, ἑνὸς ἀνδρὸς ἀδολεσχία. μία γὰρ ἦν νύξ, μεθ᾽ ἣν ἔδει τὸν τύραννον ἀπολωλέναι, παρεσκευασμένων ἁπάντων: ὁ δὲ μέλλων αὐτὸν ἀποκτιννύναι, πορευόμενος εἰς θέατρον ἰδών τινα τῶν δεδεμένων ἐπὶ θύραις μέλλοντα προσάγεσθαι τῷ Νέρωνι καὶ τὴν αὑτοῦ τύχην ἀπο-

δυρόμενον, ἐγγὺς προσῆλθεν αὐτῷ καὶ προσψιθυρίσας ‘εὖχου’ φησὶν ‘ὦ ἄνθρωπε, τὴν σήμερον ἡμέραν παρελθεῖν μόνον, αὔριον δέ μοι εὐχαριστήσεις.’

Böyle aptalca pek çok şey söyleyenler, Platōn'un da dediği gibi [Plat. leg. 935a; 717d] «boş konuşma gibi en kolay işin karşılığında en ağır cezayı alırlar». Tek bir adamın boşboğazlığı, Roma Kenti'nin Nero'dan kurtulup özgür kalmasına engel oldu. Bir gece vaktiydi, o gece tiranın ölmesi gerekiyordu, tüm hazırlıklar tamam idi. Ancak onu öldürecek olan adam tiyatroya ilerlerken kapıda, zincire vurulmuş, Nero'nun önüne götürülmek üzere olan ve kaderine ağlayan bir adam gördü. ona yaklaştı ve «dua et» diye fısıldayarak «dostum bugün geçti ama yarın bana teşekkür edeceksin» dedi.

A2, P13 Plut. de garr. 505D :

ἁρπάσας οὖν τὸ αἰνιχθὲν ἐκεῖνος καὶ νοήσας, οἶμαι, ὅτι νήπιος, ὃς τὰ ἕτοιμα λιπὼν ἀνέτοιμα διώκει τὴν βεβαιοτέραν εἵλετο σωτηρίαν πρὸ τῆς δικαιοτέρας. ἐμήνυσε γὰρ τῷ Νέρωνι τὴν φωνὴν τἀνθρώπου: κἀκεῖνος εὐθὺς ἀνήρπαστο, καὶ βάσανοι καὶ πῦρ καὶ μάστιγες ἐπ᾽ αὐτόν, ἀρνούμενον πρὸς τὴν ἀνάγκην ἃ χωρὶς ἀνάγκης ἐμήνυσε…

Zincire vurulmuş olan, kastedileni anlayınca ve elindekileri bırakıp olmayacak şeylerin peşinden giden bu adamın aptal olduğunu düşünerek, daha doğru olandansa daha kesin olan kurtuluşu tercih etti. Adamın dediklerini Nero'ya yetiştirdi. Adam derhal yakalandı ve gerekli olmadığı anda dile getirdiği şeyleri zorda kalınca inkâr etse de işkencelere, ateşe ve kırbaçlara maruz kaldı.

A2, P14 Plut. de Pyth. or. 408B–C:

…τὰ δὲ νῦν πράγματα καθεστῶτα, περὶ ὧν ἐρωτῶσι τὸν θεόν, ἀγαπῶ μὲν ἔγωγε καὶ ἀσπάζομαι πολλὴ γὰρ εἰρήνη καὶ ἡσυχία, πέπαυται δὲ πόλεμος, καὶ πλάναι καὶ στάσεις οὐκ εἰσὶν οὐδὲ τυραννίδες, οὐδ᾽ ἄλλα νοσήματα καὶ κακὰ τῆς Ἑλλάδος ὥσπερ πολυδυνάμων φαρμάκων χρῄζοντα καὶ περιττῶν. ὅπου δὲ ποικίλον οὐδὲν οὐδ᾽ ἀπόρρητον οὐδὲ δεινόν, ἀλλ᾽ ἐπὶ πράγμασι μικροῖς καὶ δημοτικοῖς ἐρωτήσεις οἷον ἐν σχολῇ προτάσεις ‘εἰ γαμητέον’ ‘εἰ πλευστέον’ ‘εἰ δανειστέον’ τὰ δὲ μέγιστα πόλεων μαντεύματα φορᾶς καρπῶν πέρι καὶ βοτῶν ἐπιγονῆς καὶ σωμάτων ὑγιείας…

…Şimdi yerleşmiş olan düzeni seviyorum ve olumlu karşılıyorum; bunlar, insanların tanrıdan diledikleri şeyler. Zira, her yerde barış ve dinginlik var, savaşlar durdu; artık, karışıklıklar, iç çatışmalar ve tiranlıklar yok. Hellas'ta da çok fazla güç gerektiren öteki felaketler ve kötülükler kalmadı. Zor, gizli saklı ve tehlikeli hiçbir şeyin olmadığı bu yerde (=Delphoi'da), sorular küçük ve sıradan işlerle ilgilidir, «eğer evlenmek gerekirse», «denize açılmak gerekirse», «borç almak gerekirse» gibi okuldaki varsayımsal ifadelere benzer. Polis'in işleriyle ilgili en önemli akıl danışmaları ise; mahsul kazancı, sürülerin veriminin artması ve halkın sağlığı gibi konulardır…

A2, P15 Plut. de Pyth. or. 409C:

…φιλῶ δὲ τὸν καθηγεμόνα ταύτης τῆς πολιτείας γενόμενον ἡμῖν καὶ τὰ πλεῖστα τούτων ἐκφροντίζοντα καὶ παρασκευάζοντα ...

…bu yönetimde bize önderlik eden kişiyi seviyorum; bunların hepsini planlayıp gerçekleştiren O'dur…

A2, P16 Plut. de sera 567F–568A :

… ἐν ταύταις φανῆναι τὴν Νέρωνος ψυχὴν, τά τ᾽ ἄλλα κακῶς ἔχουσαν ἤδη καὶ διαπεπαρμένην ἥλοις διαπύροις. προκεχειρισμένων δὲ καὶ ταύτῃ τῶν δημιουργῶν Πινδαρικῆς ἐχίδνης εἶδος, ἐν ᾧ κυηθεῖσαν καὶ διαφαγοῦσαν τὴν μητέρα βιώσεσθαι, φῶς ἔφασκεν ἐξαίφνης διαλάμψαι μέγα, καὶ φωνὴν ἐκ τοῦ φωτὸς γενέσθαι προστάττουσαν εἰς ἄλλο γένος ἡμερώτερον μεταβαλεῖν, ᾠδικόν τι μηχανησαμένους περὶ ἕλη καὶ λίμνας ζῷον: ὧν μὲν γὰρ ἠδίκησε δεδωκέναι δίκας: ὀφείλεσθαι δέ τι καὶ χρηστὸν αὐτῷ παρὰ θεῶν, ὅτι τῶν ὑπηκόων τὸ βέλτιστον καὶ θεοφιλέστατον γένος ἠλευθέρωσε, τὴν Ἑλλάδα…

…Onların arasında Nero'nun ruhu göründü; ruhu, kötü bir haldeydi ve kızgın tırnaklarla delik deşik olmuştu. Orada çalışanlar, onun ruhuna anne rahmindeyken hayatta kalabilmek için annesini yiyen Pindaros Yılanı şeklini verirken, aniden etrafa büyük bir ışık yayıldı ve bu ışıktan güçlü bir ses çıkarak, onlardan Nero'nun ruhunu daha evcil başka bir türe dönüştürmelerini ve bataklıklarda, çayırlarda yaşayan, aynı zamanda şarkı söyleyen bir şekle sokmalarını istedi. Çünkü o, yaptığı haksızlıkların cezasını çekmişti; egemenliği altındaki soyların en iyisi ve tanrıların en kıymetlisi olan Hellas'ı özgürleştirdiği için tanrıların ona bir iyiliği dokunuyordu…

A2, P17 Plut. de superst. 170E–F:

…καὶ γὰρ τοὺς τυράννους ἀσπάζονται περιέπουσι χρυσοῦς ἀνιστᾶσιν, ἀλλὰ μισοῦσι σιγῇ ‘κάρα σείοντες.’ Ἀλέξανδρον Ἑρμόλαος ἐθεράπευε, Παυσανίας ἐδορυφόρει Φίλιππον, Χαιρέας Γάιον, ἀλλ᾽ ἕκαστος τούτων ἔλεγε παρακολουθῶν ἢ σ᾽ ἂν τισαίμην, εἴ μοι δύναμίς γε παρείη…

…Tiranları hoş karşılarlar, onlara ilgi gösterirler ve altından heykellerini dikerler. Ama aslında onlardan nefret ederler ve kafalarını sallarlar. Hermolaos, Aleksandros'a hizmet ediyordu; Pausanias, Philippos'un korumasıydı, Chaerea da Gaius'un. Ama, bunların her biri onların peşinden giderken 'gücüm yetse, öcümü alırım' diyordu…

A2, P18 Plut. de tranq. anim. 469E–F:

δεῖ δὲ καὶ τὰ κοινὰ μὴ παρορᾶν ἀλλ᾽ ἔν τινι λόγῳ τίθεσθαι καὶ χαίρειν, ὅτι ζῶμεν ὑγιαίνομεν τὸν ἥλιον ὁρῶμεν: οὔτε πόλεμος οὔτε στάσις ἐστίν: ἀλλὰ καὶ ἡ γῆ παρέχει γεωργεῖν καὶ θάλασσα πλεῖν ἀδεῶς τοῖς βουλομένοις: καὶ λέγειν ἔξεστι καὶ πράττειν καὶ σιωπᾶν καὶ σχολάζειν. εὐθυμήσομεν δὲ τούτοις μᾶλλον παροῦσιν, ἂν μὴ παρόντων αὐτῶν φαντασίαν λαμβάνωμεν ἀναμιμνήσκοντες αὐτοὺς πολλάκις, ὡς ποθεινόν ἐστιν ὑγεία νοσοῦσι καὶ πολεμουμένοις εἰρήνη, καὶ κτήσασθαι δόξαν ἐν πόλει τηλικαύτῃ καὶ φίλους ἀγνῶτι καὶ ξένῳ…

Sıradan şeyleri bile görmezden gelmemeliyiz; aksine, onlardan faydalanmalı, yaşadığımız, sağlıklı olduğumuz ve güneşi görebildiğimiz için şükretmeliyiz. Ortada ne savaş var, ne kargaşa. Toprak, ekip biçmeye; deniz, isteyen için güvenle açılmaya olanak sağlıyor. İster konuşuruz, ister bir şeyler yaparız; ister susarız, ister aylak gezeriz. Bu şeylerin olmadığını farz edelim ve hastaların sağlığı, savaşanların barışı, yabancı bir kentte tanınmayan birinin şan ve dost edinmeyi aradığını kendimize hatırlatarak, elimizdekilerin kıymetini bilelim…

A2, P19 Plut. de tranq. anim. 470B:

καίτοι καὶ τοῦτο μέγα πρὸς εὐθυμίαν ἐστί, τὸ μάλιστα μὲν αὑτὸν ἐπισκοπεῖν καὶ τὰ καθ᾽ αὑτόν, εἰ δὲ μή, τοὺς ὑποδεεστέρους ἀποθεωρεῖν καὶ μή, καθάπερ οἱ πολλοί, πρὸς τοὺς ὑπερέχοντας ἀντιπαρεξάγουσιν. οἷον εὐθύς, οἱ δεδεμένοι εὐδαιμονίζουσι τοὺς λελυμένους, ἐκεῖνοι δὲ τοὺς

ἐλευθέρους οἱ δ᾽ ἐλεύθεροι. τοὺς πολίτας, οὗτοι δὲ πάλιν αὖ τοὺς πλουσίους, οἱ δὲ πλούσιοι τοὺς σατράπας οἱ δὲ σατράπαι τοὺς βασιλεῖς, οἱ δὲ βασιλεῖς τοὺς θεούς, μονονοὺ βροντᾶν καὶ ἀστράπτειν θέλοντες. εἶθ᾽οὕτως ἀεὶ τῶν ὑπὲρ ἑαυτοὺς ἐνδεεῖς ὄντες οὐδέποτε τοῖς καθ᾽ ἑαυτοὺς χάριν ἔχουσιν.

Şu da büyük bir dinginlik yoludur: Öncelikle kendisini ve kendi işlerini düşünmek; bu olmuyorsa, kendinden aşağı olanları göz önüne getirmek ve çoğunluğun yaptığı gibi kendinden yukarı olanlarla kıyaslamaya girişmemek. Örneğin, zincire vurulmuş olanlar zincire vurulmamış olanları mutlu sayar; bu zincire vurulmamış olanlar da azatlıları; azatlılar yurttaşları; yurttaşlar zenginleri; zenginler satrapları; satraplar kralları; yıldırım göndermek ve şimşek çakmak isteyen krallar da tanrıları mutlu sayarlar. Hep kendinden üstte olanı isteyenler, hiçbir zaman kendilerinden memnun olamazlar.

A2, P20 Plut. Flam. 12,8:

τῇ δ᾽ οὖν Κορινθίων πόλει πρὸς τοὺς Ἕλληνας τὸ αὐτὸ δὶς ἤδη συμβέβηκε: καὶ γὰρ Τίτος ἐν Κορίνθῳ τότε καὶ Νέρων αὖθις καθ᾽ ἡμᾶς ἐν Κορίνθῳ παραπλησίως Ἰσθμίων ἀγομένων τοὺς Ἕλληνας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἀφῆκαν, ὁ μὲν διὰ κήρυκος, ὡς εἴρηται, Νέρων δὲ αὐτὸς ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ βήματος ἐν τῷ πλήθει δημηγορήσας. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον.

Korinthos Kenti'nde Hellenler'in başına aynı şey ikinci kez geldi: Titus [Flamininus] Korinthos'ta o zaman, Nero da benim zamanımda Korinthos'ta Isthmia Oyunları sırasında Hellenler'e özgürlük ve kendi kendini yönetme hakkını tanıdı. Denildiğine göre, Titus elçisi aracılığıyla Nero ise bizzat kendisi agorada kürsü üzerinden kalabalığın arasına bir konuşma yaparak [bunu gerçekleştirdi]; ama bu daha sonra oldu.

A2, P21 Plut. Galb. 1,3:

ὁ δὲ Πλάτων οὐδὲν ἔργον ὁρῶν ἄρχοντος ἀγαθοῦ καὶ στρατηγοῦ στρατιᾶς μὴ σωφρονούσης μηδὲ ὁμοπαθούσης, ἀλλὰ τὴν πειθαρχικὴν ἀρετὴν ὁμοίως τῇ βασιλικῇ νομίζων φύσεως γενναίας καὶ τροφῆς φιλοσόφου δεῖσθαι, μάλιστα τῷ πρᾴῳ καὶ φιλανθρώπῳ τὸ θυμοειδὲς καὶ δραστήριον ἐμμελῶς ἀνακεραννυμένης, ἄλλα τε πάθη πολλὰ καὶ τὰ Ῥωμαίοις συμπεσόντα μετὰ τὴν Νέρωνος τελευτὴν ἔχει μαρτύρια καὶ παραδείγματα τοῦ μηδὲν εἶναι φοβερώτερον ἀπαιδεύτοις χρωμένης καὶ ἀλόγοις ὁρμαῖς ἐν ἡγεμονίᾳ στρατιωτικῆς δυνάμεως.

Platōn, ordu ılımlı ve uzlaşmacı olmadığı sürece, iyi bir yöneticinin ve komutanın yapabileceği hiçbir şey olmadığını bilir; ve hükmetme erdeminde olduğu gibi, kolayca itaat etme erdeminin de, ruhu ve eylemlerimizi ılımlılıkla ve yumuşak başlılıkla uygun bir biçimde harmanlayan felsefe eğitimini ve soylu bir doğayı gerektirdiğini düşünür. Pek çok talihsiz olay, özellikle de Nero'nun ölümünden sonra Romalılar'ın başına gelenler, imparatorlukta hakkında bilgi sahibi olmadığı saçma sapan işlere kalkışan bir askerî güçten daha korkunç hiçbir şeyin olmadığının örneği ve kanıtıdır.

A2, P22 Plut. Galb. 1,4:

Δημάδης μὲν γὰρ Ἀλεξάνδρου τελευτήσαντος εἴκαζε τὴν Μακεδόνων στρατιὰν ἐκτετυφλωμένῳ τῷ Κύκλωπι, πολλὰς κινουμένην ὁρῶν κινήσεις ἀτάκτους καὶ παραφόρους· τὴν δὲ Ῥωμαίων ἡγεμονίαν ὅμοια τοῖς λεγομένοις Τιτανικοῖς πάθεσι καὶ κινήμασι κατελάμβανεν, εἰς πολλὰ διασπωμένην ἅμα καὶ πολλαχόθεν αὖθις ἑαυτῇ συμπίπτουσαν, οὐχ οὕτως ὑπὸ φιλαρχίας τῶν

ἀναγορευομένων αὐτοκρατόρων, ὡς φιλοπλουτίας καὶ ἀκολασίας τοῦ στρατιωτικοῦ δι' ἀλλήλων ὥσπερ ἥλους τοὺς ἡγεμόνας ἐκκρούοντος.

Zira, Makedon ordusunun Aleksandros öldükten sonra gelişigüzel ve tertipsiz hareket ettiğini gören Dēmadēs, onu gözleri kör olan Kyklops'a benzetmişti. Roma İmparatorluğu'nun da başına, Titanlar Söylencesi'ndeki korkunç olaylar ve felaketlere benzer şeyler geldi. Pek çok yere yayılmış olan imparatorluk, her bir yanda kendi kendine çöküş yaşadı; bunun sebebi imparator denilen kişilerin hırsı değil, önderlerin birini götürüp birini getiren askerlerin aç gözlülüğü ve ölçüsüzlüğüydü.

A2, P23 Plut. Galb. 1,5:

καίτοι Διονύσιος Φεραῖον ἄρξαντα Θετταλῶν δέκα μῆνας, εἶτα εὐθὺς ἀναιρεθέντα, τὸν τραγικὸν ἀνεκάλει τύραννον, ἐπισκώπτων τὸ τάχος τῆς μεταβολῆς. ἡ δὲ τῶν Καισάρων ἑστία, τὸ Παλάτιον, ἐν ἐλάσσονι χρόνῳ τέσσαρας αὐτοκράτορας ὑπεδέξατο, τὸν μὲν εἰσαγόντων ὥσπερ διὰ σκηνῆς, τὸν δ' ἐξαγόντων. ἀλλ' ἦν γε παραμυθία τοῖς κακῶς πάσχουσι μία τὸ μὴ δεηθῆναι δίκης ἑτέρας ἐπὶ τοὺς αἰτίους, ἀλλ' ὁρᾶν αὐτοὺς ὑφ' ἑαυτῶν φονευομένους, πρῶτον δὲ καὶ δικαιότατα πάντων τὸν δελεάσαντα καὶ διδάξαντα τοσοῦτον ἐλπίζειν ἐπὶ μεταβολῇ Καίσαρος ὅσον αὐτὸς ὑπέσχετο, κάλλιστον ἔργον διαβαλὼν τῷ μισθῷ, τὴν ἀπὸ Νέρωνος ἀποστασίαν προδοσίαν γενομένην.

Dionysios, Thessalia'yı on ay yöneten ve hemen ardından ortadan kaldırılan Pherailı'yı (=tiran Aleksandros'u), değişim hızını eleştirerek trajik bir tiran olarak adlandırdı. Caesarlar'ın Evi Palatium ise, oldukça kısa bir sürede dört imparator kabul etti; bir sahnedeymiş gibi, birini içeri alırken diğerini dışarı çıkardı. Bunlara maruz kalanların tek bir tesellisi vardı: Bu işlerin sorumluları için başka bir cezaya gerek yoktu, zaten onların birbirlerini öldürdüklerine şahit oluyorlardı. Olayların ilki ve hepsinin içinde en adilce olanı da, askerlerin kanına giren ve Caesar'ın (=Nero'nun) değişmesi üzerine, kendi verdiği sözün yerine gelmesini beklemelerini akıllarına sokan adamın yaptığıydı; ancak, Nero'dan ayrılmayı bir ihanet haline getirerek ve bunun için para teklif ederek son derece güzel bir işe saygısızlık ediyordu.

A2, P24 Plut. Galb. 2,1–2:

Νυμφίδιος γὰρ Σαβῖνος ὢν ἔπαρχος, ὥσπερ εἴρηται, μετὰ Τιγελλίνου τῆς αὐλῆς, ἐπεὶ τὰ Νέρωνος ἀπέγνωστο παντάπασι καὶ δῆλος ἦν ἀποδρασόμενος εἰς Αἴγυπτον, ἔπεισε τὸ στρατιωτικόν, ὡς μηκέτι παρόντος, ἀλλ' ἤδη πεφευγότος, αὐτοκράτορα Γάλβαν ἀναγορεῦσαι, καὶ δωρεὰν ὑπέσχετο κατ' ἄνδρα τοῖς αὐλικοῖς καὶ στρατηγικοῖς προσαγορευομένοις δραχμὰς ἑπτακισχιλίας πεντακοσίας, τοῖς δὲ ἐκτὸς στρατευομένοις πεντήκοντα καὶ διακοσίας ἐπὶ χιλίαις, ὅσον ἀμήχανον ἦν συναγαγεῖν μὴ πλείονα μυριάκις κακὰ παρασχόντα πᾶσιν ἀνθρώποις ὧν Νέρων παρέσχε.

Bu kişi, Nymphidius Sabinus'tur, kendisi dediğim gibi Tigellinus ile birlikte praefectus praetorio idi. Nero'nun durumu tamamen umutsuz görününce ve Mısır'a kaçacağı ortaya çıkınca, askerleri sanki Nero artık orada yokmuş ve kaçmış gibi, Galba'yı imparator seçmeleri konusunda ikna etti. Muhafız Birliği askerlerine 7500 drakhmē, dışarıda görev yapanlara ise 1250 drakhmē bağış sözü verdi; öyle ki, bu miktarı Nero'nun tüm insanlığa yaptığından on binlerce kez daha fazla kötülük yapmadan toplamak imkânsızdı.

A2, P25 Plut. Galb. 2,3:

τοῦτο γὰρ εὐθὺς μὲν ἀπώλεσε Νέρωνα, μετ' ὀλίγον δὲ Γάλβαν· τὸν μὲν γὰρ ὡς ληψόμενοι προήκαντο, τὸν δὲ μὴ λαμβάνοντες ἀπέκτειναν. εἶτα τὸν τοσοῦτον δώσοντα ζητοῦντες ἔφθησαν ἐν ταῖς ἀποστάσεσι καὶ προδοσίαις ἀναλώσαντες αὐτοὺς ἢ τυχόντες ὧν ἤλπισαν…

Bu vaat, Nero'nun ölümüne sebep oldu, kısa bir süre sonra da Galba'nınkine; zira askerler, birine ödül almak için ihanet ettiler, ötekini ise ödüllerini alamadıkları için öldürdüler. Sonra ise, öncelikle kendilerine yüksek ücret verecek kişiyi aramaya koyuldular; ancak, isyan ve ihanet sırasında, umdukları şeye kavuşamadan kendi kendilerini yok ettiler…

A2, P26 Plut. Galb. 4,1–2:

Ἐπεὶ δέ, τῶν ἀλιτηρίων ἐπιτρόπων ὠμῶς καὶ ἀγρίως τὰς ἐπαρχίας ἐκείνῳ διαφορούντων, ἄλλο μὲν εἶχεν οὐδὲν βοηθεῖν, αὐτῷ δὲ τῷ φανερὸς εἶναι συναλγῶν καὶ συναδικούμενος ἁμῶς γέ πως ἀναπνοήν τινα καὶ παραμυθίαν τοῖς καταδικαζομένοις καὶ πωλουμένοις παρέσχε· καὶ ποιημάτων εἰς Νέρωνα γινομένων καὶ πολλαχοῦ περιφερομένων καὶ ᾀδομένων, οὐκ ἐκώλυεν οὐδὲ συνηγανάκτει τοῖς ἐπιτρόποις· ἐφ' οἷς ἔτι μᾶλλον ἠγαπᾶτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. καὶ γὰρ ἦν ἤδη συνήθης, ἔτος ὄγδοον ἐκεῖνο τὴν ἀρχὴν ἔχων ἐν ᾧ Ἰούνιος Οὐίνδιξ ἐπανέστη Νέρωνι, Γαλατίας ὢν στρατηγός…

Nero'nun günahkâr valileri eyaletlere zalimce ve insafsızca davranınca, Galba eyaletlilere tek bir konuda yardımcı olabildi: Onların acılarını ve haksızlığa uğramışlık duygularını paylaştığını gösterdi ve bir şekilde suçlu ilan edilenlere ve köle olarak satılanlara rahatlama ve teselli sağlamış oldu. Nero'yla ilgili şiir dizeleri her bir yanda ağızdan ağza dolaşıp şarkılar söylenince, ne engel oldu ne de valilere kızdı; bu olaylardan sonra bile, hâlâ insanlar tarafından çok seviliyordu. Galba, Gallia komutanı Iunius Vindex, Nero'ya karşı ayaklanma çıkarttığında, orada (=Hispania'da) sekiz yıldır yöneticilik yapmaktaydı ve iyi tanınıyordu…

A2, P27 Plut. Galb. 4,3–4:

ἀλλ᾽ ἐπειδὴ λαμπρῶς τὸν πόλεμον ἐκφήνας ὁ Οὐίνδιξ ἔγραψε τῷ Γάλβᾳ παρακαλῶν ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν καὶ παρασχεῖν ἑαυτὸν ἰσχυρῷ σώματι ζητοῦντι κεφαλήν, ταῖς Γαλατίαις δέκα μυριάδας ἀνδρῶν ὡπλισμένων ἐχούσαις ἄλλας τε πλείονας ὁπλίσαι δυναμέναις, προὔθηκε βουλὴν τοῖς φίλοις. ὧν οἱ μὲν ἠξίουν περιμένειν καραδοκοῦντα τίνα κίνησιν ἡ Ῥώμη καὶ φορὰν ἕξει πρὸς τὸν νεωτερισμόν. Τίτος δὲ Οὐίνιος ὁ τοῦ στρατηγικοῦ τάγματος ἡγεμὼν αὐτοῖς εἶπεν: ‘ὦ Γάλβα, τίνα τρόπον βουλεύεσθε ; τὸ γὰρ ζητεῖν Νέρωνι εἰ πιστοὶ μενοῦμεν, οὐκ ἤδη μενόντων ἐστίν, ὡς οὖν ὑπάρχοντος ἐχθροῦ Νέρωνος οὐ δὴ προετέον τὴν τοῦ Οὐίνδικος φιλίαν, ἣ καὶ κατηγορητέον εὐθὺς αὐτοῦ καὶ πολεμητέον, ὅτι σὲ βούλεται Ῥωμαίους ἔχειν ἄρχοντα μᾶλλον ἢ Νέρωνα τύραννον.’

Vindex açıkça savaş ilan edince, Galba'yı imparatorluk gücünü üstlenmeye ve kendisini kafa arayan güçlü bir bedene, yani, elinin altında silahlı 100.000 askeri olan ve daha başka pek çok adamı da silahlandıracak güçte olan Galyalılar'a teslim etmeye davet eden bir mektup yazdı. Galba bunu dostlarına danıştı. İçlerinden bazıları Roma'nın bu değişime nasıl bir tepki ve tutum göstereceğini görmek için beklemesini uygun buldu; muhafız birliğinin önderi, Titus Vinius ise, onlara şöyle dedi: «Ey Galba, hangi akla hizmet ediyorsunuz siz? Zaten, Nero'ya sadık kalıp kalmayacağımızı sormak demek, hali hazırda ona sadık olmadığımızı gösterir. O halde, Nero'nun düşmanımız olduğunu kabul ederek, Vindex'in dostluğunu reddetmemeli ya da bir tiran olarak Nero'dansa senin Romalılar'ın yöneticisi olmanı istediği için onu suçlamalı ve onunla savaşmalı».

A2, P28 Plut. Galb. 6,2–4:

…Οὐεργίνιος δὲ ταγμάτων ἐπιστατῶν δυνατωτάτων πολλάκις αὐτὸν ἀναγορευόντων αὐτοκράτορα καὶ βιαζομένων οὔτε αὐτὸς ἔφη λήψεσθαι τὴν ἡγεμονίαν οὔτε ἄλλῳ περιόψεσθαι διδομένην, ὃν ἂν μὴ ἡ σύγκλητος ἕληται. ταῦτα τὸν Γάλβαν οὐ μετρίως ἐθορύβει τὸ πρῶτον: ἐπεὶ δὲ τὰ Οὐεργινίου καὶ Οὐίνδικος στρατεύματα τρόπον τινὰ βίᾳ τοὺς ἡγεμόνας, ὥσπερ ἡνιόχους κρατῆσαι χαλινῶν μὴ δυνηθέντας, εἰς μάχην ἐξενεγκόντα μεγάλην συνέρραξαν, καὶ Οὐίνδικος ἑαυτὸν ἀνελόντος ἐπὶ δισμυρίοις Γαλατῶν πεσοῦσι, διῆλθε λόγος ὡς βουλομένων πάντων ἐπὶ νίκῃ τοσαύτῃ τὸν Οὐεργίνιον ἀναδέξασθαι τὴν ἡγεμονίαν ἢ πάλιν μεταβαλουμένων πρὸς Νέρωνα, τότε δὴ παντάπασι περίφοβος γενόμενος ὁ Γάλβας ἔγραψε τῷ Οὐεργινίῳ…

…Son derece güçlü birliklere komuta eden ve onlar tarafından çoğu zaman imparator diye çağrılan Verginius, egemenlik gücünü ne kendisinin kabul edeceğini ne de senatus'un onayından geçmeyen başka birine verilmesine müsaade edeceğini açıkladı. Bu şeyler Galba'yı başta çok rahatsız etti. Verginius ve Vindex'in orduları, tıpkı dizginlerinin kontrolünü sağlayamamış araba sürücüleri gibi, bir şekilde önderlerini büyük bir çarpışmanın olduğu bir savaşa girmeye zorladı. Vindex 20.000 Galyalının ölümü üzerine kendi canına kıydı. Böyle büyük bir zaferin üzerine, tüm askerlerin Verginius'un imparatorluk gücünü kabul etmesini istediğine dair bir söylenti çıktı, aksi takdirde Nero'ya geri döneceklerdi. İşte o zaman Galba tamamıyla korkuya kapıldı…

A2, P29 Plut. Galb. 7,2:

ἀπήγγειλεν ὅτι καὶ ζῶντος ἔτι τοῦ Νέρωνος, οὐκ ὄντος δὲ φανεροῦ, τὸ στράτευμα πρῶτον, εἶτα ὁ δῆμος καὶ ἡ σύγκλητος αὐτοκράτορα τὸν Γάλβαν ἀναγορεύσειεν, ὀλίγον δὲ ὕστερον ἀπαγγελθείη τεθνηκὼς ἐκεῖνος…

Nero hayattayken, ancak saklanırken, önce ordunun sonra halk ve senatus'un Galba'yı imparator ilan ettiğini ve kısa bir süre sonra da Nero'nun ölmüş olduğu haberinin geldiğini bildirdi…

A2, P30 Plut. Galb. 13,1–2:

ὁ γὰρ Νυμφίδιος εὐθὺς ἐπανελθόντος τοῦ Γελλιανοῦ πρὸς αὐτόν, ὃν ἔπεμψε τοῦ Γάλβᾳ τρόπον τινὰ κατάσκοπον, ἀκούσας τῆς μὲν αὐλῆς καὶ τῶν δορυφόρων ἔπαρχον ἀποδεδεῖχθαι Κορνήλιον Λάκωνα, τὸ δὲ σύμπαν εἶναι τοῦ Οὐινίου κράτος, αὐτῷ δὲ μηδέποτε τοῦ Γάλβᾳ στῆναι πλησίον ἐγγεγονέναι μηδὲ ἐντυχεῖν ἰδίᾳ, πάντων αὐτὸν ὑφορωμένων καὶ διαφυλαττόντων, ἐθορυβήθη καὶ συναγαγὼν τοὺς ἡγεμόνας τοῦ στρατεύματος ἔφη Γάλβαν μὲν αὐτὸν εἶναι πρεσβύτην ἐπιεικῆ καὶ μέτριον, ἐλάχιστα δὲ τοῖς αὑτοῦ χρώμενον λογισμοῖς ὑπὸ Οὐινίου καὶ Λάκωνος οὐκ εὖ διοικεῖσθαι…

Nympidius, Galba'nın ne durumda olduğuna baksın diye gönderdiği Gellianus yanına gelir gelmez, Cornelius Laco'nun praefectus praetorio görevine getirildiğini, Vinius'un tüm gücü elinde tuttuğunu, öte yandan Gellianus'un ise Galba'nın yanında bile duramadığını ve onunla birebir görüşemediğini, hatta herkesin ona şüpheyle baktığını ve onu incelemeye aldığını duyunca, endişeye kapıldı. Ordunun önderlerini bir araya toplayarak, Galbanın iyi niyetli ve ılımlı bir yaşlı adam olduğunu, ancak kendisinin fikirlerine hemen hemen hiç başvurmadığını ve Vinius ile Laco tarafından kötü yönetildiğini söyledi…

A2, P31 Plut. Galb. 14,1–2:

ἔδοξεν οὖν περὶ μέσας νύκτας εἰς τὴν παρεμβολὴν παραγαγόντας ἀναδεικνύειν αὐτοκράτορα τὸν Νυμφίδιον. πρῶτος δὲ τῶν χιλιάρχων Ἀντώνιος Ὀνωράτος ἐσπέρας γενομένης τοὺς ὑφ᾽ ἑαυτῷ στρατιώτας συναγαγὼν ἐκάκιζε μὲν αὐτόν, ἐκάκιζε δὲ ἐκείνους ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ τροπὰς τοσαύτας τρεπομένους κατ᾽ οὐδένα λογισμὸν οὐδὲ αἵρεσιν ἀμεινόνων, ἀλλὰ δαίμονός τινος αὐτοὺς ἐκ προδοσίας εἰς προδοσίαν ἐλαύνοντος. καὶ τὰ μὲν πρῶτα προφάσεις ἔχειν τὰ Νέρωνος ἐγκλήματα: νῦν δὲ Γάλβαν προδιδόναι, τίνα φόνον μητρὸς ἐγκαλοῦντας ἢ σφαγὴν γυναικός, ἢ ποίαν αἰδουμένους θυμέλην ἢ τραγῳδίαν τοῦ αὐτοκράτορος;…

Dolayısıyla gecenin bir yarısında, Nymphidius'u ordugâha getirip imparator ilan etme kararı alındı. Ancak, akşam olunca, bir tribunus militum olan Antonius Honoratus, komutası altındaki askerleri bir araya toplayarak önce kendine kızdı; sonra, herhangi bir karar uyarınca ya da daha iyi olanı tercih etmek için değil, kötü bir ruhun onları bir ihanetten başka bir ihanete sürüklemesiyle kısa zamanda bu kadar çok taraf değiştirdikleri için, askerlere kızdı. En başta bahanelerinin, Nero'nun işlediği suçlar olduğunu söyledi; şimdi ise, Galba'ya ihanet etmek için bahaneleri var mıydı: O, annesini mi öldürmüştü, karısını mı boğazlamıştı ya da imparatorluk gücünü sahnede veya bir tragedya oyununda küçük duruma mı düşürmüştü?...

A2, P32 Plut. Galb. 15,1–2:

οὕτω δὲ τοῦ Νυμφιδίου καταστρέψαντος ὁ Γάλβας πυθόμενος, καί τῶν συνωμοτῶν αὐτοῦ κελεύσας ἀποθανεῖν ὅσοι μὴ δι᾽ αὐτῶν εὐθὺς ἀπέθανον, ἐν οἷς ἦν καί Κιγγώνιος ὁ τὸν λόγον γράψας καί Μιθριδάτης ὁ Ποντικός, ἔδοξε μὴ νομίμως, εἰ καί δικαίως, μηδὲ δημοτικῶς ἀνῃρηκέναι πρὸ κρίσεως ἄνδρας οὐκ ἀσήμους, ἕτερον γὰρ ἡγεμονίας σχῆμα προσεδέχοντο πάντες, ἐξαπατώμενοι συνήθως ὑπὸ τῶν ἐν ἀρχῇ λεγομένων. ἔτι δὲ μᾶλλον ἠνίασεν αὐτοὺς ἀνὴρ ὑπατικὸς καί Νέρωνι πιστὸς ἀποθανεῖν κελευσθείς, Πετρώνιος Τουρπιλιανός. Μάκρον γὰρ ἐν Λιβύῃ διὰ Τρεβωνίου καὶ Φοντήϊον ἐν Γερμανίᾳ διὰ Οὐάλεντος ἀνελὼν πρόφασιν εἶχεν ἐν ὅπλοις καί στρατοπέδοις ὄντας φοβηθῆναι. Τουρπιλιανὸν δέ, γέροντα γυμνὸν καί ἄνοπλον, λόγου μεταλαβεῖν οὐδὲν ἐκώλυεν, εἴ τις ἦν ἐπαγγέλλεται μετριότητα τοῖς πράγμασιν ἔργῳ φυλάξειν ἔμελλε.

Galba, Nymphidius'un sonunun geldiğini öğrenince, o anda kendilerini öldürmeyen işbirlikçilerinin de öldürülmesini emretti. Bunlar arasında, [Nymphidius'un] söylevini yazan Cingonius ve Pontuslu Mithridatēs vardı. Galba haklı olsa bile, insanları mahkemeye çıkarmadan ayrım gözetmeksizin ölüme göndermek yasadışı ve demokrasiden uzak bir davranıştı. Zira, yönetim biçiminden beklentisi farklı olan herkes, her zaman olduğu gibi, başlangıçta söylenenlerle kandırılmıştı. Nero'ya da sadık bir consul olan Petronius Turpilianus'un öldürülmesi emredildiğinde bu, insanları daha da rahatsız etti. Çünkü Macer'i Africa'da Trebonius'un ve Fonteius'u Germania'da Valens'in eline bırakan Galba'nın bunların silahlanmalarından ve ordugâh kurmalarından korkmak gibi bir bahanesi vardı; eğer imparator, söz verdiği ılımlılığı işlerinde gözetmek niyetinde olsaydı, silahsız ve çaresiz, yaşlı bir adamın, yani Turpilianus'un en azından tek bir söz söylemesine müsaade ederdi.

A2, P33 Plut. Galb. 15,3–4:

Ταῦτα μὲν οὖν τοιαύτας ἔχει μέμψεις. ἐπεὶ δὲ προσιὼν ἀπεῖχε τῆς πόλεως περὶ πέντε καὶ εἴκοσι σταδίους, ἐνετύγχανεν ἀκοσμίᾳ καὶ θορύβῳ τῶν ἐρετῶν τὴν ὁδὸν προκατεχόντων καὶ περικεχυμένων πανταχόθεν. οὗτοι δὲ ἦσαν οὓς εἰς ἓν τάγμα ὁ Νέρων συλλοχίσας ἀπέφηνε

στρατιώτας· καὶ τότε παρόντες ἐκβεβαιώσασθαι τὴν στρατείαν οὔτ' ὀφθῆναι τοῖς ἀπαντῶσιν οὔτ' ἀκουσθῆναι παρίεσαν τὸν αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἐθορύβουν βοῇ σημεῖα τῷ τάγματι καὶ χώραν αἰτοῦντες. ἐκείνου δὲ ὑπερτιθεμένου καὶ πάλιν εἰπεῖν κελεύσαντος, ἀρνήσεως σχῆμα τὴν ἀναβολὴν εἶναι φάσκοντες ἠγανάκτουν καὶ παρείποντο μὴ φειδόμενοι βοῆς. ἐνίων δὲ καὶ τὰς μαχαίρας σπασαμένων, ἐκέλευσε τοὺς ἱππεῖς ἐμβαλεῖν αὐτοῖς ὁ Γάλβας. ὑπέστη δὲ οὐδεὶς ἐκείνων, ἀλλ' οἱ μὲν εὐθὺς ἀνατραπέντες, οἱ δὲ φεύγοντες διεφθάρησαν, οὐ χρηστὸν οὐδὲ αἴσιον ποιοῦντες τῷ Γάλβᾳ τὸν οἰωνὸν εἰσιόντι διὰ πολλοῦ φόνου καὶ νεκρῶν τοσούτων εἰς τὴν πόλιν. ἀλλ' εἰ καί τις αὐτοῦ κατεφρόνει πρότερον ἀσθενοῦς καὶ γέροντος ὁρωμένου, τότε πᾶσι φρικώδης καὶ φοβερὸς ἐγένετο.

İşte Galba böylesi suçlar işledi. Kente doğru ilerlediği sırada, kentten yirmi beş stadion uzaklıktayken, kürekçilerden oluşan düzensiz bir kalabalıkla karşılaştı; bunlar, onun yolunu kesmiş ve her bir yandan etrafını sarmışlardı. Bu adamları Nero bir birliğe dahil ederek asker yapmıştı. Ve şimdi konumlarını kabul ettirmek için toplanarak, yeni imparatoru karşılamaya gelenlerin onu görmelerine ve duymalarına müsaade etmediler; kendi birlikleri için sancak ve toprak isteyerek bağrıştılar. Galba, taleplerini kabul etmeyip başka bir zamanda konuşmak isteyince, ertelemenin bir reddetme biçimi olduğunu söyleyerek fazlasıyla öfkelendiler ve çığlıkları arttırarak istemeye devam ettiler; hatta bazıları kılıcını çekince, Galba atlı birliklerini bunların üstüne gönderdi. onlardan hiçbiri sağ kalmadı, kimisi o anda öldü, kimisi kaçarken. Bu, pek çok cinayetle ve cesetle kente giren Galba için pek de hayırlı ve kutlu bir kehanet olmadı. Önceden, onun zayıflığını ve yaşlılığını gören biri bundan dolayı onu küçümserken, şimdi herkesi bir korku ve titreme kaplıyordu.

A2, P34 Plut. Galb. 17,1–3:

ὁ δὲ πρεσβύτης ἠδικεῖτο τὰ μὲν πρῶτα τοῦ Οὐινίου κακῶς διοικοῦντος, ἃ δὲ αὐτὸς ὀρθῶς προηρεῖτο διαβάλλοντος ἢ κωλύοντος: οἷον ἦν τὸ περὶ τὰς κολάσεις τῶν Νερωνιανῶν. ἀπέκτεινε γὰρ τοὺς πονηρούς, ἐν οἷς ἦν ὁ Ἥλιος καὶ Πολύκλειτος καὶ Πετῖνος καὶ Πατρόβιος. ὁ δὲ δῆμος ἐκρότει, καὶ δι᾽ ἀγορᾶς αὐτῶν ἀγομένων ἐβόα καλὴν μὲν εἶναι καὶ θεοφιλῆ πομπήν, ἀπαιτεῖν δὲ καὶ θεοὺς καὶ ἀνθρώπους τὸν διδάσκαλον καὶ παιδαγωγὸν τῆς τυραννίδος Τιγελλῖνον. ἐφθάκει δὲ ὁ γενναῖος προειληφὼς ἀρραβῶσι μεγάλοις τὸν Οὐίνιον. εἶτα Τουρπιλιανὸς μέν, ὅτι μὴ προεδίδου μηδὲ ἐμίσει τὸν ἡγεμόνα τοιοῦτον ὄντα μισούμενος, ἄλλο δὲ μηδὲ ἓν μέγα συναδικήσας, ἀπέθανεν ὁ δὲ καὶ ποιήσας ἄξιον θανάτου Νέρωνα καὶ γενόμενον τοιοῦτον ἐγκαταλιπὼν καὶ προδοὺς περιῆν, μέγα δίδαγμα τοῦ μηδὲν ἄπρακτον εἶναι παρὰ Οὐινίῳ μηδὲ ἀνέλπιστον τοῖς διδοῦσιν.

Yaşlı imparator, Vinius başlangıçta işleri kötü yönettiği için, ayrıca kendisinin doğru bir şekilde planladığı şeylere Vinius'un engel olması ve onları korkunç duruma dönüştürmesinden dolayı muzdarip oldu; Nero'nun yandaşlarının cezalandırılması konusunda olanlar, buna örnekti. Zira, aralarında Helius, Polycleitus, Petinus ve Patrobius'un olduğu kötüleri öldürttü. Halk bu eylemi alkışladı ve suçlular agora boyunca sürüklenirken, iyi ve tanrısal bir tören olduğunu haykırdı; ancak, tanrıların ve insanların, tiranın eğitmeni ve hocası olan Tigellinius'un da [bu duruma düşürülmesini] istediğini söylediler. Fakat bu soylu adam, büyük girişimlerle Vinius'u çoktan avucunun içine almıştı. Sonra, Nero'ya hem ihanet etmediği hem de ondan nefret etmediği için kendisinden nefret edilen Turpilianus, bunun dışında başka hiçbir büyük suça karışmamış olmasına rağmen, öldürüldü. Öteki, Nero'yu ölüme değer bulmasına ve böyle biri olduğu için onu terk edip ona ihanet etmesine rağmen, hayatta kaldı; bu olay, Vinius'a para verenler için hiçbir işin yapılamaz ve umut edilemez olmadığının büyük bir kanıtıydı.

A2, P35 Plut. Galb. 18,1–2:

ἐκ δὲ τούτου καί τὰ μετρίως πραττόμενα διαβολὴν εἶχεν, ὡς τὰ πρὸς τοὺς Γαλάτας Οὐΐνδικι συναραμένους. ἐδόκουν γὰρ οὐ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος, ἀλλὰ ὠνούμενοι παρὰ Οὐινίου τυγχάνειν ἀνέσεώς τε δασμῶν καί πολιτείας, οἱ μὲν οὖν πολλοὶ διὰ ταῦτα πρὸς τὴν ἡγεμονίαν ἀπηχθάνοντο, τοὺς δὲ στρατιώτας τὴν δωρεὰν μὴ κομιζομένους ἐν ἀρχῇ μὲν ἐλπὶς παρῆγεν ὡς, εἰ καί μὴ τοσοῦτον, ἀλλ᾽ ὅσον Νέρων ἔδωκεν, ἀποδώσοντος. ἐπεὶ δὲ μεμφομένους ἀκούσας ἀφῆκε φωνὴν ἡγεμόνι μεγάλῳ πρέπουσαν, εἰπὼν εἰωθέναι καταλέγειν στρατιώτας, οὐκ ἀγοράζειν, πυθομένοις τοῦτο δεινὸν εἰσῆλθε μῖσος καί ἄγριον πρὸς αὐτόν, ἐδόκει γὰρ οὐκ αὐτὸς ἀποστερεῖν μόνος, ἀλλὰ νομοθετεῖν καί διδάσκειν τοὺς μεθ᾽ αὑτὸν αὐτοκράτορας.

Bundan sonra, [imparatorun] ölçülü bir şekilde yaptığı işler bile, eleştiri topladı; örneğin, Vindex ile işbirliği yapan Galyalılar'a olan tutumu. Bunların, imparatorun iyi niyetiyle değil, Vinius'un satın almasıyla vergi indirimini ve vatandaşlık hakkını elde ettiği ortadaydı. Pek çok insan bu sebeplerden dolayı, yönetimden nefret ediyordu. Ödüllerini alamayan askerler başlangıçta, Galba hepsini olmasa da en azından Nero'nun verdiği kadarını verecek olursa diye ümit ediyorlardı. Ancak askerlerin şikâyet ettiklerini duyan Galba, büyük bir imparator edasıyla sesini yükseltti ve yaptığının bunları satın almak değil, askere kaydetmek olduğunu söyledi. Bunu duyan askerler, ona karşı korkunç bir nefret ve öfke duydular; çünkü, imparatorun yalnızca onları kızdırdığını değil, ayrıca yasaları ihlal ettiğini ve kendisinden sonra gelecek imparatoru da buna alıştırdığını düşündüler.

A2, P36 Plut. Galb. 18,3–4:

ἀλλὰ τὸ μὲν ἐν Ῥώμῃ τυφλὸν ἦν ἔτι κίνημα, καί τις αἰδὼς ἅμα πρὸς παρόντα τὸν Γάλβαν ἀμβλύτητα καί μέλλησιν ἐνεποίει τῷ νεωτερισμῷ, καί τὸ μηδεμίαν ἀρχὴν ἐμφανῆ μεταβολῆς ὁρᾶσθαι συνέστελλε καί συνέκρυπτεν ἁμῶς γέ πως τὴν δυσμένειαν αὐτῶν, οἱ δὲ πρότερον ὑπὸ Οὐεργινίῳ γενόμενοι, τότε δὲ ὄντες ὑπὸ Φλάκκῳ περὶ Γερμανίαν, μεγάλων μὲν ἀξιοῦντες αὐτοὺς διὰ τὴν μάχην ἣν ἐμαχέσαντο πρὸς Οὐΐνδικα, μηδενὸς δὲ τυγχάνοντες, ἀπαρηγόρητοι τοῖς ἄρχουσιν ἦσαν. αὐτὸν δὲ τὸν Φλάκκον ὑπὸ συντόνου ποδάγρας ἀδύνατον ὄντα τῷ σώματι καὶ πραγμάτων ἄπειρον ἐν οὐδενὶ λόγῳ τὸ παράπαν ἐποιοῦντο. καί ποτε θέας οὔσης, καί τῶν χιλιάρχων καί λοχαγῶν τὸ Ῥωμαίοις σύνηθες εὐτυχίαν ἐπευχομένων τῷ αὐτοκράτορι Γάλβᾳ, διεθορύβησαν οἱ πολλοὶ τὸ πρῶτον, εἶτα ταῖς εὐχαῖς ἐπιμενόντων ἐκείνων ἀντεφώνουν ‘εἰ ἄξιος.’

Roma'daki belirsizlik halen devam ediyordu; Galba'nın varlığına olan saygı hem körelmişti hem de devrim fikrini erteliyordu. Değişim için uygun bir fırsat bulamamak, askerlerin kızgınlığını bir şekilde bastırdı ve kontrol altına aldı. Ancak, daha önceden Verginius'un komutasında olan ve şimdi Germania'da Flaccus'un emri altında olan askerler, Vindex'e karşı verdikleri savaştan ötürü kendilerini büyük ödüllere layık görürken hiçbir şey alamayınca, yöneticileri tarafından zapt edilemediler. Flaccus ilerlemiş gut hastalığından ötürü bedenine söz geçiremediği için ve işlerindeki tecrübesizliğinden dolayı, askerler onun hiçbir sözüne kulak asmıyordu. Ve bir tören esnasında, binbaşılar ve yüzbaşılar bir Roma geleneği olarak, imparator Galba'nın esenliğini dileyince, askerler önce bağrıştı, sonra yetkililer esenlik konusunda ısrar edince, «hak ediyorsa» cevabını verdiler.

A2, P37 Plut. Galb. 19,1:

τοιαῦτα δὲ ἕτερα καὶ τῶν ὑπὸ Τιγελλίνῳ ταγμάτων ὑβριζόντων πολλάκις, ἐπέμπετο γράμματα τῷ Γάλβᾳ παρὰ τῶν ἐπιτρόπων ὁ δὲ φοβηθεὶς ὡς μὴ μόνον διὰ τὸ γῆρας, ἀλλὰ καὶ διὰ τήν ἀπαιδίαν καταφρονούμενος, ἐβουλεύετο παῖδα θέσθαι τῶν ἐπιφανῶν τινα νεανίσκον καὶ διάδοχον ἀποδεῖξαι τῆς ἀρχῆς.

Tigellinus komutası altındaki diğer birlikler de çoğunlukla böyle küstahlıklar yapınca, Galba'ya procurator'lar tarafından mektuplar gönderildi. İmparator yalnızca yaşlı oluşundan ötürü değil, çocuğunun olmayışından ötürü de küçük düşürülme korkusuyla, seçkin bir aileden gelen genç bir çocuğu evlat edinmeye ve onu yönetiminin varisi olarak bırakmaya karar verdi.

A2, P38 Plut. Galb. 21,1–2:

ἀλλ᾽ οὖν βουλευομένου γε τοῦ Γάλβα περὶ διαδόχου τὸν Ὄθωνα παρεισῆγεν ὁ Οὐίνιος, οὐδὲ τοῦτο προῖκα πράσσων, ἀλλ᾽ ἐπὶ γάμῳ τῆς θυγατρός, ὁμολογίας γενομένης γαμεῖν αὐτὴν τὸν Ὄθωνα παῖδα τοῦ Γάλβα καὶ διάδοχον ἀποδειχθέντα τῆς ἡγεμονίας, ὁ δὲ Γάλβας ἀεὶ μὲν ἦν δῆλος πρὸ τοῦ ἰδίου τὸ κοινὸν τιθέμενος καὶ ζητῶν οὐχ χ αὑτῷ θέσθαι τὸν ἥδιστον, ἀλλὰ Ῥωμαίοις τὸν ὠφελιμώτατον. δοκεῖ δὲ μηδ᾽ ἂν ἐπὶ τοῖς ἰδίοις χρήμασι μόνον ἐλέσθαι τὸν Ὄθωνα κληρονόμον, ἀκόλαστον εἰδὼς καὶ πολυτελῆ καὶ πεντακισχιλίων μυριάδων ὀφλήμασι βεβαπτισμένον. ὅθεν ἀκούσας τοῦ Οὐινίου σιωπῇ καὶ πράῳς ὑπερέθετο τὴν διάθεσιν…

Galba varisini seçmeye çalışırken, Vinius, Otho'yu önerdi. Bunu öylesine değil, kızıyla evlenmesi karşılığında yapıyordu; Otho'nun Galba tarafından evlat edinilip, imparatorluğun varisi ilan edilince, Vinius'un kızıyla evlenmesi konusunda anlaşılmıştı. Galba ise, kişisel çıkarları yerine halkın çıkarlarını ön plana koyduğunu ve kendisinin en çok hoşuna gideni değil, Romalılar'a en çok faydası dokunacak adamı aradığını her zaman açıkça göstermişti. Otho'yu, yalnızca kendi servetinin mirasçısı olarak seçmek de ona uygun görünmedi; çünkü, beş milyon borcun içine batmış, disiplinsiz ve ölçüsüz biri olduğunu biliyordu. Bu nedenle, Vinius'u dinledikten sonra, sessizce ve ılımlı bir şekilde kararını erteledi…

A2, P39 Plut. Galb. 22,1–2:

καταλαμβάνει δ᾽ αὐτὸν ἔτι μέλλοντα καὶ βουλευόμενον ἐκραγέντα τὰ Γερμανικά, κοινῇ γὰρ ἅπαντες οἱ στρατευόμενοι τὸν Γάλβαν ἐμίσουν οὐκ ἀποδιδόντα τὴν δωρεάν, ἰδίας δὲ ἐκεῖνοι προφάσεις ἐποιοῦντο Οὐεργίνιόν τε Ῥοῦφον ἀπερριμμένον ἀτίμως καὶ Γαλατῶν τοὺς πολεμήσαντας αὐτοῖς δωρεῶν τυγχάνοντας, ὅσοι δὲ μὴ προσέθεντο Οὐΐνδικι κολαζομένους, ᾧ μόνῳ τὸν Γάλβαν χάριν εἰδέναι καὶ τιμᾶν τεθνηκότα καὶ γεραίρειν δημοσίοις ἐναγισμοῖς, ὡς ὑπ᾽ ἐκείνου Ῥωμαίων ἀποδεδειγμένον αὐτοκράτορα.

Hâlâ düşünürken ve karar verme aşamasındayken, Germania Birlikleri'nde patlak veren düzensizlikler ona ulaştı. Tüm askerî birlikler, kendilerine bağışta bulunmadığı için Galba'dan nefret ediyordu; Germania'dakiler ise, Verginius Rufus'un onursuz bırakılmasını, onlarla birlikte savaşan Galyalılar'ın ödüllerini alırken, Vindex'e bağlılık göstermeyenlerin cezalandırılmasını ve yalnızca Galba'nın – o da, kendisini imparator ilan ettiği için – Vindex'e minnettarlık duyarak öldüğünde onu onurlandırıp kamusal törenlerle yüceltmesini sebep olarak gösteriyorlardı.

A2, P40 Plut. Galb. 22,3:

τοιούτων ἀναφανδὸν ἤδη λόγων ἐν τῷ στρατοπέδῳ περιφερομένων ἐπῆλθεν ἡ νουμηνία τοῦ πρώτου μηνός, ἣν καλάνδας Ἰανουαρίας καλοῦσι : τοῦ δὲ Φλάκκου συναγαγόντος αὐτοὺς ἐπὶ τὸν ὅρκον ὃν ἔθος ἐστὶν ὀμνύειν ὑπὲρ τοῦ αὐτοκράτορος, τὰς μὲν εἰκόνας τοῦ Γάλβα προσελθόντες ἀνέτρεψαν καὶ κατέσπασαν, αὐτοὶ δὲ ὀμόσαντες ὑπὲρ συγκλήτου καὶ δήμου Ῥωμαίων διελύθησαν.

Bu söylemler ordugâhta açık bir şekilde dolanırken, Romalılar'ın Kalendae Ianuariae dedikleri ilk ayın ilk günü geldi. Flaccus, gelenek olduğu üzere askerleri imparatora yemin etmeleri için bir araya toplayınca, askerler önlerine gelen Galba heykellerini ters çevirdiler ve yerle bir ettiler; ardından, Roma Senatus'u ve Halkı için yemin ederek dağıldılar.

A2, P41 Plut. Galb. 22,4–5:

εἶτα τοῖς ἡγεμονικοῖς παρίστατο δεδοικέναι τὴν ἀναρχίαν ὡς ἀπόστασιν. λέγει δέ τις ἐν αὐτοῖς: ‘τί πάσχομεν, ὦ συστρατιῶται, μήτ᾽ ἄλλον ἡγεμόνα ποιούμενοι μήτε τὸν νῦν ὄντα φυλάττοντες, ὥσπερ οὐ Γάλβαν, ἀλλ᾽ ὅλως ἄρχοντα καὶ τὸ ἄρχεσθαι φεύγοντες ; Φλάκκον μὲν οὖν Ὁρδεώνιον οὐδὲν ἄλλο ἢ σκιὰν ὄντα Γάλβα καὶ εἴδωλον ἐατέον, ἡμέρας δὲ μιᾶς ὁδὸν ἀφέστηκεν ἡμῶν Οὐϊτέλλιος, ὁ τῆς ἑτέρας Γερμανίας ἡγούμενος, πατρός τε τιμητοῦ καὶ τρὶς ὑπάτου γενομένου καὶ Κλαυδίῳ Καίσαρι τρόπον τινὰ συνάρξαντος, αὐτός τε τὴν λοιδορουμένην ὑπ᾽ ἐνίων πενίαν δεῖγμα λαμπρὸν ἔχων χρηστότητος καὶ μεγαλοφροσύνης, φέρε, τοῦτον ἑλόμενοι δείξωμεν ἀνθρώποις πᾶσιν ὡς Ἰβήρων καὶ Λυσιτανῶν ἀμείνους ἐσμὲν αὐτοκράτορα αἱρεῖσθαι.’

Sonra, yöneticiler bunların kanun tanımaz hallerinin bir isyana dönüşmesinden korkmaya başladı. Aralarından biri şöyle konuştu: «Ey asker yoldaşlarım, olur da yeni bir imparatoru başa geçirmezsek ya da şimdiki imparatoru savunmazsak bize ne olur? Farz edelim ki, sadece Galba'ya değil, tüm yönetime boyun eğmeye karşıyız! Galba'nın taklidi ve gölgesinden başka bir şey olmayan Flaccus Hordeonius'u boş verelim. Başka bir Germania birliğine komuta eden Vitellius diye biri var; kendisi bize bir günlük yol mesafesindedir. Bu adamın babası bir censor idi ve üç kez consul olmuştu; ayrıca, bir şekilde Claudius Caesar ile birlikte yöneticilik yapmıştı. Vitellius, muhteşem bir örnek olan dürüstlüğünü ve yüce gönüllülüğünü, bazılarının aşağıladığı yoksulluğuna borçluydu. Haydi onu seçerek, imparator seçmeyi Iberialılar'dan ve Lusitanialılar'dan daha iyi bildiğimizi tüm insanlara gösterelim!»

A2, P42 Plut. Galb. 23,1:

οὕτω μὲν ἀνηγορεύθη Οὐϊτέλλιος αὐτοκράτωρ ἐν Γερμανίᾳ. πυθόμενος δὲ τὸν ἐκεῖ νεωτερισμὸν ὁ Γάλβας οὐκέτι τὴν εἰσποίησιν ἀνεβάλλετο. γινώσκων δὲ τῶν φίλων ἐνίους μὲν ὑπὲρ Δολοβέλλα, τοὺς δὲ πλείστους ὑπὲρ Ὄθωνος ἀρχαιρεσιάζοντας, ὧν οὐδέτερον ἐδοκίμαζεν αὐτός, ἄφνω μηδὲν προειπὼν μετεπέμψατο Πείσωνα, Κράσσου καὶ Σκριβωνίας ἔκγονον, οὓς Νέρων ἀνῃρήκει.

Böylece Vitellius, Germania'da imparator ilan edildi. Galba, oradaki devrimi öğrenince, evlat edinme işini daha fazla ertelemedi. Dostlarından kiminin Dolobella'yı ama en çoğunun da Otho'yu seçmek istediğini biliyordu; ancak, kendisi hiçbirini düşünmüyordu. Aniden, hiçbir imada bulunmadan, Piso'ya mektup gönderdi; Piso'nun ebeveynleri Nero'nun öldürttüğü Crassus ve Scribonia idi.

A2, P43 Plut. Galb. 26,2–4:

…ἐμβὰς εἰς τὸ φορεῖον ἐκομίζετο τῷ τε Διῒ θῦσαι καὶ φανῆναι τοῖς πολίταις βουλόμενος. ἐμβαλόντος δὲ εἰς τὴν ἀγοράν, ὥσπερ τροπαία πνεύματος, ἀπήντησε φήμη κρατεῖν τὸν Ὄθωνα τοῦ στρατεύματος, οἷα δὲ ἐν πλήθει τοσούτῳ, τῶν μὲν ἀναστρέφειν, τῶν δὲ προϊέναι, τῶν δὲ θαρρεῖν, τῶν δὲ ἀπιστεῖν βοώντων, καὶ τοῦ φορείου, καθάπερ ἐν κλύδωνι, δεῦρο κἀκεῖ διαφερομένου καὶ πυκνὸν ἀπονεύοντος, ἐφαίνοντο πρῶτον ἱππεῖς, εἶτα ὁπλῖται διὰ τῆς Παύλου βασιλικῆς προσφερόμενοι, μιᾷ φωνῇ μέγα βοῶντες ἐκποδὼν ἵστασθαι τὸν ἰδιώτην. τῶν μὲν οὖν πολλῶν δρόμος ἦν, οὐ φυγῇ σκιδναμένων, ἀλλ᾽ ἐπὶ τὰς στοὰς καὶ τὰ μετέωρα τῆς ἀγορᾶς, ὥσπερ θέαν καταλαμβανόντων. Ἀτιλλίου δὲ Βεργελίωνος εἰκόνα Γάλβᾳ προσουδίσαντος, ἀρχὴν τοῦ πολέμου ποιησάμενοι περιηκόντισαν τὸ φορεῖον ὡς δὲ οὐκ ἔτυχον αὐτοῦ, προσῆγον ἐσπασμένοις τοῖς ξίφεσιν. ἤμυνε δὲ οὐδεὶς οὐδὲ ὑπέστη πλὴν ἑνὸς ἀνδρός, ὃν μόνον ἥλιος ἐπεῖδεν ἐν μυριάσι τοσαύταις ἄξιον τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας Σεμπρώνιος ἦν Δῆνσος ἑκατοντάρχης.

…Galba koltuğuna çıktı ve Zeus'a kurban kesmek ve yurttaşlarına kendisini göstermek istediği için taşındı. Ancak agoraya girdiğinde, bir esintinin yön değiştirmesi gibi, Otho'nun ordunun efendisi olduğu söylentisi geldi. Böylesi büyük bir kalabalığın içinde, kimileri imparatorun geri dönmesini, kimileri ilerlemesini, kimileri cesur olmasını, kimileri ise dikkatli olmasını istiyordu. İmparatorun koltuğu, bir dalga üzerindeymiş gibi, bir oraya bir buraya taşınırken ve fazlasıyla ters düz olmuşken, önce atlılar sonra hoplitler göründü; bunlar, Paulus'un Sarayı'ndan gelmişlerdi ve tek bir ses olup bağırarak halkın yollarından çekilmesini istediler. Kalabalık koşuşuyordu; ancak kaçarak dağılmak için değil, gösteriyi görebilmek için agoranın yukarılarına ve sütunlu girişine doğru dağıldılar. Attilius Vergilio'nun Galba'nın bir heykelini yere atmasıyla savaşı başlatan askerler, imparatorun koltuğunu mızrak yağmuruna tuttular. Ona isabet ettiremeyince, kılıçlarını çekerek saldırdılar. Tek bir adam dışında hiç kimse imparatoru korumadı ve bunlara karşı çıkmadı; bu adam, binlercesinin arasında güneşin aydınlattığı tek adamdı: O, Roma İmparatorluğu'na layık, bir yüzbaşı olan Sempronius Denus idi.

A2, P44 Plut. Galb. 27,1–2:

τὸν δέ Γάλβαν, ἀποκλιθέντος τοῦ φορείου περὶ τὸν Κουρτίου καλούμενον λάκκον, ἐκκυλισθέντα τεθωρακισμένον ἔτυπτον ἐπιδραμόντες. ὁ δὲ τὴν σφαγὴν προτείνας, ‘δρᾶτε,’ εἶπεν, ‘εἰ τοῦτο τῷ δήμῳ Ῥωμαίων ἄμεινόν ἐστι.’ πολλὰς μὲν οὖν ἔλαβε πληγὰς εἴς τε τὰ σκέλη καὶ τοὺς βραχίονας, ἀπέσφαξε δὲ αὐτόν, ὡς οἱ πλεῖστοι λέγουσι, Καμούριός τις ἐκ τοῦ πεντεκαιδεκάτου τάγματος, ἔνιοι δὲ Τερέντιον, οἱ δὲ Λεκάνιον ἱστοροῦσιν, οἱ δὲ Φάβιον Φάβουλον, ὃν καί φασιν ἀποκόψαντα τὴν κεφαλὴν κομίζειν τῷ ἱματίῳ συλλαβόντα, διὰ τὴν ψιλότητα δυσπερίληπτον οὖσαν.

Koltuk, Lacus Curtius denilen yerde alabora olmuştu. Ve orada askerler, koltuk devrilip zırh giyinmiş Galba düşünce, üstüne hücum ederek onu hırpaladılar. O, boğazını uzatarak şöyle dedi: «Eğer bu Roma Halkı için daha iyi bir şeyse, yapın». Bacaklarından ve kollarından fazlasıyla darbe alan Galba'yı, pek çoklarının dediğine göre, on beşinci legio'dan Camurius adında biri katletti. Kimileri, Terentius'u sorumlu tutar, kimileri Lecanius'u. Kimileri ise bu kişinin Fabius Fabulus olduğunu düşünür ve onun Galba'nın kafasını kopartıp kelliğinden ötürü taşıması zor olduğu için mantosuna sararak götürdüğünü söylerler.

A2, P45 Plut. Galb. 28,1:

εὐθὺς δὲ βουλὴ συνεκαλεῖτο. καὶ καθάπερ ἄλλοι γεγονότες ἢ θεῶν ἄλλων γεγονότων συνελθόντες ὤμνυον ὅρκον ὑπὲρ τοῦ Ὄθωνος, ὃν αὐτὸς ὀμόσας οὐκ ἐτήρησε: καὶ Καίσαρα καὶ Σεβαστὸν ἀνηγόρευον, ἔτι τῶν νεκρῶν ἀκεφάλων ἐν ταῖς ὑπατικαῖς ἐσθῆσιν ἐρριμμένων ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς.

Senatus derhal toplandı. Sanki şimdi kendileri ve tanrılar başkalaşmış gibi, bir araya gelerek bir vakit Otho'nun kendisinin [Galba için] ettiği ama tutamadığı sadakat yeminini Otho için ettiler. Üstüne üstlük, kafaları ayrılmış ölü bedenler consul kıyafetleri içerisinde agoraya daha yeni sürüklenmişken, ona Caesar ve Augustus adını verdiler.

A2, P46 Plut. Galb. 29,1–4:

τοιαῦτα τὰ κατὰ τὸν Γάλβαν, ἄνδρα μήτε γένει μήτε πλούτῳ πολλῶν ἀπολειφθέντα Ῥωμαίων, ὁμοῦ δὲ πλούτῳ καὶ γένει πρωτεύσαντα πάντων τῶν καθ᾽ αὑτόν, πέντε αὐτοκρατόρων ἡγεμονίαις ἐμβιώσαντα μετὰ τιμῆς καὶ δόξης, ὥστε τῇ δόξῃ μᾶλλον ἢ τῇ δυνάμει καθελεῖν Νέρωνα. τῶν γὰρ συνεπιτιθεμένων τότε τοὺς μὲν οὐδεὶς ἠξίωσε τῆς ἡγεμονίας, οἱ δὲ ἑαυτοὺς ἀπηξίωσαν, Γάλβας δὲ καὶ κληθεὶς καὶ ὑπακούσας αὐτοκράτωρ καὶ τῇ Οὐΐνδικος ἐμπαρασχὼν ὄνομα τόλμῃ, κίνημα καὶ νεωτερισμὸν αὐτοῦ λεγομένην τὴν ἀπόστασιν ἐποίησε πόλεμον ἐμφύλιον, ἀνδρὸς ἡγεμονικοῦ τυχοῦσαν. ὅθεν οὐχ ἑαυτῷ τὰ πράγματα λαμβάνειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἑαυτὸν οἰόμενος διδόναι τοῖς πράγμασιν, ἄρχειν ἠξίου τῶν ὑπὸ Τιγελλίνου καὶ Νυμφιδίου τετιθασευμένων ὡς Σκηπίων ἦρχε καὶ Φαβρίκιος καὶ Κάμιλλος τῶν τότε Ῥωμαίων. ὑπερειπόμενος δὲ τῷ γήρᾳ, ἄχρι τῶν ὅπλων καὶ τῶν στρατευμάτων ἄκρατος ἦν καὶ ἀρχαῖος αὐτοκράτωρ, Οὐινίῳ δὲ καὶ Λάκωνι καὶ τοῖς ἀπελευθέροις πάντα τὰ πράγματα πωλοῦσι παρέχων ἑαυτόν, οἷον Νέρων παρεῖχε τοῖς ἀπληστοτάτοις, οὐδένα ποθοῦντα τὴν ἀρχήν, οἰκτείραντας δὲ τοὺς πολλοὺς τὸν θάνατον ἀπέλιπεν.

İşte soyluluk ile zenginlik bakımından pek çok Romalıyı geride bırakan ve gene zenginlik ile soyluluk bakımından yaşadığı zamanda herkesin önünde olan Galba'nın başına gelenler bunlardı. Beş imparatorun egemenliğinde şanı ve ünü ile yaşamını sürdürdü; öyle ki, Nero'yu askerî gücüyle değil bu şanıyla alt etti. Görevini paylaştığı kişilerden kimi, imparatorluk gücünü, kimi ise kendini değerli bulmadı. Ancak Galba, imparatorluk teklifini alınca kabul etti. Vindex'in cüretkâr girişimine adını vererek, Vindex'in isyan denilen ayaklanma ve devrimini bir iç savaşa dönüştürdü; çünkü, isyanın onu yönetecek bir adama ihtiyacı vardı. İşleri kendisi için üstlenmeye değil, aksine kendisini işlere teslim etmeye niyetlenerek, tıpkı Scipio, Fabricius, Camillus'un kendi zamanlarındaki Romalılar'ı yönettiği şekilde, Tigellinus ve Nymphidius'un boyun eğdirdiklerini yönetmeyi uygun buldu. O, birliklerde ve legio'larda, yaşlılığın ele geçirdiği düzgün ve eskil bir imparatordu. Ancak, Nero'nun kendisini açgözlü adamların eline bıraktığı gibi, Galba da kendisini Vinius'un, Laco'nun ve onların mallarının alım satımını yapan azatlılarının ellerine bıraktı. Böylece, geride onun yönetimini arzulayan hiç kimse bırakmadı; ancak, ölümüne acıyan pek çok kişi bıraktı!

A2, P47 Plut. Num. 19,4:

…τοὺς δὲ ἐφεξῆς Δομετιανὸς εἰσεποίησε ταῖς αὑτοῦ προσωνυμίαις οὐ πολὺν χρόνον, ἀλλὰ τὰς αὑτῶν ἀναλαβόντες πάλιν ἐκείνου σφαγέντος ὁ μὲν ἕβδομος, ὁ δὲ ὄγδοος καλοῦνται…

…Domitianus ardı ardına gelen iki aya kendi isimlerini verdi ama uzun sürmedi; O katledilince, yedinci ve sekizinci ay kendi isimlerini yeniden aldı…

A2, P48 Plut. Num. 20,3:

οὐ γάρ μόνον ὁ Ῥωμαίων ἡμέρωτο καὶ κατεκεκήλητο τῇ δικαιοσύνῃ καὶ πρᾳότητι τοῦ βασιλέως δῆμος, ἀλλὰ καὶ τὰς κύκλῳ πόλεις, ὥσπερ αὔρας τινὸς ἐκεῖθεν ἢ πνεύματος ὑγιεινοῦ φέροντος, ἀρχὴ μεταβολῆς ἔλαβε καὶ πόθος εἰσερρύη πάντας εὐνομίας καὶ εἰρήνης καὶ γῆν φυτεύειν καὶ τέκνα τρέφειν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ σέβεσθαι θεούς.

Kralın adaletine ve ılımlılığına kapılıp da uysallaşan sadece Roma Halkı değildi; bu değişimin başlangıcı Roma'dan gelen soğuk bir esinti ya da sağlık getiren bir nefes gibi, etraftaki kentleri de etkisi altına aldı. İyi bir yönetim, barış, toprak sürme, huzur içinde çocuk yetiştirme ve tanrıları onurlandırma arzusu herkesi bu akışın içine düşürdü.

A2, P49 Plut. Num. 20.5–7:

…οὔτε γάρ πόλεμος οὔτε στάσις οὔτε νεωτερισμὸς περὶ πολιτείαν ἱστόρηται Νομᾶ βασιλεύοντος· οὐ μὴν οὐδ᾽ ἐπ᾽ αὐτὸν ἐκεῖνον ἔχθρα τις ἢ φθόνος ἢ δι᾽ ἔρωτα βασιλείας ἐπιβουλὴ καὶ σύστασις ἀνδρῶν, ἀλλ᾽ εἴτε φόβος θεῶν προκήδεσθαι δοκούντων τοῦ ἀνδρὸς εἴτε τῆς ἀρετῆς αἰδὼς εἴτε δαιμόνιος τύχη, πάσης κακίας ἄθικτον ἐπ᾽ ἐκείνου καὶ καθαρὸν διαφυλάττουσα τὸν βίον, ἐναργὲς ἐξήνεγκε παράδειγμα καὶ τεκμήριον τῆς Πλατωνικῆς φωνῆς, ἣν ὕστερον ἐκεῖνος οὐκ ὀλίγοις χρόνοις γενόμενος ἐτόλμησεν ἀφεῖναι περὶ πολιτείας, ὡς μία κακῶν παῦλα καὶ λύσις ἀνθρώποις ἐστίν, ἔκ τινος τύχης θείας εἰς ταὐτὸ διανοίᾳ φιλοσόφῳ βασιλικὴν συμπεσοῦσαν δύναμιν ἐγκρατῆ καὶ ὑπερδέξιον τῆς κακίας τὴν ἀρετὴν καταστῆσαι…

…Numa'nın krallığı sırasında kayıtlara geçmiş ne bir savaş, ne bir ayaklanma, ne de yönetimle ilgili bir devrim vardır. Ne ona karşı bir düşmanlık ya da kıskançlık ne de yönetimini ele geçirme arzusuyla yapılmış bir suikast ya da isyan vardır. Aksine, ya onu sakındığı düşünülen tanrılara duyulan korku, ya erdemine duyulan saygı ya da onun tüm kötülüklerden uzak ve arınmış hayatını koruyan tanrısal talih, onu Platōn'un uzun yıllar sonra devlet yönetimi hakkında söylediği şeyin kanıtı ve açık bir örneği olarak sundu. Bu söze göre, insanlar arasındaki kötülüklerin son bulması ve çözüme ulaşması, yani erdemin kötülük üzerinde hâkimiyeti ve kontrolünün sağlanması, tanrısal bir talih sayesinde krallık gücü felsefî öngörüyle birlikte aynı kişide ortaya çıkarsa mümkün olabilirdi…

A2, P50 Plut. Num. 20,8:

τάχα γὰρ οὐδὲ ἀνάγκης τινὸς δεῖ πρὸς τοὺς πολλοὺς οὐδὲ ἀπειλῆς, αὐτοὶ δὲ τὴν ἀρετὴν ἐν εὐδήλῳ παραδείγματι καὶ λαμπρῷ τῷ βίῳ τοῦ ἄρχοντος ὁρῶντες, ἑκουσίως σωφρονοῦσι καὶ συμμετασχηματίζονται πρὸς τὸν ἐν φιλίᾳ καὶ ὁμονοίᾳ τῇ πρὸς αὐτοὺς μετὰ δικαιοσύνης καὶ μετριότητος ἀμύμονα καὶ μακάριον βίον, ἐν ᾧ τὸ κάλλιστον ἁπάσης πολιτείας τέλος ἐστί, καὶ βασιλικώτατος ἁπάντων ὁ τοῦτον τὸν βίον καὶ ταύτην τὴν διάθεσιν τοῖς ὑπηκόοις ἐνεργάσασθαι δυνάμενος...

Halk ile uzlaşmak için herhangi bir zorunluluğa ya da gözdağına ihtiyaç yoktur. Zaten onlar, yönetenin parlayan ve göz kamaştıran yaşamındaki erdemi görünce, kendileri isteyerek bilgelik yoluna girerler; onlara [gösterdiği] adalet ile ölçülülük sayesinde dostluk ve uzlaşma içinde olan soylu ve kutsal hayatına uyum sağlarlar. Ki böyle bir yaşam tüm yönetimin en güzel sonudur; böylesi bir yaşamı ve alışkanlığı egemenliği altındakilere aşılamayı başarabilen kişi de herkesin içinde en kral olanıdır.

A2, P51 Plut. Oth. 3,2–3:

…τοιαύτην δὲ τῆς ἡγεμονίας κατάστασιν αὐτῷ λαμβανούσης, οἱ μισθοφόροι χαλεποὺς παρεῖχον ἑαυτούς, ἀπιστεῖν παρακελευόμενοι καί φυλάττεσθαι καί κολούειν τοὺς ἀξιολόγους, εἴτ᾽ ἀληθῶς φοβούμενοι δι᾽ εὔνοιαν, εἴτε προφάσει χρώμενοι ταύτῃ τοῦ ταράττειν καί πολεμοποιεῖν. Κρισπῖνον δὲ πέμψαντος αὐτοῦ τὴν ἑπτακαιδεκάτην σπεῖραν Ὠστίας ἀπάξοντα, κἀκείνου νυκτὸς ἔτι συσκευαζομένου καί τὰ ὅπλα ταῖς ἁμάξαις ἐπιτιθέντος, οἱ θρασύτατοι πάντες ἐβόων οὐδὲν ὑγιὲς τὸν Κρισπῖνον ἥκειν διανοούμενον, ἀλλὰ τὴν σύγκλητον ἐπιχειρεῖν πράγμασι νεωτέροις, καὶ τὰ ὅπλα κατὰ Καίσαρος, οὐ Καίσαρι παρακομίζεσθαι.

…Böyle bir egemenlik sistemi sağlayınca, paralı askerler ona, seçkin yurttaşlara güvenmemesini, kendisini korumasını ve onlara kısıtlamalar getirmesini söyleyerek, kendilerini sıkıntıya soktular. Ya iyi niyetlerinden dolayı gerçekten endişe duyuyorlar, ya da ortalığı karıştırmak ve savaş çıkarmak için bunu bahane ediyorlardı. İmparatorun Crispinus'u Ostia'dan on yedinci birliği (= cohors urbana) getirmesi için göndermesi üzerine, Crispinus geceleyin, henüz hazırlanırken ve silahlarını arabalara yüklüyorken, en cesur olan askerler Crispinus'un kafasında iyi planlarla gelmediğini, senatus'un devrim işlerine hazırlandığını ve bu silahların Caesar için değil, Caesar'a karşı getirildiğini söylediler.

A2, P52 Plut. Oth. 3,4:

τοῦ δὲ λόγου πολλῶν ἁπτομένου καί παροξύνοντος, οἱ μὲν ἐπελαμβάνοντο τῶν ἁμαξῶν, οἱ δὲ τοὺς ἐνισταμένους ἑκατοντάρχας δύο καί τὸν Κρισπῖνον αὐτὸν ἀπέκτειναν, πάντες δὲ διασκευασάμενοι καί παρακαλέσαντες ἀλλήλους Καίσαρι βοηθεῖν ἤλαυνον εἰς τὴν Ῥώμην καί πυθόμενοι παρ᾽ αὐτῷ δειπνεῖν ὀγδοήκοντα συγκλητικούς, ἐφέροντο πρὸς τὰ βασίλεια, νῦν καιρὸν εἶναι λέγοντες ἐν ταὐτῷ πάντας ἀνελεῖν τοὺς Καίσαρος πολεμίους.

Bu durum pek çok kişiye ulaşınca ve [onları] kızdırınca, kimileri arabalara saldırdı, kimileri ise kendilerine engel olmaya çalışan iki yüzbaşıyı ve Crispinus'un kendisini öldürdüler. Hep birden düzen alarak ve birbirlerini yüreklendirerek Caesar'a yardım etmek üzere Roma'ya doğru yola koyuldular. Seksen senatörün Otho'yla birlikte yemek yediğini öğrenince, şimdi Caesar'ın düşmanlarını tek bir hamleyle ortadan kaldırmak için uygun zamanın geldiğini söyleyerek, saraya koştular.

A2, P53 Plut. Oth. 3,5–7:

ἡ μὲν οὖν πόλις ὡς αὐτίκα διαρπαγησομένη θόρυβον εἶχε πολύν, ἐν δὲ τοῖς βασιλείοις ἦσαν διαδρομαί, καί τὸν Ὄθων α δεινὴ κατελάμβανεν ἀπορία. φοβούμενος γὰρ ὑπὲρ τῶν ἀνδρῶν αὐτὸς ἦν φοβερὸς ἐκείνοις, καί πρὸς αὐτὸν ἀνηρτημένους ἑώρα ταῖς ὄψεσιν ἀναύδους καί περιδεεῖς, ἐνίους καί μετὰ γυναικῶν ἥκοντας ἐπὶ τὸ δεῖπνον. ἅμα δὲ τοὺς ἐπάρχους ἀπέστελλε τοῖς στρατιώταις διαλέγεσθαι καί πραῦνειν κελεύσας, ἅμα δὲ τοὺς κεκλημένους ἄνδρας ἀναστήσας καθ᾽ ἑτέρας θύρας ἀφῆκε: καί μικρὸν ἔφθησαν ὑπεκφυγόντες, διὰ τῶν μισθοφόρων ὠθουμένων εἰς τὸν ἀνδρῶνα καί πυνθανομένων τί γεγόνασιν οἱ Καίσαρος πολέμιοι. τότε μὲν οὖν ὀρθὸς ἀπὸ τῆς κλίνης πολλὰ παρηγορήσας καί δεηθεὶς καί μηδὲ δακρύων φεισάμενος μόλις ἀπέπεμψεν αὐτούς: τῇ δ᾽ ὑστεραίᾳ δωρησάμενος ἅπαντας κατ᾽ ἄνδρα χιλίαις καί διακοσίαις καί πεντήκοντα δραχμαῖς εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον.

Kent hemen elden gidecekmiş gibi, büyük bir karmaşa yaşandı; sarayda kaçışmalar oldu ve Otho korkunç bir çıkmaza düştü. Misafirleri adına endişelenirken, kendisi onlar için korku unsuru oluyordu. Gözlerin sessiz bir şekilde ve korkuyla kendisine dikildiğini gördü; bir de, bazıları yemeğe

eşleriyle gelmişti. Bir yandan praefectus'ları askerlerle konuşmaları ve onları sakinleştirmeleri emrini vererek gönderirken, bir yandan da, davetlileri başka bir kapıdan çıkararak yolladı. Ancak [bunlar] kaçamadılar ve askerler onları andrōn'a sürükleyerek Caesar'a niye düşman olduklarını sordular. O zaman, sedirinden kalkmış olan Otho, pek çok dil dökerek, yalvararak ve gözyaşlarını tutamayarak onları güç bela gönderdi; ertesi gün ise, hepsini adam başına 1250 drakhmēyle ödüllendirdikten sonra ordugâha gitti.

A2, P54 Plut. Oth. 4,2–3:

…ὑφ᾽ ὧν ἐπαιρόμενος ἔγραψεν Οὐϊτελλίῳ παραινῶν στρατιωτικὰ φρονεῖν, ὡς χρήματα πολλὰ δώσοντος αὐτοῦ καὶ πόλιν, ἐν ᾗ βιώσεται ῥᾷστον καὶ ἥδιστον βίον μεθ᾽ ἡσυχίας. ἀντέγραψε δὲ κἀκεῖνος αὐτῷ κατειρωνευόμενος ἡσυχῆ πρῶτον ἐκ δὲ τούτου διερεθιζόμενοι πολλὰ βλάσφημα καὶ ἀσελγῆ χλευάζοντες ἀλλήλοις ἔγραφον, οὐ ψευδῶς μέν, ἀνοήτως δὲ καὶ γελοίως θατέρου τὸν ἕτερον ἃ προσῆν ἀμφοτέροις ὀνείδη λοιδοροῦντος. ἀσωτίας γὰρ καὶ μαλακίας καὶ ἀπειρίας πολέμων καὶ τῶν πρόσθεν ἐπὶ πενίᾳ χρεῶν πλήθους ἔργον ἦν εἰπεῖν ὁποτέρῳ μεῖον αὐτῶν μέτεστι.

…[Otho] Bu kişiler tarafından pohpohlanınca, Vitellius'a askerî görevleriyle ilgilenmesini tavsiye eden bir mektup yazdı; bunun karşılığında ona pek çok para ve son derece rahat, zevkle huzur içinde yaşamını sürdürebileceği bir kent verecekti. Vitellius da ona cevap olarak, ilkin rengini belli etmeyen bir mektup yazdı. Ancak, bundan sonra ikisi de galeyana gelip, kötü ve ahlaksız sözlerle birbirlerine hakaret eden mektuplar yazdılar. Aslında yalan da değildi; ama, birinin ötekini, gerçekten ikisine de yakışan suçlarla itham etmesi komik ve aptalcaydı. Savurganlık, ahlaki zayıflık, savaş işlerinde tecrübesizlik ve önceki yoksulluğun üzerine binmiş borçların çokluğu nedeniyle, ikisinden hangisinin daha iyi olduğunu söylemek zor işti.

A2, P55 Plut. Oth. 5,1:

ἐπεὶ δὲ τὰς Ἄλπεις κατέχοντες ἤδη προσηγγέλλοντο Κεκίνας καὶ Οὐάλης Οὐϊτελλίῳ στρατηγοῦντες, ἐν Ῥώμῃ Δολοβέλλας, εὐπατρίδης ἀνήρ, ὑποψίαν παρεῖχε τοῖς μισθοφόροις νεώτερα φρονεῖν…

Vitellius'un komutanları olan Caecina ve Valens'in çoktan Alpler'i ele geçirdiği haberi gelince, paralı askerler soylu bir aileden gelen Dolobella'nın Roma'da devrim planladığı şüphesine kapıldı…

A2, P56 Plut. Oth. 5,3–5:

αὐτὸς μὲν οὖν ἐν Βριξίλλῳ, πόλει τῆς Ἰταλίας περὶ τὸν Ἠριδανὸν ἀπελείφθη, στρατηγοὺς δὲ τῶν δυνάμεων ἐξέπεμψε Μάριόν τε Κέλσον καὶ Σουητώνιον Παυλῖνον ἔτι τε Γάλλον καὶ Σπουρίναν, ἄνδρας ἐνδόξους, χρήσασθαι δὲ μὴ δυνηθέντας ἐπὶ τῶν πραγμάτων ὡς προῃροῦντο τοῖς ἑαυτῶν λογισμοῖς δι᾽ ἀταξίαν καὶ θρασύτητα τῶν στρατιωτῶν. οὐ γὰρ ἠξίουν ἑτέρων ἀκούειν, ὡς παρ᾽ αὐτῶν τοῦ αὐτοκράτορος τὸ ἄρχειν ἔχοντος. ἦν μὲν οὖν οὐδὲ τὰ τῶν πολεμίων ὑγιαίνοντα παντάπασιν οὐδὲ χειροήθη τοῖς ἡγεμόσιν, ἀλλ᾽ ἔμπληκτα καὶ σοβαρὰ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν. οὐ μὴν ἀλλ᾽ ἐκείνοις ἐμπειρία γε παρῆν τοῦ μάχεσθαι καὶ τὸ κάμνειν1 ἐθάδες ὄντες οὐκ ἔφευγον. οὗτοι δὲ μαλακοὶ μὲν ἦσαν ὑπὸ σχολῆς καὶ διαίτης ἀπολέμου, πλεῖστον χρόνον ἐν θεάτροις καὶ πανηγύρεσι καὶ παρὰ σκηνὴν βεβιωκότες, ὕβρει δὲ καὶ κόμπῳ ἐπαμπέχειν ἐβούλοντο, προσποιήσασθαι τὰς λειτουργίας ὡς κρείττονες ἀπαξιοῦντες, οὐχ ὡς ἀδύνατοι φέρειν. ὁ δὲ Σπουρίνας προσβιαζόμενος αὐτοὺς ἐκινδύνευσε μικρὸν ἐλθόντας ἀνελεῖν αὐτόν.

Otho'nun kendisi, Po Irmağı'nı çevreleyen bir İtalya kenti olan Brixellum'da kaldı; ancak, egemenliği altındaki komutanlar arasından Marius Celsus'u, Suetonius Paulinus'u ve bunlara ilaveten Gallus ile Spurina'yı gönderdi. Bunlar seçkin isimlerdi; ancak, askerlerin düzensizliği ve disiplinsizliği yüzünden, işleri kendi kafalarında planladıkları gibi yapamadılar. Çünkü, askerlerin gözünde imparatorun yönetme yetkisi olduğundan, bunlara itaat etmeyi uygun bulmuyorlardı. Elbette, düşmanların ordusu da iyi durumda değildi; hatta önderlere itaat sağlanamamıştı ve askerler, aynı sebepten ötürü, şaşkın ve öfkeliydiler. Öte yandan, savaşma tecrübeleri vardı ve zora alışık oldukları için kaçmıyorlardı. Otho'nunkiler ise, boş gezmelerinden ve savaştan uzak yaşam biçimlerinden dolayı dayanıksızdı; vakitlerinin çoğunu gösterilerde, şenliklerde ve oyunlarda geçirirlerdi. Sanki bu işin altından kalkamayacaklarından değil de, kendileri daha üstün oldukları için işi değersiz buluyorlarmış gibi, saygısızlık ve küstahlıkla, verilen görevlerin üstünü örtmek istiyorlardı. Hatta, Spurina onları zorlayınca, az kalsın onu öldürüyorlardı.

A2, P57 Plut. Oth. 9,4:

καὶ οὐκ ἀπεικός ἐστι, μηδετέρου τότε τῶν προσαγορευομένων αὐτοκρατόρων εὐδοκιμοῦντος, ἐπιπίπτειν τοιούτους διαλογισμοὺς τοῖς γνησίοις καὶ διαπόνοις καὶ σωφρονοῦσι τῶν στρατιωτῶν, ὡς ἔχθιστον εἴη καὶ δεινόν, ἃ πάλαι διὰ Σύλλαν καὶ Μάριον, εἶτα Καίσαρα καὶ Πομπήϊον ᾠκτείροντο δρῶντες ἀλλήλους καὶ πάσχοντες οἱ πολῖται, ταῦτα νῦν ὑπομένειν ἢ Οὐϊτελλίῳ λαιμαργίας καὶ οἰνοφλυγίας ἢ τρυφῆς καὶ ἀκολασίας Ὄθωνι τὴν ἡγεμονίαν χορήγημα προθεμένους.

Kendilerine imparator denilen bu adamlardan ikisinin de (=Otho ve Vitellius) adı iyi anılmadığından, bu gibi düşüncelerin mantıklı, dayanıklı ve akıllı askerlerden çıkması saçma değildir: Yurttaşların vaktiyle Sulla ve Marius, ardından Caesar ve Pompeius yüzünden maruz kaldıkları ve birbirlerine çektirdikleri acılara, şimdi de imparatorluk gücünü Vitellius'un açgözlülüğüne ve sarhoşluğuna ya da Otho'nun ahlaksızlığına ve ölçüsüzlüğüne fırsat haline getirmek için katlanmak, son derece iğrenç ve korkunç bir şey olur.

A2, P58 Plut. Oth. 17,3:

ἐξελθόντος δὲ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ξίφος ὑποστήσας ὀρθὸν ἀμφοτέραις ταῖς χερσί, καὶ περιπεσὼν ἄνωθεν, ὅσον ἅπαξ στενάξαι μόνον ᾔσθετο τοῦ πόνου καὶ τοῖς ἐκτὸς αἴσθησιν παρέσχεν. ἀραμένων δὲ τῶν παίδων οἰμωγὴν εὐθὺς ἅπαν τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν πόλιν ἐπεῖχε κλαυθμός: καὶ μετὰ βοῆς οἱ στρατιῶται εἰσέπεσον ἐπὶ τὰς θύρας καὶ ὠλοφύροντο, περιπαθοῦντες καὶ λοιδοροῦντες ἑαυτοὺς μὴ φυλάξαντας τὸν αὐτοκράτορα μηδὲ κωλύσαντας ἀποθανεῖν ὑπὲρ αὐτῶν.

Adam dışarı çıkınca, [Otho] iki eliyle kılıcını dosdoğru yukarıya kaldırdı ve kılıcının üzerine yığıldı. O anda tek bir inlemeyle acıyı hissetti ve dışarıdakilere de hissettirdi. Kölelerin çığlıkları yükseldi; bir anda tüm orduyu ve kenti yas kapladı. Askerler bağrışarak kapıdan içeriye girdiler ve yas tutmaya başladılar; imparatoru koruyamadıkları ve onlar uğruna ölmesine engel olamadıkları için acı çekiyorlar ve kendilerine kızıyorlardı.

A2, P59 Plut. Oth. 17,4:

ἀπέστη δὲ οὐδεὶς τῶν κατ᾽ αὐτόν, ἐγγὺς ὄντων τῶν πολεμίων, ἀλλὰ κοσμήσαντες τὸ σῶμα καὶ πυρὰν κατασκευάσαντες ἐξεκόμιζον ἐν τοῖς ὅπλοις οἱ φθάσαντες ὑποδῦναι καὶ βαστάσαι τὸ λέχος ἐπιγαυρούμενοι. τῶν δὲ ἄλλων οἱ μὲν τὸ τραῦμα τοῦ νεκροῦ κατεφίλουν προσπίπτοντες,

οἱ δὲ ἥπτοντο τῶν χειρῶν, οἱ δὲ προσεκύνουν πόρρωθεν. ἔνιοι δὲ τῇ πυρᾷ λαμπάδας ὑφέντες ἑαυτοὺς ἀπέσφαξαν, οὐδὲν ἐκδήλως οὔτε πεπονθότες χρηστὸν ὑπὸ τοῦ τεθνηκότος οὔτε πείσεσθαι δεινὸν ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος δεδιότες.

Yandaşı olan adamlardan hiçbiri, düşmanın kapıda olmasına rağmen, ayrılmadı. Bedenini süsledikten ve cenaze ateşini hazırladıktan sonra, onu silahlarıyla birlikte getirdiler; bu adamlar, tabutu omuzlarına almak ve taşımaktan dolayı gurur duyuyorlardı. Diğerlerine gelince, kimi imparatoru kucaklayıp ölü bedenindeki yaraya öpücük konduruyor, kimi ellerinden tutuyor, kimi ise, onu uzaktan saygıyla selamlıyordu. Bazıları ateşe meşalelerini atıp kendisini öldürdü; açıkça bilindiği üzere, ne ölen imparatora bir iyilik borçları vardı ne de galibiyet kazanmış olanın eli altında korkunç bir şeye maruz kalacağından korkuyorlardı.

A2, P60 Plut. Oth. 17,5:

ἀλλ᾽ ἔοικε μηδενὶ τῶν πώποτε τυράννων ἢ βασιλέων δεινὸς οὕτως ἔρως ἐγγενέσθαι καὶ περιμανὴς τοῦ ἄρχειν, ὡς ἐκεῖνοι τοῦ ἄρχεσθαι καὶ ὑπακούειν Ὄθωνος ἠράσθησαν οὕς γε μηδ᾽ ἀποθανόντος ὁ πόθος προὔλιπεν, ἀλλὰ παρέμεινεν εἰς ἀνήκεστον ἔχθος Οὐϊτελλίῳ τελευτήσας.

Anlaşılan, tiranlardan ve krallardan hiçbirinin yönetme tutkusu ve çılgınlığı bu denli korkunç olmamıştır, tıpkı askerlerin Otho tarafından yönetilme ve ona itaat etme tutkusunda olduğu gibi. İmparatorun ölümünden sonra bile, bu arzuları dinmedi; aksine, Vitellius'a duydukları ölümcül nefrete dönüşünceye dek, sürdü.

A2, P61 Plut. Oth. 18,2:

ἀπέθανε δὲ Ὄθων ἔτη μὲν ἑπτὰ καὶ τριάκοντα βιώσας, ἄρξας δὲ τρεῖς μῆνας, ἀπολιπὼν δὲ μὴ χείρονας μηδ᾽ ἐλάττους τῶν τὸν βίον αὐτοῦ ψεγόντων τούς ἐπαινοῦντας τὸν θάνατον, βιώσας γὰρ οὐδὲν ἐπιεικέστερον Νέρωνος ἀπέθανεν εὐγενέστερον.

Otho üç ay hüküm sürdükten sonra, otuz yedi yaşında öldü. Öldüğünde, ölümünü yüceltenler, yaşamını yerenlerden daha az ya da daha aşağı değildi. Nero'dan daha düzgün yaşamış olmasa da, ondan daha soylu bir şekilde öldü.

A2, P62 Plut. prae. ger. reip. 805A:

…νῦν οὖν ὅτε τὰ πράγματα τῶν πόλεων οὐκ ἔχει πολέμων ἡγεμονίας οὐδὲ τυραννίδων καταλύσεις οὐδὲ συμμαχικὰς πράξεις, τίν᾽ ἄν τις ἀρχὴν ἐπιφανοῦς λάβοι καὶ λαμπρᾶς πολιτείας;…

…Bugün kentlerin durumu savaşlara önderlik etmeyi, tiranlıkları devirmeyi ve ittifaklık yapmayı gerektirmediğine göre, insan parlak ve görkemli politikaya nasıl başlayabilir?...

A2, P63 Plut. prae. ger. reip. 810A:

ἐγὼ δὲ καὶ μαρτυρεῖν ἀξιῶ τὰ δίκαια καὶ τοῖς διαφόροις τὸν πολιτικὸν ἄνδρα καὶ βοηθεῖν κρινομένοις πρὸς τοὺς συκοφάντας καὶ ταῖς διαβολαῖς ἀπιστεῖν, ἂν ὦσιν ἀλλότριαι τῆς προαιρέσεως αὐτῶν: ὥσπερ ὁ Νέρων ἐκεῖνος ὀλίγον ἔμπροσθεν ἢ κτεῖναι τὸν Θρασέαν μάλιστα μισῶν καὶ φοβούμενος, ὅμως ἐγκαλοῦντός τινος ὡς κακῶς κεκριμένου καὶ ἀδίκως, ‘ἐβουλόμην ἄν’ ἔφη ‘Θρασέαν οὕτως ἐμὲ φιλεῖν, ὡς δικαστὴς ἄριστός ἐστιν’…

Bence bir devlet adamı haklı bir davada hasımları için bile tanıklık etmeli, yargılanırken muhbirlere karşı bunlara yardım etmeli ve iftiralar onların görüşüne yabancı ise inanmamalıdır. Tıpkı

Nero'nun yaptığı gibi: Her şeyden çok nefret ettiği ve korktuğu Thrasea'yı öldürtmeden öz önce, biri onu kötü ve adaletsiz bir şekilde hüküm vermekle suçlayınca, «Thrasea'nın mükemmel bir yargıç olarak beni sevmesini isterdim» dedi…

A2, P64 Plut. prae. ger. reip. 824C:

…ὅρα γάρ, ὅτι τῶν μεγίστων ἀγαθῶν ταῖς πόλεσιν, εἰρήνης ἐλευθερίας εὐετηρίας εὐανδρίας ὁμονοίας, πρὸς μὲν εἰρήνην οὐδὲν οἱ δῆμοι τῶν πολιτικῶν ἔν γε τῷ παρόντι χρόνῳ δέονται πέφευγε γὰρ ἐξ ἡμῶν καὶ ἠφάνισται πᾶς μὲν Ἕλλην πᾶς δὲ βάρβαρος πόλεμος: ἐλευθερίας δ' ὅσον οἱ κρατοῦντες νέμουσι τοῖς δήμοις μέτεστι καὶ τὸ πλέον ἴσως οὐκ ἄμεινον…

…Kentlerin sahip oldukları en büyük nimetlere; barışa, özgürlüğe, bolluğa, yiğitliğe ve uyuma bir bak! Halklar şimdiki zamanda barış konusunda devlet adamlarından hiçbirine ihtiyaç duymuyor. Çünkü, tüm Hellen ve barbar savaşları bizden uzaktır. Halklar özgürlükten yöneticilerimizin dağıttığı kadarıyla nasiplenmiştir; daha fazlası daha iyi olmayabilir…

A2, P65 Plut. Publ. 10,2–3:

…καὶ γὰρ ὄντως ὁ Οὐαλλέριος ᾤκει τραγικώτερον ὑπὲρ τὴν καλουμένην Οὐελίαν οἰκίαν ἐπικρεμαμένην τῇ ἀγορᾷ καὶ καθορῶς αν ἐξ ὕψους ἅπαντα, δυσπρόσοδον δὲ πελάσαι καὶ χαλεπὴν ἔξωθεν, ὥστε καταβαίνοντος αὐτοῦ τὸ σχῆμα μετέωρον εἶναι καὶ βασιλικὸν τῆς προπομπῆς τὸν ὄγκον. ὅσον οὖν ἐν ἀρχῇ καὶ πράγμασι μεγάλοις ἀγαθὸν ἦν ἔχειν ὦτα παρρησίαν ἀντὶ κολακείας προσιέμενα καὶ λόγους ἀληθεῖς, ἔδειξεν. ἀκούσας γὰρ ὅτι τοῖς πολλοῖς ἁμαρτάνειν ἐδόκει τῶν φίλων διεξιόντων, οὐκ ἐφιλονείκησεν, οὐδ' ἠγανάκτησεν, ἀλλὰ ταχὺ πολλοὺς συναγαγὼν τεχνίτας ἔτι νυκτὸς οὔσης κατέβαλε τὴν οἰκίαν καὶ κατέσκαψεν εἰς ἔδαφος πᾶσαν.

…Valerius, gerçekten de Velia denilen oldukça görkemli bir evde yaşıyordu. Bu ev, agora'nın üzerine sarkıyordu ve her şeyi ayakları altına alıyordu. Buraya ulaşmak zor, yaklaşmak güçtü; öyle ki, kendisi oradan indiğinde bile cüssesi yukarıda kalıyordu ve gelişinin ihtişamı kralları andırıyordu. Güçlü ve önemli bir konumdayken, iyi olan şeye, yani, dalkavukluk yerine samimiyete ve doğru sözlere inanan kulaklara sahip olduğunu kanıtladı. Zira, dostlarından halkın onu haddini aşan biri olarak gördüğünü duyduğunda kızıp öfkelenmedi; aksine, derhal birçok işçiyi çağırtıp henüz gece olmasına rağmen, evini yıktırdı ve yerle bir ettirdi.

A2, P66 Plut. Publ. 15,2:

τούτου δὲ πάλιν ἐν ταῖς κατὰ Οὐιτέλλιον στάσεσι διαφθαρέντος τὸν τρίτον τῇ πρὸς τἆλλα καὶ τοῦτο χρησάμενος εὐποτμίᾳ Οὐεσπασιανὸς ἐξ ἀρχῆς ἄχρι τέλους ἀναγαγὼν, ἐπεῖδε γενόμενον καὶ φθειρόμενον μετ' ὀλίγον οὐκ ἐπεῖδεν, ἀλλὰ τοσοῦτον εὐτυχίᾳ Σύλλαν παρῆλθεν ὅσον ἐκεῖνον μὲν τῆς ἀφιερώσεως τοῦ ἔργου, τοῦτον δὲ τῆς ἀναιρέσεως προαποθανεῖν. ἅμα γὰρ τῷ τελευτῆσαι Οὐεσπασιανὸν ἐνεπρήσθη τὸ Καπιτώλιον.

Bu tapınak (=Capitolinus Tapınağı), Vitellius'un dönemindeki sıkıntılarda tekrar yıkıldı; ancak Vespasianus, diğer işlerinde ve bu konuda yanında olan iyi talihi sayesinde tapınağı üçüncü kez baştan sona yaptırdı. Tapınağın tamamlanmış halini gördü ancak kısa bir zaman sonra yıkıldığını göremedi. Kutsal çalışması yıkılmadan önce ölerek iyi talihiyle, işinin kutsanmasından önce ölen Sulla'yı geride bıraktı. Vespasianus'un ölümüyle birlikte, Capitolinus yandı.

A2, P67 Plut. Publ. 15,3–4:

ὁ δὲ τέταρτος οὗτος ὑπὸ Δομετιανοῦ καὶ συνετελέσθη καὶ καθιερώθη. λέγεται δὲ Ταρκύνιον εἰς τοὺς θεμελίους ἀναλῶσαι λίτρας ἀργυρίου τετρακισμυρίας: τούτου δὲ τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς τὸν μέγιστον ἐν Ῥώμῃ τῶν ἰδιωτικῶν πλοῦτον ἐκλογισθέντα τὸ τῆς χρυσώσεως μὴ τελέσαι ἂν ἀνάλωμα, πλέον ἢ δισχιλίων καὶ μυρίων ταλάντων γενόμενον. οἱ δὲ κίονες ἐκ τοῦ Πεντελῆσιν ἐτμήθησαν λίθου, κάλλιστα τῷ πάχει πρὸς τὸ μῆκος ἔχοντες: εἴδομεν γὰρ αὐτοὺς Ἀθήνησιν. ἐν δὲ Ῥώμῃ πληγέντες αὖθις καὶ ἀναξυσθέντες οὐ τοσοῦτον ἔσχον γλαφυρίας ὅσον ἀπώλεσαν συμμετρίας καὶ τοῦ καλοῦ, διάκενοι καὶ λαγαροὶ φανέντες.

Bu tapınak (=Capitolinus Tapınağı) dördüncü kez Domitianus tarafından yaptırılmış ve kutsanmıştır. Tarquinus'un tapınağın yapımı için 40.000 gümüş para harcadığı söylenir. Ama şimdi, Roma'daki yurttaşların en zengini olduğu düşünülen kişi bile, bu tapınağın altın kaplamasının ederini karşılayamaz; bunun ederi 12.000 talanttan fazladır. Onun sütunları Pentelikon mermerindendir; Atina'da gördüğümüz şekliyle, genişliği uzunluğuna göre en iyi şekilde oranlanmıştır. Ancak Roma'da yeniden kesilip, yüzeyi soyulunca sütunların bu zarafeti kalmadı ve güzelliğini de oranını da kaybetti; şimdi incecik ve ufacık görünüyor.

A2, P68 Plut. Publ. 15,5:

ὁ μέντοι θαυμάσας τοῦ Καπιτωλίου τὴν πολυτέλειαν, εἰ μίαν εἶδεν ἐν οἰκίᾳ Δομετιανοῦ στοὰν ἢ βασιλικὴν ἢ βαλανεῖον ἢ παλλακίδων δίαιταν, οἷόν ἐστι τὸ λεγόμενον Ἐπιχάρμου πρὸς τὸν ἄσωτον, οὐ φιλάνθρωπος τύ γ᾽ ἐσσ᾽: ἔχεις νόσον χαίρεις διδούς, τοιοῦτον ἄν τι πρὸς Δομετιανὸν εἰπεῖν προήχθη: ‘οὐκ εὐσεβὴς οὐδὲ φιλότιμος τύ γ᾽ ἐσσί: ἔχεις νόσον χαίρεις κατοικοδομῶν, ὥσπερ ὁ Μίδας ἐκεῖνος, ἅπαντά σοι χρυσᾶ καὶ λίθινα βουλόμενος γίνεσθαι.’

Capitolinus'un ihtişamına hayran kalan biri Domitianus'un sarayındaki bir sütunu, kabul salonunu, banyoyu veya kapatmalarının odasını görmüş olsaydı, Epikharmos'un savurgan birine «işe yaramazın tekisin sen; para harcamaktan zevk alan bir hastasın» dediği gibi, o da Domitianus'a şöyle derdi: «Ne kutsal bir yanın var, ne de soylu; inşaat işlerine para dökmekten zevk alan bir hastasın, tıpkı dokunduğu her şeyi altına ve taşa döndürmek isteyen Midas gibi».

A2, P69 Plut. quom. adulat. 56E–F:

ὁ δὲ ταῖς κακίαις ἐθίζων ἔπαινος ὡς ἀρεταῖς μὴ ἀχθόμενον ἀλλὰ χαίροντα χρῆσθαι, καὶ τὸ αἰδεῖσθαι τῶν ἁμαρτανομένων ἀφαιρῶν, οὗτος ἐπέτριψε Σικελιώτας, τὴν Διονυσίου καὶ Φαλάριδος ὠμότητα μισοπονηρίαν προσαγορεύων, οὗτος Αἴγυπτον ἀπώλεσε, τὴν Πτολεμαίου θηλύτητα καὶ θεοληψίαν καὶ ὀλολυγμοὺς καὶ τυμπάνων ἐγχαράξεις εὐσέβειαν ὀνομάζων καὶ θεῶν λατρείαν, οὗτος τὰ Ῥωμαίων ἤθη τηνικαῦτα παρ᾽ οὐδὲν ἦλθεν ἀνατρέψαι καὶ ἀνελεῖν, τὰς Ἀντωνίου τρυφὰς καὶ ἀκολασίας καὶ πανηγυρισμοὺς ἱλαρὰ πράγματα καὶ φιλάνθρωπα χρωμένης ἀφθόνως αὐτῷ δυνάμεως καὶ τύχης ὑποκοριζόμενος Πτολεμαίῳ δὲ τί περιῆψεν ἄλλο φορβειὰν καὶ αὐλούς, τί δὲ Νέρωνι τραγικὴν ἐπήξατο σκηνὴν καὶ προσωπεῖα: καὶ κοθόρνους περιέθηκεν; οὐχ ὁ τῶν κολακευόντων ἔπαινος; οἱ δὲ πολλοὶ τῶν βασιλέων οὐκ Ἀπόλλωνες μὲν ἂν μινυρίσωσι, Διόνυσοι δ᾽ ἂν μεθυσθῶσιν, Ἡρακλεῖς δ᾽ ἂν παλαίσωσι προσαγορευόμενοι καὶ χαίροντες εἰς ἅπασαν αἰσχύνην ὑπὸ τῆς κολακείας ἐξάγονται;

Övgü [insanı] kötülüklerden iğrenmeye değil, sanki iyilikmiş gibi ondan hoşlanmaya alıştırır ve suç işleyenlerin utanma duygusunu alıp götürür. Bu övgü, Dionysios'un ve Phalaris'in zalimliğini «kötülüğün düşmanı» diye nitelendirerek Sicilyalılar'ın sonunu getirdi. Bu övgü, Ptolemaios'un

kadınsılığını, taşkınlığını, tanrılar için gözyaşı dökmesini ve tympanōn (davul) çalmasını «dindarlık» ve «tanrılara hizmet» diye adlandırarak Mısır'ı yok etti. Bu övgü, Antonius'un aşırılığına, cüretkârlığına ve gösterişlerine «ona cömertçe verilen güç ve talih sayesinde yaptığı hoş ve keyif verici işler» diyerek az daha Romalılar'ı yıkıma ve yok olmaya götürüyordu. Ağızlık ve flütü Ptolemaios'la birleştiren, övgü değil de ne olabilir? Niçin Nero için bir tragedya sahnesi hazırlandı, niçin ona maske ve çizme giydirildi? Bu, yalakaların övgüsü değil midir? Pek çok kral bir söz mırıldandı diye Apollōn olmadı mı? Sarhoş olana Dionysos, güreş tutana Hēraklēs denmedi mi? Yalakalık sayesinde her tür utanç hoş karşılanmadı mı?

A2, P70 Plut. reg. et imp. apoph. 172B:

Ἀρταξέρξης ὁ Περσῶν βασιλεύς, ὦ μέγιστε αὐτόκρατορ Καῖσαρ Τραϊανέ, οὐχ ἧττον οἰόμενος βασιλικὸν καὶ φιλάνθρωπον εἶναι τοῦ μεγάλα διδόναι τὸ μικρὰ λαμβάνειν εὐμενῶς καὶ προθύμως, ἐπεί, παρελαύνοντος αὐτοῦ καθ᾽ ὁδὸν, αὐτουργὸς ἄνθρωπος καὶ ἰδιώτης οὐδὲν ἔχων ἕτερον ἐκ τοῦ ποταμοῦ ταῖς χερσὶν ἀμφοτέραις ὕδωρ ὑπολαβὼν προσήνεγκεν, ἡδέως ἐδέξατο καὶ ἐμειδίασε, τῇ προθυμίᾳ τοῦ διδόντος οὐ τῇ χρείᾳ τοῦ διδομένου τὴν χάριν μετρήσας.

Ey yüce imparator Caesar Traianus, Pers Kralı Artakserksēs, iyi niyet ve içtenlikle alınan küçük şeylerin, verilen büyük şeyler kadar kralca ve insanca olduğunu düşünüyordu. Bir vakit kral yolda ilerlerken, hiçbir şeyi olmayan sıradan bir işçi, ırmaktan iki eliyle su alarak ona verdi. Kral da seve seve kabul etti ve verilen şeyin faydasından ziyade o şeyi verenin iyi niyetine önem verdiğinden gülümsedi.

A2, P71 Plut. Sol. 27,2:

τὸν δ᾽ οὖν Σόλωνά φασιν εἰς Σάρδεις δεηθέντι τῷ Κροίσῳ παραγενόμενον, παθεῖν τι παραπλήσιον ἀνδρὶ χερσαίῳ κατιόντι πρῶτον ἐπὶ θάλατταν. ἐκεῖνός τε γὰρ ὁρῶν ἄλλον ἐξ ἄλλου ποταμὸν ᾤετο τὴν θάλασσαν εἶναι, καὶ τῷ Σόλωνι τὴν αὐλὴν διαπορευομένῳ καὶ πολλοὺς ὁρῶντι τῶν βασιλικῶν κεκοσμημένους πολυτελῶς, καὶ σοβοῦντας ἐν ὄχλῳ προπομπῶν καὶ δορυφόρων, ἕκαστος ἐδόκει Κροῖσος εἶναι, μέχρι πρὸς αὐτὸν ἦχθη, πᾶν ὅσον ἐν λίθοις, ἐν βαφαῖς ἐσθῆτος, ἐν τέχναις χρυσοῦ περὶ κόσμον ἐκπρεπὲς ἔχειν ἢ περιττὸν ἢ ζηλωτὸν ἐδόκει περικείμενον…

Kroisos'un isteği üzerine Sardeis'e gelen Solōn'un, kırsalda yaşayıp da ilk defa denize inen biriyle aynı duruma düştüğünü söylerler; çünkü, o başka başka ırmakları görünce denizi gördüm sanır. Solōn da aynı şekilde, avlunun içinden geçtiğinde ve özenle düzene sokulmuş saraya ait mızrak taşıyıcılarının ve muhafızların pek çoğunun bir yığın halinde çalımla yürüdüğünü gördüğünde, bunların her birini Kroisos sandı, ta ki kralın yanına götürülene dek. Kral, kendisine son derece değerli ve şaşaalı bir görüntü sağlayan taşlar, renk renk giysiler ve altın takılar içinde giyim kuşamıyla her anlamda saygın, gösterişli ve kıskanılası görünüyordu…

A2, P72 Plut. Sol. 27,3:

ἐπεὶ δ᾽ ὁ Σόλων ἄντικρυς καταστὰς οὔτ᾽ ἔπαθεν οὐδὲν οὔτ᾽ εἶπε πρὸς τὴν ὄψιν ὧν ὁ Κροῖσος προσεδόκησεν, ἀλλὰ καὶ δῆλος ἦν τοῖς εὖ φρονοῦσι τῆς ἀπειροκαλίας καὶ μικροπρεπείας καταφρονῶν, ἐκέλευσεν αὐτῷ τούς τε θησαυροὺς ἀνοῖξαι τῶν χρημάτων, καὶ τὴν ἄλλην ἄγοντας ἐπιδεῖξαι μηδὲν δεομένῳ κατασκευὴν καὶ πολυτέλειαν. ἤρκει γὰρ αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ τοῦ τρόπου κατανόησιν παρασχεῖν. ὡς δ᾽ οὖν αὖθις ἤχθη γεγονὼς ἁπάντων θεατής, ἠρώτησεν αὐτὸν ὁ Κροῖσος εἴ τινα οἶδεν ἀνθρώπων αὐτοῦ μακαριώτερον.

Solōn o anda hiçbir tepki vermeyip kralın görünüşüyle ilgili hiçbir şey söylemeden durunca, – aslında Solōn'un kralın bayağılığını ve zevksizliğini küçümsediği, bunu anlayabilecek biri için açıktı – Kroisos, onun için hazinelerin açılmasını emretti. Oysa, Solōn için başka bir hazırlığı ve gösterişi sunmaya gerek yoktu; zaten kralın kendisi, karakterini ele veriyordu. Gene de, hepsini görüp tekrar [kralın yanına] getirildiğine, Kroisos ona insanlar arasında kendisinden daha mutlu birini biliyor mu diye sordu.

A2, P73 Plut. Sol. 27,4:

ἀποφηναμένου δὲ τοῦ Σόλωνος ὅτι οἶδε Τέλλον αὐτοῦ πολίτην, καὶ διεξελθόντος ὅτι χρηστὸς ἀνὴρ ὁ Τέλλος γενόμενος καὶ παῖδας εὐδοκίμους καταλιπὼν καὶ βίον οὐδενὸς ἐνδεᾶ τῶν ἀναγκαίων, ἐτελεύτησεν ἐνδόξως ἀριστεύσας ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἤδη μὲν ἀλλόκοτος ἐδόκει εἶναι τῷ Κροίσῳ καὶ ἄγροικος, εἰ μὴ πρὸς ἀργύριον πολὺ μηδὲ χρυσίον τῆς εὐδαιμονίας ποιεῖται τὴν ἀναμέτρησιν, ἀλλὰ δημοτικοῦ καὶ ἰδιώτου βίον καὶ θάνατον ἀνθρώπου μᾶλλον ἢ τοσαύτην ἀγαπῴη δύναμιν καὶ ἀρχήν.

Solōn, kendi yurttaşı Tellos'u bildiğini söyledi ve onun iyi bir adam olduğunu, geride şanlı çocuklar bıraktığını ve hayatını hiçbir şeyden yoksun kalmadan vatanı için en iyisi olarak onurlu bir şekilde sonlandırdığını ifade etti. Kroisos, gümüş ve altının çokluğunu mutluluğun ölçütü saymayıp halktan ve sıradan bir adamın hayatına ve ölümüne, böylesi büyük bir güç ve saltanata olduğundan daha fazla hayran olduğu için Solōn'un yabancı ve görgüsüz biri olduğunu düşünmeye başladı.

A3
EPIKTETOS

A3, P1 Epikt. 1,29,9–14:

ὑμεῖς οὖν οἱ φιλόσοφοι διδάσκετε καταφρονεῖν τῶν βασιλέων; — μὴ γένοιτο. τίς ἡμῶν διδάσκει ἀντιποιεῖσθαι πρὸς αὐτούς, ὧν ἐκεῖνοι ἔχουσιν ἐξουσίαν; τὸ σωμάτιον λάβε, τὴν κτῆσιν λάβε, τὴν φήμην λάβε, τοὺς περὶ ἐμὲ λάβε. ἄν τινας τούτων ἀναπείθω ἀντιποιεῖσθαι, τῷ ὄντι ἐγκαλείτω μοι. 'ναί: ἀλλὰ καὶ τῶν δογμάτων ἄρχειν θέλω.' καὶ τίς σοι ταύτην τὴν ἐξουσίαν δέδωκεν; ποῦ δύνασαι νικῆσαι δόγμα ἀλλότριον; 'προσάγων,' φησίν, 'αὐτῷ φόβον νικήσω.' ἀγνοεῖς ὅτι αὐτὸ αὑτὸ ἐνίκησεν, οὐχ ὑπ᾽ ἄλλου ἐνικήθη: προαίρεσιν δὲ οὐδὲν ἄλλο νικῆσαι δύναται, πλὴν αὐτὴ ἑαυτήν. διὰ τοῦτο καὶ ὁ τοῦ θεοῦ νόμος κράτιστός ἐστι καὶ δικαιότατος: τὸ κρεῖσσον ἀεὶ περιγινέσθω τοῦ χείρονος. 'κρείττονές εἰσιν οἱ δέκα τοῦ ἑνός.' πρὸς τί; πρὸς τὸ δῆσαι, πρὸς τὸ ἀποκτεῖναι, πρὸς τὸ ἀπαγαγεῖν ὅπου θέλουσιν, πρὸς τὸ ἀφελέσθαι τὰ ὄντα…

Siz filozoflar imparatorları küçümsemeyi mi öğretiyorsunuz? Hiç te. Hangimiz, onların yetkisine sahip oldukları şeylerle ilgili olarak onlara karşı çıkmayı öğütlüyor? Bedenimi al, servetimi al, şanımı al, etrafımdakileri al. Etrafımdakilerden birilerini sana karşı çıkmaya ikna edersem, beni gerçekten suçlayabilirsin! «Evet; ama, senin düşüncelerine hükmetmek istiyorum». Sana böyle bir yetkiyi kim verdi? Nasıl başkasının düşüncesini ele geçirebilirsin? «Ona korku salarak ele geçirebilirim» der. Ama, bilmiyor musun, kendi kendine hükmeden bir şey başkası tarafından ele geçirilemez. Bu nedenle tanrının yasası en güçlü ve en adil olandır; iyi olan her zaman kötü olandan üstündür. «On kişi bir kişiden iyidir». Niçin? Zincire vurduğu, öldürdüğü, istediği yerden gönderdiği, sahip olduklarını elinden aldığı için…

A3, P2 Epikt. 3,13,9–11:

ὁρᾶτε γάρ, ὅτι εἰρήνην μεγάλην ὁ Καῖσαρ ἡμῖν δοκεῖ παρέχειν, ὅτι οὐκ εἰσὶν οὐκέτι πόλεμοι οὐδὲ μάχαι οὐδὲ λῃστήρια μεγάλα οὐδὲ πειρατικά, ἀλλ᾽ ἔξεστιν πάσῃ ὥρᾳ ὁδεύειν, πλεῖν ἀπ᾽ ἀνατολῶν ἐπὶ δυσμάς. μή τι οὖν καὶ ἀπὸ πυρετοῦ δύναται ἡμῖν εἰρήνην παρασχεῖν, μή τι καὶ ἀπὸ ναυαγίου, μή τι καὶ ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ ἀπὸ σεισμοῦ ἢ ἀπὸ κεραυνοῦ; ἄγε ἀπ᾽ ἔρωτος; οὐ δύναται. ἀπὸ πένθους; οὐ δύναται. ἀπὸ φθόνου; οὐ δύναται. ἀπ᾽ οὐδενὸς ἁπλῶς τούτων.

Biliyorsunuz, Caesar bize büyük bir barış getirdi; artık ne savaşlar var, ne çarpışmalar, ne büyük yağmalar ne de korsanlıklar var. Aksine, her zaman yolculuk yapmak ve doğudan batıya yelken açmak mümkündür. Fakat, Caesar bizi yüksek ateşten, bir gemi kazasından, yangından, depremden, yıldırımdan koruyabilir mi? Ya da aşktan? Koruyamaz. Acıdan koruyabilir mi? Hayır. Kıskançlıktan koruyabilir mi? Hayır. Bunların hiçbirinden koruyamaz.

A3, P3 Epikt. 3,13,12–13:

ταύτην τὴν εἰρήνην τις ἔχων οὐχὶ κεκηρυγμένην οὐχ ὑπὸ τοῦ Καίσαρος (πόθεν γὰρ αὐτῷ ταύτην κηρύξαι;) ἀλλ᾽ ὑπὸ τοῦ θεοῦ κεκηρυγμένην διὰ τοῦ λόγου οὐκ ἀρκεῖται, ὅταν ᾖ μόνος, ἐπιβλέπων καὶ ἐνθυμούμενος ‘νῦν ἐμοὶ κακὸν οὐδὲν δύναται συμβῆναι, ἐμοὶ λῃστὴς οὐκ ἔστιν, ἐμοὶ σεισμὸς οὐκ ἔστιν, πάντα εἰρήνης μεστά, πάντα ἀταραξίας: πᾶσα ὁδός, πᾶσα πόλις, πᾶσα σύνοδος, γείτων, κοινωνὸς ἀβλαβής’…

Caesar tarafından değil (zira, bu ona nereden verilmiştir?), tanrı tarafından bahşedilmiş barışa sahip olan bir kişi, aklından ötürü bununla yetinmez ve yalnız kaldığında durur, düşünür: «Şimdi başıma hiçbir kötülük gelemez. Ne yağma var ne deprem; her şey barışla, dinginlikle doludur. Her yol, her kent, her toplum, her akraba, her dost zararsızdır»…

A3, P4 Epikt. 4,1,45–48:

τί οὖν τὸ κακόν ἐστι τοῦτο καὶ βλαβερὸν καὶ φευκτόν; λέγει τὸ Καίσαρος μὴ εἶναι φίλον: ἀπῆλθεν, ἀπέσπεσεν τῆς ἐφαρμογῆς, θλίβεται, ζητεῖ τὰ μηδὲν πρὸς τὸ προκείμενον: ὅτι τυχὼν τοῦ φίλος εἶναι Καίσαρος οὐδὲν ἧττον τοῦ ζητουμένου οὐ τέτευχεν. τί γάρ ἐστιν, ὃ ζητεῖ πᾶς ἄνθρωπος; εὐσταθῆσαι, εὐδαιμονῆσαι, πάντα ὡς θέλει ποιεῖν, μὴ κωλύεσθαι, μὴ ἀναγκάζεσθαι. ὅταν οὖν γένηται Καίσαρος φίλος, πέπαυται κωλυόμενος, πέπαυται ἀναγκαζόμενος, εὐσταθεῖ, εὑροεῖ; τίνος πυθώμεθα; τίνα ἔχομεν ἀξιοπιστότερον ἢ αὐτὸν τοῦτον τὸν γεγονότα φίλον; ἐλθὲ εἰς τὸ μέσον καὶ εἰπὲ ἡμῖν, πότε ἀταραχώτερον ἐκάθευδες, νῦν ἢ πρὶν γενέσθαι φίλος τοῦ Καίσαρος; εὐθὺς ἀκούεις ὅτι “παῦσαι, τοὺς θεούς σοι, ἐμπαίζων μου τῇ τύχῃ, οὐκ οἶδας, οἷα πάσχω τάλας, οὐδ᾽ ὕπνος ἐπέρχεταί μοι, ἀλλ᾽ ἄλλος ἐλθὼν λέγει, ὅτι ἤδη ἐγρηγορεῖ, ἤδη πρόεισιν: εἶτα ταραχαί, εἶτα φροντίδες.” ἄγε, ἐδείπνεις δὲ πότε εὐαρεστότερον, νῦν ἢ πρότερον; ἄκουσον αὐτοῦ καὶ περὶ τούτων τί λέγει: ὅτι, ἂν μὲν μὴ κληθῇ, ὀδυνᾶται, ἂν δὲ κληθῇ, ὡς δοῦλος παρὰ κυρίῳ δειπνεῖ μεταξὺ προσέχων, μή τι μωρὸν εἴπῃ ἢ ποιήσῃ. καὶ τί δοκεῖς φοβεῖται; μὴ μαστιγωθῇ ὡς δοῦλος; πόθεν αὐτῷ οὕτως καλῶς; ἀλλ᾽ ὡς πρέπει τηλικοῦτον ἄνδρα, Καίσαρος φίλον, μὴ ἀπολέσῃ τὸν τράχηλον.

O halde, hem uzak durulması gereken hem de zararlı olan şey, yani kötülük nedir? [Birisi], Caesar'ın dostu olmamak diyor. Bu kişi, yoldan çıkmıştır, ayarını kaybetmiştir, utanç içinde yaşar ve doğru olmayan şeylerin peşinden gider. Caesar'ın dostu olduğunda, aradığı şeyleri elde etmiş olmaz. Her insanın aradığı nedir? Güvende olmak, mutlu olmak, engellenme ve baskı olmadan her istediğini yapabilmek. Caesar'ın dostu olduğunda, engellemeden ve baskıdan uzak olunur mu, güven içinde, huzur içinde olunur mu? Kime soralım? Bu konuda, Caesar'la dost olan birinden

daha güvenilir kim olabilir! Aramıza gel de bize anlat, ne zaman daha huzurlu uyuyordun, şimdi mi yoksa Caesar'la dost olmadan önce mi? Şöyle dediğini duyarsın: «Tanrılar aşkına rahat bırak, kaderimle dalga geçme. Ne duruma düştüğümü bilmiyorsun. Uykularım kaçıyor. Biri yaklaşıp Caesar'ın uyandığını veya geleceğini söylediğinde ya huzursuzluk ya kaygılar baş gösteriyor». Peki ne zaman daha huzurlu akşam yemeği yiyordun, şimdi mi daha önceden mi? Bu konuda ne söylediğine kulak ver. Davet edilmediği zaman rahatsız olur; davet edildiği zamansa, efendisiyle yemek yiyen bir köle gibi saçma bir şey söylememe ve yapmama konusunda tedirgindir. Peki bu adam niye korkuyor sanıyorsunuz? Köle gibi kırbaçlanmaktan mı? Bu kadar iyi bir ceza mı? Aksine, Caesar'ın dostu olan böylesine büyük bir adama yakışacak bir cezadan, kellesini kaybetmekten korkuyor.

A3, P5 Epikt. 4,1,60–62:

ἐπεί τοι οὐδεὶς αὐτὸν τὸν Καίσαρα φοβεῖται, ἀλλὰ θάνατον, φυγήν, ἀφαίρεσιν τῶν ὄντων, φυλακήν, ἀτιμίαν. οὐδὲ φιλεῖ τις τὸν Καίσαρα, ἂν μή τι ᾖ πολλοῦ ἄξιος, ἀλλὰ πλοῦτον φιλοῦμεν, δημαρχίαν, στρατηγίαν, ὑπατείαν. ὅταν ταῦτα φιλῶμεν καὶ μισῶμεν καὶ φοβώμεθα, ἀνάγκη τοὺς ἐξουσίαν αὐτῶν ἔχοντας κυρίους ἡμῶν εἶναι. διὰ τοῦτο καὶ ὡς θεοὺς αὐτοὺς προσκυνοῦμεν: ἐννοοῦμεν γάρ, ὅτι τὸ ἔχον ἐξουσίαν τῆς μεγίστης ὠφελείας θεῖόν ἐστιν, εἶθ' ὑποτάσσομεν κακῶς 'οὗτος δ' ἔχει τῆς μεγίστης ὠφελείας: θεῖόν ἐστιν. εἶθ' ὑποτάσσομεν κακῶς, οὗτος δ' ἔχει τῆς μεγίστης ὠφελείας ἐξουσίαν.' ἀνάγκη καὶ τὸ γενόμενον ἐξ αὐτῶν ἐπενεχθῆναι κακῶς.

Hiç kimse bizzat Caesar'dan korkmaz; ancak, ölümden, sürgünden, servetine el konulmasından, hapse atılmaktan ve aşağılanmaktan çekinir. Hak etmediği sürece kimse Caesar'ı sevmez; ancak, zenginliği, tribunus'luğu, praetor'luğu ve consul'lüğü sever. Bu şeyleri arzuladığımızda, bu şeylerden nefret ettiğimizde ve korktuğumuzda, bunları bize verebilecek olanların efendimiz olması kaçınılmazdır. Bu sebepten ötürü onlara tanrıymış gibi saygı gösteririz. Çünkü en büyük iyiliğe sahip olan şeyin tanrısal bir şey olduğunu düşünürüz; sonra da, «en büyük iyiliği elinde tutan kişi tanrısaldır» şeklinde yanlış mantık yürütürüz. Bu mantıktan doğan şeyin de kötü sonuçlanması doğaldır.

A3, P6 Epikt. 4,1,95–98:

τί ποιήσω; φίλος ἔσομαι Καίσαρος: ἐκείνου με ὄντα ἑταῖρον οὐδεὶς ἀδικήσει. πρῶτον μέν, ἵνα γένωμαι, πρόσα με δεῖ τλῆναι καὶ παθεῖν, ποσάκις καὶ ὑπὸ πόσων λῃστευθῆναι: εἶτα ἐὰν γένωμαι, καὶ οὗτος θνητός ἐστιν καὶ οὗτος θνητός. ἄν δ' αὐτὸς ἔκ τινος περιστάσεως ἐχθρός μου γένηται, ἀναχωρῆσαί πού ποτε κρεῖσσον; εἰς ἐρημίαν; ἄγε, ἐκεῖ πυρετὸς οὐκ ἔρχεται; τί οὖν γένηται; οὐκ ἔστιν εὑρεῖν ἀσφαλῆ σύνοδον, πιστόν, ἰσχυρόν, ἀνεπιβούλευτον;' οὕτως ἐφίστησιν καὶ ἐννοεῖ, ὅτι, ἐὰν τῷ θεῷ προσκατατάξῃ ἑαυτόν, διελεύσεται ἀσφαλῶς.

Ne yapacağım? Caesar'la mı dost olacağım? Onunla dostluk kurarsam kimse bana haksızlık edemeyecek. Öncelikle, onun dostu olayım diye daha nelere maruz kalmalı, nelere katlanmalıyım! Pek çok kişi tarafından daha ne kadar soygun yemeliyim! Caesar'ın dostu olsam bile, o da ölümlü değil midir! Öte yandan, diyelim ki o benim bir şekilde düşmanım oldu, gidebileceğim en iyi yer neresi? Bir çöle mi gideyim? Orada ateşli bir hastalık yakalamaz mı beni? O halde ne olacak? Dayanıklı, sadık, güçlü ve güvenilir bir yol arkadaşı bulmak imkânsız mıdır? Böyle birisi, kendisini tanrının ellerine bıraktığı takdirde güvende olacağını düşünür ve bilir.

A3, P7 Epikt. 4,7,30–32:

ὅταν οὖν μήτε φοβῶμαί τι ὧν διαθεῖναί με δύναται μήτ᾽ ἐπιθυμῶ τινος ὧν παρασχεῖν, τί ἔτι θαυμάζω αὐτόν, τί ἔτι τέθηπα; τί φοβοῦμαι τοὺς δορυφόρους; τί χαίρω, ἄν μοι φιλανθρώπως λαλήσῃ καὶ ἀποδέξηταί με, καὶ ἄλλοις διηγοῦμαι, πῶς μοι ἐλάλησεν; μὴ γὰρ Σωκράτης ἐστίν, μὴ γὰρ Διογένης, ἵν᾽ ὁ ἔπαινος αὐτοῦ ἀπόδειξις ᾖ περὶ ἐμοῦ; μὴ γὰρ τὸ ἦθος ἐζήλωκα αὐτοῦ; ἀλλὰ τὴν παιδιὰν σῴζων ἔρχομαι πρὸς εμαὐτὸν καὶ ὑπηρετῶ, μέχρις ἂν ὅτου μηδὲν ἀβέλτερον κελεύῃ μηδ᾽ ἄρρυθμον. ἂν δέ μοι λέγῃ ‘ἄπελθε ἐπὶ Λέοντα τὸν Σαλαμίνιον’, λέγω αὐτῷ ‘ζήτει ἄλλον: ἐγὼ γὰρ οὐκέτι παίζω’. ‘ἄπαγε αὐτόν’. ἀκολουθῶ ἐν παιδιᾷ. ‘ἀλλ᾽ ἀφαιρεῖταί σου ὁ τράχηλος’. ἐκείνου δ᾽ αὐτοῦ ἀεὶ ἐπιμένει, ὑμῶν δὲ τῶν πειθομένων; ‘ἀλλ᾽ ἄταφος ῥιφήσῃ’. εἰ ἐγώ εἰμι ὁ νεκρός, ῥιφήσομαι: εἰ δ᾽ ἄλλος εἰμὶ τοῦ νεκροῦ, κομψότερον λέγε, ὡς ἔχει τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ ἐκφόβει με.

Bana yapabileceği hiçbir şeyden korkmadığıma ve bahşedebileceği şeylerden hiçbirini istemediğime göre, niye ona (=tirana) hayran olayım? Niye şaşırayım? Muhafızlarından niye korkayım? Beni hoş karşılasa ve kabul etse bile, niye sevineyim? Hakkımda ne şekilde konuştuğunu niye başkalarına anlatayım? O bir Sokratēs ya da Diogenēs değil, ki onun övgüsü benim ne olduğumu göstersin! Onun karakterine mi öykünmüşüm? Ancak, bana aptalca ve uygunsuz bir şey emretmediği sürece, oyunu sürdürerek onun yanına gider ve görevimi yerine getiririm. Bana, «Salamisli Leon'a git» derse, ona «başkasını bul, ben artık oynamıyorum» derim. O «götürün bunu» der, ben de oyunu sürdürürüm. «Kellen gidecek». Tiranın ve boyun eğen sizlerin her zaman kalacak mı? «Ama, cesedin gömülmeden atılacaksın». Eğer bir cesetten ibaretsem, fırlatılayım. Fakat bir cesetten farklı bir şeysem daha güzel konuş, beni korkutma!

A4
ARRIANOS

A4, P1 Arr. takt. 44,1:

ταῦτα μὲν τοῖς Ῥωμαίων ἱππεῦσι τὰ συνήθη τε καὶ ἐκ παλαιοῦ ἀσκούμενα: ὁ βασιλεὺς δὲ προσεξεῦρεν καὶ τὰ βαρβαρικὰ ἐκμελετᾶν αὐτούς, ὅσα τε Παρθυαίων ἢ Ἀρμενίων ἱπποτοξόται ἐπασκοῦσι, καὶ ὅσας οἱ Σαυροματῶν ἢ Κελτῶν κοντοφόροι ἐπιστροφάς τε καὶ ἀποστροφὰς τῶν ἵππων ἐν μέρει ἐπελαυνόντων, καὶ ἀκροβολισμοὺς ἐν τούτῳ πολυειδεῖς καὶ πολυτρόπους καὶ ἀλαλαγμοὺς πατρίους ἑκάστῳ γένει, Κελτικοὺς μὲν τοῖς Κελτοῖς ἱππεῦσι, Γετικοὺς δὲ τοῖς Γέταις, Ῥαιτικοὺς δὲ ὅσοι ἐκ Ῥαιτῶν.

Bunlar Romalı süvarilerin alışık olduğu ve eskiden beri uyguladığı talimlerdir. İmparator bunlara ek olarak, onların (= askerlerin) barbarlara özgü askerî talimleri de öğrenmelerini istemiştir; bu talimler şunlardır: Parthlar'ın ve Armenialılar'ın at üstünde ok atmaları, Sarmat ve Kelt mızrak taşıyıcılarının, atlar sırayla ilerlerken [at üstünde] bir ileri bir geri dönmeleri ve bu şekilde çarpışmaları. Ayrıca, [imparator] her bir soyun kendi vatanına özgü çok çeşitli savaş naralarını, yani Kelt süvarilerin Kelt naralarını, Getlerin Get naralarını ve Raetialılar'ın Raetia naralarını [kullanmasını istemiştir].

A4, P2 Arr. takt. 44,3:

ὥστε ἐς τήνδε τὴν παροῦσαν βασιλείαν, ἣν Ἀδριανὸς εἰκοστὸν τοῦτ᾽ ἔτος βασιλεύει, πολὺ μᾶλλον συμβαίνειν μοι δοκεῖ τὰ ἔπη ταῦτα ἥπερ ἔς τὴν πάλαι Λακεδαίμονα ‘ἔνθ᾽ αἰχμά τε νέων θάλλει καὶ μῶσα λίγεια, καὶ δίκα εὐρυάγυια καλῶν ἐπιτάρροθος ἔργων.’

Bir zamanlar Sparta için söylenen şu dizeler, şimdiki yönetimin, yani Hadrianus'un imparatorluğunun yirminci yılı şerefine daha çok yakışmaktadır: «Orada genç delikanlıların mızrağı göz kamaştırıyor ve Musa'nın sesi / Ve herkese açık adalet, güzel işlerin arkasında».

A5
APPIANOS

A5, P1 App. civ. 1,5:

...ἐπί τε τούτοις, μεγίστοις δὴ φανεῖσι καὶ ἐς ἔκπληξιν ἅπαντας ἐμβαλοῦσιν, εἶλε καὶ Αἴγυπτον ἐπιπλεύσας, ἣ χρονιωτάτη τε ἦν ἐς τότε καὶ δυνατωτάτη μετὰ Ἀλέξανδρον ἀρχὴ καὶ μόνη Ῥωμαίοις ἔλειπεν ἐς τὰ νῦν ὄντα, ὥστε Σεβαστὸς εὐθὺς ἐπὶ τοῖς ἔργοις, ἔτι περιών, ὅδε πρῶτος ὀφθῆναί τε Ῥωμαίοις καὶ κληθῆναι πρὸς αὐτῶν, αὐτός τε ἑαυτόν, ὥσπερ Γάιος καὶ ἐς τὸ δυνατώτερον ἔτι Γαΐου, ἄρχοντα ἀποφῆναι τῇ τε πατρίδι καὶ τοῖς ὑπ᾽ αὐτὴν ἔθνεσιν ἅπασιν, οὐδὲν αἱρέσεως ἢ χειροτονίας ἢ προσποιήματος ἔτι δεηθείς. χρονίου δ᾽ αὐτῷ καὶ ἐγκρατοῦς τῆς ἀρχῆς γενομένης, ἐπιτυχὴς ἐς πάντα καὶ φοβερὸς ὢν γένος ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καὶ διαδοχὴν τὴν ἐπικρατοῦσαν ὁμοίως ἐπ᾽ ἐκείνῳ κατέλιπεν.

…Herkes bu olağanüstü olaylarla şaşkına dönerken, o (= Octavianus) Mısır'a yelken açıp orayı ele geçirdi. Mısır, çok eski bir ülkeydi ve Aleksandros'tan sonra, o zamana dek en güçlü devletti ve Romalılar'ın olmayan tek yerdi. İşte bu olayların sonucunda, Octavianus henüz yaşarken, Romalılar'ın nezdinde «Augustus» adını almaya layık görülen ve bu adla çağrılan ilk kişi oldu. O, kendisini bu vatanın ve bu vatan bünyesindeki tüm halkların üzerinde, Caesar gibi hatta Caesar'dan daha güçlü bir otorite olarak gördü; artık ne seçim, ne oylama ne de entrikalara ihtiyaç vardı. O, sağlam ve güçlü bir yönetim sergiledi; her işte başarılıydı ve herkesin çekindiği bir adamdı. Ardında, kendi yönetiminde olduğu gibi siyasal gücü elinde tutan bir soy ve hanedan bıraktı.

A5, P2 App. civ. 1,6:

ὧδε μὲν ἐκ στάσεων ποικίλων ἡ πολιτεία Ῥωμαίοις ἐς ὁμόνοιαν καὶ μοναρχίαν περιέστη…

İşte böylece, türlü türlü savaşlardan sonra, Roma Devleti uyum ve monarşiye kavuştu...

A5, P3 App. civ. 4,16:

καὶ τάδε ἐγίγνετο οὐκ ἐν ἰδιώτιδι πόλει οὐδὲ ἐν ἀσθενεῖ καὶ σμικρῷ βασιλείῳ, ἀλλὰ τὴν δυνατωτάτην καὶ τοσούτων ἐθνῶν καὶ γῆς καὶ θαλάσσης ἡγεμονίδα διέσειεν ὁ θεός, ἐκ πολλοῦ ἄρα ἐς τὴν νῦν καθιστάμενος εὐταξίαν. ἐγένετο μὲν οὖν τοιάδε ἕτερα ἐν αὐτῇ κατά τε Σύλλαν καὶ ἔτι πρὸ ἐκείνου Γάιον Μάριον, ὧν ὁμοίως τὰ γνωριμώτατα τῶν κακῶν ἐν τοῖς περὶ ἐκείνων ἀνελεξάμην, καὶ προσῆν ἐκείνοις ἀταφία: ταῦτα δὲ ἀξιώσει τε τῶν τριῶν ἀνδρῶν καὶ τοῦ ἑνὸς αὐτῶν μάλιστα ἀρετῇ καὶ τύχῃ, τὴν ἀρχὴν συστησαμένου τε ἐς ἕδραν ἀσφαλῆ καὶ γένος καὶ ὄνομα τὸ νῦν ἄρχον ἀφ᾽ ἑαυτοῦ καταλιπόντος, ἐπιφανέστερα…ὀλίγα δὲ ἐγὼ καθ᾽ ἑκάστην

ἰδέαν, ἐς πίστιν ἑκάστης καὶ ἐς εὐδαιμόνισμα τῶν νῦν παρόντων, ἐπὶ κεφαλαίου διὰ τὸ μῆκος ἀναγράψω.

Bu şeyler ne sıradan bir kentte, ne de zayıf ve küçük bir krallıkta meydana geldi. Aksine, tanrı bunca halkın, denizin ve karanın en güçlü hâkimini sarstı; uzun bir zaman sonra da bugünkü düzeni getirdi. Bu gibi diğer olaylar Sulla zamanında, hatta ondan önce Gaius Marius zamanında oluyordu; tarih kitabımda, onların zamanıyla ilgili olan kısımlarda, bu kötü olayları anlattım; tüm bunlara ek olarak bir de, ölüler gömülmeden bırakılıyordu. Ama şimdi dikkate aldığımız şeyler, üç adamın (= triumviri) şanıyla, özellikle de içlerinden birinin erdemi ve talihiyle ön plana çıkan şeylerdir; bu adam, yönetimi sağlam bir düzleme oturtmuş, ardından bir hanedan ve bugünkü yönetim biçiminin adını bırakmıştır…Kısacası, her bir konuya bunların doğruluğunu ve bugün var olan huzur ortamını gösterebilmek için, az az değineceğim.

A5, P4 App. civ. 5,130:

...καὶ ἕστηκεν ἡ εἰκών, ἐπιγραφὴν ἔχουσα, ὅτι ‘τὴν εἰρήνην ἐστασιασμένην ἐκ πολλοῦ συνέστησε κατά τε γῆν καὶ θάλασσαν’.

…Onun için (= Octavianus), üzerinde şöyle yazan bir sütun dikildi: «Uzun zamandır bozulmuş olan barışı, karaya ve denize yeniden getirdi».

A5, P5 App. praef. 7:

καὶ ἔστι καὶ τοῖσδε τοῖς αὐτοκράτορσιν ἐς τὸν παρόντα χρόνον ἐγγυτάτω διακοσίων ἐτῶν ἄλλων, ἐν οἷς ἥ τε πόλις μάλιστα κατεκοσμήθη καὶ ἡ πρόσοδος ἐπὶ πλεῖστον ηὐξήθη καὶ πάντα ἐν εἰρήνῃ μακρᾷ καὶ εὐσταθεῖ προῆλθεν εἰς εὐδαιμονίαν ἀσφαλῆ. καί τινα καὶ τοῖς προτέροις ἔθνεσιν οἵδε οἱ αὐτοκράτορες ἐς τὴν ἡγεμονίαν προσέλαβον καὶ ἀφιστάμενα ἄλλα ἐκρατύναντο. ὅλως τε δι' εὐβουλίαν τὰ κράτιστα γῆς καὶ θαλάσσης ἔχοντες σώζειν ἐθέλουσι μᾶλλον ἢ τὴν ἀρχὴν ἐς ἄπειρον ἐκφέρειν ἐπὶ βάρβαρα ἔθνη πενιχρὰ καὶ ἀκερδῆ, ὧν ἐγώ τινας εἶδον ἐν Ῥώμῃ πρεσβευομένους τε καὶ διδόντας ἑαυτοὺς ὑπηκόους εἶναι καὶ οὐ δεξάμενον βασιλέα ἄνδρας οὐδὲν αὐτῷ χρησίμους ἐσομένους. ἔθνεσί τε ἄλλοις, ἀπείρους τὸ πλῆθος, αὐτοὶ διδόασι τοὺς βασιλέας, οὐδὲν αὐτῶν ἐς τὴν ἀρχὴν δεόμενοι· καὶ τῶν ὑπηκόων ἐνίοις προσαναλίσκουσιν, αἰδούμενοι καίπερ ἐπιζημίους ὄντας ἀποθέσθαι. τήν τε ἀρχὴν ἐν κύκλῳ περικάθηνται μεγάλοις στρατοπέδοις καὶ φυλάσσουσι τὴν τοσήνδε γῆν καὶ θάλασσαν ὥσπερ χωρίον.

Bu imparatorlardan bu zamana yaklaşık ikiyüz yıla yakın bir zaman geçti. Bu zaman diliminde, kent çok fazla gelişti, devlet geliri en yüksek seviyeye çıktı. Her şey uzun soluklu bir barış ve güven içinde kesin bir refaha kavuştu. Kâh, öncekilere ek olarak, imparatorların egemenlik altına aldığı bazı halklar oldu, kâh ayaklanan halklar bastırıldı. Karanın ve denizin en güçlü kesimlerine sahip olan bu imparatorlar, yoksul ve işe yaramaz barbar halkları ele geçirerek sınırları genişletmektense, imparatorluğu tamamen ihtiyatla ayakta tutmak istiyorlar. Ben, Roma'da bunlardan bazılarının elçiler göndererek kendilerini Roma'nın itaati altına sokmak istediklerini, ancak imparatorların bu adamları işe yaramaz olduklarını düşündükleri için kabul etmediğine tanık oldum. Bu aynı imparatorlar, yönetimleri altında istemedikleri başka pek çok kalabalık halkı da krallara veriyorlar; öte yandan, egemenlikleri altındaki bazı halklar için, pahalıya mal olmalarına rağmen, bunları bırakmanın onursuz olacağını düşündüklerinden fazlasıyla masraf yapıyorlar. İmparatorluğun etrafında büyük ordular yerleştiriyorlar ve bu kadar geniş toprakları ve denizi «tek bir parçaymış» gibi koruyorlar.

A5, P6 App. praef. 8:

ἀρχή τε οὐδεμία προῆλθέ πω μέχρι νῦν εἰς τοσοῦτο μεγέθους καὶ χρόνου. οὔτε γὰρ τὰ Ἑλλήνων, εἴ τις ὁμοῦ τὰ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων καὶ Θηβαίων, δυναστευσάντων παρὰ μέρος, ἀπὸ τῆς Δαρείου στρατείας, ὅθεν αὐτοῖς ἐστιν ἐλλαμπρύνεσθαι μάλιστα, ἐς τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν συναγάγοι, πολλὰ ἂν ἔτη φανείη. οἵ τε ἀγῶνες αὐτοῖς ἐγένοντο οὐκ ἐπὶ ἀρχῆς περικτήσει μᾶλλον ἢ φιλοτιμίᾳ πρὸς ἀλλήλους, καὶ οἱ λαμπρότατοι περὶ τῆς αὐτῶν ἐλευθερίας πρὸς ἀρχὰς ἄλλας ἐπιούσας. οἵ δέ τινες αὐτῶν ἐς Σικελίαν πλεύσαντες ἐπὶ ἀρχῆς ἑτέρας ἐλπίδι προσέπταισαν, ἤ, εἴ τις ἐς τὴν Ἀσίαν διῆλθεν, μικρὰ καὶ ὅδε δράσας εὐθὺς ἐπανῄει. ὅλως τε ἡ Ἑλληνικὴ δύναμις, καίπερ ἐκθύμως ὑπὲρ ἡγεμονίας ἀγωνισαμένων, οὐ προῆλθεν ὑπὲρ τὴν Ἑλλάδα βεβαίως, ἀλλὰ δεινοὶ μὲν ἐγένοντο ἀδούλωτον αὐτὴν καὶ ἀήττητον κατασχεῖν ἐπὶ πλεῖστον, ἀπὸ δὲ Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου καὶ πάνυ μοι δοκοῦσι πρᾶξαι κακῶς καὶ ἀναξίως αὐτῶν.

Bugüne kadar hiçbir devlet bu kadar geniş bir alana ve zamana yayılmamıştır. Hellenler'in egemenliği, – sırasıyla Atinalılar'ın, Lakedaimonlar'ın ve Thebailılar'ın hükümdarlıklarını aynı düşünürsek – en büyük şanı elde ettikleri Dareios'un seferinden Amyntas oğlu Philippos'un Hellas'ı egemenliği altına almasına dek, çok uzun sürmedi. Hellenler'in savaşları, toprak kazanma uğruna değil, birbirleri arasındaki şan kazanma uğruna oldu. Bunlar, işgalci halklara karşı kendi özgürlüklerini savunmalarıyla ünlüdürler. İçlerinden egemenliklerini genişletme umuduyla Sicilya'ya sefer çıkmış olanlar felakete uğradılar; ya da ne zaman biri Asia'ya doğru ilerlese, küçük şeyler elde etti ve hemen geri döndü. Hellen gücü, egemenliği uğruna canla başla mücadele etmiş olsa bile, kalıcı bir şekilde Hellas sınırlarının ötesine geçemedi; ancak, kimsenin kölesi olmadı ve fazla kuşatılmadı. Ne var ki, Amyntas oğu Philippos'un ve Philippos oğlu Aleksandros'un zamanından itibaren çok kötü ve kendilerine yakışmayacak işler yaptılar.

A5, P7 App. praef. 11:

τὰ δὲ Ῥωμαίων μεγέθει τε καὶ χρόνῳ διήνεγκε δι' εὐβουλίαν καὶ εὐτυχίαν ἔς τε τὴν περίκτησιν αὐτῶν ἀρετῇ καὶ φερεπονίᾳ καὶ ταλαιπωρίᾳ πάντας ὑπερῆραν, οὔτε ταῖς εὐπραγίαις ἐπαιρόμενοι, μέχρι βεβαίως ἐκράτησαν, οὔτε συστελλόμενοι ταῖς συμφοραῖς· ὧν γε καὶ δύο μυριάδες ἀνδρῶν ἐνίοτε μιᾶς ἡμέρας καὶ ἑτέρας τέσσαρες ἀπώλλυντο καὶ ἄλλης πέντε. καὶ περὶ τῆς πόλεως αὐτῆς πολλάκις ἐκινδύνευον, καὶ λιμοί τε καὶ λοιμοὶ συνεχεῖς καὶ στάσεις, ὁμοῦ πάντα ἐπιπίπτοντα, οὐκ ἀπέστησε τῆς φιλοτιμίας, ἕως ἑπτακοσίοις ἔτεσιν κακοπαθοῦντές τε καὶ κινδυνεύοντες ἀγχωμάλως τὴν ἀρχὴν ἐς τόδε προήγαγον καὶ τῆς εὐτυχίας ὤναντο διὰ τὴν εὐβουλίαν.

Roma İmparatorluğu, ihtiyat ve iyi talih sayesinde bu büyüklüğe ve zamana ulaştı; bu şeyleri erdemle, sabırla ve azimle elde etme hususunda herkesi geride bıraktı. Ne hâkimiyeti kesinleşene kadar başarılarıyla böbürlendi, ne de felaketlerle alt üst oldu. Bazen tek bir günde 20,000 adamını kaybetti, başka bir zaman 40,000, bir keresinde de 50,000 adamını. Kentleri çoğu zaman tehlike altındaydı; ne açlık, ne sürekli vuku bulan salgınlar, ne ayaklanmalar, ne de aynı anda başlarına gelen tüm bu şeyler onların şevkini kırmadı. Yediyüz yıl mücadele vererek ve tahlike altında kalarak imparatorluğu bu noktaya getirdiler ve bilgelikleri sayesinde iyi talihi yanlarına aldılar.

A6
PAUSANIAS

A6, P1 Paus. 1,3,2:

…ἐνταῦθα ἕστηκε Ζεὺς ὀνομαζόμενος Ἐλευθέριος καὶ βασιλεὺς Ἀδριανός, ἐς ἄλλους τε ὧν ἦρχεν εὐεργεσίας καὶ ἐς τὴν πόλιν μάλιστα ἀποδειξάμενος τὴν Ἀθηναίων.

…Burada (=Atina akropolis'inde) Eleutherios denilen Zeus ve egemenliği altındaki herkese, özellikle de Atinalılar'ın kentine hayırseverlik gösteren imparator Hadrianus [heykeli] bulunmaktadır.

A6, P2 Paus. 1,5,5:

οἵδε μέν εἰσιν Ἀθηναίοις ἐπώνυμοι τῶν ἀρχαίων: ὕστερον δὲ καὶ ἀπὸ τῶνδε φυλὰς ἔχουσιν, Ἀττάλου τοῦ Μυσοῦ καὶ Πτολεμαίου τοῦ Αἰγυπτίου καὶ κατ᾽ ἐμὲ ἤδη βασιλέως Ἀδριανοῦ τῆς τε ἐς τὸ θεῖον τιμῆς ἐπὶ πλεῖστον ἐλθόντος καὶ τῶν ἀρχομένων ἐς εὐδαιμονίαν τὰ μέγιστα ἑκάστοις παρασχομένου. καὶ ἐς μὲν πόλεμον οὐδένα ἑκούσιος κατέστη, Ἑβραίους δὲ τοὺς ὑπὲρ Σύρων ἐχειρώσατο ἀποστάντας: ὁπόσα δὲ θεῶν ἱερὰ τὰ μὲν ᾠκοδόμησεν ἐξ ἀρχῆς, τὰ δὲ καὶ ἐπεκόσμησεν ἀναθήμασι καὶ κατασκευαῖς ἢ δωρεὰς πόλεσιν ἔδωκεν Ἑλληνίσι, τὰς δὲ καὶ τῶν βαρβάρων τοῖς δεηθεῖσιν, ἔστιν οἱ πάντα γεγραμμένα Ἀθήνῃσιν ἐν τῷ κοινῷ τῶν θεῶν ἱερῷ.

Bunlar eskilere ait Atina epōnymos'larıdır. [Atinalılar] Bunlardan daha sonra, Mysialı Attalos, Mısırlı Ptolemaios ve benim zamanımda, tanrısal olanı fazlasıyla onurlandıran ve yönetimi altındakilerin her birine refahın en büyüğünü sağlayan imparator Hadrianus adında phylē'lere sahip olmuşlardır. Hadrianus, hiçbir savaşa isteyerek girmemiş, ancak Syria ötesinde ayaklanma çıkardıkları için Yahudiler'i öldürtmüştür. Tanrılara ait ne kadar tapınak varsa, bunların bir kısmını yönetiminin başında inşa ettirmiş, bir kısmını ise adaklarla ve eşyalarla donatmıştır. Hellen kentlerine bağışlarda bulunmuştur, hatta kendisinden yardım istediklerinde barbarlara bile. İşte tüm bunlar, Atina'da tanrıların ortak tapınağında yazılmıştır.

A6, P3 Paus. 1,18,6:

πρὶν δὲ ἐς τὸ ἱερὸν ἰέναι τοῦ Διὸς τοῦ Ὀλυμπίου —Ἀδριανὸς ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς τόν τε ναὸν ἀνέθηκε καὶ τὸ ἄγαλμα θέας ἄξιον, οὗ μεγέθει μέν, ὅτι μὴ Ῥοδίοις καὶ Ῥωμαίοις εἰσὶν οἱ κολοσσοί, τὰ λοιπὰ ἀγάλματα ὁμοίως ἀπολείπεται, πεποίηται δὲ ἔκ τε ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ καὶ ἔχει τέχνης εὖ πρὸς τὸ μέγεθος ὁρῶσιν—, ἐνταῦθα εἰκόνες Ἀδριανοῦ δύο μέν εἰσι Θασίου λίθου, δύο δὲ Αἰγυπτίου. χαλκαῖ δὲ ἑστᾶσι πρὸ τῶν κιόνων ἃς Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ἀποίκους πόλεις. ὁ μὲν δὴ πᾶς περίβολος σταδίων μάλιστα τεσσάρων ἐστίν, ἀνδριάντων δὲ πλήρης: ἀπὸ γὰρ πόλεως ἑκάστης εἰκὼν Ἀδριανοῦ βασιλέως ἀνάκειται, καὶ σφᾶς ὑπερεβάλοντο Ἀθηναῖοι τὸν κολοσσὸν ἀναθέντες ὄπισθε τοῦ ναοῦ θέας ἄξιον.

Zeus Olympios'un tapınağına gelmeden önce, – bu tapınağı ve büyüklük açısından Rhodos ve Roma'daki devasal heykeller dışında kalan diğer heykelleri geride bırakan görülmeye değer bu heykeli Roma imparatoru Hadrianus adamıştır; heykel fil dişinden ve altından yapılmıştır ve büyüklüğüne bakıldığında iyi işlenmiş olduğu bellidir – burada, ikisi Thasos Adası taşından, ikisi Mısır taşından yapılmış Hadrianus heykelleri bulunur. Sütunların önünde Atinalılar'ın koloni dedikleri bronz heykeller vardır. Tüm civar en fazla dört stad uzunluğundadır ve erkek portrele-

riyle doludur; çünkü, her bir kentten imparator Hadrianus heykeli adanmıştır; Atinalılar tapınağın arkasına görmeye değer devasal heykeli adayarak bu konuda hepsini geçmiştir.

A6, P4 Paus. 1,18,9:

Ἀδριανὸς δὲ κατεσκευάσατο μὲν καὶ ἄλλα Ἀθηναίοις, ναὸν Ἥρας καὶ Διὸς Πανελληνίου καὶ θεοῖς τοῖς πᾶσιν ἱερὸν κοινόν, τὰ δὲ ἐπιφανέστατα ἑκατόν εἰσι κίονες Φρυγίου λίθου: πεποίηνται δὲ καὶ ταῖς στοαῖς κατὰ τὰ αὐτὰ οἱ τοῖχοι. καὶ οἰκήματα ἐνταῦθά ἐστιν ὀρόφῳ τε ἐπιχρύσῳ καὶ ἀλαβάστρῳ λίθῳ, πρὸς δὲ ἀγάλμασι κεκοσμημένα καὶ γραφαῖς: κατάκειται δὲ ἐς αὐτὰ βιβλία. καὶ γυμνάσιόν ἐστιν ἐπώνυμον Ἀδριανοῦ: κίονες δὲ καὶ ἐνταῦθα ἑκατὸν λιθοτομίας τῆς Λιβύων.

Hadrianus, Atinalılar için başka binalar da yaptırdı: Bir Hera ve Zeus Panhellēnios heykeli, tüm tanrılar için ortak olan bir mabet ve Frigya taşından yapılma olağanüstü 100 sütun. Duvarlar stoalarla aynı malzemeden yapılmıştır. Ayrıca orada heykellerle ve resimlerle süslenmiş, tavanı parlak altın ve kaymak taşından yapılmış odalar vardır; bu odalarda kitaplar bulunur. Orada Hadrianus'un adıyla anılan bir de gymnasion vardır; bunun Libya taş ocaklarından gelme 100 sütunu vardır.

A6, P5 Paus. 1,20,7:

Σύλλου δὲ οὐκ ἀνιέντος ἐς Ἀθηναίους τοῦ θυμοῦ λαθόντες ἐκδιδράσκουσιν ἄνδρες ἐς Δελφοὺς: ἐρομένοις δέ σφισιν, εἰ καταλαμβάνοι τὸ χρεὼν ἤδη καὶ τὰς Ἀθήνας ἐρημωθῆναι, τούτοις ἔχρησεν ἡ Πυθία τὰ ἐς τὸν ἀσκὸν ἔχοντα. Σύλλᾳ δὲ ὕστερον τούτων ἐνέπεσεν ἡ νόσος, ᾗ καὶ τὸν Σύριον Φερεκύδην ἁλῶναι πυνθάνομαι. Σύλλᾳ δὲ ἔστι μὲν καὶ τὰ ἐς τοὺς πολλοὺς Ἀθηναίων ἀγριώτερα ἢ ὡς ἄνδρα εἰκὸς ἦν ἐργάσασθαι Ῥωμαῖον: ἀλλὰ γὰρ οὐ ταῦτα δὴ αἰτίαν γενέσθαι οἱ δοκῶ τῆς συμφορᾶς, Ἱκεσίου δὲ μήνιμα, ὅτι καταφυγόντα ἐς τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν ἀπέκτεινεν ἀποσπάσας Ἀριστίωνα. Ἀθῆναι μὲν οὕτως ὑπὸ τοῦ πολέμου κακωθεῖσαι τοῦ Ῥωμαίων αὖθις Ἀδριανοῦ βασιλεύοντος ἤνθησαν.

Sulla'nın Atinalılar'a olan öfkesi dinmeyince, bazıları fark ettirmeden Delphoi'a kaçtı; bunlar artık Atina'nın da kaçınılmaz olarak yitip gideceği vakit geldi mi diye sorduklarında, Pythia «şarap tulumuna bağlı» yanıtını verdi. Syrialı Pherekydēs'ten öğrendiğime göre, bu olanlardan sonra Sulla hastalandı. Atinalılar'ın büyük bir çoğunluğuna Romalı bir adama yakışmayacak denli zalimce davranmak Sulla'ya özgüdür; ama bunların onun başına gelenin sebebi olduğunu düşünmüyorum, bence bu Yakarıcıların Efendisi'nin öcüdür, çünkü Sulla Athēna'nın tapınağına sığınmış olan Aristiōn'u oradan çekip alarak öldürmüştü. Atina Romalılar'la olan savaştan bu şekilde zarar görmüşlerdi; ama, Hadrianus imparator olunca yeniden canlandılar.

A6, P6 Paus. 1,24,7:

…ἐνταῦθα εἰκόνα ἰδὼν οἶδα Ἀδριανοῦ βασιλέως μόνου, καὶ κατὰ τὴν ἔσοδον Ἰφικράτους ἀποδειξαμένου πολλά τε καὶ θαυμαστὰ ἔργα.

…Burada (= Atina akropolis'inde) yalnızca imparator Hadrianus'un heykelini ve girişte, pek çok hayranlık uyandıran işte imzası olan Iphikratēs'inkini gördüğümü hatırlıyorum.

A6, P7 Paus. 1,36,3:

ἰοῦσι δὲ ἐπ᾽ Ἐλευσῖνα ἐξ Ἀθηνῶν ἣν Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ὁδὸν ἱεράν, Ἀνθεμοκρίτου πεποίηται μνῆμα. ἐς τοῦτον Μεγαρεῦσίν ἐστιν ἀνοσιώτατον ἔργον, οἳ κήρυκα ἐλθόντα, ὡς μὴ τοῦ λοιποῦ τὴν χώραν ἐπεργάζοιντο, κτείνουσιν Ἀνθεμόκριτον: καί σφισι ταῦτα δράσασι παραμένει καὶ ἐς τόδε μήνιμα ἐκ τοῖν θεοῖν, οἷς οὐδὲ Ἀδριανὸς ὁ βασιλεὺς ὥστε καὶ ἐπαυξηθῆναι μόνοις ἐπήρκεσεν Ἑλλήνων.

Atinalılar'ın kutsal yol dedikleri Atina'dan Eleusis'e gidenler için, Anthemokritos'un anıtı vardır. Megaralılar, bir daha toprağı kötüye kullanmasınlar diye haber vermeye gelen bu adama son derece günahkâr bir şey yapmışlardı: Anthemokritos'u öldürmüşlerdi; bunları yaptıkları için bugüne dek iki tanrının gazabı üzerlerinde olmuştur. İmparator Hadrianus'un bile Hellenler içinde refaha kavuşturmaya gücünün yetmediği tek halk bunlardır.

A6, P8 Paus. 1,42,5:

τοῦ δὲ Ἀπόλλωνος πλίνθου μὲν ἦν ὁ ἀρχαῖος ναός: ὕστερον δὲ βασιλεὺς ᾠκοδόμησεν Ἀδριανὸς λίθου λευκοῦ…

Apollōn'un eski tapınağı (Megara'da) tuğladandı; daha sonra imparator Hadrianus, onu beyaz mermerden inşa ettirdi...

A6, P9 Paus. 1,44,6:

ἰοῦσι δὲ ἐκ Μεγάρων ἐς Κόρινθον ἄλλοι τέ εἰσι τάφοι καὶ αὐλητοῦ Σαμίου Τηλεφάνους: ποιῆσαι δὲ τὸν τάφον Κλεοπάτραν τὴν Φιλίππου τοῦ Ἀμύντου λέγουσι. καὶ Καρὸς τοῦ Φορωνέως μνῆμά ἐστι, τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς χῶμα γῆς, ὕστερον δὲ τοῦ θεοῦ χρήσαντος ἐκοσμήθη λίθῳ κογχίτῃ. μόνοις δὲ Ἑλλήνων Μεγαρεῦσιν ὁ κογχίτης οὗτός ἐστι, καί σφισι καὶ ἐν τῇ πόλει πεποίηται πολλὰ ἐξ αὐτοῦ. ἔστι δὲ ἄγαν λευκὸς καὶ ἄλλου λίθου μαλακώτερος: κόγχοι δὲ αἱ θαλάσσιαι διὰ παντὸς ἔνεισίν οἱ. αὐτὸς μὲν τοιοῦτός ἐστιν ὁ λίθος: τὴν δὲ ὀνομαζομένην ἀπὸ Σκίρωνος καὶ ἐς τόδε Σκιρωνίδα Σκίρων, ἡνίκα Μεγαρεῦσιν ἐπολεμάρχει, πρῶτος ὡς λέγουσιν ἐποίησεν ἀνδράσιν ὁδεύειν εὐζώνοις: Ἀδριανὸς δὲ ὁ βασιλεὺς καὶ οὕτως ὡς καὶ ἅρματα ἐναντία ἐλαύνεσθαι κατέστησεν εὐρυχωρῆ τε καὶ ἐπιτηδείαν εἶναι.

Megara'dan Korinthos'a giden yolda, başka mezarlar vardır ve Samoslu flütçü Tēlephanēs'in de mezarı oradadır, bunu Amyntas'ın oğlu Philippos'un kızı Kleopatra'nın yaptırdığını söylerler. Bir de Phorōneus'un oğlu Kar'ın lahiti bulunmaktadır, bu başlangıçta bir toprak yığınıydı ancak tanrının emri üzerine daha sonra midye taşıyla donatıldı. Hellenler içinde yalnızca Megaralılar midye taşına sahiptir ve kentlerinde pek çok şeyi bundan yaparlar. Bu taş bembeyazdır ve diğer taşlardan daha yumuşaktır; içerisinde deniz midyeleri vardır. İşte taşın kendisi de böyle bir şeydir. Bugüne dek Skirōn'dan sonra Skirōn yolu diye adlandırılan yolu, Skirōn Megaralılar'ın önderiyken, dediklerine göre, aslında çalışan erkekler için yaptırmıştır. Ancak imparator Hadrianus bu yolu karşıt yönlerden gelen arabaların bile gidebileceği kadar uygun ve geniş hale getirdi.

A6, P10 Paus. 2,3,5:

λουτρὰ δὲ ἔστι μὲν πολλαχοῦ Κορινθίοις καὶ ἄλλα, τὰ μὲν ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, τὸ δὲ βασιλέως Ἀδριανοῦ κατασκευάσαντος…

Korinthoslular her yerde hamamlara sahiptir; kimi devlet hazinesinden kimi ise, imparator Hadrianus tarafından yaptırılmıştır…

A6, P11 Paus. 3,11,4:

ναοὶ δέ εἰσιν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς Καίσαρος, ὃς μοναρχίας πρῶτος ἐν Ῥωμαίοις ἐπεθύμησεν καὶ ἀρχὴν τὴν καθεστηκυῖαν πρῶτος ἐκτήσατο, ὁ δὲ Αὐγούστῳ πεποίηται παιδὶ ἐκείνου τήν τε βασιλείαν βεβαιωσαμένῳ μᾶλλον καὶ ἀξιώματος καὶ δυνάμεως ἐς πλέον ἢ ὁ πατὴρ οἱ προελθόντι: τὸ δὲ ὄνομα ἦν τούτῳ Αὔγουστος, ὃ κατὰ γλῶσσαν δύναται τὴν Ἑλλήνων σεβαστός.

Agorada (= Sparta agorası) tapınaklar vardır: Bir tanesi Caesar'ındır – kendisi, Romalılar arasında monarşiyi can-ı gönülden isteyen ve kurulan yönetimi ele geçiren ilk kişidir – öteki ise, Caesar'ın oğlu, Augustus için yapılmıştır; Augustus, imparatorluğu daha sağlam bir zemine oturtmuş ve şan ile güç bakımından babasından daha fazla ön plana çıkmıştır. Augustus adı, Hellen dilinde «ulu» anlamına gelir.

A6, P12 Paus. 5,12,6:

βασιλέων δὲ ἀνδριάντας, Ἀδριανοῦ μὲν αἱ ἐς τὸ Ἀχαϊκὸν τελοῦσαι πόλεις ἀνέθεσαν Παρίου λίθου, Τραϊανοῦ δὲ οἱ πάντες Ἕλληνες. οὗτος προσεκτήσατο ὁ βασιλεὺς Γέτας τοὺς ὑπὲρ Θρᾴκης Ὄσρόῃ τε τῷ ἀπογόνῳ τῷ Ἀρσάκου καὶ Πάρθοις ἐπολέμησεν: ὁπόσα δὲ ἐς ἔργων ἔχει οἱ κατασκευήν, ἀξιολογώτατά ἐστι λουτρὰ ἐπώνυμα αὐτοῦ καὶ θέατρον μέγα κυκλοτερὲς πανταχόθεν καὶ οἰκοδόμημα ἐς ἵππων δρόμους προῆκον καὶ ἐς δύο σταδίων μῆκος, καὶ ἡ Ῥωμαίων ἀγορὰ κόσμου τε ἕνεκα τοῦ λοιποῦ θέας ἀξία καὶ μάλιστα ἐς τὸν ὄροφον χαλκοῦ πεποιημένον.

Orada imparatorların heykelleri bulunur: Paros taşından yapılma Hadrianus heykelini Akhaia Birliği'ne bağlı kentler adamışlardır; Traianus'unkini ise, tüm Hellenler. Bu imparator, Trakya'nın ötesindeki Get halkını zapt etti; Arsakes'in soyundan gelen Osroes ve Parthlar ile savaştı. Onun mimari işleri arasında anmaya en değer olanlar şunlardır: Onun adıyla anılan hamamlar, tamamıyla yuvarlak büyük bir tiyatro, at yarışları için uygun iki stadion uzunluğunda olan bir yapı, Romalılar'ın sadece güzelliğinden dolayı değil, özellikle de bronzdan yapılmış çatısı bakımından görmeye değer agorası.

A6, P13 Paus. 5,25,8:

ἔστι δὲ καὶ ἀναθήματα ἐν κοινῷ τοῦ Ἀχαιῶν ἔθνους, ὅσοι προκαλεσαμένου τοῦ Ἕκτορος ἐς μονομαχίαν ἄνδρα Ἕλληνα τὸν κλῆρον ἐπὶ τῷ ἀγῶνι ὑπέμειναν. οὗτοι μὲν δὴ ἑστήκασι τοῦ ναοῦ τοῦ μεγάλου πλησίον, δόρασι καὶ ἀσπίσιν ὡπλισμένοι: ἀπαντικρὺ δὲ ἐπὶ ἑτέρου βάθρου πεποίηται Νέστωρ, τὸν ἑκάστου κλῆρον ἐσβεβληκὼς ἐς τὴν κυνῆν. τῶν δὲ ἐπὶ τῷ Ἕκτορι κληρουμένων ἀριθμὸν ὄντων ὀκτώ —τὸν γὰρ ἕνατον αὐτῶν, τὴν τοῦ Ὀδυσσέως εἰκόνα, Νέρωνα κομίσαι λέγουσιν ἐς Ῥώμην —.

Orada (= Elis'te) ayrıca, tüm Akhaia halkının adakları vardır: Bunlar, Hektor herhangi bir Hellen yiğidini teketek dövüşmeye davet ettiğinde, dövüş için kurayı kabul etmiş adamlardır. Bunlar mızrakları ve zırhlarıyla kuşanmış bir halde büyük tapınağın yanında duruyorlar; tam karşılarında da öteki basamağın üstünde, herbirinin kurasını miğfere atan Nestor (= heykeli) bulunuyor. Kurayla belirlenenlerin içinde Hektor'a düşenlerin sekiz tanesi oradadır; çünkü onların dokuzuncusu olan, Odysseus'un heykelini Nero'nun Roma'ya götürdüğünü söylerler.

A6, P14 Paus. 6,16,4:

Ἀριστείδῃ δὲ Ἠλείῳ γενέσθαι μὲν ὅπλου νίκην ἐν Ὀλυμπίᾳ, γενέσθαι δὲ καὶ διαύλου Πυθοῖ τὸ ἐπίγραμμα τὸ ἐπ᾽ αὐτῷ δηλοῖ Νεμείων τε ἐν παισὶν ἐπὶ τῷ ἱππίῳ δρόμῳ. δρόμου δέ εἰσι τοῦ ἱππίου μῆκος μὲν δίαυλοι δύο, ἐκλειφθέντα δὲ ἐκ Νεμείων τε καὶ Ἰσθμίων αὐτὸν βασιλεὺς Ἀδριανὸς ἐς Νεμείων ἀγῶνα τῶν χειμερινῶν ἀπέδωκεν Ἀργείοις.

Elisli Aristeidēs'in [heykelinin] üzerindeki yazıt, onun Olympia'da bir silahlı koşu yarışının, Pytho'da bir çift koşunun, Nemea'da ise çocuklar için olan bir at yarışının galibi olduğunu gösteriyor. Bu at yarışının uzunluğu, çift koşunun iki katıdır, ancak Nemea ve Isthmia Oyunları'ndan kaldırılmıştı. İmparator Hadrianus, onu Argoslular'ın kışın yapılan Nemea Oyunları'na tekrar bahşetti.

A6, P15 Paus. 6,19,9:

ᾠκοδόμησαν δὲ καὶ Συβαρῖται θησαυρὸν ἐχόμενον τοῦ Βυζαντίων: ὁπόσοι δὲ περὶ Ἰταλίας καὶ πόλεων ἐπολυπραγμόνησαν τῶν ἐν αὐτῇ, Λουπίας φασὶ κειμένην Βρεντεσίου τε μεταξὺ καὶ Ὑδροῦντος μεταβεβληκέναι τὸ ὄνομα, Σύβαριν οὖσαν τὸ ἀρχαῖον: ὁ δὲ ὅρμος ταῖς ναυσὶ χειροποίητος καὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως ἐστὶν ἔργον.

Sybarisliler, Byzantion'unkiyle birleştirdikleri bir hazine inşa ettiler. İtalya ve oradaki kentler hakkında her yönüyle araştırma yapmış kişiler, Loupiai'ın Brentesion ile Hydrous arasında bulunduğunu ve adının değiştiğini, eskiden adının Sybaris olduğunu söylerler. Gemiler için olan liman, insan eliyle yapılmıştır ve imparator Hadrianus'un işidir.

A6, P16 Paus. 7,17,3–4:

χρόνῳ δὲ ὕστερον ἐς Νέρωνα ἡ βασιλεία περιῆλθεν ἡ Ῥωμαίων, καὶ ἐλεύθερον ὁ Νέρων ἀφίησιν ἁπάντων, ἀλλαγὴν πρὸς δῆμον ποιησάμενος τὸν Ῥωμαίων: Σαρδὼ γὰρ τὴν νῆσον ἐς τὰ μάλιστα εὐδαίμονα ἀντὶ Ἑλλάδος σφίσιν ἀντέδωκεν. ἀπιδόντι οὖν ἐς τοῦτό μοι τοῦ Νέρωνος τὸ ἔργον ὀρθότατα εἰρηκέναι Πλάτων ἐφαίνετο ὁ Ἀρίστωνος, ὁπόσα ἀδικήματα μεγέθει καὶ τολμήματί ἐστιν ὑπερηρκότα, οὐ τῶν ἐπιτυχόντων εἶναι ταῦτα ἀνθρώπων, ψυχῆς δὲ γενναίας ὑπὸ ἀτόπου παιδείας διεφθαρμένης. οὐ μὴν Ἕλλησί γε ἐξεγένετο ὄνασθαι τοῦ δώρου: Οὐεσπασιανοῦ γὰρ μετὰ Νέρωνα ἄρξαντος ἐς ἐμφύλιον στάσιν προήχθησαν, καὶ σφᾶς ὑποτελεῖς τε αὖθις ὁ Οὐεσπασιανὸς εἶναι φόρων καὶ ἀκούειν ἐκέλευσεν ἡγεμόνος, ἀπομεμαθηκέναι φήσας τὴν ἐλευθερίαν τὸ Ἑλληνικόν.

Daha sonra, Romalılar'ın yönetimi Nero'ya geçince, Roma Halkı'na Hellas'ın karşılığında çok zengin Sardinia Adası'nı verdi ve Roma Halkı'yla yaptığı bu takastan sonra, Hellenler'in hepsine özgürlük bahşetti. Nero'nun bu hareketini düşününce, Aristōn oğlu Platōn'un dedikleri bana son derece yerinde geliyor: Ortada ne kadar büyük ve cüretkâr suç varsa bunlar sıradan insanlar tarafından değil, yanlış eğitimle bozulmuş soylu ruhlar tarafından işlenmiştir. Hellenler, bu ödülden bir kazanç sağlayamadı. Çünkü Nero'dan sonra, Vespasianus'un yönetimi sırasında, Hellenler bir iç savaşa karıştılar; bunun üzerine, Vespasianus Hellenler'in özgürlüğü öğrenememiş olduklarını söyleyerek, onların tekrar vergi ödemelerini ve bir yöneticiye bağlanmalarını emretti.

A6, P17 Paus. 7,18,9:

ὡσαύτως δὲ καὶ ὅσα ἄλλα ἀγάλματα ἔκ τε Αἰτωλίας καὶ παρὰ Ἀκαρνάνων, τὰ μὲν πολλὰ ἐς τὴν Νικόπολιν κομισθῆναι, Πατρεῦσι δὲ ὁ Αὔγουστος ἄλλα τε τῶν ἐκ Καλυδῶνος λαφύρων καὶ δὴ καὶ τῆς Λαφρίας ἔδωκε τὸ ἄγαλμα, ὃ δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ἔτι ἐν τῇ ἀκροπόλει τῇ Πατρέων εἶχε τιμάς.

Augustus, Aitolia'dan ve Akarnania'dan pek çok heykeli Nikopolis'e getirtti; Patrai'a ise, Kalydōn yağmaları arasından başka şeyler ve bugün benim zamanımda bile Patrai'ın akropolis'inde hâlâ tapım gören Laphria'nın heykelini verdi.

A6, P18 Paus. 8,10,2:

παρὰ δὲ τοῦ ὄρους τὰ ἔσχατα τοῦ Ποσειδῶνός ἐστι τοῦ Ἱππίου τὸ ἱερόν, οὐ πρόσω σταδίου Μαντινείας. τὰ δὲ ἐς τὸ ἱερὸν τοῦτο ἐγώ τε ἀκοὴν γράφω καὶ ὅσοι μνήμην ἄλλοι περὶ αὐτοῦ πεποίηνται. τὸ μὲν δὴ ἱερὸν τὸ ἐφ᾽ ἡμῶν ᾠκοδομήσατο Ἀδριανὸς βασιλεύς, ἐπιστήσας τοῖς ἐργαζομένοις ἐπόπτας ἄνδρας, ὡς μήτε ἐνίδοι τις ἐς τὸ ἱερὸν τὸ ἀρχαῖον μήτε τῶν ἐρειπίων τι αὐτοῦ μετακινοῖτο: πέριξ δὲ ἐκέλευε τὸν ναὸν σφᾶς οἰκοδομεῖσθαι τὸν καινόν. τὰ δὲ ἐξ ἀρχῆς τῷ Ποσειδῶνι τὸ ἱερὸν τοῦτο Ἀγαμήδης λέγονται καὶ Τροφώνιος ποιῆσαι, δρυῶν ξύλα ἐργασάμενοι καὶ ἁρμόσαντες πρὸς ἄλληλα.

Dağın eteklerine doğru, Mantineia'dan bir stadiondan daha fazla mesafede olmayan, Poseidōn Hippios Tapınağı vardır. Bu tapınakla ilgili olarak ben de duyduğum şeyleri yazıyorum, yani başkalarının onun hakkında değindiği şeyleri. Günümüzdeki tapınak imparator Hadrianus tarafından inşa edilmiştir; o, kimse eski tapınağa bakmasın ve onun yıkıntılarını ortadan kaldırmasın diye çalışanların başına denetleyiciler dikmiş; ayrıca, yenisini tapınağın yakın çevresinde inşa etmelerini buyurmuştur. Eski haliyle bu tapınağı meşe kütüklerini işleyip birbiriyle bağlayarak Agamēdēs ve Trophōnios'un Poseidōn için yaptığını söylerler.

A6, P19 Paus. 8,22,3:

…ἔστιν ἐν τῇ Στυμφαλίων πηγή, καὶ ἀπὸ ταύτης ὕδωρ βασιλεὺς Ἀδριανὸς Κορινθίοις ἤγαγεν ἐς τὴν πόλιν...

…Stymphalialılar'ın toprağında bir pınar vardır; imparator Hadrianus bu pınardan çıkan suyu, Korinthoslular'ın kentine götürmüştür…

A6, P20 Paus. 8,43,3:

ὁ δὲ Ἀντωνῖνος, ὅτῳ καὶ ἐς Παλλαντιεῖς ἐστιν εὐεργετήματα, πόλεμον μὲν Ῥωμαίοις ἐθελοντὴς ἐπηγάγετο οὐδένα, πολέμου δὲ ἄρξαντας Μαύρους, Λιβύων τῶν αὐτονόμων τὴν μεγίστην μοῖραν, νομάδας τε ὄντας καὶ τοσῷδε ἔτι δυσμαχωτέρους τοῦ Σκυθικοῦ γένους ὅσῳ μὴ ἐπὶ ἁμαξῶν, ἐπὶ ἵππων δὲ αὐτοί τε καὶ αἱ γυναῖκες ἠλῶντο, τούτους μὲν ἐξ ἁπάσης ἐλαύνων τῆς χώρας ἐς τὰ ἔσχατα ἠνάγκασεν ἀναφυγεῖν Λιβύης, ἐπί τε Ἄτλαντα τὸ ὄρος καὶ ἐς τοὺς πρὸς τῷ Ἄτλαντι ἀνθρώπους.

Pallantium'a iyiliği dokunan Antoninus, isteyerek Romalılar'ı hiçbir savaşa sokmadı. Ancak, özerk Libyalılar'ın en büyük kesimini oluşturan göçebe Maurisialılar (Mantineialılar) savaşa başlayınca – ki bunlar Skythia soyundan daha yenilmezdir; kendileri de kadınları da arabayla değil, at üstünde dolaşırlar – bunları tüm topraklarından sürerek Libya'nın sınırına, Atlas Dağı'na ve orada yaşayan insanların yanına sığınmak zorunda bıraktı.

A6, P21 Paus. 8,43,4:

ἀπετέμετο δὲ καὶ τῶν ἐν Βριττανίᾳ Βριγάντων τὴν πολλήν, ὅτι ἐπεσβαίνειν καὶ οὗτοι σὺν ὅπλοις ἦρξαν ἐς τὴν Γενουνίαν μοῖραν, ὑπηκόους Ῥωμαίων. Λυκίων δὲ καὶ Καρῶν τὰς πόλεις Κῶν τε καὶ Ῥόδον ἀνέτρεψε μὲν βίαιος ἐς αὐτὰς κατασκήψας σεισμός: βασιλεὺς δὲ Ἀντωνῖνος καὶ ταύτας ἀνεσώσατο δαπανημάτων τε ὑπερβολῇ καὶ ἐς τὸν ἀνοικισμὸν προθυμίᾳ. χρημάτων δὲ ἐπιδόσεις ὁπόσας καὶ Ἕλλησι καὶ τοῦ βαρβαρικοῦ τοῖς δεηθεῖσι, καὶ ἔργων κατασκευὰς ἔν τε τῇ Ἑλλάδι καὶ περὶ Ἰωνίαν καὶ περὶ Καρχηδόνα τε καὶ ἐν γῇ τῇ Σύρων, τάδε μὲν ἄλλοι ἔγραψαν ἐς τὸ ἀκριβέστατον.

Ayrıca, Britannia'daki Brigantes Kabilesi'nin çoğunu yok etti; çünkü bunlar Roma egemenliğindeki Genounia Bölgesi'ne savaş açmışlardı. Lycia, Karia kentlerini ve Kōs ile Rhodos'u alaşağı eden şiddetli bir deprem yükseldi; imparator Antoninus yüklü harcamalarla ve kentlerin onarımı için [gösterdiği] çabasıyla bunları kurtardı. Hellenler'e ve barbarlardan ihtiyacı olanlara [yaptığı] para yardımlarını ve Hellas'ta, İyonya'da, Kartaca'da ve Syria'daki inşa faaliyetlerini başkaları tam tamına kayda geçmiştir.

A6, P22 Paus. 8,43,5:

ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπελίπετο οὗτος καὶ ἄλλο τοιόνδε ἐς μνήμην. ὅσοις τῶν ὑπηκόων πολίταις ὑπῆρχεν εἶναι Ῥωμαίων, οἱ δὲ παῖδες ἐτέλουν σφίσιν ἐς τὸ Ἑλληνικόν, τούτοις ἐλείπετο ἢ κατανεῖμαι τὰ χρήματα ἐς οὐ προσήκοντας ἢ ἐπαυξῆσαι τὸν βασιλέως πλοῦτον κατὰ νόμον δή τινα: Ἀντωνῖνος δὲ ἐφῆκε καὶ τούτοις διδόναι σφᾶς παισὶ τὸν κλῆρον, ὁ προτιμήσας φανῆναι φιλάνθρωπος ἢ ὠφέλιμον ἐς χρήματα φυλάξαι νόμον. τοῦτον Εὐσεβῆ τὸν βασιλέα ἐκάλεσαν οἱ Ῥωμαῖοι, διότι τῇ ἐς τὸ θεῖον τιμῇ μάλιστα ἐφαίνετο χρώμενος.

Bu imparator başka bir anı daha bıraktı. Eyaletlilerin arasından Roma yurttaşı olanların çocukları Hellen olarak doğuyordu, bunlar şöyle bir yasaya tabiydi: servetlerini ya yabancılara bırakacaklardı ya da imparatorun zenginliğini arttıracaklardı. Ama Antoninus zenginliğini korumaya yarayacak bir yasadansa insancıl görünmeyi tercih ederek, bunlara miraslarını kendi çocuklarına bırakma hakkı tanıdı. Romalılar bu imparatora Pius derlerdi, çünkü tanrıların şanına layık bir adam olduğunu göstermiştir.

A6, P23 Paus. 8,43,6:

δόξῃ δὲ ἐμῇ καὶ τὸ ὄνομα τὸ Κύρου φέροιτο ἂν τοῦ πρεσβυτέρου, πατὴρ ἀνθρώπων καλούμενος. ἀπέλιπε δὲ καὶ ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ παῖδα ὁμώνυμον: ὁ δὲ Ἀντωνῖνος οὗτος ὁ δεύτερος καὶ τούς τε Γερμανούς, μαχιμωτάτους καὶ πλείστους τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ βαρβάρων, καὶ ἔθνος τὸ Σαυροματῶν, πολέμου καὶ ἀδικίας ἄρξαντας, τιμωρούμενος ἐπεξῆλθε.

Benim düşünceme göre, büyük Kyros'un lakabı olan «insanların babası» adını o da taşıyabilir. O, imparatorluğu kendisiyle aynı adı taşıyan oğluna bıraktı. Bu ikinci Antoninus, Europe'deki Barbarlar'ın en kalabalık ve en savaşkan halkı olan Germenler'e ve savaş ile haksızlıkları başlatan Sarmatia halkına cezasını verdi.

A6, P24 Paus. 8,46,1:

τῆς δὲ Ἀθηνᾶς τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀλέας τὸ ἀρχαῖον, σὺν δὲ αὐτῇ καὶ ὑὸς τοῦ Καλυδωνίου τοὺς ὀδόντας ἔλαβεν ὁ Ῥωμαίων βασιλεὺς Αὔγουστος, Ἀντώνιον πολέμῳ καὶ τὸ Ἀντωνίου νικήσας συμμαχικόν, ἐν ᾧ καὶ οἱ Ἀρκάδες πλὴν Μαντινέων ἦσαν οἱ ἄλλοι.

Romalılar'ın imparatoru Augustus, Antonius'u ve onun Mantineialılar dışında Arkadialılar'dan oluşan müttefiklerini savaşta yenince, Athēna Alea'nın eski heykelini ve onunla birlikte Kalydōn yaban domuzunun dişlerini aldı götürdü.

A6, P25 Paus. 8,46,2:

φαίνεται δὲ οὐκ ἄρξας ὁ Αὔγουστος ἀναθήματα καὶ ἕδη θεῶν ἀπάγεσθαι παρὰ τῶν κρατηθέντων, καθεστηκότι δὲ ἐκ παλαιοῦ χρησάμενος. Ἰλίου τε γὰρ ἁλούσης καὶ νεμομένων τὰ λάφυρα Ἑλλήνων, Σθενέλῳ τῷ Καπανέως τὸ ξόανον τοῦ Διὸς ἐδόθη τοῦ Ἑρκείου: καὶ ἔτεσιν ὕστερον πολλοῖς Δωριέων ἐς Σικελίαν ἐσοικιζομένων, Ἀντίφημος ὁ Γέλας οἰκιστὴς πόλισμα Σικανῶν Ὀμφάκην πορθήσας μετεκόμισεν ἐς Γέλαν ἄγαλμα ὑπὸ Δαιδάλου πεποιημένον.

Öyle görünüyor ki, yenilgiye uğrayanlardan adakları ve tanrıların heykellerini alma eylemini ilk başlatan Augustus değildi; o sadece eskiden kalma bir şeyi sürdürüyordu. İlion ele geçirildiğinde de Hellenler ganimetleri aralarında paylaşırken Kapaneus oğlu Sthenelos'a Zeus Herkeios'un ahşap heykeli verilmişti. Çok yıllar sonra, Dorlar Sicilya'ya göç ettiklerinde Gela'nın kurucusu Antiphemos, Sikanialılar'ın Omphake kentini yıktıktan sonra, Daidalos tarafından yapılmış bir heykeli Gela'ya götürmüştü.

A6, P26 Paus. 8,46,3–4:

βασιλέα τε τῶν Περσῶν Ξέρξην τὸν Δαρείου, χωρὶς ἢ ὅσα ἐξεκόμισε τοῦ Ἀθηναίων ἄστεως, τοῦτο μὲν ἐκ Βραυρῶνος καὶ ἄγαλμα ἴσμεν τῆς Βραυρωνίας λαβόντα Ἀρτέμιδος, τοῦτο δὲ αἰτίαν ἐπενεγκὼν Μιλησίοις, ἐθελοκακῆσαι σφᾶς ἐναντία Ἀθηναίων ἐν τῇ Ἑλλάδι ναυμαχήσαντας, τὸν χαλκοῦν ἔλαβεν Ἀπόλλωνα τὸν ἐν Βραγχίδαις: καὶ τὸν μὲν ὕστερον ἔμελλε χρόνῳ Σέλευκος καταπέμψειν Μιλησίοις, Ἀργείοις δὲ τὰ ἐκ Τίρυνθος ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ τὸ μὲν παρὰ τῇ Ἥρᾳ ξόανον, τὸ δὲ ἐν τοῦ Ἀπόλλωνός ἐστιν ἀνακείμενον τοῦ Λυκίου. Κυζικηνοί τε, ἀναγκάσαντες πολέμῳ Προκοννησίους γενέσθαι σφίσι συνοίκους, Μητρὸς Δινδυμήνης ἄγαλμα ἔλαβον ἐκ Προκοννήσου: τὸ δὲ ἄγαλμά ἐστι χρυσοῦ, καὶ αὐτοῦ τὸ πρόσωπον ἀντὶ ἐλέφαντος ἵππων τῶν ποταμίων ὀδόντες εἰσὶν εἰργασμένοι. βασιλεὺς μὲν δὴ Αὔγουστος καθεστηκότα ἐκ παλαιοῦ καὶ ὑπό τε Ἑλλήνων νομιζόμενα καὶ βαρβάρων εἰργάσατο: Ῥωμαίοις δὲ τῆς Ἀθηνᾶς τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀλέας ἐς τὴν ἀγορὰν τὴν ὑπὸ Αὐγούστου ποιηθεῖσαν, ἐς ταύτην ἐστὶν ἰόντι.

Pers Kralı Dareios oğlu Kserksēs'in de Atina kentinden götürdüğü ganimetlerin dışında, Braurōn'dan Artemis Braurōnia heykelini götürdüğünü biliyoruz; hatta, Miletoslular'ı Hellas'ta Atinalılar'la yaptıkları deniz savaşında korkakça tavır sergilemekle suçlayarak, Brankhidai'daki bronz Apollōn heykelini de onların elinden aldı. Daha sonra, Seleukos bunu Miletoslular'a geri göndermeye karar verdi, Tiryns'ten alınanları da Argoslular'a göndermeye karar verdi; bugün halen, ahşap olan heykel Hera'nın yanında, öteki ise Apollōn Lykos'un [kutsal alanında] bulunmaktadır. Benzer şekilde Kyzikos halkı da, Prokonnēsos halkını savaş yoluyla onların kolonisi olmak zorunda bırakınca, Ana Dindymēnē heykelini Prokonnēsos'tan aldı: Heykel, altındandı; fildişi yerine su aygırı dişinden yapılmıştı. İşte İmparator Augustus da, Hellenler ve barbarlar tarafından eskiden beri uygulanan bu geleneği izledi; Roma'daki Athēna Alea heykeli, Augustus'un yaptırdığı agora'ya giderken yol üstündedir.

A6, P27 Paus. 9,27,3–4:

Σαπφὼ δὲ ἡ Λεσβία πολλά τε καὶ οὐχ ὁμολογοῦντα ἀλλήλοις ἐς Ἔρωτα ἦσε. Θεσπιεῦσι δὲ ὕστερον χαλκοῦν εἰργάσατο Ἔρωτα Λύσιππος, καὶ ἔτι πρότερον τούτου Πραξιτέλης λίθου τοῦ

Πεντελῆσι. καὶ ὅσα μὲν εἶχεν ἐς Φρύνην καὶ τὸ ἐπὶ Πραξιτέλει τῆς γυναικὸς σόφισμα, ἑτέρωθι ἤδη μοι δεδήλωται: πρῶτον δὲ τὸ ἄγαλμα κινῆσαι τοῦ Ἔρωτος λέγουσι Γάιον δυναστεύσαντα ἐν Ῥώμῃ, Κλαυδίου δὲ ὀπίσω Θεσπιεῦσιν ἀποπέμψαντος Νέρωνα αὖθις δεύτερα ἀνάσπαστον ποιῆσαι. καὶ τὸν μὲν φλὸξ αὐτόθι διέφθειρε: τῶν δὲ ἀσεβησάντων ἐς τὸν θεὸν ὁ μὲν ἀνθρώπῳ στρατιώτῃ διδοὺς ἀεὶ τὸ αὐτὸ σύνθημα μετὰ ὑπούλου χλευασίας ἐς τοσοῦτο προήγαγε θυμοῦ τὸν ἄνθρωπον ὥστε σύνθημα διδόντα αὐτὸν διεργάζεται, Νέρωνι δὲ παρὲξ ἢ τὰ ἐς τὴν μητέρα ἐστὶ καὶ ἐς γυναῖκας γαμετὰς ἐναγῆ τε καὶ ἀνέραστα τολμήματα. τὸν δὲ ἐφ᾽ ἡμῶν Ἔρωτα ἐν Θεσπιαῖς ἐποίησεν Ἀθηναῖος Μηνόδωρος, τὸ ἔργον τὸ Πραξιτέλους μιμούμενος.

Lesboslu Sapphō, Eros hakkında pek çok şiir yazmıştır, ancak bunlar birbiriyle tutarlı değildir. Daha sonda Lysippos, Thespiailılar'a bronz bir Eros heykeli yaptı; bundan daha önce Praksitelēs, Pentelikon Dağı mermerinden yapmıştı. Phyrnē ile ilgili şeyleri ve bu kadının Praksitelēs'e gösterdiği kurnazlığı başka bir yerde anlatacağım. Eros heykelini ilk yerinden oynatanın Roma'da gücü elinde tutan Gaius olduğunu söylerler; dediklerine göre Claudius onu Thespiai'a geri göndermiş, ama Nero tekrar ikinci kez götürmüştür. Orada heykel bir yangınla yok oldu. Tanrıya karşı günah işleyenlerden Gaius, bir askere üstü kapalı alay ederek hep aynı parolayı söyleyince, onu öyle bir öfkelendirdi ki, asker Gaius parolayı söylerken onu öldürdü. Nero ise annesine yaptıklarına ek olarak, yasal eşlerine karşı da iğrenç ve mel'un suçlar işledi. Günümüzde Thespiai'da bulunan Eros heykelini Atinalı Menodōros, Praksitelēs'in çalışmasına öykünerek yapmıştır.

A6, P28 Paus. 10,7,1:

ἔοικε δὲ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖς ὑπὸ ἀνθρώπων ἐπιβεβουλεῦσθαι πλείστων ἤδη. οὗτός τε ὁ Εὐβοεὺς λῃστὴς καὶ ἔτεσιν ὕστερον τὸ ἔθνος τὸ Φλεγυῶν, ἔτι δὲ Πύρρος ὁ Ἀχιλλέως ἐπεχείρησεν αὐτῷ, καὶ δυνάμεως μοῖρα τῆς Ξέρξου, καὶ οἱ χρόνον τε ἐπὶ πλεῖστον καὶ μάλιστα τοῦ θεοῦ τοῖς χρήμασιν ἐπελθόντες οἱ ἐν Φωκεῦσι δυνάσται, καὶ ἡ Γαλατῶν στρατιά. ἔμελλε δὲ ἄρα οὐδὲ τῆς Νέρωνος ἐς πάντα ὀλιγωρίας ἀπειράτως ἕξειν, ὃς τὸν Ἀπόλλωνα πεντακοσίας θεῶν τε ἀναμὶξ ἀφείλετο καὶ ἀνθρώπων εἰκόνας χαλκᾶς.

Öyle görünüyor ki, en başından beri Delphoi'daki tapınak pek çok insan tarafından istila edilmiştir: Euboialı bir korsan, ondan yıllar sonra Phlegia halkı, Akhilleus'un oğlu Pyrrhos onu istila etti, ayrıca Kserksēs'in ordusunun bir kısmı, tanrının zenginliğine en fazla ve en uzun süre saldıran Phokaialı kabile reisleri ve Galatlar'ın ordusu da. Bunlardan başka Delphoi'un kaderinde, Apollōn heykelini ve hiç ayrım gözetmeden beş yüz adet bronz tanrı ve insan heykelini kaçıran Nero'nun her zamanki saygısızlığını da tatmak vardı.

A6, P29 Paus. 10,19,2:

οὗτοι περὶ τὸ ὄρος τὸ Πήλιον ἐπιπεσόντος ναυτικῷ τῷ Ξέρξου βιαίου χειμῶνος προσεξεργάσαντό σφισιν ἀπώλειαν, τάς τε ἀγκύρας καὶ εἴ δή τι ἄλλο ἔρυμα ταῖς τριήρεσιν ἦν ὑφέλκοντες. ἀντὶ τούτου μὲν οἱ Ἀμφικτύονες καὶ αὐτὸν Σκύλλιν καὶ τὴν παῖδα ἀνέθεσαν: ἐν δὲ τοῖς ἀνδριᾶσιν ὁπόσους Νέρων ἔλαβεν ἐκ Δελφῶν, ἐν τούτοις τὸν ἀριθμὸν καὶ τῆς Ὕδνης ἀπεπλήρωσεν ἡ εἰκών.

Kserkēs'in donanması, Pelion Dağı'ndan gelen sert bir fırtınaya yakalanınca, bunlar (= baba ve kızı) halatları ve gemiler için kurtarıcı [olabilecek] herhangi bir şeyi ortadan kaldırarak onların yıkımını tamamladı. Buna karşılık, Amphiktyonlar o Skyllis'in ve kızının heykelini diktiler. Hydna'nın heykeli, Nero'nun Delphoi'da el koyduğu heykellerin sayısını tamamlamış oldu.

A6, P30 Paus. 10,35,4:

παρὰ δὲ τὸν ναὸν τὸν μέγαν ἐστὶν ἄλλος ναός, ἀποδέων ἐκείνου μέγεθος: βασιλεὺς δὲ Ἀδριανὸς ἐποίησε τῷ Ἀπόλλωνι…

Büyük tapınağın yanında başka bir tapınak daha vardır; bu, ötekinden daha küçüktür. Bunu İmparator Hadrianus, Apollōn için yapmıştır…

A6, P31 Paus. 10,35,6:

…Ἀδριανὸς δὲ βασιλεὺς στοὰν ᾠκοδομήσατο, καὶ ἐπώνυμος ἡ στοὰ τοῦ ἀναθέντος βασιλέως ἐστί…

…İmparator Hadrianus burada (= Phokis'teki Hyampolis'te) bir stoa yaptırdı, stoa onu yaptıran imparatorun adını taşımaktadır...

A7
AELIUS ARISTEIDES

A7, P1 Aristeid. or. 1, 232:

οὐ γὰρ μόνον εὐθενούσης τῆς Ἑλλάδος ἠξιοῦτο τῶν πρωτείων, ἀλλὰ κἀν ταῖς μεταβολαῖς οὐδεμία ἐστὶν ἥτις ἐξ ἴσου ταύτῃ γεγένηται. φίλιππός τε γὰρ εὐτυχήσας τῇ περὶ Χαιρώνειαν μάχῃ τὴν μὲν Θηβαίων πόλιν εὐθὺς φρουρᾷ κατέλαβε, τὴν δὲ τῶν Ἀθηναίων οὐδ᾽ ἰδεῖν ὑπέμεινεν, ἀλλ᾽ ἔστη κατὰ χώραν αἰδοῖ τοῦ κρείττονος. καὶ σιωπῶ τὸν Ἀλέξανδρον, ὡς ἀεὶ πρὸς αὐτὴν ἔσχε θεραπευτικῶς. ἥ τε νῦν ἀρχὴ γῆς τε καὶ θαλάττης, εἴη δὲ ἀθάνατος, οὐκ ἀναίνεται τὰς Ἀθήνας μὴ οὐκ ἐν διδασκάλων καὶ τροφέων μέρει κοσμεῖν, ἀλλὰ τοσαύτη τῶν τιμῶν ἐστιν ἡ περιουσία ὥστε τοσοῦτον ἑτέρως ἡ πόλις πράττει τὰ νῦν ὅσον οὐ πραγματεύεται. τὰ δὲ τῆς ἄλλης εὐδαιμονίας μικροῦ δεῖν παραπλήσιά ἐστιν αὐτῇ τοῖς ἐπ᾽ ἐκείνων τῶν χρόνων, ὅτ᾽ εἶχε τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀρχὴν, καὶ προσόδων ἕνεκα καὶ προεδρίας καὶ τοῦ παρὰ πάντων συγκεχωρηκότος.

Her zaman onurların ilkine layık görülmeleri, Hellas'ın iyi durumda olmasıyla ilgili değildi; durumlar değiştiği vakit bile, ona denk başka bir kent de yoktu. Khaironeia Muharebesi'nde şansı yaver giden Philippos, Thebai kentini çarçabuk ele geçirdi; öte yandan kendisini Atinalılar'ın kentine bakmaktan alıkoyamıyordu; ancak, daha üstün olana duyduğu saygıdan ötürü bu topraklarda durdu. Atina kentinin her daim kölesi olan İskender'e değinmek dahi istemiyorum. Günümüzde deniz ve karanın imparatorluğu – dilerim ölümsüz olur – Atina'yı yalnızca eğitmen ve yetiştirenlerin kefesine koymayı kabul etmekle kalmıyor; ayrıca onu öyle çok onurlandırıyor ki, şimdi kent, yönetsel bir işle meşgul olmamasına rağmen, bambaşka bir durumdadır; mutluluğu, kazancı, üstün konumu ve gördüğü saygı sebebiyle durumu Hellas ülkesinin lideri olduğu zamankiyle neredeyse aynı.

A7, P2 Aristeid. or. 1, 234:

ἀλλὰ μὴν πέντε μέν ἐστι μνήμη βασιλειῶν, μὴ γένοιτο δὲ πλειόνων: τούτων δ᾽ ἐπὶ μὲν τῆς Ἀσσυρίων τῆς πρεσβυτάτης αἱ πρῶται τῆς πόλεώς εἰσι πράξεις, καὶ ὅσα τῶν θείων, εἰς τοῦτον ἐμπίπτει τὸν χρόνον: ἐπὶ δὲ τῆς δευτέρας ᾔρετο ἡ πόλις: τὴν δὲ τρίτην διὰ τέλους ἐνίκησεν: ἐν

δὲ τῇ τετάρτῃ μόνη μὲν ἀντέσχεν, ἄριστα δὲ ἀπήλλαξε τῶν ἄλλων. ἐπὶ δὲ τῆς πάντα ἀρίστης καὶ μεγίστης τῆς νυνὶ καθεστηκυίας τὰ πρεσβεῖα παντὸς ἔχει τοῦ Ἑλληνικοῦ, καὶ πέπραγεν οὕτως ὥστε μὴ ῥᾳδίως ἄν τινα αὐτῇ τἀρχαῖα ἀντὶ τῶν παρόντων συνεύξασθαι.

Beş imparatorluğun anısı hafızalarda kalmıştır, daha fazlası değil. En eskisi olan Assurlular'ın zamanında, kentin yaptığı işler ve bu dönemdeki tanrılarıyla ilgili konular ortaya çıktı. İkincisinin zamanında da kent yükseldi. Üçüncüsünde kent, zafer kazandı. Dördüncüsünde kent bir başına direndi, ötekilerin en iyisi oldu. Her açıdan en yüce ve en üstün olan şimdi kurulmuş imparatorluğun zamanında ise, Atina tüm Hellen ırkının en seçkinidir ve kolay kolay şimdinin yerine eskiyi istemeyecek bir muamele görmektedir.

A7, P3 Aristeid. or. 23, 11:

πρὸς δὲ τούτοις ἡ παρὰ τῶν ἡγεμόνων αἰδὼς καὶ φιλανθρωπία καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς εἰς ἅπαντα βελτίους ἢ ὁμοτίμους ὑμᾶς εἶναι τοῖς πολλοῖς τῶν ἀρχομένων πεποίηκε δοκεῖν. ὥστε πῶς οὐκ εἰκὸς ἅπαντας μὲν ἀγάλλεσθαι τοῖς ὑπάρχουσι, πάντας δὲ ὡς ὑπὲρ οἰκείων καὶ κοινῶν ἀγαθῶν οὕτω διανοεῖσθαι, στασιάζειν δὲ πρὸς αὑτοὺς μηδαμῶς, περὶ ὧν γε οὐδεὶς τῶν ἔξω στασιάζει τὸ μὴ οὐ τοῖς πᾶσι κρατεῖν.

Bunların yanı sıra, yöneticilerimizin gösterdiği saygı, merhamet ve her konuda tanıdıkları imtiyazlar, Roma egemenliği altındakilerin pek çoğuyla eşit tutulan bizlerin onlardan daha iyi bir konumda görünmesini sağladı. O halde, nasıl olur da herkes bugünkü halinden memnun olmaz; hatta hem özel hem genel nitelikte olan iyi şeyler hakkında kendi yararınaymış gibi düşünmez ve yabancı halkların ayrılığa düşmediği konularda ayrılığa düşer, hem de hiçbiri her açıdan birbirinden üstün değilken?

A7, P4 Aristeid. or. 23, 51:

ὡς δ' ἐγένοντο τρεῖς αἱ πόλεις καὶ τῶν Ἑλλήνων οἱ μὲν ἠττίκιζον, οἱ δ' ἐλακώνιζον, οἱ δὲ Θηβαίους ἐθαύμαζον, κοινὸν δὲ οὐδὲν ἦν οὐδὲ γνώμῃ καὶ λογισμοῖς διοικούμενον, εὐθὺς μὲν πόλεμοι Φωκικοὶ καὶ περὶ τὴν Πυλαίαν ταραχαὶ καὶ πράγματα αἰσχύνην ἔχοντα ἀλλήλοις ἐπέβαλλεν, ἡ δὲ τελευταία μοῖρα τῶν Ἑλλήνων ἤδη Φίλιππος ἡγεμὼν καὶ Ἀντίπατρος κύριος. τὸν γὰρ Ἀλέξανδρον ὑπερβήσομαι. πάντα δὲ ἐκεῖνα ὥσπερ ὕδωρ κατὰ γῆς ἔδυ, μικρὸν δὲ λείψανον τῆς Ἑλλάδος εἰς ὑμᾶς ἀγαπητῶς ἀφίκετο ἀρετῇ τῶν νῦν ἀρχόντων ἀναληφθέν. ἆρα μικρόν τι καὶ λῆρον τὸ διάφορον τῆς στάσεως ὑμῖν παρὰ τὴν ὁμόνοιαν φαίνεται;

Ortada üç kent olduğundan, Hellenler'in bir kısmı Atinalılar'ı, bir kısmı Lakedaimonlar'ı destekledi, bir kısmı ise Thebaililer'e hayranlık duydu. Ortak hiçbir şey yapılmadı, akıllıca ve mantıklı bir destekleme olmadı. Kısa bir süre sonra, Phokis Savaşları, Thermopylai'da karışıklıklar patlak verdi; kentler birbirlerinin başına utanç verici işler açtılar. En sonunda, Philippos Hellenler'in önderi oldu, Antipatros ise efendileri. Aleksandros'u saymıyorum ama önceki zamanlarda yapılanlar su gibi yerin altına battı. Hellas'ın geriye kalan küçük kısmı, sizin elinize ulaştı; günümüz imparatorlarının erdemi sayesinde yeniden hayat buldu. Peki şimdi, ayrışma ve birlik olma arasındaki fark ufak ve önemsiz mi görünüyor?

A7, P5 Aristeid. or. 23, 62:

ἀλλὰ μὴν τά γε νυνὶ πράγματα καὶ τὸν καθεστηκότα ἀγαθῇ τύχῃ θεσμὸν τίς οὕτω παῖς ἐστιν ἢ πρεσβύτης ἔξω τοῦ φρονεῖν, ὅστις οὐκ οἶδεν ὡς μία μὲν πόλις ἡ πρώτη καὶ μεγίστη πᾶσαν ὑφ' αὑτῇ τὴν γῆν ἔχει, εἷς δ' οἶκος ἅπαντα ἐξηγεῖται, ἡγεμόνες δ' ἡμῖν ἐκ νόμου φοιτῶσι καθ'

ἕκαστον ἔτος, τούτοις δ᾽ ἅπαντα ἐπιτέτραπται καὶ μείζω καὶ ἐλάττω πράττειν, ὅπη ποτ᾽ ἂν αὐτοῖς δοκῇ βέλτιστον εἶναι;

Şimdiki işlere ve iyi talihimiz sayesinde var olan düzene gelince, kim bu denli çocuk ya da aklını yitirmiş bir bunak olabilir ki o, en önde gelen ve en büyük tek bir kentin tüm dünyayı egemenliği altında tuttuğunu, yalnızca bir kentin her şeyi yönettiğini, her yıl yöneticilerin yasalara uygun bir şekilde geldiğini ve bunlara küçük büyük her bir şeyi kendilerine en iyi nasıl görünüyorsa o şekilde yapmaları konusunda yetki verildiğini anlamasın?

A7, P6 Aristeid. or. 23, 63:

τί οὖν μαθόντες εἰπέ μοι πράγματα ἡμῖν αὐτοῖς παρέχομεν καὶ ὀνειρώττομεν καὶ περὶ τῆς σκιᾶς μαχόμεθα καὶ παρὸν ἡμῖν τῆς ἡσυχίας ἀπολαύειν, ἣν οὗτοι καλῶς ποιοῦντες παρασκευάζουσι, τούτοις τε ἐνοχλοῦμεν οὐδὲν δεομένοις καὶ αὐτοὶ κακῶν ἐπισπάστων ἐπιθυμοῦμεν, ὥσπερ οὐκ ἔχοντες τοῖς ἀγαθοῖς ὅ τι χρησόμεθα;

O halde, söyle bana, bunları bildiğimiz halde niçin başımıza iş açıyoruz; hayal görüp bir gölgeyle savaşıyoruz? Niçin hakkıyla önümüze sundukları barışın tadını çıkarmak varken, bizden hiçbir şey talep etmeyen, sadece sıkıntı çıkarmamamızı isteyen bu adamları kızdırıyoruz, sanki iyiliklerden nasıl yararlanacağımızı bilmiyormuşuz gibi?

A7, P7 Aristeid. or. 23, 78:

ὑπάρχει δ᾽ ὑμῖν καὶ τῶν ἀνθρωπείων παράδειγμα ἐν ὀφθαλμοῖς τὸ μέγιστον, οἱ πάντα ἄριστοι βασιλεῖς, οἷς πολλῶν καὶ μεγάλων ὑπαρχόντων κάλλιστον εἶναι δοκεῖ ἡ πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοια καὶ σπουδή. ἐκεῖνοι μέντοι πασῶν πόλεων ἄρχοντες καὶ μειζόνων καὶ ἐλαττόνων ἁπάσαις κεκοίνωνται. καίτοι πῶς οὐκ ἄτοπον μακαρίζειν μὲν αὐτοὺς ὑπὸ τοιούτων ἀρχομένους, τούτους δ᾽ εἰς ὅσον ἔξεστι μὴ ἐθέλειν μιμεῖσθαι;

Gözlerimizin önünde son derece büyük bir insanlık örneği durmaktadır: her bakımdan en seçkin olan imparatorlarımız pek çok önemli şeye sahip olsalar da; görünen o'dur ki, ellerindeki en güzel şey, uyum ve azimdir. Büyük küçük tüm kentlerin yöneticisi olan bu kişiler, hepsine ortak olmuşlardır. O halde, böyle adamlar tarafından yönetilenlerin mutlu olmaması ve ellerinden geldiğince onlara öykünme isteği taşımaması tuhaf değil midir?

A7, P8 Aristeid. or. 23, 79:

καὶ μὴν βασιλεῖς μὲν ἄριστ᾽ ἂν ἄγοιεν τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα τοῖς τῶν ὅλων κυρίοις ὁμοιοῦντες ἑαυτοὺς τοῖς θεοῖς, πόλεις δ᾽ ἄριστ᾽ ἂν ἄγοιντο ἐγγυτάτω τῆς τῶν ἀρχόντων γνώμης ἰοῦσαι. ἡμῖν δ᾽ ὅσῳ καὶ διαφερόντως τῶν ἄλλων ὑπάρχει τιμᾶσθαι καὶ ὑπὸ τῶν βασιλέων καὶ ὑπὸ τῶν κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἐπισκόπων ἀφικνουμένων—ὅθεν γὰρ ἠρξάμην ἐνταῦθα καὶ λήξω— πῶς οὐ καὶ τὴν πρόνοιαν εἰκὸς εἶναι πλείω τοῦ μή τι φαίνεσθαι ποιοῦντας ὃ μὴ τούτοις ἂν δόξειεν οὐ καλῶς ἔχειν; μηδαμῶς. ἀλλὰ καὶ τῶν θεῶν ἕνεκ᾽ αὐτῶν καὶ τῶν θείων βασιλέων καὶ πάντων τῶν ὄντων καλῶν καὶ νενομισμένων βουληθῶμεν καταστῆναι καὶ μίαν ταύτην εἰ οἷόν τ᾽ εἰπεῖν φιλονεικίαν φιλονεικῆσαι πρὸς ἀλλήλους οἵτινες ἄρξουσι πρῶτοι τῆς ὁμονοίας καὶ οἵτινες πλείω καὶ σαφέστερα τῆς εἰς τοὺς ἑτέρους ἀρετῆς ἔργα ἀποδείξονται.

Aslında, insanların işlerine en iyi şekilde kılavuzluk edecek olanlar, krallardır; bu durumda, her şeyin efendisi olan tanrılara benzerler. Kentler ise, ancak yöneticilerinin düşüncelerine yakın oldukları zaman en iyi şekilde yönetilebilirler. Hem imparatorlar hem de her yıl buraya gelen göze-

ticilerimiz tarafından öteki halklara kıyasla daha fazla onurlandırılırken – başladığım yerde bitireceğim – onlara uygun düşmeyen bir şey yapıyor görünmemek için daha fazla özen göstermek nasıl olur da mantıklı olmaz? Tanrılarımızın, tanrısal imparatorlarımızın, tüm güzel şeylerin ve tüm inandıklarımızın hatırına, kendimize çeki düzen vermeyi dileyelim; diyeceğim o ki, yalnızca şunun için, ilk önce kim uyum için adım atacak, kim ötekine daha erdemli davranışlarda bulunacak diye rekabete girelim!

A7, P9 Aristeid. or. 24, 31:

μέχρι μὲν γὰρ διειστήκει τὰ τῶν Ἑλλήνων, εἰκὸς ἦν συνοίσειν καὶ τοὺς μὲν ταῦτα, τοὺς δὲ ἐκεῖνα ὑμῶν αἱρεῖσθαι. νῦν δὲ τίς ἢ στάσεως ἀφορμὴ, ἢ ῥᾳστώνης οὐκ ἐξουσία; οὐ κοινὴ μὲν ἅπασα γῆ, βασιλεὺς δὲ εἷς, νόμοι δὲ κοινοὶ πᾶσι, πολιτεύεσθαι δὲ καὶ σιωπᾶν καὶ ἀπαίρειν καὶ μένειν ἄδεια ὁπόσην τις βούλεται; τί οὖν δεῖ κακῶν ἐπεισάκτων, ἢ μανίας τοῖς πᾶσι περιττῆς;

Hellenler kendi meselelerinde anlaşmazlığa düştüklerinde kiminize bunları, kiminize onları desteklemek mantıklı geldi. Peki şimdi, huzurlu bir yaşam mümkünken, kargaşa nereden çıktı? Tüm dünya birlik halinde değil mi? Tek bir imparator var ve yasalar herkes için ortak! Siyasal yaşama atılmak, sessiz kalmak, seyahat etmek ya da evde oturmak mümkündür, kim ne kadar isterse o kadar özgürdür, öyle değil mi? O halde, kötülükleri içeri sokmaya ne gerek var ya da bu sıra dışı çılgınlığa?

A7, P10 Aristeid. or. 25, 55:

ὑμεῖς δὲ ἐπὶ πολλῆς μὲν εἰρήνης καὶ βαθείας ἡσυχίας, ἣ τὰ πάντων ἀνθρώπων καλῶς ποιοῦσα ηὔξηκε πράγματα, πολλῶν δὲ καὶ συλλαμβανόντων ὑμῖν, οὐ μόνον οὐ κωλυόντων, ἐξέσται τῶν Ἑλλήνων πολλοὺς συνεπιλήψεσθαι, ὥσπερ ἔρανον κοινὸν τῷ γένει πληροῦντας, τοὺς μὲν ἀποδιδόντας ὑμῖν εὐεργεσίας ἀνθ᾽ ὧν ἔτυχον αὐτοὶ δεηθέντες ποτὲ, τοὺς δὲ τὸ τῆς τύχης ἄδηλον ἐν ὑμῖν εὖ τιθεμένους, τοὺς δ᾽ αὐτὸ τοῦτο δεῖγμα ἐκφέροντας φιλοκαλίας καὶ μεγαλοπρεπείας τὸ ὑμῖν εἰς τὰ παρόντα συνεισενεγκεῖν.

Tüm insanlığın işlerini iyileştirip ilerleten böylesi barış ve dinginlik zamanında pek çok insan size destek olup yardım ederken, Hellenler'in büyük çoğunluğu da yardıma koşacaktır; soylarına ortak bir yardım yapıyormuş gibi, kimi bir zamanlar zor durumdayken sizden gördüğü yardımı geri ödeyecek, kimi kendi kaderinin belirsizliğini sizle yoluna sokacak, kimiyse bugünkü şartlar altında kendi kültürünün ve yüce gönüllülüğünün bir göstergesi olarak size katkıda bulunacaktır.

A7, P11 Aristeid. or. 25, 56:

μέγιστον δὲ πάντων ἀνθρώπων ἄρχοντος ἐλπὶς, ᾧ μάλιστα χρὴ δοκεῖν εἶναι διὰ σπουδῆς ὡς ἂν οἷόν τε ᾖ τὴν πόλιν ἀναλαβεῖν, ὡς μὴ τὸ κάλλιστον αὐτῷ τῶν κτημάτων ἀτίμως ἐπὶ γῆς κέοιτο μηδὲ σκόπελοι καὶ κόνις τὰ Ῥόδου πράγματα εἴη τὸ λοιπόν.

En önemlisi de kenti elden geldiğince, çarçabuk restore ettirmeyi uygun bulacak bir yöneticiye ihtiyacınız var ki, kentin sahip olduğu şeyler içerisindeki en değerli şey yeryüzünde onursuzca kalmasın ve gelecekte de Rhodos'un durumu sarpa sarmasın!

A7, P12 Aristeid. or. 26, 29:

τοσαύτη δὲ οὖσα καὶ τηλικαύτη τὸ μέγεθος ἡ ἀρχὴ πολὺ μείζων ἐστὶ τῇ ἀκριβείᾳ ἢ τῷ κύκλῳ τῆς χώρας. οὐ γὰρ Μυσοὶ τὴν βασιλείαν ἔχουσιν οὐδὲ Σάκαι οὐδὲ Πισίδαι οὐδ᾽ ἄλλοι μέσοι, οἱ

μὲν βίᾳ εἰσῳκισμένοι, οἱ δὲ ἀποστάντες, ληφθῆναι δ᾽ οὐ δυνάμενοι, οὐδ᾽ ἀκούει μὲν ἡ βασιλέως γῆ, ἔστι δὲ πάντων τῶν ἔχειν αὐτὴν δυναμένων, οὐδὲ σατράπαι μάχονται πρὸς ἀλλήλους ὥσπερ οὐκ ὄντος αὐτοῖς βασιλέως, οὐδὲ πόλεις αἱ μὲν πρὸς τούτους, αἱ δὲ πρὸς ἐκείνους διίστανται, καὶ εἰς μὲν τὰς ἐκπέμπονται φρουροὶ, ἐκ δὲ τῶν ἐκπίπτουσιν, ἀλλ᾽ ὥσπερ αὐλῆς περίβολος ἐκκεκαθαρμένος, οὕτως ἅπασα ἡ οἰκουμένη χοροῦ ἀκριβέστερον ἓν φθέγγεται, συνευχομένη μένειν τὸν ἅπαντα αἰῶνα τήνδε τὴν ἀρχήν: οὕτως καλῶς ὑπὸ τοῦδε τοῦ κορυφαίου ἡγεμόνος συγκροτεῖται.

Bu denli büyük ve geniş sınırları olan imparatorluğunuz, topraklarının genişliğinin yanı sıra kusursuzluğu bakımından daha da muazzamdır. İmparatorlukta ne Mysialılar, ne Sakalar, ne Pisidyalılar, ne de öteki halklar – bunlardan bazılarının topraklarına zorla yerleşilmiş, bazılarının ise ayaklanma çıkardıkları için toprakları ele geçirilememiştir – krallığa sahiptir. Ancak «kralın toprağı» diye bir laf da yoktur. Valiler başlarında kral yokmuş gibi birbirleriyle savaşmazlar. Kentler birbirleriyle tutarsızlık içerisinde değildir; yani biri buna biri ona karşı savaşmaz; birine garnizon yerleştirilirken ötekinden garnizon çıkarılmaz. İyi temizlenmiş bir flüt nasıl mükemmel ses verirse; aynı şekilde, egemenlik altına alınmış tüm halk da imparatorluğun sonsuza dek baki kalması için bir ağızdan dua ederken, bir korodan daha mükemmel ses çıkarır. Böylece, komuta eden önder tarafından güzel bir şekilde uyum sağlanmış olur.

A7, P13 Aristeid. or. 26, 31:

πάντα δὲ ἐξ ἐπιτάγματος καὶ νεύματος τελεῖται ῥᾷον ἤ τις ἂν χορδὴν ψήλειε, κἄν τι γενέσθαι δέῃ, ἀπόχρη δόξαι, καὶ πέπρακται. οἱ δὲ ἄρχοντες οἱ πεμπόμενοι ἐπὶ τὰς πόλεις τε καὶ τὰ ἔθνη τῶν μὲν ὑφ᾽ ἑαυτοῖς ἕκαστοι ἄρχοντές εἰσι, τὰ δὲ πρὸς αὐτούς τε καὶ πρὸς ἀλλήλους ὁμοίως ἅπαντες ἀρχόμενοι. καὶ δὴ καὶ τοῦτο φαίη τις ἂν αὐτοὺς τῶν ἀρχομένων διαφέρειν, ὅτι πρῶτοι δεικνύουσιν ὅπως ἄρχεσθαι προσῆκε: τοσοῦτος ἅπασιν ἐνέστακται φόβος τοῦ μεγάλου ἄρχοντος καὶ τὰ πάντα πρυτανεύοντος.

Tek bir emir ve kafa işaretiyle tüm talimatlar birinin akord yapmasından daha kolay bir şekilde koro tarafından yerine getirilirdi. Yapılması gereken bir şey olduğunda karar vermek yeterlidir; iş hemen yerine getirilir. Kentlere ve halklara gönderilen yöneticilerin her biri kendi altındakilerin yöneticisidir; ancak bunlar kendilerini ilgilendiren konularda da başkalarını ilgilendiren konularda da yönetilenlere eşit davranırlar. Yani, onlarla ilgili şu denilebilir: bunların yönettikleri kişilerden tek farkları, nasıl yönetilmek gerektiğini gösteren ilk kişi olmalarıdır. Her şeyi düzenleyen ulu yöneticiye karşı bu denli büyük bir saygı hepsinin içine işlemiştir.

A7, P14 Aristeid. or. 26, 32:

ὥστε μᾶλλον μὲν ἐκεῖνον εἰδέναι νομίζουσιν ἃ πράττουσιν ἢ σφᾶς αὐτοὺς, μᾶλλον δὲ δεδίασι καὶ αἰδοῦνται ἢ τὸν δεσπότην ἄν τις τὸν αὑτοῦ παρόντα καὶ ἐφεστηκότα καὶ κελεύοντα. οὐδεὶς δὲ ἐφ᾽ ἑαυτῷ τηλικοῦτον φρονεῖ, ὅστις τοὔνομα ἀκούσας μόνον οἷός τ᾽ ἐστὶν ἀτρεμεῖν, ἀλλ᾽ ἀναστὰς ὑμνεῖ καὶ σέβει καὶ συνεύχεται διπλῆν εὐχὴν, τὴν μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ τοῖς θεοῖς, τὴν δὲ αὐτῷ ἐκείνῳ περὶ τῶν ἑαυτοῦ. εἰ δέ τι καὶ μικρὸν ἐνδοῖεν περὶ δίκας τε καὶ ἀξιώσεις, ἢ κοινὰς ἢ ἰδίας τῶν ἀρχομένων, εἴ τινες ἄρα ἄξιοι εἶεν, ὡς ἐκεῖνον ἐκπέμπουσιν εὐθὺς ἐρωτῶντες τί δεῖ ποιεῖν, καὶ μένουσιν ἕς τ᾽ ἂν ἀποσημήνῃ, οὐχ ἧττον ἢ διδάσκαλον χορός.

Kendi yaptıklarını, yöneticinin kendilerinden daha iyi bildiğini düşünürler. Onun memnuniyetsizliğinden korkarlar ve hazır olda bekleyip herkesi izleyen ve emirler yağdıran bir despota göre ondan daha çok çekinirler. Onun yalnızca ismini duymayla titremeyecek tek bir adam yoktur;

aksine hepsi ilahileri yükseltir ve ona tapar; biri tanrıya biri de kendi işleri için yöneticiye olmak üzere aynı anda iki ayrı duacıymış gibi dua ederler. Yöneticiler, ister halka ait dava ve talepler olsun isterse yönetilenlerin bireysel davaları olsun, acaba haklı olan kim diye en ufak bir şüpheye düştüklerinde, hemen yöneticiye ne yapmak gerektiğini soran bir mektup yollar ve cevap gelene kadar koronun onu çalıştıranı beklediği gibi beklerler.

A7, P15 Aristeid. or. 26, 36–37:

μόνοι γὰρ τῶν πώποτε ἐλευθέρων ἄρχετε, καὶ οὐ Καρία δέδοται Τισσαφέρνει, οὐδὲ Φρυγία Φαρναβάζῳ, οὐδὲ Αἴγυπτος ἑτέρῳ, οὐδ᾽ ὥσπερ οἶκος τοῦ δεῖνος ἀκούει τὸ ἔθνος, ὅτῳ παρεδόθη δουλεύειν, οὐδὲ αὐτῷ ὄντι ἐλευθέρῳ, ἀλλ᾽ ὥσπερ οἱ ἐν ταῖς κατὰ μίαν πόλεσιν, οὕτω καὶ ὑμεῖς ὥσπερ ἐν μιᾷ πόλει πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ πολιτευόμενοι τοὺς ἄρχοντας καθίστατε ἐπ᾽ αὐτοῖς, οἷον ἐξ ἀρχαιρεσιῶν ἐπὶ προστασίᾳ καὶ προνοίᾳ τῶν ἀρχομένων, οὐκ ἐπὶ τῷ δεσπότας εἶναι. ὥστε ὑποχωρεῖ μὲν ἄρχων ἄρχοντι, ὅταν αὐτοῦ ὁ χρόνος ἐξήκῃ, καὶ οὐδ᾽ ἂν ἀπαντήσειε ῥᾳδίως: τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ διενεχθῆναι ἄγαν, ὡς αὐτοῦ τῆς χώρας οὔσης. ἔκκλητοι δὲ ὥσπερ ἔφεσις ἐκ δημοτῶν εἰς δικαστήριον σὺν οὐκ ἐλάττονι τῶν δεξαμένων φόβῳ περὶ τῆς κρίσεως ἢ τῶν ποιουμένων γίγνονται. ὥστε φαίη τις ἂν τοσαῦτα ἄρχεσθαι τοὺς νῦν ὑπὸ τῶν πεμπομένων, ὁπόσα ἂν αὐτοῖς ἀρέσκῃ..

Yalnızca siz özgür halkları yönetiyorsunuz. Ne Karia Tissaphernes'e verildi, ne Frigya Pharnabazos'a verildi, ne de Mısır herhangi birine; ne bir kavmin köleleştirildiği duyuldu ne de bir kavme özgürlük verildiği. Ancak, kent devletlerine orada yaşayanlar ve egemenlik altına aldığınız her yerde devlet yönetimini sağlayan siz, yönetilenlerin gözetimi ve güvenliği için seçimle magistratus'lar atıyorsunuz, onlara despotluk yapsınlar diye değil. O halde, zamanı dolduğunda yönetici yerini bir başka yöneticiye bırakıyor, kendi toprağı uzakta olduğundan kolay kolay onunla (halefiyle) tanışmak için bile kalamıyor. Davalar, demotes'lerden mahkemeye yapılan bir başvuruymuş gibi kolayca görülür; davayı açanların yargıyla ilgili endişeleri davayı üstlenenlerinki kadardır. Öyle ki biri şöyle diyebilir: günümüz insanı gönderilen yöneticiler tarafından onlardan memnun oldukları sürece yönetiliyor.

A7, P16 Aristeid. or. 26, 38:

πῶς οὖν ταῦτα οὐκ ἐν τοῖς ἐπέκεινα πάσης δημοκρατίας; οὔκουν ἐκεῖ ἔξεστι μετὰ τὴν ἐν τῇ πόλει ψῆφον ἐνεχθεῖσαν ἐλθεῖν ἄλλοσε οὐδ᾽ ἐπ᾽ ἄλλους δικαστὰς, ἀλλὰ στέργειν ἀνάγκη τοῖς ἐγνωσμένοις, εἰ μή τις ἐστὶ μικρὰ πόλις, ὥστε προσδεῖσθαι δικαστῶν ὑπερορίων παρὰ τὴν ἀξίαν, ἢ καὶ διώκοντα μὴ κρατήσαντα, μηδὲ τῷ νενικῆσθαι: ἀλλὰ μένει δικαστὴς ἕτερος μέγας, ὃν οὔποτε οὐδὲν ἐκφεύγει τῶν δικαίων.

Bunlar, demokrasinin de ötesinde şeyler değil midir acaba? Orada, kent mahkemesinde alınan karardan sonra başka bir yere veya başka yargıçlara gitmek mümkün değildir; aksine insanlar alınan kararlardan memnun olmak zorundadırlar. Yalnızca küçük bir kent, kendi kenti dışından yargıçlara sahip olmuştur, o da şu sebepten: davacı olan haksız duruma düşmüştür ya da davayı kaybetmiştir. Oysa şimdi, öyle büyük bir yargıç vardır ki haklı olan hiçbir şey ondan kaçmaz.

A7, P17 Aristeid. or. 26, 39:

κἀνταῦθα δὴ πολλὴ καὶ εὐσχήμων ἰσότης μικροῦ πρὸς μέγαν καὶ ἀδόξου πρὸς ἔνδοξον καὶ πένητος δὴ πρὸς πλούσιον καὶ γενναῖον ἀγεννοῦς, καὶ τὸ τοῦ Ἡσιόδου συμβαίνει, ‘ῥεῖα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει’, οὗτος ὁ δικαστής τε καὶ ἡγεμὼν, ὅπως ἂν τὸ δίκαιον ἄγῃ,

ὥσπερ πνεῦμα ἐν νηΐ, οὐ δή που πλουσίῳ μὲν μᾶλλον, πένητι δὲ ἧττον χαριζόμενόν τε καὶ παραπέμπον, ἀλλ᾽ ὅτῳ γένοιτο ἀεί, τοῦτον ὁμοίως ὠφελοῦν.

Burada büyük küçük, ünlü ünsüz, zengin fakir, soylu soysuz, herkesin eşit görüldüğü çok hoş bir durum vardır. Hēsiodos'un [Hes. erg. 5] *şu sözü burada kendini gösteriyor: «çünkü Zeus, birine kolayca güç verirken, güçlü birini de kolayca kontrol altında tutabilir». İşte bu yargıç ve önder (princeps) de denizdeki gemiye bir esinti verir gibi, adaletin yol gösterdiği şekilde zengin fakir demeden herkesin gönlünü hoş tutar ve destekler; hatta kimle karşılaşsa aynı şekilde ona da yardımcı olur.*

A7, P18 Aristeid. or. 26, 58:

τοῦτο μέντοι τὸ τοὺς πρόσθεν ἅπαντας ὡς εἰπεῖν ἀνθρώπους διαφυγὸν ὑμῖν ἐτηρήθη μόνοις εὑρεῖν τε καὶ τελεώσασθαι: καὶ θαυμαστὸν οὐδέν. ὥσπερ γὰρ τῶν ἄλλων πραγμάτων ἐπὶ ταῖς ὕλαις ἁπαντῶσιν αἱ τέχναι, οὕτως ὅτε ἀρχὴ μεγίστη καὶ δύναμις διαφέρουσα συνέστη, τότ᾽ ἐπ᾽ αὐτῇ καὶ ἡ τέχνη συνετέθη τε καὶ συνεισῆλθε, καὶ ἄμφω δὴ δι᾽ ἀλλήλων ἐκρατύνθη. διὰ μὲν τὸ τῆς ἀρχῆς μέγεθος καὶ ἡ ἐμπειρία ἀναγκαίως περιεγένετο, διὰ δ᾽ αὖ τὸ ἄρχειν εἰδέναι δικαίως ἅμα καὶ εἰκότως ηὔξησεν ἡ ἀρχή.

O halde, tek bir cümleyle toparlamak gerekirse, önceki tüm adamlar kaçtı; bunu siz tek başınıza keşfedin ve kusursuz hale getirin diye işin içinden sıyrıldılar: şaşılacak bir şey yok! Nasıl öteki işlerde yetenekler malzemeyle ilgili olarak ortaya çıkarsa, aynı şekilde, büyük bir imparatorluk ve herkese yetecek bir güç yükseldiğinde yetenek fazlasıyla birikmiş ve kıvama gelmiş olur, böylece her ikisi de birbirinden güç alır. İmparatorluğun sınırlarının geniş olması yönetme deneyimini de ister istemez artırır, aklın ve adaletin ışığında yönetmeyi bilmek de imparatorluğun büyümesini ve canlanmasını sağlar.

A7, P19 Aristeid. or. 26, 59:

τοῦτο δὴ καὶ πολὺ μάλιστα πάντων ἄξιον ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι, τὴν περὶ τὴν πόλιν αἰτίαν καὶ τὴν τῆς διανοίας μεγαλοπρέπειαν, ὡς οὐδὲν ἐοικὸς αὐτῇ τῶν πάντων. διελόντες γὰρ δύο μέρη πάντας τοὺς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, τοῦτο δ᾽ εἰπὼν ἅπασαν εἴρηκα τὴν οἰκουμένην, τὸ μὲν χαριέστερόν τε καὶ γενναιότερον καὶ δυνατώτερον πανταχοῦ πολιτικὸν ἢ καὶ ὁμόφυλον πᾶν ἀπεδώκατε, τὸ δὲ λοιπὸν ὑπήκοόν τε καὶ ἀρχόμενον.

Asıl dikkatle üzerinde durulmayı ve takdir edilmeyi hakeden çok önemli başka bir şey var; o da yurttaşlık kavramının mükemmelliği, çünkü böyle bir şey insanlık tarihinde hiç olmadı. İmparatorluktaki insanları – imparatorluk derken ben tüm yerleşik halkı kastediyorum – biri egemenliğiniz altında yönettiğiniz kesim, diğeri de kendi halkınız ve hatta yeteneği, cesareti ve liderlik yönüyle ön plana çıkmış size yakın olan soylular olmak üzere ikiye ayırdınız.

A7, P20 Aristeid. or. 26, 60:

καὶ οὔτε θάλαττα διείργει τὸ μὴ εἶναι πολίτην οὔτε πλῆθος τὰς ἐν μέσῳ χώρας, οὐδ᾽ Ἀσία καὶ Εὐρώπη διῄρηται ἐνταῦθα: πρόκειται δ᾽ ἐν μέσῳ πᾶσι πάντα: ξένος δ᾽ οὐδεὶς ὅστις ἀρχῆς ἢ πίστεως ἄξιος, ἀλλὰ καθέστηκε κοινὴ τῆς γῆς δημοκρατία ὑφ᾽ ἑνὶ τῷ ἀρίστῳ ἄρχοντι καὶ κοσμητῇ, καὶ πάντες ὥσπερ εἰς κοινὴν ἀγορὰν συνίασι τευξόμενοι τῆς ἀξίας ἕκαστοι.

Yurttaş olmaya ne deniz engeldir ne aradaki topraklar, ne de Asya ve Avrupa olarak bölünmüş olmaları. Sizin imparatorluğunuzda tüm yollar herkese açıktır. En seçkin tek yönetici ve düzenle-

yici himayesinde dünyada kurulmuş ortak demokrasi, sizin yönetiminize layık ve sadık olan hiç kimseyi yabancı olarak görmez, her birey de bağlılığını göstermek için agora'ya toplanır.

A7, P21 Aristeid. or. 26, 63:

καὶ τοῦτο μὲν δὴ τοῦ λόγου ὑπενεγκόντος οὕτω παρεφθέγχθω. ὅπερ δὲ ἐλέγομεν, μεγάλοι μεγάλως ἐμετρήσατε τὴν πόλιν, καὶ οὐκ ἀποσεμνυνάμενοι τούτῳ θαυμαστὴν ἐποιήσατε, τῷ μηδενὶ τῶν ἄλλων αὐτῆς μεταδιδόναι, ἀλλὰ τὸ πλήρωμα αὐτῆς ἄξιον ἐζητήσατε, καὶ τὸ Ῥωμαῖον εἶναι ἐποιήσατε οὐ πόλεως, ἀλλὰ γένους ὄνομα κοινοῦ τινος, καὶ τούτου οὐχ ἑνὸς τῶν πάντων, ἀλλ᾽ ἀντιρρόπου πᾶσι τοῖς λοιποῖς. οὐ γὰρ εἰς Ἕλληνας καὶ βαρβάρους διαιρεῖτε νῦν τὰ γένη, οὐδὲ γελοίαν τὴν διαίρεσιν ἀπεφήνατε αὐτοῖς πολυανθρωποτέραν τὴν πόλιν παρεχόμενοι ἢ κατὰ πᾶν, ὡς εἰπεῖν, τὸ Ἑλληνικὸν φῦλον, ἀλλ᾽ εἰς Ῥωμαίους τε καὶ οὐ Ῥωμαίους ἀντιδιείλετε, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξηγάγετε τὸ τῆς πόλεως ὄνομα.

Bu sözler yeterli; dediğimiz gibi, siz yüce bir kişi olarak yurttaşlığı da ona yakışır bir biçimde paylaştırdınız ve bununla böbürlenmeyerek kenti hayranlık duyulacak hale getirdiniz. Yurttaşlığınızdan başkalarına pay etmeme gibi bir şey yapmadınız aksine onun yayılmasına önem vererek bunu amaç edindiniz. Ve Roma'yı tek bir kentin değil ortak bir ırkın adı yaptınız; Romalı adı birinin değil, herkesindir. Siz, dünyayı Hellenler ve Barbarlar diye ikiye ayırmadınız; yaptığınız ayrım saçma değil, onlardan pek çoğuna deyim yerindeyse tüm Hellen ırkına vatandaşlık hakkı tanıdınız. Siz dünyayı Romalılar ve Romalı olmayanlar diye ayırdınız ve kentin adını bu denli yaydınız.

A7, P22 Aristeid. or. 26, 65:

φθόνος δὲ οὐδεὶς ἐπιβαίνει τῆς ἀρχῆς: αὐτοὶ γὰρ ὑπήρξατε τοῦ μὴ φθονεῖν, ἅπαντα εἰς τὸ μέσον καταθέντες καὶ παρασχόντες τοῖς δυναμένοις μὴ ἄρχεσθαι μᾶλλον ἢ ἄρχειν ἐν τῷ μέρει. οὐ τοίνυν οὐδὲ μῖσος ἐκ τῶν ἀπολειπομένων ὕπεισι: διὰ γὰρ τὸ κοινὴν εἶναι τὴν πολιτείαν καὶ οἷον πόλεως μιᾶς, εἰκότως οὐχ ὡς ἀλλοτρίων, ἀλλ᾽ ὡς οἰκείων ἄρχοντες ἄρχουσιν. ἔτι δὲ καὶ μέτεστιν αὐτῇ πᾶσιν ἄδεια τοῖς πλήθεσιν ἐκ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς δυνατῶν, ἡ παρ᾽ ὑμῶν ἐπ᾽ αὐτοὺς, ἐάν τι τολμῶσι παρακινεῖν, εὐθὺς ἥξουσα ὀργή τε καὶ τιμωρία.

İmparatorluğa herhangi bir kıskançlık ayağını basamaz; çünkü en başta siz, yönetilmekten ziyade yönetmeye kabiliyeti olanların önüne sırasıyla pek çok fırsat dökerek kıskançlığa fırsat vermediniz. Geri kalanların içine de herhangi bir nefret düşmedi. Çünkü, burada yasalar herkes için ortaktır ve sanki tek bir devlet varmış gibi yöneticileriniz başkalarını değil, kendi halkalarını yönetirler. Ayrıca, yönetilenlerin yasaya aykırı herhangi bir durum söz konusu olduğunda, yöneticilerle ilgili olarak size sığınma hakları vardır; böyle bir durumda yöneticileri derhal sizin öfkenize ve vereceğiniz cezaya maruz kalırlar.

A7, P23 Aristeid. or. 26, 66:

οὕτω καὶ πένησι καὶ πλουσίοις εἰκότως τὰ παρόντα καὶ ἀρέσκει καὶ συμφέρει, καὶ ἄλλως οὐ λέλειπται ζῆν: καὶ γέγονε μία ἁρμονία πολιτείας ἅπαντας συγκεκλεικυῖα. καὶ τὸ πρόσθεν δοκοῦν οὐ δυνατὸν εἶναι συμβῆναι συνῆλθεν ἐφ᾽ ὑμῶν, κράτος ἀρχῆς ἅμα καὶ φιλανθρωπίας, καὶ μεγάλης γε, καὶ οὐκ ἐνὸν ἄρχειν ἐγκρατεῖς.

Şu anda var olan yönetim biçimi, hem zengini hem fakiri gözetir ve hepsini hoşnut eder; başka türlü bir yaşam şekli söz konusu değildir. Bu yönetim biçiminden herkesi sarıp kucaklayan evren-

sel bir uyum doğmuştur. Önceden uçsuz bucaksız imparatorluğu kontrol altında tutabilme ve bu esnada insanlığı koruma gibi imkânsız görünen şeyler, sizin zamanınızda gerçekleşmiştir.

A7, P24 Aristeid. or. 26, 67:

οὕτω δὴ καθαραὶ μὲν φρουρῶν πόλεις, μόραι δὲ καὶ ἵλαι ἀποχρῶσιν ἐθνῶν ὅλων εἶναι φυλακὴ, καὶ οὐδ᾽ αὐταὶ κατὰ τὰς πόλεις ἑκάστῳ τῶν γενῶν πολλαὶ ἱδρυμέναι, ἀλλ᾽ ἐν ἀριθμῷ τῶν ἄλλων ἐνεσπαρμέναι ταῖς χώραις: ὥστε πολλὰ τῶν ἐθνῶν ἀγνοεῖν ὅπου ποτ᾽ ἐστὶν αὐτοῖς ἡ φρουρά. εἰ δέ που πόλις δι᾽ ὑπερβολὴν μεγέθους ὑπερῆρκε τὸ δύνασθαι σωφρονεῖν καθ᾽ αὑτὴν, οὐδὲ τούτοις ἐφθονήσατε τῶν ἐπιστησομένων τε καὶ διαφυλαξόντων. καὶ γάρ τοι ἥδιον μὲν ὑμῖν ἅπαντες ἀποπέμπουσι τοὺς φόρους ἢ παρ᾽ ἄλλων ἄν τινες αὐτῶν λαμβάνοιεν: εἰκότως.

Kentler garnizonlardan arınmıştır. Tüm halkları korumak için atlar ve yayalar yeterlidir; bunlar kentlerde, her evde bulunmazlar, kümeler halinde başka başka yerlere dağılmış haldedirler. Öyle ki pek çok halk korumalarının onlar için nerede olduğunu bilmez bile. Bir kent hızla büyümesinden ötürü kendi kendine düzenini koruyamayacak hale geldiğinde, siz adamlarınızın orada bulunmalarını ve o kenti korumalarını onlardan esirgemezsiniz. Sonuç olarak herkes, başkalarından aldıklarından daha büyük bir zevkle, vergilerini size gönderir: haklılar da!

A7, P25 Aristeid. or. 26, 68:

ἄρχειν μὲν γὰρ οἷς μὴ δύναμις οὐ σωτήριον, ἄρχεσθαι δ᾽ ὑπὸ τῶν κρειττόνων ὁ δεύτερος, φασὶ, πλοῦς, ὑπὸ δὲ ὑμῶν νῦν καὶ πρῶτος ἀπεφάνθη. ἅπαντες οὖν ἀπρὶξ ἔχονται καὶ οὐ πρότερον ἀξιώσαιεν ἂν ἀποστῆναι ἢ οἱ πλέοντες ἂν τοῦ κυβερνήτου: ἀλλ᾽ οἷον αἱ νυκτερίδες ἐν τοῖς ἄντροις ἀλλήλων τε καὶ λίθων ἔχονται προσπεφυκυῖαι, οὕτως ὑμῶν ἅπαντες ἐξήρτηνται σὺν πολλῷ φόβῳ καὶ προνοίᾳ μή τις ἀποπέσοι τούτου τοῦ ὁρμαθοῦ: καὶ πρότερον ἂν δείσαιεν μὴ ὑφ᾽ ὑμῶν καταλειφθῶσιν ἢ ὑμᾶς ἂν αὐτοὶ καταλίποιεν.

Gücü olmayan kişiler için, yönetmek güvenilir bir iş değildir. Onlar, denize açılmak için en iyi ikinci yolun daha iyiler tarafından yönetilmek olduğunu söylerler; birinci yol ise, şimdi olduğu gibi sizin tarafınızdan yönetilmek. Herkes sıkıca tutunur, deniz yolculuğu yapanlar dümenciden uzaklaşmak istemezler. Nasıl ki, yarasalar mağaralarında birbirlerine ve kaya parçalarına yapışırlarsa, tüm insanlar da birisi bu bağı koparır korkusuyla size öylece bağlanır; kendileri sizi terk etmeden önce sizin tarafınızdan terk edilmekten korkarlar.

A7, P26 Aristeid. or. 26, 69:

ἀντὶ δὲ ἀμφισβητήσεως ἀρχῆς τε καὶ πρωτείων, ὑφ᾽ ὧν ἅπαντες οἱ πρότερον συνερρήγνυντο πόλεμοι, οἱ μὲν ὥσπερ ὕδωρ ἀψοφητὶ ῥέον ἥδιστα ἡσυχάζουσιν, ἄσμενοι πόνων παυσάμενοι καὶ κακῶν, μετεγνωκότες ὡς ἄρα ἄλλως ἐσκιαμάχουν, οἱ δ᾽ οὐδ᾽ ἥν ποτε ἤρξαν ἴσασιν οὐδ᾽ ἀναμιμνήσκονται, ἀλλ᾽ ἀτεχνῶς κατὰ τὸν Παμφύλου μῦθον, εἰ δὲ μὴ, Πλάτωνος, οἷον ἐπὶ τῇ πυρᾷ ἤδη κείμεναι αἱ πόλεις ὑπὸ τῆς πρὸς ἀλλήλας ἔριδος καὶ ταραχῆς ἀθρόαν ἐδέξαντο τὴν ἡγεμονίαν καὶ ἐξαίφνης ἀνεβίωσαν. ὅπως δὲ εἰς τοῦτο ἀφίκοντο οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν, οὐδ᾽ ἴσασιν οὐδὲν πλὴν τὰ παρόντα θαυμάζειν, ἀλλὰ πεπόνθασιν οἷον οἱ ἀφυπνισθέντες καὶ ἀντὶ τῶν ὀνειράτων ὧν ἀρτίως ἑώρων ἐξαίφνης ταῦτα παριδόντες καὶ ἐν αὐτοῖς γενόμενοι.

Yöneticiler geçmişteki tüm savaşların patlak vermesine sebep olan saygınlık elde etme ve yönetme kavgasına düşmek yerine, şimdi tatlı tatlı akan bir su misali kendi köşelerine çekilmişlerdir. Diğer durumda gölgelere karşı açtıkları beyhude savaşın farkına vararak yönettikleri kentten bihaber,

sıkıntı ve kötülüklerden uzak durmaktan memnundurlar. Birbirlerine olan düşmanlıkları ve çatışmalarından ötürü, Pamphylia mitinde veya Platōn'da bahsedildiği gibi cenaze ateşlerinin üstünde olan kentler hep birden Roma egemenliğini kabul ederek bir anda yeniden hayat buldular. Bu noktaya nasıl geldikleri konusunda tek kelime edemeyen yöneticiler, uykularından uyandıklarında mevcut durumun rüyalarındakinin aksine olduğunu görünce şaşırmaktan başka hiçbir şey yapamadılar.

A7, P27 Aristeid. or. 26, 70:

πόλεμοι δὲ οὐδ᾽ εἰ πώποτε ἐγένοντο ἔτι πιστεύονται, ἀλλ᾽ ἐν ἄλλως μύθων τάξει τοῖς πολλοῖς ἀκούονται, εἰ δέ που καὶ συμπλακεῖεν ἐπ᾽ ἐσχατιαῖς, οἷα εἰκὸς ἐν ἀρχῇ μεγάλῃ καὶ ἀμετρήτῳ παρανοίᾳ Γετῶν ἢ δυστυχίᾳ Λιβύων ἢ κακοδαιμονίᾳ τῶν περὶ τὴν ἐρυθρὰν θάλατταν, ἀγαθοῖς παροῦσι χρήσασθαι μὴ δυναμένων, ἀτεχνῶς ὥσπερ μῦθοι ταχέως αὐτοί τε παρῆλθον καὶ οἱ περὶ αὐτῶν λόγοι.

Bir kere savaş çıkmış olsa bile buna kimse inanmaz; bunu duyanlar, inanmak şöyle dursun, duyduklarını söylence sanırlar. Bir gün, Getler'in arsız düşüncelerinden, Libyalılar'ın talihsizliklerinden veya var olan nimetlerden faydalanmayı bilememiş Kızıl Deniz etrafındaki halkların lanetlenmesinden ötürü, sınır boylarında bir yerlerde bir çatışma çıksa – ki bu da büyük bir imparatorluk için gayet normaldir – olaylar çabucak geçip gider ve yerini sanki bir söylenceymişcesine kendisiyle ilgili anlatılara bırakır.

A7, P28 Aristeid. or. 26, 71:

τοσαύτη ἄρ᾽ ὑμῖν εἰρήνη, κἂν ᾖ πάτριον πολεμεῖν. οὐ γὰρ οἱ χθὲς σκυτοτόμοι καὶ τέκτονες τήμερον ὁπλῖται καὶ ἱππεῖς, οὐδ᾽ ὥσπερ ἐπὶ σκηνῆς στρατιώτης μετεσκεύασται ὃς ἀρτίως ἦν γεωργὸς, οὐδ᾽ οἷον ἐν οἰκίᾳ πενιχρᾷ οἱ αὐτοὶ ὀψοποιοὶ, οἰκουροῦσι, στρωννύουσιν, οὐχ οὕτως καὶ ὑμεῖς ἀνεμίξατε: οὐδὲ τοὺς ἐπ᾽ ἄλλων ὄντας στρατιώτας ὑπὸ τῆς χρείας γενήσεσθαι ἀνεμείνατε, οὐδ᾽ ἐπετρέψατε τοῖς πολεμίοις συγκαλεῖν ὑμᾶς.

Savaşmak atalardan kalan bir şey olsa bile, siz böylesine büyük bir barış getirdiniz. Zira, dün ayakkabıcı ve inşaat ustası olan biri bugün hoplit ve süvari değildir; çiftçi olan bir adam sahnede kılık değiştirip askere dönüşmez; fakir bir evde aynı kişi hem yemek yapıp hem yatakları hazırlayıp hem de eve çeki düzen vermez. Siz, her şeyi birbirinden ayırdınız: başka işlerle uğraşanları ihtiyaç var diye asker yapmadınız, ancak onları hep birlikte sizin adınızı haykırsınlar diye düşman eline de bırakmadınız.

A7, P29 Aristeid. or. 26, 73:

μέχρι γὰρ τοῦ τὸ μάχιμον ἀποκρῖναι καὶ Αἰγύπτιοι προῆλθον καὶ ἐδόκουν τοῦτο σοφώτατον εὑρεῖν, ὅτι αὐτοῖς ἰδίᾳ ἀπὸ τῶν ἄλλων ἵδρυντο οἱ προπολεμοῦντες τῆς χώρας, ὥσπερ καὶ ἄλλα πολλὰ παρὰ τοὺς ἄλλους ἐδόκουν εἶναι, ᾗ φασιν, Αἰγύπτιοι σοφοί. τοῦτο δὲ ὑμεῖς κατὰ ταυτὸ γνόντες οὐ ταυτὸν ἐποιήσατε, ἀλλὰ τοσούτῳ κάλλιον καὶ σοφώτερον αὐτοὶ διείλεσθε, ὥστε ἐν ἐκείνῳ μὲν τῷ συντάγματι οὐκ ἦν ἴσον ἔχειν τῆς πολιτείας ἀλλήλοις, ἀλλ᾽ ἦσαν ἐν τῷ χείρονι οἱ στρατευόμενοι τῶν ἡσυχαζόντων μόνοι πονοῦντες δι᾽ αἰῶνος, οὔκουν ἴσως οὐδὲ ἡδέως εἶχον αὐτοῖς: παρ᾽ ὑμῖν δὲ ἁπάντων ἐχόντων τὸ ἴσον τὸ μάχιμον δυνατὸν χωρὶς ἱδρῦσθαι.

Askerî işleri ayrı tutmayı Mısırlılar da başarmıştır. Ve bunlar ülkenin her yerine değil de, belli noktalarına korumalar yerleştirmelerinden ötürü kendilerini son derece bilgece bir şeyin bulucusu

olarak görmüşlerdir; başka pek çok konuda da diğerleriyle kıyaslandığında kendilerini öyle görür ve kendilerine «akıllı Mısırlılar» derler. Oysa siz, aynı şeyi tasarladığınızda onlar gibi yapmadınız. Daha yerinde ve daha zekice bir şey yaptınız: o sistemde yurttaşlar birbirine eşit değildi; yaşamları boyunca yalnızca sıkıntı çeken askerler, askerî işlere hiç elini sürmemiş olanlardan daha aşağı bir konumdaydı; onlar için ne adalet vardı ne de tahammül edilebilir bir şey. Ancak, sizinle birlikte her şeyde eşitlik gözetilerek askeriyenin başarıyla ayrı bir güç olarak kurulması sağlandı.

A7, P30 Aristeid. or. 26, 74:

οὕτω καὶ Ἑλλήνων τόλμα καὶ Αἰγυπτίων καὶ ὅτων εἴποι τις ἂν τῆς ὑμετέρας ἡττᾶται. καὶ τοσοῦτον ὑμῶν λειπόμενοι πάντες τοῖς ὅπλοις, ἔτι τῇ γνώμῃ πλέον εἰσὶν ὀπίσω: τὸ μὲν γὰρ τοὺς ἀπὸ τῆς πόλεως στρατεύεσθαι καὶ ταλαιπωρεῖν οὐκ ἄξια τῆς ἀρχῆς καὶ τῆς παρούσης εὐδαιμονίας ἀπολαύειν εἶναι ἐνομίσατε, ξένοις δὲ οὐκ ἐπιστεύσατε: ἔδει δὲ στρατιωτῶν πρὸ τῆς ἀνάγκης. πῶς οὖν ἐποιήσατε; εὕρετε οἰκεῖον στράτευμα τῶν πολιτῶν οὐκ ἐνοχλουμένων. τοῦτο δὲ ὑμῖν ἐπόρισεν ἡ περὶ πάσης τῆς ἀρχῆς βουλὴ καὶ τὸ μηδὲν ἐκκρίνειν ξένον εἰς μηδὲν ὧν ἂν δύνηταί τε καὶ δέῃ ποιεῖν.

Böylece, siz Hellenler'in ve Mısırlılar'ın cesaretini, hatta söylenebilecek her sözü aştınız; herkesi silahlar konusunda geride bıraktınız, insanlar bilgi açısından hâlâ da sizi takip ederler. Bu kentten asker toplayıp insanları sıkıntıya sokmak sizin yönetiminize yakışmaz. Siz var olan mutluluktan kazanç sağlamayı hiç düşünmediniz; yabancılara da güvenmediniz. Bir yandan da acilen askere ihtiyacınız vardı. Peki, ne yaptınız? Bundan rahatsız olmayan yurttaşlardan kendi ordunuzu kurdunuz. Sizin tarafınızdan tüm imparatorlukta bu konuyla ilgili şu karar alındı: ihtiyaç durumunda, işini iyi yapıyorsa hiç kimse yabancı sayılmayacak!

A7, P31 Aristeid. or. 26, 75:

τίς οὖν ἡ συλλογὴ καὶ τίς ὁ τρόπος; ἐλθόντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν ὑπήκοον ἐντεῦθεν ἐσκέψασθε τοὺς λειτουργήσοντας τήνδε τὴν λειτουργίαν: καὶ ὡς εὕρετε, ὁμοῦ τῆς τε πατρίδος ἀπηλλάξατε καὶ τὴν ὑμετέραν αὐτῶν πόλιν ἀντέδοτε αὐτοῖς: ὥστε καὶ αἰσχυνθῆναι τὸ λοιπὸν αὐτοὺς ἐκείνους γ' ἂν εἰπεῖν, ὅθεν ἦσαν τὸ ἀρχαῖον. ποιησάμενοι δὲ πολίτας, οὕτως καὶ στρατιώτας ἐποιήσατε ὥστε τούς τε ἀπὸ τῆς πόλεως μὴ στρατεύεσθαι καὶ τοὺς στρατευομένους μηδ' ὁτιοῦν ἧττον εἶναι πολίτας, τῆς μὲν ἀρχαίας ἀπόλιδας γεγενημένους ἅμα τῇ στρατείᾳ, τῆς δ' ὑμετέρας πολίτας τε καὶ φρουροὺς ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἡμέρας.

Öyleyse kim toplandı ve nasıl oldu? Siz, tüm eyaletlere gidip devlete bu yönde hizmet edecek olanlar var mı diye baktınız; bulduğunuzda, vatanlarından uzaklaştırdığınız bu kişilere kendi şehrinizi bahşettiniz. Öyle ki, bunlar artık aslen nereli olduklarını söylemeye utanır oldular. Onlara yurttaşlık hakkı vererek onları askeriniz yaptınız, böylece hem bu kentten olan insanlar zorla askerlik yapmayacaktı, hem de askerlik hizmetinde bulunanlar yurttaşlık hakkını elde edeceklerdi; bunlar orduya kaydolmak için kendi şehirlerinden mahrum kaldılar, ama bugünden itibaren de sizin yurttaşınız ve korumanız oldular.

A7, P32 Aristeid. or. 26, 76:

καὶ πάντες τε οὕτως ἔπονται καὶ πόλις οὐδεμία δυσμεναίνει, ἀλλὰ τοσούτους γε ἀφ' ἑκάστων ᾐτήσατε, ὅσοι μήτε τοῖς διδοῦσιν ἔμελλον ἄχθος ποιήσειν μήτε αὐτάρκεις ἔσεσθαι πλήρωμα ἑνὸς οἰκείου στρατεύματος παρασχέσθαι: ὥστε εὔνοιαν μὲν ἅπασαν ἔχειν τὰς πόλεις τοῖς ἐκπεμφθεῖσιν, ὡς κοινοῖς ἑαυτῶν, ἰδίᾳ δὲ ἑκάστῃ μηδ' ἡντινοῦν εἶναι δύναμιν ἀπὸ τῶν αὑτῆς,

μηδὲ βλέπειν ἄλλοσε τοὺς ἐξελθόντας ἢ πρὸς ὑμᾶς, διὰ τὸ πρὸς τοῦτο μόνον καλῶς συντετάχθαι.

Bu uzlaşma sayesinde orduyu kurdunuz ve hiçbir kent bundan olumsuz etkilenmedi. Siz, her bir kentten asker talep ettiniz; talebiniz öyle makuldü ki, ne kent size asker verdiği için sıkıntıya düşecekti, ne de tek başına kendi ordusunu kurmaya gücü yetecekti. Sonuçta, tüm kentler orduya kendilerinden ortak bir parça olarak asker gönderdikleri için memnunlar; hiçbir kent kendi askerinden oluşan bir güce sahip değildir. Kent dışına yerleşen bu askerleri mükemmel bir şekilde düzene soktuğunuz için, kimse [askerî güvenlik söz konusu olduğunda] sizden başkasına gitmez.

A7, P33 Aristeid. or. 26, 77:

καὶ μὴν τούς γε ἐπιτηδειοτάτους ἑκασταχόθεν ἐπιλέξαντες κέρδος οὐ μικρὸν τοῦτο εὕρεσθε: οὐ γὰρ ᾧεσθε δεῖν ἐπὶ μὲν τὰς πανηγύρεις καὶ τοὺς στεφανίτας ἀγῶνας τοὺς ἄριστα πεφυκότας καὶ τοῖς σώμασι προὔχοντας ἐγκριθέντας ἀσκεῖσθαι, τοὺς δὲ τῶν μεγίστων καὶ ἀληθινῶν ἔργων ἀγωνιστὰς καὶ νικηφόρους ἐσομένους ὁπόσοις ἂν τύχῃ νικᾶν ὑπὲρ ἀρχῆς τοιαύτης, τούτους δὲ ἐπὶ καιροῦ συνελθεῖν καὶ μὴ πόρρωθεν τοὺς μεγίστους τε καὶ μάλιστα ἐπιτηδειοτάτους ἐξ ἁπάντων ἐπιλεχθέντας ἀσκεῖσθαι, ὅπως εὐθὺς ἑστῶτες ὑπερέχοιεν.

Siz, her yerden en işe yarar adamları seçtikten sonra, bundan büyük bir kazanç yarattınız. İnsanların bir kısmı, çelenk kazandıran yarışmalar ve festivallerde yer almak için doğuştan gelen yeteneklere ve bedensel üstünlüklere sahiptir; bir kısmı ise savaş gibi gerçek ve son derece önemli meselelerin adamıdır ve bu imparatorluk adına kazanabileceği kadar zafer kazanacak olan kimselerdir. Siz, bu adamlar yalnızca kritik dönemlerde bir araya gelmemeli, aksine her daim ayakta kalıp üstünlük elde etsinler diye, hepsinin arasından en yetenekli olanları seçilmeli ve ilerisi için eğitilmeli diye düşündünüz.

A7, P34 Aristeid. or. 26, 78:

τούτους δὴ ἄρα καθάραντες καὶ φυλοκρινήσαντες τὸ κοινὸν τῶν ἀρχόντων, οὐ χωρὶς ὧν εἶπον οὐδ᾽ ὥστε φθονεῖν ἐξεῖναι μᾶλλον τοῖς ἄλλοις τοῖς ἐπὶ τῆς πόλεως μένουσιν, ἅτε οὐκ οὖσιν ὁμοτίμοις τὸ ἀρχαῖον, ἀλλ᾽ ἐν τιμῆς αὐτοὺς μέρει λήψεσθαι τὴν μετουσίαν τῆς πολιτείας, οὕτως εὑρόντες τε καὶ διαθέντες αὐτοὺς ἠγάγετε ἐπὶ τὰ πέρατα τῆς ἀρχῆς, κἀνταῦθα διαστήσαντες ἄλλοις ἄλλα φυλάττειν ἀπενείματε.

İçlerinde ahlaki ve kültürel bir eleme yaptıktan sonra, yöneten ortak bir ulus sağladınız; başlangıçta eşit haklara sahip olmadıklarından ötürü kıskandıkları kentte kalanlara ayrıcalık tanınmış olmasın diye bu adamları yurttaşlığınızla onurlandırdınız. Böyle davranarak onları imparatorluğun sınırlarına kadar götürdünüz ve güvenliğini sağlayacakları alanları belirleyip orada tuttunuz.

A7, P35 Aristeid. or. 26, 85:

πάλαι μὲν οὖν Δαρεῖος μετ᾽ Ἀρταφέρνου καὶ Δάτιδος νήσου μιᾶς μίαν πόλιν ἠδυνήθη σαγηνεύσας ἑλεῖν, ὑμεῖς δ᾽ ἅπασαν, εἰ οἷόν τ᾽ εἰπεῖν, σαγηνεύσαντες τὴν οἰκουμένην οὕτως σώζετε τοῖς κοινοῖς αὐτὴν πολίταις τε καὶ ξένοις, οὓς, ὥσπερ ἔφην, ἐξ ἁπάντων προκρίναντες ἐξηγάγετε, ἐλπίδας τε παραστήσαντες τοῖς γιγνομένοις ἀγαθοῖς ἀνδράσι μὴ μεταμελήσειν. οὐ γὰρ ἐξ εὐπατριδῶν ἔσεσθαι τὸν ἀεὶ πρῶτον δυνάμενον καὶ δεύτερον τὸν δεύτερον καὶ τὴν ἄλλην τάξιν ὡσαύτως, ἧς ἂν ἕκαστος ἀξίας ᾖ, ταύτην σχήσειν, ἅτε οὐ λόγων, ἀλλ᾽ ἔργων ἐνταῦθα κρινόντων τοὺς ἀγαθούς: παραδείγματά τε ἐμφανῆ πᾶσι τούτων ποιήσαντες, ὥστε

ἅπαντας μὲν ἀργίαν συμφορὰν ἡγεῖσθαι, τὰς δὲ πράξεις ἀφορμὰς ὧν εὔχονται νομίζειν, καὶ κατὰ μὲν τῶν πολεμίων ὁμοφρονεῖν, πρὸς δὲ ἀλλήλους ὑπὲρ τοῦ πρόσθεν ἀγωνίζεσθαι διὰ βίου, μόνους δὲ ἀνθρώπων εὔχεσθαι εὑρεῖν πολεμίους.

Çok çok eskiden Dareios, Artaphernes ve Datis ile birlikte ada üzerindeki bir kenti, kent halkının üzerine ağ atarak ele geçirebilmişti. Başka bir manada aslında siz de tüm yerleşik dünyanın üzerine ağınızı attınız. Bu şekilde ele geçirdiğiniz tüm yurttaşları ve beraberindeki yabancıları korumuş oldunuz; bunların arasından daha önce dediğim gibi, erdemli olanlarını seçerek, bunlara ileride pişmanlık duymayacakları bir yaşam vaat ettiniz: yurttaşın birinci veya ikinci sınıf oluşu, soyluluğundan dolayı olmayacaktı; burada sözler değil işler, iyi olanları ayıracak; böylece herkes hak ettiği sınıfta olacaktı. Sunduğunuz bu fırsatlar göz kamaştırmaktadır. Artık hepsi aylak gezmeyi bir felaket sayıyor, uğraşlarının olmasını ise dualarının kabulü olarak düşünüyor; düşmana karşı tek vücut olan bu adamlar tercih edilmek adına yaşam boyu birbirleriyle rekabet ederler. Zira yalnızca bunlar, insanlar arasında düşmanlarla karşılaşmak için dua etmektedirler.

A7, P36 Aristeid. or. 26, 86:

ὥστε ὅταν μέν τις εἰς τὴν ἄσκησίν τε καὶ σύνταξιν ἴδῃ τοῦ στρατιωτικοῦ, τοῦτο δὴ νομιεῖ τὸ Ὁμηρικὸν, εἰ καὶ δέκα τόσοι εἶεν οἱ ἀντίπαλοι, ταχέως ἂν αὐτοὺς περιστραφέντας ἄνδρα παρὰ ἕνα λειφθῆναι, ὅταν δὲ εἰς τὴν πλήρωσίν τε καὶ συλλογὴν αὐτοῦ βλέψῃ, τὸ τοῦ Αἰγυπτίου φήσει τε καὶ οἰήσεται, ὃς τῷ Καμβύσῃ διαρπάζοντι τὰ ἐν τῇ χώρᾳ καὶ τὰ ἱερὰ πορθοῦντι, στὰς ἐπὶ τῶν τειχῶν τῶν Θηβαϊκῶν ἀνέτεινε τήν τε βῶλον καὶ κύλικα ὕδατος ἀπὸ τοῦ Νείλου, σύμβολον ποιούμενος ὅτι ἕως ἂν Αἴγυπτον αὐτὴν καὶ τὸν ποταμὸν Νεῖλον μετενεγκεῖν μὴ δύνηται, μηδὲ ἀγαγεῖν ἀνάρπαστον, οὔπω τὸν Αἰγυπτίων πλοῦτον εἴληφεν, ἀλλὰ ταχέως αὐτοῖς ἄλλα τοσαῦτα γενήσεται τούτων μενόντων καὶ οὔποτε ἐπιλείψει πλοῦτος Αἴγυπτον, τοῦτο δὲ καὶ περὶ τοῦ ὑμετέρου στρατιωτικοῦ νομίσαι τε καὶ εἰπεῖν ἔξεστιν, ὅτι ἕως ἂν τὴν χώραν αὐτὴν μὴ δύνωνταί τινες ἐξ ἕδρας ἀναστῆσαι μηδὲ κενώσαντες οἴχεσθαι, ἀλλ᾽ ἀνάγκη ᾖ μένειν αὐτὴν ἐφ᾽ αὑτῆς τὴν οἰκουμένην, ἀμήχανον ἐπιλιπεῖν ὑμᾶς πλήθη στρατιωτικὰ, ἀλλὰ τοσαῦτα ὁπόσα βούλεσθε ὑπάρχειν ἀπὸ πάσης τῆς οὔσης ἀφικνούμενα.

Biri askerî birliğin eğitimine ve düzenine baksa, Homēros'un deyimiyle «onlar gibi on tane etse bile» [Hom. Il. 9,379] *rakiplerin çarçabuk dağıtılacağını ve teke tek dövüşlerle bozguna uğratılacaklarını düşünecektir. Biri, onların donanımına ve yerleşim düzenine baktığında da Mısır kralının, Kambyses ülkeyi talan edip tapınakları yağmaladığında hissettiklerini hissedecek ve aynı şeyleri söyleyecektir. Mısır kralı Thebai surlarına çıkarak Kambyses'e bir avuç toprak ve biraz Nil suyu uzattı; ve şunu demek istedi: Kambyses, Mısır'ı Nil nehriyle beraber alıp götüremedikçe Mısırlıların zenginliğini ele geçirememiş demektir, aksine bunlar yerinde durduğu sürece Mısır'ın zenginliği hiçbir yere gitmeyecektir. İşte, sizin askerî birliğiniz için de şunları düşünmek ve söylemek mümkündür: birileri bu toprağı yerinden oynatamadığı, geride bir şey bırakmadan ayrılamadığı sürece ve yerleşik dünya yerinde durdukça sizin askerî birliklerinizi çiğneyip geçmek mümkün değildir. Siz istediğinizde dünyanın neresinde olursa olsun gelecek kadar askerî birliklere sahipsiniz.*

A7, P37 Aristeid. or. 26, 87:

καὶ μὴν εἴς γε τακτικῶν λόγον παῖδας ἅπαντας ἀνθρώπους ἀπεφήνατε. οὐ γὰρ πρὸς τοὺς πολεμίους ἀσκεῖν μόνον προὔθεσθε αὐτὰ τοῖς στρατιώταις τε καὶ ἡγεμόσιν, ἀλλὰ πρὸς αὐτοὺς πρῶτον. ὥστε καθ᾽ ἡμέραν ἑκάστην ἐν τάξει ζῆν καὶ μήποτε λιπεῖν μηδένα τὴν προστεταγμένην

αὐτῷ, ἀλλ᾽ οἷον ἐν χορῷ τινι αἰωνίῳ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ χώραν εἰδέναι τε καὶ σώζειν, καὶ τῷ μὲν ἐντιμοτέρῳ τὸν ἥττω μὴ διὰ τοῦτο φθονεῖν, ὧν δ᾽ αὐτὸς μείζων ἐστὶν ἀκριβῶς κρατεῖν.

Askerlik sanatıyla değerlendirildiğinde, askerlerinizin çocuk gibi görünmesini sağladınız. Askerlere ve yöneticilerine bu sanatı yalnızca düşmanlara karşı değil, önce kendilerine karşı kullanmalarını emrettiniz. Dolayısıyla askerler hergün aynı disiplin içinde yaşıyorlar, ve asla kendilerine verilen emri es geçmiyorlar; tıpkı bir koroda herbir kişinin kendi yerini bilip koruduğu ve üstte olan alta olanlara emrederken altta olanların üstte olanı bu sebepten ötürü kıskanmadığı gibi.

A7, P38 Aristeid. or. 26, 88:

ἄχθομαι δ᾽ ἔγωγε ἑτέρους φθάσαντας εἰπεῖν ἐπὶ Λακεδαιμονίων ὅτι ἄρα πλὴν ὀλίγων τὸ στρατόπεδον αὐτοῖς ἄρχοντες ἀρχόντων εἰσίν: ὑμῖν γὰρ ἥρμοττε τετηρῆσθαι καὶ ἐφ᾽ ὑμῶν πρῶτον εἰρῆσθαι, ὁ δὲ πρότερον τοῦ δέοντος προεξήνεγκεν αὐτό. ἀλλ᾽ οὖν τό γε Λακεδαιμονίων στρατόπεδον κινδυνεύει τοσούτους εἶναι, ὅσους οὐδὲν ἀπεικὸς καὶ πάντας ἄρχοντας εἶναι: τὸ δ᾽ ἐν τοσούτοις ἀριθμοῖς καταλόγων τε καὶ γενῶν, ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα ἐξευρεῖν ῥᾴδιον, ἀρξαμένους ἀπὸ ἑνὸς τοῦ διὰ πάντων διεξιόντος τε καὶ πάντα ἐφορῶντος, ἔθνη, πόλεις, στρατόπεδα, ἡγεμόνας αὐτοὺς τελευτᾶν εἰς ἕνα τεττάρων καὶ δυοῖν ἄρχοντα ἀνδρῶν, τὸ δ᾽ ἐν μέσῳ πᾶν ἐξελίπομεν, καὶ ὥσπερ νήματος περιστροφὴν ἐκ τῶν πλειόνων εἰς τοὺς ἐλάττους ἀεὶ κατιέναι, καὶ οὕτω διήκειν ἄλλους ἐπ᾽ ἄλλοις ἀεὶ ταττομένους μέχρι τῆς τελευτῆς, πῶς οὐχ ὑπὲρ πᾶσαν ἀνθρωπίνην τάξιν ἐστίν;

Ben, Lakedaimonlar'ın ordularının birkaç kişi dışında komutanların da komutanlarından oluştuğunu söyleyenlere acırım. Ordu sizin adınıza yönetilir ve henüz zamanı gelmemiş olsa bile ilk size danışılır. Lakedaimonlar'ın ordusu, herkesin komutan olduğuna inanılmayacak kadar küçük bile olabilir; oysa sizin ordunuzun alt birimlerini saymak bile kolay değildir. Sizin ordunuzda, herşeyi – halkları, kentleri, askerî birlikleri, yöneticileri – gözetip takip eden tek kişiden, dört hatta iki kişiyi yöneten kişiye kadar arada pek çok birim vardır. Makaraya iplikçiklerden eğrilmiş ip gibi, sizin birlikleriniz de gücünü küçük küçük birliklerin dizilmesinden almıştır. Üst komutanlar altındakilere, altındakiler de kendi altındaki komutanlara emrederek bir bütünleşme sağlamışlardır. Tüm bu diziliş insanın kabiliyetinin üzerinde değil midir insanın dizilim gücü üzerinde yükselmemiş midir?

A7, P39 Aristeid. or. 26, 89:

ἐπέρχεται δέ μοι τὸ Ὁμηρικὸν εἰπεῖν μικρὸν ἐπὶ τῆς τελευτῆς ὑπαλλάξαντι ‘Ζηνός που τοιήδε γ᾽ Ὀλυμπίου ἔνδοθεν ἀρχή:’ ὅταν γὰρ ἄρχῃ μὲν εἷς τοσούτων, οἱ δὲ ἐπ᾽ αὐτῷ διάκονοί τε καὶ πρέσβεις αὐτοῦ μὲν πολὺ χείρους, ὧν δὲ ἐπιμέλονται πολὺ βελτίους, πάντα δ᾽ ἄνευ θορύβου καὶ ταραχῆς σιωπῇ περαίνωσι, φθόνος δ᾽ ἐκποδὼν ᾖ, δίκης δὲ καὶ αἰδοῦς πάντα πανταχοῦ μεστὰ, καρπὸς δὲ ἀρετῆς μηδένα ἐκφεύγῃ, πῶς οὐχὶ νικᾷ τόδε τὸ ἔπος;

Homēros'un sözünün sonuna birazcık değişiklik yapacağım ve diyeceğim ki: «bu imparatorluk, Olymposlu Zeus'undur» [Hom. Od. 4,74]. *Tek bir yönetici pek çok kişiyi yönettiğinde, yetkili görevliler ve elçiler de ondan aşağıda olur, ancak bunlar da gözettikleri kişilerin üstündedirler; verilen tüm emirleri karmaşa çıkarmadan sessizce yerine getirirler; kıskançlık yoktur; tüm eylemler adalet ve saygıyla doludur; erdemin mükafatından herkes payını alır. O halde bu epik söylem doğru değil de nedir?*

A7, P40 Aristeid. or. 26, 90:

δοκεῖ δ᾽ ἔμοιγε οὐδ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ πόλει πολιτείαν παραπλησίως τισὶ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καταστήσασθαι. πρότερον μὲν γὰρ ἐδόκουν τρεῖς εἶναι κατ᾽ ἀνθρώπους πολιτεῖαι, δύο μὲν ἐν δυοῖν ὀνόμασιν, ἑκατέρα παρὰ τοὺς τῶν ἐχόντων τρόπους θεωρουμένη, τυραννὶς καὶ ὀλιγαρχία, βασιλεία καὶ ἀριστοκρατία, τρίτον δὲ ὄνομα δημοκρατία, εὖ τε καὶ χεῖρον ἀγομένη. διειλήφεσαν οὖν αἱ πόλεις ὡς ἑκάστοις αἵρεσις ἢ τύχη νικήσειε: τὸ δ᾽ ὑμέτερον οὐδὲν ὁμοίως ἔχει, ἀλλ᾽ οἱονεὶ κρᾶσις ἁπασῶν τῶν πολιτειῶν, ἄνευ γε τῆς ἐφ᾽ ἑκάστῃ χείρονος: οὕτω καὶ τοιοῦτον εἶδος πολιτείας νενίκηκεν. ὥστε ὅταν μὲν εἰς τὴν τοῦ δήμου τις ἰσχὺς βλέψῃ, καὶ ὡς ἁπάντων ὧν ἂν βουληθῇ τε καὶ αἰτήσῃ ῥᾳδίως τυγχάνει, δημοκρατίαν νομιεῖ καὶ οὐδὲν ἐνδεῖν πλὴν ὧν ἐξαμαρτάνει δῆμος: ὅταν δὲ εἰς τὴν γερουσίαν ἴδῃ τὴν βουλευομένην τε καὶ τὰς ἀρχὰς ἔχουσαν, ἀριστοκρατίαν οὐκ εἶναι ταύτης ἀκριβεστέραν νομιεῖ: εἰς δὲ τὸν πάντων τούτων ἔφορόν τε καὶ πρύτανιν βλέψας, παρ᾽ οὗ τῷ τε δήμῳ τὸ τυγχάνειν ὧν βούλεται καὶ τοῖς ὀλίγοις τὸ ἄρχειν καὶ δύνασθαι, τοῦτον ἐκεῖνον ὁρᾷ, τὸν τὴν τελεωτάτην ἔχοντα μοναρχίαν, τυράννου τε κακῶν ἄμοιρον καὶ βασιλέως σεμνότητος μείζονα.

Bence, siz bu devlette diğerlerininki gibi olmayan bir yasa yaptınız. Vaktiyle insanlar için üç yönetim biçimi varmış gibi görünüyor. İkisi, tiranlık ve oligarşi ya da krallık ve aristokrasidir; bunlar hitap ettiği insan karakterine göre ikişer isim altında bilinmektedir. Üçüncüsü, yöneticisi iyi veya kötü olsun, demokrasi diye bilinir. Kentler yönetim biçimlerini kendileri tercih etmişlerdir ya da kaderin dediği olmuştur. Sizde ise durum farklıdır; yönetiminiz sanki tüm yönetim şekillerinin herbirinde olan kötülüğü almamış karışımı gibidir. Değerli oluşu da bundandır. Biri halkın gücüne bakıp da her istediğini elde ettiğini gördüğünde demokrasinin kötü yanları yokmuş gibi eksiksiz olduğunu düşünecektir; senatus'un danışma meclisi görevini üstlendiğini ve magistratus'ları elinde tuttuğunu gördüğünde aristokrasinin demokrasiden daha mükemmel olduğunu düşünecektir. Bunların hepsine yöneticilik yapan ephoros ve prytannis'e baktığında – ki bu sayede hem halkın her istediğini elde etmesi mümkündür hem de azınlığın magistratus'luğa erişmesi ve güçlenmesi mümkündür – bunda, en mükemmel monarşiye sahip kişiyi görür; bu kişi, bir tiranın kötülüklerinden pay almamıştır ve kutsal bir kraldan daha yücedir.

A7, P41 Aristeid. or. 26, 91:

καὶ ταῦτ᾽ οὐδὲν ἀπεικὸς οὕτω διελέσθαι καὶ κατιδεῖν μόνους ὑμᾶς καὶ περὶ τῶν ἔξω καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει: μόνοι γὰρ ἐστὲ ὑμεῖς ἄρχοντες ὡς εἰπεῖν κατὰ φύσιν. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι οἱ πρὸ ὑμῶν δυναστεύσαντες δεσπόται καὶ δοῦλοι ἀλλήλων ἐν τῷ μέρει γιγνόμενοι καὶ νόθοι τῆς ἀρχῆς ὄντες οὕτω διεξῆλθον, ὥσπερ ἐν σφαίρᾳ τὴν τάξιν μεταλαμβάνοντες: καὶ ἐδούλευσαν Μακεδόνες Πέρσαις, Πέρσαι Μήδοις, Μῆδοι Σύροις. ὑμᾶς δὲ ἐκ τοσούτου πάντες ἴσασιν, ἐξ ὅτου περ ἴσασιν, ἄρχοντας. ἅτ᾽ οὖν ἐξ ἀρχῆς ὄντες ἐλεύθεροι καὶ οἷον ἐπὶ τὸ ἄρχειν εὐθὺς γενόμενοι, πάντα τὰ πρὸς τοῦτο φέροντα καλῶς ἐξηρτύσασθε, καὶ πολιτείαν γε εὕρετε ἣν οὔπω πρόσθεν οὐδεὶς καὶ θεσμοὺς καὶ τάξεις ἀφύκτους ἅπασιν ἐπεστήσατε.

Sizin bu ayrımları tek başınıza yapmanız ve hem dünyayı hem bu kenti nasıl yöneteceğinizi keşfetmeniz hiç te garip değil. Deyim yerindeyse siz, yönetici olarak doğmuşsunuz. Sizden öncekiler sırayla birbirlerinin efendisi ve kölesi olan düzmece yöneticilerdir; topla oynanan bir oyunda hedefe ilerler gibi sırayla gelir geçerler: Makedonlar Persler'in kölesi oldu, Persler Medler'in, Medler de Asurlular'ın. Oysa, insanlar sizi bildi bileli, yöneticisiniz. Siz en başından özgür olduğunuz için sanki yönetmek için yaratılmışsınız gibi işe başladınız. Kendinizi bu konum için yararlı olacak şeylerle donattınız. Daha önce hiçkimsenin yapmadığı türden bir yönetim şekli icat ettiniz ve her şey için kesin yasalar ve düzenlemeler getirdiniz.

A7, P42 Aristeid. or. 26, 92:

ὃ δὲ ἐκ πολλοῦ μὲν ὕπεισί με καὶ πολλάκις ὤχληκε πρὸς αὐτοῖς τοῖς χείλεσι γιγνόμενον, παρενήνεκται δὲ ὑπὸ τοῦ λόγου δεῦρο ἀεὶ, τοῦτο νῦν εἰπὼν οὐκ ἂν ἴσως ἄπο καιροῦ πέσοιμι. ὅσον γὰρ μεγέθει τῆς ἁπάσης ἀρχῆς, τοσοῦτον ἐγκρατείᾳ καὶ πολιτείας ἐπινοίᾳ πάντας ὑπερβάλλεσθε, ὡς ἔστιν ἐν τοῖς εἰρημένοις. νῦν δέ μοι δοκεῖ κἀκεῖνό τις εἰπὼν οὐκ ἂν ἁμαρτεῖν, ὅτι οἱ μὲν ἄνω πάντες καὶ οἱ ἐπὶ πλεῖστον γῆς ἄρξαντες ὥσπερ σωμάτων γυμνῶν αὐτῶν τῶν ἐθνῶν ἦρξαν.

Uzun süredir içimde olan ve çoğu zaman dilimin ucuna gelse de konuşmam esnasında bir kenara attığım düşünceyi şimdi ifade etsem, yanlış bir zamanlama olmaz herhalde. Bu denli geniş olan imparatorluğu kontrollü bir şekilde yönetiyorsunuz, iç yönetimi ise az önce dediğim gibi planlı bir şekilde yürütüyorsunuz. Biri, geçmişte dünyanın herhangi bir parçasını yönetmiş olan herkesin, kendi halklarını çıplak bedenleri yönetiyor gibi yönettiğini söylese bence haklıdır.

A7, P43 Aristeid. or. 26, 93:

πότε γὰρ πόλεις τοσαῦται κατ᾽ ἤπειρον καὶ κατὰ θάλατταν, ἢ πότε οὕτω διὰ πάντων ἐκοσμήθησαν; ἢ τίς πω οὕτω τῶν τότε διεξήλασεν, ἐπαριθμῶν ταῖς ἡμέραις τὰς πόλεις, ἔστι δ᾽ ὅτε τῆς αὐτῆς διὰ δυοῖν καὶ τριῶν ἐξελαύνων ὥσπερ στενωπῶν: ὥστ᾽ οὐ μόνον τῷ κεφαλαίῳ τῆς ἀρχῆς ἡττῶνται τοσοῦτον οἱ πρότεροι, ἀλλὰ καὶ ὧν τῶν αὐτῶν ἦρξαν ὑμῖν, οὐκ ἴσων ἑκάστων οὐδὲ ὁμοίων ἦρξαν, ἀλλ᾽ ἔνεστι τῷ τότε ἔθνει πόλιν ἀντιστῆσαι τὴν ἐν αὐτῷ νῦν. καὶ δὴ καὶ φαίη τις ἂν ἐκείνους μὲν οἷον ἐρημίας καὶ φρουρίων βασιλεῖς γεγονέναι, ὑμᾶς δὲ πόλεων ἄρχοντας μόνους.

O zaman karada ve denizde bu kadar çok kent var mıydı ya da kentler her bakımdan bu kadar donanımlı mıydı? Bizim yaptığımız gibi kendi kenti dışına çıkıp günlerce kentleri sayarak küçük bir sokağı geçer gibi aynı günde iki veya üç kenti gezmiş biri olmuş mudur bugüne kadar? Geçmişte yaşamış insanların sıradanlığı yalnızca yönetimin başında oldukları zamanlarda değil, başkaları tarafından yönetildiklerinde de aynıdır. Başkalarının yönettiği kişilerin hiçbiri eşit haklara ve ayrıcalıklara sahip değildir; o zamanki halkın ilkel teşkilat yapısının aksine, şimdi o aynı halkın kentinde kentsel teşkilat yapısını kurmak bile mümkündür. O halde biri şöyle diyebilir: onlar kalelerin ve ıssız yerlerin kralı idi, siz ise tek başınıza yerleşik toplumların yöneticisisiniz.

A7, P44 Aristeid. or. 26, 94:

νῦν ἅπασαι μὲν αἱ Ἑλληνικαὶ πόλεις ἐφ᾽ ὑμῶν ἀνέχουσι καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἀναθήματα καὶ τέχναι καὶ κόσμοι πάντες ὑμῖν ἔχουσι φιλοτιμίαν, ὥσπερ ἐν προαστείῳ κόσμος: ἐκπεπλήρωνται δὲ ἀκταί τε παράλιοι καὶ μεσόγειοι πόλεσι, ταῖς μὲν οἰκισθείσαις, ταῖς δὲ αὐξηθείσαις ἐφ᾽ ὑμῶν τε καὶ ὑφ᾽ ὑμῶν.

Şimdi tüm Hellen kentleri sizin önderliğinizde yükseliyor ve bu kentlerde sizin onurunuza, süslemeleri ve el işleriyle güzel bir yörekentini andıran anıtlar dikilmiştir. Kıyılar ve iç kesimler kentlerle dolmuştur; bunların kimi yeni keşfedilmiş, kimisi ise sizin egemenliğinizde yeniden hayat bulmuştur.

A7, P45 Aristeid. or. 26, 95:

Ἰωνία δὲ ἡ περιμάχητος ἐλευθερωθεῖσα φρουρῶν καὶ σατραπῶν πρόκειται πᾶσι κάλλους ἡγεμὼν, ὅσον πρόσθεν ἐδόκει τῶν ἄλλων ὑπεραίρειν γενῶν χάριτι καὶ κόσμῳ, τοσοῦτον νῦν

ἐπιδεδωκυῖα αὐτὴ παρ᾽ αὑτήν. ἡ δὲ σεμνὴ καὶ μεγάλη κατ᾽ Αἴγυπτον Ἀλεξάνδρου πόλις ἐγκαλλώπισμα τῆς ὑμετέρας γέγονεν ἡγεμονίας, ὥσπερ γυναικὸς πλουσίας ὅρμος ἢ ψέλιον ἐν πολλοῖς τοῖς ἄλλοις κτήμασι.

Uğruna pek çok savaş verilen İonia'nın garnizon ve satraplardan kurtulmuş bir halde güzelliğiyle en ön sırada olduğu herkezce görülmekte; önceden de olduğu gibi soyunun zerafeti ve nezaketiyle diğer yerleri geride bırakmış gibi görünüyor. İskender'in şaşaalı şehri Mısır, zengin bir kadının sahip oldukları arasında gerdanlığı ve kolçağı gibi, sizin egemenliğinizin şanı haline geldi.

A7, P46 Aristeid. or. 26, 96:

διατελεῖτε δὲ τῶν μὲν Ἑλλήνων ὥσπερ τροφέων ἐπιμελόμενοι, χεῖρά τε ὑπερέχοντες καὶ οἷον κειμένους ἀνιστάντες, τοὺς μὲν ἀρίστους καὶ πάλαι ἡγεμόνας ἐλευθέρους καὶ αὐτονόμους ἀφεικότες αὐτῶν, τῶν δ᾽ ἄλλων μετρίως καὶ κατὰ πολλὴν φειδώ τε καὶ πρόνοιαν ἐξηγούμενοι, τοὺς δὲ βαρβάρους πρὸς τὴν ἑκάστοις αὐτῶν οὖσαν φύσιν παιδεύοντες πραότερόν τε καὶ σφοδρότερον, ὥσπερ εἰκὸς ἵππων ἐπιστατῶν μὴ εἶναι χείρους, ἀνδρῶν ὄντας ἄρχοντας, ἀλλ᾽ ἐξητακέναι τὰς φύσεις, καὶ πρὸς ταύτας ἄγειν.

Hellenler'e, sizi yetiştiren ailenizmiş gibi özen gösterip el uzattınız; yere düştüklerinde siz kaldırdınız. Egemenliğiniz altındakilerin içinde en soylu ve lider ruhlu bu adamlara onları serbest bırakarak özerklik verdiniz; diğer halkları ise iyi düşünüp karar vererek ılımlı bir şekilde idare ettiniz. Barbarlara gelince, bunları da herbirinin doğasına göre yumuşak veya sert bir şekilde eğittiniz; insanı yönetenler at eğiticilerinden aşağı kalmaz ve insan doğalarını gözlemleyip ona göre yöneticilik yaparlar.

A7, P47 Aristeid. or. 26, 97:

καὶ γὰρ ὥσπερ πανηγυρίζουσα πᾶσα ἡ οἰκουμένη τὸ μὲν παλαιὸν φόρημα τὸν σίδηρον κατέθετο, εἰς δὲ κόσμον καὶ πάσας εὐφροσύνας τέτραπται σὺν ἐξουσίᾳ. καὶ αἱ μὲν ἄλλαι πᾶσαι φιλονεικίαι τὰς πράξεις ἐπιλελοίπασι, μία δὲ αὕτη κατέχει πάσας ἔρις, ὅπως ὅτι καλλίστη καὶ ἡδίστη αὐτὴ ἑκάστη φανεῖται. πάντα δὲ μεστὰ γυμνασίων, κρηνῶν, προπυλαίων, νεῶν, δημιουργιῶν, διδασκάλων.

Tüm yerleşik dünya şenlikdeymiş gibi sırtındaki silahları yere indirdi, onları süs olarak kullanmaya başladı ve mutlu bir anı olarak bıraktı. Kavga meraklısı olan herkes kentleri terketti; ortada tek bir rekabet kaldı, o da en güzeli ve en çekicisi nasıl olurum düşüncesiydi. Her yer gymnasionlar, çeşmeler, anıtlar, tapınaklar, atölyeler ve okullarla doludur.

A7, P48 Aristeid. or. 26, 98:

ἐπιστημόνως τε ἔξεστιν εἰπεῖν οἷον πεπονηκυῖαν ἐξ ἀρχῆς ἀνακεκομίσθαι τὴν οἰκουμένην. δωρεαὶ δ᾽ οὔποτε λείπουσιν εἰς ταύτας παρ᾽ ὑμῶν ἰοῦσαι, οὐδ᾽ ἔστιν εὑρεῖν τοὺς μειζόνων τετυχηκότας διὰ τὴν ὁμοίαν εἰς ἅπαντας ὑμῶν φιλανθρωπίαν.

En başında hastalıklı olan yerleşik dünyanın şimdi iyileştiği de söylenebilir. Kentlere sizden gelen hediyeler hiç durmaz; sevginiz hepsine aynı olduğundan en büyük iyiliğin kime dokunduğunu saptamak mümkün değildir.

A7, P49 Aristeid. or. 26, 99:

πόλεις τε οὖν δή που λάμπουσιν αἴγλῃ καὶ χάριτι καὶ ἡ γῆ πᾶσα οἷον παράδεισος ἐγκεκόσμηται. καπνοὶ δ᾽ ἐκ πεδίων καὶ φρυκτοὶ φίλιοι καὶ πολέμιοι, οἷον πνεύματος ἐκριπίσαντος, φροῦδοι γῆς ἐπέκεινα καὶ θαλάττης: ἀντεισῆκται δὲ θέας πᾶσα χάρις καὶ ἀγώνων ἄπειρος ἀριθμός. ὥστε ὅλον πῦρ ἱερὸν καὶ ἄσβεστον οὐ διαλείπει τὸ πανηγυρίζειν, ἀλλὰ περίεισιν ἄλλοτε εἰς ἄλλους, ἀεὶ δὲ ἔστι που, πάντες γὰρ ἀξίως τούτου πεπράγασιν. ὥστε μόνους ἄξιον εἶναι κατοικτεῖραι τοὺς ἔξω τῆς ὑμετέρας, εἴ τινές που εἰσὶν ἄρα, ἡγεμονίας, οἵων ἀγαθῶν στέρονται.

Kentler parıltıları ve büyüleyicilikleriyle etrafa ışık saçıyorlar; tüm dünya cennet gibi güzelleşmiş durumda. Ovalardan dost veya düşmana işaret amaçlı yükselen dumanlar kalmadı, sanki bir esinti onları karanın da denizin de ötesine üfledi. Yerine, çok cazip görüntüler ve sayısız festival oyunları geldi. Kutlamaların, asla sönmeyecek kutsal bir ateş gibi, sonu gelmez; bu kutlamalar, dönem dönem her yerde olur, ancak bunu hak edecek şekilde yaşayan insanların olduğu yerde her zaman olur. Sizin egemenliğiniz dışında kalanlar – tabi böyle birileri varsa – bu gibi nimetlerden yoksun oldukları için acınacak haldedirler.

A7, P50 Aristeid. or. 26, 100:

καὶ μὴν τό γε ὑπὸ πάντων λεγόμενον, ὅτι γῆ πάντων μήτηρ καὶ πατρὶς κοινὴ πάντων, ἄριστα ὑμεῖς ἀπεδείξατε. νῦν γοῦν ἔξεστι καὶ Ἕλληνι καὶ βαρβάρῳ καὶ τὰ αὑτοῦ κομίζοντι καὶ χωρὶς τῶν αὑτοῦ βαδίζειν ὅποι βούλεται ῥᾳδίως, ἀτεχνῶς ὡς ἐκ πατρίδος εἰς πατρίδα ἰόντι: καὶ οὔτε Πύλαι Κιλίκιοι φόβον παρέχουσιν οὔτε στεναὶ καὶ ψαμμώδεις δι᾽ Ἀράβων ἐπ᾽ Αἴγυπτον πάροδοι, οὐκ ὄρη δύσβατα, οὐ ποταμῶν ἄπειρα μεγέθη, οὐ γένη βαρβάρων ἄμικτα, ἀλλ᾽ εἰς ἀσφάλειαν ἐξαρκεῖ Ῥωμαῖον εἶναι, μᾶλλον δὲ ἕνα τῶν ὑφ᾽ ὑμῖν.

Herkes tarafından söylenen bir söz vardır, o da toprağın herkesin anası ve ortak vatanı olduğudur; işte siz, bunun gerçekliğini en iyi şekilde gösterdiniz. Şimdi, gerçekten ister Hellen olsun ister Barbar, zenginliği olsun veya olmasın canı nereye gitmek isterse oraya kolayca gitmektedir, hem de bir baba toprağından başka bir baba toprağına gider gibi. Ne Kilikya Kapıları korku salar, ne Arabistan'dan Mısır'a geçişi sağlayan dar ve çakıllı yollar, ne aşılmaz dağlar, ne ırmakların sonsuz büyüklükleri, ne de barbarların vahşi soyu; güvende olmak için Roma vatandaşı olmak veya sizin egemenliğinizde olmak yeterlidir.

A7, P51 Aristeid. or. 26, 101:

καὶ τὸ Ὁμήρῳ λεχθὲν ‘γαῖα δ᾽ ἔτι ξυνὴ πάντων‘ ὑμεῖς ἔργῳ ἐποιήσατε, καταμετρήσαντες μὲν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ζεύξαντες δὲ παντοδαπαῖς γεφύραις ποταμοὺς, καὶ ὄρη κόψαντες ἱππήλατον γῆν εἶναι, σταθμοῖς τε τὰ ἔρημα ἀναπλήσαντες, καὶ διαίτῃ καὶ τάξει πάντα ἡμερώσαντες. ὥστ᾽ ἔγωγε τὸν νομιζόμενον πρὸ Τριπτολέμου βίον τοῦτον εἶναι τὸν πρὸ ὑμῶν ἐπινοῶ, σκληρόν τινα καὶ ἄγροικον καὶ ὀρείου διαίτης ὀλίγον ἀποκεχωρηκότα, ἀλλ᾽ ἄρξαι μὲν τοῦ ἡμέρου τε καὶ τοῦ νῦν τὴν Ἀθηναίων πόλιν, βεβαιωθῆναι δὲ καὶ τοῦτον ὑφ᾽ ὑμῶν δευτέρων, φασὶν, ἀμεινόνων.

Homēros der ki : «bu dünya hepimizin». İşte siz bu sözü yerine getirdiniz. Siz, yerleşik dünyayı ölçtünüz; ırmakların üstüne çeşit çeşit köprüler kurdunuz; dağları yaran yollar yaptınız; çorak yerleri duraklarla doldurdunuz. Her yeri bir düzene sokarak yaşanacak hale getirdiniz. Kısacası, Triptolemos'tan önce hayat ne idiyse, sizden önce de öyle idi diye düşünüyorum, yani yorucu ve

bunaltıcı vahşi yaşam. Atinalı yurttaşlar bugünkü yerleşik hayata önceden geçmiş olsalar bile bu hayat asıl 'sonradan gelen ama hepsinden iyi olan' dedikleri sizinle daimi oldu.

A7, P52 Aristeid. or. 26, 102:

οὐδέ γε δεῖ νῦν περιήγησιν γῆς γράφειν, οὐδ᾽ οἷς ἕκαστοι χρῶνται νόμοις ἀπαριθμεῖν, ἀλλ᾽ ὑμεῖς ἅπασι περιηγηταὶ κοινοὶ γεγόνατε, ἀναπετάσαντες ἁπάσας τῆς οἰκουμένης τὰς πύλας καὶ παρασχόντες ἐξουσίαν αὐτόπτας πάντων τοὺς θέλοντας γίγνεσθαι, νόμους τε κοινοὺς ἅπασι τάξαντες καὶ τὰ πρόσθεν λόγου μὲν διηγήσει τέρποντα, λογισμῷ δ᾽ εἰ λαμβάνοι τις, ἀφόρητα παύσαντες, γάμους τε κοινοὺς ποιήσαντες καὶ συντάξαντες ὥσπερ ἕνα οἶκον ἅπασαν τὴν οἰκουμένην.

Gezi kitabı yazmaya ve her bir ülkenin kullandığı yasaları saymaya gerek yok; siz zaten herkese ortak kılavuz olmuş durumdasınız. Tüm yerleşik dünyanın kapılarını siz açtınız ve görmek isteyenlere onu sundunuz; herkes için bir olan yasalar koydunuz; kulağa hoş gelen ancak mantıkla bakıldığında dayanılmaz bir hal alan eski şartlara son verdiniz. Her yerde geçerli evlilikleri olanaklı kıldınız; tüm yerleşik dünyayı bir aile gibi organize ettiniz.

A7, P53 Aristeid. or. 26, 103:

ἀτεχνῶς δὲ, ὥσπερ οἱ ποιηταὶ λέγουσι, πρὸ τῆς Διὸς ἀρχῆς ἅπαντα στάσεως καὶ θορύβου καὶ ἀταξίας εἶναι μεστὰ, ἐλθόντος δὲ ἐπὶ τὴν ἀρχὴν Διὸς πάντα δὴ καταστῆναι, καὶ τοὺς Τιτᾶνας εἰς τοὺς κατωτάτω μυχοὺς τῆς γῆς ἀπελθεῖν, συνωσθέντας ὑπ᾽ αὐτοῦ τε καὶ τῶν σὺν αὐτῷ θεῶν, οὕτως ἄν τις καὶ περὶ τῶν πρὸ ὑμῶν τε καὶ ἐφ᾽ ὑμῶν πραγμάτων λογιζόμενος ὑπολάβοι, ὡς πρὸ μὲν τῆς ὑμετέρας ἀρχῆς ἄνω καὶ κάτω συνετετάρακτο καὶ εἰκῆ ἐφέρετο, ἐπιστάντων δὲ ὑμῶν ταραχαὶ καὶ στάσεις ἔληξαν, τάξις δὲ πάντων καὶ φῶς λαμπρὸν εἰσῆλθε βίου καὶ πολιτείας, νόμοι τε ἐξεφάνησαν καὶ θεῶν βωμοὶ πίστιν ἔλαβον.

Ozanların dediğine göre, Zeus'un yönetiminden önce herşey bir karmaşa, çatışma ve düzensizlik içindeymiş; ama Zeus yönetime geldiğinde herşeyi düzene sokmuş, Titanları ve onları destekleyen tanrıları yenerek yerin altına kapatmış. Sizden önceki dünya hakkında ve sizin zamanınızdaki koşullar hakkında iyice düşünen biri, sizin imparatorluğunuzdan önce her yerde bir karmaşa olduğu ve her şeyin rastgele işlediğini anlar. Siz başa geldiğinizde karışıklıklar ve düzensizlikler sona erdi; getirdiğiniz düzen, hayatlarımıza ve devletimize parlayan bir ışık gibi girdi; yasalar kendini gösterdi ve tanrıların sunakları insanoğlunun güvenini kazandı.

A7, P54 Aristeid. or. 26, 105:

Ζεὺς μὲν, ὅτι αὐτῷ τῆς οἰκουμένης καλοῦ, φασὶν, ἔργου καλῶς ἐπιμέλεσθε,Ἥρα δὲ γάμων νόμῳ γιγνομένων τιμωμένη, Ἀθηνᾶ δὲ καὶἭφαιστος τεχνῶν τιμωμένων, Διόνυσος δὲ καὶ Δημήτηρ, ὅτι αὐτοῖς οἱ καρποὶ οὐχ ὑβρίζονται, Ποσειδῶν δὲ ναυμαχιῶν μὲν καθαρευούσης τῆς θαλάττης αὐτῷ, τὰς δ᾽ ὁλκάδας ἀντὶ τῶν τριήρων μετειληφυίας: ὅ γε μὴν Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος καὶ Μουσῶν χορὸς οὔποτε διαλείπει τοὺς ὑπηρέτας ἐν τοῖς θεάτροις καθορῶν: Ἑρμῆς δὲ ἀγώνων οὐκ ἄμοιρος οὐδὲ πρεσβείων: Ἀφροδίτῃ δὲ σπόρων καὶ χαρίτων πότε μᾶλλον καιρὸς ὑπῆρξεν; ἢ πότε πλείονα μοῖραν ἔσχον αἱ πόλεις; αἱ δ᾽ Ἀσκληπιοῦ χάριτες καὶ τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον θεῶν νῦν πλεῖστον εἰς ἀνθρώπους ἐπιδεδώκασιν. οὐ μὴν οὐδ᾽ Ἄρης γε ὑμῖν ἠτίμασται, οὐδὲ δέος μὴ συνταράξῃ τὰ πάντα, ὥσπερ ἐν Λαπιθῶν δείπνῳ παροφθεὶς, ἀλλ᾽ ἐπὶ ταῖς ὄχθαις ἔξω τῶν ποταμῶν χορεύει τὴν ἄπαυστον χορείαν, αἵματος καθαρὰ σώζων τὰ ὅπλα. ὅ γε μὴν πάντ᾽

ἐφορῶν Ἥλιος οὐδὲν εἶδεν ἐφ᾽ ὑμῶν βίαιον οὐδ᾽ ἄδικον οὐδ᾽ οἷα πολλὰ ἐν τοῖς πρόσθεν χρόνοις: ὥστ᾽ εἰκότως ἥδιστα ἐφορᾷ τὴν ὑμετέραν ἀρχήν.

Zeus, onun şaheseri olan yerleşik dünyaya gösterdiğiniz özenden; Hera, yerine getirilen evlilik törenleriyle onurlandırıldığından; Athēna ve Hephaistos, zanaatlarla onurlandırıldığından; Dionysos ve Dēmētēr, ürünlere kötü davranılmadığından; Poseidōn, denizi savaşlardan arındığından ve üç sıra kürekli gemilerin yerine ticaret gemileri alındığından; Apollōn'un, Artemis'in ve Musalar'ın korosu tiyatrolarda hizmet etmeyi hiç bırakmadığından; Hermēs yarışmalardan ve elçiliklerden pay aldığından. Aphrodite'nin attığı güzellik tohumunun meyvesini alması için bundan daha uygun zaman oldu mu? Asklepios'un ve Mısırlı tanrıların insanoğluna bahşettiği lütufların en fazla olduğu dönem şimdidir. Ares de sizin tarafınızdan onursuz bırakılmadı; Lapithai halkının şölenine göz yumduğu zamanki gibi, herşeyi birbirine katar diye bir korku olmadı; aksine o, en uzaktaki ırmakların kıyılarında durmadan dans etti ve silahları kandan uzak tuttu. Herşeyi gören Helios, şiddet, adaletsizlik veya daha önceki zamanlarda olan pek çok şey nâmına hiçbir şey görmedi; o halde, en tatlı şekilde sizin imparatorluğunuza parlaması da boşuna değildi.

A7, P55 Aristeid. or. 26, 106:

δοκεῖ δέ μοι καὶ Ἡσίοδος, εἰ ὁμοίως Ὁμήρῳ τέλειος ἦν τὰ ποιητικὰ καὶ μαντικὸς, ὥσπερ ἐκεῖνος οὐκ ἠγνόησε τὴν ὑμετέραν ἀρχὴν ἐσομένην, ἀλλὰ προεῖδε καὶ ἀνεφθέγξατο ἐν τοῖς ἔπεσιν, οὕτως καὶ αὐτὸς οὐκ ἂν ὥσπερ νῦν ἀπὸ χρυσοῦ γένους ἀρξάμενος γενεαλογεῖν, ἢ, ἡνίκα ταύτην ἀρχὴν ἐνεστήσατο, περί γε τοῦ τελευταίου καὶ σιδηροῦ γένους διαλεγόμενος τοῦτον ἂν αὐτοῦ φάναι γενέσθαι τὸν ὄλεθρον, εὖτ᾽ ἂν γεινόμενοι πολιοκρόταφοι τελέθωσιν,ἀλλ᾽ ἡνίκ᾽ ἂν ἡ ὑμετέρα προστασία τε καὶ ἀρχὴ καταστῇ, τότ᾽ ἂν φάναι φθαρῆναι τὸ σιδηροῦν φῦλον ἐν τῇ γῇ, καὶ Δίκῃ δὲ καὶ Αἰδοῖ τότ᾽ ἂν ἀποδοθῆναι κάθοδον εἰς ἀνθρώπους, καὶ οἰκτεῖραι τοὺς πρὸ ὑμῶν γενομένους.

Homēros gibi şiirleriyle kusursuz bir ozan ve kâhin olan Hēsiodos da, bence sizin imparatorluğunuzun geleceğinden habersiz değildi; aksine öngörüde bulundu ve şiirlerinde bunu dile getirdi. İnsan soylarını sıralarken Altın Soy'dan başlamadı; Demir Soy'dan başlayarak ak saçlılar tapınaklara girdiğinde yeryüzünde yıkım olacağını söyledi. Ancak sizin önderliğiniz ve imparatorluğunuz geldiğinde işte o zaman demir kavim yeryüzünden silinecek, ardından Adalet ve Saygı yeniden insanlar arasına inecekti. Hēsiodos bile sizden önceki soylara acıyordu.

A7, P56 Aristeid. or. 26, 107:

ἀεὶ μὲν οὖν τά γε δὴ παρ᾽ ὑμῖν τίμια εἰσαχθέντα ὡς ἀληθῶς ὑφ᾽ ὑμῶν καὶ ἑξῆς ἀεὶ μᾶλλον βεβαιούμενα, ὅ γε μὴν νῦν ἄρχων μέγας οἷον ἀγωνιστὴς καθαρὸς τοσοῦτον ὑπεραίρει τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ τὸν πατέρα ὅσον, οὐδ᾽ εἰπεῖν ῥᾴδιον, ἑτέρους αὐτὸς ὑπεραίρει. καὶ δὴ φαίη τις ἂν δικαιοσύνην καὶ νόμιμον εἶναι τοῦτο ὡς ἀληθῶς ὅ τι κρίνειεν οὗτος. τί δ᾽ οὐ καὶ τοῦτο πρὸ τῶν ἄλλων εἴη σαφῶς, ὅτι τοὺς τῆς ἀρχῆς κοινωνοὺς ὡς οἰκείους ἔχει παῖδας ὁμοίους ἑαυτῷ πλείους ἢ τῶν πρὸ αὐτοῦ τις.

Sizin getirdiğiniz her şey değerli ve her daim kalıcıdır. Şimdinin ulu önderi, yarışmalarda birinci gelen biri gibi atalarınınkine denk bir üstünlük göstermektedir; bu üstünlüğü kelimelerle ifade etmek kolay iş değildir. Onun verdiği kararlarda gerçek anlamıyla adalet ve yasanın olduğu söylenebilir. Ayrıca, yönetimde ortağı olan kişileri ailesinden biri gibi görür; evladı gibi gördüklerinin sayısı ise kedninden öncekilerin sahip olduğundan daha fazladır.

A7, P57 Aristeid. or. 26, 109:

καὶ δὴ κεκλήσθων θεοὶ πάντες καὶ θεῶν παῖδες καὶ διδόντων τὴν ἀρχὴν τήνδε καὶ πόλιν τήνδε θάλλειν δι᾽ αἰῶνος καὶ μὴ παύσασθαι πρὶν ἂν μύδροι τε ὑπὲρ θαλάττης πέσοιεν καὶ δένδρα ἦρι θάλλοντα παύσηται: ἄρχοντά τε τὸν μέγαν καὶ παῖδας τούτου σῶς τε εἶναι καὶ πρυτανεύειν πᾶσι τἀγαθά. ἐκτετέλεσταί μοι τὸ τόλμημα: εἴτε δὲ χεῖρον εἴτε βέλτιον ἔξεστιν ἤδη φέρειν τὴν ψῆφον.

Tüm tanrılara ve çocuklarına seslenelim: bu imparatorluğun ve bu kentin sonsuza dek yeşermesini ve taşlar denizin üstünde batmadan durana dek, ağaçlar baharda filiz vermeyi bırakana dek varlığını sürdümesini bağışlasınlar! Ulu yönetici ve oğulları çok yaşasın, tüm iyilikler onlarla olsun! Amacım yerine gelmiş bulunuyor: iyi mi kötü mü oldu karar size kalmış artık.

A7, P58 Aristeid. or. 27, 22:

ἄξιον δὲ καὶ τῆς τύχης ἕνεκα ὑμῖν συνησθῆναι. ἐπεγράψασθε μὲν γὰρ τὸν ἄριστον τῶν εἰς ἐκεῖνον τὸν χρόνον βασιλέων: ἥκει δὲ ὑμῖν τὸ ἔργον πρὸς τέλος ἐν τοῖσδε τοῖς καιροῖς, οἳ τὰ καλῶν αὖ κάλλιστα εἰλήχασι καὶ ὑπὲρ ὧν δικαιότατ᾽ ἂν χαριστήριον τοσοῦτον ἑστηκὸς εἴη τοῖς θεοῖς, ἐπειδήπερ οὐ ῥᾴδιον ἦν μεῖζον ἐξευρεῖν.

Hep birlikte iyi talihinize sevinmelisiniz. Tapınağa o zamana kadar olan imparatorların en iyisinin adını (=Hadrianus) verdiniz, çalışmanız kaderi iyinin iyisi olan bu günlerde (=M. Aurelius ve L. Verus'un hükümdarlık günlerinde) sona erdi. Son derece haklı olarak böylesi büyük bir [tapınak] ancak tanrılara dikilebilir; bu saatten sonra daha büyüğünü bulmak ise mümkün değildir.

A7, P59 Aristeid. or. 27, 24:

οὗτοι γάρ εἰσιν οἱ τὴν παροιμίαν ἐπὶ πλεῖστον ἄραντες καὶ διὰ τῶν μεγίστων ἔργων ὅρον δείξαντες ὅτι τῷ ὄντι κοινὰ τὰ φίλων, οὐχ ἵππων ἀγέλης, οὐδὲ σκευῶν, οὐδὲ πλέθρων τινῶν γῆς κοινωνήσαντες, οὐδ᾽ εἰς ὅσον πρόσθεν μήκιστον ἔδει προελθεῖν κοινωνίαν: ἀλλ᾽ ἐπὶ τοσοῦτον τῆς μεγαλοψυχίας ἐλθόντες ὥστε πᾶσαν τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν τῷ λόγῳ τούτῳ καταλαβεῖν καὶ μηδὲν ἀκοινώνητον τῶν ὄντων αὐτοὺς ἐκφυγεῖν, ὡς ἀληθῶς καθ᾽ Ὅμηρον κοινὴν τὴν γῆν καταστήσαντες, τῇ προστασίᾳ μὲν αὐτῶν, τῇ δὲ χρείᾳ συμπάντων: ἃ πρόσθεν εὔξασθαι μὲν ἐξῆν ὑπὲρ δικαιοσύνης, ἐλπίσαι δ᾽ οὐδαμοῦ περιῆν, ἀλλ᾽ ὁ τῆς εὐδαιμονίας ὅρος ὥσπερ εὐχή τις ἐφαίνετο.

Onlar atasözünü en tepeye çıkaranlardır; ve son derece büyük işlerle şunu göstermişlerdir: dostların sahip oldukları şeyler ortaktır; bu ortaklık, at sürüsünü, kabı çanağı ya da aynı toprak parçasını paylaştıkları için değildi veyahut önceden elde edilmiş şeylere büyük ölçüde ortak olmaları da değildi. Onlar, öyle büyük bir yüce gönüllülüğe ulaştılar ki, tüm karayı ve denizi ele geçirdiler ve hiçbir şey onlarla paylaşılmaktan kurtulamadı. Gerçekten de Homēros'un dediği gibi «dünyayı ortak hale getirdiler», onlara düşen yönetmek, insanoğluna düşen ise faydalanmak oldu. Oysa ki, bu şeyler için önceden adaleti ilgilendirdiği ölçüde dua edilirdi, ama hiçbir umut olmazdı; mutluluğun tarifi, sanki bir yakarı gibi görünürdü.

A7, P60 Aristeid. or. 27, 25:

στρατηγοὶ μὲν γὰρ ἤδη στρατηγοὺς ἐν κινδύνοις προσείλοντο καὶ πόλεις ἀλλήλας ἐπὶ καιρῶν παρέλαβον καὶ βασιλεῖς πρὸς βασιλέας φιλίας καὶ συνθήκας ἐποιήσαντο, καὶ οὗτοι τῆς χρείας ὡς τὰ πολλὰ ἡττηθέντες, καὶ μέχρι τούτου κοινωνίας ἴσμεν γενομένας: βασιλεὺς δὲ ἑκὼν

βασιλέα νῦν δὴ πρῶτον προείλετο κοινωνὸν ἑαυτῷ τῶν ὅλων καὶ μόνος τῶν ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος οὐκ ἀρχὴν προσλαβεῖν μᾶλλον ἐζήτησεν ἢ βασιλέα προσλαβεῖν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἴσοις.

Bugüne kadar komutanlar tehlike anında öteki komutanları yanlarına almışlardır; kentler acil durumlarda birbirlerinin yardımlarına koşmuşlardır; krallar ihtiyaçtan ötürü zor durumda kaldıklarında diğer krallarla dostluk ve yakınlık kurmuşlardır; işte böyle anlarda ortaklığın olduğunu biliyoruz. Oysa şimdi, ilk kez bir imparator başka bir imparatoru isteyerek her şeyde kendisine ortak ediyor. Tüm çağlar boyunca yalnızca o, yönetime başka bir imparatoru ortak etmekten ziyade [o imparatoru] tamamıyla eşitlik ilkesine bağlı olarak yönetime ortak etmenin peşinden koştu.

A7, P61 Aristeid. or. 27, 26:

καὶ γάρ τοι καταθεὶς εἰς μέσον τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐλάττω ἐποίησε τὸ αὑτοῦ μέρος, ἀλλ᾽ αὐτῷ τούτῳ μείζω τήν τε αὑτοῦ καὶ τὴν τοῦ συνάρξαντος κατέστησεν. Ἀλέξανδρος μὲν γὰρ ἐξέπληξε τοὺς ἀνθρώπους, οὐ δεξάμενος τὴν πρὸς Δαρεῖον κοινωνίαν, καὶ ἴσως καλῶς ποιῶν, ἅτε οὐ πρὸς ὁμότιμον τὴν Ἀσίαν μέλλων νέμεσθαι: ὅμως δ᾽ ἔμοιγε δοκεῖ μηδ᾽ εἰ πολλῷ τις ἦν Δαρείου βελτίων, μηδ᾽ ἂν οὕτω δέξασθαι σὺν ἄλλῳ τῶν ἄλλων ἁπάντων κρατεῖν: οἱ δὲ τὴν βασιλείαν δικαιοσύνης σύμβολον τῆς τελεωτάτης ἐποιήσαντο, ὥσπερ τούτου χάριν παραλαμβάνοντες τὰ τῶν ἀνθρώπων πράγματα, ἵν᾽ εἶεν ἅπασιν ἀρετῆς διδάσκαλοι κοινοί.

O, yönetimi paylaşarak kendi payını azaltmış olmadı; aksine, bu sayede imparatorluğu daha da büyüttü ve halefini belirlemiş oldu. Aleksandros, Dareios ile ortaklığı kabul etmeyerek insanları şaşkınlığa uğratmıştı. Belki de Asya'yı eşit bir şekilde bölmeye niyeti olmadığı için iyi yaptı. Dareios'tan çok daha iyi biri olsaydı da bence, gene de başka biriyle hükmetmeyi kabul etmezdi. Oysa onlar (=M. Aurelius ve L.Verus) son derece mükemmel bir adaletten pay almış bir yönetim sürdüler, sanki bu amaç uğrunda, erdem konusunda herkesin ortak eğitmeni olmak için, insanoğlunun işlerini üstlerine almışlar gibi.

A7, P62 Aristeid. or. 27, 30:

οἱ δὲ τοῦτο δὴ κάλλιστον καὶ σοφώτατον εὗρον πρὸς ὑπερβολήν: ἀμφότεροι γὰρ ἀλλήλοις ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ κατέστησαν, καὶ τὴν παρὰ τῆς φύσεως χρείαν ἐδιπλασίασαν, καὶ τὴν φυλακὴν τῆς ἀρχῆς οὐκ ἀλλοτρίαν, ἀλλ᾽ οἴκοθεν ὡς ἀληθῶς ἐποιήσαντο, κοινώσαντες ἅπαντα. καὶ οὐδέν γε μᾶλλον τὸ τῆς μοναρχίας ἀγαθὸν διέφθαρται, ἀλλ᾽ ἐστὶ μοναρχία θαυμαστὴ δυοῖν σώμασι καὶ δυοῖν ψυχαῖν μιᾶς γνώμης ἐνιδρυμένης, ὥσπερ τινὸς ἁρμονίας διὰ πασῶν τῶν χορδῶν διηκούσης.

Onlar en güzel ve en bilge olan şeyi keşfettiler, hatta daha da fazlasını: her ikisi de birbirlerinin gözü kulağı oldular ve doğanın verdiği görev duygusunu ikiye katladılar. Her şeyi paylaşarak, imparatorluğun korunmasını başkalarına bırakmadılar, kendi içlerinde hallettiler. Monarşinin üstünlüğü hiçbir şekilde bozulamaz. O, hayranlık uyandıran bir monarşi, çünkü tek bir karar iki bedende ve iki ruhta yeşeriyor; tıpkı, tek bir uyumun tüm telleri çaldığı gibi.

A7, P63 Aristeid. or. 27, 31:

τίς οὖν γένοιτ᾽ ἂν ταύτης ἀμείνων μουσική; τίς συναυλία φιλτέρα τῷ τε Ἀπόλλωνι καὶ ταῖς Μούσαις; τίς ἁρμονία κοινοτέρα τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει; τὰ μὲν γὰρ Ἀμφίονος καὶ Ζήθου πρὸς τοσοῦτον ἦλθεν ὅσον πυργῶσαι Θήβας, κἀνταῦθά τινες τὴν τοῦ ἑτέρου μουσικὴν αἰτιῶνται, οἱ δὲ ὑπὲρ πασῶν τῶν πόλεων καὶ πάντων ἀνθρώπων κοινωσάμενοι τὴν μουσικὴν ταυτὸν ᾄδουσι,

πατρόθεν μέν που καὶ ἐκ προγόνων τὸ μέλος παραλαβόντες, ἔτι δὲ αὐτὸ τῷ παντὶ λαμπρότερον καταστήσαντες, ὡς ἂν μάλιστα ἐκείνων παῖδες κατ᾽ εὐχὴν ἐγένοντο.

Hangi müzik bundan daha iyi olabilir? Hangi senfoni Apollōn'un ve Musalar'ın daha çok hoşuna gider? Hangi uyum, tüm insan soyu için daha evrenseldir? Amphion ve Zethos, Thebai kentinin surlarını kurmaya geldiğinde, onlardan birinin müziğini beğenmeyenler oldu. Oysa onlar müziklerini paylaşarak, tüm kent ve tüm insanlar için şarkı söylüyorlardı; akort tutturmayı babalarından, atalarında almışlardı ama onlardan daha güzel yapıyorlardı, sanki ataları onların çocuklarıymış gibi oldu.

A7, P64 Aristeid. or. 27, 32:

πρέποντα δέ μοι δοκοῦσι καὶ τῷ τύπῳ τῆς πολιτείας διανοηθῆναι: μόνη γὰρ αὕτη πόλεων μετέβαλε τὸν νόμον. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι πάντες καὶ Ἕλληνες καὶ βάρβαροι ὅσοι κατὰ μικρὸν δυναστείας προσήψαντο, ἓν τοῦτο ἐσκέψαντο, ὅπως μηδεὶς τῶν αὐτῶν ἀπολαύσεται, ἀλλ᾽ ὡς οἷόν τε μάλιστα ἅπαντες ἀπελαθήσονται. μόνοι δὲ πάντων οὗτοι κοινὰ τἀγαθὰ προὔθεσαν εἰς μέσον, ὥσπερ ἆθλα τοῖς βελτίστοις, καὶ οὔτε Εὐρώπην ἢ Ἀσίαν ἢ Λιβύην οἰκεῖν διαφέρει οὔτε ἔστιν ὅρος διείργων οὐδείς, οὐ Τάναϊς, οὐ λίμνη Μαιῶτις, οὐκ Ἀτλαντὶς νῆσος, οὐχ ὅ τι εἴποι τις, ἀλλὰ πάντες ἄνθρωποι καὶ πάντα γένη προσήκει τῇ πόλει, καὶ πᾶσιν ἔξεστιν ἄρχειν τὰ γιγνόμενα. ὥσπερ οὖν τῶν ἐν μέρει κοινὴν τὴν μετουσίαν ἅπασι καταστησαμένους ᾔδεσαν τοὺς προγόνους τοῖς ἀξίοις, οὕτως αὐτοὶ πλεῖστον ὑπερφέροντες ἁπάντων εἰς ἀρετὴν κοινὴν τὴν ἀρχὴν τῶν ὅλων ἐποιήσαντο.

Bana öyle geliyor ki, onların bu zihniyeti, yönetim biçimleriyle ilişkilidir. Kentlerin içinde bir tek bu kent eski geleneklerini değiştirdi. Ötekiler ise, ister Hellen olsun ister Barbar, ellerine ufak da olsa bir güç geçtiğinde, şunu gözettiler: hiç kimse onların talihine ortak olmayacak, aksine hepsi uzak duracaktı. Tüm insanlar içinde yalnızca bunlar, en iyi insanların dağıttığı ödül gibi, nimetleri ortaya döktüler. Europa'da, Asia'da ya da Africa'da yaşıyor olmak hiç fark etmez, ayırıcı bir sınır yoktur, Tanais, Maiotis Gölü, Atlantis Adası ya da aklınıza gelebilecek her yer. Tüm insanlar, her soy kentle bağlantılıdır, herkesin olanlara müdahale etme hakkı vardır. Nasıl ki, ataları hak eden herkese bu ortaklığa katılma hakkı verdiyse, işte öyle, erdem konusunda herkesten üstün olan kendileri de imparatorluğu herkesle paylaştı.

A7, P65 Aristeid. or. 27, 33:

καὶ τό γε ἥδιστον τῆς ἐπινοίας, ὥσπερ γὰρ πρότερον τοὺς κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἄρχοντας κατὰ συζυγίαν παρείχοντο ὀνομάζειν τοῖς ἔξω, οὕτω νῦν τοὺς διηνεκεῖς ἔξεστιν ὁμοῦ πατρόθεν τε καὶ σὺν ἀλλήλοις ὀνομάζειν. οὕτως καὶ τῆς πάσης πολιτείας ἀκόλουθα ἐσκέψαντο καὶ τὴν ὑπερβολὴν ἐλπίδος κρείττω παρέσχοντο.

Bu fikrin en etkileyici yanı da şudur: [Roma halkının] önceden [kent] dışındakilere her yıl iki yönetici gönderdiği gibi, şimdiki yöneticilerimizin baba tarafından bir ve birbirleriyle uyum içinde olduğunu söylemek mümkündür. Böylece, yönetim biçimleriyle uyumlu bir politika geliştirdiler ve beklenenin çok daha üstünde hareket ettiler.

A7, P66 Aristeid. or. 27, 34:

καὶ μὴν Ὅμηρος μὲν ἔφη που σεμνύνων τοὺς βασιλέας θυμὸς δὲ μέγας ἐστὶ διοτρεφέων βασιλήων: οἱ δὲ οὐ θυμοῦ ῥώμην οὐδὲ ὀργῆς ἀμετρίαν τὰ ἐπίσημα τῆς ἀρχῆς ἐποιήσαντο, ἀλλὰ

φιλανθρωπίας καὶ μεγαλοψυχίας τὰ κράτιστα εἰσηνέγκαντο, καὶ τῷ ὄντι ἐδήλωσαν τὴν τροφὴν θείαν οὖσαν ἑαυτῶν.

Homēros bir yerlerde kralları överek dedi ki: «Zeus'un beslediği kralların öfkesi büyük olur». Onların imparatorluklarında ise, ne nefretin gücü ne de öfkenin ölçüsüzlüğü baş gösterdi; aksine, onlar merhameti ve yüce gönüllülüğü en iyi şekilde sergilediler ve gerçekten yetiştirilme tarzlarının tanrısal olduğunu ispatlamış oldular.

A7, P67 Aristeid. or. 27, 35:

ὁ γοῦν λογισμὸς αὐτῶν θεῖος καὶ ὡς ἀληθῶς ἄνωθεν ἔχων τὸ παράδειγμα καὶ πρὸς ἐκείνην ὁρῶν τὴν πολιτείαν, εἰ δεῖ κεφάλαιον εἰπεῖν: ἐπεὶ καὶ θεοὺς αὐτοὺς καὶ τὸν σύμπαντα δὴ κόσμον τε καὶ οὐρανὸν φιλίαν καὶ κοινωνίαν φασὶν εἶναι τὴν συνέχουσαν, καὶ διὰ τούτων τὸν ἀεὶ χρόνον ἀσφαλῶς ἅπαντα πορεύεσθαι, φθόνον δὲ καὶ δυσμένειαν ἐν θεῶν οἴκοις οὐδ᾽ ἐν ἤθεσιν οὔτε εἶναί ποτε οὔτε γίγνεσθαι.

Onların akıl gücü tanrısaldır. Bu yönetim biçimine bakarak kısaca bunun gerçek bir örnek olduğunu söyleyebilirim; çünkü, imparatorlar dostluğun ve paylaşmanın bizzat tanrıları, insanları, dünyayı ve gökyüzünü bir arada tuttuğunu ve bunlardan ötürü her şeyin güvenle sonsuzluğa ilerlediğini, tanrıların evlerinde ve kendi içlerinde kıskançlık ya da düşmanlığın hiçbir zaman yükselmediğini söylerler.

A7, P68 Aristeid. or. 27, 36:

οἱ μὲν τοίνυν χαρακώματα καὶ τείχη προσλαμβάνοντες μικροῖς τισι καὶ θνητοῖς ὡς ἀληθῶς ἐπαύξουσι τὰς ἀρχάς, οἱ δὲ ἀρετῆς καὶ δικαιοσύνης καὶ φιλίας, οὕτω λαμπρὰ καὶ θαυμαστὰ πᾶσιν ἐξενεγκόντες ὁρᾶν παραδείγματα, οὗτοι τὴν νίκην ὡς ἀληθῶς ἐκ θεῶν κέκτηνται, οὗτοι τῷ ἀθανάτῳ στεφάνῳ κεκόσμηνται, τούτους καὶ θεῶν φίλους ὥσπερ ἀλλήλων εἰκὸς εἶναι καὶ ἀνθρώπων εὐεργέτας καθαρῶς νομίζεσθαι.

Bazlıları, çit ve duvar örerek imparatorluklarını küçük ve değersiz şeylerle büyütür. Bu adamlar ise, tüm insanoğluna erdem, adalet ve dostluk örneğini göz alıcı ve hayranlık uyandırıcı bir şekilde göstererek, zaferlerini tanrıların elinden aldılar. Bu adamlar, ölümsüz bir taçla donandılar. Bunların, birbirlerinin ve insanların iyiliğini düşündükleri için, tanrılara yakın olduğunu düşünmek elbette saçma değildir.

A7, P69 Aristeid. or. 27, 38:

ποῖαι ταῦτα Σεσώστριδος στῆλαι δύναιντ᾽ ἂν ὑπερβαλέσθαι, ἃς ἐκεῖνος ἐπ᾽ ἀμφοτέραις ἵστη περιιὼν, μᾶλλον δὲ τούτων ἐγγὺς εἶναι δόξαι; τίς ἀνθρώπων ἅμα τοσοῦτόν τε ἐνίκησε καὶ οὕτω λυσιτελῆ τοῖς νικωμένοις; καὶ γάρ τοι τοῖς μὲν ἄλλοις ὁ φόβος οἰκειοῖ τοὺς ἀρχομένους, ὑπὲρ δὲ τούτων εὐχαὶ καὶ χάριτες κοιναὶ παρὰ πάντων οὐκ εὐπρεπείᾳ μόνον εἰς τὸ μέσον γιγνόμεναι, ἀλλ᾽ ἀπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς γνώμης.

Sesostris'in seyehatleri esnasında her iki kıtaya da diktiği anıtları, bunları geçebilir mi? Ya da yakınına yaklaşabilir mi acaba? Hangi insan, egemenlik altına alınanların kazanç sağladığı böylesine büyük bir zafer kazanmıştır? Yönetilenleri öteki yöneticilere bağlayan, korkudur. Öte yandan, bu adamlar herkesten dua ve minnettarlık görüyor, hem de yalnızca gösteriş için ulu orta değil, aksine tertemiz duygularla.

A7, P70 Aristeid. or. 27, 39:

εἰσέρχεται δὲ ἔμοιγε καὶ τὰ τῶν δύο τῶν σωτήρων θεῶν, οἳ τὴν γῆν ἅπασαν κατειληφότες σώζουσι κοινῇ καὶ συνεργάζονται, παρ᾽ ἀλλήλους τε πέμποντες καὶ τὰς εὐεργεσίας τὰς παρ᾽ ἑαυτῶν καὶ τὰς παρὰ τῶν ἀνθρώπων εὐχαριστίας κοινὰς ποιούμενοι: παρ᾽ οἷς τίνας μᾶλλον τούτων εἰκὸς εὐδοκιμεῖν, ἢ τίνας ἐν πλείονι τῆς σωτηρίας εἶναι λόγῳ, οἵτινες ὥσπερ προφῆται καὶ μίμημα τῆς ἐκείνων γνώμης γεγόνασι, τὴν καλλίστην φιλίαν ἐπ᾽ ὠφελείᾳ τοῦ κοινοῦ τῶν ἀνθρώπων συνθέμενοι γένους;

Kurtarıcı iki tanrının (=Asklepios ve Serapis) ilişkisi geldi aklıma. Onlar yeryüzünü, birlikte çalışarak kurtarmışlardı. Kendilerinin sağlayacakları iyilikleri de insanlardan gördükleri minneti de paylaştılar. Bu iki tanrının gözünde kim bu adamlardan daha saygındır? Kimin güvenirliği daha fazladır? Bunlar, tüm insan soyunun yararı uğruna en güzel dostluğu oluşturarak, sanki tanrının sözcüsü ve tanrıların çözümlerinin aracısı haline gelmişlerdir.

A7, P71 Aristeid. or. 27, 40:

ἄξιον οὖν τοῖς μὲν θεοῖς χάριν εἰδέναι, τοῖς δὲ βασιλεῦσι συγχαίρειν τε καὶ συνεύχεσθαι, μακαρίζειν δ᾽ αὐτοὺς τοῦ χρόνου, καὶ πρὸς τῷ μακαρίζειν ἀπολαύειν τῆς ἀρχῆς τὰ γιγνόμενα. καλοὶ μὲν γὰρ καὶ οἱ τῶν οἰκοδομημάτων οὗτοι κόσμοι καὶ θαυμαστῶς πιθανοὶ τοῖς πλήθεσιν, ἀλλ᾽ ἐκεῖνο ἤδη τέλειον καὶ θεοῦ τινος ὡς ἀληθῶς δωρεὰ, ὅταν ἀμφότεροι συνᾴδωσιν οἱ κόσμοι, οἵ τε ἐν ταῖς ψυχαῖς καὶ οἱ τῶν οἰκοδομημάτων.

Tanrılara şükretmeliyiz, imparatorlarımızı yüceltmeli ve onlar için dua etmeliyiz. Kendimizi bu dönemde yaşadığımız için mutlu saymalıyız; mutlu saymanın yanı sıra, bu imparatorluğun tadını çıkarmalıyız. Bu yapılanmanın süsleri güzeldir ve hayranlık uyandırıcı bir şekilde kalabalığı etkisi altına alır. Ne zaman ruhtaki ve zihindeki süsler uyum içinde olursa, o zaman mükemmel olan şey ve bir tanrının armağanı ortaya çıkar.

A7, P72 Aristeid. or. 35, 5:

ἓν μὲν οὖν τοῦτο πρῶτον καὶ μέγιστον ὑπάρχει λέγειν περὶ αὐτοῦ ὅτι καὶ πρότερον ἦ καταστῆναι εἰς τὴν ἀρχὴν ἄξιος τῆς βασιλείας ἦν. οἱ μὲν γὰρ δι᾽ ἑτέρων κτώμενοι τὴν ἀρχὴν ἢ παρὰ τῶν πρὸ αὐτῶν παραλαβόντες οἱ μὲν ἰσχὺν ἀντὶ τοῦ δικαίου προθέμενοι, οἱ δ᾽ ὥσπερ τινὸς γένους ἀκολουθίαν καὶ διαδοχὴν σώζοντες οὕτως τὴν βασιλείαν ἐκτήσαντο: ὅστις δὲ αὐτὸς μὲν οὔτε παραγγείλας οὔτε δεηθεὶς, δεηθέντων δὲ ἁπάντων αὐτοῦ γενέσθαι, ἔδωκε τοῖς δεηθεῖσιν ἑαυτὸν καὶ παρακαλέσασι, πάλαι τούτῳ καὶ δι᾽ ἀρετὴν τοῦτο τὸ γέρας ὠφείλετο.

Onunla ilgili olarak öncelikle söylenmesi gereken en önemli şey, onun yönetime geçmeden önce de zaten imparatorluğu hak ediyor olmasıydı. Kimileri başkaları aracılığıyla ya da atalarından miras alarak yönetimi ele geçirir; birinde hak etmekten ziyade kaba güç etkili olmuştur; ötekinde, yönetimi babasından kalma yadigârı korur gibi elinde tutar. Bu adam ise, kendi arzusu ve ısrarıyla değil de, ondan imparator olması istenildiği zaman bu talebini kabul ederek, uzun zamandır erdeminden ötürü hak ettiği şeyi almış oldu.

A7, P73 Aristeid. or. 35, 7:

οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῖς βασιλεύσασι πρὸ αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι πάρεστι περὶ αὐτῶν ὅσον εὐθὺς ἐν αὐτοῖς τουτοισὶ πρῶτον διήνεγκεν αὐτῶν. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ μετὰ πολέμων καὶ φόνων πολλῶν εἰσῆλθον εἰς τὰ πράγματα, πολλοὺς μὲν τῶν ἐν τάξει ἀπολέσαντες, πολλοῖς δὲ ἀνηκέστων

συμφορῶν αἴτιοι γενηθέντες, ὥστε πολλὰς μὲν ἐρημωθῆναι πόλεις ὑπηκόους, πολλὴν δὲ χώραν ἀνάστατον γενέσθαι, πλεῖστα δὲ ἀναλωθῆναι σώματα, ὥστε μὴ πάντα ὁσίως αὐτοῖς συμβῆναι μηδ᾽ ἂν αὐτοὺς τοῦτ᾽ εἰπεῖν ἔχειν περὶ αὐτῶν.

İşin aslında, ondan önceki imparatorlara bakarak onun bu konularda onlardan ne kadar üstün olduğuna karar vermek mümkündür. Onlar, pek çok savaş ve cinayetle yönetime geldiler, kâh üst sınıfa mensup pek çok kişiyi ortadan kaldırarak, kâh birçoklarının başına ölümcül felaketler sararak. En sonunda, egemenlikleri altındaki pek çok kent ıssız kaldı, pek çok toprak insansız; pek çok yaşam yitip gitti. Yaptıklarının adaletle ilgisi yoktu, kendileri de bunu iddia edemezlerdi.

A7, P74 Aristeid. or. 35, 8:

ὁ δὲ οὕτως ὁσίως καὶ καλῶς ἐπέστη τοῖς πράγμασιν ὥστε οὔτε καθιστάμενος οὔτε ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας οὐδενὸς φόνου προσεδεήθη: οὐδὲ ὥσπερ ἐν μεταβολῇ καὶ καταστάσει πραγμάτων οὐδεὶς οὐδενὸς ἐπειράθη χαλεποῦ, οὐδ᾽ ἔστιν ἃ πολλὰ εἴωθε καὶ ἀναγκαῖα ἐν τοῖς τοιούτοις συμβαίνειν, οὐδὲν τούτων ἐπράχθη: οὐδ᾽ ἔπαθον ἀνήκεστον οὐδὲ δεινὸν οὐδὲν, οὐκ ἄνδρες, οὐ πόλεις, οὐκ ἔθνος. ἀλλ᾽ οὕτως ἐμέλησεν αὐτοῦ τοῖς θεοῖς, ὅπως ὁσίως καὶ εὐσεβῶς ἐπιστήσεται τοῖς πράγμασιν, ὥστε ἃ μὲν τῆς μανίας καὶ ἀπονοίας ἔργα ἦν ἑτέροις ἀνέθηκαν, ἃ δὲ τῆς δικαιοσύνης καὶ φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἄλλης εὐσεβείας, τούτῳ διεφύλαξαν.

Ama o öyle temiz ve güzel bir şekilde yönetime geldi ki, imparator olmadan önce de yönetimin başına geçtiğinde de cinayet işlemeye ihtiyaç duymadı. Hiç kimse yönetimin değişmesi esnasında bir zalimlik yaşamadı; o, böyle durumlarda olması kaçınılmaz şeylerin hiçbirini yapmadı. Ne insanlar ne kentler ne de halklar herhangi bir felakete ya da zalimliğe maruz kaldı. Aksine, tanrılar onun temiz ve kutsal bir şekilde yönetime geçmesi için öylesine özen gösterdiler ki, ötekilerin işleri çılgınlık ve düşüncesizlikle doluyken, tanrılar adaleti, insanlığı ve tanrısal erdemi onun için ayırdılar.

A7, P75 Aristeid. or. 35, 9:

καὶ μὴν οὐδ᾽ ὡς ἔσχε τὴν ἀρχὴν, οὐδὲν ἔπραξε σκυθρωπὸν οὐδὲ ἐμιμήσατο, οὐδὲ ἐζήλωσε τούτων οὐδὲν, οὐδὲ ὥσπερ ἄλλοι τῶν πρὸ αὐτοῦ βασιλέων τῶν ἐν τέλει τινὰς φοβηθέντες ἐπιβουλεύειν αὑτοῖς αἰτιασάμενοι τοὺς μὲν φυγαῖς, τοὺς δὲ θανάτοις ἐζημίωσαν, οὐδὲν τούτων ἐποίησεν, οὐδὲ τὸν τρόπον μετέθετο, ἀλλ᾽ οὕτως ἐστὶ πάντων πόρρω τῶν τοιούτων καὶ τοσοῦτον ἀπέχει τοῦ σφαγὰς καὶ θανάτους βούλεσθαι ποιεῖν, ὥστε καὶ τῶν ἐπιβουλευόντων τινὰς καὶ τῶν φανερῶς ἐξελεγχομένων, καὶ τούτους περιεῖναι καὶ ζῆν τῇ τούτου φιλανθρωπίᾳ.

Yönetime geldiğinde zalimce hiçbir şey yapmadı. O, öncekilerin yaptığını yapmadı, bu gibi şeylerin hiçbiriyle ilgilenmedi. Oysa ondan önceki hükümdarlar, kimi magistratus'lardan korktuklarından onları kendilerine karşı suikast girişiminde bulunmakla suçlayarak sürgünle veya ölümle cezalandırıyordu. O, böyle şeyler yapmadı, karakteri hiç değişmedi. Aksine böyle işlerin çok uzağında kaldı; katletme ve öldürme isteği hiç duymadı; öyle ki, merhameti sayesinde kendisine karşı suikast girişiminde bulunanların ve apaçık suç işleyenlerin bile canını bağışladı.

A7, P76 Aristeid. or. 35, 14:

ἐπεὶ δὲ ἡ τὰ πάντα διοικοῦσα πρόνοια καὶ διατάττουσα καὶ τοῦτον ἐκάθισεν εἰς τὸν βασίλειον θρόνον τὸν δικαιότατον καὶ ὁσιώτατον βασιλέων, τί ἄν τις πρῶτον καὶ μέγιστον εἰπεῖν ἔχοι ὧν τῆς ἀγαθῆς αὐτοῦ τύχης καὶ προνοίας ἀπολαύομεν; ὃς ἁπάντων μὲν κεκινημένων καὶ

μεθισταμένων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, εἰς ἑτέραν γῆν, σαλευούσης δὲ τῆς ἀρχῆς ὥσπερ ἐν μεγάλῳ χειμῶνι ἢ σεισμῷ, κᾆτα ὥσπερ νεὼς καταδύεσθαι μελλούσης ἀποφερομένης πρὸς ἔσχατα γῆς, οὗ καὶ πρότερον ἀπεπλανήθησάν τινες τῶν ἐν ἀρχαῖς καὶ βασιλείαις γενομένων, κἄπειτα ὥσπερ ἐν λαβυρίνθῳ πολλαῖς καὶ χαλεπαῖς ἀπορίαις ἐντυχόντες, τελευτῶντες αὐτοὺς ἀπεῖπον ἀποκλεισθέντες τῆς ὀπίσω ὁδοῦ ἐπανελθεῖν μὴ δυνηθέντες, ταῦτα ὁρῶν οὐχ ὡς ἄπειρος κυβερνήτης εἴασεν ὅπως ἔτυχε φέρεσθαι οὐδὲ κινδυνεύειν, ἀλλ᾽ ὡς ἂν ἐμπειρότατος βασιλέων καὶ γνώμῃ προέχων πρῶτον μὲν ἐπέσχε καὶ ἔπαυσε τῆς ἐκεῖσε ὁρμῆς, ἔπειτα κατέστησεν εἰς ὅρμον ἄγων.

Her şeyi yöneten ve düzene sokan tanrısal öngürü, bu adamı kralların en dürüstü ve kutsalı olarak krallık tahtına oturttu. Onun iyi talihi ve ileri görüşlülüğü sayesinde yararını gördüğümüz şeylerden hangi birini ilk sıraya koyar ve en önemli diye adlandırabiliriz? Tüm insanlar hareket halindeyken ve hatta başka topraklara göçerken, imparatorluk büyük bir fırtına ya da depremle savrulur gibi savruluyordu, batmak üzere olan bir gemi gibi dünyanın sonuna gelmişti; burada önceki imparator ve yöneticiler, sanki bir labirentteymiş gibi hiçbir çıkış yolu bulamayıp pek çok zorlukla karşılaşınca kendilerini bırakmışlar ve geri dönememişlerdi. Tüm bu olanlara tanıklık eden o, yeteneksiz bir dümenci gibi, imparatorluğun bu şekilde gitmesine ve tehlikeye düşmesine müsaade etmedi. Aksine, imparatorların en yeteneklisi zekâsını kullanarak düşünüp taşındı ve bu yöndeki gidişatı durdurdu ardından onu güvenli bir sığınağa soktu.

A7, P77 Aristeid. or. 35, 15:

καὶ νῦν ἡ μὲν ἐν ἀσφαλεστάτῳ ὁρμεῖ, ὥσπερ ναῦς ἐκ πολλοῦ καταστᾶσα χειμῶνος, ὁ δὲ οὕτως ἐξηγεῖται καὶ διέπει τὸ τῆς ἀρχῆς ὅνπερ χρὴ τρόπον, τὴν εὐσέβειαν μὲν καὶ δικαιοσύνην, ἔτι δὲ σωφροσύνην καὶ ἐγκράτειαν καὶ φρόνησιν καὶ τὴν ἄλλην * * κόσμου γε ἀρετήν. ἤρξατο μὲν γὰρ, ὥσπερ προσήκει, ἀπὸ εὐσεβείας, διεξῆλθε δὲ καὶ διὰ τῶν ἄλλων μερῶν τῆς ἀρετῆς. τίς μὲν γὰρ δικαιοσύνης, τίς δὲ φιλανθρωπίας, τίς δὲ τῆς ἄλλης ἀρετῆς τοσαῦτα δείγματα καὶ τοιαῦτα ὅσα καὶ οἷα ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐξήνεγκε;

Şimdi [imparatorluk] son derece güvenli bir yerde, tıpkı pek çok fırtına atlatıp zar zor demir atmayı başarmış bir gemi gibi. O, imparatorluğun işlerini olması gerektiği şekilde dindarlıkla, adaletle, ölçülülükle, kendine hâkim olarak, ihtiyatla ve diğer bütün erdemlerle yürütmektedir. Zira, işe uygun olduğu üzere, dindarlıkla başlamıştır; ancak, erdemin öteki aşamalarından da geçmiştir. Kim adaletin, hoşgörünün ve öteki erdemlerin örneğini bizzat imparatorumuzun taşıdığı şekilde taşıyabilmiştir?

A7, P78 Aristeid. or. 35, 16:

καὶ πρῶτόν γε τὴν εἰς χρήματα δικαιοσύνην αὐτοῦ θεασώμεθα. τῆς γὰρ συντάξεως ὑπερβαλλούσης τῆς εἰς τὴν διοίκησεν συντεταγμένης καὶ φόρων ἐπιταχθέντων πλειόνων καὶ οὐδὲ τούτων ἀρκούντων, ἀλλὰ κεκενωμένων μὲν τῶν πανταχοῦ ταμιείων, ἀεὶ δὲ μείζονος ὄντος τοῦ περὶ τοῦ μέλλοντος φόβου, οὐ τοῦ πλείονος ἐδεήθη οὐδ᾽ ἐζήτησεν οὐδὲ διὰ χρήματα κακὸς ἐγένετο, ἀλλ᾽ ἀνῆκε καὶ ἐπεκούφισεν, οὐ μόνον δικαιότατος, ἀλλὰ καὶ φιλανθρωπότατος βασιλέων περὶ ταῦτα γενόμενος.

İlkin, finansal konulardaki adaletine bir göz atalım. İmparatorluk hazinesi için toplanan vergiler artıyodu; bu da yetmiyormuş gibi, heryerde hazineler bomboştu; geleceğe dair korkular her zamankinden daha fazlaydı. O ise, daha fazlasına ihtiyaç duymadı, para için kötü biri olmadı; aksine, kendisi imparatorların en adili ve hoşgörülüsü olduğu için vergileri düşürdü ve azalttı.

A7, P79 Aristeid. or. 35, 21:

φιλανθρωπία γε μὴν τίς μείζων ταύτης καὶ φανερωτέρα; ᾗ κατεπτηχὸς ἅπαν τὸ ὑπήκοον καὶ ὑπὸ φόβου δεδουλωμένον, πολλῶν τῶν κατηκόων περιιόντων καὶ ὠτακουστούντων κατὰ πάσας τὰς πόλεις εἴ τις φθέγξαιτό τι, ἐλεύθερον δὲ οὐδὲν οὔτε φρονῆσαί τι οὔτε εἰπεῖν οἷόν τε ὄν, ἀνῃρημένης τῆς σώφρονος καὶ δικαίας παρρησίας, τρέμοντος δὲ ἑκάστου σκιὰν, ἀπήλλαξε τοῦ φόβου τούτου καὶ ἠλευθέρωσε τὰς ἁπάντων ψυχὰς, ἐντελῆ καὶ ὁλόκληρον ἀποδοὺς τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς.

Hangi hoşgörü bundan daha büyük ve daha aşikârdır? Her şey korkuyla sindirilmiş ve köleleştirilmişti. Kent kent gezip, bri ağzından bir şey kaçırırsa diye kulak misafirliği yapan casuslar vardı. Ne düşünme ne de olanı konuşma hakkı vardı; mantıklı ve adil olanı konuşma özgürlüğü bile yoktu. Herkez kendi gölgesinden korkar olmuştu. O, bu korkuyu ortadan kaldırdı ve tüm insanlara özgürlüklerini geri vererek onların ruhlarını kurtardı.

A7, P80 Aristeid. or. 35, 30:

καὶ μὴν τὰ μὲν πρὸς πολεμίους ἀνδρείοις πολλοῖς ὑπῆρξε γενέσθαι, ὑπὸ δὲ τῶν σφετέρων στρατιωτῶν αὐτοὺς ἄρχεσθαι ἢ κρατεῖν: ὁ δὲ οὕτως ῥᾳδίως ἐκράτησε καὶ κατεστήσατο ὥστε πολλῶν μὲν καὶ ἀπείρων ὄντων τῶν διδομένων αὐτοῖς, χαλεπῶν δὲ καὶ φοβερῶν εἰ μὴ τοσαῦτα λαμβάνοιεν, καὶ ἔτι πλείω τῶν διδομένων αὐτοῖς, οὐχ ὅπως ἐπηύξησε τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν, ἀλλ᾽ ὁρίσας τὸ δέον τοὺς μὲν στρατιώτας πρὸς τοὺς πόνους καὶ τὴν ἄσκησιν τῶν σωμάτων ἀμείνους ἐποίησεν, οὐκέτι τῷ λαμβάνειν αὐτοὺς ἐάσας προσέχειν, ἀλλὰ τὴν μελέτην τῶν πολεμικῶν αὐτοῖς συνήθη ποιήσας, οὐδὲ ἐν ἡδυπαθείᾳ καὶ τρυφῇ ὄντας διάγειν, ἀλλ᾽ ὅπως μηδένα καιρὸν ἔξουσιν ἐπιθυμίας τῆς τοιαύτης. τοῦτο ποιήσας ἐπήμυνε μὲν ταῖς τῶν ἀρχομένων ἐνδείαις, ἐπεμελήθη δὲ τῆς εὐταξίας τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ χρημάτων βεβαιοτέραν ἐποίησε τὴν πρόσοδον. τούτων οὐκ ἂν γένοιτο μείζω τεκμήρια ἀνδρείας ἅμα καὶ εὐβουλίας.

Pek çoğuna düşmanlarına karşı cesur olduklarını göstermek nasip oldu, ancak bunlar kendi askerleri tarafından yönetiliyordu. Oysa o, kolay bir şekilde askerlerini kontrol altına alıp hizaya soktu; öyle ki, öncesinde askerlere sayısız büyük armağanlar veriliyordu, [askerler] bunları alamadıkları takdirde hatta daha fazlası verilmediğinde yönetime baş kaldırıyorlar ve gözdağı veriyorlardı. O, askerlerin isteklerini doyurmak bir yana, [verilenleri] gerektiği kadarıyla sınırladı ve askerleri bedenlerini çalıştırıp eğitmeye yönelterek daha iyi durumda olmalarını sağladı. Açgözlü olmalarına müsaade etmedi, aksine askerî disiplini alışkanlıkları haline getirdi. Lüks ve aşırılık içinde yaşam sürmelerinde de müsaade vermedi, aksine böyle arzulara fırsat vermemelerini istedi. Böyle davranarak, egemenliği altındakilerin ihtiyaçlarını giderdi, askerlerin disiplinine özen gösterdi, devlet gelirini daha güvenli hale getirdi. Cesaret ve ihtiyatlılık konusunda bunlardan daha iyi kanıtlar olamaz.

A7, P81 Aristeid. or. 35, 35:

καὶ μὴν οὐδ᾽ ἐν ταῖς μάχαις καὶ τοῖς ὅπλοις αὐτὸν ἐμέμψαντο οἱ πολέμιοι, ἀλλ᾽ ἐπέδειξεν αὐτοῖς οὐ μόνον συνέσει καὶ τῇ ἄλλῃ παιδείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἀνδρείᾳ κρατεῖν αὐτῶν δυνάμενος. ὅπου γὰρ Κελτοὶ μὲν οἱ μέγιστοι καὶ φονικώτατοι τῶν ὑφ᾽ ἡλίῳ πολλὰ δὴ καὶ παντοῖα τολμήσαντες νῦν προσκυνοῦσι τὸν δεσπότην, γνόντες τὸ τὴν ἡσυχίαν ἄγειν ὡς ἄμεινον ἦν καὶ ποιεῖν τὸ προσταττόμενον τοῦ πολεμεῖν, τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα λείπεται μόνον τοῦ γένους.

Düşmanları, onun savaş yönetiminde ve silah kullanımında hiçbir hata bulamadılar. O, yalnızca zekâsı ve eğitimiyle değil, cesaretiyle de onları yenebilecek güçte olduğunu ispat etti. Güneşin al-

tındakilerin en güçlüsü ve en kana susamışı olan Keltler, her şeye cüret ederlerdi; oysa şimdi, barış içinde yaşamanın ve kendilerine söyleneni yapmanın savaşmaktan daha iyi olduğunu bildiklerinden, efendilerine itaat ediyorlar. Bu soyun sadece adı kaldı.

A7, P82 Aristeid. or. 35, 36:

πᾶν δὲ ὅσον Εὐφράτου τε καὶ Τίγρητος ἐπέκεινα πρὸς ἀνατολὰς οἰκεῖ διακινηθὲν καὶ δὴ κατήρτισταί τε καὶ πεπαίδευται τοὺς κρείττους εἰδέναι: ἡσυχάζει δὲ πᾶσα ἡ ἤπειρος, γῆ δὲ καὶ θάλαττα τὸν προστάτην στεφανοῦσιν,Ἕλληνες δὲ καὶ βάρβαροι ταυτὸν ἤδη φθέγγονται, ἡ δὲ ἀρχὴ καθάπερ ναῦς τις ἢ τεῖχος ἐπεσκεύασταί τε καὶ ὠχύρωται καὶ τὸ αὐτῆς βεβαίως κεκόμισται ἀγαθὸν.

Euphratēs ve Tigris'in ötesinden doğuya kadar her yer karmaşa içerisindeydi; şimdi, düzene uydular ve kendilerinden daha güçlü olanı tanımayı öğrendiler. Tüm kıta barış içinde, kara ve deniz efendisini onurlandırıyor. Artık Hellenler ve Barbarlar diyorlar ki, şimdi imparatorluk sanki bir gemi gibi ya da onarılmış ve güçlendirilmiş bir duvar. İmparatorluğun refahı kesin bir şekilde sağlanmıştır.

A7, P83 Aristeid. or. 35, 37:

ἢ τίς ἀμείνων καὶ λυσιτελεστέρα γένοιτ᾽ ἂν ταύτης κατάστασις; οὐ πᾶσα μὲν ἄδεια πᾶσιν ὅπη βούλεταί τις, πάντες δὲ οἱ πανταχοῦ λιμένες ἐνεργοὶ, οὐ τὰ μὲν ὄρη τὴν αὐτὴν ἔχει τοῖς ὁδεύουσιν ἥνπερ αἱ πόλεις τοῖς οἰκοῦσιν αὐτὰς ἀσφάλειαν, χάρις δὲ πάντα ἐπέχει πεδία, πᾶς δὲ διὰ πάντων λέλυται φόβος; ποῖοι μὲν γὰρ πόροι ποταμῶν κεκώλυνται διελθεῖν; τίνες δὲ θαλάττης ἀποκέκλεινται πορθμοί; νῦν καὶ πανηγύρεις φαιδρότεραι καὶ ἑορταὶ θεοφιλέστεραι. νῦν καὶ τὸ Δήμητρος πῦρ λαμπρότερον καὶ ἱερώτερον. ὦ φῶς τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. νῦν ἅπαντες ἄνθρωποι τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν εὑρηκέναι δοκοῦσιν.

Hangi kurum bundan daha iyi ve yararlı olabilir? Herkesin korkusuzca istediği yere gitme hakkı yok mu? Limanlar heryerde iş görmüyor mu? Dağlar seyehat edenler için, kentlerin sakinleri için olduğu kadar güvenli değil mi? Tüm düzlükleri bir cazibe sarmamış mı? Korku heryerden çekip gitmemiş mi? Hangi ırmağın geçiti, geçişe engel? Hangi deniz yolu kapanmış? Şimdi şenlikler daha coşkulu, yapılan kutlamalar tanrıların daha da hoşuna gitmekte. Şimdi Dēmētēr'in ışığı daha parlak ve daha kutsal.

A7, P84 Aristeid. or. 35, 38:

ὦ φῶς τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας. νῦν ἅπαντες ἄνθρωποι τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν εὑρηκέναι δοκοῦσιν. ὦ πάντας βασιλέας παρεληλυθὼς, σοφίᾳ μὲν τοὺς σοφοὺς, ἀνδρείᾳ δὲ τοὺς ἀνδρείους, εὐσεβείᾳ δὲ τοὺς ἐπὶ ταύτῃ διαφέροντας, εὐτυχίᾳ δὲ τοὺς εὐτυχεστάτους: ἀνθ᾽ ὧν οὐκ ἂν γένοιτο ἀξία σοι χάρις παρ᾽ ἡμῶν οὔτ᾽ ἐν ἐπαίνοις οὔτ᾽ ἐν ἄλλῃ οὐδεμιᾷ τιμῇ.

Ey insan mutluluğunun ışığı! Şimdi tüm insanlar gerçek mutluluğu bulmuş görünüyor! Siz, bütün imparatorları geçtiniz: bilgeliğinizle bilge olanları, cesaretinizle cesur olanları, dindarlığınızla dindarlıkta fark yaratanları, talihinizle en talihli olanları geride bıraktınız. Bu şeylere karşılık, ne övgüyle ne de başka bir onurlandırmayla, bizden [duyacağın] hiçbir minnettarlık sana layık olamaz.

A8
LOUKIANOS

A8, P1 Lukian. Alex. 48:

...ἔχων γὰρ οὐ μικρὰν ἐπίβασιν ἐπὶ τὰ βασίλεια καὶ τὴν αὐλὴν τὸν Ῥουτιλιανὸν εὐδοκιμοῦντα, διαπέμπεται χρησμὸν τοῦ ἐν Γερμανίᾳ πολέμου ἀκμάζοντος, ὅτε θεὸς Μάρκος ἤδη τοῖς Μαρκομάνοις καὶ Κουάδοις συνεπλέκετο...

…Rutilianus'un nüfuzu sayesinde imparatorlukta ve sarayda etkili olan o (=Abonouteikhos'lu kâhin Aleksandros), Germania'daki savaşın şiddetlendiği vakit, tanrısal Marcus henüz Marcomanni ve Quadri kabileleriyle uğraşırken, bir kehanette bulundu...

A8, P2 Lukian. apol. 13:

...ἀλλ᾽ ἔστι βασιλεῖ μισθὸς μέγιστος ἔπαινοι καὶ ἡ παρὰ πᾶσιν εὔκλεια καὶ τὸ ἐπὶ ταῖς εὐεργεσίαις προσκυνεῖσθαι, καὶ εἰκόνες δὲ καὶ νεὼ καὶ τεμένη, ὁπόσα παρὰ τῶν ἀρχομένων ἔχουσι, μισθοὶ καὶ ταῦτά εἰσιν ὑπὲρ τῶν φροντίδων καὶ προνοίας, ἣν εἰσφέρονται προσκοποῦντες ἀεὶ τὰ κοινὰ καὶ βελτίω ποιοῦντες...

…Bir imparator için en büyük kazanç; övgüler, şanının her bir yana yayılması, yaptığı iyiliklerin karşılığında hürmet görmesi ve egemenliği altındakiler tarafından bahşedilen heykeller, tapınaklar ve mabetlerdir. İşte tüm bu şeyler, özen ve her zaman devletin yararını gözetip iyi şeyler yapanların sahip olduğu ihtiyatın karşılığıdır…

A8, P3 Lukian. hist. conscr. 5:

...οὐ γὰρ πρὸς ἡμᾶς γε τολμήσειεν ἄν τις, ἁπάντων ἤδη κεχειρωμένων...

…Hiç kimse bize karşı savaş açmaya cüret edemez; zira biz herkesi çoktan boyunduruğumuz altına almış bulunuyoruz…

A8, P4 Lukian. hist. conscr. 29:

... ἀμέλει πολλοὺς τῶν ἡμετέρων οὕτω καταποθῆναι....

…[Parthlar] gerçekten, bizimkilerin pek çoğunu bu şekilde yok etti…

A8, P5 Lukian. hist. conscr. 31:

...ἤδη δ᾽ ἐγώ τινος καὶ τὰ μέλλοντα συγγεγραφότος ἤκουσα, καὶ τὴν λῆψιν τὴν Οὐολογέσσου καὶ τὴν Ὀσρόου σφαγήν– ὡς παραβληθήσεται τῷ λέοντι καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸν τριπόθητον ἡμῖν θρίαμβον...

…Ben daha o zamandan, ileride olacak şeyleri, yani Vologases'in esir alınışını, Osroes'in öldürülüşünü– nasıl aslanların önüne atılacağını ve nihayetinde bizim özlediğimiz zaferi bir tarih yazarından duydum…

A8, P6 Lukian. im. 17:

...ὅτι, ὦ Λυκῖνε, οὐκ ἰσομεγέθεις εἶναί φημι τὰς εἰκόνας ὁμοίας οὔσας: οὐ γὰρ ἴσον οὐδὲ ἐγγὺς Ἀθηναίων ἡ τότε πολιτεία καὶ ἡ παροῦσα τῶν Ῥωμαίων δύναμις. ὥστε εἰ καὶ τῇ ὁμοιότητι ἡ αὐτή, ἀλλὰ τῷ μεγέθει γε ἀμείνων αὕτη ὡς ἂν ἐπὶ πλατυτάτου πίνακος καταγεγραμμένη.

…Resimler birbirine benzese de, aynı büyüklükte olmadıklarını söylüyorum, Lykinos; zira, Atinalılar'ın o zamanki devleti ile Romalılar'ın bugünkü gücü de bir değil. Diyeceğim o ki, birbirlerine benzeseler de, bu çok geniş bir tuvale çizildiği için ebat olarak daha üstündür.

A8, P7 Lukian. im. 22:

καὶ οὕτως, ὦ Πολύστρατε, γιγνέσθω: ἀξία γὰρ οὐ τὸ σῶμα μόνον ὥσπερ ἡ Ἑλένη καλὴ οὖσα, καλλίω δὲ καὶ ἐρασμιωτέραν ὑπ᾽ αὐτῷ τὴν ψυχὴν σκέπουσα. ἔπρεπε δὲ καὶ βασιλεῖ τῷ μεγάλῳ χρηστῷ καὶ ἡμέρῳ ὄντι καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ἀγαθῶν, ὁπόσα ἐστὶν αὐτῷ, εὐδαιμονῆσαι, ὡς ἐπ᾽ αὐτοῦ καὶ φῦναι γυναῖκα τοιαύτην καὶ συνοῦσαν αὐτῷ ποθεῖν αὐτόν...

Öyle olsun, Polystratos; O (= Pantheia), Helenē gibi sadece bedeni güzel olduğu için değil, ayrıca içinde taşıdığı ruhu da daha güzel ve daha sevgi dolu olduğu için değerli bir kadındır. İyi ve şefkatli olan yüce imparatorumuza sahip olduğu diğer bütün nimetlerle birlikte bu mutluluk da yakışıyor, ne mutlu ki, böyle bir kadın onun zamanında doğdu, onunla birlikte ve onu seviyor…

A8, P8 Lukian. ind. 22–23:

...σοφὸν γάρ, ὡς γοῦν οἴει, τοῦτ᾽ ἐπινενόηκας καὶ ἐλπίδας οὐ μικρὰς ἔχεις περὶ τοῦ πράγματος, εἰ βασιλεὺς μάθοι ταῦτα σοφὸς ἀνήρ καὶ παιδείαν μάλιστα τιμῶν εἰ δὲ ταῦτα ὑπὲρ σοῦ ἐκεῖνος ἀκούσειεν, ὡς ὠνῇ βιβλία καὶ συνάγεις πολλά, πάντα ἐν βραχεῖ παρ᾽ αὐτοῦ ἔσεσθαί σοι νομίζεις. ἀλλ᾽, ὦ κατάπυγον, οἴει τοσοῦτον μανδραγόραν κατακεχύσθαι αὐτοῦ ὡς ταῦτα μὲν ἀκούειν, ἐκεῖνα δὲ μὴ εἰδέναι, οἷος μέν σου ὁ μεθ᾽ ἡμέραν βίος, οἷοι δέ σοι πότοι, ὁποῖαι δὲ νύκτες καὶ οἵοις καὶ ἡλίκοις συγκαθεύδεις; οὐκ οἶσθα ὡς ὦτα καὶ ὀφθαλμοὶ πολλοὶ βασιλέως;...

…Sana göre, aklına gelen bu fikir dahice; olur da, bilge ve eğitime son derece önem veren imparator bu şeyleri öğrenirse diye fazla umutlusun. O, senin kitaplar satın aldığını ve bunlardan büyük bir koleksiyon yaptığını duyarsa, en kısa zamanda istediğin her şeyin senin olacağını düşünüyorsun. Ama, ey sıradan adam, sen imparatorun senin bir gününü nasıl geçirdiğini, neler içtiğini, geceleri neler yaptığını ve nasıl kişilerle uyuduğunu duyacak ama bilmeyecek kadar adamotuna bulandığını mı sanıyorsun? Bir imparatorun pek çok gözü ve kulağı olduğunu bilmiyor musun?…

A8, P9 Lukian. laps. 18:

ἐπὶ γοῦν τοῦ πρώτου Σεβαστοῦ καὶ τοιόνδε τι λέγεται γενέσθαι: ὁ μὲν ἔτυχε δίκην τινὰ δικάσας ὀρθῶς καὶ ἀπολύσας ἐγκλήματος τοῦ μεγίστου ἀδίκως συκοφαντούμενον ἄνθρωπον, ὁ δὲ χάριν ὁμολογῶν μεγάλῃ τῇ φωνῇ, Χάριν οἶδά σοι, ἔφη, ὦ αὐτοκράτορ, ὅτι κακῶς καὶ ἀδίκως ἐδίκασας: καὶ τῶν περὶ Σεβαστὸν ἀγανακτησάντων καὶ διασπάσασθαι τὸν ἄνθρωπον ἐθελόντων, Παύσασθε χαλεπαίνοντες, ἐκεῖνος ἔφη: οὐ γὰρ τὴν γλῶτταν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὴν γνώμην ἐξετάζειν ἄξιον...

Birinci Augustus'la ilgili olarak şöyle bir olayın yaşandığı anlatılır: O, bir dava hakkında doğru bir şekilde hüküm verdi ve haksız bir şekilde iftiraya uğramış bir insanı son derece büyük bir suçlamadan kurtardı. Adam, minnetini yüksek sesle şöyle dile getirdi: «Sana minnet duyuyorum ey imparatorum, kötü ve adaletsiz bir şekilde yargıladığın için». Augustus'un yanındakiler öfkelendi

ve adamı parçalara ayırmak istedi; ancak, Augustus, «öfkelenmeyi bırakın; onun ağzından ne çıktığı değil, ne düşündüğü önemlidir'…

A8, P10 Lukian. Pereg. 16:

ἐκεῖθεν δὲ οὕτω παρεσκευασμένος ἐπὶ Ἰταλίας ἔπλευσεν καὶ ἀποβὰς τῆς νεὼς εὐθὺς ἐλοιδορεῖτο πᾶσι, καὶ μάλιστα τῷ βασιλεῖ, πρᾳότατον αὐτὸν καὶ ἡμερώτατον εἰδώς, ὥστε ἀσφαλῶς ἐτόλμα: ἐκείνῳ γάρ, ὡς εἰκός, ὀλίγον ἔμελεν τῶν βλασφημιῶν καὶ οὐκ ἠξίου τὴν φιλοσοφίαν ὑποδυόμενόν τινα κολάζειν ἐπὶ ῥήμασι καὶ μάλιστα τέχνην τινὰ τὸ λοιδορεῖσθαι πεποιημένον...

Oradan bu şekilde hazırlanıp İtalya'ya doğru yelken açtı ve gemiden iner inmez herkese, en çok da imparatora sövdü; imparatorun son derece ılımlı ve yumşak kalpli olduğunu bildiği için buna cüret edebildi. Zira, imparator, kendisinden beklenildiği üzere, onun kötü laflarını pek de önemsemedi ve felsefeyle uğraşan bu adamı sözleri yüzünden, özellikle de zanaatını, yani «birini azarlama eylemini» yerine getirdiği için cezalandırmayı uygun bulmadı…

A9
PSEUDO-LOUKIANOS

A9, P1 Lukian. Nero 2:

...ὁ δ' Ἰσθμὸς οὐ τῶν ἄποθεν αὐτῷ βεβουλευμένων, ἀλλ' ἐντυχὼν τῇ φύσει τοῦ τόπου μεγαλουργίας ἠράσθη τόν τε βασιλέα τῶν ἐπὶ τὴν Τροίαν ποτὲ Ἀχαιῶν ἐνθυμηθείς, ὡς τὴν Εὔβοιαν τῆς Βοιωτίας ἀπέτεμεν Εὐρίπῳ τῷ περὶ τὴν Χαλκίδα, ἔτι γε μὴν καὶ τὸν Δαρεῖον, ὡς ὁ Βόσπορος ἐγεφυρώθη αὐτῷ ἐπὶ τοὺς Σκύθας, τὰ δὲ Ξέρξου καὶ πρὸ τούτων ἴσως ἐνενόησε μέγιστα τῶν μεγαλουργιῶν ὄντα, καὶ πρὸς τούτοις τῷ δι' ὀλίγου ἀλλήλοις ἐπιμῖξαι πάντας εἴσοιτο τὴν Ἑλλάδα λαμπρῶς ἑστιᾶσθαι τοῖς ἔξωθεν: αἱ γὰρ τύραννοι φύσεις μεθύουσι μέν, διψῶσι δέ πη καὶ ἀκοῦσαι τοῦτο φθέγμα.

…Oysa Isthmos, uzaktayken düşündüğü şeyler arasında yoktu, ancak, yerin etkileyici doğasını görür görmez vuruldu; aklına, bir zamanlar Troya'ya karşı savaşan Akhalar'ın kralı (=Agamemnon) geldi: nasıl da Khalkis'te Euripos [kanalını açtırarak] Euboia'yı Boiotia'dan ayırmıştı; sonra Dareios'u düşündü: nasıl da İskitler'e [saldırabilmek için] Bosporos köprüsünü yaptırmıştı; bunlardan daha da önce belki Kserksēs'in yaptıklarını düşündü – bu tüm etkileyici işlerin en büyüğüydü – : bu iş, kısa zamanda herkesin birbirine gitmesini ve dışarıdan gelenlere Hellas'ın gösterişli bir şekilde ev sahipliği yapmasını mümkün kılıyordu. Nitekim, tiran doğası sarhoşken bile, bu tarz övgüleri duymaya susar.

A9, P2 Lukian. Nero 6:

–Μενεκράτης: ἡ φωνὴ δέ, Μουσώνιε, δι' ἣν μουσομανεῖ καὶ τῶν Ὀλυμπιάδων τε καὶ Πυθιάδων ἐρᾷ, πῶς ἔχει τῷ τυράννῳ; τῶν γὰρ Λήμνῳ προσπλεόντων οἱ μὲν ἐθαύμαζον, οἱ δὲ κατεγέλων.
–Μουσώνιος: ...αἰσχύνην ἔχοντος μόνου τοῦ βασιλέα δοκεῖν ἀκριβοῦν ταῦτα.

–Menekratēs: Ey Musonius, tiranın onu müzik manyağı ve Olympia ile Pythia zaferlerinin tutkunu yapan sesi nasıldı? Zira, Lemnos'a yelken açanlardan bazıları hayranlık duyuyorken, bazıları da gülüyordu.

–Musonius: …bu işin tek utanç verici yanı, bir imparatorun bu gibi işler konusunda mükemmel olmaya çalışmasıdır.

A9, P3 Lukian. Nero 8–9:

–...
–Μουσώνιος: τέχνῃ μέν, ὥσπερ οἱ ὑποπαλαίοντες: ἀλλ᾽ ἐνθυμήθητι, ὦ Μενέκρατες, τὸν τῆς τραγῳδίας ὑποκριτήν, ὡς Ἰσθμοῖ ἀπέθανεν: εἰσὶ γὰρ κίνδυνοι καὶ περὶ τὰς τέχνας, ἢν ἐπιτείνωσιν οἱ τεχνάζοντες.
–Μενεκράτης: καὶ τί τοῦτο, Μουσώνιε; σφόδρα γὰρ ἀνήκοος τοῦ λόγου.
–Μουσώνιος: ἄκουε δὴ λόγου ἀτόπου μέν, ἐν ὀφθαλμοῖς δὲ Ἑλλήνων πεπραγμένου: Ἰσθμοῖ γὰρ νόμου κειμένου μήτε κωμῳδίαν ἀγωνίζεσθαι μήτε τραγῳδίαν ἐδόκει Νέρωνι τραγῳδοὺς νικᾶν, καὶ παρῆλθον ἐς τὴν ἀγωνίαν ταύτην πλείους μέν, ὁ δ᾽ Ἠπειρώτης ἄριστα φωνῆς ἔχων, εὐδοκιμῶν δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῇ καὶ θαυμαζόμενος λαμπροτέρα τοῦ εἰωθότος ἐπλάττετο καὶ τοῦ στεφάνου ἐρᾶν καὶ μηδ᾽ ἀνήσειν πρότερον ἢ δέκα τάλαντα δοῦναί οἱ Νέρωνα ὑπὲρ τῆς νίκης, ὁ δ᾽ ἠγρίαινέ τε καὶ μανικῶς εἶχε, καὶ γὰρ δὴ καὶ ἠκροᾶτο ὑπὸ τῇ σκηνῇ ἐπ᾽ αὐτῷ δὴ τἀγῶνι, βοώντων τε τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ τῷ Ἠπειρώτῃ πέμπει τὸν γραμματέα κελεύων ὑφεῖναι ἑαυτῷ τοῦτον, τοῦ δὲ ὑπεραίροντος τὸ φθέγμα καὶ δημοτικῶς ἐρίζοντος ἐσπέμπει Νέρων ἐπ᾽ ὀκριβάντων τοὺς ἑαυτοῦ ὑποκριτὰς οἷον προσήκοντάς τι τῷ πράγματι, καὶ γὰρ δὴ καὶ δέλτους ἐλεφαντίνας ἔχοντες καῖ διθύρους προβεβλημένοι αὐτάς, ὥσπερ ἐγχειρίδια καὶ τὸν Ἠπειρώτην ἀναστήσαντες πρὸς τὸν ἀγχοῦ κίονα κατέαξαν αὐτοῦ τὴν φάρυγγα παίοντες ὀρθαῖς ταῖς δέλτοις.

–…
–Musonius: Güreşte bilerek yenilenler gibi yetenek gösteriyordu. Tragedya oyuncusunun Isthmia Oyunları'nda nasıl öldüğünü düşün, Menekratēs. İşini tutkuyla yerine getiren zanaatkârların zanaatlarının etrafında tehlikeler mevcuttur.
–Menekratēs: Bu ne demek şimdi, Musonius? Dediğin şeyi hiç duymadım.
–Musonius: İlginç hikâyeyi dinle o halde; bu olay Hellenler'in gözleri önünde yaşandı: Yasa Isthmia Oyunları'nda tragedya ve komedya yarışmalarına izin vermese de, Nero bir tragedya zaferi kazanmayı aklına koydu. Bu yarışmaya pek çok kişi katıldı; içlerinde sesi en güzel olan ve bu güzel sesiyle nâm salıp hayranlık uyandıran Epeiroslu biri, her zamankinden daha gösterişli bir şekilde, çelengi istediğini ve Nero zafer için on talant vermeden [bu işten] vazgeçmeyeceğini söyledi. Nero öfkeden deliye döndü, zira yarışma sırasında sahnenin altından, olanları dinliyordu. Hellenler Epeiroslu için alkış tutunca, Nero sekreterini, bu adamın kendisine itaat etmesini sağlaması için, oraya gönderdi. Epeiroslu sesini yükseltip dengiymiş gibi meydan okuyunca, Nero sanki oyuna dahillermiş gibi kendi oyuncularını sahneye gönderdi. Adamların ellerinde fil taşından iki uçlu yazı tableti vardı; bunları hançerleriymiş gibi uzatıp Epeiroslu'yu yanıbaşındaki direğe bağladılar ve tabletin sivri kısmıyla vurarak boynunu kopardılar.

A9, P4 Lukian. Nero 10:

–...
–Μουσώνιος: παιδιὰ ταῦτα νεανίᾳ τῷ μητροκτονήσαντι: εἰ δὲ τραγῳδίας ὑποκριτὴν ἀπέκτεινεν ἐκτεμὼν αὐτοῦ τὸ φθέγμα, τί χρὴ θαυμάζειν; καὶ γὰρ δὴ καὶ τὸ Πυθικὸν στόμιον, παρ᾽ οὗ αἱ ὀμφαὶ ἀνέπνεον, ἀποφράττειν ὥρμησεν, ὡς μηδὲ τῷ Ἀπόλλωνι φωνὴ εἴη, καίτοι τοῦ Πυθίου καταλέξαντος αὐτὸν ἐς τοὺς Ὀρέστας τε καὶ Ἀλκμαίωνας, οἷς τὸ μητροκτονῆσαι καὶ λόγον τινὰ

εὐκλείας ἔδωκεν, ἐπειδὴ πατράσιν ἐτιμώρησαν, ὁ δὲ μηδαμῶς εἰπεῖν ἔχων, ὅτῳ ἐτιμώρησεν, ὑβρίσθαι ὑπὸ τοῦ θεοῦ ᾤετο πρᾳότερα τῶν ἀληθῶν ἀκούων.

–…
–Musonius: Bunlar annesini öldürmüş bir genç için çocuk oyuncağıdır. O halde, bir tragedya oyuncusunu ses tellerini kopararak öldürmesine ne diye şaşırmalı? O, Apollōn'un bile sesi çıkmasın diye, Pythia'nın kehanetlerin döküldüğü ağzını kapatmaya çalıştı. Pythia onu Orestēs ve Alkmaiōnlar'ın arasında sayıyordu; bunlar annelerini öldürerek iyi bir şan elde etmişlerdi, çünkü babalarının öcünü almışlardı. Oysa Nero, kimin öcünü aldığını asla söyleyemezdi; hak ettiği gerçeklerin yarısını bile işitmediği halde, tanrı tarafından küçük düşürüldüğünü düşünüyordu.

A10
GALENOS

A10, P1 Gal. Aff. Dig. 5,17,16–18,4:

Ἀδριανὸς δ' αὐτοκράτωρ, ὥς φασι, γραφείῳ πατάξας εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ἕνα τῶν ὑπηρετῶν, ἐπειδὴ διὰ τὴν πληγὴν ταύτην ἔγνω γενόμενον ἑτερόφθαλμον, ἐκάλεσέ τε καὶ συνεχώρησεν ἀντὶ τοῦ πάθους αἰτεῖν παρ' αὐτοῦ δῶρον. ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν ὁ πεπονθώς, αὖθις ἠξίωσεν ὁ Ἀδριανὸς αἰτεῖν, ὅτι βούλοιτο, θαρροῦντα· τὸν δ' ἄλλων μὲν οὐδέν, ὀφθαλμὸν <δ'> αἰτῆσαι. τί γὰρ ἂν καὶ γένοιτο δῶρον ἀντάξιον ἀπωλείας ὀφθαλμοῦ;

Dediklerine göre, İmparator Hadrianus ince uçlu bir kalemle hizmetkarlarından birinin gözüne vurmuş. Adamın bu darbeden dolayı tek gözünü kaybettiğini öğrenince, yanına çağırmış ve bu acının karşılığında kendisinden armağanlar istemesine müsaade etmiş; bu duruma maruz kalan adam sessiz kalınca, Hadrianus dilediği şeyi istemesini söylemiş. Adam da, en sonunda hiçbir şey istemediğini, yalnızca gözünü istediğini dile getirmiş. Peki, hangi armağan kaybettiği gözüne eş değerde olabilir ki?

A10, P2 Gal. HNH 15,21,10–12:

Ἀρτεμίδωρος ὁ ἐπικληθεὶς Καπίτων ἔκδοσιν ἐποιήσατο τῶν Ἱπποκράτους βιβλίων εὐδοκιμήσασαν οὐ μόνον παρὰ Ἀδριανῷ τῷ αὐτοκράτορι, ἀλλὰ καὶ νῦν ἱκανῶς ὑπὸ πολλῶν σπουδαζομένην.

Kapitōn diye çağrılan Artemiōdoros, Hippokratēs'in kitaplarını yayımladı; bu yayım, sadece İmparator Hadrianus nezdinde takdir kazanmakla kalmadı; bugün bile pek çok kişi bunları özenle çalışmaktadır.

A10, P3 Gal. Lib. Prop. 19,18,2–4:

ἤκουον γὰρ εἶναι τὸν ἕτερον αὐτῶν, τὸν πρεσβύτερον, εὐγνώμονά τε καὶ μέτριον ἥμερόν τε καὶ πρᾷον…

Onların (= imparatorların) daha yaşlı olanının mantıklı, ölçülü, hoşgörülü ve ılımlı olduğunu duydum...

A10, P4 Gal. MM 10,633,1–10:

ἀμέλει ταῦτ' ἐχούσας ἁπάσας τὰς ἐπὶ τῆς Ἰταλίας ὁδοὺς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖνος ἐπηνωρθώσατο, τὰ μὲν ὑγρὰ καὶ πηλώδη μέρη λίθοις στρωννὺς, ἢ ὑψηλοῖς ἐξαίρων χώμασιν, ἐκκαθαίρων δὲ τά τε ἀκανθώδη καὶ τραχέα καὶ γεφύρας ἐπιβάλλων τοῖς δυσπόροις τῶν ποταμῶν· ἔνθα δ' ἐπιμήκης οὐ προσηκόντως ὁδὸς ἦν, ἐνταῦθα σύντομον ἑτέραν τεμνόμενος· ὥσπερ καὶ εἰ δι' ὕψος λόφου χαλεπὴ, διὰ τῶν εὐπορωτέρων χωρίων ἐκτρέπων· καὶ εἰ θηριώδης ἢ ἔρημος, ἐξιστάμενος μὲν ἐκείνης, ἐφιστάμενος δὲ εἰς τὰς λεωφόρους, ἐπανορθούμενος δὲ καὶ τὰς τραχείας.

Gerçekten de, İtalya üzerinde bu sıkıntılara sahip bütün yolları, bizzat Traianus restore ettirdi. Islak ve çamurlu kısımları taşla döşetti ya da tümseklerle eğimi yükseltti. Diken ve çalılarla kaplı yolları temizletti. Aşılmaz ırmakların üzerine köprüler attırdı. Yolun gereksiz bir şekilde uzun olduğu yerlerde, başka kısa yol yaptırdı. Eğer bir yerde, dik yokuşlardan ötürü zorluk yaşanıyorsa, yolu daha kolay aşılabilir yerlerin içinden geçirdi. Eğer yol vahşi hayvanlarla doluysa ve ıssızsa, yolu değiştirip bilindik yollara bağladı ve bozuklukları düzeltti.

A10, P5 Gal. Praen. 14,650,1–8:

...τοῦ χειμῶνος ἐν Ἀκυληΐᾳ διατρῖψαι, παρεσκευακότες τε καὶ συγκροτοῦντες τὸ στράτευμα πέμπουσιν ὡς ἐμὲ κελεύοντες ἥκειν ὡς αὐτούς. ἀλλὰ τοῦ Λευκίου κατὰ μέσον τοῦ χειμῶνος μεταστάντος εἰς θεοὺς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ κομίσας εἰς Ῥώμην τὸ σῶμα καὶ ποιήσας ἀμφ' αὐτῷ τὰ νομιζόμενα, τῆς ἐπὶ τοὺς Γερμανοὺς ὁδοιπορίας εἴχετο κελεύων ἕπεσθαι κἀμέ. χρηστὸν δ' ὄντα καὶ φιλάνθρωπον αὐτὸν ἐδυνήθην, ὡς οἶσθα, πεῖσαι καταλιπεῖν ἐν τῇ Ῥώμῃ με· καὶ γὰρ διὰ ταχέων ἐπανήξειν.

…Kışı Aquileia'da geçirmek için hazırlandıklarında ve orduyu topladıklarında, benim de onlara katılmam için haber gönderdiler. Ancak, Lucius kışın ortalarına doğru tanrıların arasına gidince, ağabeyi onun bedenini Roma'ya getirdi ve yapılması gerekenleri yaptı; daha sonra, benim de eşlik etmemi isteyerek Germenler'e doğru yola çıktı. Bildiğiniz üzere, iyi ve anlayışlı bir imparator olduğu için onu beni Roma'da bırakması konusunda ikna edebildim.

A10, P6 Gal. Ther. Pis. 14,216,12–18:

ἔνιοι δὲ δι' ὠφέλειαν τοῦ σώματος καθ' ἑκάστην ἡμέραν προσφέρονται τοῦ φαρμάκου, ὥσπερ δὴ τὸν θεῖον Μάρκον καὶ ἡμεῖς οἴδαμεν ἐνθέσμως ποτὲ βασιλεύσαντα, καὶ ἀκριβῶς ἑαυτοῦ διὰ τὴν σύνεσιν τῇ συγκράσει τοῦ σώματος παρακολουθήσαντα, κατακόρως τε, καὶ ὥς τινι τροφῇ χρησάμενον τῷ φαρμάκῳ.

Bazıları bedeninin iyiliği için her gün ilaç alır; örneğin, vaktiyle yasalara uygun bir şekilde hüküm sürmüş Marcus'un, bedeninin doğasını tam olarak anlayabildiği için, ilacı yemekmiş gibi aşırı kullandığını biliyoruz.

ANTİK KAYNAKLAR DİZİNİ

1. Edebî Kaynaklar

App. civ.
1,5 (**A5,P1**): s. 89 vd.; 179, n. 202; 181, n. 206; 296
1,6 (**A5,P2**): s. 89 vd.; 93, n. 82; 179, n. 202; 181, n. 206; 296
4,16 (**A5,P3**): s. 89–91; 93; 93, n. 82; 179, n. 202; 181, n. 206; 210, n. 303; 212, n. 311; 296
5,130 (**A5,P4**): s. 89 vd.; 93, n. 82; 179, n. 202; 180; 181, n. 206; 297
App. praef.
7 (**A5,P5**): s. 91; 93; 93, n. 82; 210, n. 303; 211; 211, n. 308 ve 310; 213, n. 316; 297
8 (**A5,P6**): s. 91–93; 164, n. 189; 210, n. 303; 233; 298
10: s. 92
11 (**A5,P7**): s. 89; 179, n. 202; 181, n. 206; 298
15: s. 88; 221
Aristeid. or.
1: s. 116 vd.; 117, n. 117; 141 vd.
1,9: s. 117, n. 117
1,12: s. 117, n. 117
1,14: s. 117, n. 117
1,19: s. 117, n. 117
1,21: s. 117, n. 117
1,25: s. 117, n. 117
1,31: s. 117, n. 117
1,32: s. 117, n. 117
1,34: s. 117, n. 117
1,35: s. 117, n. 117
1,36: s. 117, n. 117
1,37: s. 117, n. 117
1,38: s. 117, n. 117
1,39: s. 117, n. 118
1,40: s. 117, n. 117
1,41: s. 117, n. 117
1,42: s. 117, n. 117
1,43: s. 117, n. 117
1,44: s. 117, n. 117
1,45: s. 117, n. 117
1,46: s. 117, n. 117
1,47: s. 117, n. 117
1,48: s. 117, n. 117
1,50: s. 117, n. 117
1,51: s. 117, n. 117
1,61: s. 117, n. 117
1,62: s. 117, n. 117
1,88: s. 117, n. 117
1,105: s. 117, n. 118
1,108: s. 117, n. 118
1,109: s. 117, n. 118
1,118: s. 117, n. 118
1,123: s. 117, n. 118
1,125: s. 117, n. 118
1,128: s. 117, n. 118
1,154: s. 117, n. 117
1,155: s. 117, n. 117
1,217: s. 117, n. 117
1,232 (**A7,P1**): s. 141 vd.; 210, n. 304; 211; 308
1,233: s. 141
1,234 (**A7,P2**): s. 142; 154, n. 178; 210, n. 304; 233; 308
1,242: s. 117, n. 118
1,327: s. 141
1,330: s. 117, n. 117
1,333: s. 117, n. 117
1,338: s. 117, n. 117
1,339: s. 117, n. 117
1,340: s. 117, n. 117
1,341: s. 117, n. 117
1,342: s. 117, n. 117

1,354: s. 117, n. 117
1,360: s. 117, n. 117
1,362: s. 117, n. 117
1,363: s. 117, n. 117
1,364: s. 117, n. 117
1,366: s. 117, n. 117
1,372: s. 117, n. 117
1,373: s. 117, n. 117
1,374: s. 117, n. 117
1,375: s. 117, n. 117
1,382: s. 117, n. 117
1,395: s. 117, n. 117
1,399: s. 117, n. 117
1,401: s. 117, n. 117
1,403: s. 117, n. 117
1,404: s. 117, n. 117
23: s. 116; 118; 144; 158, n.184; 230
23,11 (**A7,P3**): s. 143; 145; 216, n. 327; 217; 229, n. 345; 309
23,51 (**A7,P4**): s. 143; 145; 216, n. 327; 217; 229, n. 345; 230; 309
23,62 (**A7,P5**): s. 143; 145; 216, n. 327; 235; 309
23,63 (**A7,P6**): s. 143; 145; 216, n. 327; 217; 229, n. 345; 230, n. 346; 310
23,78 (**A7,P7**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328; 310
23,79 (**A7,P8**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 330; 310
24: s. 116; 118; 230
24,3: s. 118 vd.; 213, n. 320
24,4–9: s. 118
24,4–15: s. 119
24,11–12: s. 119
24,16: s. 119
24,18: s. 119
24,19: s. 119
24,22: s. 119
24,31 (**A7,P9**): s. 119; 128; 138; 210, n. 304; 211, n. 308; 212, n. 312; 229, n. 345; 230, n. 346; 311
24,59: s. 213, n. 320
25: s. 116; 118 vd.
25,9: s. 213, n. 320
25,19–25: s. 119
25,51–53: s. 120
25,55 (**A7,P10**): s. 125; 210, n. 304; 211, n. 306; 213, n. 316; 311
25,56 (**A7,P11**): s. 125; 210, n. 304; 211, n. 306; 213, n. 316; 311
26: s. 116; 120–122; 141 vd.; 152; 155, n. 180; 156; 232
26,1–13: s. 120
26,14–27: s. 120
26,15: s. 122
26,16–18: s. 122
26,19–20: s. 122
26,21: s. 122
26,22: s. 122
26,23: s. 122
26,24–25: s. 123
26,26: s. 123
26,27: s. 123
26,28–39: s. 120
26,29 (**A7,P12**): s. 123; 210, n. 304; 311
26,31 (**A7,P13**): s. 123; 210, n. 304; 312
26,32 (**A7,P14**): s. 124; 210, n. 304; 312
26,36–37 (**A7,P15**): s. 124; 210, n. 304; 313
26,38 (**A7,P16**): s. 124; 210, n. 304; 211; 313
26,39 (**A7,P17**): s. 128; 210, n. 304; 211; 313
26,40–57: s. 120
26,43–44: s. 125; 164, n. 189
26,43–57: s. 155
26,51–53: s. 125; 164, n. 189
26,57: s. 125; 164, n. 189
26,58 (**A7,P18**): s. 124; 126; 210, n. 304; 211; 314
26,58–109: s. 120
26,59 (**A7,P19**): s. 131; 210, n. 304; 211; 314
26,60 (**A7,P20**): s. 128; 131–133; 144; 210, n. 304; 211; 314
26,63 (**A7,P21**): s. 131–133; 210, n. 304; 211; 235 vd.; 315
26,65 (**A7,P22**): s. 124; 128; 210, n. 304; 212, n. 312; 315
26,66 (**A7,P23**): s. 128; 210, n. 304; 212, n. 312; 315
26,67 (**A7,P24**): s. 137; 210, n. 304; 316

26,68 (**A7,P25**): s. 137; 139; 210, n. 304; 316
26,69 (**A7,P26**): s. 138; 154, n. 179; 210, n. 304; 211; 316
26,70 (**A7,P27**): s. 138; 154, n. 179; 210, n. 304; 211; 317
26,71 (**A7,P28**): s. 134; 135, n. 141; 210, n. 304; 211, n. 307; 317
26,73 (**A7,P29**): s. 134; 135, n. 141; 210, n. 304; 211, n. 307; 317
26,74 (**A7,P30**): s. 134; 135, n. 141; 210, n. 304; 211, n. 307; 318
26,75 (**A7,P31**): s. 134; 135, n. 141; 136; 210, n. 304; 211, n. 307; 318
26,76 (**A7,P32**): s. 134; 136; 210, n. 304; 211, n. 307; 318
26,77 (**A7,P33**): s. 134; 135, n. 141; 136; 210, n. 304; 211, n. 307; 319
26,78 (**A7,P34**): s. 128; 135; 210, n. 304; 211, n. 307; 319
26,85 (**A7,P35**): s. 128; 131; 210, n. 304; 211; 319
26,86 (**A7,P36**): s. 135; 210, n. 304; 211, n. 307; 320
26,87 (**A7,P37**): s. 135; 210, n. 304; 211, n. 307; 320
26,88 (**A7,P38**): s. 135; 210, n. 304; 211, n. 307; 321
26,89 (**A7,P39**): s. 135; 138; 140; 154, n. 177; 210, n. 304; 211, n. 307; 232, n. 347; 233, n. 348; 321
26,90 (**A7,P40**): s. 138; 210, n. 304; 211; 322
26,91 (**A7,P41**): s. 138; 210, n. 304; 211 vd.; 322
26,92 (**A7,P42**): s. 138; 210, n. 304; 211; 323
26,93 (**A7,P43**): s. 138; 210, n. 304; 211; 213, n. 316; 323
26,94 (**A7,P44**): s. 125; 210, n. 304; 211, n. 306; 213, n. 316; 323
26,95 (**A7,P45**): s. 125; 210, n. 304; 211, n. 306; 213, n. 316; 323
26,96 (**A7,P46**): s. 125; 210, n. 304; 211, n. 306; 213, n. 316; 324
26,97 (**A7,P47**): s. 125; 128; 130; 210, n. 304; 211, n. 306; 212; 213, n. 316; 324
26,98 (**A7,P48**): s. 125; 210, n. 304; 211, n. 306; 213, n. 316; 324
26,99 (**A7,P49**): s. 125; 152; 210, n. 304; 212; 325
26,100 (**A7,P50**): s. 125; 152; 154, n. 178; 210, n. 304; 211, n. 309; 325
26,101 (**A7,P51**): s. 125; 154, n. 178; 210, n. 304; 211, n. 309; 325
26,102 (**A7,P52**): s. 138; 154, n. 178; 210, n. 304; 211, n. 308; 326
26,103 (**A7,P53**): s. 138; 140; 152; 154, n. 179; 210, n. 304; 232, n. 347; 233, n. 348; 326
26,105 (**A7,P54**): s. 138; 154, n. 179; 210, n. 304; 212; 326
26,106 (**A7,P55**): s. 139; 154, n. 179; 210, n. 304; 212; 327
26,107 (**A7,P56**): s. 139; 154; 210, n. 304; 211; 327
26,109 (**A7,P57**): s. 139; 210, n. 304; 328
27: s. 116; 120; 143; 158, n.184
27,22 (**A7,P58**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 329; 219; 328
27,24 (**A7,P59**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328 ve 330; 235; 328
27,25 (**A7,P60**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328; 328
27,26 (**A7,P61**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328; 329
27,30 (**A7,P62**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217; 217, n. 328; 329
27,31 (**A7,P63**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328; 329
27,32 (**A7,P64**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 330; 330
27,33 (**A7,P65**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328; 330
27,34 (**A7,P66**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 330; 330
27,35 (**A7,P67**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328; 331
27,36 (**A7,P68**): s. 143 vd.; 216, n. 327; 217, n. 328 ve 330; 331

27,38 (**A7,P69**): s. 143; 145; 216, n. 327; 217; 331
27,39 (**A7,P70**): s. 143; 145; 216, n. 327; 217; 217, n. 328; 232; 232, n. 347; 233, n. 348; 332
27,40 (**A7,P71**): s. 143; 145; 216, n. 327; 217; 217, n. 329; 232; 232, n. 347; 233, n. 348; 332
35: s. 117; 152
35,5 (**A7,P72**): s. 148; 210, n. 304; 211; 332
35, 7 (**A7,P73**): s. 148; 210, n. 304; 211, n. 305; 332
35,8 (**A7,P74**): s. 148 vd.; 210, n. 304; 211, n. 305; 333
35,9 (**A7,P75**): s. 148 vd.; 210, n. 304; 211, n. 305; 333
35,14 (**A7,P76**): s. 148–150; 154, n. 177; 210, n. 304; 211, n. 310; 333
35,15 (**A7,P77**): s. 148–151; 154, n. 177; 210, n. 304; 211, n. 305; 334
35,16 (**A7,P78**): s. 148 vd.; 151; 210, n. 304; 211, n. 305; 334
35,21 (**A7,P79**): s. 148; 150 vd.; 154, n. 179; 210, n. 304; 211, n. 305; 335
35,30 (**A7,P80**): s. 148; 150; 152; 210, n. 304; 211, n. 305; 335
35,35 (**A7,P81**): s. 148; 150; 152; 210, n. 304; 211, n. 305; 335
35,36 (**A7,P82**): s. 148; 150; 152; 154, n. 179; 210, n. 304; 211, n. 305; 336
35,37 (**A7,P83**): s. 148; 150; 152; 210, n. 304; 211, n. 309; 336
35,38 (**A7,P84**): s. 148; 150; 152; 210, n. 304; 211, n. 305; 212, n. 311; 336
Arr. cyn.
1,4: s. 209
Arr. takt.
1–32: s. 84
33–44: s. 84
44,1 (**A4,P1**): s. 84–86; 205 vd.; 206, n. 287; 209; 295
44,3 (**A4,P2**): s. 84–86; 205 vd.; 206, n. 287; 209; 296
Aur. Vict. de Caes.
11,2–4: s. 31, n. 22
Cass. Dio
47,20,4: s. 96, n. 87
52,27: s. 135, n. 142
52,37,10: s. 118, n. 121
54,1,4: s. 180
54,9,10: s. 100
59,28,3: s. 100, n. 98
60,6,8: s. 100
61,20,1: s. 22, n. 7
62,18,1: s. 22, n. 7
62,20,5: s. 54
63,13,1: s. 185
63,22,2: s. 57; 57, n. 54; 186, n. 230
63,23: s. 57, n. 54
64,3,1–2: s. 59, n. 57; 188, n. 239
64,3,3: s. 188, n. 238
64,5: s. 60, n. 58
64,9,2: s. 64, n. 62
64,13–15: s. 64, n. 64
66,8,2: s. 24
66,8,2–5: s. 190
66,13: s. 191
66,13,2: s. 191
67,3: s. 29, n. 19
67,4: s. 29, n. 19
67,4,5: s. 197, n. 266
67,5,7: s. 30, n. 20
67,9,6: s. 197, n. 266
67,11,2–12,5: s. 197, n. 266
67,13,2: s. 66, n. 66
67,13,3: s. 193, n. 256
67,14,1–4: s. 197, n. 266
68,5,4: s. 130, n.136
69,1–2: s. 209
69,2,5: s. 149, n. 163
69,2,5–6: s. 210, n. 301
69,5: s. 209
69,5,1: s. 151, n. 171
69,5,3: s. 206
69,9,3–4: s. 85, n. 76
69,11,1: s. 206, n. 293
69,16,1: s. 206, n. 292
69,17,1: s. 149, n. 163
69,20,4: s. 149
69,20,4–5: s. 212
69,20,5: s. 148
69,23,2: s. 210, n. 301 ve 302
70,1,3: s. 152, n. 173

70,3,1: s. 214
70,4: s. 214
71,27,3: s. 218
71,28,2: s. 218
71,29,1: s. 218
71,31,3: s. 218, n. 333
71,32,3: s. 218
71,36,3: s. 220
Cic. ad Q. fr.
1,1,34: s. 127, n. 134
Cic. Balb.
30: s. 132, n. 138
Dig.
34,1: s. 130, n.136
50,4,18,30: s. 24, n. 10
Dion Chrys. or.
1: s. 14; 35; 37
1,1–10: s. 14
1,11–13 (**A1,P1**): s. 34 vd.; 198, n. 268; 200, n. 270; 244
1,11–36: s. 14
1,14 (**A1,P2**): s. 34 vd.; 38; 198, n. 268; 200, n. 270; 201; 203; 244
1,17–19 (**A1,P3**): s. 34 vd.; 198, n. 268; 200, n. 270; 245
1,21–23 (**A1,P4**): s. 27; 27, n. 14; 29; 29, n. 19; 33, n. 26; 34 vd.; 184, n. 219; 193, n. 250 ve 253; 194, n. 258; 195, n. 262; 198, n. 268; 200, n. 270; 245
1,25 (**A1,P5**): s. 34 vd.; 198, n. 268; 200, n. 270; 246
1,27 (**A1,P6**): s. 34 vd.; 198, n. 268; 200, n. 270; 246
1,28 (**A1,P7**): s. 34 vd.; 198, n. 268; 200, n. 270; 246
1,33–36 (**A1,P8**): s. 34 vd.; 40; 198, n. 268; 200, n. 270; 201, n. 272 ve 275; 246
1,37–48: s. 14
1,42–43 (**A1,P9**): s. 34; 38; 198, n. 268; 201, n. 272, 273 ve 275; 247
1,49–58: s. 14
1,50 (**A1,P10**): s. 27; 29; 33; 33, n. 26; 193, n. 250; 248
1,56 (**A1,P11**): s. 34; 36; 198, n. 268; 200; 248
1,59–84: s. 15
1,74–75 (**A1,P12**): s. 34; 36 vd.; 198, n. 268; 200, n. 271; 203; 248
1,79 (**A1,P13**): s. 27; 27, n. 15; 29; 33, n. 26; 193, n. 250; 194, n. 258; 248
1,82 (**A1,P14**): s. 27; 27, n. 14 ve 15.; 29; 29, n. 19; 33, n. 26; 193, n. 250 ve 253; 195, n. 261; 249
1,84 (**A1,P15**): s. 34; 36 vd.; 198, n. 268; 200, n. 271; 203; 249
2: s. 15; 35
2,1–67: s. 15
2,68–79: s. 15
2,73–75 (**A1,P16**): s. 27; 29, n. 19; 30; 33, n. 26; 34; 36; 193, n. 250; 195; 195, n. 260; 198, n. 268; 200, n. 270; 249
3: s. 15; 35
3,1–11: s. 15
3,2–5 (**A1,P17**): s. 34; 38; 198, n. 268; 201; 201, n. 275; 250
3,12–24: s. 15
3,29–39: s. 15
3,39–50: s. 15
3,43–45 (**A1,P18**): s. 34; 37; 198, n. 268; 201, n. 273–275; 251
3,50 (**A1,P19**): s. 34; 37; 198, n. 268; 251
3,51–62: s. 15
3,73–81: s. 15
3,86–118: s. 15
3,133–136 (**A1,P20**): s. 21 vd.; 34; 36; 183, n. 215; 184, n. 218; 198, n. 268; 200, n. 270; 251
4: s. 15; 35
4,24–78: s. 15
4,31 (**A1,P21**): s. 34 vd.; 198, n. 268; 200, n. 270; 252
4,44 (**A1,P22**): s. 27; 27, n. 15; 30; 33, n. 26; 193, n. 250; 195; 252
4,79–139: s. 15
4,139 (**A1,P23**): s. 34; 37; 198, n. 268; 200; 224; 224, n. 338; 252
6: s. 15
6,50 (**A1,P24**): s. 27; 27, n. 14; 28 vd.; 29, n.19; 33, n. 26; 193, n. 250, 253 ve 254; 253

6,56 (**A1,P25**): s. 27; 27, n. 14; 29; 33, n. 26; 193, n. 250 ve 253; 194, n. 257; 253
6,57–59 (**A1,P26**): s. 27; 27, n. 14; 29; 33, n. 26; 193, n. 250 ve 253; 194, n. 257; 253
7: s. 16
7,1–80: s. 16
7,81–152: s. 16
7,117–118 (**A1,P27**): s. 27; 31; 33, n. 26; 193, n. 250; 194, n. 258; 253
13: s. 16; 16, n. 3
13,1 (**A1,P28**): s. 27; 27, n. 14; 28; 33, n. 26; 193; 193, n. 250, 253 ve 255; 194, n. 259; 254
13,1–2: s. 12, n.1
13,1–13: s. 16
13,14–28: s. 16
13,24 (**A1,P29**): s. 27; 31; 33, n. 26; 193, n. 250; 195; 254
13,29–37: s. 16
13,34–35 (**A1,P30**): s. 27; 32; 33, n. 26; 193, n. 250; 194, n. 258; 255
13,36–37 (**A1,P31**): s. 27; 32; 33, n. 26; 193, n. 250; 194, n. 258; 255
21: s. 16
21,1–3: s. 17
21,4–5: s. 17
21,6–7 (**A1,P32**): s. 21 vd.; 183, n. 215; 184, n. 221; 256
21,6–10: s. 17
21,8–9 (**A1,P33**): s. 21–23; 183, n. 215; 184, n. 221; 256
31: s. 17; 225
31,9–25: s. 17
31,30–31 (**A1,P34**): s. 23; 25; 225, n. 340; 257
31,41–42 (**A1,P35**): s. 23; 25; 225, n. 340; 257
31,43 (**A1,P36**): s. 23; 25; 225, n. 340; 257
31,75 (**A1,P37**): s. 23; 26; 225, n. 340; 258
31,80 (**A1,P38**): s. 23; 26; 225, n. 340; 258
31,93 (**A1,P39**): s. 23; 26; 225, n. 340; 258
31,107–108 (**A1,P40**): s. 23; 26; 225, n. 340; 259
31,110 (**A1,P41**): s. 21; 183, n. 215; 259
31,112: s. 17, n. 4
31,124 (**A1,P42**): s. 23; 26; 225, n. 340; 260
31,125: s. 44, n. 41
31,148: s. 17, n. 4
31,150 (**A1,P43**): s. 21; 23; 183, n. 215; 184, n. 221; 260
31,161–162: s. 43, n. 40
32: s. 17; 222
32,1–4: s. 18
32,5: s. 18
32,41–46: s. 18
32,50 (**A1,P44**): s. 23; 26; 43; 223; 223, n. 337; 224, n. 338; 260
32,60 (**A1,P45**): s. 21; 23–25; 42; 183, n. 215; 184, n. 218; 191 vd.; 192, n. 249; 260
32,95 (**A1,P46**): s. 18; 23–25; 190; 192; 192, n. 249; 261
34: s. 18
34,9 (**A1,P47**): s. 18; 35; 40; 44, n. 42; 198, n. 268; 203 vd.; 229; 261
34,38–39 (**A1,P48**): s. 18; 35; 40; 44, n. 42; 198, n. 268; 203 vd.; 229; 261
34,40–41 (**A1,P49**): s. 35; 40; 44, n. 42; 198, n. 268; 204; 229; 262
34,48: s. 118, n. 121
38: s. 18
38,36 (**A1,P50**): s. 27; 32; 33, n. 26; 44, n. 42; 193, n. 250; 196; 228, n. 344; 229; 263
38,38: s. 33
40: s. 18
40,1–15: s. 19
40,12 (**A1,P51**): s. 13; 27; 27, n. 14; 28; 33, n. 26; 44, n. 42; 193, n. 250, 253 ve 254; 263
40,13–14 (**A1,P52**): s. 35; 39; 198, n. 268; 263
40,15 (**A1,P53**): s. 35; 39; 198, n. 268; 264
40,16–41: s. 19
40,33: s. 13; 39
43: s. 19

43,11 (**A1,P54**): s. 35; 41; 198, n. 268; 204; 264
44,11: s. 45
45: s. 19
45,1 (**A1,P55**): s. 27; 30; 43; 193, n. 250 ve 254; 195, n. 262; 223, n. 336 ve 337; 224, n. 338; 264
45,2 (**A1,P56**): s. 33 vd.; 197; 224; 265
45,3 (**A1,P57**): s. 35; 39; 198, n. 268; 265
45,7: s. 13; 39
46: s. 20
46,6: s. 12
46,14 (**A1,P58**): s. 20; 27; 32; 33, n. 26; 193, n. 250; 196; 228, n. 344; 229; 266
50: s. 20
50,5–7: s. 20
50,8 (**A1,P59**): s. 27; 27, n. 14; 29; 33, n. 26; 193, n. 250 ve 253; 195, n. 261; 266
62: s. 20
62,1 (**A1,P60**): s. 34; 38; 198, n. 268; 200; 266
62,2–3 (**A1,P61**): s. 27; 27, n. 14; 29; 29, n. 19; 33, n. 26; 34; 38; 193, n. 250 ve 253; 194, n. 258; 198, n. 268; 201, n. 272 ve 275; 266
71: s. 20
71,9 (**A1,P62**): s. 21; 183, n. 215; 184, n. 218; 267

Dion Hal. ant.
1,2,1–3: s. 141, n. 153
1,5,2: s. 139, n. 146

Epikt.
1,29,9–14 (**A3,P1**): s. 78 vd.; 193, n. 252 ve 255; 194, n. 259; 292
3,13,9–11 (**A3,P2**): s. 80; 198; 201, n. 273 ve 274; 223; 223, n. 337; 224; 224, n. 338; 293
3,13,12–13 (**A3,P3**): s. 80 vd.; 198; 223; 223, n. 337; 224; 224, n. 338; 293
4,1,45–48 (**A3,P4**): s. 78 vd.; 193, n. 252; 195, n. 260; 293
4,1,60–62 (**A3,P5**): s. 78; 80; 193, n. 252; 194, n. 257; 195, n. 262; 223, n. 336 ve 337; 224, n. 338; 294
4,1,95–98 (**A3,P6**): s. 78; 80; 193, n. 252; 223; 223, n. 337; 224, n. 338; 294
4,7,30–32 (**A3,P7**): s. 78 vd.; 193, n. 252 ve 253; 295

Eutr.
7,23: s. 31, n. 21
7,23,2: s. 197, n. 266
8,7,2: s. 85
8,9: s. 216
8,12: s. 146, n. 157

Fronto ep. ad Ant. Pium
9: s. 88; 93; 234

Fronto ep. ad M. Caes.
3,8: s. 151

Fronto princ. hist.
10–11: s. 85

Gal. Aff. Dig.
5,17,16–18,4 (**A10,P1**): s. 174; 205 vd.; 209; 341

Gal. HNH
15,21,10–12 (**A10,P2**): s. 174; 205; 341

Gal. Lib. Prop.
19,18,2–4 (**A10,P3**): s. 175; 216; 216, n. 325; 341

Gal. MM
10,633,1–10 (**A10,P4**): s. 172 vd.; 199; 204 vd.; 342

Gal. Praen.
14,650,1–8 (**A10,P5**): s. 175; 216; 216, n. 325; 342
16,660: s. 171, n. 196

Gal. Ther. Pis.
14,214,19: s. 176, n. 200
14,216,12–18 (**A10,P6**): s. 175; 216; 216, n. 325; 342
14,217,6–7: s. 176, n. 200
14,217,10–14: s. 176, n. 201

Gell.
3,16,12: s. 174, n. 199
15,11,4: s. 193, n. 256
15,11,5: s. 194

Hdt.
1,90,2: s. 122, n. 128
1,115,2: s. 122, n. 128

Hes. erg.
5: s. 314

Hom. Il.

2,205–6: s. 244
9,379: s. 320
Hom. Od.
4,74: s. 321
Isokr. panath. (or. 12)
124: s. 117, n. 119
125: s. 117, n. 119
206: s. 117, n. 119
Isokr. paneg. (or. 4)
28–29: s. 117, n. 119
29: s. 117, n. 119
45–46: s. 117, n. 119
Iuv.
8,198: s. 22, n. 7
Lukian. Alex.
2: s. 84, n. 73
48 (**A8,P1**): s. 163 vd.; 166; 216; 216, n. 326; 337
Lukian. apol.
12: s. 159; 165; 165, n. 191; 232; 236
13 (**A8,P2**): s. 165 vd.; 232 vd.; 233, n. 348; 337
Lukian. hist. conscr.
5 (**A8,P3**): s. 163; 166; 235; 337
29 (**A8,P4**): s. 163; 166; 235; 337
31 (**A8,P5**): s. 163; 166; 235; 337
Lukian. im.
17 (**A8,P6**): s. 163 vd.; 166; 233; 235; 338
22 (**A8,P7**): s. 163 vd.; 166; 216; 216, n. 326; 220; 338
Lukian. ind.
22–23 (**A8,P8**): s. 163 vd.; 166; 216; 216, n. 326; 338
Lukian. laps.
18 (**A8,P9**): s. 161 vd.; 166; 181; 338
Lukian. Nero
2 (**A9,P1**): s. 168; 184; 339
6 (**A9,P2**): s. 168; 184; 184, n. 218 ve 219; 339
8–9 (**A9,P3**): s. 168 vd.; 184; 184, n. 220; 340
10 (**A9,P4**): s. 168 vd.; 184; 184, n. 220; 340
Lukian. Pereg.
16 (**A8,P10**): s. 162; 166; 210 vd.; 214; 339
Lukian. somn.
8–16: s. 159
M. Aur.
1,16,7: s. 152
Malalas
11,16: s. 120, n. 126
Mart.
3,4,7: s. 22, n. 7
5,8: s. 30, n. 20
10,72: s. 40, n. 34
Paus.
1,3,2 (**A6,P1**): s. 104–106; 205, n. 286; 206, n. 287 ve 288; 207 vd.; 299
1,5,5 (**A6,P2**): s. 104–106; 112; 205, n. 286; 206, n. 287 ve 288; 207 vd.; 299
1,18,6 (**A6,P3**): s. 104 vd.; 107; 205, n. 286; 206, n. 287, 288 ve 292; 207; 299
1,18,9 (**A6,P4**): s. 104 vd.; 107; 205, n. 286; 206, n. 288; 207; 300
1,20,4–7: s. 105, n. 105
1,20,7 (**A6,P5**): s. 104 vd.; 205, n. 286; 206, n. 287 ve 288; 208; 300
1,24,7 (**A6,P6**): s. 104 vd.; 205, n. 286; 300
1,36,3 (**A6,P7**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 287; 301
1,42,5 (**A6,P8**): s. 104; 108 vd.; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 301
1,44,6 (**A6,P9**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 301
2,3,5 (**A6,P10**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 301
2,7,1: s. 213, n. 320
3,11,4 (**A6,P11**): s. 96; 179, n. 202; 302
5,1,2: s. 96
5,12,6 (**A6,P12**): s. 103; 112; 198; 204 vd.; 302
5,13,7: s. 94
5,20,9: s. 99
5,25,1: s. 96
5,25,8 (**A6,P13**): s. 97, n. 91; 101 vd.; 112, n. 112; 184, n. 217 ve 223; 207, n. 295; 227, n. 341 ve 343; 302
5,26,3: s. 97, n. 91; 227, n. 343
6,9,3: s. 97, n. 91; 227, n. 343

6,16,4 (**A6,P14**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 303
6,19,9 (**A6,P15**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 303
7,16,8: s. 97, n. 91; 227, n. 343
7,17,3–4 (**A6,P16**): s. 101–103; 112; 184, n. 217 ve 225; 189, n. 242; 190; 192, n. 249; 204; 207; 303
7,18,9 (**A6,P17**): s. 96 vd.; 181, n. 208; 304
7,22,5: s. 97, n. 91; 227, n. 343
7,22,9: s. 97, n. 91; 227, n. 343
8,10,2 (**A6,P18**): s. 104; 108 vd.; 205, n. 286; 206, n. 288; 207; 208, n. 296; 304
8,22,3 (**A6,P19**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 304
8,43,3 (**A6,P20**): s. 109; 210 vd.; 304
8,43,4 (**A6,P21**): s. 109 vd.; 151, n. 165; 210; 211, n. 306; 213, n. 314, 316, 318 ve 320; 305
8,43,5 (**A6,P22**): s. 109 vd.; 210 vd.; 305
8,43,6 (**A6,P23**): s. 109 vd.; 210 vd.; 215; 216, n. 325; 305
8,46,1 (**A6,P24**): s. 96 vd.; 181, n. 208; 305
8,46,1–4: s. 97, n. 91; 227, n. 343
8,46,2 (**A6,P25**): s. 96–98; 181; 306
8,46,3–4 (**A6,P26**): s. 96–98; 181; 306
9,27,3: s. 97, n. 91; 227, n. 343
9,27,3–4 (**A6,P27**): s. 100–102; 112, n. 112; 183; 184, n. 217 ve 223; 207, n. 295; 227; 227, n. 341; 306
9,33,6: s. 97, n. 91; 227; 227, n. 343
10,7,1 (**A6,P28**): s. 97, n. 91; 101 vd.; 112, n. 112; 184, n. 217 ve 223; 207, n. 295; 227, n. 341 ve 343; 307
10,19,2 (**A6,P29**): s. 97, n. 91; 101 vd.; 112, n. 112; 227, n. 341 ve 343; 307
10,35,4 (**A6,P30**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 308
10,35,6 (**A6,P31**): s. 104; 108; 205, n. 286; 206, n. 288; 208, n. 296; 308

Philostr. Ap.
4,24: s. 168, n. 195
5,32–34: s. 25
5,41: s. 103; 189, n. 242
7,7: s. 13, n. 1

Philostr. soph.
481: s. 1
488: s. 39

Plat. leg.
697c: s. 122, n. 128
713d: s. 37, n. 29
717d: s. 271
859a: s. 122, n. 128
935a: s. 271

Plat. polit.
491e: s. 101

Plat. Prot.
321d–322d: s. 126, n. 133

Plat. rep.
2,375c–376c: s. 61, n. 59
3,410d–e: s. 61, n. 59
3,411e–412a: s. 61, n. 59
4,421b: s. 244
4,442b–c: s. 61, n. 59

Plat. Tim.
92b: s. 53

Plin. epist.
3,11,3: s. 197, n. 266
4,9: s. 41, n. 39; 204, n. 283
5,20: s. 41, n. 39; 204, n. 283
6,5: s. 41, n. 39; 204, n. 283
6,13: s. 41, n. 39; 204, n. 283
6,29: s. 41, n. 39; 204, n. 283
7,3: s. 196, n. 265
7,6: s. 41, n. 39; 204, n. 283
7,10: s. 41, n. 39; 204, n. 283
10,1,2: s. 202, n. 279
10,32: s. 204
10,56: s. 41, n. 39; 204, n. 283
10,81: s. 13, n. 2; 202
10,81–82: s. 39
10,82: s. 202
10,97: s. 202

Plin. nat.
4,5: s. 168, n. 195
34,84: s. 102, n. 99
35,131: s. 97, n. 88
36,28: s. 97, n. 88

Plin. paneg.
2: s. 202, n. 279
2,6: s. 200, n. 270

2,7: s. 200, n. 270
2,8: s. 200, n. 270
3,2: s. 200, n. 270
3,4: s. 200, n. 270
4,6: s. 200, n. 270
10,3: s. 200, n. 270
21,4: s. 200, n. 270
26–28: s. 130, n.136
30,5: s. 200, n. 270
33,2: s. 200, n. 270
46,4: s. 22
46,5: s. 22, n. 6
53,1: s. 40, n. 34
54,5: s. 200, n. 270
59,3: s. 200, n. 270
63,8: s. 200, n. 270
67,1: s. 200, n. 270
69,4: s. 200, n. 270
71,6: s. 200, n. 270
77,3: s. 200, n. 270
81: s. 36, n. 27
88: s. 202, n. 279
91,2: s. 40, n. 34
92,2: s. 200, n. 270
Plut. am.
771C (**A2,P1**): s. 65 vd.; 73; 192; 192, n. 249; 267
Plut. an seni resp. ger.
784D (**A2,P2**): s. 49; 72; 179, n. 202; 268
784F (**A2,P3**): s. 68 vd.; 198, n. 269; 201, n. 274; 268
Plut. Ant.
87,4 (**A2,P4**): s. 50 vd.; 183, n. 214 ve 216; 184, n. 220; 185; 268
Plut. Brut.
47,4: s. 62, n. 61; 72, n. 70
Plut. Caes.
28,4: s. 62, n. 61; 72, n. 70
Plut. comp. Cim.–Luc.
1,1: s. 62, n. 61; 72, n. 70
Plut. comp. Dion–Brut.
2,1: s. 62, n. 61; 72, n. 70
Plut. comp. Lys. et Sull.
1,3 (**A2,P5**): s. 68–70; 198, n. 269; 200, n. 271; 268
2,1–2 (**A2,P6**): s. 68–70; 198, n. 269; 200, n. 271; 269
Plut. de amic.
96C (**A2,P7**): s. 50–52; 182; 183, n. 216; 184, n. 220; 269
Plut. de cohib.
461F–462A (**A2,P8**): s. 51 vd.; 183, n. 216; 184, n. 221; 269
Plut. de cur.
522E (**A2,P9**): s. 66; 68, n. 67; 193, n. 251; 269
Plut. de fort. Rom.
317B: s. 72, n. 71
319E (**A2,P10**): s. 49; 179, n. 202; 270
323E: s. 50, n. 47
Plut. de frat. amor.
487F–488A (**A2,P11**): s. 66; 68; 68, n. 67; 193, n. 251, 253 ve 255; 194, n. 259; 270
Plut. de garr.
505C (**A2,P12**): s. 51 vd.; 183, n. 216; 185, n. 228; 193; 270
505D (**A2,P13**): s. 51 vd.; 183, n. 216; 185, n. 228; 271
Plut. de glor. Ath.
345c–351c: s. 140, n. 151
Plut. de Pyth. or.
408B–C (**A2,P14**): s. 68 vd.; 198, n. 269; 201, n. 274; 271
409C (**A2,P15**): s. 71; 205; 206, n. 287; 210; 271
Plut. de sera
567F–568A (**A2,P16**): s. 51; 53; 183, n. 216; 184, n. 225; 185; 272
Plut. de superst.
170E–F (**A2,P17**): s. 50 vd.; 183, n. 214; 193; 272
Plut. de tranq. anim.
469E–F (**A2,P18**): s. 68 vd.; 75; 198, n. 269; 203; 272
470B (**A2,P19**): s. 51; 54; 183, n. 216; 184, n. 222; 223; 224, n. 338; 272
Plut. Demetr.
42,5: s. 201, n. 276
Plut. Flam.
12,8 (**A2,P20**): s. 51 vd.; 183, n. 216; 184, n. 225; 273
Plut. Galb.
1,3 (**A2,P21**): s. 56; 58; 61; 188; 273

1,4 (**A2,P22**): s. 58; 61; 188; 273
1,5 (**A2,P23**): s. 51 vd.; 54 vd.; 57; 183, n. 216; 185, n. 228; 274
2,1–2 (**A2,P24**): s. 54 vd.; 57; 274
2,3 (**A2,P25**): s. 54 vd.; 275
4,1–2 (**A2,P26**): s. 54; 56; 186, n. 229; 275
4,3–4 (**A2,P27**): s. 54; 56 vd.; 186, n. 229; 275
6,2–4 (**A2,P28**): s. 54; 56; 186, n. 229; 276
7,2 (**A2,P29**): s. 54; 57; 183, n. 216; 276
10,4: s. 48, n. 45
13,1–2 (**A2,P30**): s. 57 vd.; 187, n. 236; 276
14,1–2 (**A2,P31**): s. 51; 57 vd.; 183, n. 216; 184, n. 218; 184, n. 220; 187; 187, n. 236; 277
15,1–2 (**A2,P32**): s. 57–59; 187; 277
15,3–4 (**A2,P33**): s. 57; 59; 187, n. 232; 188, n. 239; 277
17,1–3 (**A2,P34**): s. 57–59; 187; 278
18,1–2 (**A2,P35**): s. 57; 59 vd.; 187; 187, n. 232; 188, n. 238; 279
18,3–4 (**A2,P36**): s. 57; 59 vd.; 187, n. 232 ve 236; 188, n. 238; 279
19,1 (**A2,P37**): s. 57; 60; 187, n. 233; 280
21,1–2 (**A2,P38**): s. 57; 60; 187, n. 233; 280
22,1–2 (**A2,P39**): s. 57; 59 vd.; 187, n. 236; 188, n. 238; 280
22,3 (**A2,P40**): s. 57; 60; 187, n. 236; 281
22,4–5 (**A2,P41**): s. 57; 60; 281
23,1 (**A2,P42**): s. 57; 60; 187, n. 233; 281
26,2–4 (**A2,P43**): s. 57; 60; 188; 282
27,1–2 (**A2,P44**): s. 57; 60; 188; 282
28,1 (**A2,P45**): s. 57; 60; 283
29,1–4 (**A2,P46**): s. 57 vd.; 61; 283

Plut. Lyc.
31,1–3: s. 62, n. 60

Plut. Lys.
18,3: s. 224

Plut. Num.
19,4 (**A2,P47**): s. 66 vd.; 68, n. 67; 193, n. 251; 283
20,3 (**A2,P48**): s. 68–70; 198, n. 269; 200, n. 271; 201, n. 272, 273 ve 275; 284
20,5–7 (**A2,P49**): s. 68; 70; 198, n. 269; 200, n. 271; 201, n. 273 ve 274; 284
20,7–8: s. 62, n. 60
20,8 (**A2,P50**): s. 68; 70; 198, n. 269; 200, n. 271; 201, n. 272 ve 275; 284

Plut. Oth.
3,2–3 (**A2,P51**): s. 62 vd.; 187; 187, n. 236; 285
3,4 (**A2,P52**): s. 62 vd.; 187; 187, n. 236; 285
3,5–7 (**A2,P53**): s. 62–64; 187; 187, n. 236; 285
4,2–3 (**A2,P54**): s. 62; 64; 187, n. 234; 286
5,1 (**A2,P55**): s. 62; 64; 187, n. 236; 286
5,3–5 (**A2,P56**): s. 62; 64; 187, n. 236; 286
9,4 (**A2,P57**): s. 62; 64; 187, n. 234; 287
14,1: s. 192, n. 248
14,2: s. 48, n. 45
16–18: s. 64, n. 64
17,3 (**A2,P58**): s. 62; 65; 187, n. 235; 188; 188, n. 237; 287
17,4 (**A2,P59**): s. 62; 65; 188, n. 237; 287
17,5 (**A2,P60**): s. 62; 65; 188, n. 237; 288
18,1: s. 192, n. 248
18,2 (**A2,P61**): s. 62; 64 vd.; 187, n. 235; 288

Plut. Pomp.
75,4: s. 49; 62, n. 61; 72, n. 70

Plut. prae. ger. reip.
805A (**A2,P62**): s. 68 vd.; 198, n. 269; 201, n. 274; 288
810A (**A2,P63**): s. 51 vd.; 183, n. 216; 184, n. 220; 288
813E: s. 76, n. 72
824C (**A2,P64**): s. 68 vd.; 71; 75; 198, n. 269; 201, n. 274; 289

Plut. Publ.
10,2–3 (**A2,P65**): s. 68; 70; 198, n. 269; 200, n. 271; 289
15,2 (**A2,P66**): s. 65; 192, n. 249; 289
15,3–4 (**A2,P67**): s. 66–68; 68, n. 67; 193, n. 251; 194, n. 258; 290

15,5 (**A2,P68**): s. 66–68; 68, n. 67; 193, n. 251; 194, n. 258; 195; 290
Plut. quom. adulat.
56E–F (**A2,P69**): s. 51; 53; 183, n. 216; 184, n. 222; 223; 224, n. 338; 290
Plut. reg. et imp. apoph.
172B (**A2,P70**): s. 68; 198, n. 269; 291
Plut. Sol.
27,2 (**A2,P71**): s. 66 vd.; 68, n. 67; 193, n. 251; 194, n. 258; 195; 291
27,3 (**A2,P72**): s. 66 vd.; 68, n. 67; 193, n. 251; 194, n. 258; 195; 291
27,4 (**A2,P73**): s. 66 vd.; 68, n. 67; 193, n. 251; 194, n. 258; 292
Pol.
3,4,1–2: s. 140, n.150
R. gest. div. Aug.
1: s. 180
3: s. 135, n. 142
5: s. 180
34: s. 180
SHA Aur.
7,5–6: s. 216
8,1: s. 217
8,1–3: s. 217
8,4–5: s. 146
13,3: s. 146, n. 157
SHA Hadr.
1,5: s. 206
2,4–6: s. 151, n. 171
5,7: s. 152
7,1–2: s. 210, n. 301
7,1–4: s. 149, n. 163
7,8: s. 130, n.136
9,3: s. 210, n. 301
10,3: s. 85, n. 76
13,1: s. 206, n. 293
13,6: s. 206, n. 292
15,8: s. 149, n. 163
23,2–3: s. 149, n. 163
23,6: s. 148, n.161
23,8: s. 149, n. 163
23,13: s. 151, n. 166
24,4: s. 210; 210, n. 301
27,1: s. 210, n. 302
SHA Pert.
9,3: s. 130, n.136
SHA Pius
2,9: s. 212
3,2: s. 212
4,10: s. 127; 151, n. 169
5,4: s. 151, n.165 ve 166
5,4–5: s. 151, n. 167
6,1–2: s. 127
6,11: s. 214
7,2: s. 152
7,8: s. 127
8,1: s. 152, n. 173
9,1: s. 213, n. 320
9,6: s. 150
Suet. Aug.
52: s. 180
53: s. 122, n. 128; 180
93: s. 100, n. 96
Suet. Dom.
4,4: s. 29, n. 19
8,2: s. 195
10: s. 197, n. 266
10,2: s. 29, n. 19
10,4: s. 13, n. 1; 28, n. 17
10–11: s. 29, n. 19
12,1: s. 29, n. 19; 67
13,2: s. 30, n. 20
13,3: s. 67
Suet. Gaius
22,2: s. 100, n. 98
56–58: s. 51, n. 49
Suet. Galb.
9,2: s. 57, n. 54
12: s. 188, n. 239
12,2: s. 59, n. 57
14,2: s. 58; 59, n.56
15,2: s. 59, n. 56
16: s. 188, n. 238
17: s. 60, n. 58
Suet. Nero
7,2: s. 26
12: s. 22
19,2: s. 168, n. 195
22,3: s. 185
28: s. 22
53: s. 54
Suet. Oth.
8: s. 188, n. 237

8,1: s. 64, n. 62
10–11: s. 64, n. 64
Suet. Tib.
27: s. 122, n. 128
57,1: s. 182, n. 210
Suet. Vesp.
8,4: s. 26; 103; 189, n. 241
13: s. 191
17: s. 24, n. 10
19: s. 25; 190
Tac. Agr.
2,1: s. 66, n. 66
3: s. 69, n. 68; 205, n. 285
3,1: s. 40, n. 34
42: s. 29, n. 19
44: s. 69, n. 68
44,5: s. 40, n. 34
45: s. 29, n. 19
Tac. ann.
1,9: s. 180
1,32: s. 183
2,87: s. 122, n. 128
3,56,2: s. 126, n. 132
4,15: s. 182; 182, n. 213
12,11: s. 122, n. 128
15,59,1: s. 22, n. 6
Tac. hist.
1,5: s. 55; 188, n. 238
1,6,1: s. 59, n. 56
1,6,2: s. 59, n. 57
1,9,1: s. 60
1,13,1: s. 59, n. 56
1,14: s. 60, n. 58
1,16: s. 186, n. 231
1,20,3: s. 56
1,80–85: s. 64, n. 62
2,48–49: s. 64, n. 64
4,42,6: s. 197, n. 267
4,74,2: s. 196; 202
Thuk.
2,38: s. 117, n. 119
Vell.
1,6,6: s. 141, n. 153

2. Epigrafik Kaynaklar

CIG
2718: s. 214, n. 321
CIL
V 532, I 36: s. 214, n. 324
VI 1001: s. 214, n. 324
XI 1147: s. 129, n. 136
XV 244: s. 83
IG
II 1035: s. 100, n. 97
II² 2055: s. 83
II² 3284: s. 104, n. 103
III 401: s. 108
III 402: s. 108; 208
IGR
I 1295: s. 181, n.205
III 483: s. 213, n. 317
III 504: s. 213, n. 317
III 551: s. 195, n. 264
III 575: s. 213, n. 317
III 700–701: s. 213, n. 317
III 721: s. 182, n. 211
III 734: s. 213, n. 317
III 761: s. 213, n. 317
IV 454: s. 182, n. 211
IV 1106: s. 213, n. 319
IV 1693: s. 182, n. 211
IGUR
I 24: s. 214, n. 324
III 1155,20: s. 140, n.147
ILS
341: s. 214, n. 324
6680: s. 214, n. 324
8905: s. 195
8970: s. 195, n. 264
OGIS
493: s. 213
RMD
3,187: s. 137, n. 144
SEG
4, 534: s. 214, n. 322
26, 1215: s. 83
*SIG*³
781: s. 182, n. 211
814: s. 184; 184, n. 224
829A: s. 46, n. 43; 71
TAM
II 505: s. 213, n. 317
II 702: s. 213, n. 317
II 912: s. 213, n. 317

3. Nümizmatik Kaynaklar

BMC
6: s. 203, n. 280
RIC
II 247, no. 37: s. 203, n. 281
II 247 vd., no. 49–51: s. 203, n. 281
II 252, no. 112: s. 203, n. 281
II 293, no. 689–690: s. 203, n. 281
II 293 vd., no. 699–702: s. 203, n. 281
II 306, no. 773: s. 203, n. 281
II 309, no. 802: s. 203, n. 281
II 377, no. 321: s. 208, n. 297
II 377, no. 463: s. 208, n. 297
II 377, no. 938–939: s. 208, n. 297
III 37, no. 100: s. 140, n. 149
III 111, no. 634a: s. 137, n. 144
III 119, no. 721: s. 137, n. 144

ÖZET

Cumhuriyet Devri'nin son evresinde generallerin ve devlet adamlarının hırsları ve emperyalist duygularıyla alevlenmiş iç savaşlar, Augustus'un Actium Muharebesi galibiyetiyle (M.Ö. 31) Roma'da kesinleşen rejim değişikliği sayesinde, son bulmuştur. Artık «en önde gelen adamın» (*princeps*) himayesinde olan Roma İmparatorluğu, savaşların ve hırsların olmadığı dingin bir dünya devletine dönüşerek, uzun soluklu bir barış sürecine (*pax Romana*) girmiştir. Augustus'un temelini attığı *pax Romana*, Marcus Aurelius'un ölümüne dek sürdürülmüş ve meşrutî monarşi özgün haliyle korunmuştur. Bahsettiğimiz bu aydınlık süreçte, siyasal rejiminin başarısı sayesinde, Hellenizm yeniden canlanmış ve Hellen yazarları Klasik Çağ yazını ve değerlerine kök salarak kültürel bir uyanışı başlatmıştır.

Roma İmparatorluk Çağı'nda cereyan eden bu kültürel uyanışa «İkinci Sofizm» denilmektedir. İkinci Sofizm'in entelektüel mensupları, Klasik Çağ Hellen ruhunu yaşattıkları edebî yapıtlarında, aynı zamanda yaşadıkları çağda tanıklık ettikleri siyasal ortamı ve atmosferi de bazen detaylı bazen yüzeysel olarak yansıtmışlardır. İşte bu çalışmada, İkinci Sofizm'in mimarları olan I. ve II. yy.'larda yaşamış Hellen kökenli entelektüellerin (Diōn Khrysostomos, Ploutarkhos, Epiktētos, Arrianos, Appianos, Pausanias, Aristeidēs, Loukianos, Pseudo-Loukianos ve Galenos) *Principatus* Devri'ne ve imparatorlarına (Marcus Aurelius'un ölümüne değin) bakışı incelenmektedir.

İki ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde, ilgili yazarların Roma Devleti'ne ilişkin görüşleri kronolojik sırayla ele alınmakta ve böylece her bir yazarın eserinde Roma imparatorlarının ve dönemlerinin nasıl yankılandığı gösterilmektedir. İkinci bölümdeyse, öncelikle, Augustus'tan Marcus Aurelius'a değin tahta çıkan Roma imparatorlarının her biri, söz konusu Hellen yazarların görüşleri ışığında tarihsel açıdan incelenmekte; ardından yazarların, eserlerinde Roma İmparatorluğu'yla ve Romalılaşma'yla bağlantılı olarak belli başlı hususlarda gösterdikleri olumlu/olumsuz tepkiler tek tek ele alınıp, entelektüellerin

sosyal konumları, yazınsal sınıfları ve coğrafi aidiyetleri göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir.

Nihayet, Hellen yazarlarının gözüyle Roma Devleti ve imparatorları tarihsel bir çerçevede tasvir edilmekte ve ayrıca söz konusu yazarların Roma Devleti'ne bir direniş mi, yoksa sadakat mi gösterdikleri belirlenmeye çalışılmaktadır.

ABSTRACT

In the last stage of the Republican Era, the civil wars aroused by the ambitions and imperialist feelings of generals and statesmen ended with the victory of Augustus in the Battle of Actium (BC 31) thanks to the regime change in Rome. Roman Empire which was then dominated by the «leading man» (*princeps*), entered into a long-lasting peace process (*pax Romana*) by transforming into a peaceful world state where there were no wars and ambitions. The *pax Romana*, which was founded by Augustus, was resumed till the death of Marcus Aurelius and the constitutional monarchy was maintained with its unique structure. During this glorious process we mention, thanks to the success of the political regime, Hellenism revived and the Greek writers started a cultural awakening by rooting in the Classical literature and values.

This cultural awakening emerging in the Roman Imperial Era is called the «Second Sophistic». The intellectual members of the Second Sophistic also reflected the political environment and atmosphere which they witnessed in the era they lived in, either in detail or superficially in literary works where they revived Greek soul of the Classical Period. In this study, the views of the Greek intellectuals (Dio Chrysostom, Plutarch, Epictetus, Arrian, Appian, Pausanias, Aelius Aristides, Lucian, Pseudo-Lucian and Galen), who were the great masters of the Second Sophistic and lived in the first and second century AD, on the Principate and emperors (to the death of Marcus Aurelius) are examined.

In the first part of the study which consists of two main parts, the views of the writers on the Roman state are addressed in chronological order and by this way, how the Roman emperors and their periods were echoed in the works of each writer is indicated. In the second part, each of the Roman emperors who succeeded to the throne from Augustus to Marcus Aurelius, is examined historically in the light of the views of the Greek writers; then, the positive/negative reactions of the writers in their works on the main issues in relation with the Roman empire and the Romanization are discussed one by

one and evaluated by considering the social positions, literary classes and geographical belongingness of the intellectuals.

Finally, the Roman empire and emperors are described with the eyes of the Greek writers within an historical framework, and furthermore the study tries to put forward whether the writers resisted against the Roman Empire or displayed loyalty.